EPOCHE

Seria Epoche este coordonată
de
Iulian Apostolescu

FRIEDRICH-WILHELM VONHERRMANN
FRANCESCO ALFIERI

MARTIN HEIDEGGER
ADEVĂRUL DESPRE
CAIETELE NEGRE

Prefaţă de Arnulf Heidegger
Postfaţă de Hermann Heidegger

Traducere de
Paul Gabriel Sandu, Dragoş Grusea
şi Alexandru Bejinariu

Ratio et Revelatio
2021
Serie coordonată de Iulian Apostolescu

Redactor: Iulian Apostolescu
Coperta: Narcis Cârciu
DTP: Stejărel Decu-Jerep

Traducerea s-a făcut după versiunea germană *Martin Heidegger. Die Wahrheit iiber die* Schwarzen Hefte (Duncker & Humblot, Berlin, 2017), cu consultarea originalului italian *Martin Heidegger. La verită sui* Quaderni neri. (© Morcelliana, Brescia, 2016)

Imaginea de pe copertă: Friedrich-Wilhelm von Herrmann şi Martin Heidegger în ultima locuinţă a filozofului, Freiburg i.Br., 1974.

Copyright © 2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HERRMANN, FRIEDRICH-WILHELM VON
Martin Heidegger: Adevărul despre Caietele Negre / Friedrich-Wilhelm von Herrmann, Francesco Alfieri; trad.: Dragoş Grusea, Paul Gabriel Sandu, Alexandru Bejinariu. – Oradea : Ratio et Revelatio, 2021
Conţine bibliografie. – Index
ISBN 978-606-9659-14-4
I. Alfieri, Francesco
II. Grusea, Dragoş (trad.)
III. Sandu, Paul-Gabriel (trad.)
IV. Bejinariu, Alexandru (trad.) 1

Editura Ratio et Revelatio, Oradea
Str. Sofiei nr 3, Bihor, România, 410183 e-mail:
office@ratioetrevelatio.com www.ratioetrevelatio.com

Cu prilejul împlinirii a patruzeci de ani de la moartea lui Martin Heidegger

PREFAŢĂ

La începutul anului 2013 am aflat că în *Caietele Negre* există locuri în care Heidegger discută tema evreilor sau pe cea a iudaismului (universal). Am înţeles imediat că publicarea acestor *Caiete Negre* va da naştere unor nesfîrşite dezbateri internaţionale. Chiar în primăvara lui 2013 l-am rugat pe profesorul Friedrich-Wilhelm von Herrmann – ultimul asistent al bunicului meu şi, potrivit unei dedicaţii scrise de el, cel care avea să fie principalul editor al operelor sale complete – să-şi spună părerea despre aceste *Caiete Negre,* dar mai ales despre pasajele privitoare la evrei ce pot fi găsite acolo şi care deveniseră deja publice, din perspectiva profundei sale cunoaşteri a gîndirii lui Martin Heidegger. I-am înaintat profesorului von Herrmann această rugăminte, ştiind că bunicul meu nu îi pusese la dispoziţie, spre lectură, manuscrisele acestor volume, exprimîndu-şi în mod expres voinţa ca aceste volume să nu fie editate de el. Pentru un protestant a cărui credinţă este adînc înrădăcinată în credinţa creştină, aceste volume sînt dificil de citit.

în articolele şi studiile despre *Caietele Negre* începeau să se răspîndească foarte repede expresii foarte pregnante precum „antisemitism onto-istoric" sau „antisemitism metafizic". Prima întrebare care se ridică în acest context este următoarea: Se poate vorbi, în genere, de un antisemitism inerent gîndirii heideggeriene?

Profesorul von Herrmann expune, în această lucrare, propriul său răspuns la această întrebare. El a găsit în persoana profesorului Francesco Alfieri de la Universitatea Pontificală Laterană un colaborator, care ne oferă aici o analiză filologică de ansamblu a volumelor 94, 95, 96 şi 97 din operele complete, ceea ce face cu putinţă o nouă perspectivă hermeneutică asupra *Caietelor Negre.*

în ceea ce priveşte acuzaţia de antisemitism, cei doi fi ai săi, Jbrg şi Hermann n-au putut face altceva decît să

scuture, neîncrezător, din cap. Amîndoi ştiu foarte bine ce prietenii apropiate a legat Heidegger cu mai mulţi evrei şi evreice. în epilogul acestei lucrări, tatăl meu a rezumat în cîteva puncte amintirile sale din acea epocă.

Apariţiile publice din perioada naţional-socialistă ale bunicului meu nu sînt un argument în favoarea antisemitismului său. Apoi nu s-a ţinut deloc seama de faptul că volumele publicate pînă acum sub titlul de *Caiete Negre* au fost intitulate de Heidegger *Reflecţii* şi *Observaţii.* Aceste scrieri au fost publicate intenţionat la finalul operelor complete, tocmai pentru că ele nu sînt inteligibile în lipsa unei bune cunoaşteri a prelegerilor şi a tratatelor sale pe tema istoriei fiinţei, care au apărut abia în cadrul operelor complete.

Titlul *Martin Heidegger. Adevărul despre* Caietele Negre poate da impresia unei excesive siguranţe de sine, însă există oare un mai bun cunoscător al gîndirii lui Martin Heidegger decît profesorul von Herrmann? în final, merită spus că bunicul meu n-a urmărit niciodată să transmită ceva de felul unei doctrine sau să alcătuiască un sistem filozofic, ci s-a concentrat, mai curînd, asupra formulării unei interogaţii care să vizeze esenţa.

Fie ca aceste contribuţii din prezentul volum să facă posibilă această interogaţie.

Arnulf Heidegger
Administrator al Arhivei *Martin Heidegger*

MULŢUMIRI

Le sîntem datori cu mulţumiri cordiale domnului dr. Hermann Heidegger şi domnului Arnulf Heidegger, executorul testamentar al operei lui Martin Heidegger, pentru ajutorul oferit pe parcursul acestei scrieri. Domnul Arnulf Heidegger ne-a pus la dispoziţie fotografiile unor pagini din manuscrisul *Caietelor Negre* şi ne-a oferit permisiunea de a le folosi în această lucrare. Ii mulţumim

şi doamnei dr. Veronika von Herrmann pentru sugestiile sale foarte importante, dar şi pentru că a împărţit cu noi sarcina zilnică a confruntării riguroase cu textul, ajutîndu-ne astfel să trecem peste dificultăţile întâlnite în cursul redactării acestei lucrări. Ajutorul şi susţinerea ei ne-au permis să ne concentrăm asupra muncii noastre, fără să fim vreun moment distraşi de la ea.

Se cuvin mulţumiri şi doamnei Anastasia Urban din partea editurii Vittorio Klostermann din Frankfurt am Main, dar şi domnului dr. Ulrich von Biilow de la Arhiva Literaturii Germane din Marbach am Neckar.

Această carte a fost posibilă graţie încrederii care ne-a fost acordată de către editura Morcelliana prin persoana preşedintelui său, prof. Enrico Minelli, dar şi prin persoana editorului acestui volum, prof. dr. Ilario Bertoletti. Colaborarea cu editura Morcelliana a funcţionat perfect, lucru pentru care trebuie să-i mulţumim în primul rînd domnului dr. Giovanni Menestrina, căruia i-a fost încredinţat întregul schimb de scrisori inclus în această carte, care n-a mai fost publicat pînă acum, la fel ca şi sarcina de a edita această carte. Sarcina lui n-a fost deloc uşurată de faptul că autorii au recurs destul de des la revizuiri ale muncii lor şi s-au văzut deseori forţaţi să introducă nenumărate modificări în text. Mulţumindu-i lui, vrem să mulţumim tuturor celor

care au fost implicaţi editorial în acest proiect şi au făcut cu putinţă apariţia acestei cărţi.

Le mulţumim, de asemenea, tuturor acelor cercetători ai operei heideggeriene care şi-au asumat sarcina de a traduce această carte în alte limbi: Juvenal Savian Filho şi Clio Francesca Tricarico (portugheză), Pascal David (franceză şi germană), Pedro Jesus Teruel (spaniolă), Bernhard Radloff (engleză), Paul Gabriel Sandu, Dragoş Grusea şi Alexandru Bejinariu (română), Raivis Bicerskis (lituaniană), Ilya Inishev (rusă) şi Denyong Yang (chineză).

Dorim să îi mulţumim în mod deosebit lui Iulian Apostolescu pentru a se fi ocupat de revizuirea cărţii noastre în limba română: competenţele şi capacităţile sale umane şi intelectuale au fost pentru noi un sprijin valoros.

în cele din urmă, dorim să mulţumim tuturor celor care ne-au însoţit, într-un fel sau altul, în efortul nostru, o bucată mai mică sau mai mare de drum. Le mulţumim lui: Andrea Alfieri, Pater Saverio Biasi OFM, Franţois Fedier, Jean Grondin, Jeremiah Hackett, Otniel Vereş şi Raluca Lazarovici Vereş (din partea editurii Ratio et Revelatio), Giampaolo Azzoni, Franco Bertossa, Istvăn Feher, Dieter Foerster, Lucia Menestrina, Murray Miles, Eugenio Parati, Giinther Poltner, Hans-Jorg Reck, Manuela Ritte, Marco Schiariti, Emanuele Severino (+ 2020), Helmuth Vetter, Adalgisa Villani şi Pater Augustinus Wucherer-Huldenfeld.

Mulţumiri cordiale datorăm şi *Societăţii Martin Heidegger* din Viena şi *Societăţii Austriece pentru Analitica Dasein-ului,* al cărei sediu este tot în Viena.

Friedrich-Wilhelm von Herrmann şi Francesco Alfieri

INTRODUCERE

„Ce este un stat totalitar e un lucru pe care oamenii de acolo [din Italia] nu l-au uitat încă, iar faptul că *un gînditor precum Heidegger rămîne pentru ei o manifestare a secularităţii* le este perfect clar. [...] în fond, un gînditor precum Heidegger nu poate fi judecat în funcţie de laudele celor care nu înţeleg nimic, adică de laudele aşa-nu- mitelor mase”.

H.-G. Gadamer, Scrisoare către F.-W. von Herrmann, 27 ian. 1988.

„Cum va putea o generaţie de farisei, care se bucură de atîta apreciere nu numai în Franţa, dar şi la noi, să îndure şi să depăşească situaţiile dificile cu care se va confrunta mai devreme sau mai tîrziu?”.

H.-G. Gadamer, Scrisoare către F.-W. von Herrmann, 11 apr. 1988[14].

Cuvîntul „adevăr" din titlul acestei cărţi, *Martin Heidegger. Adevărul despre* Caietele Negre, nu are numai sensul de corectitudine, ci vizează, mai curînd, „scoaterea din ascundere" şi „îndepărtarea confuziilor" în privinţa moştenirii heideggeriene. Prin urmare, această carte îşi propune să se asigure că acea colecţie de manuscrise sau de caiete de notiţe, cum le spunea Heidegger, cunoscute sub numele de „Caiete Negre", este înţeleasă potrivit adevăratului ei sens.

De la apariţia lor în cadrul *Operelor Complete,* şi chiar mai înainte de fi publicate, *Caietele Negre* au fost prezentate publicului

într-o manieră profund distorsionată şi denaturată. Cu puţin timp înainte de apariţia lor, *Caietele Negre* au fost prezentate de către editorul lor şi astfel de întreaga mass-media, mai ales de presa scrisă, atît la nivel naţional, cît şi la nivel internaţional, drept aşa-zise dovezi ale antisemitismului, dobîndind astfel de la bun început o proastă reputaţie. Mai înainte ca primele volume ale *Caietelor Negre* să poată fi discutate şi cercetate în detaliu, opinia publică a acceptat drept adevăr absolut faptul că toate aceste scrieri n-au niciun alt conţinut în afara afirmaţiilor antisemite. Astfel că de la bun început, şi chiar mai înainte de a fi publicate, conţinutul acestor *caiete* a stat sub semnul acestei anateme, care a distorsionat şi discreditat orice altă posibilă cheie de lectură. însă metoda celor care au contribuit la răspîndirea acestor interpretări care distorsionează şi denaturează sensul *Caietelor Negre* nu lasă nicio urmă de îndoială asupra faptului că avem de a face cu o instrumentalizare a acestor manuscrise, care serveşte unui scop foarte precis. în loc să fie supuse unei analize cumpănite a conţinutului complex al *Caietelor Negre* şi a locului pe care îl ocupă ele în opera

14 Cf. capitolul al III-lea al acestei lucrări pentru textul complet al acestei scrisori redactate de Hans-Georg Gadamer.

heideggeriană, conţinutul acestor 34 de caiete a fost etichetat şi discreditat printr-un singur gest, în modul cel mai eficace, pentru a trezi interes şi pentru a face senzaţie atît pe scena naţională, cît şi pe cea internaţională. Dintr-odată, caietele de notiţe ale lui Heidegger au devenit subiect universal de dezbateri, iar punctul cel mai intens dezbătut era aşa-zi- sul său „antisemitism onto-istoric" sau „antisemitism metafizic", în varianta sa italiană. A fost purtată astfel o *dezbatere intrigantă,* la care au participat mai întîi nespecialişti sau „nefilozofi", oameni care, sub pretextul că încercă să lămurească această chestiune, n-au făcut alceva decît să construiască o reţea complexă de neînţelegeri pe temeiul unui aşa-zis indenegabil antisemitism al *Caietelor Negre,* mergînd atît de departe pînă la a vorbi despre nevoia rescrierii unui întreg capitol al istoriei filozofiei din secolul al XX-lea. Această abordare a fost, evident, legitimată din ce în ce mai mult, pe măsură ce opinia publică a confirmat-o şi a sărit în
sprijinul ei prin intermediul publicaţiilor a căror singură funcţie era aceea de a face cît mai bine cunoscută această interpretare comodă a *Caietelor Negre.*

Aproape că nu mai exista nimeni care să admită că ceea ce devenise de-acum „cazul Heidegger" nu este în niciun caz supus dezbaterii în cadrul potrivit, şi că discuţia a fost luată ostatică de interese cu totul străine. Mai mult decît atît, i-a fost permis fiecăruia să-şi împărtăşească impresiile în scris, şi s-a creat impresia că fiecare ia astfel parte la făurirea unei istorii, născute dintr-un soi de „conştiinţă colectivă". Iar această „conştiinţă colectivă" nu consideră doar antisemitismul *Caietelor Negre* ca fiind dincolo de orice îndoială, ci ajunge chiar să suspecteze că Heidegger ar fi făcut o manevră strategică, atunci cînd a conceput un sistem filozofic atît de apropiat naţional-socialismului, transformîndu-se astfel într-un avocat al acestuia din urmă.

Acum este limpede că o asemenea confuzie nu s-a putut naşte doar pentru că dezbaterea legată de *Caietele Negre* a fost purtată de „nespecialişti", care au crezut în mod eronat că pot deschide o astfel de dezbatere, dînd astfel naştere unei situaţii extrem de dificile, care a determinat pe oricine declinase, pînă în acel moment, participarea la

această discuţie să înţeleagă că era imposibil şi inutil să participe la dezbatere într-un climat atît de neprietenos. Este dincolo de orice îndoială că schematismele de gîndire specifice unui astfel de demers rămîn mereu străine de cercetarea filozofică temeinică.

Scrierea acestei cărţi n-a fost deloc o sarcină uşoară, şi imediat ce ne-am hotărît să pornim la drum am dat peste o serie întreagă de dificultăţi pe care ne simţim datori să le împărtăşim cititorului de la bun început. Să spunem însă, deocamdată, că începînd din ianuarie 2015, de cînd ne-am dedicat unui studiu atent al volumelor 94, 95 şi 96 din *Operele Complete,* am fost neîncetat perturbaţi de la munca noastră de presa internaţională. Citind articolele publicate în presă, era dincolo de orice îndoială că presupusul antisemitism al lui Heidegger, indiferent dacă era calificat drept
„onto-istoric" sau „metafizic", este singura cheie de lectură pentru acest tip de abordare a *Caietelor Negre.* Problema cea mai importantă nu consta însă doar în faptul că această perspectivă interpretativă promovată în presă s-a impus într-o aşa de mare măsură încît a devenit un fel de bun comun al tuturor; problema încă mai mare cu care ne confruntam noi era aceea că această interpretare submina însăşi nucleul gîndirii heideggeriene. Astfel, acea discuţie publică despre „cazul Heidegger" pe care o invocau „apărătorii dialogului" sfîrşea prin a lua forma unei denaturări, al cărei singur scop era acela de a-i mobiliza pe specialişti. Dificultatea de care am devenit, brusc, conştienţi a fost aceea că cineva care apăra teza unui „antisemitism onto-istoric" voia, de fapt, să alimenteze suspiciunea că drumul gîndirii lui Martin Heidegger a fost influenţat în mod hotărîtor, încă din 1936, de antisemitismul său care şi-a lăsat amprenta asupra tuturor operelor lui; în acest fel este ridicată o obiecţie serioasă nu numai la adresa lui Heidegger însuşi, ci indirect şi la adresa celor care au depus ani de-a rîndul cele mai mari eforturi pentru a înţelege drumul gîndirii sale.

Această umbră aruncată asupra lui Heidegger, şi anume cea a „antisemitismului onto-istoric", îl condamnă în chipul cel mai hotărît şi îl face responsabil de a fi construit un

sistem de gîndi- re înrudit cu modul de gîndire specific naţional-socialismului. Discuţia despre „antisemitismul onto-istoric" avea însă, în acelaşi timp, scopul să demonstreze că gîndirea onto-istorică este în chipul cel mai radical în şi prin sine antisemită. Odată cu această afirmaţie lipsită de orice fundament s-a răspîndit o concepţie profund greşită, iar situaţia în care se afla Heidegger a fost înrăutăţită încă mai mult de faptul că aşa-zisul „antisemitism onto-istoric" astfel înţeles a fost denunţat chiar de către nişte filozofi eruditi, care au început să-l considere drept un nou domeniu de cercetare al filozofiei. Atunci cînd celor care susţineau această afirmaţie lipsită de temei li s-a replicat că pasajele de text care se referă la evrei nu constituie o parte esenţială a textelor, iar
această chestiune nu se bucură de o analiză sistematică în contextul concepţiei onto-istorice a lui Heidegger, editorul german al *Caietelor Negre* a găsit de cuviinţă să susţină contrariul, argu- mentînd că gîndirea onto-istorică a lui Heidegger este „în mod sistematic" antisemită. în cadrul unei conferinţe susţinute la o universitate americană, acelaşi editor a susţinut chiar că există o dimensiune esoterică şi una exoterică a textelor heideggeriene şi a mers chiar atît de departe încît să susţină teza că e suficient să priveşti sub stratul exoteric al scrierilor lui Heidegger pentru a descoperi un nucleu esoteric, care nu este altceva decît antisemitism. Din păcate, niciunul dintre profesorii americani prezenţi la acea conferinţă nu l-a întrebat pe conferenţiar dacă poate oferi măcar un singur exemplu de text heideggerian drept dovadă a antisemitismului său esoteric. Tipic în cazul tuturor acestor afirmaţii clişeizate este faptul că autorul lor nu oferă nicio dovadă concretă în favoarea tezei sale, printr-o trimitere precisă la un pasaj din opera heideggerienă.

Un reproş similar celui adus lui Heidegger a fost adus, în Italia, împotriva întregii filozofii germane, care a fost acuzată de „antisemitism metafizic", începînd cu Kant şi sfîrşind cu Nietzsche, Heidegger fiind considerat drept punctul culminant al acestui antisemitism. Cele şapte mari tratate cu caracter onto-istoric, care au fost redactate între anii 1936 şi 1944, începînd cu *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis) [Contribuţii la filozofie (Despre survenirea*

propriului)] şi sfîrşind cu *Stege des Anfangs [Cărările începutului]* demonstrează însă contrariul: nici în cazul gîndirii fundamen- tal-ontologice din *Fiinţă şi timp,* nici în cel al gîndirii onto-istorice, care a crescut organic din cea dintîi, nu poate fi identificat nimic de felul unei atitudini antisemite sau anti-iudaice. Cît priveşte volumele încă nepublicate în cadrul *Operelor Complete* (al căror conţinut ne este cunoscut, pentru că F.-W. von Herrmann este principalul editor al operei heideggeriene) nu poate fi găsit nicăieri vreun pasaj care să se refere la evrei.

Cei care susţin teza „antisemitismului metafizic" se bazează pe afirmaţii antisemite care pot fi găsite ocazional în operele
acestor filozofi, dar care nu se regăsesc în niciun caz în marile tratate sistematice ale acestora. A scoate în evidenţă, din motive care ţin de apartenenţa confesională, astfel de afirmaţii antisemite, pentru a denigra filozofiile lui Kant, Fichte, Schelling şi Hegel, sub pretextul că nu sînt altceva decît expresia unui „antisemitism metafizic", nu are nimic de a face cu un demers filozofic autentic. O astfel de abordare, care este absolut străină de orice analiză riguroasă a filozofiei speculative, îşi are temeiul într-o serie de idei preconcepute, motivate ideologic. Un sistem filozofic precum cel al gînditorilor amintiţi mai devreme nu prezintă în niciun caz o viziune despre lume, ci constituie, mai curînd, o ţesătură conceptuală perfect autonomă, care, prin esenţa sa, exclude ceva precum antisemitismul, indiferent de felul acestuia. Acest lucru este valabil şi în privinţa gîndirii hermeneutico-fenomeno- logice şi onto-istorice, care nu poate fi alcătuită dintr-un amestec de idei de tot felul, puse la un loc.

în ceea ce priveşte interpretarea denaturată a gîndirii heide- ggeriene răspîndită în Germania, aceasta se dovedeşte a fi, în structura ei, încă mai radicală. Susţinătorii acestei perspective hermeneutice argumentează că Heidegger însuşi, ca un critic al metafizicii, este expresia unei gîndiri care care consideră evreul drept chintesenţă a unei metafizici care trebuie criticată şi respinsă în modul cel mai radical. în acest fel, evreului îi este atribuită în mod neîndreptăţit o esenţă metafizică prin care este înregimentat tocmai în metafizica

astfel înţeleasă, şi pe care Heidegger a respins-o din răsputeri. însă pentru susţinătorii acestor concepţii, atît antisemitismul onto-istoric, cît şi cel metafizic sînt considerate adevăruri dincolo de orice îndoială, care nu au nevoie de vreo dovadă. Tocmai pentru a ne lămuri în privinţa acestor certitudini am considerat necesar să ne întoarcem la textele heidegge- riene, şi ne-a devenit imediat clar că niciuna dintre aceste critici aduse lui Heidegger nu poate fi susţinută prin invocarea unor pasaje din opera lui.

în cartea noastră vom aduce o serie întreagă de argumente filologice, însă prin aceasta ea nu va deveni mai accesibilă
cititorului. La fel, nu vom face un secret din dificultatea textelor lui Martin Heidegger. Intenţia noastră nu este aceea de a convinge pe cineva sau de a crea un „consens”; nu aceasta este direcţia indicată de Heidegger în cadrul demersului său speculativ, şi tocmai de aceea nu sîntem deloc înclinaţi să mergem în această direcţie. Acea „logică a consensului” ne este perfect străină, iar judecăţi de valoare în privinţa persoanelor şi a operelor lor ni se par a fi pe deplin inadecvate. în cursul ultimilor ani, în direcţia executorilor testamentari ai lui Martin Heidegger şi a colaboratorilor acestora au fost formulate tot felul de aluzii ofensatoare în diferite articole de presă – dar şi în cîteva cărţi – în care au putut fi citite verdicte înfiorătoare şi pe deplin neîntemeiate în privinţa lor. La astfel de provocări nu putem şi nu vrem să răspundem aici. într-o vreme în care anumite „cercuri culturale” îşi amuză publicul cu astfel de afirmaţii este limpede că profunzimea filozofică a argumentelor facile pe care le invocă nu este deloc suficientă pentru a-l convinge. în momentul în care ne-am convins că acea cale a dialogului la care speram a fost blocată chiar de cei care susţineau că o încurajează, ne-a devenit clar că interpretările şi poziţiile lor nu pot fi susţinute decît atîta vreme cît autorii lor se retrag în sine. Căci în cadrul unei dezbateri adevărate, castelul lor din cărţi de joc construit cu atîta trudă s-ar fi prăbuşit imediat – un pericol pe care ei şi-au dorit să-l evite, tocmai pentru a-şi păstra convingerile fundamentale cu caracter auto-

referenţial. Prin această lucrare ne propunem să oferim cititorului posibilitatea de a vedea complexitatea *Caietelor Negre.* Citind această carte, el va avea ocazia să înţeleagă adevăratul fel în care Heidegger a participat la mişcarea naţional-socialistă, dar şi cauza pentru care Heidegger a evitat o confruntare dechisă cu regimul de atunci. Cititorului îi va deveni clar că iluzia pe care şi-a făcut-o Heidegger despre mişcarea naţional-socialistă la începuturile ei a fost cea care a făcut posibilă cea de-a doua iluzie a sa, şi anume aceea că „afirmarea de sine a universităţii germane" ar fi fost posibilă în acel context. însă toate acestea (şi încă
multe altele) sînt întrebări care trebuie puse în contextul respectiv şi care sînt în măsură să ne dezvăluie o faţă mai puţin cunoscută a lui Heidegger. Această dimensiune mai puţin cunoscută a lui Heidegger cade adesea pradă unor interpretări aproximative, tocmai pentru acestea sînt de cele mai multe ori lipsite de orice fel de trimitere la pasaje sau texte heideggeriene.

Ţinînd seama de rezultatele la care am ajuns, treptat, în cursul cercetării noastre, mai ales după publicarea, în 2015, a volumului 97 al *Operelor Complete,* am constatat că trebuie să ne intensificăm cercetarea în privinţa conceptului de auto-nimici- re *(Selbstvernichtung).* Interpretarea noastră trebuia să ţină seama de faptul că interpretări dintre cele mai diverse ale acestui termen dominau deja opinia publică, constituind adesea punctul de pornire al unora dintre cele mai catastrofale – şi adesea pur şi simplu inventate – perspective de interpretare asupra gîndirii heideggeriene.

Clarificarea conceptului central de auto-nimicire, care apare, de altfel, deja în volumul 96, a devenit astfel imperios necesară. Cititorul trebuie să înţeleagă însă că fără un apel continuu la una dintre lucrările fundamentale ale lui Heidegger, şi anume *Contribuţii la filozofie,* acest termen va rămîne neinteligibil. Heidegger utilizează terminologia specifică gîndirii onto-istori- ce, care va rămîne indescifrabilă pentru oricine nu este familiarizat cu această perspectivă interogativă şi cu conceptele fundamentale ale lucrării amintite mai devreme. în anumite

momente, putem observa cum critica lui Heidegger la adresa naţional-soci- alismului este exprimată prin aluzii subtile care utilizează anu- miţi termeni al căror sens nu poate fi clarificat decît ţinînd seama de context. Devine, de exemplu, destul de clar că anumite concepte trec printr-un soi de transformare semantică, în vreme ce semnificaţia lor uzuală este complet răsturnată. Această răsturnare semantică redă foarte bine metoda lui Heidegger de a *trimite mereu la altceva,* sensul deplin al cuvîntului *depăşind* adesea semnificaţia lui uzuală. Agilitatea cu care Heidegger execută
aceste jocuri de limbaj poate conduce adeseori cititorul pe o pistă greşită; dificultatea de a înţelege ce vrea să spună Heidegger în aceste pasaje constă tocmai în faptul că este nevoie să facem mereu recurs la alte opere heideggeriene pentru a putea surprinde sensul afirmaţiilor făcute în *Caietele Negre.*

Prin urmare, este important să ne întoarcem la perspectivele interpretative care au iscat rumoare în rîndul publicului, pentru a putea vedea cît de dificil este pentru cei care le-au lansat şi mai ales pentru cei care le susţin să păstreze credibilitatea acestei în- strumentalizări dinainte planificate. Cele paisprezece pasaje care se referă la evrei sau la iudaismul mondial în volumele 95, 96 şi 97 ale *Operelor Complete* abia dacă însumează, puse toate laolaltă, trei pagini în format A4, în vreme ce aceste volume, luate împreună, au în total 1245 de pagini. Toţi termenii-cheie prin care Heidegger să referă la evrei şi la iudaismul mondial îşi au originea în modernitatea de dată recentă şi trebuie citite din perspectiva criticii făcute de Heidegger modernităţii. Se vădeşte astfel că atunci cînd vorbeşte de iudaism, de exemplu, Heidegger nu se referă în mod specific la evrei, ci la toţi oamenii şi la toate popoarele care trăiesc în spiritul modernităţii. Felul în care se vorbeşte despre evrei şi despre iudaismul mondial în aceste pesaje, despre care Hermann Heidegger a spus, pe drept cuvînt, că nu sînt altceva decît nişte pasaje marginale, este specific modului în care Heidegger se raportează critic la modernitate în cadrul abordării sale onto-istorice. Prin urmare, încadrarea pasajelor care se re-

feră la evrei la rubrica „antisemitism", „antisemitism onto-isto- ric" sau, încă mai grav, „antisemitism metafizic" nu poate fi pusă decît pe seama unei confuzii absolute.

Pasajele privitoare la evrei din cele trei volume amintite mai devreme nu demonstrează nici „antisemitismul onto-istoric" al lui Heidegger, nici vreo altă formă de antisemitism. Ne vedem ne- voiţi să mai spunem încă o dată: tonul critic folosit de Heidegger în acele pasaje este prelungirea criticii modernităţii din perspectiva istoriei fiinţei. Gîndirea onto-istorică a lui Heidegger nu are nimic de a face cu o gîndire ideologico-politică; privită sub unghiul provenienţei sale conceptuale, ea nu este altceva decît o gîndire speculativ-fenomenologică. Cine vrea să o înţeleagă şi să o interpreteze într-un alt fel demonstrează că nu este capabil să privească dintr-o perspectivă speculativă dimensiunea onto-istorică a gîndirii, născută din transformarea gîndirii hermeneutico-feno- menologice a ontologiei fundamentale din *Fiinţă şi timp,* şi nu este capabil nici să păşească pe urmele acestei gîndiri.

De la începuturile sale (1916), gîndirea lui Martin Heidegger a fost cît se poate de străină oricărui tip de gîndire biologico-rasi- ală. Domeniul ei de interes a rămas decenii de-a rîndul neschimbat. întrebarea care a călăuzit această gîndire a fost întrebarea privitoare la viaţa factică şi la caracterul ei dinamic, care a fost mai apoi concepută ca existenţă *(Dasein)* factică şi discutată sub aspectul raportului ei transcendental faţă de starea de deschidere ca adevăr al fiinţei şi ca fiinţă-aici *(Da-sein)* în raportul său eveni- menţial *(ereignet)* cu adevărul fiinţei ca survenire care o vizează.

Pe temeiul consideraţiilor onto-istorice care îşi au originea în analitica *Dasein-u|ui* din *Fiinţă şi timp,* Heidegger va elabora o critică necruţătoare a naţional-socialismului în anii '30 şi '40, ca- racterizîndu-l drept „principiu barbar", şi nu va face niciun secret din opoziţia sa faţă de Hitler şi faţă de „nebunia" lui. în volumul 97 el vorbeşte, de exemplu, despre „agitaţia iresponsabilă pe care a răspîndit-o Hitler în Europa", despre „nebunia criminală a lui Hitler" şi constată, de asemenea, că „mulţi «intelectuali» nu au remarcat imediat în 1933 caracterul

criminal al lui Hitler". în ceea ce priveşte evreii, într-o scrisoare din 9 februarie 1928, pe care i-o trimite soţiei sale, Elfride, Heidegger remarcă: „Evident că cei mai buni sînt evreii". Această afirmaţie se referea la studenţii săi de la Universitatea din Marburg.

Aceste pasaje, ca şi numeroasele observaţii critice extrem de tăioase la adresa naţional-socialismului nu sînt luate în considerare nici de cei care au fost portavocea acuzelor de antisemitism aduse lui Heidegger, dar nici de către comentatorii operei
sale care au format şi ghidat, în ultima perioadă, opinia publică, mergînd pînă acolo încît s-au substituit lui Heidegger şi au făcut eroarea de a rescrie *Caietele Negre* într-un chip cu totul arbitrar. Toate aceste pasaje au fost în mod intenţionat trecute cu vederea, de dragul instrumentalizării *Caietelor Negre,* care a fost pusă la cale cu mult înainte.

Dezbaterea legată de Heidegger şi de *Caietele Negre,* care a fost provocată în mod intenţionat, a luat de la bun început – şi ia încă – forma unor atacuri ignobile: avem, realmente, de a face cu acuzaţii lipsite de orice bună-cuviinţă, care nu apar doar în presa scrisă, ci şi în publicaţiile unor profesori universitari, care ar trebui, prin vocaţia lor, să aibă conştiinţa răspunderii şi să se pună în slujba adevărului, dar care nu arată însă, prin tot ceea ce fac, decît că sînt complet lipsiţi de decenţă şi de *ethos* academic.

Martin Heidegger este şi va rămîne pentru totdeauna un mare gînditor, cu care nu poate avea loc decît o confruntare *filozofică,* şi nu una politică, motivată ideologic, la fel cum nici cu gînditorii trecutului nu este posibilă decît o confruntare şi o dezbatere pur ştiinţifică şi la obiect.

Consideraţiile din această lucrare trebuie privite şi ca o atenţionare adresată intelectualilor, care are scopul de a le reaminti că sînt datori să-şi supună rezultatele cercetării filtrului critic, astfel încît *discuţia privitoare la Heidegger* să se poată purta într-un chip responsabil, fără apeluri la interpretări comode, care nu fac altceva decît să instrumentalizeze poporul evreu. Un astfel de demers este

cu totul inacceptabil şi răneşte demnitatea unui popor, care a avut de suferit într-un mod atît de nedrept de pe urma nebuniei monstruoase a lui Hitler: faţă de acest popor ne declarăm astăzi solidaritatea, însă această solidaritate nu include şi una sau alta dintre instrumentalizările care se fac pe seama lui.

Considerăm că este indicat să mai atragem încă o dată atenţia cititorilor asupra faptului că nebunia dezlănţuită de Hitler şi politica lui grotească a fost criticată de Heidegger în termenii cei mai duri în capitolul intitulat *Consideraţii şi sugestii* din *Caietele Negre.* Se confirmă astfel cît de departe era el de naţional-socia- lism. Tocmai de aceea, trecerea sub tăcere a acestor pasaje din *Caietele Negre* – şi mai ales a acelor pasaje care pot fi găsite în volumul 97 – este absolut intolerabilă, la fel cum este şi interpretarea acelor intelectuali care se află astăzi pe prima pagină a ziarelor şi care falsifică şi abuzează de filozofia lui Heidegger, fără a fi însă capabili să-şi susţină teoriile: instrumentalizarea lor organizată a scrierilor heideggeriene nu poate avea un viitor, şi este condamnată să dispară în cel mai scurt timp.

Am constatat că este necesar să fac cunoscute publicului larg, prin intermediul acestei lucrări, cîteva scrisori încă nepublicate din corespondenţa mea privată cu Heidegger şi Hans-Georg Gadamer, în care poate fi observat că instrumentalizarea unui gînditor nu este ceva care a apărut de curînd. Gadamer însuşi este unul dintre martorii principali ai unei instrumentalizări asemănătoare, conduse de chilianul Victor Farias. Consideraţiile care sînt cuprinse în acest schimb de scrisori arată o dată în plus cît de riscant este să ajungi, în acest fel, pe o cale greşită, care îndepărtează comentatorii scrierilor heideggeriene de adevăratul sens şi de intenţiile autentice ale acestora.

Dacă se doreşte cu orice preţ înlocuirea gînditorilor din trecut, atunci istoria se repetă. în cazul de faţă ne transformăm, în cele din urmă, în participanţi naivi la repetarea unei controverse declanşate, la vremea lui, de Victor Farias, punînd în cel mai bun caz în scenă o variaţie pe aceeaşi temă.

Pe măsura ce zgomotul flecărelii a încercat fără prea

mari şanse de reuşită să acopere liniştea cercetării autentice, ne-a devenit limpede că munca noastră ar putea fi de ajutor celor care consideră că o investigare autentică a acestei chestiuni este absolut necesară. Prin intermediul acestei lucrări nu dorim altceva decît să punem la dispoziţia cititorilor şi a comunităţii ştiinţifice rezultatele cercetării noastre, în speranţa că ele vor constitui punctul de pornire al unei interogaţii autentice.

La lectura finală a acestei cărţi ne-am simţit obligaţi să împărtăşim familiei Heidegger rezultatele muncii noastre. Acest lucru
s-a întîmplat în Freiburg, în data de 4 ianuarie 2016, cînd i-am prezentat domnului Arnulf Heidegger rezultatele muncii noastre în cadrul unei întîlniri private, şi i-am vorbit, cu această ocazie, despre uşurinţa cu care *Caietele Negre* ale lui Heidegger au fost instrumentalizate de cei care fie nu erau deloc familiarizaţi cu gîndirea onto-istorică a lui Heidegger, fie nu ţineau deloc seama de ea. Pentru a putea înţelege sensul multor afirmaţii din cuprinsul *Caietelor Negre* şi pentru a le putea înţelege în contextul din care fac parte, fără a le supune unei violenţe hermeneutice, nu există decît un singur drum, şi anume *întoarcerea la Heidegger însuşi.* în opinia noastră, instrumentalizările operei sale, care mai circulă încă şi astăzi, deşi sînt lipsite de validitate şi fără vreun temei, vor lua astfel sfîrşit.

E limpede, aşadar, că înotăm împotriva curentului. Sîntem deja priviţi drept custozi plin de zel ai memoriei filozofului. Făcînd însă abstracţie de acest lucru, ar fi o dovadă de lipsă de răspundere din partea noastră dacă am alege să tăcem – aşa cum nota, la vremea sa, Heidegger însuşi. Cititorul va putea observa că în această călătorie hermeneutică a noastră, Heidegger însuşi va fi chemat să deschidă drumul prin reflecţiile sale. Dacă am reuşit sau nu să determinăm *într-o măsură semnificativă* destinele încă necunoscute ale *Caietelor Negre* este un lucru în privinţa căruia nu ne facem prea mari griji.

27 ianuarie 2016, în Ziua Internaţională a Memoriei

Friedrich-Wilhelm von Herrmann
şi Francesco Alfieri

CAPITOLUL ÎNTÎI

LĂMURIRI NECESARE
ÎN PRIVINŢA CAIETELOR NEGRE

Dincolo de instrumentalizarea naivă, care a fost înscenată pe baza prezumpţiilor unor interpretări facile

Friedrich-Wilhelm von Herrmann

1. Observaţii preliminare referitoare la *Caietele Negre* sau „Carnetele de notiţe" ale lui Martin Heidegger

Caietele Negre, care poartă acest nume doar datorită culorii copertei lor şi pe care Heidegger le numeşte „carnete de notiţe" într-un text redactat în 1937/38, intitulat *Retrospectivă asupra drumului meu,* nu constituie un gen literar în sensul strict al termenului. Ele nu sînt altceva decît carnete de notiţe filozofice, care însoţesc încă din 1931 operele în care Heidegger elaborează gîn- direa sa onto-istorică. în aceste carnete filozofice Heidegger notează o serie întreagă de lucruri:

2. Gînduri concise, care iau forma unor aforisme, şi asupra cărora Heidegger se opreşte din cînd în cînd, dar care *nu pot* fi incluse în manuscrisele pentru prelegeri, conferinţe sau tratate la care lucra în acelaşi timp, şi care tocmai de aceea îşi găsesc locul în aceste carnete de notiţe. Pe noptiera aflată lîngă patul său se aflau întotdeauna hîrtie şi creion, pentru ca el să-şi poată nota imediat ideile filozofice care-i veneau în perioadele de insomnie. Aceste idei erau mai apoi notate cu grijă în carnetul de notiţe. Notarea acestor idei, la care m-am referit la acest punct 1, constituie, de fapt, scopul principal al carnetului de notiţe.

3. în aceste carnete de notiţe Heidegger mai scria, uneori, şi părerile sau convingerile lui personale. Le

2
4

numim „personale”

tocmai pentru că se deosebesc de aforismele despre care am vorbit la punctul 1 sau pentru că sînt idei cu un caracter mult mai fragmentar. Din rîndul acestor păreri personale sau private fac parte, printre altele, şi afirmaţiile sale privitoare la naţional-socia- lism sau la evrei şi la iudaismul mondial. Faptul că Heidegger a corelat conceptul său de „gîndire calculatoare" elaborat, în primă instanţă, dintr-o perspectivă pur onto-istorică, cu elementul iudaic *(das Judische)* a determinat o „confuzie" fatală, pentru că a creat impresia că gîndirea onto-istorică ar avea, în sine, o afinitate cu antisemitismul. Pornind de aici, întreaga gîndire ulterioară a lui Heidegger a devenit suspectă şi a fost respinsă. Pentru clarificarea acestei teme, rugămintea mea este să urmăriţi demersul amplu al lui Francesco Alfieri, la finalul căruia el ajunge la concluzia că nu există niciun pasaj de text care să confirme această „suspiciune". întoarcerea la textele lui Heidegger este singura cheie hermeneutică cu care orice „interpretare naivă" poate fi cu uşurinţă respinsă. Prin calificativul „naiv" nu avem aici în vedere altceva decît rezultatul unei abrevieri superficiale a remarcilor lui Heidegger, ceea ce conduce inevitabil la rezultate neîntemeiate şi nejustificate.

Observaţiile lui Heidegger cu privire la „diagnosticul modernităţii" fac parte din elementele fundamentale ale gîndirii on- to-istorice, care au, în sine, o structură riguroasă şi sistematică. Ceea ce eu numesc gîndirea *pură* a lui Heidegger este gîndirea şi structura conceptuală aşa cum este ea expusă în *Contribuţiile la filozofie*[15] şi în tratatele care îi urmează acesteia şi care continuă dez-baterea aceloraşi teme. Această gîndire trebuie însă deosebită în mod cel mai strict de ceea ce eu numesc opiniile şi convingerile „private" ale lui Heidegger sau de intuiţiile lui politice private din anii '30, care nu se află în niciun raport cu structura pură a gîndirii de factură istoric-

15 Cf. M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis) [Contribuţii la filozofie (Despre Ereignis)],* în *Gesamtausgabe,* Bd. 65, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989.

evenimenţială *(ereignisgeschichtlich Denken).* Faptul că un concept din cadrul gîndirii istorico-eve- nimenţiale precum cel de „gîndire calculatoare" este corelat cu elementul iudaic nu transformă conceptul onto-istoric în sine în- tr-unul antisemit. Gîndirea onto-istorică îşi are originea în gîndi- rea fundamental-ontologică, iar această filiaţie poate fi urmărită cu foarte mare precizie conceptuală, sarcină de care m-am ocupat în mod repetat în lucrările mele. Atîta timp cît, în carnetele de notiţe, Heidegger face tot felul de observaţii ce ţin de „diagnoza modernităţii", adică referitoare la „gîndirea calculatoare", dar fără să facă referire la „evrei", aceste observaţii aparţin gîndirii „pure" a lui Heidegger. Observaţiile devin private şi dobîn- desc un caracter politic numai atunci *cînd* ele se referă, *într-unfel sau altul,* la „evreii".

Linia de demarcaţie pe care o trasez între gîndirea pură a lui Heidegger şi comentariile lui private, cu caracter personal, nu separă, pentru mine, *Caietele Negre* de restul textelor lui Martin Heidegger, ci această linie trece *prin „carnetele de notiţe",* deoarece aceste carnete conţin, de asemenea, o mulţime de idei de felul celor descrise la punctul 1, şi care aparţin gîndirii onto-istorice pure, în timp ce ideile descrise la punctul 2 au un caracter personal şi privat. Acestea din urmă nu predomină însă nici măcar dintr-un punct de vedere pur cantitativ prin comparaţie cu ideile descrise la punctul 1. Din punctul meu de vedere, tot ceea ce ţine de punctul 2 este absolut *neesenţial.*

2. Originea confuziei în interpretarea *Caietelor Negre*

În anul 2014 încă se mai discuta dacă proiectul filozofic al lui Martin Heidegger are vreo legătură cu propaganda naţional-so- cialistă. Dar de această dată, confuzia a atins punctul culminant în momentul în care Peter Trawny, editor al *Caietelor Negre,* a adus „dovezi", despre care a susţinut că demonstrează legătura lui Heidegger cu naţional-socialismul. Pe baza unor texte selectate de el, urma să ni se demonstreze că gîndirea lui Heidegger nu

este doar una care are un caracter naţional-socialist specific, ci că gîndirea sa trebuie privită ca sursă a antisemitismului; sau, mai degrabă, că gîndirea lui se împotriveşte evreilor care stau în calea revenirii la istoria fiinţei. Prin urmare, critica la adresa evreilor trebuie atribuită unui „antisemitism onto-istoric". Pentru ca o astfel de interpretare să poată clama un caracter ştiinţific, ea trebuie să se bazeze pe o investigare hermeneutico-filozofică a textelor lui Heidegger. în caz contrar, există riscul ca interpretarea în cauză să sfîrşească prin a se abate semnificativ de la intenţiile filozofului. Un motiv în plus pentru care este necesară studierea scrierilor lui Heidegger într-un mod sistematic şi detaliat, prin care să-i poată fi sugerată cititorului o perspectivă interpretativă care emană exclusiv din moştenirea filozofică ce ne-a rămas de la Heidegger, ţinînd mereu seama, în cazul „pasajelor despre evrei" de contextul istoric din care fac parte. Prin urmare, ar trebui să ne concentrăm în primul rînd atenţia asupra unei examinări aprofundate a consideraţiilor lui Heidegger: toate aceste elemente sînt esenţiale pentru ca cercetarea noastră să se ridice la standardele unei lucrări ştiinţifice, care nu are nimic de-a face cu instrumentalizarea politică şi cu perspectiva „naivă" elaborate de Peter Trawny.

Este adevărat că această abordare hermeneutică, a cărei elaborare este imperios necesară, a fost extrem de solicitantă pentru ambii autori ai acestei cărţi. Am ştiut însă de la bun început ce ne aşteaptă, dacă ne propuneam să revenim în mod repetat, în demersul nostru hermeneutic, la scrierile lui Heidegger, mai ales atunci cînd omisiuni caracteristice interpretărilor lui Trawny, care pot fi văzute dintr-o privire, ne-au făcut să ne dăm seama că ne aflăm în mijlocul unei „instrumentalizări" politice a gîndirii heideggeriene. într-adevăr, interpretările lui Trawny au fost gîndite să funcţioneze ca o cutie de rezonanţă pentru „alte fragmente", care, la rîndul lor, nu sînt inteligibile decît prin omiterea voită a textelor. Cercetarea noastră a trebuit să se intensifice tocmai pentru că argumentarea transparentă a lui Heidegger ne-a constrîns să urmăm pas cu pas, în interpretarea textelor,

firul lor interpretativ, dacă intenţia noastră era într-adevăr aceea de a ne întoarce la surse şi de a pune astfel în practică *epoche-ul* fenomenologic. Prin urmare, intenţia noastră nu este alta decît aceea de a produce un material de cercetare care ar putea fi util cititorului. Cu toate acestea, prin această lucrare nu ne propunem să construim o „apărare conservatoare" a lui Heidegger sau să onorăm memoria sa. Astfel de întrebări sau clasificări nu sînt potrivite pentru o cercetare echilibrată. Apelînd la ele nu am face altceva decît să aşezăm obstacole în calea cercetării, care, imediat ce refuză să mai pună sub semnul întrebării propriile „rezultate", devine fără să-şi dea seama reversul gîndirii toalitare, a cărei singură miză este instrumentalizarea unor texte.

Dar acum aş vrea să însoţesc cititorul în încercarea lui de a se familiariza cu editorul *Caietelor Negre* şi cu cariera sa academică, pentru că există cîteva elemente din istoria sa personală care ne ajută să înţelegem mai bine motivaţia „deciziilor" luate de el.

L-am cunoscut pe Peter Trawny la scurt timp după doctoratul la Wuppertal (1995) şi după publicarea disertaţiei sale *Martin Heideggers Phănomenologie der Welt [Fenomenologia lumii lui Martin Heidegger]*[16]*.* Pentru că a fost elevul colegului meu Klaus Held, faţă de care aveam cea mai înaltă preţuire, m-am arătat de la bun început foarte deschis faţă de el. De-a lungul anilor – şi la cererea lui Klaus Held – am încercat să-l promovez pe Peter Trawny, de ex. prin susţinerea numirii sale ca profesor extraordinar (neplătit) la 6 ani de la habilitarea lui (2000) cu o teză intitulată: *Die Zeit der Dreieinigkeit, Untersuchungen zur Trinităt bei Hegel und Schelling [Timpul Trinităţii, cercetări asupra Trinităţii la Hegel şi Schelling]*[17]*.*

„Eroarea hermeneutică" pe care a comis-o Peter

16 Cf. P. Trawny, *Martin Heideggers Phănomenologie der Welt,* Verlag Karl Alber, Freiburg-Miinchen, 1997.
17 Cf. Id., *Die Zeit der Dreieinigkeit, Untersuchungen zur Trinităt bei Hegel und Schelling,* Kbnighausen & Neumann, Wiirzburg, 2002.

Trawny în interpretarea sa „personală” a unor pasaje, care a condus la o
neînţelegere fatală a *Caietelor Negre,* m-a surprins la început. Apoi am decis să rup tăcerea, atunci cînd am realizat – în cursul colaborării mele cu Alfieri – că Trawny a declanşat o mulţime de interpretări care instrumentalizează gîndirea heideggeriană, interpretări care, în căutarea lor nesăbuită de consens, nu aveau alt scop decît acela de a alcătui o structură conceptuală subversivă, care nu avea la bază niciunul dintre textele lui Heidegger. Am devenit pe deplin conştient de acest lucru, cînd mi-am dat seama că încearcă cu disperare să găsească consensul altor „colegi”. Desigur, aceasta nu este abordarea unei persoane care caută în mod responsabil dovezi în favoarea tezei pe care o susţine. După ce am depăşit starea de uimire, am luat decizia de a reacţiona *în mod responsabil, însă cu hotărîre,* pentru a ajuta cititorul să se elibereze de confuzia creată. Pentru a reuşi acest lucru a fost nevoie să mă întorc la textele lui Heidegger şi la studiul sistematic al surselor. Uimirea mea iniţială a făcut loc dezamăgirii, pentru că fusesem multă vreme convins că Trawny era persoana potrivită pentru a oferi o ediţie critică a *Caietelor Negre.* I-am oferit ajutorul lui Peter Trawny, pentru că are astăzi 51 de ani şi nu are încă un post de profesor universitar remunerat, deşi trebuie să aibă grijă de soţia şi copilul său. Astfel că l-am recomandat pe Peter Trawny ca editor al unui total de nouă volume de carnete de notiţe cu coperta neagră, pentru a atenua situaţia sa financiară, executorilor testamentari ai operei lui Martin Heidegger, dr. Hermann Heidegger şi fiul său, avocatul Arnulf Heidegger, cu care eram în relaţii cordiale. Trecînd peste voinţa lui Martin Heidegger, dar şi peste a mea, aceştia doreau urgentarea publicării *Caietelor Negre.* Ţinînd seama de volumele din *Operele Complete* de a căror editare se îngrijise pînă în 2012 şi de publicaţiile lui în acest interval, l-am considerat un „discipol al lui Heidegger” şi am crezut că puteam avea încredere necondiţionată în caracterul său.

în istoria de 40 de ani a publicării scrierilor lui Martin Heidegger în cadrul *Operelor Complete* nu a existat niciun

caz – Martin Heidegger a interzis explicit orice interpretare din partea
editorului care să însoţească volumele apărute – în care unul dintre editorii să publice o carte cu pretenţia de a oferi o interpretare a volumului pe care îl editează chiar în timp ce se ocupă de editarea lui. Trawny încalcă această regulă şi scrie o carte prin care falsifică şi condamnă întregul parcurs de 46 de ani al gîndirii onto-istorice heideggeriene. Prin publicarea acestei cărţi complet ne-filozofice, *Heidegger und der Mythos der judischen Weltverschorung [Heidegger şi mitul conspiraţiei evreieşti modiale]*[18]*,* editura Klostermann intenţionează să se distanţeze public de remarcile făcute de Martin Heidegger la adresa evreilor şi a iudaismului mondial în cele trei carnete de notiţe cu copertă de muşama neagră. Şi eu mă disociez de aceste afirmaţii, dar nu cu preţul dezavuării operei extrem de importante a unui mare gînditor, în care aceste afirmaţii nu pot fi găsite nicăieri, pentru că ele nu fac parte din structura onto-istorică a acestei gîndiri. În această privinţă se înşală nu numai Trawny, ci şi toţi profesorii universitari care încearcă să înţeleagă gîndirea onto-istorică a lui Heidegger pornind de la notiţele lui politice. Aş dori să citez un extras din- tr-o scrisoare pe care Alfieri mi-a trimis-o în august 2015, din Brazilia, în care el vorbeşte despre unele dintre rezultatele lucrării sale hermeneutice:

> „Problema fundamentală este următoarea: dacă Trawny ar fi cerut sfatul persoanelor care se ocupă de ediţia completă a operelor lui Heidegger de ani de zile, ar fi evitat să cadă pradă unor interpretări greşite, care dovedesc acum că el nu este capabil să se achite de o sarcină care i-a fost încredinţată, pe baza unor criterii ştiinţifice. Chiar mai rău decît atît – iar dovada acestui lucru va fi prezentată la sfîrşitul cercetării de care mă ocup acum – este faptul că Trawny scapă din vedere o serie întreagă de elemente istorico-hermeneutice, astfel încît

18 Cf. Id., *Heidegger undderMythos der judischen Weltverschorung,* Klostermann, Frankfurt am Main, 2015[3].

există pericolul deformării întregii gîndiri a lui Heidegger şi al manipulării tuturor interpretărilor acesteia. Anticipînd, aş dori să spun că dincolo de critica lui Heidegger la adresa «aşa-zisei filozofii naţional-socialiste» şi distanţarea sa explicită faţă de ea, unele insulte ale lui Heidegger, care, potrivit lui Trawny, se referă la evrei, nu sînt, de fapt, adresate evreilor. Interpretarea lui Trawny, care urmăreşte instrumentalizarea gîndirii lui Heidegger, nu este numai neîntemeiată, ci ar putea fi considerată o calomnie la adresa comunităţii evreieşti, în măsura în care exploatează durerea nedreaptă şi inumană la care a fost supusă această comunitate în timpul naţional-socia- lismului. Este inacceptabil ca oricine, indiferent de confesiune religioasă, să instrumentalizeze suferinţa poporului evreu prin interpretări, care sînt incorecte şi lipsite de onestitate, din punctul de vedere al textelor lui Heidegger. Intelectualii responsabili au sarcina de a rupe tăcerea şi de a *rescrie* istoria evoluţiei gîndirii filozofice a lui Heidegger, astfel încît durerea evreilor să nu fie exploatată. în acest fel va fi făcut un pas înainte pe calea care conduce în afara labirintului «instrumentalizării subversive a reflecţiilor absolut personale ale lui Heidegger» care să fie ghidat la început de o singură persoană, în jurul căreia să se creeze, treptat, un consens. Oricine face ceea ce a făcut Trawny se încadrează, evident, în această cultură falsă, care renunţă la gîndirea veritabilă, cedînd ispitei de a se subordona modelor filozofice ale timpului. Acest subiect, şi anume «cazul Heidegger», merită o analiză mai aprofundată şi mai sistematică, pentru că, într-un fel, Heidegger însuşi a anticipat ce se va întîmpla cu cei care renunţă la filozofia autentică şi care se lasă conduşi numai de ignoranţă şi de *opiniile personale* lipsite de orice temei".

Dr. Hermann Heidegger a subliniat fără niciun ajutor din partea mea pasajele din carte care nu au niciun fel de temei herme- neutic. Dar după părerea lui şi a fiului său, întreaga carte este eronată şi inadecvată. Şi eu, la rîndul meu, în calitatea mea de principal responsabil cu editarea *Operelor Complete* ale lui Martin Heidegger, în care l-am

recomandat pe Peter Trawny drept editor al *Caietelor Negre,* sînt dezgustat atît de demersul său pretins hermeneutic, care nu se ridică absolut deloc la standardele unei interpretări, fiind mai curînd o periculoasă inducere în eroare a cititorului, cît şi de tonul acestei cărţi şi al prelegerilor sale ţinute atît la nivel naţional, cît şi la nivel internaţional. Trebuie să admit
că m-am înşelat în chipul cel mai grav în privinţa integrităţii caracterului lui Peter Trawny. I-am împărtăşit, într-o scrisoare, că voi rupe imediat toate legăturile mele cu el. Atunci cînd Alfieri a aflat toate acestea, mi-a răspuns, în 17 mai 2015, printr-o scrisoare în care mă asigura că îmi va oferi tot ajutorul de care am nevoie pentru a duce la bun sfîrşit această carte:

> „Din păcate nu mai este conceptibilă nicio confruntare cu Trawny – după ce controversa născută de el în privinţa *Caietelor Negre* a ajuns în presa italiană – dacă aceasta nu are loc în faţa mesei de lucru, ca rezultat al unui efort riguros de cercetare ştiinţifică. [...] O dezbatere care să fie întemeiată pe o muncă serioasă de cercetare nu este posibilă, atîta timp cît nu sînt îndeplinite cîteva condiţii necesare. În acest moment, asupra *Caietelor Negre* nu se mai reflectează deloc – sau se reflectează numai ocazional. Intr-adevăr, în centrul întregii discuţii se află problema familiarităţii lui Trawny cu acest text şi interpretarea sa personală, în vreme ce Heidegger însuşi devine un soi de anexă la o discuţie politică. Heidegger însuşi a respins din capul locului o astfel de interpretare. în volumul 95, el scrie explicit că filozofia care se hrăneşte cu dezbaterile din ziare devine o discuţie care nu se poate purta decît la masă. Un studiu sistematic al *Caietelor Negre* trebuie întreprins pentru că acest proiect n-a fost asumat de nimeni: nouă ne revine obligaţia de a face ceea ce Trawny n-a fost în stare să facă. Nu există niciun alt drum pe care să putem merge împreună”.

Ultima lucrare publicată de Trawny m-a revoltat, căci ea este dovada unei deficienţe îngrozitoare în privinţa preciziei conceptuale şi a capacităţii de reflecţie filozofică. În locul unor eforturi hermeneutice puse în slujba

adevărului, în locul unor analize conceptuale asumate, am găsit un text cu caracter eseistic, care nu se naşte în niciun caz dintr-un spirit filozofic, ci din dorinţa de a produce un efect extern. *Cartea lui Peter Trawny, care însoţeşte primele patru volume ale Caietelor Negre este o carte prin excelenţă nefilozofică.* A recunoaşte în chipul cel mai răspicat acest lucru face diferenţa între filozofii ce posedă o judecată ascuţită şi cei a căror capacitate de judecare este diluată.

E evident că Peter Trawny a instrumentalizat ediţia caietelor îmbrăcate în muşama neagră coordonată de el. După ce n-a avut niciun succes academic de durată cu publicaţiile sale anterioare, neoferindu-i-se nicio poziţie academică, s-a decis, în mod evident, să o apuce pe un cu totul alt drum, folosindu-se de caietele de însemnări ale lui Heidegger pentru a acredita la nivel internaţional ideea antisemitismului acestuia. Trawny a mers chiar atît de departe încît a avansat ideea că acest aşa-zis antisemitism este fundalul ezoteric al întregii gîndiri onto-istorice a lui Martin Heidegger. A dovedit, în acest fel, că n-a înţeles gîndirea unuia dintre cei mai mari filozofi ai timpului nostru, aşa cum este ea conturată în *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*[19], motiv pentru care îşi permite să o dispreţuiască şi să o dezavueze.

Celelalte cărţi ale lui Peter Trawny au fost lucrări serioase, publicate în scop ştiinţific. De această dată el foloseşte însă „chestiunea evreiască" pentru a-şi atinge scopurile personale.

La memorabila conferinţă pe tema caietelor învelite în muşama neagră, care a avut loc la Biblioteca Naţională a Franţei din Paris, în martie 2015, profesorul de filozofie Alain Finkielkraut s-a exprimat în felul următor: „Mă îngrozeşte un astfel de filosemitism, îmi repugnă un atare antiheideggerianism". Prin această formulare el a denunţat în forma cea mai răspicată instrumentalizarea de către Peter Trawny a chestiunii evreieşti din *Caietele Negre.*

19 Cf. M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., p. 163.

Există, într-adevăr, în caietele de muşama neagră 14 pasaje care discută chestiunea evreiască şi de care mă distanţez şi eu. Dar cu toate acestea, trebuie să primeze faptul că tot ceea ce scrie Martin Heidegger despre chestiunea evreiască în aceste volume şi doar în ele nu este în niciun caz fundalul intelectual al determi- naţiilor esenţiale ale gîndirii sale onto-istorice, chiar dacă ele sînt formulate în limbajul acestei gîndiri onto-istorice. Nu există greşeală mai mare decît a trata consideraţiile politice ale lui Martin Heidegger din caietele sale de însemnări drept fundament al interpretării operei sale filozofice, în care nu se găsesc deloc astfel
de comentarii. Distanţarea lui Heidegger de chestiunea politică a naţional-socialismului este documentată pornind de la textele heideggeriene – la fel ca şi în critica surprinzătoare pe care Heidegger i-o aduce lui Hitler în volumul 9T[20].

Atunci cînd am luat decizia, împreună cu Alfieri, de a scrie aceste texte, nu am avut intenţia de a căuta pasaje care îl exonerează pe Heidegger de ceea ce îi este reproşat. încercarea noastră a fost de la bun început doar aceea de a înţelege discursul heide- ggerian făcînd abstracţie de orice prejudecăţi şi idei preconcepute. Am ajuns astfel inclusiv să descoperim anticatolicismul său, printr-o analiză pas cu pas a evoluţiei gîndirii sale. Efortul nostru hermeneutic comun ne-a condus la o serie de concluzii neaşteptate; la aceleaşi concluzii ar trebui să ajungă şi cititorul care este interesat să înţeleagă cît de departe de adevăr sînt concluziile fabricate în privinţa gîndirii heideggeriene. Prin urmare îi rămîne lui Heidegger – prin scrierile sale – să îndrume paşii cititorului, la fel cum ne-a indicat nouă drumul.

20 Cf. Id., *Anmerkungen l-V (Schwarze Hefte 1942-1948),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 97, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2015.

3. Poziţia „caietelor de însemnări" sau a „caietelor de muşama neagră" ale lui Martin Heidegger în cadrul operei sale luate în ansamblu

În Anexa volumului GA 66, *Besinnung [Cugetare],* intitulată O *privire retrospectivă asupra parcursului meu* există un text care poartă titlul: *Anexă la testament (Despre soarta însemnărilor)*[21]*.* însemnările la care se referă Heidegger sînt manuscrisele rămase nepublicate pînă în 1937/38. La cuprins sînt enumerate şapte tipuri de manuscrise:

„1. Prelegerile; 2. Conferinţele; 3. însemnările la exerciţii; 4. Schiţele premergătoare la operă; 5. *Reflecţii şi gînduri, caietele II-IV-V*[22]*;* 6. Prelegerea despre Holderlin şi schiţele pentru «Empedokles»; 7. *Despre Ereignis (Contribuţii la Filozofie)"*[23]*.*

Heidegger detaliază apoi, la punctul doi, chestiuni extrem de importante care ţin de fiecare dintre cele şapte manuscrise în parte.

Pentru demersul nostru, cele mai importante dintre aceste observaţii sînt cele care ţin de *Reflecţii şi gînduri, caietele II-IV-V,* ca şi cele privitoare la *Despre Ereignis.* în privinţa celor dintîi, Heidegger notează:

> „Ceea ce este subliniat în aceste caiete de însemnări, mai ales în cel de-al II-lea, cel de-al IV-lea şi cel de-al V-lea, sînt, în bună măsură, dispoziţiile fundamentale *[Grundstimmungen]* ale interogaţiei şi conexiunile *[Weisungen]* ei cu sfera exterioară reflecţiei imediate. Apărute ca intuiţii de moment, acestea au caracterul unei încercări continue de a lămuri o singură întrebare"[24].

21 Cf. Id., *Besinnung,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 66, Abt. 3: *Unveroffentlichte Abhandlungen. Vorträge – Gedachtes,* hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1997, pp. 419-428.
22 Sublinierea îmi aparţine, F.-W. von Herrmann.
23 Idem., pp. 419 şi urm.
24 Idem., p. 426.

Textul intitulat *Despre soarta manuscriselor* a fost redactat în 1938, la o dată ulterioară manuscrisului cu titlul *Contribuţii la filozofie (Despre Ereignis).* Tocmai de aceea, Heidegger are în vedere numai volumele II-V din caietele de *Reflecţii,* care sînt publicate acum în volumul 94 al *Operelor Complete*[25]*.* Primul volum al caietelor nu a fost găsit, iar Heidegger nu-l aduce nicăieri în discuţie. Putem presupune că este destul de probabil ca Heidegger însuşi să-l fi eliminat. Ar fi greu de spus din ce cauză. Poate pentru că conţinea însemnări privitoare la revizuirea lucrării *Fiinţă şi timp,* planificată de Heidegger pentru a treia ediţie, în 1931, pornind de la prelegerea ţinută de el la Freiburg în semestrul de vară

1930, intitulată *Despre esenţa libertăţii umane*[26]*,* în care el argumentează că raportul concret dintre „fiinţă şi timp" îşi are rădăcina în raportul dintre „fiinţă şi libertate".

Cel de-al doilea caiet al *Reflecţiilor* începe în octombrie 1931. Acesta este momentul în care Heidegger face tranziţia către gîndi- rea onto-istorică. „Caietele de muşama neagră", aşadar „Caietele de însemnări", ţin, în integralitatea lor, de perioada gîndirii on- to-istorice, care începe în 1930/31 şi se întinde pînă în anii '70. *Reflecţiile* dintre anii 1931-1941, publicate acum în volumele 94-96 din operele complete, *însoţesc* şi documentează gîndirea onto-is- torică care este explicitată mai ales în „Schiţele premergătoare la operă" şi în marile tratate, începînd cu *Contribuţiile la filozofie* (1937/38) şi terminînd cu *Das Ereignis* (1941/42).

În precizările făcute cu privire la 5. *Reflecţii şi gînduri,* trebuie remarcate următoarele trei aspecte: 1. „dispoziţiile fundamentale ale interogaţiei"; 2. „conexiunile ei cu sfera exterioară reflecţiei imediate"; 3. „caracterul specific al

25 Cf. Id., *Uberlegungen II-VI (Schwarze Hefte 1931-1938),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 94, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

26 Cf. Id., *Vom Wesen der menschlichen Freiheit. Einleitung în die Philosophie,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 31, hrsg. v. H. Tietjen, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1982.

unor încercări continue de a lămuri o singură întrebare". Dispoziţiile fundamentale ale interogaţiei sînt înfiorarea, pietatea sau timiditatea care determină de fiecare dată gîndirea onto-istorică. Conexiunile interogaţiei cu sfera exterioară reflecţiei imediate sînt numite în volumul 4. *Schiţele premergătoare la operă™-,* „diferenţa dintre fiinţare şi fiinţă, faptul de a fi aici *(das Da-sein)* – adevăr, spaţiul-timp, modalităţile, dispoziţia afectivă, limba, cursul şi esenţa interogaţiei". Unica întrebare în jurul căreia gravitează toate încercările gîndirii on- to-istorice este „întrebarea privitoare la adevărul fiinţei *(Seyn)"*[27], care este ridicată în contextele amintite. „Schiţele premergătoare la operă", care primesc numele de „eseuri", repun în chestiune întreaga interogaţie din *Fiinţă şi timp* într-un chip mai originar,
trimitînd către contextele amintite mai devreme. Si asa-numitele *Reflecţii* se păstrează în orizontul aceloraşi contexte, în măsura în care, la fel ca *Schiţele premergătoare la operă,* se află în slujba aceleiaşi unice întrebări privitoare la adevărul fiinţei *(Seyn).*

În aceeaşi secţiune care cuprinde schiţele premergătoare la operă se spun cîteva lucruri relevante despre *Contribuţiile la filozofie:* „încă din primăvara lui 1932 am definitivat, în linii mari, planul care se concretizează pentru prima oară în proiectul lucrării *Despre Ereignis"*[28]. Tratatele care au urmat *Contribuţiilor la filozofie – Besinnung* (1938/39), *Die Uberwindung der Metaphysik [Depăşirea metafizicii]* (1938/39)[29], *Die Geschichte des Seyns [Istoria fiinţei]* (1938/40)[30], *Uber den*

27 Idem., p. 424.
28 Idem.
29 Cf. Id., *Metaphysik und Nihilismus,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 67, Abt. 3: *Unverbffentliche Abhandlungen,* hrsg. v. H.-J. Friedrich, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1999, pp. 4-174.
30 Cf. Id., *Die Geschichte des Seyns,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 69, hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998.

Anfang [Despre început] (1941)[31], *Das Ereignis* (1941/42)[32] şi *Die Stege des Anfangs [Cărările începutului]* (1944)[33] – nu sînt altceva decît noi întruchipări ale planului pentru elaborarea structurii specifice *(Gefiige)* gîndirii onto-istorice, care exista încă din primăvara lui 1932.

în vreme ce tratatele onto-istorice *constituie traseul principal* al gîndirii onto-istorice, în măsura în care ele elaborează şi scrutează structura acestei gîndiri, *Reflecţiile însoţesc* şi *completează* acest traseu. Ele *sînt juxtapuse şi subordonate* lucrărilor *deschizătoare* de drumuri, şi, prin urmare, nu le preced pe acestea şi cu atît mai puţin sînt superioare lor. în consecinţă, însemnările mai scurte sau mai lungi ale „caietelor de muşama neagră" sînt accesibile şi pot fi înţelese numai pornind de la marile tratate. Acest
fapt este singurul motiv pentru care, potrivit voinţei lui Martin Heidegger, *Caietele Negre* se află la finalul ediţiei complete şi ar trebui să apară numai după publicarea tuturor celorlalte volume ale ediţiei complete.

„Caietele de însemnări" intitulate *Reflecţii* sînt adesea interpretări onto-istorice critice ale evenimentelor curente. Mai mult decît atît, acestea sînt adăugiri la lucruri asupra cărora Heidegger a reflectat anterior, fiind reiterări ale poziţiilor exprimate în privinţa uneia sau alteia dintre ideile exprimate, poziţii care au ocazional un aspect critic. Un exemplu de raportare la o reflecţie anterioară sînt însemnările 201, 202 şi 204 ale volumului 94, care se ocupă de tema „animal şi om", urmînd studiul comparativ al indigenţei de lume a animalului opusă făuririi de lume specifice omului, studiu cuprins în prelegerea semestrului de iarnă din 1929/30 *Conceptele fundamentale ale*

31 Cf. Id., *Uber den Anfang,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 70, hrsg. v. P.-L. Coriando, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2005.
32 Cf. Id., *Das Ereignis,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 71, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2009.
33 Cf. Id., *Die Stege des Anfangs (1944),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 72, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main (în pregătire).

metafizicii. Lume -finitudine – singurătate[34].

Toate gîndurile asupra cărora se opreşte din cînd în cînd, şi care nu aparţin unui manuscris în curs de elaborare şi nici nu sînt adăugate unui convolut de manuscrise sub un cuvînt-cheie sau altul au fost înregistrate în „caietele de însemnări" începînd din 1931. Soldurile de hîrtie şi un creion se aşezau pe noptiera lui Heidegger, chiar lîngă patul lui, se aflau mereu hîrtie şi creion pentru a nota imediat gîndurile care-i veneau din cînd în cînd în timpul nopţii, într-o oră de insomnie, pentru a fi introduse cu grijă a doua zi, în „Caietul Negru".

Vom spune acum un cuvînt despre abordările inadecvate şi despre singura abordare adecvată a „Caietelor de muşama neagră".

în două din cele trei volume de *Reflecţii*[35] cititorul poate da peste 13 pasaje, fiecare de una, două, patru sau, într-un singur

caz, cinci propoziţii în care Martin Heidegger se raportează în- tr-un mod critic, din perspectiva sa onto-istorică, la „evreimea internaţională" şi „evreimea mondială". Aceste pasaje care umplu aproape două pagini şi jumătate A4 prin raport cu cele 1.250 de pagini ale celor trei volume intitulate *Reflecţii* i-au oferit editorului prilejul de a considera nu numai cele 13 pasaje amintite, ci întreaga gîndire onto-istorică drept „antisemită". Potrivit transcrierii unui profesor american de filozofie, care a participat, în septembrie 2014, la conferinţa de la Universitatea Emory din Atlanta, Trawny a afirmat, în

34 Cf. Id., *Die Grundbegriffe der Metaphysik. Welt – Endlichkeit – Einsamkeit,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 29/30, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1992.

35 Cf. Id., *Uberlegungen VII-XI (Schwarze Hefte 1938/39),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 95, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichmmgen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014; Id., *Uberlegungen XII-XV (Schwarze Hefte 1939-1941),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 96, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

calitate de editor, că referinţele antisemite ale lui Heidegger conţin o „componentă sistematică". Atitudinea critică a lui Heidegger faţă de „evreimea internaţională" este exprimată prin concepte precum: dezrădăcinarea, anisto- ricitatea, raportarea simplu-calculatoare la fiinţare, monstruosul, lipsa de lume, raţionalitatea vidă şi gîndirea calculatoare, ratarea întrebării privitoare la fiinţă, fabricarea fiinţării, necondiţionarea prin excelenţă, decuplarea tuturor fiinţărilor de fiinţă.

Oricine a citit şi a studiat într-adevăr şi pe deplin tratatele on- to-istorice, adică principalele texte ale gîndirii onto-istorice hei- deggeriene, vede imediat că acele concepte sînt tocmai termenii onto-istorici prin care Heidegger caracterizează spiritul *celei mai noi epoci moderne* şi, prin urmare, *contemporaneitatea,* în măsura în care aceste epoci sînt dominate în chip fundamental de spiritul ştiinţei matematice şi al tehnologiei moderne. Aceasta înseamnă, aşadar, că acele concepte nu sînt antisemite ca atare, adică nu sînt caracteristice doar pentru spiritul evreiesc, ci pentru spiritul contemporaneităţii în general. Prin urmare, atunci cînd Heidegger caracterizează spiritul „evreimii internaţionale" prin apel la aceste concepte, el îl priveşte pe acesta ca parte integrantă din spiritul care domină epoca contemporană. Faptul că
el menţionează în mod specific şi discută critic „evreimea mondială", chiar dacă trăsătura distinctivă pe care o are în vedere este şi aceea a spiritului contemporan al epocii moderne, poate fi înţeles ca un reflex al spiritului predominant al timpurilor sale. Modul său de gîndire onto-istoric şi terminologia specifică lui nu sînt în esenţă antisemite şi nu provin dintr-o atitudine antisemită fundamentală, ci dintr-un spirit fenomenologic, care experimentează, face vizibil şi înţelege fenomenele în istoricitatea lor specifică. Ceea ce este scandalos nu sînt acele 13 pasaje menţionate mai sus, ci *raportarea la şi interpretarea falsificatoare, defăimătoare şi profund neadevărate a acestor pasaje.* „Cartea" editorului, care nu este o carte filozofică, aşa cum a remarcat foarte bine doamna Ingeborg Schiifiler (din Lausanne, Elveţia), nu

este o interpretare adevărată sau adecvată a textelor heideggeriene. *Teza lui Trawny despre antisemitismul sistematic al gîndirii lui Martin Heidegger nu este o perspectivă hermeneutică ce poate fi dezbătută în mod serios, ci o simplă afirmaţie fără acoperire.*

Ca un „colaborator principal" la îngrijirea ediţiei complete, aşa cum m-a numit Martin Heidegger în scris, şi ca asistent privat al său în ultimii patru ani de viaţă, l-am recomandat pe actualul editor al *Caietelor Negre* doar ca *editor* de text, nu şi ca *interpret* sau *comentator.*

Cartea editorului care însoţea ediţia *Reflecţiilor ar fi trebuit să fie concepută şi scrisă complet diferit.* în cazul în care această carte se voia o explicaţie a celor 13 pasaje amintite, atunci ar fi trebuit ca această clarificare a afirmaţiilor din fragmentele respective să pună în discuţie şi să integreze dimensiunea filozofică a *Reflecţiilor* şi a celor cîteva remarci critice la adresa evreilor cuprinse în ele – aşa cum am făcut-o noi. Numai aceasta ar fi fost *o raportare îndreptăţită şi adecvată* la primele trei volume ale „Caietelor de muşama neagră". în schimb, editorul lasă deoparte dimensiunea filozofică a *Caietelor Negre* şi, astfel, a celor trei volume de *Reflecţii* şi urmăreşte o perspectivă pur ideologico-po- litică, în care conţinutul filozofic al *Reflecţiilor* şi poziţia lor faţă
de celelalte categorii de manuscrise ale gîndirii onto-istorice sînt complet ignorate. Astfel, autorul dă cititorilor cărţii sale complet non-filozofice impresia falsă că în cazul *Caietelor Negre* am avea de a face cu o gîndire fundamental antisemită. Raportarea sa la „Caietele de muşama neagră", la caietele de însemnări ale lui Heidegger, este, prin urmare, distorsionată şi, astfel, profund neadevărată.

în *Contribuţiile la filozofie* există un fragment care ne confirmă pe deplin afirmaţiile. Acest pasaj sună astfel:

> „Nonsensul absolut de a spune că cercetarea experimentală este nordică-germanică, iar cea raţională – străină! Trebuie să ne hotărîm în final să-i numărăm pe Newton şi pe Leibniz printre «evrei». Simpla interpretare a naturii în *cheie matematică* este condiţia prealabilă pentru

necesitatea şi posibilitatea «experimentului» ca formă de măsurare”[36].

Heidegger formulează aici o critică muşcătoare la adresa modului în care naţional-socialismul înţelegea ştiinţele naturale, distingînd între cercetarea experimentală „nord-germanică”, şi cercetarea raţională „alogenă”, cu alte cuvinte „evreiască”. Această clasificare naţionalist-socialistă a tipurilor de cercetare, potrivit căreia cercetarea experimentală ar aparţine spiritului nordic-germanic, în vreme ce cercetarea raţională ar fi specifică spiritului evreiesc este explicată de Heidegger ca „prostie pură”, deoarece cercetarea experimentală în ştiinţele naturale presupune ea însăşi fundamentarea raţională oferită de modelul matematic, care a fost formulat în esenţă de Newton şi Leibniz. Dacă distincţia între cercetarea experimentală şi cea raţională s-ar acoperi cu distincţia între germanic *(das Germanische)* şi iudaic *(das Jiidische),* atunci marii raţionalişti Newton şi Leibniz ar trebui să fie consideraţi „evrei” de către nazişti, chiar dacă, în mod evident, ei nu sînt evrei. Prin urmare, termenul „evrei” este folosit de Heidegger între ghilimele pentru că îl utilizează aici în

acelaşi fel în care este utilizat de naţional-socialişti. Acest citat din *Contribuţii la filozofie* este o dovadă clară că Heidegger nu înţelege cercetarea şi gîndirea raţionale dintr-o perspectivă naţio- nal-socialistă, ca o caracteristică specifică numai spiritului evreiesc. E limpede, astfel, că Heidegger pur şi simplu nu priveşte raţionalitatea ca un atribut al unui spirit naţional. Acest citat este un exemplu al faptului că Heidegger nu are o gîndire antisemită nici în ştiinţele pozitive, nici în filozofie.

Potrivit caracterizării făcute de noi *dimensiunii filozofice* a celor trei volume de *Reflecţii,* şi din analiza noastră a terminologiei utilizate în cele treisprezece scurte pasaje din *Reflecţii* reiese că aceste pasaje nu constituie

36 Id., *Beitrăge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., p. 163.

elemente fundamentale constitutive gîndirii heideggeriene, *că ele nu sînt, adică, elemente constitutive care să facă parte din structura gîndirii onto-istorice a lui Heidegger.* Pentru a înţelege pe deplin această afirmaţie, trebuie să avem însă o clară înţelegere a ceea ce constituie sistemul şi structura internă a gîndirii onto-istorice. Cu alte cuvinte, trebuie să fim capabili să gîndim noi înşine în chip sistematic şi să distingem între o reflecţie cu caracter sistematic şi una ocazională *(ein lediglich beiherspielenden Gedanken)*[37]. Heidegger subliniază el însuşi, în *Contribuţii la filozofie,* dar mai ales în prima sa prelegere despre Schelling, ţinută în aceeaşi perioadă în care lucra la această carte, că „fiecare filozofie este sistematică, dar nu fiecare filozofie este un sistem"[38]. Fiecare filozofie, şi astfel şi cea care are un caracter onto-istoric este sistematică în sine, adică structurată *(gefugt).* Caracterul sistematic al gîndirii onto-istorice este surprins de Heidegger prin conceptul de „structură articulată" *(Gefuge),* care indică tocmai articularea *(Fiigung)* şi structurarea internă a interogaţiei. „Caietele de muşama neagră" ale *Reflecţiilor* poartă în mod cert amprenta efortului
neobosit de a răspunde la întrebarea privitoare la adevărul fiinţei, care se desfăşoară sistematic într-un set riguros de întrebări şi răspunsuri. A vedea, a înţelege şi a pune în lumină acest lucru este singurul mod *îndreptăţit* de a te apropia de aceste însemnări. Iar aici este important să distingem între o *reflecţie sistematică* şi una *ocazională,* care nu aparţine structurii sistematice a gîndirii heideggeriene. Din această perspectivă, cele treisprezece pasaje cuprinse în volumele 95 şi 96 ale operelor complete nu sînt, în fond, nimic altceva decît reflecţii ocazionale, prin eliminarea cărora nu este în niciun fel afectată structura interogaţiei specifice întrebării privitoare la

37 Cf. G.W.F. Hegel, *Phănomenologie des Geistes,* Felix Meiner, Hamburg, 1952, p. 80.
38 M. Heidegger, *Schelling. Vom Wesen der menschlichen Freiheit* (1809), în *Gesamtausgabe,* Bd. 42, hrsg. v. I. SchiiBIer, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1988, p. 51.

adevărul fiinţei *{Seyn).* Tocmai în acest sens trebuie să subliniem că acele treisprezece pasaje sînt „lipsite de semnificaţie filozofică", pentru a folosi o expresie formulată de colegul meu maghiar, profesorul Istvân Feher din Budapesta.

Martin Heidegger a preţuit pînă la finalul vieţii sale la emi- nenţii săi elevi evrei precum Hannah Arendt, Hans Jonas şi Karl Lowith nu gîndirea raţională, ci înclinaţia lor deosebită către gîndirea creatoare. În volumul festiv publicat atunci cînd Heidegger a împlinit 80 de ani, Hans Jonas a publicat un text de care Heidegger s-a bucurat în mod special[39].

4. Pasajele din *Caietele Negre* care fac referire la evrei sînt irelevante din perspectivă filozofic-sistematică

Ca editor principal al operelor complete ale lui Martin Heidegger şi ca unic asistent privat al său, care l-a însoţit în ultimii săi ani de viaţă, voi oferi aici un scurt comentariu *rectificator* în privinţa manuscriselor intitulate *Caietele Negre* sau *Caiete de lucru.*

Aşa cum am spus, editorul actual al *Caietelor Negre* a fost recomandat de mine doar ca un *editor* de text, nu şi ca un *interpret* de text. Tocmai de aceea, de dragul adevărului, *sînt dator să mă*

distanţez în chipul cel mai strict de „încercările sale de interpretare" prezentate la nivel internaţional, care m-au dezamăgit profund din cauza neadevărurilor grave pe care le conţin.

Caietele Negre „însoţesc", în fond, începutul gîndirii onto-is- torice sau evenimenţiale *(Seins-oder Ereignisgeschichtliche Denken)* care debutează în 1930/31, adică a doua cale de elaborare a problemei fiinţei. Prin urmare, ele au un conţinut pur filozofic, dar

39 Cf. H. Jonas, *Wandlungen und Bestand. Vom Grunde der Verstehbarkeit des Geschichtlichen,* în V. Klostermann (ed.), *Durchblicke. Martin Heidegger zum 80. Geburtstag,* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1970, pp. l-26.

sînt *secundare şi subordonate* marilor opere ale gîndirii sale onto-is- torice. Prin urmare, conţinutul filozofic al însemnărilor care reiau mereu aceeaşi temă nu poate fi înţeles decît pornind de la analizele fundamentale cuprinse în tratatele redactate în paralel cu ele.

Acele extrem de puţine pasaje care se referă la problema iudaismului din cele 34 de caiete de însemnări nu fac parte dintr-un context filozofic mai larg şi sînt pe deplin irelevante şi astfel inutile pentru gîndirea sistematic-filozofică a lui Martin Heidegger. Cu atît mai puţin s-ar putea spune despre ele că alcătuiesc *eşafodajul conceptual* al gîndirii sale onto-istorice. Acest lucru este demonstrat de toate prelegerile, conferinţele şi tratatele scrise în acelaşi timp, care nu conţin *nici urmă de antisemitism.*

Iudaismul, cu lunga şi impresionanta sa istorie, nu aparţine, pentru Heidegger, istoriei fiinţei, care cuprinde doar gîndirea occidentală începînd de la greci şi terminînd cu Hegel, Nietzsche, ştiinţa şi tehnica modernă, cele din urmă fiind caracteristice, din perspectiva lui Heidegger, pentru „gîndirea calculatoare", care este percepută de el drept un mare pericol pentru omenire.

Conceptul de „antisemitism onto-istoric" *(seinsgeschichtlichen Antisemitismus)* elaborat de editorul *Caietelor Negre* într-un mod imprecis şi pornind de la o interpretare eronată a cîtorva fraze despre evrei a generat *confuzia că gîndirea onto-istorică în sine ar fi antisemită.*

Afirmaţia că Heidegger „a păstrat o vreme întreagă această convingere", pentru a folosi o formulare a editorului, este, de asemenea, falsă. Această formulare abruptă induce cititorului şi ascultătorului impresia că Heidegger a gîndit în acest fel, aşadar într-o manieră antisemită, şi în lucrările sale filozofice, ceea ce
este absolut absurd. Faptul că gîndirea onto-istorică în structura sa interioară nu pune în joc absolut nimic de felul unei atitudini antisemite este demonstrat de cele şapte mari tratate onto-istorice, scrise între 1936 şi 1944, primul dintre ele fiind *Contribuţii la filozofie,* iar ultimul, *Cărările începutului.*

5. De ce gîndirea onto-istorică lui Martin Heidegger exclude antisemitismul

Singurul lucru hotărîtor pentru raportarea la pasajele din caietele de însemnări care conţin referiri la evrei este următorul: Spiritul în care sînt scrise aceste pasaje discutabile este cu totul străin textelor fundamentale pentru gîndirea onto-istorică cuprinsă în cele şapte mari tratate amintite anterior. în cazul niciunuia dintre conceptele specifice terminologiei istorico-evenimenţiale din aceste tratate nu poate fi vorba de vreo implicaţie antisemită. Am citit propoziţie cu propoziţie toate aceste mari tratate şi, mai mult decît atît, le-am citit *în aşa fel* încît să pot identifica sursa şi temeiul *ţQuellgrund oder Wurzelgrund)* fiecărei propoziţii. Acest temei este survenirea esenţială a adevărului fiinţei *(Wesungsgeschehen der Wahrheit des Seyns).* Concepţia lui Heidegger asupra survenirii esenţiale a adevărului fiinţei îşi are rădăcina în concepţia lui asupra istoricităţii a ceea ce el a pus în lumină din perspectiva fun- damental-ontologică a demersului său fenomenologic drept stare de deschidere transcendental-orizontală, *qua* adevăr al fiinţei. Din această transformare imanentă a abordării sale fundamentale ontologice au luat naştere toate conceptele esenţiale perspectivei onto-istorice, după cum poate fi văzut în *Contribuţiile la filozofie,* unde ele sînt introduse pentru prima dată, iar apoi în tratatele următoare, în care sînt completate şi modificate. Hegel gîndeşte istoricitatea spiritului absolut începînd cu certitudinea sensibilă, iar Heidegger gîndeşte istoricitatea adevărului fiinţei, începînd cu ecoul adevărului fiinţei şi sfîrşind cu întemeierea adevărului fiinţei şi, dincolo de aceasta, cu ceea ce stă să vină şi cu zeul care se revelează în cadrul evenimentului.

Toată această discuţie este purtată la un cu totul alt nivel de gîndire decît cea la care s-ar putea pune, într-un un fel sau în- tr-altul, problema antisemitismului. Tocmai de aceea, dimensiunea antisemită, oricum ar fi concepută ea, *nu* îşi are locul în dezbaterea onto-istorică. Prin urmare, se vădeşte în chipul cel mai limpede că elementul

antisemit este absolut irelevant pentru gîndirea care se păstrează la nivelul reflecţiei onto-istorice.

Pentru a ajunge la această perspectivă hermeneutică nu este nevoie să facem prea multă muncă de cercetare, nici nu este nevoie de o nouă lectură a scrierilor lui Martin Heidegger, ci doar de un organ filozofic bine dezvoltat, capabil să facă distincţii şi să formuleze judecăţi. Peter Trawny nu dispune însă de niciun fel de organ şi de aceea bate cîmpii întruna, deloc convingător şi fără să fie stăpîn pe conceptele sale, despre antisemitismului Heidegger.

Prin urmare, între pasajele chestionabile din caietele de însemnări şi gîndirea onto-istorică a lui Heidegger nu există nicio legătură lăuntrică.

Dacă introducem distincţia, altfel îndreptăţită, între antisemitismul justificat rasial şi cel motivat confesional, trebuie spus că pasajele chestionabile din caietele de însemnări nu pot fi atribuite nici unuia, nici celuilalt tip de antisemitism. Atunci pe seama cui pot fi puse? Ele ţin, la urma urmelor, de viziunea politică privată a lui Heidegger, pe care el o traduce sau reformulează prin apel la conceptul de *gîndire calculatoare,* specific perspectivei onto-istorice. însă această reformulare conceptuală *ulterioară* nu poate contamina de „antisemitism" temeiul sau onto-istoric al gîndirii sale. Atunci cînd Heidegger vorbeşte despre gîndirea calculatoare specifică perspectivei iudaice asupra finanţelor şi economiei, afirmaţiile sale nu constituie un element fundamental sistematic al gîndirii sale onto-istorice *(în sich systematisch gefiig- tes Ereignisdenkens).* A susţine acest lucru este greşeala imensă a lui Trawny şi a tuturor celor care îi ţin isonul.

Antisemitismul specific peisajului politic din timpul celui de-al Treilea Reich îşi are, în fond, originea în antisemitismul motivat confesional al secolului al XlX-lea.

Prin urmare, trebuie să distingem (krinein) *în chipul cel mai răspicat între pasajele referitoare la evrei din caietele de însemnări şi gîndirea*
pur filozofică, istorico-evenimenţială, care nu are prin ea însăşi nicio afinitate cu vreun tip sau altul de antisemitism!

La această distincţie trebuie să ajungă fiecare cititor al operelor publicate ale lui Martin Heidegger, care a încercat să le înţeleagă pornind de la temeiul lor cel mai

adînc.

în timpul îndeletnicirii mele intensive cu studiul lucrărilor lui Martin Heidegger nu am descoperit niciodată nici măcar o urmă de antisemitism sau naţional-socialism. Nu este deloc nevoie să mă întorc la lectura acestor lucrări pentru a căuta după astfel de urme.

Dacă însă atitudinea fundamentală a conducerii Societăţii Internaţionale *Martin Heidegger* (dinainte de 2015) este aceea că trebuie cercetat şi discutat mai întîi dacă „antisemitismul lui Heidegger este sau nu relevant pentru gîndirea sa", atunci mă văd nevoit să mă retrag din această organizaţie şi să renunţ la poziţia mea de curator, însă nu ca o formă de protest faţă de gîndi- torul Martin Heidegger, ci ca o formă de protest împotriva unei atitudini atît de nesigure faţă de gîndirea lui Martin Heidegger. Membrii Societăţii şi reprezentanţii marcanţi ai Societăţii de Analitica DflSfl'n-ului ului din Viena au tot dreptul la o poziţie clară faţă de gîndirea lui Martin Heidegger. Căci aici nu e vorba de o persoană privată, ci exclusiv de *gîndirea* acestui filozof. Pentru mine *nu mai este nevoie de nicio clarificare filozofică* în această privinţă, aşa cum reiese clar din cele spuse mai devreme.

Atitudinea mea fundamentală faţă de această chestiune nu are nimic de a face cu „albirea" lui Martin Heidegger, ci doar cu încercarea de a apăra gîndirea sa filozofică de orice interpretări falsificatoare.

6. Anvergura şi importanţa drumului gîndirii lui Martin Heidegger

6.1. Experienţa de gîndire originară a unei a unei „filozofii a vieţii concrete"

După prima prelegere ţinută la Freiburg ca profesor privat, în semestrul de iarnă 1915/16, Heidegger îi scrie logodnicei sale, Elfride Petri, o scrisoare foarte importantă:

„Acum ştiu că *poate* să existe o filozofie a vieţii concrete – că pot explica pe deplin raţionalismului această luptă – fără a cădea sub vraja unei atitudini non-ştiinţifice; *pot* să o

formulez, *trebuie* să o formulez, iar necesitatea ridicării acestei probleme mi se înfăţişează astăzi astfel: cum poate fi creată filozofia ca un adevăr viu şi ca o creaţie a personalităţii demne şi puternice”[40].

Descoperirea filozofică care îl bucura atît de mult pe tînărul filozof este intuiţia revoluţionară şi deschizătoare de drumuri a posibilităţii de a elabora o filozofie a vieţii concrete, o filozofie ca adevăr viu. Este intuiţia că, dincolo de viaţa teoretică a cunoaşterii, există viaţa pre-teoretică sau a-teoretică în care trăim deja înainte de asumarea unei atitudini teoretice, din care ia naştere viaţa teoretică a cunoaşterii, şi că, în acest sens, sarcina primară a filozofiei este aceea de a interpreta această viaţă pre-şi a-teore- tică, adică de a explicita această viaţă concretă şi de a pune în lumină caracterul ei propriu. Viaţa concretă astfel explicitată se dovedeşte a fi adevărul viu despre viaţa concretă.

Ceea ce surprinde aici tînărul Heidegger pentru prima dată prin conceptul de viaţă concretă avea să fie conceptualizat, în prelegerile ţinute de el între anii 1919-1923, ca viaţă factică sau existenţă *(Dasein)* factică. Publicarea primelor scrisori ale lui Martin Heidegger din perioada 1916-1918, dar mai ales publicarea extrem de relevantei scrisori din 5 martie 1916, ne permite să în- ţelegem că prima experienţă fundamentală, experienţa primordială prin excelenţă pentru interogaţia filozofică heideggeriană este discutată deja în primul trimestru al anului 1916. Această experienţă filozofică fundamentală a sa va fi elaborată de el în toate prelegerile freiburgheze de după Primul Război Mondial, mai apoi în prelegerile ţinute la Marburg între 1923-1928, şi va fi expusă sistematic pentru ultima oară în prima sa lucrare fundamentală, *Fiinţă şi timp* (1927).

6.2. Prelegerile ţinute de Heidegger între 1919 şi

40 M. Heidegger, *„Mein liebes Seelchenl”. Briefe Martin Heideggers an seine Frâu Elfride 1915-1970,* hrsg. v. G. Heidegger, Deutsche Verlags-Anstalt, Miinchen, 2005, pp. 36-37.

1923 şi direcţia indicată de ele pentru elaborarea fenomenologiei hermeneutice a vieţii factice

Filozofia vieţii concrete inaugurată de Heidegger este descrisă de el, de la bun început, ca direcţie de cercetare şi elaborare a unei noi filozofii a religiei, pe care el o numeşte „adevărata filozofie a religiei". „Adevărata filozofie a religiei" căutată de Heidegger ar urma să dobîndească acest caracter veridic pornind de la noul temei al filozofiei vieţii concrete. în două dintre prelegerile ţinute după 1918, Heidegger formulează liniile directoare ale acestei noi filozofii a religiei. Este vorba de prelegerea ţinută în semestrul de iarnă 1920/21, intitulată *Introducere în fenomenologia religiei,* în care Heidegger analizează în detaliu, din perspectivă hermeneutică şi fenomenologică, trei scrisori pauline, discutînd religiozitatea specifică creştinismului primelor secole, aşa cum este oglindită ea în Noul Testament. Pentru Heidegger, acest tip de religiozitate reflectă experienţa de viaţă a comunităţilor creştine originare, adică experienţa de viaţă. în prelegerea cu orientare similară ţinută în semestrul de vară din 1921, cu titlul *Augustin şi Neoplatonismul,* Heidegger interpretează tipul de reflecţie asupra sinelui, asupra propriului suflet *(anima)* şi a propriei vieţi, al cărei reper este căutarea lui Dumnezeu din Cartea a 10-a *Confesiunilor,* considerînd că această reflecţie este în bună măsură determinată de experienţa factică de viaţă născută din viaţa concretă. Atît în prelegerea sa despre scrierile apostolului Pavel, cît şi în prelegerea despre Augustin, Heidegger oferă o interpretare a existenţei creştine nefiltrată prin prisma gîndirii antice greceşti, adică fără să facă apel la terminologia aristotelică, neo-platonică sau stoică, pornind exclusiv de la experienţa factică de viaţă. Ceea ce iese la iveală în aceste două prelegeri de la începutul anilor '20 îşi are originea în acea descoperire filozofică extraordinară, despre care Heidegger vorbeşte logodnicei sale în scrisoarea din 5 martie 1916.

Tot din anul 1916, acest an atît de fertil pentru reflecţia asupra interogaţiei fundamentale asupra căreia se opreşte Heidegger,
datează încă o scrisoare pe care Heidegger o trimite

logodnicei sale, în care el îi împărtăşeşte acesteia o altă descoperire filozofică importantă şi cu consecinţe dintre cele mai vaste. E vorba de scrisoarea din 13 iulie 1916, în care Heidegger scrie:

> „[...] pentru că am avut o idee bună, care a constat în faptul că am descoperit o problemă fundamentală a teoriei categoriilor – soluţia vine în mod natural de la sine, pentru că formularea problemei este întotdeauna crucială pentru cercetare”[41].

„Ideea foarte bună” despre care vorbeşte Heidegger aici, şi anume descoperirea unei probleme fundamentale care ţine de teoria categoriilor, este descoperirea faptului că, în afară de abordarea obiectiv-logică a categoriilor, specifică filozofiei de la Aristotel încoace, există şi o altă abordare cu totul nouă care se concentrează asupra unui cu totul alt tip de categorie, şi anume categoriile vieţii factice concrete şi ale spiritului viu, care trebuie mai întîi scoase la lumină. Această descoperire este pasul premergător fundamental pentru ceea ce Heidegger avea să numească mai tîrziu, în prelegerile ţinute după Primul Război Mondial, începînd cu anii 1919-1920, „sensul de conţinut” *(Gehaltssinn),* „sensul raportului” *(Bezugssinn),* şi „sensul realizării” *(Vollzugssinri)* vieţii factice concrete, şi ceea ce în *Fiinţă şi timp* avea să primească numele de existenţial ai Dasem-ului ek-sistent, care are o înţelegere a fiinţei.

în introducerea la ultima sa prelegere freiburgheză, *Ontologie. Hermeneutica facticităţii,* Heidegger scrie:

> „Cel care mi-a însoţit demersul a fost *Luther,* în vreme ce *Aristotel,* pe care cel dintîi îl ura, mi-a servit drept model. *Kierkegaard* mi-a oferit impulsuri de a merge mai departe, iar cel care mi-a deschis ochii a fost *Husserl”*[42].

41 Idem., p. 41.
42 Id., *Ontologie. Hermeneutik der Faktizität,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 63, hrsg. v. K. Brdcker-Oltmanns, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1988, p. 13.

Aici, Heidegger se referă la viziunea fenomenologică, pe care a învăţat-o mai presus de toate din *Cercetările logice* ale lui Husserl. Ochiul său lăuntric a fost antrenat de către abordarea lui Husserl să privească filozofic lucrurile asupra cărora se apleacă drept fenomene. Dar fenomenologia lui Husserl ca abordare metodologică are caracterul unei fenomenologii reflexive, potrivit căreia experienţa senzorială în întregul ei este punctul de pornire al perspectivei conştiinţei umane asupra lumii. în cadrul prelegerilor sale ţinute din postura de profesor privat, Heidegger a transformat fenomenologia reflexivă husserliană în fenomenologia hermeneutică. Această fenomenologie se numeşte hermeneutică deoarece interpretează viaţa în lume în procesualitatea ei, aşa cum este ea înaintea oricărui apel la reflecţie. Aceasta este ceea ce Heidegger numeşte viaţa pre-teoretică, în timp ce viziunea lui Husserl asupra simplei experienţe senzoriale este deja modificată reflexiv şi teoretic. Cu toate acestea, Heidegger a fost capabil să înveţe privirea fenomenologică din fenomenologia husserliană, urmînd să o folosească însă pentru fenomenologia hermeneutică, care premerge, în fond, fenomenologiei reflexive.

Cele zece prelegeri ale lui Heidegger care au supravieţuit în totalitate elaborează în diferite moduri fenomenologia hermeneutică a vieţii factice. Fiecare dintre aceste prelegeri este un pas înainte în propria sa filozofie, în care faptele, adică viaţa umană reală este interpretată în această facticitate a sa. Chiar dacă Husserl însuşi nu ajunge pînă la această viaţă factică în cadrul fenomenologiei vieţii conştiinţei, totuşi prin exersarea privirii fenomenologice asupra fenomenelor conştiinţei el a făcut posibilă vederea şi interpretarea hermeneutică a fenomenelor vieţii factice.

6.3. Prelegerile marburgheze dintre 1923/24 şi 1928 ca etape intermediare către prima mare operă, *Fiinţă şi timp*

Cînd Martin Heidegger a trecut, în toamna anului 1923, de la Universitatea din Freiburg la Universitatea din Marburg, a continuat, prin cursurile sale, calea pe care a iniţiat-o în prelegerile

freiburgheze. Interpretarea fenomenologic-hermeneutică a vieţii factice devine acum fenomenologie hermeneutică şi analiză existenţial-ontologică a *Dasein-ului* căruia îi este proprie o înţelegere a fiinţei. Această analiză are drept reper întrebarea universală privitoare la fiinţă, înţeleasă ca o întrebare privitoare la sensul fiinţei în genere. Atunci cînd spunem „fiinţă în genere", avem în vedere două lucruri: constituţia ontologică a existenţei umane factice şi constituţia ontologică a tuturor celorlalte domenii de fiinţare, în mijlocul cărora *Dasein-ul* uman îşi duce existenţa înţelegătoare de fiinţă. Deja ultima prelegere din Freiburg discută despre ontologie ca hermeneutică a facticităţii. Perspectiva timpurie a lui Heidegger, potrivit căreia întrebarea asupra categoriilor trebuie să ţină seama şi de categoriile vieţii factice sau de categoriile fiinţărilor la care se raportează *Dasein-ul* factic, deschide deja calea către întrebarea privitoare la fiinţă în întregul său, la fiinţa în genere. în acest sens, prelegerile marburgheze şi elaborarea, în aceeaşi perioadă, a lucrării *Fiinţă şi timp* trebuie privite ca o continuare a interogaţiei formulate în prelegerile freiburgheze.

Prima parte a lucrării *Fiinţă şi timp* este împărţită în trei secţiuni: 1. Analiza fundamentală preliminară a Dasem-ului; 2. *Dasein* şi temporalitate; 3. Timp şi fiinţă.

Toate acestea poartă numele de ontologie fundamentală, care este punctul de pornire al oricărei ontologii specifice a unui domeniu de fiinţă. în prima secţiune sînt expuse analitic categoriile *Dasein-ului,* numite existenţiali, prin contrast cu categoriile înţelese în sens strict, adică acele categorii ale fiinţărilor la care se raportează *Dasein-ul* uman. în cea de a doua secţiune este pus în evidenţă, printr-o analiză hermeneutico-fenomenologică, sensul de fiinţă al existenţialilor ca temporalitate existenţială a *Dasein-ului.* A treia secţiune, *Timp şi fiinţă,* ridică întrebarea privitoare la sensul fiinţei fiinţărilor diferite de *Dasein,* dar la care acesta se raportează, pornind de la temporalitatea *Dasein-ului.* Aici se ridică întrebarea asupra sensului de fiinţă al categoriilor specifice fiinţei fiinţării, iar acesta este definit ca temporalitate *(Temporalităt),* în contrast cu temporalitatea *(Zeitlichkeit)*

Dasein-ului. în timp ce temporalitatea *(Zeitlichkeit) Dasein-ului* este transcendentală, timpul ca temporalitate *(Temporalităt)* este orizontul, adică direcţia din care *Dasein-ul,* aflat în procesul de temporalizare, înţelege timpul ca fiind sensul fiinţei fiinţărilor. Temporalitatea transcendentală a existenţei *Dasein-ului şi* temporalitatea (timpul) orizontală a fiinţei fiinţărilor, la care se raportează *Dasein-ul,* constituie, privite în raportul lor de co-apartenenţă, răspunsul la întrebarea centrală din *Fiinţă şi timp* cu privire la problema sensului fiinţei în genere sau în întregul său.

Ce-i drept, în 1927, atunci cînd lucrarea *Fiinţă şi timp* a fost publicată, secţiunea a treia nu a apărut odată cu ea. Dar, în prelegerea de la Marburg din semestrul de vară 1927, Heidegger formulează o „nouă elaborare a celei de-a treia secţiuni din *Fiinţă şi timp"*[43]. Şi în ultima prelegere de la Marburg din semestrul de vară 1928, Heidegger redă cîteva idei importante din cea de-a treia secţiune, intitulată *Timp şi fiinţă.* Prelegerea de la Marburg din vara anului 1927, *Problemele fundamentale ale fenomenologiei,* şi anume fenomenologia hermeneutică a ontologiei fundamentale, trebuie citită ca o elaborare ulterioară a celei de-a treia secţiuni a lucrării *Fiinţă şi timp.*

6.4. Descoperirea caracterului istoric al fiinţei înseşi şi drumul către gîndirea onto-istorică

Această descoperire filozofică, şi anume faptul că fiinţa însăşi este istorică în sine, este la rîndul său o descoperire fundamentală pentru drumul gîndirii lui Martin Heidegger, de o importanţă fără echivoc. Ideea istoricităţii fiinţei însăşi, şi nu numai a Dasein-ului în posibilităţile sale de existenţă, apare în anul 1930. Unul dintre primele texte în care apare această idee este celebra prelegere din 1930, *Despre esenţa adevărului.* Începînd cu 1930, există 29 de prelegeri freiburgheze elaborate în lumina noii perspective deschise de gîndirea onto-istorică.

Opera fundamentală pentru gîndirea onto-istorică este

43 Id., *Die Grundprobleme der Phânomenologie,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 24, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1975, p. 1.

Contribuţii la filozofie (1936/37, 1938). într-o retrospectivă asupra propriului său drum în filozofie, Heidegger notează faptul că schiţa acestei opere datează încă din primăvara lui 1932. *Contribuţii la filozofie* este primul tratat dintr-un total de şapte tratate onto-istorice, redactate pînă în 1944. Gîndirea onto-istorică ce debutează odată cu această lucrare fundamentală şi care îşi are originea în anul 1930, deschide o nouă, o a doua perspectivă asupra întrebării privitoare la fiinţă, al cărei punct de pornire nu mai este, la fel ca la început, în *Fiinţă şi timp,* analiza onto- logico-existenţială a înţelegerii de fiinţă specifice *Dasein-u|ui,* ci caracterul istoric al fiinţei în întregul său. în vreme ce din perspectiva elaborată în *Fiinţă şi timp* fiinţa în întregul ei este pusă în lumină ca deschiderea sau luminişul transcendental-orizon- tal sau (în acest sens) ca adevăr al fiinţei, care este mai mult sau mai puţin originar şi care nu este în sine însuşi istoric, din perspectiva gîndirii onto-istorice, acelaşi adevăr, aceeaşi deschidere originară a fiinţei sînt privite în caracterul lor istoric, ce face cu putinţă acea dinamică specifică înţeleasă ca joc *{Walten)* între ascundere şi dezascundere. însă şi această gîndire onto-istorică are un caracter hermeneutico-fenomenologic. Istoricitatea adevărului fiinţei devine manifestă prin alternanţa între retragere şi restituţie specifică adevărului fiinţei. Această restituţie este concepută de Heidegger ca apropriere de sine a evenimentului *{die Ereignung des Ereignisses),* în vreme ce retragerea este concepută ca ex-propriere de sine *{die Enteignung des Ereignisses)* a evenimentului. Istoria modernităţii, ştiinţele moderne ale naturii şi tehnica modernă împreună cu globalizarea lor accelerată sînt gîndite de Heidegger ca o formă continuă de retragere de sine a adevărului fiinţei. Acestei retrageri de sine onto-istorice a fiinţei îi este caracteristică în mod esenţial „gîndirea calculatoare", care determină în bună măsură modernitatea şi epoca actuală. Parcursul onto-istoric de la retragerea cea mai deplină a fiinţei la restituţia de sine a adevărului fiinţei presupune străbaterea
a şase etape care sînt detaliate în *Contribuţiile la filozofie* şi se sfîr- şeşte cu redobîndirea accesului la dimensiunea

divinului şi cu reîntoarcerea zeului. Acest parcurs al adevărului fiinţei poate fi văzut drept o fenomenologie a adevărului fiinţei. Ceea ce pentru Heidegger este fenomenologia adevărului fiinţei este fenomenologia spiritului pentru Hegel. Ar fi foarte interesant de făcut o comparaţie a celor doi gînditori din această perspectivă.

O întrebare fundamentală care se află în centrul gîndirii on- to-istorice este cea a relaţiei dintre fiinţă şi limbă şi, astfel, întrebarea privitoare la esenţa limbajului. Reflecţia asupra întrebării privitoare la fiinţă, care are un caracter onto-istoric, şi poezia sînt considerate drept două întruchipări eminente ale raportului dintre fiinţă şi esenţa limbii. Pentru Heidegger, poetul care este cel mai apropiat de această gîndire onto-istorică e Friedrich Holderlin. De aceea, Heidegger reflectează asupra apropierii dintre gîndirea onto-istorică şi poezia lui Holderlin. Poezia tîr- zie a lui Holderlin, în special elegiile şi imnurile sale, îşi trage seva, potrivit lui Heidegger, din experienţa poetică a revelării şi a deschiderii fiinţei. Această idee este elaborată în cele trei prelegeri majore despre poezia lui Holderlin din anii '30 şi '40. întrebarea lui Heidegger privitoare la apropierea esenţială dintre poezie şi gîndire, a jucat şi în anii '50, cînd autorul acestui text a studiat la Universitatea din Freiburg, un rol extrem de important. Aceste eforturi filozofice ale lui Heidegger au fost cuprinse în volumul *Note la poezia lui Holderlin* şi în cartea *în drum spre limbă.*

Gîndirea onto-istorică ia naştere dintr-o transformare lăuntrică a gîndirii fundamental-ontologice. Nu există nicio altă sursă a gîndirii onto-istorice în afară de descoperirea, printr-o experienţă a gîndirii, a istoricităţii proprii adevărului fiinţei. Această descoperire este elaborată de Heidegger, începînd cu anul 1930, într-o măsură din ce în ce mai mare în prelegerile freiburgheze, dar în special în cele şapte mari tratate onto-istorice. Toate aceste observaţii ar trebui să servească pentru evidenţierea acelor
reflecţii care aparţin structurii sistematice a gîndirii onto-istorice. Aici nu poate fi vorba de o gîndire exoterică ce trebuie distinsă de cea ezoterică, şi care a fost

caracterizată în mod cu totul eronat de editorul „caietelor de muşama neagră", adică a *Caietelor Negre,* drept antisemită. Heidegger vorbea el însuşi despre caietele negre, un nume care se referea, de fapt, la coperta exterioară; dar, în rezumatul oferit de el, în care documentează tipurile de manuscrise, el numeşte aceste scrieri „caiete de însemnări" pentru a indica faptul că ele conţin un anumit tip de reflecţie. Aceste caiete sînt de un fel cu totul aparte, căci în ele nu sînt consemnate idei care urmează să fie apoi elaborate mai departe, ci note care iau forma unor reflecţii succinte, care nu apar în textele la care Heidegger lucrează în acea perioadă şi care sînt consemnate uneori în timpul nopţii, în momentele de insomnie. în majoritatea lor, aceste însemnări apar ca adăugiri la manuscrise redactate uneori cu destul de mult timp înainte, în care este elaborată perspectiva onto-istorică. Dar acele însemnări care nu au acest caracter, şi în care sînt formulate puncte de vedere cu privire la evenimentele politice şi de altă natură din acea epocă în terminologia gîndirii sale onto-istorice, nu fac parte integrantă din aceasta. Ceea ce ţine de această perspectivă poate fi citit în chip exhaustiv în tratatele onto-istorice. Fiecare dintre aceste tratate este, în fond, o elaborare a structurii sistematice a gîndirii sale istorice. *Cine nu poate distinge între reflecţiile care ţin degîndirea sistematică şi cele cu un caracter ocazional suferă de lipsa acută a facultăţii de judecare filozofică.*

Gîndirea fundamental-ontologică şi cea onto-istorică a lui Martin Heidegger are, prin situarea sa fundamentală, un statut comparabil cu cea a marilor gînditori ai istoriei filozofiei, în special cu cea a lui Aristotel, pe care Heidegger a ales-o la un moment dat ca punct de pornire. însă şi fenomenologia transcendentală a lui Edmund Husserl, care are drept repere tradiţia filozofiei moderne, începînd cu Descartes şi terminînd cu Kant şi Fichte, este expresia unei situări filozofice fundamentale de prim rang.

în ultimele scrisori pe care le-am schimbat cu Otto Poggeler, acesta vorbea despre „polifonia" filozofiei, o formulare care mi s-a părut foarte nimerită. Căci fiecare situare filozofică fundamentală a marilor gînditori nu este

altceva decît o perspectivă finită deschisă de gîndire asupra a ceea ce trebuie gîndit şi care este, potrivit caracterului său, inepuizabil.

CAPITOLUL DOI

CAIETELE NEGRE

O analiză istorico-critică sine glossa

Francesco Alfieri

1. Prefaţă „pentru cei puţini – pentru cei singulari”

Cine ţine în mînă *Caietele Negre* ale lui Heidegger şi le răsfoieşte în fugă, în maniera rapidă în care „filozoful” voia să păstreze în caietele sale gîndurile care-i treceau prin minte, se angajează în- tr-o întreprindere riscantă. Un astfel de procedeu naiv îşi arată limitele interne în faptul că cel care procedează în acest mod se va dovedi incapabil să se lase în voia drumului gîndirii heideggeri- ene. De aceea unii s-au substituit autorului şi au urmat un drum propriu, facil, croit pe măsura propriilor intuiţii *şi astfel s-au rătăcit pe cărări înfundate.* Heidegger însuşi era conştient de un asemenea pericol. El şi-a exprimat dorinţa ca volumul *Caietelor Negre* să fie publicat abia după ce editarea operelor sale complete va ajunge la final. Nu trebuie să trecem peste acest detaliu; familiaritatea cu scrierile academice ale lui Heidegger este singura cheie interpretativă a acestor caiete, precum şi singura posibilitate de a le putea parcurge conţinuturile, în pofida stilului fragmentar şi fulgurant în care au fost scrise, intenţia autorului nefiind alta decît de a reţine gînduri care ar fi putut fi pierdute cu timpul. Această concizie stilistică este evidentă în multe din reflecţiile volumelor 94 şi 95 ale operelor complete, unde pare că întregul text este alcătuit din notaţii spontane, izolate unele de altele şi elaborate pripit, fără a fi dezvoltate şi extinse. Aceste notaţii sînt formulate în mare parte mai degrabă în limbajul comun decît în cel rafinat academic. De aceea nu avem de-a face cu un text elaborat şi dezvoltat, care

să fi fost scris în vederea elaborării unei construcţii intelectuale. Din acest motiv, mi s-a părut oportun să semnalez prin acolade ({}) pasajele în care această manieră de a scrie este recognoscibilă. Familiarizarea cu acest mod de a scrie poate fi de ajutor cititorului care vrea să se orienteze prin desişul acestor notaţii. Dar aceasta nu este de ajuns: diversitatea tematică a acestor observaţii este atît de vastă, încît numai unele dintre ele au făcut obiectul unor dezvoltări sistematice, ale căror urme le putem găsi în operele complete. Majoritatea notaţiilor nu vor fi însă menţionate, preluate sau elaborate în lucrările lui Heidegger. Cum este posibil ca unele din aceste notaţii, scrise atît de pripit, să nu aibă nimic de-a face cu o reflecţie de ordin sistematic?

Dacă ţinem cont de faptul că această interogaţie duce la un nou început – care este tocmai interogarea – atunci s-ar putea spune că aceste notaţii rămase doar schiţate, care dispar fără urmă în operele complete, ar trebui citite ţinînd cont de fluiditatea stilistică a multor categorii heideggeriene, care, începînd cu *Fiinţă şi timp* (1927) suferă schimbări, fiind modificate în *Contribuţii la filozofie (Despre Ereignis)* şi apoi lămurite în *Scrisoare despre Umanism* (1946) şi *întrebarea privitoare la tehnică* (1953).

O asemenea interogaţie va face încercarea de a înţelege sensul acestor însemnări mai grea, dar nu imposibilă, dacă le vom plasa în contextul limbajului heideggerian. Nu există, după părerea mea, nicio altă cale de a evita neînţelegeri care se abat de la drumul pe care Heidegger cu greu l-a croit. Intelectualul are sarcina şi responsabilitatea de a nu o lua în mod pripit şi imperios pe căi alternative şi de a-şi asuma decizia de a zăbovi asupra dificultăţilor puse de aceste notaţii, pentru a le înţelege dincolo de ceea ce mulţi au considerat în ultima vreme că este de la sine înţeles. Bineînţeles că studierea acestor caiete nu a fost o sarcină uşoară, mai ales ţinînd cont de faptul că unii cercetători au ajuns la rezultate pe care ei le proclamă ca fiind de la sine înţelese. în orice caz, tendinţa autorului de a pune întrebări, precum şi neliniştea sa nu au putut fi frînate de ceea ce unii consideră că ar pune capăt

oricărei discuţii, fiind deja bine cunoscut şi stabilit. Tendinţa de a interoga trezeşte necesitatea de a pune sub semnul întrebării rezultatele obţinute. Este cît se poate de îndoielnic că vreo soluţie se poate baza pe un rezultat acolo unde avem de-a face cu un drum al gîndirii care suscită continuu întrebări. Am abordat aceste caiete dorindu-mi să am experienţa a ceea ce Heidegger îşi nota din cînd în cînd. Oricît de greu ar putea să pară, am avut grijă să evit două lucruri: să nu-mi las atenţia să fie distrasă de stilul repezit al acestor notaţii şi să evit tentaţia de a ajunge la o înţelegere a ceea nu putea fi de fapt înţeles decît prin întoarcerea la început. Aceasta nu înseamnă că aş fi ajuns să pun capăt acestei *vexata questio* a *Caietelor Negre,* dimpotrivă: pentru a simplifica lucrurile, trebuie să admitem că la sfîrşitul unui drum al gîndirii, o astfel de *vexata questio* va continua să subziste. Intenţia mea este de a scoate la lumină complexa stratificare terminologică a notaţiilor heideggeriene, ţinînd cont de contextul în care ele apar. îi ofer cititorului porţiunea de drum pe care am parcurs-o, dar ţine de el să înţeleagă necesitatea de a reveni la Heidegger pentru a croi noi căi posibile de cercetare în care această complexitate va fi integrată, astfel că nu va mai putea niciodată privi drept ceva de la sine-înţeles ceea ce este în mod fundamental refutabil. Nu li se va răspunde nicăieri cercetătorilor care au propus în ultimii ani propriile interpretări şi verdicte cu privire la manuscrisele heideggeriene, nici discipolilor lor. Rămîne de verificat fiabilitatea afirmaţiilor lor, pornind de la notaţiile pe care Heidegger ni le-a lăsat. Nu mi s-a părut oportun să fac loc unei confruntări cu cercetările care au ajuns la aşa-zise evidenţe irefutabile. Pe baza rezultatelor la care vom ajunge printr-o analiză filologică a caietelor, vom putea decide dacă aceste aşa-zise evidenţe au la bază un fundament interpretativ de natură hermeneutică. A fost necesar să realizăm o întoarcere radicală şi o răsturnare de perspectivă, revenind la Heidegger pentru a da o interpretare neînsoţită de opinii a *Caietelor Negre* editate pînă acum de Klostermann. Cititorul va putea constata cum se vor deschide orizonturi pe

care Heidegger însuşi le-a indicat. Pînă acum am încheiat cercetările mele indicînd unele posibile concluzii la care am ajuns; aici însă mi se pare necesară o întoarcere împotriva curentului pentru a reveni la punctul meu de plecare; de aceea rămîne sarcina cititorului să tragă concluziile necesare.

Această încercare de cercetare – pe care o calific ca fiind în contracurent, pentru a rămîne fidel stilului folosit de Heidegger – vrea să facă primul pas spre întoarcerea la intenţiile autorului pornind de la caietele de notaţii şi, cu ajutorul operelor lui Heidegger, să încerce să intre pe drumul gîndirii sale. Fiecărui volum al *Caietelor Negre* îi va corespunde în cele ce urmează o serie de pasaje alese, în care conceptele-cheie sînt evidenţiate prin caractere îngroşate. Pasajele vor fi în cele din urmă comentate şi interpretate. Doar în cazul anumitor pasaje va fi reprodus manuscrisul original facsimilat. Astfel, se va vedea cum Heidegger reconsideră conceptul ontologic al „categoriei", raportîndu-l la aspectul ontologic al anumitor întîmplări istorice concrete, la care el îşi dorea să re-acţioneze personal. Trecerea hermeneutică, care marchează întorsătura spre o nouă interpretare a Dasezn-ului şi a sferei ontice în cadrul gîndirii istoriei fiinţei este elementul decisiv în vederea unei reveniri la Heidegger şi a sesizării complexităţii acestor notaţii. Ţinînd cont de bogăţia de semnificaţii a temelor tratate, consider această scriere ca fiind o încercare, care poate fi supusă oricînd unei judecăţi critice.

2. Reflecţii II-VI – *Caietele Negre* 1931-1938[44]

2.1. Fermitatea poziţiei lui Heidegger în privinţa naţional-socialismului

Să privim deci mai îndeaproape materialele pe care Heidegger ni le-a lăsat aici. Nu există într-adevăr altă

44 Cf. M. Heidegger, *Uberlegungen II-VI (Schwarze Hefte 1931-1938),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 94, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

soluţie pentru a

înţelege care a fost *implicarea sa reală* în naţional-socialism, în această perioadă atît de tulbure care îl surprinde în prima linie, în calitatea sa de rector al universităţii din Freiburg. După analiza volumului 94, am ales toate pasajele care se referă la unitatea tematică „naţional-socialism", şi am identificat de asemenea alte sub-unităţi care îi sînt ataşate, în care Heidegger îşi notează reflecţiile în perioada 1931-1938; numai astfel putem înţelege implicarea sa şi eventualele sale responsabilităţi. Pentru a oferi cititorului un reper, am lăsat o urmă a demersului meu, indicînd cu caractere îngroşate termenii şi expresiile pe care le-am analizat pe rînd pentru a putea înţelege folosirea lor şi mai ales pentru a sesiza concordanţele într-un context istoric atît de turbulent. Intr-adevăr, se întîmplă adesea că anumiţi termeni cunosc o schimbare de registru datorată în mod precis contextului de care aparţin. înainte de a aborda lectura textelor, voi aduce aici o perspectivă conceptuală care se va dovedi folositoare la sfîrşi- tul acestei secţiuni: astfel va deveni posibilă o adîncire a temei.

întrebarea cu privire la fiinţă *(Seyn)* este fondul pe care evoluează reflecţiile heideggeriene, şi acest fond nu constituie doar punctul de sosire, ci mai ales un drum de întoarcere capabil de a trezi începutul *(Anfang).* în acest context, *Dasein-ul* trebuie să fie re-înţeles, existînd riscul de a fi îndreptat pe căi greşite care să îndepărteze încercarea de-a înţelege întoarcerea la originea istoriei fiinţei. A te angaja pe o altă cale înseamnă a pierde din vedere sensul originar al începutului, care este tocmai starea de interogare. Heidegger avertizează că problema fiinţei nu este reductibilă la un „joc" al unor „filozofii ştiinţifice" *(Semne X Reflecţii (II) şi Trimiteri,* § 211); această întrebare ţine mai degrabă de „noi începuturi". Referirea la o metamorfoză creatoare a Dasein-ului este constantă: ceea ce este „creator" *(Schdpferisch)* nu trebuie confundat cu „ceea ce este fabricat" *(Reflecţii şi Semne III,* § 68 şi § 79), iar o „lume istoric-spirituală" (§ 83) ar putea fi instituită numai printr-o cunoaştere

superior-autentică. De aici „urgenţa spirituală a Daseinului" *(geistige Daseinsnot)* şi întrebarea
imperioasă: „Cînd vom ajunge oare la marea stare de urgenţă a Dasem-ului? [...] Cînd vom lua în serios caracterul chestionabil al Dflsem-ului [...]?" (§ 88).

Odată precizat acest fundal, să ne îndreptăm spre încercarea de a delimita terminologia heideggeriană şi diversele modificări ale conceptelor fundamentale în *Reflecţii II-VI.*

în *Reflecţii şi Semne III,* se găsesc următoarele variaţii ale conceptului de **naţional-socialism:** „mişcare naţional-socialistă" cu referire explicită la „sloganuri şi vorbe goale" (§ 46). Heidegger îşi va permite să folosească el însuşi un „slogan" *(Schlagworte)* în volumul 95 atunci cînd, revenind la naţional-socialism, îl va pomeni pe „filozoful" naţional-socialist Alfred Baeumler (Băumler), a cărui filozofie o caracterizează drept un „neokantianism asezonat cu naţional-socialism" (§ 207). Sînt apoi menţionate „organizaţiile profesionale na- ţional-socialiste" (§ 68) şi nevoile lor determinate prin „calcul" *(re- chnend).* în acelaşi context al § 68, Heidegger notează următoarele, referindu-se la viitorul universităţii: „naţional-socialismul este ca o vopsea care trebuie aplicată rapid pe orice lucru", „naţional-socialismul nu s-a dezvoltat mai întîi ca «teorie», ci a început cu acţiunea" (§ 69). El nu vrea să fundamenteze „teoretic naţional-socialismul, pentru a-l face să capete o pretinsă soliditate şi durabilitate" (§ 70).

Începînd cu § 72 remarcăm o schimbare de registru, odată cu introducerea „naţional-socialismului spiritual" *(geistige Nationalsozialismus),* chiar dacă acesta nu este „unul mai bun" sau „unul autentic". „Totuşi [...] el este cît se poate de necesar". Această nouă atitudine rămîne neschimbată în § 73.

O schimbare de direcţie îl face pe Heidegger să vorbească în continuarea textului despre „degenerarea naţional-socialismului, care devine o găselniţă", iar în acest pasaj cititorul va putea da şi peste numitul „avantajul de a te face să treci ca naţional-socialist şi de a ajunge să fii recomandat maselor de către presă *(Presse)."*

(§ 78). Atunci apare pentru prima dată termenul „ideologie" cu referinţă la naţional-socialism (§ 80), care apoi decade în forma unui „naţional-socialism vulgar" *(Vulgărnationalsozialismus)*
prin intermediul unei figuri controversate, cea a „gazetarului" *(Zeitungsschreibef),* care joacă rolul unui „fabricant de cultură" (§ 81). în contextul unei critici a fandoselii socialiste a studenţi- mii, Heidegger consideră că „studentul de azi nu este un naţio- nal-socialist" (§ 83).

Pare în continuare că pentru Heidegger naţional-socialismul împărtăşeşte destinul creştinismului: mulţi se refugiază „în mod ipocrit într-un creştinism devenit gol sau prin recursul la o «viziune asupra lumii» naţional-socialiste, chestionabilă din punct de vedere spiritual şi de origine îndoielnică" (§ 88). Pentru moment ne vom mulţumi să punem în evidenţă aceste date, dar rămîne de stabilit la ce fel de creştinism se referă Heidegger aici.

O reflecţie asupra „studenţimii" şi a „corpului profesoral" prilejuieşte o întoarcere la naţional-socialism. Aceştia, „sub acoperirea unui naţional-socialism adesea discutabil şi determinaţi de o încredere nejustificată, se erijează în judecători, disimulînd astfel în întregime lipsa lor totală de creativitate, fiind angajaţi în mod optim spre «organizarea» unei mediocrităţi de nedepă- şit"(§ 96, Nr. 5). ’

§ 101 ne introduce bilanţul experienţei rectoratului, care tocmai se apropia de final:

> „Simpla reacţie prin intermediul mijloacelor puterii naţional-socialiste şi ale funcţionarilor care aparţin de aceasta poate eventual să dea în exterior impresia unei poziţii de forţă; dar la ce bun acolo unde întreaga structură este neputincioasă [...]".

întoarcerea la naţional-socialism se vede apoi confruntată cu „mijloacele literare cele mai moderne" ale iezuiţilor şi cu îndemnul „citiţi presa naţional-socialistă" (§ 89).

în § 183 găsim altă schimbare bruscă de direcţie în ra-

port cu § 72, unde Heidegger introdusese „naţional-socialismul spiritual". Acolo Heidegger notează că „în naţional-socialism lipseşte «spiritul»„. Aceasta într-un context în care trebuie să considerăm „catolicismul german" ca fiind echivalent

„naţional-socialismului", acesta din urmă fiind „altul", şi „noul", pierzîndu-se în „stîngăcii şi jumătăţi de măsură" (§ 184).

Heidegger se întreabă „în ce măsură naţional-socialismul nu poate să fie niciodată principiul unei filozofii" (§ 198) şi pentru prima dată îl califică drept „principiu barbar *(barbarisches Prinzip)* a cărui «esenţă» se bazează pe „gîndirea comună" şi pe „ştiinţa exactă" (§ 206). Această calificare a naţional-socialismului ca „principiu barbar" va reveni în volumele 95 şi 97.

Tonul devine şi mai tranşant în *Reflecţii V:* „O filozofie «naţio- nal-socialistă» nu este nici «filozofie» şi nici nu serveşte «naţional-socialismului» – ci aleargă în spatele acestuia ca o formă de pedantism împovărător – o atitudine care îi dovedeşte incapacitatea de a fi cu adevărat filozofie" (§61). în *Reflecţii VI* o asemenea filozofie e considerată „superfluă şi imposibilă, chiar mai imposibilă şi mai superfluă decît o filozofie catolică" (§ 154).

Singura referinţă la **Hitler** se găseşte în *Reflecţii şi Semne III: „O* doctrină bine determinată cu privire la om şi istorie se răspîn- deşte în popor prin invocarea smintită a cărţii lui Hitler, «Mein Kampf»: această doctrină se lasă cel mai bine definită ca *materialism etic"* care procură „ideologia corectă" şi un „biologism tulbure" (§ 81). Contextul unei asemenea reflecţii este furnizat de „naţional-socialismul vulgar".

în acest prim grup de pasaje heideggeriene intră de asemenea – inserîndu-se în contextul sistemului universitar al anului 1933 – o aprofundare a termenului **luptă** *(Kampf)* care devine „luptă spirituală" *(geistiger Kampf)* (§ 68, Nr. 9) sau se înţelege ca o pregătire: „pregătind în cercuri restrînse şi în linişte devenirea a ceea ce stă să vină" (§ 68, Nr. 11). Această expresie este

raportată apoi la naţional-socialism (§ 79), Heidegger spunîndu-ne în ce sens a înţeles el lupta calificînd-o ca „anticipatoare": „suferinţă şi pericol, deci *cunoaştere'."* (§ 81). Termenul „luptă" va fi apoi declinat ca „fapt de a duce o luptă" *(bekampfen):* „de a lupta împotriva catolicismului ca centru care se transformă într-o forţă poli- tic-spirituală" (§ 184).

Diversele unităţi tematice formulate mai sus au doar funcţia de a indica cititorului diferitele modificări pe care acestea le suferă în această secţiune. La sfîrşitul pasajelor pe care le-am ales, prin care cititorul va putea să se familiarizeze în mod direct cu însemnările lui Heidegger, va fi propusă o posibilă interpretare pornind de la întregul material adunat.

Winke X Uberlegungen (II) und Anweisungen § 211 [123], S. 87-88: *Das Ende – die Verwesung des We- sens zum Sein* (vgl. S. 105 f.)	*Semne X Reflecţii (II)* şi *Trimiteri* §211 [123]: ’ *Sfîrşitul – degradarea esenţei care ţine de fiinţă* (Cf. p. 105 f.)
Das Sein ist vergessen – eben weil noch standig beilăufig ge- kannt und gebraucht. Das Sein în einem Gemenge wurzelloser Begriffe vertan, în einem Gewir- re aller (leicht) aufstellbaren »di- alektischen« Begriffsbeziehun- gen vernutzt der Tummelplatz fur das Spiel irgendwelcher Systeme und **»wissenschaftlicher Philo- sophien« –** die sogar den fata- len Scheinvorzug haben, meist *richtig* – beileibe aber nicht im ge- ringsten *wahr* zu sein. Doch diese **Unphilosophie** nur die Folge der Verwesung des Seins. Durch diese das *Dasein aus der Bahn gewor- fen* und abgesetzt în der dumpfen Ruhe einer vielfachen Ungefahr – darin alles GroBe	Fiinţa a fost uitată – tocmai pentru că încă este cunoscută şi folosită într-un mod accidental. Fiinţa este pierdută într-o învălmăşeală de concepte dezrădăcinate, epuizată într-un labirint al tuturor relaţiilor conceptuale asamblate facil în manieră „dialectică”. Fiinţa a devenit terenul de joacă al anumitor sisteme şi **„filozofii ştiinţi- fice” –** care au chiar fatalul pse- udo-avantaj de a fi de cele mai multe ori *corecte* – fără să fie în niciun caz prin aceasta şi *adevărate.* Totuşi această **nefilozofie** [este] consecinţa degradării fiinţei. Prin această degradare, *Dasein-ul este alungat din drum* şi pus în liniştea searbădă a unei lipse de pri- mejdie cu multe feţe – care mistuie tot ce e măreţ, fără

ein Nachtrag, dessen leichte Erle- digung iibelster Pfuscherei uber- tragen wird.	faţă (spirit şi corp) rămîn un supliment, a cărui rezolvare este lăsat în seama celei mai proaste cîr- păceli.
und Rang – trotz aller Erweckung der Massen zur gewachsenen Einheit von **Volk** und **Nation.** Wenn wir uns nicht dahin brin- gen, daB unsere Geschichte wird ein Erkampfen des Zuspruchs ei- ner wesentlichen Weite und Tiefe des Da-seins aus dem Seins, dann 1 haben wir das Ende verwirkt und zwar ein Nachtrag zu Volk und Staat	în ciuda tuturor trezirilor maselor către unitatea crescută între **popor** şi **naţiune.** Dacă nu facem astfel încît istoria noastră să devină o luptă pentru încurajarea scoaterii unei întinderi şi adîn- cimi a *Dasein-ului* din esenţa păs- trată în tăcere a fiinţei, atunci am asigurat un sfîrşit mic şi rizibil.

Winke X Uberlegungen (II) und Anweisungen § 218 [129-130], S. 92:

Weder die Unmittelbarkeit zum »totalen« **Staat,** noch die Erwe- ckung des **Volkes und** die Er- neuerung der **Nation,** erst recht nicht die Rettung der **»Kultur«** als

Semne X Reflecţii (II) şi Trimiteri § 218 [129-130], , şi **naţiune.** Dacă nu facem astfel încît istoria noastră să devină o luptă pentru încurajarea scoaterii unei întinderi şi adîn- cimi a *Dasein-ului* din esenţa păs- trată în tăcere a fiinţei, atunci am asigurat un sfîrşit mic şi rizibil.

Nici [drumul care duce] nemijlocit la **statul** „total”, nici trezirea **poporului** şi reînnoirea naţiunii, cu atît mai puţin salvarea prin **„cultura”** înţeleasă ca supli- ment adăugat poporului şi

und vollends nicht die Flucht în den **christlichen Glauben** und das fiirchterliche Vorhaben einer **christlichen Kultur** konnen und diirfen im Ersten und Letzten be- stimmend sein.

Es mul? vielmehr die weit aus dem Verborgenen genährte Un- umgănglichkeit des Werkes der Wesensermăchtigung în den **wenigen Einzelnen** erfahren und verwahrt werden. Das ver- trauende Behiiten der Moglich- keit des Erwirkens solchen Wer- kes mufi ungezwungen gesichert sein. Gerade weil es sich nicht da- rum handeln kann, eine »Grund- legung« zu schaffen, sondern das Seiende im Ganzen zu *Raum*

statului, şi cu siguranţă nici evadarea în **credinţa creştină** şi intenţia înspăimîntătoare a unei **culturi creştine** nu pot şi nu trebuie să fie determinante în ceea ce e prim şi ultim.

Trebuie mai degrabă ca inevitabilitatea operei de împuternicire a esenţei care se hrăneşte din ceea ce este ascuns să fie păstrată şi simţită în **cei puţini şi singulari.** Păstorirea plină de nădejde a posibilităţii de realizare a unei asemenea opere trebuie să fie asigurată fără constrîngeri. Tocmai pentru că nu poate fi vorba despre realizarea unei „întemeieri”, ci despre aducerea fiinţelor în întregul lor în *spaţiul şi calea* unui

Uberlegungen und Winke III § 46 [18], S. 121:

Weg von den Geschäften, die an- dere viei besser machen, heifit nicht: Abseitsstehen von der **Be- wegung.** Soli unser **Volk** nach wenigen Jahren an den ständigen **Schlagworten** und Phrasen ver- hungern – oder werden wir einen wirklichen geistigen Adel schaf- fen, der stark genug ist, die Uber- lieferung der Deutschen aus einer groBen Zukunft zu gestalten?
Ist es eine natiirliche Folge, dai? heute notwendig die Gestalt des kiinftigen Geistes verkannt wird und daB man innerhalb der **nationalsozialistischen Bewegung** *die* Anfänge verkennen muB, die în ihr zu einer wirklichen gewachsenen Verwandlung der Krăfte und Wege und Werke drängen?
Reflecţii şi Semne III §46 [18]':

A sta deoparte de activităţile pe care alţii le pot îndeplini mult mai bine nu înseamnă a se situa în afara **mişcării.** Oare **sloganurile** şi vorbele goale vor slei **poporul** nostru de puteri – sau vom crea o adevărată aristocraţie a spiritului, îndeajuns de puternică pentru a configura tradiţia germanilor pornind de la un viitor măreţ?

Este oare o consecinţă firească faptul că astăzi forma spiritului care stă să vină este înţeleasă în mod eronat şi că în cadrul **mişcării naţional-socialiste toc**mai începuturile care duc spre o veritabilă metamorfoză a forţelor, a căilor şi a lucrărilor trebuie să rămînă neînţelese?

Uberlegungen und Winke III § 68 [31-38], S. 130-133:

Welche Einrichtungen und Strebun- gen jetzt (Dezember 1933) die **Uni- versität** bestimmen (vgl. S. 68):
1. die Deutsche Studentenschaft;

2. die (în der Bildung begriffene) Deutsche Dozentenschaft;
3. das S.A.-Hochschulamt.
Diese Organisationen wirken nach ihrer Willensbildung und Haltung nicht aus dem wirklichen geschichtlichen Leben der einzelnen Hochschulen, sondern kommen von auBen her, aus rä- temăfiigen Anspruchen auf die einzelnen Hochschulen zu. Diese »Organisationen« arbeiten inner- halb der einzelnen

Hochschulen nur mit Funktionären, von de- nen verlangt wird, nach der Fiih- rung sich zuerst zu richten. Der Blick fiir die je eigenen Aufgaben I einer Hochschule – nach Land- schaft, Geschichte, Lehrkorperzu- sammensetzung, Art des Studen- tenzuzugs je verschieden – wird nicht frei – d. h. eigentlich *poli- tische* Entscheidungen kdnnen gar nicht vollzogen werden. Es fehlt die Eignung und Kraft zur Besinnung auf die Lage; es fehlt vor aliem jedes eigentliche weit- greifende Vorauswollen. Die Verzettelung und Verschniirung în Augenblicks-»aktion« ist un- vermeidlich – zumal ja verlangt wird, daB etwas »geschieht«.

Reflecţii şi Semne III § 68 [31-38]:

Care sînt instituţiile şi tendinţele care stăpînesc acum (Decembrie 1933) **universitatea** (cf. p. 68)?

1. Studenţimea germană (organizaţiile studenţeşti);
2. Corpul profesoral german (aflat în formare);
3. Departamentul S.A. pentru în- văţămîntul universitar.

Ţine de voinţa şi atitudinea acestor organizaţii ca ele să nu acţioneze pornind de la adevărata viaţă istorică a fiecărei universităţi, ci din afară, pornind de la exigenţe plănuite. Aceste „organizaţii" lucrează în cadrul fiecărei universităţi prin funcţionari, a căror datorie este să se conformeze conducerii. Luarea-în-ve- dere a sarcinilor specifice fiecărei universităţi în funcţie de regiune, istorie, structură a corpului pro- fesoral, tipului de populaţie studenţească – nu este liberă; cu alte cuvinte, decizii cu adevărat *politice* nu pot fi luate. Lipsesc aptitudinea şi forţa de a medita asupra situaţiei; lipseşte, înainte de toate, o autentică anticipare pe termen lung. Irosirea şi înnodarea în „acţiunea" de moment sînt inevitabile mai ales că se cere „să se facă ceva".

4. der nationalsozialistische Ărz- tebund;
5. der nationalsozialistische Juris- tenbund;
6. der nationalsozialistische Leh- rerbund.

Diese berufsständischen Orga- nisationen sichern sich einen we- sentlichen EinfluBbereich auf die Hochschule. Sie bestimmen mit die Auswahl der Lehrkräfte, die Anlage und

Verteilung des Lehr- stoffes, die Gestaltung des Prii-fungswesens. Sie setzen mit die Mafistăbe fur die Arbeit und das Urteil în der Hochschulwirklich- keit. Auch hier wird nicht politisch aus jeweiligen Notwendigkeiten und Lagen und Entwicklungsstu- fen und Widerständen entschie- den, I sondem aus den **rechnen-den** Gesamtbediirfnissen der allgemeinen berufsständischen Anspriiche.

7. Die Ministerien ubernehmen verwaltungsmăGig die Hoch-schulen. Sie fordern, regeln, glei- chen aus all die Strebungen und Vorschlăge und Forderungen der genannten Einrichtungen. Als Sicherung ist în der Hochschule die Rektoratsverfassung ein-geschaltet. Sie soli eine Fiihrung der Hochschule gewăhrleisten. Der Rektor wird aber lediglich zur Vermittlungsstelle jener Or-ganisationen. Er hat allenfalls die fragwiirdige Aufgabe, fur alles, was în die Hochschule

4. Uniunea naţional-socialistă a medicilor;

5. Uniunea naţional-socialistă a juriştilor;

6. Uniunea naţional-socialistă a profesorilor din învăţămîntul pre- universitar.

Aceste organizaţii profesiona-le îşi asigură o sferă de influenţă esenţială asupra universităţii. Ele determină împreună selecţia profesorilor, natura şi împăr-ţirea conţinuturilor pedagogice, structura examinării. Ele stabilesc standardele muncii şi evaluării în realitatea universitară. Nici aici deciziile nu se iau politic, avînd la bază necesităţi, circumstanţe, niveluri de dezvoltare şi rezis-tenţe ale fiecărui caz în parte, ci pornind de la nevoile rezultate în urma unui **calcul** al organizaţiilor profesionale determinat de revendicările lor.

7. Ministerele preiau administrativ universităţile. Ele cer, reglementează, nivelează, toate aspiraţiile, propunerile şi cerinţele instituţiilor sus-menţionate. Poziţia rectorului e integrată în universităţi ca o garanţie. Această poziţie ar trebui să asigure conducerea universităţii. Dar rectorul devine un intermediar al acelor organizaţii. El are sarcina problematică de a purta responsabilitatea pentru tot ce este introdus în universitate. **Dacă rectorul este naţional-socialist sau**

nu -
hineingetragen wird, die Verant- wortung zu iibernehmen. **Es ist nur ein verhăltnisweiser – kein schlechtinniger – Unterschied, ob dabei der Rektor Nationalso- zialist ist oder nicht. Im letzten Falie arbeiten sogar die genan- nten Organisationen leichter, weil schon aus blofier Vorsicht, wenn nicht gar Angst, alles be- jaht und zur Durchfiihrung geb- racht wird.**

8. Die Hochschule selbst bringt eine eigentliche »Selbstbehaupt- ung« nicht mehr auf; sie ver- steht diese I Forderung gar nicht mehr; sie verliert sich în das blo- Be Beibehalten des iiberkommenen Betriebes mit den jetzt unvermeidlichen Gleichschaltungen und Neuerungen. Sie findet nicht mehr dahin zuriick, die Notwen- digkeit des Wissens urspriing- lich zu erfahren und daraus ihre Aufgabe zu gestalten. Sie weiB nichts davon, dafi eine Selbstbehauptung nichts Geringeres be- deuten miifite als die grundsătz- liche Auseinandersetzung mit der grofien geistig-geschichtlichen Uberlieferung, wie sie durch die Welten des Christentums, des So- zialismus als Kommunismus und die neuzeitliche Aufklărungswissenschaft heute noch *Wirkli- chkeit ist.*

9. Von all dem wissen aber auch all die vorgenannten (1-7) Einrichtungen und Stellen nichts;

este o diferenţă relativă, nu absolută. în ultimul caz, chiar sus-nu- mitele organizaţii lucrează mai uşor pentru că, din prudenţă sau chiar din frică, totul este aprobat şi executat.

8. Universitatea ca atare nu mai este capabilă de o „afirmare de sine”. Ea nu mai înţelege o astfel de exigenţă şi se pierde în simpla continuare a activităţii uzuale care ţine de sincronizările şi înnoirile devenite inevitabile. Ea nu îşi mai găseşte drumul înapoi spre experienţa originară a necesităţii cunoaşterii, pentru a-şi configura misiunea pornind de la aceasta. Ea nu ştie că o afirmare de sine ar trebui să însemne confrunta-

rea fundamentală cu marea tradiţie istorico-spirituală, aşa cum *este ea reală* astăzi prin lucrările creştinismului, socialismului în forma comunistă şi a ştiinţei iluminist-moderne.

9. Dar, despre toate acestea, instituţiile şi posturile menţionate (1-7) nu ştiu nimic, motiv pentru

Bewegung în eine geisti- ge Ohnmacht abdrängte, die den Mangel an jeglichen scharfen und harten Waffen fiir den bevorste- henden **geistigen Kampf** noch vollends als Unbeschwertheit mit Wissenskram und leeren Theo- rien sich zurechtlegte.

10. Diese Gesamtlage mag ein als- bald verschwindender Ubergang- szustand sein, gesehen aus der Enge des Geschickes *einer* Hoch- schule în der knappen Zeitspanne eines Jahres. Sie kann aber auch gedeutet werden als der rasch und unbeachtet weiterfressende Anfang eines grofien Versăum- nisses în der Inangriffnahme der dringlichsten Erziehungsaufgabe

weshalb sie sich genau mit dem herrschenden **Wissenschaftsbe- trieb** abfinden, wenn er nur eine gewisse politische Erziehung als notwendige Mit-Leistung sicher- stellt. Noch mehr: es bleibt nicht nur bei der Duldung des wesent- lichen Charakters der bestehen- den Wissenschaft, es herrscht sogar und wird gepflegt ein Wi- derwille gegen allen I Geist, den man zuvor als Intellektualismus mifideutet hat. Die Abneigung gegen jeden geistigen Kampf gilt als Charakterstärke und als Sinn fiir die »Lebensnähe«. Diese ist aber im Grunde nur eine mit Ruckgefiihlen geladene Spiefi- biirgerei. Sie wăre sogar belang- los, wenn sie nicht unbewuBt die ganze

care ele se acomodează foarte bine la **întreprinderea ştiinţifică,** în condiţiile în care aceasta garantează, ca prestaţie colaterală, şi o anumită educaţie politică. Mai mult: nu se rămîne numai la o tolerare a caracterului esenţial al ştiinţei dominante, ci domină şi este cultivată chiar o aversiune faţă de spirit, care a fost confundat cu intelectualismul. Aversiunea faţă de orice luptă spirituală e luată drept tărie de caracter şi ca „simţ al apropierii de viaţă”. Aceasta nu reprezintă,

în fond, decît un filistinism încărcat cu resentimente. El ar fi fără importanţă dacă nu ar sufoca în mod inconştient întreaga mişcare într-o neputinţă spirituală care justifică lipsa oricăror arme ascuţite şi percutante în **lupta spirituală** care stă să vină, [mişcarea] văzînd în această lipsă eliberarea de povara cunoaşterii şi a teoriilor goale.

11. Această situaţie generală ar putea fi un stadiu tranzitoriu care va dispărea de îndată, dacă este privită din perspectiva îngustă a *unei* universităţi în scurtul decurs al unui an. Dar ea poate fi de aceea interpretată ca începutul (care înghite rapid şi neobservat ce are în jur) unei mari neglijenţe în ce priveşte luarea în stăpînire a misiunii educative urgente a tinerimii

an der deutschen Jugend: der volklich, geschichtlich, geistigen Wissens-l erziehung, fiir die Wis- sen nicht mehr bedeutet: unver- bindlicher Besitz an Kenntnissen, sondern ein *Sein* – das sich be- greifende und im Begriff ergrif- fene Gewachsensein gegeniiber der grofien und deshalb schwe- ren Zukunft unseres Volkes.

12. Was sollen wir în dieser Lage tun?

a) Unmittelbar în der harschen Wirklichkeit nach vome drăn- gend mitarbeiten, d. h. sich nicht în den Formen sogenannter Fiih- rerstellen verfangen und sich um die echte – aut Keimen und Rei- fen angewiesene – Wirkung brin- gen. Also: aus der Mannschaft he- raus, sie umbildend im **Kampf** sich eine Fuhrerschaft werden und aus kleinen Bezirken heraus und im Stillen das Kommende în seinem Werden vorbereiten.

b) Wo mdglich, auf wenige, ein- fache, im FluB zu haltende Ein- richtungen und deren Schaffung drăngen, die *vor aliem* die Gewăhr bieten, daB sich în ihrer Ordnung **neue Anfănge** herausbilden, echte Krăfte zusammenschlieBen und so langsam I und stetig die hdchsten geistigen MaBstăbe ge- setzt, în Gesinnung und Haltung vertraut gemacht, în Wort und Werk zur Erscheinung gebracht werden.

germane: educarea populară, istorică, spirituală spre cunoaştere, pentru care cunoaşterea nu mai înseamnă: posedarea indiferentă de

cunoştinţe, ci un *fel-de-a-fi,* maturizarea, care ştie de sine şi e prinsă în concept, în raport cu viitorul măreţ şi deci dificil al poporului nostru.

13. Ce e de făcut în această situaţie?
a) Să muncim împreună, mergînd înainte în realitatea brută, adică să nu rămînem împietriţi, prinşi în formulele aşa-numitelor posturi de conducător, şi să ajungem la acţiunea veritabilă, cea care ţine de germinaţie şi maturizare. Deci: Intrarea într-un rol de conducere, ieşind din mulţime şi modelînd-o în **luptă,** pregătind în cercuri restrînse şi în linişte devenirea a ceea ce stă să vină.

b) Acolo unde este posibil a presa pentru crearea unor instituţii simple, puţine, care pot fi menţinute în flux şi care oferă *înainte de toate* garanţia că în ordinea lor se vor configura **noi începuturi, se** vor urni adevărate forţe, instituind astfel, încet şi durabil, cele mai înalte criterii spirituale, făcute familiare în gîndire şi atitudine, aduse la lumină prin vorbă şi faptă.

c) Nach beiden Weisen kann

nur gehandelt und durchgehalten werden, wenn die Universität als Vorhandenes verneint, aber der Auftrag der ganz anderen Wis- senserziehung bejaht wird.
{Wenn begriffen wird, dafi sowohl die Reaktion, die am Beste- henden hängt, als auch die neuen Organisationen, die das Beste- hende nur umschalten, an der unaufhaltsamen Auflosung und endgiiltigen Zersetzung der Universität arbeiten}. Solange diese Einsicht fehlt, kommt alle Arbeit fiir die neue Wissenserziehung nicht ins Freie und nicht auf einen wachstumspendenden **Boden. –** Geschichtlich-geistige Welten und Mächte werden nicht da- durch iiberwunden, daB man ih- nen den Riicken kehrt oder durch **Abmachungen** în Ketten legt.
Der Grundmangel der heutigen »politischen Erziehung« – eine Tautologie – liegt nicht darin, daB zu wenig und dieses nur zogernd und unsicher geschieht, sondern daB zuviel und zu uberstiirzt im Handumdrehen als neu gemacht werden will. Als sei der **Nationalsozialismus** ein Anstrich, der aliem jetzt schnell

aufgetragen wird.
Wann begreifen wir etwas von der Einfachheit des Wesens und der be- dăchtigen Stetigkeit seiner Entfal- tung în Geschlechtern?
c) Putem acţiona în ambele feluri numai dacă universitatea e negată aşa cum este ea azi şi dacă acceptăm misiunea unei cu totul alte educaţii spre cunoaştere.

[Dacă vom înţelege că atît reacţia, care ţine de ceea ce predomină, cît şi noile organizaţii, care doar rearanjează ceea ce predomină, lucrează la disoluţia ireversibilă şi descompunerea definitivă a universităţii}. Atîta timp cît nu vedem acest lucru, toată munca în vederea noii educaţii pentru cunoaştere nu poate ieşi la lumină şi nu poate sta pe un **sol** fertil. -

Lumile spiritual-istorice şi forţele nu sînt depăşite prin faptul că le întoarcem spatele sau că le legăm în lanţuri adoptînd tot felul **de convenţii.**
Defectul fundamental al actualei „educaţii politice" – o tautologie – nu stă în faptul că se în- tîmplă prea puţin, în mod timorat şi nesigur, ci în faptul că totul se vrea făcut de la început în mod precipitat şi pe repede înainte. Ca şi cînd **naţional-socialismul** ar fi un strat de vopsea care trebuie pus acum repede peste toate.

Cînd vom pricepe oare ceva din simplitatea esenţei şi din constanţa cumpănită a desfăşurării sale de-a lungul generaţiilor?

Wir taumeln je nur în abwegigen und iiberkommenen, nur scheinbar vorgreifenden Zielsetzungen. {Vielspăltige Aufgaben anerken- nen und în ihrer Notwendigkeit und Rangstufe begreifen und doch *das* Eine der eigensten Berufung festhalten. Keine Untreue gegeniiber der nichtalltăglichen urspriinglichen Sicherheit des *Schbpferischen.* Dieses nicht mit den ***Machenschaften*** verwechseln. Keine »Klassen«, aber Rang. Keine »Schichten«, aber Uberle- genheit|.
Ne pierdem doar în scopuri false şi convenţionale, care dau numai iluzia unui caracter anticipator. (A recunoaşte sarcini diverse şi a le concepe în necesitatea şi rangul lor şi totuşi să ţii la unitatea propriei chemări. Să nu existe necredinţă în fermitatea

originară, ruptă de viaţa de zi cu zi, a *ceea ce ţine de creativitate.* Aceasta să nu fie confundată cu **fabricarea.**

Uberlegungen und Winke III § 69 [39-40], S. 133-134:

Eine beliebte Redeweise: der **Na- tionalsozialismus** ist nicht zuerst als *»Theorie«* ausgebildet worden, sondern hat mit dem Handeln be- gonnen. Gut. Aber folgt daraus, dai? die »Theorie« uberfliissig ist; folgt daraus gar, daB man sich »sonst« »im iibrigen« mit schlech- ten Theorien und »Philosophien« aufputzt? Man sieht nicht, daB »Theorie« hier zweideutig genom- men wird – je nach Bedarf – und daB man also gerade în der Deu- tung des eigenen Tuns »theore- tisch« fehlgreift; denn: waren die vielen »Reden« im Kampf nicht »Theorien« – was wurde denn ge- tan, als dies: die Menschen und Volksgenossen zu anderen An- schauungen umzuerziehen, z. B.

Reflecţii şi Semne III § 69 [39-40]:

Se repetă adesea că **naţional-so- cialismul** nu s-a dezvoltat mai în- tîi ca „teorie”, ci a început cu acţiunea. Fie. Dar rezultă de aici că „teoria” e superfluă; rezultă de aici că „altminteri” şi „în rest” ne garnisim cu teorii şi „filozofii” proaste? Ceea ce nu vedem este că „teoria” este luată aici în două sensuri – în funcţie de nevoi – şi că ne înşelăm „teoretic” tocmai în interpretarea propriilor acţiuni. Căci dacă numeroasele „discursuri” ţinute de-a lungul luptei nu ar fi „teorii”, ce s-ar întîmpla dacă nu următorul lucru: o remodela- re a oamenilor şi a compatrioţilor potrivit altor viziuni care ţin de exemplu de raportul unui muncitor cu altul, de economie, societate, vom Arbeiter und Arbeiter, von Wirtschaft, von Gesellschaft, von Staat – **Volksgemeinschaft –** Ehre – Geschichte?

Nu „clase”, ci rang. Nu „straturi”, ci superioritate).

»Theorie« als abgeloster bloBer Gedanke, der nur gedacht wird, und »Theorie« als vorgreifende Wissensforderung dîirfen nicht zusammengeworfen werden; je nachdem ist auch der Sinn von Praxis ein anderer; Einsatz ist nicht blofie Praxis; und bloBes Losbrechen und

Umsichschlagen ist auch kein Einsatz. Der Unbe- griff von »Theorie« kann prak- tisch die verhängnisvollsten Fol- gen haben; denn Praxis wird dann nur »Betrieb« = schlecht ver- standene »Organisation«.
Jetzt ist aber nicht der Endzu- stand – auch nicht einfach der Ab- schnitt einer bloBen Ausbreitung desselben im ganzen Volk uber Partei hinaus – sondern jetzt ge- rade Einsatz în diesem vermeint- lichen *Theoretischen* – weil da die Grundstimmungen sich verwur- zeln und aus diesen heraus die geschichtliche Welt geschaffen werden mufi.
Je urspriinglicher und stärker die sinnbildliche Kraft der Bewegung und ihre Arbeit, umso notwendi- ger das Wissen. Aber dieses nicht în seiner satzmäBigen Folgerich- tigkeit und Berechnung – son- dern als Grundstimmungsmacht der Weltiiberlegenheit'.
stat – **comunitate etnică –** onoare – istorie?

Nu trebuie să confundăm „teoria" ca simplu gînd detaşat şi „teoria" ca exigenţă anticipatoare a cunoaşterii; semnificaţia practicului nu este aceeaşi în cele două ca- zuri. Angajamentul nu este pură practică; nici a te dezlănţui şi a agresa totul în jurul tău nu constituie un angajament. Un concept necorespunzător al „ teoriei" poate avea consecinţe cît se poate de dezastruoase în domeniul practic; căci în acest caz practicul devine doar „întreprindere" = „organiza- re" prost înţeleasă.
Dar acum nu sîntem în stadiul terminal – nici într-o fază în care toate acestea se răspîndesc în întregul popor, dincolo de partid – ci din contră: este momentul anga- jării în acest pretins nivel *teoretic* – deoarece aici îşi găsesc rădăcinile toate dispoziţiile fundamentale, iar lumea istorică trebuie creată pornind de la ele.
Cu cît mai originară şi puternică devine forţa simbolică a mişcării şi a acţiunii ei, cu atît mai ne- cesară devine cunoaşterea. Nu în consistenţa dată de corectitudinea deductivă a propoziţiilor şi în calculabilitatea ei – ci ca forţă care dă dispoziţia fundamentală a superiorităţii lumii (din care apare superioritatea în lume).

[a] Aici se poate uşor observa că sînt schiţate o serie de idei care nu pretind un nivel stilistic sofisticat, ci sînt formulate mai degrabă în limbajul de zi cu zi, lucru vizibil în folosirea deasă a punctului şi virgulei (;), a semnului matematic (=), a liniei despărţitoare (-) şi a propoziţiilor fără verb. La fel stau lucrurile, mai mult sau mai puţin, în toate celelalte pasaje.

Uberlegungen und Winke III § 70 [40-41], S. 134-135:	*Reflecţii şi Semne III* § 70 [40-41]:
Wir wollen nicht den **National- sozialismus** »theoretisch« unter- bauen, etwa gar, um ihn erst so vermeintlicherweise trag- und bestandsfähig zu machen.	Nu vrem să fundamentăm „teoretic” **naţional-socialismul** pentru a-l face să capete o pretinsă soliditate şi durabilitate.
Aber wir wollen der Bewegung und ihrer Richtkraft Mdglichkei- ten der Weltgestaltung und der Entfaltung vorbauen, wobei wir wissen, daB diese Entwiirfe als solche, d. h. zu »Ideen« umge- fälscht, keine Wirkfähigkeit besit- zen; wohl aber dann, wenn sie ge- worfene în der Bewegungskraft 1 und ihrem Feld entsprungene und darin verbleibende **Fragehal-tungen** und *Sprache sind.*	Dar vrem să oferim mişcării şi forţei sale directive posibilităţi de configurare a lumii şi de desfăşurare, ştiind că aceste proiecte ca atare – adică falsificate în „idei” – nu au nicio eficacitate; ele pot să o aibă dacă sînt *limbaj* şi **atitudine interogativă,** ambele aruncate în forţa mişcării, născute şi perma-nentizate în cîmpul acelei forţe.
Die stimmende und bildschaffen- de Kraft des Entwurfs ist das Ent-	Forţa configuratoare şi dătătoare de dispoziţie a proiectului este hotărîtoare –

[b] Verbul la singular „mufi” (trebuie) nu poate să se raporteze la „dispoziţie şi imagine”, aici trebuie să presupunem alt subiect (de exemplu „se”-ul impersonal).

Uberlegungen und Winke III § 71 [41], S. 135:
Ist es ein Wunder, dafi allenthalben die Spiefibiirgerei hoch- kommt, eingebildete **Halbkultur,** kleinbiirgerliche **Scheinbildung-** dafi die inneren Forderungen des deutschen Sozialismus gar nicht erkannt und daher auch nicht ge- wollt werden – am wenigsten aus dem vielberufenen Charakter heraus? Die billigste Plattheit als volksverbundenes Denken! Aber solche Zustände sind nicht zu umgehen.
Mittelmäfiigkeit mufi sein – nur darf man sie nicht bessern wol- len; sie ist gestraft genug; am härtesten dadurch, dafi sie um ihre Elendigkeit nicht weifi und ihrem eigenen Gesetz nach nicht darum wissen darf.

Reflecţii şi Semne III § 71 [41]:
Este oare de mirare că peste tot înfloresc filistinismul, semicultu- **ra** închipuită, **cultivarea iluzorie** micburgheză – că cerinţele interne ale socialismului german nu sînt deloc cunoscute şi deci nici voite – cu atît mai puţin pornind de la des invocatul caracter? Cea mai ieftină platitudine ca gîndire apropiată de popor? Dar asemenea stări de fapt nu pot fi ocolite.

Uberlegungen und Winke III § 72 [42], S. 135:
Der **geistige Nationalsozialis- mus** ist nichts »Theoretisches«; er ist aber auch nicht der »bessere« und gar »eigentliche«; wohl aber ist er ebenso notwendig wie der der verschiedenen Organisationen und der Stände. Wobei zu sagen ist, dafi die »Arbei- ter der Stirn« nicht weniger weit vom geistigen Nationalsozialis- mus entfernt sind wie die »Arbei- ter der

Reflecţii şi Semne III § 72 [42]':
Naţional-socialismul spiritual nu este ceva „teoretic"; nu este nici unul „îmbunătăţit" sau „autentic"; şi totuşi este la fel de necesar ca cel al diferitelor organizaţii şi corporaţii. Pe lîngă asta trebuie spus că „muncitorii intelectuali" nu sînt mai puţin îndepărtaţi de naţional-socialismul spiritual decît „muncitorii manuali".

Mediocritatea trebuie să existe – dar nu trebuie să ne dorim să o îmbunătăţim; ea însăşi e destul de pedepsită; cel mai rău prin faptul că ea nu ştie nimic despre mizeria ei şi nici nu poate şti, potrivit propriei legi.

auch dieses Wollen noch so oft und leicht von oben her als Nach- trägliches belächelt und nach gut marxistischer Denkweise als blo- Bes »Mitläufer«wesen beiseitege-	această voinţă este atît de des privită de sus şi ironizată drept *epifenomen* şi dată deoparte, în bună tradiţie marxistă, drept ceva absolut secundar.

Uberlegungen und Winke III § 73 [42], S. 136: Die drohende Verbiirgerlichung der Bewegung wird gerade da- durch wesentlich unmoglich, dai? der Geist des Biirgertums und der durch das Burgertum verwal- tete »Geist« (Kultur) von einem **geistigen Nationalsozialismus** her	*Reflecţii şi Semne III* § 73 [42]': Primejdia ca mişcarea să devină ceva burghez este în esenţă eliminată de faptul că spiritul burgheziei şi „spiritul" administrat de burghezie (cultura) sînt distru**se de un naţional-socialism spiritual.**

Uberlegungen und Winke III § 78 [50-51], S. 140-141:

Die **Herabsetzung des National- sozialismus** zu einem *»Dreh«,* mit Hilfe dessen man jetzt, als einer neuen Laterne, die bisherige Wis- senschaft und ihre Stoffe absucht und, entsprechend prompt neu beleuchtet, auf den Markt wirft. Das hat neben bequemen Erfolgs- moglichkeiten iiberdies noch den Vorteil, dai? man *als* Natio- nalsozialist gilt und fiir die Mas- sen durch **die Presse** empfoh- len wird. [Durch aii das bringt man în die Bewegung eine Er- starrung}[c] – unter dem Schein der geistigen Verlebendigung.

Reflecţii şi Semne III § 78 [50-51]:

Reducerea naţional-socialismului Ia un *„mecanism"* cu ajutorul căruia se explorează ştiinţa de pînă azi şi conţinuturile ei, pentru a fi lansată pe piaţă, ca şi cînd ar fi fost luminată cu o nouă lanternă. Pe lîngă posibilitatea succesului facil, acest procedeu are şi avan- tajul de a te face să treci *ca* naţio- nal-socialist şi de a ajunge să fii recomandat

maselor de către **presă.** (Toate acestea aduc în mişcare o rigidizare] sub aparenţa unei însufleţiri spirituale.

Die Erstarrung schafft einen blo- Ben Zustand – d. h. unterbin- det alle vorgreifenden Antriebe und Stimmungen I und versetzt în eine gleichgeschaltete Behă- bigkeit, die schlimmer ist als die vorige. Zuguterletzt schafft man sich eine Wissenslage, von der aus man iiberlegen vorrechnen kann, daB ja der **Nationalsozial- ismus** eigentlich immer schon da gewesen und vorbereitet sei. Und von da entbindet man sich erst vollends von der Grundstim- mung der Ubernahme eines ganz neuen und unerhbrten geistigen Auftrags.

Rigidizarea produce o simplă stare de fapt – adică zădărniceşte toate impulsurile, dispoziţiile anticipatoare şi transpune totul în- tr-o placiditate liniară care e mai rea ca cea precedentă. în fine, se creează o dispoziţie a cunoaşterii din perspectiva căreia putem arăta cu superioritate că **naţional-socialismul** a fost mereu prezent şi mereu în pregătire. Prin aceasta are loc completa detaşare de dispoziţia fundamentală a asumării unei misiuni spirituale complet noi şi nemaiauzite.

[c] Aici sintaxa nu este întocmai corectă. Ar fi fost preferabilă forma pasivă: „Durch all das wird Erstarrung în die Bewegung gebracht (Prin toate acestea este introdusă rigidizare în mişcare)".

Uberlegungen und Winke III § 79 [51-52], S. 141:

Entscheidend bleibt, ob die geis- tig-geschichtlichen Ausgriffe und Grundstimmungen so urspriing- lich und zugleich so klar sind, daB sie eine schopferische Umschaf- fung **des Daseins** erzwingen -; und dafur ist Voraussetzung, dai? der **Nationalsozialismus** im *Kampf* bleibt – în der Lage des Sich-durchsetzen- miissens, nicht nur der »Ausbreitung« und des »Anwachsens« und Behauptens. Wo *steht der Feind und wie wird er geschaffen?* Wohin der Angriff? Mit welchen Waffen? *Reflecţii şi Semne III* § 79

[51-52]:

Rămîne decisivă întrebarea dacă năzuinţele istoric-spirituale şi dispoziţiile fundamentale sînt atît de originare şi totodată clare pentru a impune o metamorfoză creatoare ***a Dasein-ului*** **–** aceasta presupune ca **naţional-social- ismul** să rămînă în ***luptă*** **–** în situaţia necesităţii de a se realiza pe sine, nu doar a răspîndirii, „creşterii" şi afirmării.

Unde se află duşmanul şi cum este el creat? încotro se îndreaptă atacul? Cu ce arme?

Bleibt alles im Zustand des Be- hauptens des Errungenen, des vorzeitigen Nur- ausbauens hän- gen? {Beachte[d] die iibertriebene Betonung des *bisherigen* **Kamp- fes,** als 1 sei es nun zu Ende). Wer sich nur noch behauptet und dabei einer hohlen Uberlegenheit verfällt, der ist am wenigsten ge- feit gegen jene Urteilslosigkeit, die eines	Totul a rămas înţepenit în afir- marea a ceea ce a fost obţinut? în consolidări premature? (Vezi şi accentuarea excesivă a luptei *duse pînă acum,* ca şi cînd ea ar fi ajuns la final). Cel care se mulţumeşte să se impună şi care cade astfel într-o superioritate superficială este în mică măsură imun la acea lipsă a capacităţii de judecare care

[d] „Beachte” (Vezi): Aici trebuie presupus că Heidegger se adresează cititorului – sau probabil lui însuşi.

Uberlegungen und Winke III § 80 [52], S. 142: Wir kommen jetzt în die Zeit der schnell angepaSten **»Ideologie«** fur den **Nationalsozialismus;** (heute besonders leicht). Die Ge- fahr dieser: *einerseits* unerheblich und gerade deshalb die Vielen ir- releitend, anderseits erheblicher und dann von Anderen abgelehnt, [was zur Verneinung zugleich des Geistigen wird)[e]. Alles bewegt sich {doch)[f] în biirgerlich-libera- len	*Reflecţii şi Semne* § 80 [52]: Ajungem acum în epoca „ide- **ologiei”** rapid adaptate cerinţelor **naţional-socialismului;** [mai ales astăzi, foarte uşor). Pericolul acestei ideologii este următo- rul: *pe de o parte,* ea poate fi înfăptuită în mod inconsistent, ceea ce induce în eroare pe cei mulţi, pe de altă parte, ea poate fi înfăptuită mai consistent, fiind respinsă de ceilalţi, [ceea ce totodată duce la respingerea spiritualului). Totul se mişcă [totuşi) în

' O formulare mai corectă ar fi: „Was zugleich zur Verneinung des Geistigen wird” (Ceea ce duce totodată la respingerea spiritualului).

' „doch” (totuşi) este un expletiv tipic al limbajului comun.

Uberlegungen und Winke III § 81 [52-56], S. 142-144:

Man kann heute schon von ei- nem ***»Vulgărnationalsozialis- mus«*** sprechen; damit meine ich die Welt und die MaBstăbe und Forderungen und Haltungen der zur Zeit bestallten und geschătz- ten **Zeitungsschreiber** und Kul- turmacher. Von hier geht, unter hirnloser Berufung naturlich auf **Hitlers »Mein Kampf«**[8] eine ganz bestimmte Geschichts- und Men- schenlehre ins Volk; diese Lehre lăBt sich am besten I als *ethischer Materialismus* bezeichnen; damit sei nicht gemeint die Forderung von Sinnengenul? und Ausleben als hochstes Daseinsgesetz; [bei- leibe nicht][h]. Die Kennzeichnung dient als bewufite Abhebung ge- gen den Marxismus und dessen otonorasc/z- materialistische Ge- schichtsauffassung. Materialismus bedeutet im obi- gen Titel: daB der sogenannte *»Charakter«,* der ja doch mit Bru- talităt und Engstirnigkeit nicht identisch ist, der aber als das A und O gilt – eben wie ein Ding angesetzt wird, um das sich alles dreht. »Charakter« kann [ja]' besa- gen: (burgerliche Biedermannig- keit; oder aber einsatzbereite, auf seine Arbeit und Sachkenntnis unauffăllig beschrănkte und un- entwegte Einsatzfăhigkeit; kann auch bedeuten:

Reflecţii şi Semne III § 81 [52-56]:

Putem vorbi deja astăzi despre un *„naţional-socialism vulgar":* prin această expresie mă refer la lumea, criteriile, exigenţele şi ati- tudinile **gazetarilor** şi fabricanţilor de cultură aflaţi în funcţie şi respectaţi în ziua de azi. De aici se răspîndeşte în popor o doctrină bine definită cu privire la om şi istorie, bineînţeles prin inter- mediul unui apel lipsit de discer- nămînt la cartea lui **Hitler, *„Mein Kampf'.*** Această doctrină poate fi cel mai bine definită ca *materia- lism etic;* acesta nu se referă la revendicarea plăcerii senzoriale şi a desfătării ca lege supremă a existenţei (în niciun caz). Această expresie este utilă în vederea unei delimitări conştiente de marxism şi de interpretarea sa *economi-* co-materialistă a istoriei. Materialismul se referă, în

expresia de mai sus la faptul că aşa-nu- mitul *„caracter”,* care nu este identic cu brutalitatea şi îngustimea mentală, trece drept Alfa şi Omega, ca lucrul în jurul căruia se în- vîrte totul. „Caracter” poate în- tr-adevăr să însemne [filistinism burghez, sau a fi pregătit pentru angajament, capacitate de angajament fermă, limitată neostentativ la munca proprie şi la lucrul la care te pricepi. Mai poate însemna şi abilitatea în raport cu Geschicklichkeit în allen **Machenschaften,** die nach etwas aus- sehen und die Diirftigkeit des Konnens und die Ernstheit und Gewachsenheit der Gesinnung – so sie fehlen – gut verdecken. Kurz: Charakter ist ja nicht vor- handen wie Steine und Autos – er wird auch nicht nur gebildet în Kurzschulungslagern – I sondern entfaltet sich în der **Bewährung** innerhalb der Geschichte, die er so oder so mitgestaltet – aber beileibe nicht allein – jedenfalls nicht als vorhandene Kraft – son- dern wenn iiberhaupt – dann als În-der-Welt-sein – d. h. Kraft der Fähigkeit der wissenden, geisti- gen und natiirlichen Auseinan- dersetzung mit dem Seienden). Dieser *ethische* Materialismus – steht zwar hoher als der bkono- mische – sofern man das Sittliche *liber* das Wirtschaftliche stellt – was ja auch erst begriindet wer- den muB und mit »Charakter« nicht entschieden werden kann. Dieser ethische Materialismus ist daher keineswegs gefeit ge- gen den okonomischen – vor al- iem nicht în der Hinsicht, dafi er sich als Unterbau und als Tra- gend und Bestimmend ansieht und alles andere von vornherein als »Uberbau« mifideutet. Mit diesem reichlich biirgerlichen Charaktergetue, das eines Tages an seiner eigenen Unfähigkeit scheitern kdnnte – verbindet sich tot ce ţine de **fabricaţii,** care seamănă doar a ceva, şi care acoperă foarte bine neputinţa, lipsa seriozităţii şi a maturităţii felului de-a gîndi. Pe scurt: caracterul nu este ceva prezent ca obiect precum pietrele şi automobilele – nu este nici ceva format în scurte tabere de educare – ci se dezvoltă prin **adeverirea** sa în cadrul istoriei, la a cărei configurare

el contribuie într-un fel sau altul – dar în niciun caz de unul singur – în orice caz nu ca o forţă prezentă ca un obiect, ci – dacă este cazul – ca fapt de-a-fi-în-lume, adică forţă a capacităţii confruntării ştiutoare, spirituale şi naturale cu fiinţarea).

Acest materialism *etic* se situează într-adevăr deasupra celui economic – în măsura în care eticul este plasat *deasupra* economicului – lucru care trebuie să fie mai întîi întemeiat şi asupra căruia nu poate fi luată o decizie pornind de la „caracter". Acest materialism etic nu este deci în niciun caz invulnerabil în faţa celui economic – mai ales ţinînd cont de faptul că el se vede pe sine ca fundament şi ca element susţinător şi determinant şi astfel face ca tot restul să fie răstălmăcit ca „suprastructură".
La acest tărăboi într-adevăr burghez al caracterului, care ar putea eşua într-o zi din cauza propriei neputinţe, se adaugă un **biologism**

doch die rechte »Ideologie« ver- schafft.
Man verbreitet die irrsinnige Meinung, die geistig-geschichtli- che Welt (»Kultur«) *wachse pflanzenhaft* aus dem »Volk« heraus, gesetzt, daB man nur die Hemm- nisse wegschafft – also z. B. die biirgerliche Intelligenz fortge- setzt schlechtmacht und auf die Unfähigkeit der Wissenschaft schimpft.
Was wird aber so allein erreicht? Das dergestalt vor der »Intelli- genz« gerettete »Volk« verfäilt în seinem dunklen Drang în die odeste Spiefibiirgerei und drängt auf Nachahmung und Eignung der biirgerlichen Vorrechte und deren Ansehen; das verfiigbar Vorhandene Herrschende wird aufgegriffen, um sich damit selbst zur Herrschaft zu bringen; »man« scheut den **Kampf,** der nach vor- ne ins **Ungewisse** stoBt und der weiB, dafi nur aus dem Verschlos- senen und Erlittenen durch **Weni- ge** und **Einzelne** das GroBe erschlossen wird. Wobei wir die Frage noch ganz beiseitelassen, wie weit eine Urspriinglichkeit des »Volkes« heute iiberhaupt auf sol- chem Wege erreicht

nun ein ***triiber Biologismus,*** der dem ethischen Materialismus

wird – etwa durch Abstreichen der Intelligenz, durch Hervorholen des abgelebten Volkskundlichen und dergleichen. Es bleibt dann I immer noch eine **tulbure** care oferă materialismului etic „ideologia" potrivită.

Este răspîndită ideea năucă cum că lumea istorico-spirituală („cultura") *creşte asemenea unei plante* din **„popor",** presupunînd că obstacolele sînt eliminate – astfel de exemplu inteligenţa burgheză vorbeşte încontinuu de rău şi se plînge de incapacitatea ştiinţei.

Ce se obţine prin toate acestea? „Poporul" salvat de pericolul „inteligenţei" cade, prin imboldul său obscur, în cel mai steril filistinism şi tinde să imite şi să îşi însuşească privilegiile şi prestigiul burghez; forţa dominantă aflată la dispoziţie este atacată pentru a se aduce pe sine la putere; Lumea „se" teme de **lupta** care ne împinge înainte spre necunoscut şi care ştie că ceea ce este măreţ nu poate fi adus în deschidere decît scos din ce e închis şi trăit de cei **puţini** şi **singulari.** Nu ne vom întreba în ce măsură originaritatea „poporului" poate fi atinsă în acest mod în ziua de astăzi – mai exact prin nimicirea inteligenţei, prin evidenţierea tradiţiilor folclorice decedate şi alte lucruri de felul acesta. Rămîne însă mereu o masă *mic-burgheză* şi masa *proletarilor* – care pot fi remodelate numai într-un proces istoric şi nu prin scrutin.

Kleinbiirgerliche Masse und die Masse der *Proletarier* – die nur în einem Geschichtsverlauf – aber nicht durch Abstimmung um- geschafft werden kdnnen. Wenn diese Gruppen auch nicht mehr în Klassen zerteilt und aufgeteilt und în Parteien organisiert sind – als geschichtliche Haltungen und volkliche Mächte sind sie noch da und werden nur langsam iiber- wunden: einmal von der Jugend her und dann durch geistig-ge- schichtliche Grundstimmung und Leidenschaft unseres Da- seins und schliefilich durch den Wesenswandel der Arbeit und des Besitzes.

Und all dieses soli ohne »Geist« geschaffen und nur mit »Cha- rakter« gepredigt werden? Und all das soli »von selbst« aus dem Volk hervorwachsen – ohne dafi es zur Entscheidung gezwungen und în die Wissenszucht genom- men wird.

Aus blofier Beseitigung von Hem- mungen ist noch nie etwas – ge- schweige denn etwas Grofies ent- standen – sondern nur durch vorgreifenden **Kampf –** d. h. Lei- den und Gefahr und d. h. ***Wissen!***

Chiar dacă aceste grupuri nu mai sînt repartizate şi divizate în clase, organizate în partide – ele sînt încă prezente ca atitudini istorice şi forţe populare şi nu pot fi depăşite decît încetul cu în- cetul: mai întîi de către tineret, apoi prin dispoziţii fundamentale istoric-spirituale, prin pasiunea Dosein-ului nostru şi în cele din urmă prin transformarea esenţială a muncii şi a proprietăţii.

Toate acestea ar trebui realizate fără „spirit” şi propovăduite numai cu „caracter”? Totul ar trebui să crească „de la sine”, din po- por – fără să fie constrîns la o decizie şi preluat într-o disciplină a cunoaşterii?

9
2

9
4

Nimic nu s-a născut – mai ales nimic măreţ – prin simpla eliminare a opreliştilor – ci numai prin lup**ta** anticipatoare – adică suferinţă şi pericol, deci **cunoaştere!**
Uberlegungen und Winke III § 83 [60-62], S. 146-147:

{Das *sozialistische Getue* der Studentenschaften – blodes- te Romantik: Zusammenhocken und Saufen mit »Arbeitern«; das Besichtigen und Herumstehen în I Betrieben – wo man ge- nau weiB, daB man hier nie auf die Dauer leben und gar arbeiten wird – all das ist genau so dumm, wie wenn der Bauer zur Zeit der Ackerbestellung oder Ernte în die Universitätsstadt zbge und sich zu Studenten-Kommersen ein- laden liefie, um so von sich aus die **Volksverbundenheit** zu bekunden; inzwischen gehen Acker und Ernte zum Teufel – oder ei- nige Frauen schinden sich zu Tode – Sozialismus?!}' Wenn sich die Studenten um die Wissenser- ziehung einen Teufel kiimmern; statt în der Vorbereitung zu einer echten Mitwissenschaft mit dem Wissen des Volkes diesem han- delnd im Beruf und von diesem aus dienstbereit zu sein und seine **geschichtlich-geistige Welt** mit- zubauen, den Geschmack vor der endgiiltigen Verkommenheit im Spiefierischen zu bewahren, um echte Bedurfnisse zu wecken und zu hegen – durch einfach dienen- de Vorbildlichkeit, die freilich eine lange Erziehung verlangt und nur aus einem hoheren und iiberlegenen echten Wissen ent- springt.
Reflecţii şi Semne III § 83 [60-62]:

{Fandoseala *socialistă* a studen- ţimii – cel mai stupid romantism; tovărăşia şi băutul cu „muncitorii", inspectarea activităţii lor şi implicarea în ea – în condiţiile în care fiecare ştie

[8] Adolf Hitler, *Mein Kampf,* Voi. 1 – *eine Abrechnung,* Voi. 2 – *Die nationalsozi- alistische Bewegung,* Fr. Eher Nachfolge, Miinchen, 1925, 1927.

[h] „beileibe nicht" (în niciun caz) aparţine tot limbajului comun.

că nu va trăi şi munci acolo multă vreme – toate acestea sînt atît de stupide; e ca şi cum un ţăran s-ar muta, în vremea secerişului şi a aratului, într-un oraş universitar şi s-ar lăsa invitat la festivităţi academice studenţeşti pentru a da mărturie personal de **unitatea poporului;** între timp ogoarele şi recolta se duc la dracu – sau unele femei se chinu- ie pînă crapă – Socialism?!) Măcar de-ar fi studenţii cît de puţin pre-ocupaţi de educarea spre cunoaştere: atunci sarcina lor ar consta în pregătirea unei autentice cu- noaşteri-împreună, laolaltă cu cu-noaşterea poporului, activînd din propria vocaţie, fiind gata să servească, contribuind la construcţia **lumii istoric-spirituale a** poporului şi de a feri gustul de declinul definitiv în filistinism pentru a trezi şi a nutri adevărate nevoi – prin simplul fapt de a fi un model în slujire, lucru care necesită o lungă formare şi nu poate izvorî decît dintr-o cunoaştere cu adevărat înaltă şi superioară.

Gerade als *»Student"* **ist der heu- tige Student kein Nationalso- zialist,** sondern ein ausgemachter Spiefibiirger; denn in der Wis- senserziehung rettet er sich zur billigsten und ublichsten Aneig- nung eines »Wissensbesitzes«, den er irgendwoher bezieht – ohne wissende Haltung, die in sich »sozialistisch« genannt wer- den konnte – d. h. von Verantwor- tung bewegt und durch wahrhaf- te Uberlegenheit gesichert und handlungsbereit wăre. Dieses »sozialistische« Getue ist nur der Deckmantel fiir eine Flucht vor der	Tocmai în calitatea sa de *„stu- dent",* **studentul de azi nu este naţional-socialist,** ci un filistin burghez cosmetizat; căci în formarea prin cunoaştere, el se salvează prin dobîndirea cea mai ieftină şi cea mai comună a unei „posesii de cunoştinţe", pe care o obţine de undeva – fără a avea o atitudine de cunoaştere, care ar putea fi numită „socialistă" – adică o atitudine care ar fi motivată de responsabilitate, asigurată de o adevărată superioritate şi gata de acţiune. Această fandoseală „socialistă" este doar perdeaua în spatele căreia se ascunde fuga din fata au

i Acest întreg pasaj a fost scris, în mod evident, (la fel ca cel de mai jos) într-o stare de tulburare emoţională. Pentru acest lucru stau mărturie propoziţiile care nu sînt terminate, exclamaţiile, cuvintele şi idiomele colocviale [„bldd" (prost), „hocken" (ghemuit), „saufen" (ghemuit), „zum Teufel gehen"

Uberlegungen und Winke III § 88 [64-65], S. 148-149:

Wir sind durch die wirtschaftli- che Welt-Nof hindurchgegangen und stehen noch în ihr (Arbeits- losigkeit), wir sind der geschicht- lich-staatlichen *Not* verhaftet (Versailles), wir kennen langsam die Verkettung dieser Note – aber wir spiiren noch nichts von der **geistigen *Daseinsnot* –** und dai? wir noch nicht erfahrungs- und leidensfăhig und d. h. noch nicht

Reflecţii şi Semne III § 88 [64-65]:

Am trecut prin criza economică globală şi ne aflăm încă în ea (şomajul), sîntem prinşi în *criza* isto- ric-statală (Versailles), pricepem încet înlănţuirea acestor crize – dar nu simţim încă nimic din **criza spirituală a *Dasein-ului* –** iar faptul că nu sîntem încă pregătiţi pentru aceasta din

perspectiva experienţei şi a suferinţei, adică nu sîntem încă destul de măreţi

grofi genug fur *sie* sind, gerade das ist die *grofite Not.* Denn man ist jetzt dabei, jeden Anbruch *die- ser* Not schnell und grob auszuwi- schen entweder durch eine verlo- gene Flucht în ein leer gewordenes **Christentum** oder durch ein Aus- rufen einer ***geistig* fragwurdigen und în ihrer Herkunft zweifel- haften nationalsozialistischen** I **»Weltanschauung«.** Und deshalb wird auch das Geschehen verklei- nert und nicht frei gemacht zu sei- ner geistig existenziell bedrăn- genden Macht. Deshalb wird alles herabgesetzt în ein billiges Schel- ten gegen »liberalistische Wissen- schaft« und dergleichen. Als ob es în unserer eigenen Geschichte nur dieses gegeben hătte, was die Spiefibiirger sehen.
(Wann kommen wir în die grofie **Not des Daseins?** *Wie vollbringen wir die grofie Nbti- gung în die grofite Not?*

Wann machen wir Ernst mit der **Fragwiirdigkeit des Daseins** und mit der grofien Angst, die vor dem Wagnis aufbricht? Wann zerschmettern wir die lărmende und »besitzlose« Kleingeistigkeit, die sich fiir »Charakter« ausgibt? Wann schaffen wir die wahrhaf- te Begegnung des deutschen »Ar- beiters« mit seiner und seines Vol- kes deutscher Uberlieferung?)[k]

pentru *ea,* este *cea mai mare criză.* Căci tocmai ştergem repede şi grosolan orice urmă a unei *asemenea* crize prin refugiul într-un **creştinism** devenit gol sau prin recursul la o **„viziune asupra lumii" naţional-socialistă, care este chestionabilă din punct de vedere spiritual şi are origini îndoielnice.** De aceea, ceea ce se în- tîmplă este micşorat şi nu este eli- berat înspre apăsarea forţei sale existenţiale şi spirituale. Totul e redus la o dojenire a „ştiinţei liberale" şi a celor de acest fel. Ca şi cînd nu ar exista în istoria noastră decît lucrurile pe care le văd burghezii.

(Cînd vom ajunge oare **la marea stare de urgenţă a Dasein-ului?** *Cum vom duce la îndeplinire marea constrîngere spre marea stare de urgenţă?*

Cînd vom lua în serios **caracterul chestinoabil al Dasein-ului** şi angoasa care izbucneşte în faţa riscului? Cînd vom sfărîma micimea de spirit gălăgioasă şi „fără proprietar" care trece drept „caracter"? Cînd vom crea adevărata în- tîlnire a „muncitorului" german cu tradiţia germană, a sa şi a poporului său?(
Uberlegungen und Winke III § 96 [70-71], S. 152-153:

Studentenschaft und «Dozenten- schaft« betreiben jetzt denselben Berufungs- und Besetzungsbrief- wechsel, den friiher die bbsen Or- dinarien besorgten. Nur ist jetzt der Unterschied, daB

1. jetzt noch weit mehr Leute mit solchen An- und Riicklfragen beschăftigt sind,
2. daB demzufolge die Beliebig- keit der Urteilenden und die Unnachpriifbarkeit ihrer Eignung zum Urteil sich steigert,
3. dafi die jetzt Urteilenden noch weit *unerfahrener* sind,
4. dafi sie noch weniger als

[k] întrebări peste întrebări care nu se lasă integrate într-un discurs ordonat sau într-o idee coerentă. Sînt mai degrabă gînduri fugitive, care necesită o elaborare ulterioară.

friiher auf das Ganze der Hochschule ausgerichtet sind – weil sie nichts iibersehen,
5. dafi sie unter dem Deckmantel eines oft recht fragwiirdigen Na- **tionalsozialismus** aus einer un- berechtigten Selbstsicherheit her- aus den Gerichtshof spielen und so im Ganzen den vdlligen **Man- gel an Gestaltungsfähigkeit** nach vome verdecken und auf dem besten Wege sind, eine uniiber- treffliche Mittelmäfiigkeit zu »or- ganisieren«.

Reflecţii şi Semne III § 96 [70-71]:

Studenţii şi „corpul profesoral" se ocupă astăzi de aceleaşi schimbări epistolare care ţin de numi- rile şi primirile în învăţământ de care erau mai înainte responsabili profesorii titulari cei răi. Diferenţa este acum că:
1. sînt implicaţi mult mai mul- ţi oameni în aceste interpelări şi chestionări,
2. că, în consecinţă, sporeşte arbi- trariul celor care decid şi imposibilitatea de a verifica dacă ei chiar sînt potriviţi pentru această sarcină,
3. că cei care decid sînt mult mai *lipsiţi de experienţă,*
4. că ei iau şi mai puţin în considerare Universitatea în întregul ei – neavînd nicio viziune de ansamblu,
5. că, sub acoperirea unui **naţional-socialism** adesea foarte discutabil şi determinaţi de o încredere nejustificată, se erijează în judecători, disimulînd astfel în intre- gime **lipsa lor totală de creativitate,** fiind angajaţi în mod optim spre „organizarea" unei medio- critătţi de nedepăşit.

Uberlegungen und Winke III § 101 [74-76], S. 154-155:

Die wesentliche Erfahrung des zu Ende gehenden Rektoratsjahres:
Das ist das unaufhaltsame ***Ende*** **der Universität** în jeder Hinsicht aus der Unkraft zu einer ech- ten **»Selbstbehauptung«.** Diese bleibt als letzte verhallende For- derung ohne jeden Widerhall.

Aus den Formen und Einrich- tungen der Hochschule – erst recht nach der Verfassungsăn- derung – zieht sich das noch fla- ckernde bisherige Treiben mehr und mehr zuriick. Was

sich als »neu« gebărdet, ist der Aufgabe nicht gewachsen; das »AIte« ist miide und findet în keinen Ur- sprung zuriick; zu ängstlich, sich noch einmal der vollen Fragwiir- digkeit der bisherigen wissen- schaftlichen Arbeit auszusetzen; zu sehr auf das eigene Fach und Gebiet und Leistungsbereich und Fachwelt festgebunden, als dafi ein freier Gefolgewille erwachen konnte; unfruchtbares Wohlwol- len ist wertlos.
Das blofie Reagieren mit **nation- alsozialistischen Machtmitteln** I und den dazugehdrigen Funktio- nären kann vielleicht nach Aufien die Behauptung einer Machtstel- lung vortäuschen; was soli das, wo das ganze **Gebilde în sich**

Reflecţii şi Semne III § 101 [74-76]:

Experienţa esenţială a anului în care am ocupat funcţia de rector:
Acesta este din toate privinţele **sfîrşitul inevitabil al universităţii** care nu mai are forţa necesară pentru o veritabilă **„afirmare de sine”.** Aceasta din urmă rămîne o ultimă exigenţă care se stinge din ce în ce mai tare fără să aibă nici cel mai mic ecou.
Pornind de la formele şi instituţiile universităţii – mai ales după schimbarea constituţiei (structurii) sale – activitatea de pînă acum, deja şovăitoare, se goleşte din ce în ce mai mult de conţinut. Ceea ce îşi dă alura de „noutate” nu se ridică la înălţimea sarcinii; „vechiul” este obosit şi nu găseşte drumul înapoi spre origini; prea timid pentru a fi expus din nou la starea completă de interogativitate a muncii ştiinţifice de pînă acum; prea încremenit în propriul domeniu, propria specialitate, arie şi comunitate de specialişti pentru a suscita o dorinţă liberă de a duce mai departe ştafeta; bunăvoinţa sterilă nu serveşte la nimic.
Simpla reacţie prin intermediul **mijloacelor puterii naţional-so- cialiste** şi a funcţionarilor care aparţin de aceasta poate eventual să dea în exterior impresia unei poziţii de forţă; dar la ce bun acolo unde întreaga **structură este**

ohnmächtig ist und ihm iiberdies die Zufuhr neuer

junger Krăfte oder auch nur die Erhaltung bild- samer Lehrkräfte versagt bleibt. Der Zeitpunkt meines Einsatzes **war zu friih, oder besser: schlech- terdings iiberflussig;** die zeit- gemăfie »Fiihrung« soli es nicht auf inneren Wandel und Selbst- erziehung absehen – sondern auf moglichst sichtbare Anhăufung neuer Einrichtungen oder auf ein- drucksvolle Ănderung des Bishe- rigen. Es kann bei diesem Tun aber das Wesentliche ganz beim Alten bleiben.

AII dieses mu fi sich auslaufen; die »Zuschauer« miissen an ihrer ei- genen Langeweile verkummern; inzwischen sammelt sich die **Da- seinskraft** zu neuer Griindung der deutschen Hochschule.

Wann sie kommt und auf welchen Wegen – das wissen wir nicht. Ge- wifi ist nur: wir miissen an unse- rem Teii das Kommende vorberei- ten. Wir diirfen uns nicht an der Fortfiihrung des Bisherigen ver- brauchen, wir kdnnen uns nicht die geheime Sicht auf das Kommende verunstalten lassen. Wir werden auch nie beiseite stehen, wo das rechte Wollen auf – und Kdnnen – sich ans Werk macht. Wir werden în der **unsichtbar- en Front** des geheimen geistigen Deutschland bleiben.

neputincioasă şi, mai mult decît atît, îi este refuzat afluxul de tineri şi chiar păstrarea profesorilor capabli de a forma?

Momentul angajării mele era **prematur,** sau mai bine spus: **perfect superfluu;** „conducerea” actuală trebuie să vizeze nu metamorfoza internă şi educarea de sine – ci o aglomerare cît mai vizibilă a unor noi instituţii sau schimbarea emfatică a ceea ce a fost pînă acum, în această activitate totul rămîne ca înainte în ce priveşte esenţialul.

Toate acestea trebuie să-şi urmeze cursul; „spectatorii” trebuie să se preocupe de propria plictiseală; între timp se strînge laolaltă **forţa Dasein-ului** pentru o nouă fondare a universităţii ger- mane. Cînd se va ajunge la aceasta şi prin ce căi, nu ştim. Cert este că trebuie să pregătim ceea ce stă să vină. Nu trebuie să ne irosim în perpetuarea a ceea ce a avut loc pînă acum, nu putem lăsa să se desfigureze viziunea

ascunsă a ceea ce stă să vină. Niciodată nu vom sta deoparte acolo unde adevărata voinţă – şi putinţă – sînt puse în operă. Vom rămîne pe **frontul nevăzut** al Germaniei spirituale.

Uberlegungen und Winke III §169 [114], S. 180:

(Wie »reaktionär« das alles ist und wie sehr Nach-lvorneden- ken – în *seinem* Sinne – das şi- chere Arbeiten der **Jesuiten,** die mit den modemsten literarischen Mitteln eine »Literatur« hinstel- len, der gegeniiber der Ruf **»lest die nationalsozialistische Pres- se«** eines Tages nur noch komisch wirkt – gesetzt, daB man sich nicht entschlieBt, auch im Geis- te revoluţionar zu sein, statt den Geist »politisch« zu verfălschen}[1].

Reflecţii şi Semne III §169(114]:

(Cît de „reacţionar" este totul şi cît de mult este gîndire întoarsă spre viitor"[1] – în sensul *propriu* – aici este munca temeinică a **iezuiţilor** care, cu mijloacele literare cele mai moderne, produc o „literatură", faţă de care apelul **„citiţi presa naţional-socialistă"** nu va avea într-o zi decît un efect bizar – presupunînd că nu ne vom decide să fim revoluţionari şi în spirit, în loc să falsificăm spiritul în mod „politic").

[1] Structura logică a acestei idei poate fi reconstruită pornind de la structura frazei.

[m] începutul acestei însemnări ar putea fi înţeles ca o exclamaţie: cît de „reacţionar" este totul şi cît de apropiată este munca iezuiţilor de o „gîndire întoarsă spre viitor!".

Uberlegungen und Winke III § 183 [121-122], S. 185:

Die *Leicht-fertigkeit* der Stellung- nahmen.

1. Man vermifit im **Nationalso- zialismus** den *»Geist«* und be- fiirchtet und beklagt seine **Zer- storung;** ja aber was versteht man da unter Geist? Irgendeine unkla- re Berufung auf irgendein Bishe- riges – was în seiner Zeit Geltung hatte. Dieses unklare Vermissen und schwache Sichberufen gibt sich den Anschein des Uberlege- nen und Hoheren – und vermag

Reflecţii şi Semne III §183 [121-122]:

Superficialitatea luărilor de pozi-)'[e]-

2. Regretăm absenţa *„spiritului”* din **naţional-socialism,** ne temem şi ne lamentăm cu privire la **distrugerea** lui. Da, dar ce se înţelege aici prin spirit? O oarecare invocare confuză a unei stări de fapt care a existat pînă nu demult – ceva ce era valabil în vremea sa. Acest regret confuz şi această bizuire nevolnică dau impresia superiorităţii şi eminenţei – dar nu
doch nichts zu schaffen; man ist leicht-fertig mit dem Geschehen- den und dem, was »gesollt« wer- den »soll«. Und man hat bei solcher Leichtfertigkeit auch immer leicht jederzeit wieder Anhalt und Nahrung, um sich fortgesetzt în solchem Tun zu betätigen.

3. *Man verteidigt einfach Bisheriges* und gleicht es dem Geschehen- den an; man betreibt eine schlaue Vermittlung, die sogar wie Auf- bau aussieht, und doch ist es kein Wagen; kein Ernstmachen mit wirklicher *Verwandlung.* Man ver- steift sich auf Solches, was man iiberdies *selbst gar nicht geschaffen,* sondern nur iibernommen hat; man ist gar nicht în der Lage je- ner, die das Kommende schaffen wollen.

Mit der Leicht-fertigkeit geht die *Leicht-miitigkeit* zusammen. Statt wahrhaft zu bestehender Not, herrscht nur die sittlich entriistete VerdrieBlichkeit der Ausgeschal- teten und die enge und glatte betriebsame Begniiglichkeit der Eingeschalteten.

Und doch vollzieht sich în all diesem Widrigen und Kleinen der AuBenheit [?] und des unab- wendbaren Massenwesens eine Wandlung. Aber sie darf nur als notwendig – nicht jedoch als hin- reichend genommen werden; sonst bleibt es bei einem mehr und mehr erblindenden Verrech- nen von Erfolgen.

sînt capabile să creeze nimic; sîn- tem superficiali în raport cu ceea ce se întîmplă şi cu ceea ce „ar trebui” să fie „obligatoriu”. în această superficialitate se găseşte întotdeauna sprijin şi hrană pentru a continua într-o asemenea activi
tate.

4. *Ne mulţumim să apărăm ceea ce a fost pînă acum* şi îl comparăm cu ceea ce se petrece acum. Operăm o mijlocire abilă, care seamănă chiar cu o construcţie, dar

care nu îşi asumă niciun risc, nicio încercare serioasă de realizare a unei adevărate *transformări.* încremenind în *ceea ce nu ai creat,* ci doar ai preluat, nu poţi fi deloc în situaţia celor care vor să creeze ceea ce stă să vină.

Superficialitatea merge împreună cu *nepăsarea.* în locul unei autentice persistenţe în această stare de urgenţă, domină supărarea indignată a celor excluşi şi mulţumirea îngustă şi simplă a celor care au apucat să intre în circuit.

Şi totuşi o transformare are loc în toată această situaţie respingătoare şi meschină care se petrece în exterior şi a caracterului inevitabil de masă. Dar această transformare nu trebuie luată decît ca ceva necesar – nu şi suficient; altminteri totul se limitează la o socoteală oarbă a rezultatelor obţinute.

Uberlegungen und Winke III § 184 [122-123], S. 185:

Der ***deutsche Katholizismus*** be- ginnt jetzt, sich der geistigen Welt des deutschen Idealismus – Kier- kegaards und Nietzsches – zu be- mächtigen, în seiner Weise und mit den klaren und festen Mitteln seiner Uberlieferung sich anzuver- wandeln. Er iibernimmt în seiner Weise eine wesentliche und starke Uberlieferung und schafft sich da- mit im voraus eine neue geistige »Position«; während man im **Na- tionalsozialismus** Gefahr läuft, vor lauter Betonung des **Anderen** und **Neuen** sich von der groBen Uberlieferung abzuschneiden und im **Unbeholfenen** und **Halben** sich zu verlaufen.

Indem man aber dem Konkordat gemäB dem Kampf gegen die ka- tholische Kirche absagt, sieht man nicht das Heraufkommen des I **Katholizismus** als einer în ge- wisser Weise sich selbst bewuBt »säkularisierenden« Macht – **die leicht sich mit den iibrigen Mächten verbindet.**

Gegen die Kirche zu kämp- fen ist sinnlos – wenn nicht eine Macht gleicher Art dagegen auf- steht – aber den **Katholizismus** zu bekämpfen – als das în das **Geisrige-politische** sich hinii- berverwandelnde Zentrum – mit dem ganzen festen inneren Ge- fiige

seiner erstarkt kirchlichen *Reflecţii şi Semne III* §184 '[122-123]:

Catolicismul german începe acum să acapareze în felul său lumea spirituală a idealismului german – cea a lui Kierkegaard şi Nietzsche – şi să o supună modificării conform mijloacelor clare şi solide ale propriei tradiţii. Catolicismul preia în felul său o tradiţie esenţială şi puternică, creîndu-şi astfel în avans o nouă „poziţie" spirituală, în vreme **ce** în **naţio- nal-socialism,** care insistă atît de mult asupra a ce e **diferit** şi **nou,** există riscul unei rupturi de marea tradiţie şi al unei căderi în **stîngăcii şi jumătăţi de măsură.**

Dacă însă, potrivit concordatului, lupta împotriva Bisericii Catolice încetează, nimeni nu va putea vedea emergenţa catolicismului ca putere care se „secularizează" pe sine în mod conştient – **şi care se poate coaliza cu uşurinţă cu celelalte puteri.**

Este absurd să lupţi împotriva Bisericii – dacă nu i se opune o putere de talia ei – în schimb este o necesitate fundamentală de a lupta împotriva **catolicismului** ca centru care se transformă într-o forţă *politic-spirituală* cu tot cu cadrul ei intern rigid al „organizării" sale bisericeşti întărite.

»Organisation« – ist Grunderfor- dernis. Doch dieser Kampf ver- langt zuerst eine entsprechende Ausgangsstellung und ein	Dar o asemenea luptă cere mai în- tîi un punct de plecare adecvat şi o cunoaştere clară a situaţiei.

Uberlegungen und Winke III § 190 [125], S. 188: Man sagt, der **Nationalsozialis- mus** sei nicht durch Gedanken, sondern durch die Tat geworden; zugegeben – folgt daraus, daB nun das Denken herabgesetzt und verdächtigt werde – oder folgt das Umgekehrte, dafi deshalb erst recht das Denken în eine	*Reflecţii şi Semne III* §190 [125]: Se spune că apariţia **naţional-so- cialismului** nu s-a datorat gîndirii, ci acţiunii; fie – dar rezultă de aici că gîndirea trebuie desconsi- derată şi considerată suspectă? – sau invers, că tocmai din acest motiv gîndirea trebuie să fie ridicată la o măreţie şi siguranţă neo-

Uberlegungen und Winke III	*Reflecţii şi Semne III*
§ 198 [129], S. 190:	§198 [129]:
(Inwiefern der **Nationalsozialis- mus** niemals Prinzip einer Philosophie sein kann, sondern im- mer nur unter die Philosophie als Prinzip gestellt werden mufi. Inwiefern dagegen der **Nation- alsozialismus** wohl bestimmte Stellungen beziehen kann und so eine neue Grundstellung zum Seyn[n] miterwirken kann!} Dieses aber auch nur unter	[în ce măsură **naţional-socialis- mul** nu poate fi niciodată principiul unei filozofii, ci trebuie să fie mereu supus filozofiei ca unui principiu. în ce măsură, totuşi, poate **naţio- nal-socialismul** să ia poziţii determinate şi astfel să contribuie la stabilirea unei noi situări faţă de fiinţă!} Acest lucru însă doar cu *condiţia* ca naţional-socialismul să-şi cunoască

wenn er imstande ist, în den Stand kommt, eine urspriingliche Wahrheit freizugeben und vorzu-	decît dacă este capabil, 1 ajunge în stare, să pregătească şi să dea drumul unui adevăr originar.

„ Nici aici, nici în *Contribuţii* utilizarea lui *Sein* şi *Seyn* nu este sistematică. În unele cazuri, conceptul de fiinţă ortografiat fără y *{Sein)* nu se referă la conceptul tradiţional de fiinţă, ci la fiinţa ca eveniment.

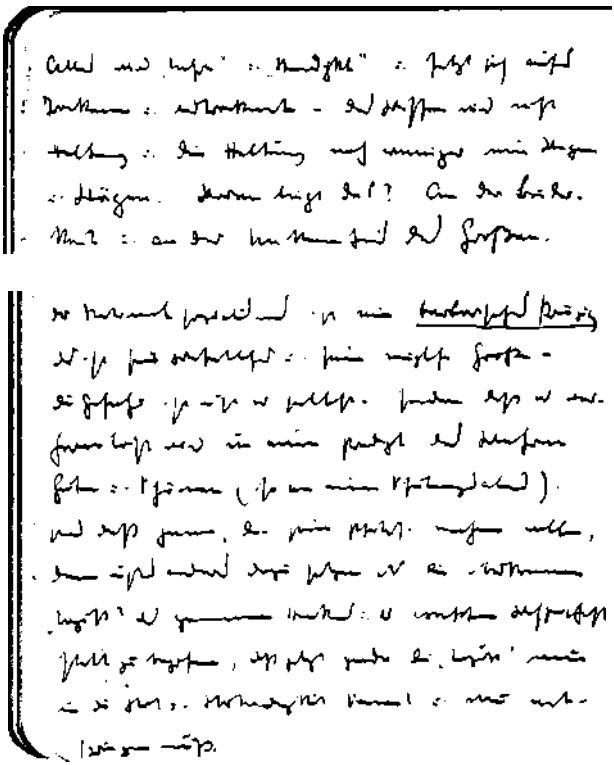

Reflecţii şi Semne III, § 206, p. 136 [GA 94, p. 194]

1
1
2

Uberlegungen und Winke III § 206 [136], S. 194:

Der Nationalsozialismus ist ein *barbarisches Prinzip.* Das ist sein Wesentliches und seine mbgli- che **Grofie.** Die Gefahr ist nicht er selbst – sondern daB er verharm- lost wird în eine Predigt des Wahren, Guten und Schonen (so an ei- nem Schulungsabend). Und dafi jene, die **seine Philosophie** ma- chen wollen, dann nichts anderes dazu setzen als die iiberkommene »Logik« des **gemeinen Denkens** und der **exakten Wissenschaft,** statt zu begreifen, daB jetzt ge- rade die »Logik« neu în die Not und Notwendigkeit kommt und neu entspringen mufi.

Reflecţii şi Semne III §206 [136]:

Naţional-socialismul este un principiu *barbar.* În aceasta constă esenţa şi posibila sa **măreţie.** Pericolul nu este el însuşi – ci trivializarea sa, transformarea sa în- tr-o predică asupra a ce este adevărat, bun şi frumos (cum a fost într-o şedinţă de instrucţie). Alt pericol: cei care vor să facă **filozofia sa** nu sînt în stare să aducă altceva în afara „logicii" tradiţionale a **gîndirii comune** şi a **ştiinţelor exacte,** în loc să-şi dea seama că tocmai acum „logica" a intrat în- tr-o urgenţă şi necesitate şi trebuie să izvorască din nou.

Uberlegungen und Winke III § 207 [137], S. 194:

{Wurde ich da neulich gefragt: wer Baeumler sei? Antwort: ein Professor – findig und gescheit – »philosophisch«: der auf den Kopf gestellte *Klages.* Im iibrigen: ein mit **Nationalsozialismus** auf- gewărmter Neukantianismus}. În diesem Falie sind solche Kenn- zeichnungen mit **Schlagworten** erlaubt, weil ein wirkliches Phi- losophieren nicht da ist – sondern nur Spiel mit aufgegriffenen »Stel- lungen« – das auch unangreif- bar ist, wie jeder »Dualismus«;

Reflecţii şi Semne III §207(137]:

(Am fost întrebat recent cine este Băumler. Răspuns: un profesor – abil şi inteligent – „din punct de vedere filozofic” un *Klages* întors cu capul în jos. În rest, filozofia lui este un neokantianism asezonat cu **naţional-socialism}.** În asemenea cazuri **etichetările** sînt permise, de vreme ce lipseşte o filozofare adevărată – doar un joc cu „poziţii” prinse din zbor – joc inatacabil, de altfel, ca orice „dualism”; conform acestui principiu, totul este cu uşurinţă determinabil:

Reflecţii şi Semne III, § 207, p. 137 [GA 94, p. 194]

denn nach diesem Prinzip ist alles leicht bestimmbar: wenn es das eine nicht ist, ist es das andere. Und man ist's zufrieden. Die Kar- riere ist	dacă nu este unul, este altul. Şi eşti mulţumit. Poţi face şi carieră din asta.

Uberlegungen V § 61 [53-54], S. 348:

Jene Gegnerschaft der Philoso- phie gegen ihre Zeit entspringt nicht irgendwelchen Mängeln und MiBständen des Zeitalters, sondern kommt aus dem Wesen der Philosophie und dies umso genotigter, je mehr gerade und je echter das Wollen ins Kiinfti- ge Gestalt und Richtung în der Zeit gewinnt. Denn immer noch ist auch dann und zwar wesen- haft das Erdenken der Wahrheit *des Seyns* aller Einrichtung, Ret- tung und Wiederbringung des *Seienden* – aliem unmittelbaren Schaffen und Werken – *voraus*-gesprungen. Deshalb kann auch **die Philosophie – nie »politisch« abgeschätzt werden,** weder în einem bejahenden noch în einem ver- neinenden Sinne. **Eine »nation-**

Reflecţii V § 61 [53-54]:

întreaga opoziţie a filozofiei faţă de timpul său nu provine din unele lipsuri şi defecte ale epocii, ci din esenţa filozofiei. Asta se în- tîmplă cu atît mai mult cu cît voinţa întoarsă spre viitor în mod autentic se configurează şi capătă o direcţie în timp. Căci tocmai atunci cînd gîndirea a ajuns în mod esenţial la gîndirea adevărului fiinţei, a şi trecut înaintea oricărei instalări, salvări sau produceri a fiindului – înaintea oricărei creaţii şi opere imediate. Şi iată de ce filozofia – presupunînd că ea e într-adevăr filozofie – **nu poate fi niciodată evaluată „politic”,** nici într-un sens pozitiv, nici într-unul negativ. **O filozofie „naţional-socialistă” nu este nici „filozofie” şi nici nu serveşte „naţional-socialismului” –** ci aleargă în

schon zur Geniige das Unvermo- gen zur Philosophie erwiesen ist. **Sagen, eine Philosophie sei »na- tionalsozialistisch« bzw. sei dies nicht, bedeutet ebensoviel wie die**	**A spune că o filozofie este sau nu este „naţional-socialistă” este ca şi cînd ai spune despre un triunghi că este curajos sau că nu este – că ar fi, aşadar, laş.**

Uberlegungen VI § 154 [135], S. 509: Wer heute die Uberfliissigkeit und Unmoglichkeit der Philosophie verkiindet, hat den Vorzug der Ehrlichkeit vor allen jenen, die eine **»nationalsozialistische Philosophie«** betreiben. Derglei- chen ist noch unmoglicher und zugleich	*Reflecţii VI* § 154 [135]: Cel care spune astăzi că filozofia este superfluă şi imposibilă are cel puţin avantajul sincerităţii faţă de toţi cei care cultivă o **„filozofie naţional-socialistă”. O asemenea** filozofie este chiar mai imposibilă şi mai superfluă decît o **„filozofie catolică”.**

Unitatea tematică relativă la „naţional-socialism” cuprinde, în ordine cronologică, toate pasajele volumului 94 expuse mai sus. Acum este necesar să trasăm drumul gîndirii lui Heidegger, pentru a putea înţelege cursul reflecţiilor sale şi, cu ajutorul textelor rămase, pentru a constata dacă există evoluţii sau involuţii în gîndirea sa.

Cadrul determinant al eşafodajului gîndirii heideggeriene este întrebarea cu privire la fiinţă. Această temă care revine constant nu este de găsit numai în unitatea tematică analizată aici, ci străbate toate reflecţiile prezente în caiete. Această întrebare cu privire la fiinţă este cea care nu poate fi *niciodată* preluată de „filozofia ştiinţifică”, pe care Heidegger o caracterizează ca fiind „nefilozofică”. Nici evadarea în „credinţa creştină”, nici recursul la proiectul înspăimîntător al unei „culturi creştine” nu pot constitui soluţii plauzibile, de vreme ce

niciuna nu este în măsură să

fie determinantă în „ceea ce e prim şi ultim". *[Semne X Reflecţii (II)* şi *Trimiteri* §§ 211 şi 218].

Aceste idei sînt introduse în contextul situaţiei delicate în care se găsea sistemul universitar din vremea aceea şi al încercării lui Heidegger de a promova a nouă configuraţie a cunoaşterii capabilă de a reîntemeia universitatea şi de a o face autonomă în raport cu organizaţiile venite „din exterior". Acestea sînt circumstanţele în care Heidegger ţine discursul său rectoral *Die Selbstbehauptung der deutschen Universitate*[3]*,* în care reflecţiile asupra „mişcării" naţional-socialiste se maturizează *în mod progresiv.* Prioritatea rămîne fundamentarea unei culturi care să nu fie „lipsită de rădăcini" şi care poate fi un element fondator, în caz contrar *Dasein-ul* fiind „alungat din drum" (§ 211). Heidegger critică virulent apariţia filozofiei ştiinţifice, care joacă un rol pur funcţional şi se hrăneşte din „jocul anumitor sisteme", „care au fatalul pseudo-avantaj de a fi de cele mai multe ori *corecte* – fără să fie în niciun caz prin aceasta şi *adevărate"* (§ 211). A lăsa o asemenea cultură filozofică să preia conducerea aduce pericolul ca ea să fie introdusă treptat în sistemul universitar, după ce ea a pătruns deja în mase prin intermediul politicii de comunicare. Discrepanţa devine mai puternică odată cu lungul paragraf 68 *(Reflecţii şi Semne III),* care nu poate fi înţeles la rîndul său fără referirea la § 211, unde Heidegger constată că, atunci cînd nefilo- zofia prinde cheag, „disciplina autentică şi cultivarea [...] rămîn un supliment", de vreme ce lipseşte ceea ce e necesar în vederea întemeierii universităţii.

Expresia „sol" *(Boden)* apare pentru prima dată în contextul unei discuţii cu privire la situaţia universitară care poate să favorizeze dezvoltarea unei „educaţii spre cunoaştere". *Solul* este legat la Heidegger întotdeauna de faptul de a sta pe ceva, ceva

[33.] Cf. M. Heidegger, *Die Selbstbehauptung der deutschen Universität,* în *Reden und andere Zeugnisse eines*

Lebensweges, Gesamtausgabe, Bd. 16, Abt. 1: *Verojfentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. H. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2000, § 51, pp. 107-117.

care să te susţină; prin aceasta el trimite către soliditatea lucrului însuşi. Solul care oferă sprijin e raportat la „lucrul însuşi" şi trebuie înţeles pornind de aici. Prin urmare „sol" este un concept fenomenologic; a te întoarce gîndind spre sol înseamnă a te întoarce la fenomene. Maxima fenomenologiei în formularea ei heideggeriană sună în felul următor: „Către lucrurile însele!" *(Zu den Sachen selbst!)* şi este echivalentă primei formulări a acestui principiu metodic în introducerea la *Cercetările logice* ale lui Husserl: „întoarcerea la lucrurile însele" *(Auf die Sachen selbst zuriickgehen).*

înainte de a aborda conţinutul § 68, trebuie să ne amintim de notaţia heideggeriană conform căreia nici „trezirea maselor" şi a poporului, nici „reînnoirea naţiunii" nu vor putea fi vreodată datorate nefilozofiei ştiinţifice *[Semne X Reflecţii (II) şi Notaţii,* § 218].

Pe baza acestor presupoziţii, putem să intrăm în nucleul § 68 scris în decembrie 1933 şi să vedem dacă putem urma proiectul lui Heidegger de a vedea în universitate solul potrivit în care o nouă cultură se poate înrădăcina.

§ 68 are drept cadru două întrebări pe care Heidegger le notase în § 46 şi care îşi primesc răspunsul abia în paragrafele viitoare. Cele două întrebări sînt: a) este oare posibil ca „poporul" nostru să-şi piardă vlaga în spatele „sloganurilor şi vorbelor goale" sau vom putea crea o „adevărată aristocraţie a spiritului"? b) este oare necesar ca în „mişcarea naţional-socialistă *începuturile (dieAnfänge)* să rămînă neînţelese"?

înainte de a aborda întrebările heideggeriene este important să avem în fundal un element – ale cărui contururi trebuie încă definite – pe care îl găsim în volumul 95 *(Reflecţii XI,* § 53) din 1938/39: „Gîndind în manieră pur «metafizică» (adică din perspectiva istoriei fiinţei), am considerat, în anii 1930-34, că naţio- nal-socialismul este deschis posibilităţii unei treceri spre un nou început şi i-am dat această interpretare. Ceea ce înseamnă o subestimare şi o nesocotire a acestei

«mişcări»„. „Evaluarea eronată" comisă de Heidegger va fi aprofundată în secţiunea dedicată volumului 95. Oricum, pe baza acestui element, interogaţia
lui Heidegger din *Reflecţii şi Semne III* (§ 46) poate suscita *noi* întrebări.

Să mergem mai departe. în § 68 Heidegger a descris nu numai mişcarea naţional-socialistă, ci şi „organizaţiile" şi „uniunile profesionale" care jucau în contextul universitar un rol *aproape* conducător şi care, deşi veneau din afara universităţii, şi-au asigurat „o puternică influenţă asupra funcţionării universităţii". Heidegger a luat act de această situaţie şi s-a distanţat de ea. Ele sînt numite uniuni „externe", dar nu numai din cauza faptului că se află în afara sistemului universitar, ci „faptul de a fi în afară" ţine şi de „incapacitatea şi de lipsa puterii lor de a reflecta", aşa încît ele nu joacă decît rolul de funcţionari care reglează „criteriile în ce priveşte munca şi evaluarea în viaţa universitară" pe bază de „necesităţi contabile" *(rechnend),* reducînd astfel universitatea la o „fabricaţie ştiinţifică" *(Wissenschaftsbetrieb)*[45]*.* Heidegger adresează acuzaţii foarte dure celor care ar fi vrut să reducă universitatea la simplă organizaţie externă de funcţionari care, din cauza „convenţiilor" *(Abmachungen)* dictate de circumstanţe externe, fac să dispară orice posibilitate de înrădăcinare a unei culturi spirituale îndreptată spre ceea ce este „creator" *(schdpferisch),* cultură care ar putea duce la „o transformare creatoare a *Dasein-uhii"* (§ 79). Deloc întîmplător, Heidegger va nota mai departe (§ 96) că

45 O astfel de situaţie este deja prezentă *în nuce* în conferinţa pe care Heidegger a ţinut-o în Aula Magna a universităţii din Freiburg pe data de 24 iulie 1929. M. Heidegger, *Was ist Metaphysik?,* în *Wegmarken, Gesamtausgabe,* Bd. 9, Abt. 1: *Verdffentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. F.-W. v. Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2007[16], p. 27: „Această multitudine de discipline dezbinate mai este astăzi ţinută laolaltă numai datorită organizării tehnice a universităţilor şi facultăţilor; ea primeşte o semnificaţie unitară numai prin utilitatea practică a disciplinelor. S-a pierdut însă înrădăcinarea ştiinţelor în fundamentul lor esenţial".

sînt numeroşi cei care sub acoperirea naţio- nal-socialismului ascund „o lipsă totală de creativitate” *{Mangel an Gestaltungsfahigkeit)* capabilă de a se îndrepta spre viitor. în consecinţă, faptul de a reduce totul la componente cuantificabile
şi funcţionale este imputat aici uniunilor naţional-socialiste, pentru care totul se reduce la „acţiune” *(Aktion).* întrebarea în ce măsură gîndirea lui Heidegger este îndepărtată de viziunea funcţională asupra acţiunii ca producere a unui efect ar necesita un studiu separat, care şi-ar găsi punctul de plecare în *Scrisoarea despre „ Umanism „.*

Această amestecare a ceea ce e „intern” cu ceea ce e „extern” l-a deranjat pe Heidegger care, în calitatea sa de rector, avea mai degrabă rolul unui „intermediar” între aceste organizaţii – tocmai în contextul acestei situaţii nesigure, discursul său public din 1933 trebuie privit într-o altă lumină. A rămîne în situaţia nesigură a unui „post de intermediar” îl făcea pe Heidegger să noteze că „dacă rectorul este sau nu naţional-socialist este o diferenţă relativă, nu una absolută” (§ 68) de vreme ce externul exercită o influenţă mult mai mare decît cea a rectorului, cel care ar trebui să-şi asume „conducerea spirituală” *(geistige Fiihrung)*[46], dacă prin

46 Id” *Die Selbstbehauptung der deutschen Universität,* op.cit., p. 107. A prelua conducerea *spirituală* a universităţii înseamnă pentru Heidegger regăsirea esenţei printr-o „cunoaştere originară” care nu poate fi înlocuită de cunoaşterea „tehnic-instrumentală”. Partea centrală a discursului din 1933 ne poate ajuta să determinăm sensul în care Heidegger vorbeşte despre „spirit” în raport cu esenţa ştiinţei, precum şi sensul în care el înţelege misiunea rectorului în calitatea sa de conducător spiritual: „«Spirit» nu este nici o subtilitate vidă, nici jocul dezangajat al flerului, nici exerciţiul interminabil al analizei intelectuale şi nici chiar raţiunea universală, ci spiritul este decizia cunoscătoare, aflată într-un acord originar, pentru esenţa fiinţei” (idem., p. 112). în acest discurs întîlnim şi semnele prevestitoare ale situaţiei în care va ajunge Heidegger, cea de „pion” inconfortabil pentru mişcarea naţio- nal-socialistă, unul care

„spiritual” înţelegem ceea ce Heidegger avea în vedere atunci cînd apela la „afirmarea de sine” a universităţii: „confruntarea adîncă cu marea tradiţie spiritual-istorică” (§ 68) – prin care se poate ajunge, conform § 46, la formarea unei aristocraţii spirituale care ar fi capabilă să configureze tradiţia germanilor dintr-un mare viitor. Astfel începe a se contura lenta îndepărtare fizică şi spirituală a lui Heidegger faţă de solul universitar, în care nu mai găsea un spaţiu în care să prindă rădăcini; indispoziţia lui devine manifestă atunci cînd devine conştient că în asemenea condiţii nu va putea să-şi asume responsabilitatea unei conduceri spirituale. Rolul de rector avea, din multe perspective, mai degrabă caracterul unei poziţii de intermediar decît cea a unei conduceri spirituale care să ducă la configurarea unei noi culturi. Ce rămînea de făcut? Potrivit lui Heidegger este imposibil „să rămînem închistaţi în caracterul formal al unor aşa-zise poziţii de conducere” şi trebuie să acceptăm „intrarea într-un rol de conducere, ieşind din mulţime şi modelînd-o în luptă *(Kampf)”* (§ 68, 11a), susţinînd, acolo unde este posibil, cele cîteva instituţii care oferă garanţia că, în ordinea lor, se formează „noi începuturi” (§ 68,11b).

Dar cum să înţelegem recursul lui Heidegger la cuvîntul „luptă”? în scrierile heideggeriene conceptele „luptă *(Kampf)”,* „război *(Krieg)”,* sau „conflict *(Streit)”* trebuie înţelese numai pornind de la *fragmentul* heracliteean 53

voia să dea o altă configuraţie universităţii pentru a o îndrepta spre alte scopuri. Regăsim aceste semne în următoarele pasaje: „Orice ştiinţă e filozofie fie că o ştie sau nu, fie că vrea sau nu. Orice ştiinţă rămîne dependentă de acel început al filozofiei” (idem., p. 109); „O asemenea interogare *(Fragen)* spulberă izolarea ştiinţelor în discipline separate, le recuperează din împrăştierea fără sfîrşit şi fără scop în discipline şi sectoare separate” (idem., p. 111); „Cunoaşterea nu stă la cheremul profesiilor [...] ea nu e o achiziţie profesională a unor lucruri esenţiale sau valori” (idem., p. 114); „Orice conducere implică recunoaşterea puterilor
proprii ale celor ce stau sub comanda ei. A sta sub comanda a ceva implică rezistenţa” (idem., p. 116).

despre *polemos:* „Războiul (lupta) este tatăl tuturor lucrurilor, regele tuturor lucrurilor. Pe unii îi scoate la lumină ca zei, pe alţii ca oameni, pe unii îi face sclavi, pe alţii stăpîni”[47]. *Polemos* este aici principiul fiinţei care produce
fiinţele din împotrivirea lor. Pentru Heidegger *polemos-ul* înţeles ca luptă îşi are rădăcina în adevărul fiinţei, fiind vorba despre o luptă după chipul fiinţei în jocul prin împotrivire al tăinuirii şi des-tăinuirii, ambele aparţinînd adevărului fiinţei. Este prin urmare foarte clar că Heidegger nu recurgea, în manuscrisele sale, la termeni împrumutaţi de la vreo ideologie politică, ra- portîndu-se în schimb mereu la gînditorii presocratici, anume la Anaximandru, Heraclit şi Parmenide. Astfel, cuvîntul „destin” *(Geschick),* care stă la baza gîndirii heideggeriene a istoriei fiinţei, reia în mod direct conceptul parmenidian de *Moîra.*

Sistemul universitar, preocupat să reacţioneze exclusiv la nevoile prezentului căutînd o utilitate efemeră, nu va fi niciodată capabil să conceapă necesitatea unei „lupte spirituale” *(geisti- ger Kampf),* manifestînd chiar o aversiune faţă de aceasta. în § 68 sînt de găsit două ocurenţe ale expresiei „luptă spirituală”. în cele ce urmează vom vedea că lupta numită anticipatoare poate fi dusă numai prin „suferinţă şi primejdie, adică prin cunoaştere *(Wisseny.”* (§ 81).

Cu § 69 intrăm în nucleul unei reflecţii despre naţional-socialism, mai exact despre întrebarea dacă acesta are un fundament „teoretic” – teoria fiind aici înţeleasă fie ca „gîndire ruptă de lume” sau ca „exigenţă de a cunoaşte” – sau dacă începe cu „acţiunea”. Teoria înţeleasă ca

47 „Krieg (Kampf) ist aller Dinge Vater, aller Dinge Kbnig. Die einen erweist er als Gbtter, die anderen als Menschen, die einen macht er zu Sklaven, die anderen zu Freien”. *Fragmentul* despre noAEpoq al lui Heraclit este menţionat de Heidegger şi în § 144 din *Contribuţii la filozofie (Despre eveniment)* [Id., *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 65, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, p. 265]; acolo e făcută trimiterea către analiza făcută în cursul din semestrul

exigenţă de a cunoaşte nu este vizată de către naţional-socialism, aşa cum se poate deduce din faptul că proiectele sale sînt „deformate în «idei»„ şi „nu au ni- cio eficacitate” (§ 70). Pentru Heidegger, un proiect, pentru a fi durabil, trebuie să aibă „atitudini interogative stăruitoare şi limbă”, inserîndu-se în mişcarea istoriei, nerămînînd înscris numai în nemijlocirea unui prezent arbitrar. Aceste exigenţe îi lipsesc naţional-socialismului şi ele vor fi scoase din discuţie: „Nu vrem să fundamentăm «teoretic» naţional-socialismul pentru a-l face să capete o pretinsă soliditate şi durabilitate” (§ 70).

de vară al anului 1933/34, *Despre esenţa* adevărului, accesibil acum în Id., *Vom Wesen der Wahrheit,* în *Sein und Wahrheit, Gesamtausgabe,* Bd. 36/37, hrsg. v. H. Tietjen, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2001, pp. 81-264.

Notăm o schimbare de ton odată cu introducerea „naţio- nal-socialismului spiritual”, expresie care revine de trei ori (de două ori în § 72 şi o dată în § 73). Nici acest „naţional-socialism spiritual” nu este, în ochii lui Heidegger, „ceva teoretic”, nefiind un naţional-socialism „mai bun” sau „mai autentic”; rămîne totuşi să înţelegem de ce Heidegger susţine că acesta este „la fel de necesar ca cel al diverselor organizaţii şi corporaţii”. §§ 72 şi 73 arată maniera în care Heidegger a putut să gîndească, sau mai bine spus să idealizeze, o formă de naţional-socialism spiritual care s-ar fi putut împotrivi unei îmburgheziri a culturii. De aceea el consideră că acest aşa-numit naţional-socialism spiritual este la „fel de necesar” ca diversele „organizaţii” şi corporaţii naţio- nal-socialiste pe care totuşi le criticase foarte ferm în § 68 din cauza repetatelor ingerinţe în sistemul universitar. Un motiv în plus pentru a clarifica acest caracter *necesar* al naţional-socialismului spiritual – de care nu va mai fi vorba în restul *Caietelor Negre* – este critica mediocrităţii introduse prin cultura blazată a jumătăţii de măsură, iluzoria cultivare mic-burgheză, care nu face decît să producă „o gîndire apropiată de popor, care ia forma platitudinii ieftine”. În acel moment Heidegger vorbeşte despre o cultivare iluzorie referindu-se numai la clasa mic-burgheză şi crede că îmburghezirea mişcării nu este posibilă, că „spiritul

burgheziei şi «spiritul» administrat de burghezie (cultura) vor fi distruse de un naţional-socialism spiritual" (§ 73).

Un asemenea optimism reprezintă numai o mică parte a drumului, rapid întreruptă şi brusc abandonată în § 78 cu certitudinea de-a fi atins un punct fără întoarcere – o constantă care va reveni pînă la sfîrşitul pasajelor enumerate mai sus – în care Heidegger relevă efectele a ceea ce el consideră a fi o degradare a naţional-socialismului. O degradare care face din naţional-socialism o „găselniţă", care este folosită ca o lanternă cu ajutorul căreia explorezi cunoaşterea de pînă acum şi conţinuturile ei, deformîndu-i astfel sensul. Aici revine caracterul funcţional al unei instrumentalizări prin care cultura să fie ajustată conform
fabricaţiei – imaginîndu-se că se lansează pe piaţă noi explicaţii. O asemenea acţiune are avantajul de a fi recomandată de „presă", care serveşte la răspîndirea unor idei care, „dînd impresia unei însufleţiri spirituale", exercită influenţă asupra poporului. Marea limită a naţional-socialismului constă în faptul că el este cu atît mai puternic cu cît caută mai mult să creeze o stare a cunoaşterii „de la înălţimea căreia să se poată stabili că naţional-socialismul a fost dintotdeauna prezent şi pregătit". Lui Heidegger îi este clar că naţional-socialismul nu este capabil „să-şi asume o misiune spirituală complet nouă şi nemaiauzită". Mişcarea încearcă să surmonteze slăbiciunea datorată lipsei de rădăcini prin nevoia de a se impune cu orice preţ – dar ceea ce contează este că „naţional-socialismul se menţine în luptă" – şi imediat după aceea filozoful adaugă: „Vezi şi accentuarea excesivă a luptei duse pînă acum" (§ 79), o luptă care are puţin a face cu „lupta prin *cunoaştere"* pomenită de Heidegger în § 81.

Naţional-socialismul este înainte de toate o „ideologie" (§ 80). Trecerea de la „degradare" la „ideologie" este firească, deoarece degradarea izvorăşte dintr-o cultură care se sprijină pe utilizarea funcţională a ideilor, idei care nu sînt ancorate în proiectul spiritual creator al Daseznului şi astfel, prin antonomază, pot fi caracterizate ca „negînd spiritul". Degradarea este cu atît mai mare cu cît creşte influenţarea poporului prin idei care nu au ca scop

manifestarea corectitudinii conţinuturilor lor, ci urmăresc numai să convingă, să obţină consensuri largi întin- zînd capcane fabricate abil. în următorul § 81, Heidegger trece în revistă cauzele care au condus la „naţional-socialismul vulgar" *(Vulgărnationalsozialismus),* punct care va stîrni *crescendo-ul* reflecţiilor sale despre naţional-socialism care se întind pînă la § 154 *(Reflecţii VI)* şi ating, printre altele, şi problema universităţii.

Deşi este o consecinţă a intrării în scenă a „gazetarului" *(Zeitungsschreiber)* sub forma „fabricantului de cultură", naţional-socialismul vulgar ţine mai ales de degradarea naţional-socialismului (§ 78). Aşa cum se poate vedea în faptul că

naţional-socialiştii care îşi lansează pe piaţă ideile prin intermediul „presei" îşi doresc să aibă priză la popor. în acest context apare cartea lui Hitler, *Mein Kampf,* folosită de gazetari pentru un scop precis: răspîndirea „în popor a unei doctrine foarte bine definite asupra istoriei şi omului", care s-ar putea numi „materialism etic". Trebuie să acordăm atenţie manierei foarte stricte de a proceda a lui Heidegger în § 81, avînd în vedere că „materialismul etic" se vrea expresia unui *caracter* în jurul căruia totul trebuie să se învîrtă, dar care poate, de asemenea, să însemne: „abilitate în raport cu tot ce ţine de fabricaţii *(Machenschaften)",* care „care acoperă foarte bine neputinţa, lipsa seriozităţii şi a maturităţii felului de-a gîndi". Acest *caracter* „nu este ceva prezent" în faţa ochilor şi Heidegger adaugă că el „nu este deci în niciun caz invulnerabil în faţa [materialismului] economic". Şi ca şi cînd acest lucru n-ar fi de ajuns, Heidegger se distanţează în mod explicit de o asemenea propagandă naţional-socialistă şi ne va explica ce trebuie să înţelegem prin conceptul de „ideologie", concept schiţat parţial în § 80: „La această pretenţie burgheză a caracterului, care va eşua într-o zi din cauza propriei incapacităţi – se adaugă acum un *biologism tulbure,* care îi oferă materialismului etic totuşi «ideologia» potrivită". în această privinţă Heidegger a simţit necesitatea de a pune pe hîrtie o reflecţie, dar mai mult decît atît a considerat că e urgent să se întrebe cum de se poate răspîndi ideea falsă potrivit

căreia lumea „ar creşte ca o plantă”. De aceea lumea se teme de „lupta” care împinge înainte spre „necunoscut *(Ungewisses)”* (§ 81).

Trebuie să redăm reflecţia heideggeriană în chip exhaustiv, de vreme ce în ea este adusă la lumină o structură de semnificaţii care nu trebuie trecută cu vederea: „Lumea «se» teme de lupta care ne împinge înainte spre necunoscut şi care ştie că ceea ce este măreţ nu poate fi adus în deschidere decît scos din ce e închis şi trăit de cei puţini şi singulari”. Termenul „necunoscut” are o singură ocurenţă în întregul volum 94, pentru a reveni apoi în *Reflecţii* W(§2). Aici Heidegger se referă în mod precis la fiinţă *(Seyn)* care rămîne
un „necunoscut” atîta vreme cît nu sîntem dispuşi să ne lansăm hotărîţi în „lupta anticipatoare” – prin cunoaştere. „Ceea ce se găseşte simplu prezent disponibil şi dominator”, adică „lumea spiri- tual-istorică”, nu este preluată de naţional-socialismul dominator, ci în înţelegerea sa limitată şi plată, pentru a deveni el însuşi forţa dominatoare prin această înţelegere neautentică. înţelegerea publică dominantă se referă la ceea ce Heidegger numeşte în *Fiinţă şi timp* (§ 27) modul de a fi al impersonalului „se” *(Man)* care ţine de structura *Daseinului.* Ca individ singular nu trăiesc pe baza unei înţelegeri a lumii istoric-spirituale care ar fi fost deschisă şi construită de mine însumi, ci trăiesc în şi pe baza unei înţelegeri comune, medii, care nu poate fi deci o deschidere originară: împart cu celălalt această înţelegere medie – şi nu doar cu celălalt, ci cu toţi, pe scurt, cu impersonalul „se”. Acest impersonal „se” desemnează înţelegerea nivelată şi aplatizată a lumii istoric-spirituale, cea pe care fiecare o împarte în acelaşi mod cu fiecare.

în acest mod de-a fi al impesonalului „se”, oamenii evită lupta, adică proiectul care să deschidă ceea ce în fiinţă este încă nedeterminat, învăluit şi de aceea ascuns, îndurat într-o manieră pasivă *(erlitten).* Oamenii care iau asupra lor lupta, adică proiectul deschizător de fiinţă, sînt întotdeauna „cei puţini” şi „cei singulari”, aşa cum sînt mai ales gînditorii *(Denker)* şi poeţii *(Dichter).* Proiectul de fiinţă al acestor „puţini” şi „singulari” îşi asumă faptul că

el deschide numai ceea ce în fiinţă este încă ascuns şi îndurat într-o manieră pasivă *(erlitten),* adică ceea ce poate să fie adus în deschidere – şi prin aceasta măreţia *(das Grofle),* adică înţelegerea originară a lumii istoric-spirituale.

Fiinţa rămîne ceva „necunoscut" pentru cel care nu-şi asumă personal această decizie, Heidegger fiind conştient de acest lucru atunci cînd vorbeşte despre „cei puţini" şi „cei singulari", adică cei cărora le revin *chestionarea şi gîndirea nobleţei fiinţei.* Acest element era deja prezent în § 218 din *Semne X Reflecţii (II) şi Indicaţii,* cu referire la „inevitabilitatea hrănită din ceea ce stă ascuns, a operei de împuternicire esenţială care acţionează în cei puţini şi singulari *(wenige Einzelnen)".* Naţional-socialismul poartă responsabilitatea de-a fi ademenit „poporul" *(Volk),* abătîndu-l de la calea sa autentică, pe un drum în care „necunoscutul" nu ar putea niciodată să se reveleze sau ar putea să se reveleze numai celor care şi-au depăşit frica în faţa gîndirii care pune întrebări. Mulţi văd în asta un obstacol. Se doreşte ajungerea la „dimensiunea originară a «poporului»„ *(Ursprilnglichkeit des „Volkes")* – dar pe cei căi? Heidegger a găsit deja un răspuns la aceste întrebări într-o altă întrebare: „Toate acestea ar fi deci create fără «spirit» şi expuse în predici despre «Caracter»„? Acest răspuns reprezintă o distanţare de naţional-socialism, care este recognoscibilă şi în consideraţiile din § 81.

Cu § 83, Heidegger îşi continuă reflecţia sa asupra conceptului pe atunci în vogă al unei culturi care să influenţeze poporul, şi care derivă, aşa cum am văzut, din „naţional-socialismul vulgar". Dar, de data aceasta, intră în joc „Fandoseala socialistă a studenţimii – cel mai stupid romantism". Această reflecţie severă a lui Heidegger, scrisă probabil într-o stare de agitaţie şi de nervozitate[48], este legată de constatarea că astfel se scoate în evidenţă numai „legătura cu poporul" *(Volksverbundenheit)* – ceea ce nu are nimic de-a face cu o autentică naştere a unei „lumi spirituale" *(geschichtlich-geistige Welt)* prin

48 Cf. *supra,* nota j, unde se discută terminologia heideggeriană.

cunoaştere.

Şi în § 83 există o afirmaţie al cărei sens necesită explicaţii suplimentare: „în calitate de «student», studentul de azi nu este naţional-socialist". De vreme ce Heidegger a denigrat mai înainte „cultivarea iluzorie mic-burgheză" (§ 71), „spiritul burghez" (§ 73), „formele liberalo-burgheze de reprezentare" (§ 80), „masa mic-burgheză" (§ 81), putem oare să presupunem că studentul în cauză este doar un mic-burghez perfecţionat şi nu un naţional-socialist, de vreme ce naţional-socialismul diferă de această amestecătură? Aici s-ar putea presupune că naţional-socialismul ar avea în sine posibilitatea de a se ridica în viitor deasupra acestei fandoseli care este caracterizată astfel la sfîrşitul § 83: „se
ascunde fuga din faţa autenticei misiuni şi a propriei neputinţe". Cititorul ar putea să deducă de aici cu uşurinţă că Heidegger avertizează naţional-socialismul cu privire la posibilitatea unei asemenea degradări; dacă citim însă mai departe reflecţiile, vom vedea că o asemenea impresie dispare.

în § 88, Heidegger revine la avertizarea imperioasă cu privire la „urgenţa spirituală a Dasem-ului" *(geistige Daseinsnot)* care este „cea mai mare stare de urgenţă" *(die grdflte Not).* Deşi această reflecţie trebuie plasată în contextul situaţiei de „nevoie istorică şi statală" creată de Tratatul de la Versailles şi de Dictatul din 1919, precum şi de contextul şomajului – iar lui Heidegger nevoia economică nu îi era bineînţeles necunoscută – totuşi nimic din „nevoia cea mare" nu este simţit, pentru că nu există încă înălţimea de la care ea să poată fi simţită. De aici emergenţa acestei nevoi şi evadarea „într-un creştinism devenit gol" şi simultan într-o *„Weltanschauung* naţional-socialistă, care este chestionabilă din punct de vedere spiritual şi are origini îndoielnice". Conform acestui mod de-a gîndi, „creştinismul" – vom înţelege imediat cărui creştinism îi adresează Heidegger aceste obiecţii – este asociat naţional-socialismului şi deci „viziunii mic-burgheze". Afirmaţia că „studentul de azi, în calitate de «student», nu este naţional-so- cialist" trebuie înţeleasă în lumina altor reflecţii: studentul de atunci nu este naţional-

socialist, pentru că naţional-socialismul îşi trage rădăcinile din filistinismul burghez, şi astfel studentul este un mic-burghez perfecţionat. A identifica originea naţional-socialismului înseamnă a înţelege motivul pentru care Heidegger menţionează o *„«Weltanschauung»* chestionabilă din punct de vedere spiritual şi [care] are origini îndoielnice". Problema rezidă în faptul că naţional-socialismului îi lipsesc rădăcinile, iar acest lucru dovedeşte măreţia nevoii sale. Studentul nu poate fi naţional-socialist, iar fandoseala sa este o reacţie tipică a celui care îşi dă silinţa să acopere sărăcia propriei lipse de fundament *(Grund).*

În § 88 drama „viziunii naţional-socialiste chestionabile din punct de vedere spiritual şi [care] are origini îndoielnice" se inserează
textual între constatarea iniţială a „nevoii spirituale a Dasein-ului" şi şirul de întrebări ale lui Heidegger: „Cînd vom zdrobi oare meschinăria zgomotoasă şi fără obiect care se dă drept «caracter»„? „Urgenţa" din proiectul spiritual al lui Heidegger este antitetică „caracterului". Intr-adevăr Heidegger va folosi conceptul de „caracter" în raport cu ştiinţa actuală (§ 68, Nr. 9), cu „antipatia în faţa oricărei lupte spirituale" caracterizată ca „lipsă de caracter" (§ 68, Nr. 9), îl va raporta la caracterul exaltat de filistinism (§ 71), la fanfaronada burgheză cu privire la caracter (§ 81) şi la pretenţia de a crea fără „spirit" şi de a propovădui numai „caracterul" (§ 81).

Dispoziţia „nevoii spirituale a *Dasein-ului"* devine şi mai puternică pentru Heidegger în momentul în care îşi dă seama de faptul că viziunea sa asupra universităţii era prematură şi că experienţa rectoratului trebuie să se termine, observînd arbitra- riul „studenţimii", al „corpului profesoral" şi al „funcţionări- mii" care „sub acoperirea unui naţional-socialism adesea foarte discutabil şi determinaţi de o încredere nejustificată, se erijează în judecători, disimulînd astfel în întregime lipsa lor totală de creativitate, fiind angajaţi în mod optim spre «organizarea»unei mediocrităţi de nedepăşit" (§ 96). Absenţa aptitudinii configuratoare nu anunţă pentru Heidegger numai sfîrşitul atribuţiei de rector, ci şi

„sfîrşitul inevitabil al universităţii, cauzat de incapabili ta tea unei «afirmări de sine»„. De aici nu mai există, potrivit lui Heidegger, niciun punct de întoarcere. Acest „sfîrşit" se consumă puţin cîte puţin şi va fi schiţat în §§ 68, 83 şi 96.

§ 101 marchează epilogul implicării lui Heidegger în viaţa universitară ca rector, şi deşi elementul comun este „sfîrşitul", Heidegger doreşte totuşi să se „retragă" pentru a pregăti un nou „început".

Heidegger se „retrage" din toate funcţiile sale oficiale, pentru a lăsa „noul" să apară. Cititorul a putut deja să se familiarizeze cu această noutate în momentul în care Heidegger, referindu-se la universitate, în § 68, nota că „lipsa fundamentală a «educaţiei politice» de azi constă în faptul că totul se vrea făcut din nou în
mod precipitat şi pe repede înainte". în manieră analogă, în § 78, referindu-se la degradarea naţional-socialismului, el dezaprobă ideea de a iscodi cunoaşterea de pînă în prezent cu o nouă lanternă şi a o „lumina din nou" pentru a exercita o influenţă asupra poporului. în acelaşi paragraf filozofului îi este clar că naţio- nal-socialismul nu poate să îşi asume „o sarcină spirituală nouă". Mai departe, referindu-se de asemenea la naţional-socialism, el defineşte una din trăsăturile sale caracteristice: „insistă atît de mult asupra a ce e diferit şi nou" (§ 184). Dar între această noutate şi „noile începuturi" menţionate de Heidegger în context universitar nu există absolut nicio legătură (§ 68,11b).

Chiar dacă această „noutate" cîştigă teren, fără să fie încă destul de maturizată pentru a fi în acord cu sarcina sa, Heidegger trebuie să recunoască clar faptul că intrarea sa în funcţia de rector a fost „prematură" şi „absolut superfluă". O metamorfoză interioară era de negîndit avînd în vedere că „mijloacele de putere *(Machtmittel)* naţional-socialiste" şi „funcţionarii" care aparţin acestora dispuneau doar de puterea „de a da impresia unei poziţii de forţă *(Machtstellung)",* în exterior, dar „întreaga structură *(Gebilde)* era în sine neputincioasă *(ohnmăchtig)".* După această frază lapidară şi concisă, Heidegger nu va mai atinge tema universităţii; termenul

de „structură” *(Gebilde),* introdus aici, stă în legătură cu „fabricaţia de tip ştiinţific” (agitaţia, forfota) ştiinţifică (§ 68, Nr. 9); într-o asemenea structură rolul lui Heidegger este superfluu de vreme ce el nu a fost niciodată de acord cu ceea ce ţine de „fabricaţie”.

Retragerea lui Heidegger nu trebuie confundată cu o „renunţare”: „Niciodată nu vom sta deoparte acolo unde adevărata voinţă – şi putinţă – sînt puse în operă. Vom rămîne pe frontul nevăzut al Germaniei spirituale”. Este demn de subliniat faptul că expresiile „front nevăzut” *(unsichtbare Front)* şi „Germania spirituală” *(geistiges Deutschland)* nu figurează decît în acest pasaj (§ 101) şi nu se găsesc în altă parte – nici în volumul 94, nici în volumele 95 şi 97. Această propoziţie e un *hapax legomenon* (sau
ocurenţă singulară) şi ar putea să trimită spre proiectul comun („noi vom rămîne”) de păstrare a distanţei, rămînînd totuşi la marginea unei Germanii (nevăzută „pentru mulţi”) în sînul căreia doar „cei puţini” ar fi capabili să preia lupta spirituală a cunoaşterii.

Chiar dacă ar putea părea că este prea devreme să sărim la o adnotare a lui Heidegger din *Adnotări III* [57-58], din perioada 1946/47, volumul 97 – intenţionăm să o aprofundăm mai tîrziu, cînd vom examina conţinutul acestui volum – totuşi ne permitem să o menţionăm încă de pe acum pentru că ea ne oferă o schemă de lectură utilă pentru lămurirea drumului parcurs pînă aici. Cititorul trebuie doar *să reţină* în memorie pasajul care urmează – nimic mai mult – pentru a fi mai apoi însoţit în drumul gîndirii sale de o întrebare care s-ar putea dovedi utilă în cazul în care apar anumite îndoieli cu privire la decizia lui Heidegger de a se retrage din funcţia de rector, o *îndatorire pe care nu o putea îndeplini satisfăcător din cauza manevrelor de obstrucţionare ale colegilor săi:*

> „Poate într-o zi cineva va înţelege că în discursul rectoral din 1933 a fost vorba despre încercarea de a gîndi în avans acest proces de desăvîrşire a ştiinţei ce presupune sfîrşitul gîndirii, de a readuce la nivelul gîndirii cunoaşterea în calitatea ei de cunoaştere esenţială, şi nu

de a o livra lui Hitler. De ce a combătut partidul acest discurs în toate cercurile savante? În mod sigur nu din cauza faptului că discursul ar fi trădat Universitatea, livrînd-o naţional-socialismului, aşa cum pretinde opinia publică" *{Adnotări III* [58]).

Să revenim la *Reflecţii şi Semne III* (§ 169). Aici Heidegger încetează să mai pună pe hîrtie reflecţii privitoare la sistemul universitar, însă el continuă să evoce naţional-socialismul şi să introducă noi elemente legate de acesta. Printre acestea se găsesc, pe de o parte, activitatea sigură pe sine a „iezuiţilor" care îşi întocmesc propria „literatură" şi, pe de altă parte, apelul „citiţi presa naţional-socialis- tă", ambele elemente falsificînd spiritul în mod „politic".

Nu putem înţelege această reflecţie decît dacă o punem în legătură cu o alta, din *Reflecţii* (§ 47) care figurează în volumul 95; contextul lor este critica adresată *catolicismului politic* şi politicii sale: „catolicismul şi-a dobîndit pentru prima dată forma proprie în *iezuitism".* lezuitismul este luat drept model occidental, printre altele, pentru hotărîrea „organizaţiilor şi stăpînirea propagandei [metodelor de propagandă]". Acesta este motivul pentru care Heidegger pune pe acelaşi plan „literatura iezuiţilor" şi apelul propagandistic „citiţi presa naţional-socialistă". în fundal rămîne convingerea că iezuitismul ar fi format „caracterul de-a fi catolic *{das Katolische)"* tematizat în § 184 *{Reflecţii şi Semne III);* pe de altă parte, referirea la „propagandă" este o temă intens discutată de către Heidegger într-o reflecţie asupra „naţional-so- cialismului vulgar", pusă în legătură cu tema „gazetarului" ca „fabricant de cultură", toate acestea fiind puternic respinse de Heidegger. în *Adnotări I* [28] regăsim un ton mai acid în discuţia cu privire la „jurnalism" în genere şi, în cele din urmă, despre „jurnalismul mondial" şi cel „modern" *{Adnotări II* [70, 75]). Ceea ce rămîne constant în felul în care Heidegger refuză propaganda este căpătarea conştiinţei că de acum înainte gîndirea este

negată şi că îi lipseşte „spiritul". Această dezvoltare liniară ne ajută să înţelegem § 183 *{Reflecţii şi Semne III):* „Regretăm absenţa «spiritului» din naţional-socialism, ne temem şi ne lamentăm cu privire la distrugerea sa *{Zerstdrung)".*

în „nechibzuinţa" şi „superficialitatea" sa, naţional-socialis- mul se apropie de „catolicismul german" (§ 184). Este important să remarcăm că aici Heidegger nu critică catolicismul pur şi simplu, ci un anume catolicism, care ia o formă *„spiritual-politică",* care se „secularizează" şi, prin asta, „se solidarizează uşor cu alte puteri". Atît acest tip de catolicism, cît şi naţional-socialismul au în comun setea de putere.

După acest lung parcurs, putem să ne apropiem şi să facem presupuneri cu privire la modul în care Heidegger privea naţional-socialismul, ajutîndu-ne de notaţiile din § 198. Am făcut
acest lucru în parte atunci cînd am discutat §§ 72 şi 73, cele în care Heidegger şi-a îndreptat atenţia asupra „naţional-socialis- mului spiritual". în reflecţia conţinută în § 198 Heidegger susţine: „în ce măsură naţional-socialismul nu poate fi niciodată principiul unei filozofii, ci trebuie să fie mereu supus filozofiei ca unui principiu. în ce măsură, totuşi, poate naţional-socialismul să ia poziţii determinate şi astfel să contribuie la stabilirea unei noi situări faţă de fiinţă! Acest lucru însă doar cu condiţia ca naţional-socialismul să-şi cunoască în limitele – adică [...] dacă este capabil să pregătească şi să dea drumul unui adevăr originar".

Aceste notaţii vor fi apoi modificate şi revizuite în § 206 din *Reflecţii şi Semne III:* „Naţional-socialismul este un principiu *barbar (barbarisches Prinzip).* în aceasta constă esenţa şi posibilia sa măreţie *(Grofie)".*

Trebuie să observăm mai întîi că locuţiunea care califică naţional-socialismul drept un „principiu barbar" nu apare altundeva în scrierile lui Heidegger. De aceea este preferabil să explicăm adjectivul „barbar" pornind de la *Caietele Negre,* precum şi de la alte contexte în care Heidegger foloseşte acest cuvînt. în volumul 95 întîlnim două ocurenţe ale acestui adjectiv: „cea mai bună pro-

tecţie împotriva pericolului tot mai mic ca o asemenea barbarie *(Barbarei)* a gîndirii [...]" *(Reflecţii VIII,* § 51) şi: „seriozitatea gîndirii nu stă în mîhnirea şi tînguirea în faţa vremurilor pretins rele şi a barbariei *(Barbarei)* ameninţătoare [...]" *(Reflecţii XI,* § 29); în volumul 97 apare de două ori: „în privinţa brutalităţii *(Verwilderung)* naţional-socialismului" *(Adnotări I* [151]) şi „barbaria *(Barbarei)* lumii noi" *(Adnotări V* [137]). în total sînt de găsit cinci ocurenţe în *Caietele Negre,* cu observaţia că „brutalitatea" din *Adnotări I* [151] este un sinonim al „barbariei". în ceea ce priveşte celelalte patru, care aparţin de volumul 94 (§ 206), cititorul va găsi nu numai aceste concluzii generale, ci, la timpul potrivit, şi pasajele din care ele fac parte, în care figurează conceptul de „barbar", a cărui analiză provizorie am făcut-o aici. Dar să procedăm în etape.

Cuvîntul „barbarie" apare în cinci pasaje care se ivesc fiecare în următoarele contexte: naţional-socialismul în *Reflecţii şi*
Semne III (§ 206), fiinţa – fabricaţie a modernităţii, în *reflecţii XI* (§ 29), din nou naţional-socialismul în *Adnotări I* [151] şi în cele din urmă Occidentul şi critica lumii noi în *Adnotări V* [137],

în primele două surse *(Reflecţii şi Semne III,* §206 şi *Reflecţii VIII,* § 51) cuvîntul „pericol" *(Gefahr)* revine de mai multe ori, cu- vînt care poate fi uşor pus în legătură cu naţional-socialismul şi deci cu filozofia sa, care urmează „logica" tradiţională a gîndirii „comune şi a ştiinţelor exacte" (§ 206), dar şi cu corpusul ideatic naţional-socialist, faţă de care Heidegger ia distanţă în acelaşi mod în care respinge şi critică sever filozofia naţional-socialistă a lui Hans Heyse (1891-1976), membru al NSDAP din 1933. înţelegerea deficientă a lucrării *Fiinţă şi timp,* asezonată cu idei naţional-socialiste, constituie filozofia existenţialistă a lui Heyse, pe care Heidegger o respinge atît de vehement, încît va numi o asemenea încercare o diluare („un terci reîncălzit"), care nu are nimic de-a face cu el.

în cel de-al treilea text-sursă *(Reflecţii XI,* § 29), Heidegger are în vedere păcăleala, înşelăciunea

„executanţilor şi legislatorilor fabricaţiei". Critica sa este o critică a modernităţii, unde „dominaţia necondiţionată a fiinţităţii *(Seiendheit)* asupra fiinţării *(Seienden)* [...] are prioritate asupra fiinţei", iar „pseudo-filozo- fia nu este decît un zgomot slab". Occidentul este în epoca uitării fiinţei, dar în ciuda declinului său, acestuia îi rămîne *„seriozitatea* gîndirii", care nu este „mîhnire şi acuzare a vremurilor pretins rele şi a barbariei ameninţătoare", ci „hotărîrea" interogaţiei.

în cel de-al patrulea text-sursă *(Adnotări I* [151]) firul conducător este tema „vinovăţiei", respectiv a „vinovăţiei colective". Avem de-a face cu o adnotare crucială, aşa încît introducerea anticipată a conţinutului său şi a cheilor hermeneutice necesare ne-ar duce prea departe. în fine, contextul celei de-a cincea surse *(Adnotări V* [137]) este tot cel al criticii Occidentului şi al modernităţii.

Nu trebuie omis faptul că firul conducător care leagă toate cele cinci pasaje este „pseudo-filozofia" – element care revine
adesea cu referire la naţional-socialism şi la „funcţionarii" culturali – şi absenţa gîndirii *(Gedankenlosigkeit)* care, în multe aspecte, apropie naţional-socialismul şi modernitatea: pentru ambele cultura este o producere de acţiuni instrumentale, funcţionale, puse apoi în slujba fabricaţiei instrumentalizante a tehnicii. în toate acestea, fiinţa cade în uitare. Toate aceste consideraţii se pot dovedi utile în vederea situării în contextul potrivit a sensului afirmaţiei conform căreia naţional-socialismul ar fi un principiu barbar. Pe baza celor cinci pasaje menţionate mai sus şi a contextului în care ele apar putem să presupunem că, prin „principiu barbar", Heidegger voia să sublinieze următoarele: lipsa, în sensul unei absenţe depline a principiilor susceptibile de a fonda o nouă formare spre cunoaştere *(Wissen).* Rămîne să analizăm sensul frazei imediat următoare. După afirmaţia din *Reflecţii şi Semne III* (§ 206): „Naţional-socialismul este un principiu barbar *(barbarisches Prinzip)"* urmează propoziţia: „în aceasta constă esenţa şi posibila sa măreţie *(Grofle)".*

Dacă ne-am opri la sensul literal al acestei expresii, am

invalida practic parcursul pe care l-am urmat pînă acum. Cuvîntul „măreţie” *(Grofle)* ne poate servi ca indicaţie formală. El are într-adevăr mai multe sensuri în limbajul lui Heidegger. De exemplu în *Reflecţii VIII* (§ 56) el are un sens pozitiv: „Declin (adică spre măreţie)”, la fel şi în *Contribuţii la filozofie* (§§ 2, 11, 44, 116, 250 şi 271), unde „declinul” *(Untergang)* are mereu un sens pozitiv. în *Reflecţii VIII* (§ 53) cuvîntul „măreţie” capătă un sens negativ: „măreţia *(Grofle)* proprie a viziunilor contemporane asupra lumii” într-o epocă care – pe baza „pseudo-filozofiei «naţional-socialiste»„ – înţelege fiinţa într-un mod primitiv şi o reduce la ceea ce este calculabil. în *Reflecţii XI* (§ 29), centrate pe o critică dură a desăvîrşirii modernităţii, dominată de fabricaţie (a cărei esenţă se arată a fi propria „neesenţă” *(Unwesen),* executan- ţii acestei fabricaţii sînt ei înşişi supuşi unui „imperativ” care le conferă „siguranţa, care este de fiecare dată semnul «măreţiei»„;
este evident că aici „măreţie” capătă o conotaţie negativă, la fel ca în § 2 din *Contribuţii*[49].

Putem să presupunem că cursul ţinut la Freiburg în semestrul de vară din 1935, cel în care Heidegger recunoaşte „măreţia” „mişcării” naţional-socialiste, trebuie să fie reconsiderat din punct de vedere hermeneutic pe baza pluralităţii de sensuri pe care o capătă termenul de „măreţie” în limbajul heideggerian. Rămîne o îndoială, justificată de stilul *fluid* în care Heidegger *modifică* unitatea semantică a multor cuvinte fundamentale *(Grundworte)* – în sensul unei noi creaţii – în vederea deschiderii unor noi orizonturi, care pot fi gîndite pornind de la contextul spiritual al reflecţiilor sale. Străbaterea unui asemenea itinerar trebuie să ţină cont de hermeneutica aplicată aici şi de concordanţele filologice incomode, cu care aceasta va trebui să se confrunte.

Acestea sînt doar cîteva exemple care semnalează faptul că este imposibil să atribui un sens literal conceptelor folosite de Heidegger, de vreme ce ele

49nia descătuşată a urieşescului, care are aparenţa «măreţiei» *(Grafie)”.*

comportă nuanţe diverse şi capătă uneori o semnificaţie modificată care nu poate fi înţeleasă decît pornind de la contextul în care se situează. Să ne întoarcem la fraza introdusă mai sus: „Naţional-socialismul este un principiu barbar. în aceasta constă esenţa şi posibila sa măreţie" – ea nu poate fi smulsă din contextul ei şi tratată în mod izolat neţinînd cont de problematica hermeneutică a modului în care Heidegger foloseşte limbajul. Lămurirea acestor două expresii se arată ca nefiind necesară avînd în vedere că semnificaţia lor poate fi extrasă din analizele de mai sus, analiză care rămîne deschisă altor chei hermeneutice care se regăsesc pe parcursul acestei lucrări.

Revenind la „naţional-socialism": în *Reflecţii şi Semne III* (§ 207) Heidegger vorbeşte şi despre opinia sa emisă ca răspuns la întrebarea „Cine este Baeumler?" (Filozoful german interpret al lui Bachofen şi Nietzsche, Alfred Băumler, 1887-1968, care a intrat
în NSDAP în 1933). Fără să ezite, Heidegger răspunde la această întrebare spunînd că acesta este „un neokantian asezonat cu naţional-socialism", permiţîndu-şi să folosească un slogan („în asemenea cazuri etichetările sînt permise"). Pentru Heidegger, nu există o filozofare autentică la Baeumler.

Aversiunea lui Heidegger faţă de instrumentalizarea filozofiei – şi cu aceasta iată-ne aproape ajunşi la finalul acestei secţiuni – este reluată în § 61 din *Reflecţii V:* „O filozofie naţional-socialistă nu este nici filozofie, nici nu serveşte «naţional-socialismului» – ci aleargă în spatele acestuia ca o formă de pedantism împovărător". Iată o dovadă convingătoare a faptului că gîndirea istoriei fiinţei nu îşi poate găsi temeiul în naţional-socialism, şi deci nici în politică. Poziţiile sale faţă de filozofia care era considerată atunci naţional-socialistă sînt valabile şi astăzi pentru cel care şi-ar caracteriza filozofia ca naţional-socialistă. Cel care procedează în felul acesta se expune ironiei lui Heidegger: „A spune că o filozofie este sau nu este «naţional-socialistă» este ca şi cînd ai spune despre un triunghi că este curajos sau că nu este – că ar fi deci laş". Heidegger vrea astfel să sublinieze că o asemenea

caracterizare a filozofiei este pur non-sens.

Proiectul heideggerian al unei cunoaşteri de tip spiritual, care ar fi crescută din adevărul fiinţei, avea puţin de-a face cu funcţionalitatea în care căzuse cultura de atunci. A te ocupa de o filozofie naţional-socialistă – aşa ceva „este chiar mai imposibil şi mai superfluu decît o filozofie catolică". *[Reflecţii VI,* §154). ' '

2.2. Dezrădăcinare *(Entwurzelung),* sol *(Boden)* şi cuvintele compuse din ele: „originea" şi întrebuinţarea lor non-politică

„Dezrădăcinare" *[Entwurzelung),* „sol" *[Boden)* şi cuvintele compuse din ele vor fi folosite de Heidegger atunci cînd se va referi la cauzele care au condus la înfrîngerea „adevăratei filozofii", cum ar fi folosirea ei ca „monedă de schimb" care face
posibilă accesul la cariere academice. Descoperirea *temeiurilor* care conduc la decăderea adevăratei filozofii, devenită incapabilă de a reveni la istoria fiinţei, ar trebui să ne ajute să situăm în mod precis terminologia heideggeriană şi să înţelegem originea ei, plecînd de la „contextul" în care îşi au punctul de plecare reflecţiile sale. A neglija contextele lor ar însemna să le uităm sensul şi să deviem de la drumul care duce la înţelegerea propriu-zisă, favorizînd astfel modul celorlalţi de a înţelege: în aceasta constă responsabilitatea „cercetătorului".

2.2.1. Dezrădăcinare *(Entwurzelung)* – rezistenţă în ciuda tuturor obstacolelor

Cuvîntul „dezrădăcinare" *(Entwurzelung)* apare în total de şase ori: prima dată în *Reflecţii IV* (§ 269) şi în *Reflecţii V* (§§ 85, 86, 87, 95 şi 123). Contextul acestei reflecţii ţine de criza cunoaşterii originare şi a încercării de înlocuire a ei cu „tirania tehnicii", care este „nesigură", instabilă şi neînsemnată faţă de ea însăşi. Această înlocuire marchează epoca „progresului", precum şi a „marelui vid *(grofle Leere)"* (§ 123) în care omul, fascinat şi sedus de tehnică, „se zvîrcoleşte" într-un prezent golit de orice gîndire. Datorită tehnicii, totul se scufundă în

funcţionalitatea utilizabilului; pe această cale, omul a devenit uzufructuarul unui mecanism şi în acelaşi timp victima lui, căzînd în rătăcirea prin ne-te- mei *(Un-grund).*

Conceptul de „dezrădăcinare" suferă următoarele modificări: „a opune rezistenţă dezrădăcinării Occidentului" *(Reflecţii IV,* § 269); cu referire la tirania tehnicii: „pînă unde trebuie să se întindă dezrădăcinarea astfel încît să poţi fi fascinat de aşa ceva *[...]" (Reflecţii V,* § 85); „Cel mai clar semn al dezrădăcinării istorice a epocii este faptul că Holderlin a devenit o modă *(Mode)"* (§ 86); *„tehnica* şi *dezrădăcinarea* au un fundament comun *(gemeinsamer Grund)"* (§ 87); epoca „în care nu se caută adevărul *(Wahrheit),* ci numai validitatea *(Geltung)"* „pentru că în cele din urmă nu se mai vrea să se asculte altceva în afara satisfacţiei

în faţa dezrădăcinării organizate" (§ 95); progresul unei culturi care continuă devastarea „dezrădăcinării fiinţării din fiinţă", împlinită deja de mult (§ 123).

Contextele acestor modificări vor fi aprofundate mai departe; pînă atunci, trebuie semnalat faptul că în capitolul care ţine de tema „dezrădăcinării" apar şi unele referinţe heideggeriene la „faptul de-a fi «creştin»„ (§ 86) şi la „neputinţa *(Ohnmacht)* credinţei creştine" (§ 123).

Dar ce legătură să existe între „dezrădăcinare" şi cele două referinţe menţionate mai sus în contextul *progresului* tehnicii şi al *progresului* culturii? Care pot fi consecinţele unei cunoaşteri care se limitează la date istoriografice *(historisch),* ca în cazul lui Holderlin care este „pus să folosească unui anumit scop"?

Uberlegungen IV
§ 269 [105-106], S. 292-293:

Wir kdnnen nicht *wissen,* was im Grunde mit uns geschieht; sol- ches Wissen war auch noch nie einem geschichtlichen Zeital- ter beschieden. Was es zu wissen meint, ist immer noch ein Ande- res als das, was geschieht. Aber wir miissen ein Zwiefaches er- greifen und în seiner Zusammen- gehdrigkeit begreifen: einmal der **Entwurzelung**

des Abendlandes die **Gegenwehr** ent- gegenstellen und dann zugleich die hdchsten Ent-l scheidungen geschichtlichen Daseins **vorbe- reiten. Jene Gegenwehr** ist în der Art ihres Vorgehens und ih- rer Anspruche vdllig verschieden

Reflecţii IV §269'[105-106]:

Noi nu putem *şti* ceea ce se întîm- plă cu noi la nivel fundamental; o asemenea cunoaştere n-a fost niciodată accesibilă unei epoci istorice. Ceea ce o asemenea epocă crede că ştie este mereu altce- va decît ceea ce se petrece în fapt. Dar noi trebuie să pricepem două lucruri şi să surprindem corelaţia dintre ele. în primul rînd, trebuie să opunem o **rezistenţă dez- rădăcinării** Occidentului şi apoi **să pregătim** cele mai înalte decizii ale *Dasein-ului* istoric. Această **rezistenţă** de care vorbim este complet diferită de pregătirea care trebuie să-i urmeze, atît potrivit manierei în care se desfăşoară, cît şi

von dieser **Vorbereitung.** Jene braucht einen unmittelbaren Glauben und die Fraglosigkeit der zugreifenden Gegenhand- lung. Diese mufi ein urspriing- liches Fragen werden, sehr vorläufig und fast – von dort ge- sehen – nutzlos. Es ist nicht ndtig, ja vielleicht sogar unmdglich, dafi Beides zugleich aus einem ho- heren Wissen heraus vollzogen wird. Es ist sogar wahrschein- lich, dafi im Gesichtskreis der **Ge- genwehr,** die sich zugleich als Neu-Griindung weiB, alles Fragen als zuriickgebliebene Hal- tung abgewiesen werden mufi. Und dennoch – nur wenn die **Vorbereitung** der äufiersten Ent- scheidungen sich einen gegriin- deten Raum schafft – als Dichten, und Kunst iiberhaupt, als Denken und Besinnung – nur dann wird die kommende Geschichte mehr sein als nur die Forterhaltung der leiblichen Geschlechterfolge în einem leidlich ertrăglichen »Le- bens«kreis.

exigenţelor cărora trebuie să-i corespundă. Prima necesită o credinţă nemijlocită şi o contraofensivă fără rezerve. Cea din urmă trebuie să devină o interogare originară, cu un caracter eminamente provizoriu şi – văzută din perspectiva taberei adverse – aproape inutilă. Nu este necesar, poate că este chiar imposibil, ca ambele să fie duse la îndeplinire în acelaşi timp pornind de la o cu-

noaştere superioară. Este posibil ca în orizontul **rezistenţei,** care se vede pe sine ca o nouă întemeiere, orice interogare să fie respinsă ca atitudine retrogradă.
Şi totuşi – numai dacă **pregătirea** deciziilor extreme îşi creează un spaţiu întemeiat – ca poezie şi artă în genere, ca gîndire şi contemplare – doar atunci va putea fi istoria care stă să vină mai mult decît o perpetuare trupească a generaţiilor într-un ciclu al „vieţii" uşor de suportat.

Uberlegungen V § 85 [78], S. 363:

Die Tyrannei der *Technik* – wo sie selbst gegen sich so ungesi- chert, schwankend und schwin- dend ist; im Nu durch sich selbst iiberholt und ohne Verlafi – dafi solches herrschen und bezaubern kann – welchen Menschen

setzt
Reflecţii V §85 [78]:

Tirania *tehnicii* – acolo unde ea însăşi este atît de nesigură, şovăitoare şi veştejită în faţa ei însăşi; ea se vede într-o clipă depăşită de ea însăşi, fără a avea garanţia că poate domina şi fascina – ce fel de oameni presupune aceasta?

Reflecţii V, § 85, S. 78 [GA 94, p. 363]

dies voraus? Wie weit mufi die **Entwurzelung** schon reichen, um durch Solches **hingerissen zu werden;** denn es handelt sich ja nicht um Einzelne, die vielleicht noch romantisch sich wehren und doch mitzermahlen werden.
Technik kann verlängern, ver- zbgern, so oder so ins MeGbare wirken – **sie kann niemals** iiber- winden, d. h. **griinden -;** sie wird selbst mehr und mehr das stets Uberwindbare, und so gerade halt sie sich în einer Dauer – ob- zwar sie keine Gewähr bietet, zu- mal wo sie gegen ihresgleichen steht.

dă **dezrădăcinarea** astfel încît să poţi fi **fascinat** de aşa ceva? Căci nu este vorba despre indivizi care s-ar apăra încă în mod romantic, şi ei fiind în cele din urmă înghiţiţi.

Tehnica poate să prelungească, să amîne şi să aibă un efect sau altul în ceea ce e măsurabil – **ea nu poate niciodată** să depăşească, adică să **întemeieze –** ea devine din ce în ce mai mult ceea ce este perpetuu depăşibil, şi astfel se menţine mult timp – deşi ea nu oferă nicio garanţie, mai ales acolo unde ea se confruntă cu ceea ce e de felul ei.

Pînă unde trebuie să se întin-

Uberlegungen V § 86 [78-79], S. 363-364:

haupt nicht ins Wissen gehoben. Aber jedesmal besteht der Schein, als sei sein Werk nun am Hbchs- ten gemessen, wo es doch nur **his- torisch** gemacht und zu irgendei- nem Nutzen în Bezug gestellt ist.

Die **geschichtliche Entwurzelung** und Ungebundenheit des Zeitalters hat ihr deutlichs- tes. Kennzeichen în der Hblder- lin-Mode; denn entweder ver- rechnet I man Holderlin auf das »Vaterländische« oder man spielt ihn offen und versteckt ins **»Christliche«** hiniiber. So wird die Entscheidung, die er *ist,* nicht nur umgangen, sondern iiber-

Reflecţii V § 86 [78-79]:

Cel mai clar semn al **dezrădăcinării istorice a epocii** este faptul că Holderlin a devenit o modă; fie Holderlin este redus la „ceea ce este patriotic”, ceea

ce ţine de poporul german, fie este transferat în mod deschis sau pe furiş spre **„ceea ce e creştin”.** în felul acesta, hotărîrea care se află în el însuşi nu numai că este ocolită, dar nu e nici măcar adusă la nivelul cunoaşterii. De fiecare dată subzistă aparenţa că opera sa este în prezent pe deplin valorificată, ea fiind doar tratată **istoriografie** sau adusă în discuţie doar pentru a fi utilizată într-un scop sau altul.

Reflecţii V, § 87, p. 79 [GA 94, p. 364]

Uberlegungen V § 87 [79], S. 364: ***Technik und Entwurzelung.*** **–** Während Radio und allerlei Or- ganisation das innere Wachsen und d. h. ständige Zuriickwach- sen în die Uberlieferung im Dorf und damit dieses selbst zerstb- ren, errichtet man Professuren fiir »Soziologie« des Bauerntums und schreibt haufenweise Biicher iiber das Volkstum. Dieser Vorgang des Schreibens iiber ... ist genau derselbe wie das Aufreden des Radioapparats an die Bauern mit Rucksicht auf die Bediirfnisse der städtischen Fremden, die das Dorf zunehmend iiberschwemmen. Aber das Verhängnisvollste ist, daB man diese Vorgänge	*Reflecţii V* § 87 [79]: ***Tehnică şi dezrădăcinare –*** în vreme ce radioul şi tot felul de organizaţii distrug creşterea interioară şi deci revenirea permanentă şi sporitoare la tradiţia satului, dis- trugîndu-l astfel şi pe el, se creează catedre de „sociologie” a ţărănimii şi se scriu mormane de cărţi despre folclor. Acest procedeu de a scrie cărţi despre ceva este exact ca discursul de la radio care le vorbeşte ţăranilor despre necesitatea de a primi străini veniţi de la oraş, care năpădesc din ce în ce mai mult satele. Faptul cel mai trist este că nimeni nu vrea să vadă aceste procese, cu atît mai puţin

Uberlegungen V § 95 [86-87], S. 369: Wer ahnt unter den Heutigen je- nes *andere* Gesetz, daB das We- sentlichste zuerst în *der* Gestalt er- stritten wird, die von ihm fordert, zuvor noch einmal în das Verbor- gene zuriickzusinken als das *zu* Friihe? Und vollends: wer wagt diesen Umweg în einem Zeitalter gar, wo nur die **greifbare** »**Tat«,** d. h. der Wahrheit, sondern nur- **Geltung** gesucht wird. *Wann kommen die Wegbereiter der Umwege des* 1 *Zu-Friihen?* (Vorerst lărmen nur die Trompeter des Allzuspăten und sie lărmen un- ausgesetzt und sich iiberlărmend, weil die Ohren fiir den Lărm immer grofier und zahlreicher wer- den – weil man schlieBlich gar nichts anderes mehr hdren *will* als – die **Betorung** uber die orga- nisierte	*Reflecţii V* § 95 [86-87]: Care dintre contemporani bănuieşte oare acea *altă* lege, conform căreia ceea ce este esenţial este cucerit mai întîi prin luptă sub *o* formă care îi cere să se cufunde din nou în ascundere ca fiind ceea ce este *prea timpuriu?* Şi în cele din urmă: cine riscă un ase- menea ocol într-o epocă în care sînt valabile doar „acţiunea" tangibilă, adică - unde nu este căutat adevărul, ci numai **validitatea?** *Cînd vor veni cei care pregătesc drumurile ocolite ale prea-timpuriului?* (Intr-un prim moment se aude numai zgomotul de trompete al celor ce ţin de ceea ce e prea tîr- ziu, ei fac zgomot încontinuu, în- cercînd să acopere zgomotul altora, deoarece urechile care ascultă zgomotele sînt tot mai mari şi mai numeroase – pentru că în

Uberlegungen V
§ 123 [115-117], S. 387-389:

Wir bewegen uns immer noch im Zeitalter des ***Fortschritts*** **–** nur dafi er eine Zeitlang als internati- onales Gut angestrebt wurde und heute als der Wettbewerb der Na- tionen ausgerufen wird: die »bes- ten« Filme und die »schnellsten« Flugzeuge – die »sichersten« Mit- tel, nirgendwo mehr zu verwei- len und auf etwas zuzuwach- sen – sondern alles

unversehens în einem zu besitzen und dann? în der **grofien Leere taumeln** und sich iiberschreien.

Der **Fortschritt,** zum Wettbewerb eigens ausgerufen, wird jetzt zur noch schärferen Zange, die den Menschen în seine **Leere** ein- klemmt. Und was ist denn nun ei- gentlich **Fortschritt?**

Reflecţii V § 123 [115-117]:

Ne mişcăm încă în epoca ***progresului –*** doar că el a fost urmărit o vreme ca bun internaţional, iar acum e proclamat ca fiind rezultatul competiţiei dintre naţiuni: „cele mai bune" filme şi „cele mai rapide" avioane – mijloacele „cele mai sigure" de a nu mai zăbovi nicăieri şi de a nu mai aparţine unui loc – ci de a obţine totul dintr-odată; şi apoi? **Zbaterea în marele vid** şi urlatul în gol.

Progresul văzut ca o competiţie va deveni un cleşte şi mai puternic prin care omul se strînge în vi**dul** sa. Şi ce este de fapt **progresul?**

Das Fort- und Wegbringen des Seienden und was dafiir gilt aus der an sich I schon genug diirfti- gen Wahrheit des Seyns. Denn se- hen wir einmal offenen Auges zu und fragen wir, wohin ist z. B. die neuzeitliche **Naturwissenschaft** fortgeschritten? Man mochte sa- gen: seit drei Jahrhunderten so weit und so rasch und sich iiber- stiirzend, daB keiner mehr die- se Bewegung iibersieht. Und was geschah im Grunde hinsichtlich des Wissens von der Natur? Es ist um keinen Schritt »weiter« ge- kommen, und es konnte dies und durfte es auch nicht, wenn je- ner **Fortschritt** ermoglicht wer- den solite; denn noch ist Natur: der zeitrăumliche Bewegungszu- sammenhang von Massepunk- ten – trotz Atomphysik und der- gleichen.

Ja anfänglich war noch diese Natur eingehalten în eine Ordnung des Seienden – jetzt ist auch diese mit der wachsenden **Ohn- macht des christlichen Glaubens** geschwunden und [an] deren Stelle treten die »persdnlichen« »Sentimentalităten« der Natur- forscher, die natiirlich gegeniiber den weit ehrlicheren und redli- cheren »Materialisten« des vori- gen

Jahrhunderts zugeben, daB es »daneben« – »neben« ihrem Beschäftigungsbereich – noch das »Innere« »gäbe«.
Aducerea şi îndepărtarea fiinţării şi a ceea ce ţine de aceasta din adevărul fiinţei, el însuşi deja destul de sărăcit. Să ne deschidem ochii şi să ne întrebăm: spre ce a progresat **ştiinţa modernă a naturii?** S-ar putea spune: ea a ajuns în ultimele trei secole atît de departe, a evoluat atît de repede şi de vertiginos, încît nimeni nu mai poate avea o viziune de ansamblu a acestei mişcări. Şi ce s-a întîmplat, în fond, în privinţa cunoaşterii naturii? Nu a „înaintat" cu niciun pas, nici nu putea şi nici nu trebuia să o facă pentru ca acest **progres** să devină posibil; căci natura este tot mişcarea în coordonate spaţio-temporale a punctelor-ma- să – în ciuda fizicii atomice şi a tuturor celorlalte.

La origini această natură era încă înscrisă într-o ordine a fiinţării – acum aceasta a dispărut odată cu **neputinţa crescîndă a credinţei creştine.** Locul lor a fost ocupat de „sentimentele personale" ale cercetătorilor naturii, care, spre deosebire de „materialiştii" oneşti şi sinceri ai secolului trecut recunosc că „alături" – „lîngă" – de domeniul lor de activitate există şi „interiorul".
Fortschritt beruht auf der wach- senden Vergessenheit des Seyns aufgrund der immer findigeren und beliebigeren **berechnenden** Ausnutzung der »Natur«; bald wird auch I die lebendige Natur so weit sein, daB sie în die Zange der **Planung** genommen und **zer- stort** wird. Aber dieser Vorgang ist deshalb gleichgiiltig, weil er – soweit er auf die **Zerstorung** treibt – immer dasselbe bringt, weil das, was er vermag, schon în seinem Beginn ausgeschopft wur- de – die Ubemahme der Natur în die **Berechnung** und die Verset- zung des Menschen în die Hal- tung des Sichsicherns durch die Nutzung. Das Nur-noch-sich-şi- chern bei der Zunahme der Mas- sen und die Versorgung dieser panibus et circensibus nimmt sich iiberdies als Kulturleistung în Anspruch, so dafi der **Fortschritt der Kultur** nunmehr als gesichert gelten kann. Unabsehbar ist, was în diesem Rahmen sich

begibt und doch ist es immer nur diesel- be Verbdung einer schon längst vollzogenen **Entwurzelung** des Seienden aus dem Seyn.

Was mufi geschehen, damit wirklich wieder Geschichte sich ereignet?

Progresul se bazează pe uitarea crescîndă a fiinţei, uitare care se manifestă drept exploatare a „naturii" prin intermediul calculului, devenită din ce în ce mai ingenioasă şi mai arbitrară. Pînă şi natura vie va ajunge în curînd să fie prinsă în menghina **planificării** şi va fi astfel distrusă. Acest proces este indiferent pentru că – în măsura în care tinde spre distrugere – produce mereu acelaşi rezultat, deoarece ceea ce îi stă în putinţă este epuizat deja la începutul său – adică integrarea naturii prin **gîndirea calculatoare** şi dislocarea omului spre atitudinea de siguranţă de sine prin utilizare şi obţinerea profitului. Grija de a fi numai tu în siguranţă care determină ridicarea maselor şi oferirea de pîine şi circ se revendică drept o realizare culturală, astfel încît **progresul culturii** să poată fi considerat în prezent asigurat. Nu se poate prevedea ce se va întîmpla în acest cadru, şi totuşi este vorba despre aceeaşi devastare adusă de **o dezrădăcinare** a fiinţării din fiinţă, împlinită de mult.

Ce trebuie să se petreacă pentru ca istoria să se desfăşoare de aşa natură încît să-şi redobîndească într-adevăr propriul?

Potrivit lui Heidegger, fiecare epocă istorică trebuie să aibă parte de o cunoaştere originară, al cărei fundament *(Grund)* nu se lasă înscris în cadrul categoriilor ontice *comune* aşa cum se manifestă acestea în simpla fenomenalitate. Aici găsim una din dificultăţile care ţin de acest mod de a gîndi, de care trebuie să ţinem cont întotdeauna: în calitatea ei de cunoaştere, cunoaşterea originară la care se referă Heidegger „nu a fost niciodată accesibilă unei epoci istorice" *(Reflecţii IV,* § 269). Ne aflăm în faţa unei cunoaşteri primordiale, care ar trebui să *traverseze* istoria, fără a fi dependentă de categorii ale istoriei fiinţei şi cu atît mai puţin de categorii istorice. Totuşi, categoriile ontice nu vor fi abandonate de Heidegger, ci vor fi *reluate* în cadrul unei cercetări ontologice orientate spre istoria fiinţei *(Seinsgeschichte).* Această reluare ne poate ajuta să înţelegem poziţia lui Heidegger, precum şi „rezistenţa" în faţa „dezrădăcinării" Occidentului, un Occident care este de acum înainte ademenit de un alt fel de cunoaştere, una funcţională, configurată potrivit „tehnicii".

Cuvintele „rezistenţă" *(Gegenwehr)* şi „pregătire" *(Vorbereitung)* se întorc de nu mai puţin de cinci ori în § 269, nepunînd la socoteală faptul că într-un caz „pregătire" nu este menţionat explicit, ci presupus în mod tacit: „ambele" *(Beides).* – Prin aceasta se indică necesitatea de a rezista dezrădăcinării Occidentului şi în acelaşi timp de a pregăti „cele mai înalte decizii ale *Dasein-u|ui* istoric". Problema *fundamentală* nu este numai dezrădăcinarea unei cunoaşteri originare capabilă de a conserva pe viitor originile începutului său, ci şi rapida transformare a Occidentului prin intermediul unui alt tip de cunoaştere, capabilă de a modifica evenimentele istorice, sprijinindu-se pe un prezent arbitrar şi din ce în ce mai desprins de istorie. în această situaţie riscul care persistă este cel al unei dezrădăcinări progresive a dimensiunii ontologice, astfel încît onticul însuşi să fie aplatizat, fiind pierdută din vedere perspectiva asupra lui *„Ereignis",* ceea ce ţine de survenirea propriului fiind redus la un simplu dat.

A te opune dezrădăcinării este necesar de vreme ce

rezistenţa este şi o „nouă întemeiere *(Neu-Griindung)"* (§ 269), şi tocmai această „nouă întemeiere" este indispensabilă, fiind pretinsă de gîndirea care nu poate fi ruptă de adevărul fiinţei: numai astfel poate fi această gîndire capabilă să se îndrepte pe un drum înrădăcinat într-un început „prim" şi „ultim" care orientează gîndirea spre el.

Din această tentativă de dezrădăcinare a cunoaşterii, rezultă imposibilitatea de regăsire de sine, şi de aici imposibilitatea unei meditaţii asupra propriului sine. în *Reflecţii V* sînt schiţate concis, scurt şi succint trăsăturile „tiraniei tehnicii" (§ 85), care au ca rezultat configurarea imaginii unui om supus unei logici a aservirii. Tehnica apare ca „nesigură", „şovăitoare", „depăşită de ea însăşi", „fără a avea garanţia că poate domina şi fascina", acţionînd asupra a ceea ce e „măsurabil", „ea devine din ce în ce mai mult ceea ce este perpetuu depăşibil" şi „ea se menţine mult timp deşi nu oferă nicio garanţie".

Această neputinţă clară a tehnicii de a întemeia stă în mod evident în legătură cu concluzia § 152 din *Contribuţii la filozofie:*

> „Cum ar trebui înţeleasă tehnica? Nu în sensul unui *ideal,* ci cum se poziţionează ea în cadrul necesităţii de a depăşi abandonarea fiinţei, sau de a aduce această abandonare în punctul în care trebuie luată o decizie definitivă? Este ea calea istorică spre sfîrşit, *spre decăderea ultimului om în animalul tehnicizat, care pierde astfel şi animalitatea originară a animalului integrat, sau poate ea, luată ca adăpostire, să fie integrată în actul de fundamentare a* Dasein-w/ui?"[50].

Epoca modernă este caracterizată prin urmare de tirania tehnicii şi deci de funcţionalitatea unei maniere de a proceda care doar utilizează şi exploatează tot ceea ce întîlneşte. Un asemenea utilitarism rămîne mereu închis într-o imanenţă absolută: de exemplu Holderlin devine o „modă", atunci cînd este „redus la

50 Idem., § 152, p. 275.

ceea ce este «patriotic» sau [...] cînd este transferat *(spielt)* spre «ceea ce este creştin»„. Orice este „pus în legătură cu ceva util *(Nutzen)"* (§ 86). Asta pentru a răsturna totul pe baza unor scopuri utilitariste: aceasta este practica care marchează o modernitate devenită oarbă, incapabilă de a-şi contempla propriul destin, asistînd neputincioasă în faţa rigidităţii unui prezent manipulat de om şi a unui om manipulat inevitabil de propriul joc tiranic. „Tehnica şi dezrădăcinarea" (§ 87) formează un cuplu inseparabil, în care omul devine protagonistul unei lipse de istorie (an-istoricităţi), sortită să se consume într-un mecanism care va deveni treptat insesizabil şi necontrolabil.

Incriminată este exploatarea cunoaşterii în scopuri patriotice cu complicitatea „radioului", a catedrelor de „sociologie" şi a unui „morman de cărţi" care distrug *(zerstdren)* „creşterea interioară" (§ 87). Infatuarea *(Betorung)* omului provoacă în el o confuzie distructivă în care gîndirea nu mai este capabilă să se menţină în unitatea ei, şi în care imaginea despre lume şi-a pierdut orice ancorare originară. „Şinele" este astfel distrus, el dedicîn- du-se de acum înainte numai lipsei de fundament a unei lumi reduse la o sumă în care fiecare lucru este o fiinţare în sine izolată şi detaşată de orice context de sens. Ceea ce este şi mai „fatal" pentru Heidegger este lipsa voinţei de a vedea aceste procese, cu atît mai puţin „asemănarea şi fundamentul lor comun *(gemeinsa- mer Grund)",* ele fiind repetări mecanice care se sprijină pe propriul netemei *(Un-Grund).*

Tehnica dezvoltă fiinţarea în mod nemăsurat şi o reduce la o putere printr-o divinizare a „formei" sale. Astfel se creează iluzia de a fi în posesia şi de a sesiza ceea ce nu va putea fi niciodată cultivat de gîndirea utilitaristă, unde „sînt valabile doar «acţiunea» tangibilă *(greifbare «Tat»),* adică folosul *(Nutzen)* şi succesul *(Erfolg)* – unde nu este căutat adevărul, ci numai validitatea *(Geltung)"* (§ 95). Logica subiacentă oricărei „validităţi"' este clar respinsă de Heidegger, el considerînd-o principala cauză care a dus la împotmolirea filozofiei în sisteme închise şi care
o împiedică de acum înainte să deschidă orizonturi noi.

îndată ce filozofia nu se mai regăseşte în istoria fiinţei, ea este inevitabil condamnată să fie indusă în eroare de gîndirea axată pe utilitate care caută „validitatea" obiectivă a rezultatelor obţinute. Căderea în tehnică şi în mecanismele ei complexe contribuie la sporirea acestei pierderi şi produce un *Dasein* brut, în măsura în care apartenenţa sa esenţială la istoria fiinţei îi este sustrasă.

„Seducţia" tehnicii (§ 85) face pereche cu faptul că „urechile care ascultă zgomotele sînt tot mai mari şi mai numeroase – pentru că, în cele din urmă, nu se mai vrea să se asculte altceva în afara satisfacţiei în faţa dezrădăcinării organizate" (§ 95). S-ar putea spune că tehnica ar avea drept funcţie să abată, prin faptul că ea pare să restituie omului, prin procesele sale, o poziţie de forţă, care în loc să ridice omul îl îndepărtează încet şi sigur de propriul destin. Totul se petrece ca şi cum puterea tehnicii ar conţine o forţă care fixează fiinţarea – şi prin aceasta şi epoca care s-a lăsat ademenită de vraja sa – ocolind astfel orice fel de îmboldite din partea fiinţei, care oricum traversează inexorabil istoria. Capturarea fiinţării prin tehnică oferă priveliştea cea mai întunecată a unei epoci dezrădăcinate, incapabilă să ia cunoştinţă de ceva, fiind rătăcită de zgomotul pe care acţiunile sale continuă să-l alimenteze.

Analiza acestui capitol se apropie de final cu § 123 dedicat „epocii *progresului",* în care termenul de „progres" *(Fortschritf)* apare de şase ori, mai ales în partea concluzivă în care referinţa la „progresul culturii" este de neevitat. Acest termen, care desemnează de fapt „transportarea şi evacuarea fiinţării [...] din adevărul fiinţei", se bazează pe „uitarea crescîndă a fiinţei datorată exploatării calculatoare a «naturii»„. în consecinţă, o asemenea operaţiune duce „la zbaterea în «marea vacuitate *(grofie Leere)»„,* iar „cleştele care îl strînge pe om în vidul său devine şi mai puternic". Heidegger recurge de două ori la conceptul de „vacuitate" la începutul § 123 care se încheie cu „devastarea adusă de o dezrădăcinare a fiinţării din fiinţă, împlinită de mult".

în acest cadru se va reveni la incapacitatea de a mai zăbovi, căreia îi corespunde dorinţa de „a obţine totul

dintr-odată". „Neputinţa credinţei creştine" care nu a fost capabilă să păstreze ordinea fiinţării în care „natura" era încă înscrisă, este înlocuită de „«sentimentalismele» (stările sufleteşti) «personale» ale cercetătorilor naturii". Faptul că aceasta devine dominantă pe baza uitării fiinţei rezultă din „exploatarea, din ce în ce mai ingenioasă şi arbitrară, prin calcul, a «naturii»„. Tocmai acest proces duce la „distrugere" *(Zerstorung)* şi la ceea ce ţine de „progresul culturii".

în toate acestea rămîne în fundal întrebarea insistentă a lui Heidegger: *„Ce trebuie să se petreacă pentru ca istoria să se desfăşoare de aşa natură incit să-şi redobîndească intr-adevăr propriul?"*

2.2.2. Sol *(Boden),* expresii conexe şi cuvinte compuse

Ultima secţiune a analizei noastre la volumul 94 este centrată pe termenul „sol" *(Boden).* Acest ultim paragraf se va dovedi a fi de mare interes pentru cititor, care va putea aproape să retrăiască – prin intermediul lecturii acestor texte – preocuparea lui Heidegger faţă de destinul filozofiei şi va putea deveni conştient de actualitatea acestor texte. Aici textul heideggerian îşi depăşeşte timpul pentru a surveni în „prezentul" cititorului.

Contextul în care îşi găseşte loc „sol" şi conceptele conexe, ţine de declinul filozofiei: de *„gînditorul* care îndeplineşte tranziţia" *(Reflecţii V,* § 62); „filozofie" (§§ 134 şi 145); „fiinţa" *(Reflecţii VI,* § 3); „ce este filozofia astăzi" (§ 31). în ceea ce priveşte traducerea lui *Boden* în alte limbi, trebuie să se ţină cont de contextele în care acest termen apare: „înrădăcinare *(Bodenständigkeit)" (Reflecţii V,* § 62; *Reflecţii VI,* § 3); „lipsă de înrădăcinare *(Bodenlosigkeit)" (Reflecţii V,* § 134; *Reflecţii VI,* § 31); „sol fragil *(briichiger Boden)" (Reflecţii V,* § 145).

în această secţiune, § 31 este decisiv pentru că evidenţiază opoziţiile dintre, pe de o parte, „lipsa de înrădăcinare *(Bodenlosigkeit)",* „lipsa de fundament *(kein Grund)"* [a întrebării conducătoare cu

privire la fiinţare] şi, pe de altă parte, „fundamentare *(Grilndung)",* „a fundamenta *(griinden)"* şi „fundament

(Grund)".

Uberlegungen V § 62 [54], S. 349:

Jeder *libergängliche,* den Uber- gang vollziehende *Denker* steht notwendig im Zwielicht der ihm eigenen Zweideutigkeit. Alles scheint ins Vergangene zuriick- zuweisen und aus diesem **errech- enbar,** und zugleich ist alles ein Abstofien des Vergangenen und willkiirliches Setzen eines Kiinf- tigen, dem die Zukunft zu fehlen scheint. **Er** ist nirgends »unter- zubringen« – aber diese **Heimat- losigkeit** ist seine unbegriffene **Bodenständigkeit** în der verbor- genen Geschichte des Seyns.

Reflecţii V § 62 [54]:

Orice *gînditor al tranziţiei,* care duce la bun sfîrşit această tranziţie, stă în mod necesar în crepusculul ambiguităţii care îi e proprie. Totul pare a duce înapoi spre trecut, totul pare să fie **calculat** pornind de la acesta şi, în acelaşi timp, totul este respingere a trecutului şi instituire arbitrară a unui viitor căruia pare să-i lipsească viitorul. Un asemenea gînditor nu poate fi în niciun fel „clasat" – dar acest **exil** este tocmai **înrădăcinarea sa în fundamentul** istoriei ascunse a fiinţei, înrădăcinare care îi rămîne ascunsă.

Uberlegungen V
§ 134 [127-129], S. 395-396:

Jene, die meinen, man solite an den ohnedies verende- ten Universitäten die **»Philosophie«** abschaffen und durch die **»politische Wissenschaft«** erset- zen, haben im Grunde, ohne dafi sie im geringsten wissen, was sie tun und wollen, vollig recht. Zwar wird dadurch nicht die **Philosophie** abgeschafft – das ist unmoglich – aber es wird etwas beseitigt, was so aussieht wie **Philosophie –** es wird dieser în

Reflecţii V §134 [127-129]:

Cei care cred că **„filozofia"** ar trebui înlăturată din universităţile deja defuncte şi înlocuită cu „şti**inţele politice"** au în fond perfectă dreptate, fără să aibă nici cea mai mică idee ce fac sau ce vor. Bineînţeles că **filozofia** nu ar fi astfel înlăturată – aşa ceva este imposibil – dar ar fi

eliminat ceva care seamănă cu filozofia – şi prin asta ar dispărea, într-un sens, pericolul de a fi desfigurată. Dacă s-ar ajunge la această eliminare,

einer Hinsicht die Gefahr genom- men, verunstaltet zu werden. *Kăme* es zu dieser Abschaffung, dann wăre die **Philosophie** von dieser Seite her »negativ« gesi- chert – es wăre deutlich kiinftig- hin, daB die *Ersatzleute* der **Philo- sophieprofessoren** nichts mit der **Philosophie** zu tun haben, nicht einmal mit ihrem Schein – *gesetzt,* daB nicht jener Ersatz noch mehr în den Schein von **Philosophie** versinkt. Die **Philosophie** wăre verschwunden aus dem offentli- chen und erzieherischen «Interes- se«. Und dieser Zustand entsprăche der Wirklichkeit – denn die **Philosophie** gibt es da iiberhaupt nicht – eben dann, *wenn* sie *ist.*

Warum also helfen wir nicht noch *mit* an jener Abschaffung? Wir tun es schon, I indem wir die Nachwuchsausbildung nach Moglich- keit unterbinden (keine Disserta- tionen mehr). Aber das ist nur ein Beilăufiges, und vor aliem: das *kommt bereits zu spat.*

Schon mochte man *wieder* jene Pro- **fessorenphilosophie,** schon mel- den sich die »neuen« Anwărter fur dieses Geschăft – Leute, die noch die ndtige **»politische«** Geschick- lichkeit mitbringen und nun *erst recht* als die »Neuen« das Bisheri- ge în seiner Bisherigkeit bestătigen und festigen. Denn sie alle sind *noch* weiter entfernt von aliem Fragen und »verpflichten« sich zu einem sacrificium intellectus,

filozofia ar fi asigurată „negativ" în această privinţă – ar fi clar pe viitor că *înlocuitorii* **profesorilor de filozofie** nu au nimic de-a face cu **filozofia,** nici măcar în mod aparent – presupunînd că aceşti înlocuitori nu se scufundă şi mai rău într-o pseudo-filozofie. **Filozofia** ar dispărea din sfera de „interes" public şi pedagogic. Dar tocmai această situaţie ar corespunde realităţii, căci aici nu se găseşte niciodată **filozofie,** chiar atunci *cînd* ea *există.*

De ce nu *contribuim* atunci la această înlăturare? O facem

deja, îm- piedicînd atît cît se poate cercetarea în rîndul tinerilor (nu mai este nevoie de disertaţii). Dar aceasta este numai ceva întîmplător, dar şi, mai ales, *ceva ce vine prea tîrziu.*

Deja ne dorim *din nou* acea filo**zofie profesorală,** deja se anunţă „noi" candidaţi pentru această îndeletnicire – oameni care au adus cu ei şi necesara abilitate **„politică"** şi care, *tocmai pentru că* sînt „noi", nu fac decît să confirme şi să consolideze trecutul în faptul său de-a fi trecut. Căci ei sînt încă mai îndepărtaţi de orice interogare şi se angajează la un *sacrificium intellectus,* faţă demgegeniiber das mittelalterli- che iiberhaupt nicht zählt; weil das Mittelalter iiberhaupt kein urspriingliches Fragen und seine Notwendigkeiten kannte – und nichts erfahren konnte von dem, was Nietzsche ins Wissen heben mufite. Aber dieser ist ja auch den Heutigen nur ein Notbehelf und je nach Bedarf eine Fundgru- be, aber nichts, was sie zu einem Ernst und auch nur zu *seiner* Be- sinnung zwingen konnte.
Man *»hat«* ja die Wahrheit. Be- weis: man tut jetzt so, als mufi- te »geforscht« werden. Jedes- mal dann und erst dann, wenn man sich im Besitz der Wahrheit **I** weifi, macht sich die Bejahung der **»Wissenschaft«** geltend. Und es ist der **»Wissenscha£t«** noch nie so gut gegangen wie heute; es bedurfte nur eine Zeitlang des Geschimpfes liber die «Intellek- tuellen« – nur so lange, bis man selbst weit genug war und zahl- reich genug, deren Stellen zu be- setzen. Täuschen wir uns nicht liber die unabsehbare Bisherig- keit der **»neuen« Wissenschaft –** verkennen wir nie ihre **Boden- losigkeit** und **ihre Feme** zu aller **Philosophie.** Und wissen wir, daB dieses zu wissen immer nur ein Beilăufiges ist, weil wir wissen: die Geschichte der Wahrheit des Seyns geschieht în ihrem ei- genen Bereich und hat ihre eige- ne »Chronologie«.
de care cel din Evul Mediu nu reprezintă nimic; pentru că Evul Mediu nu cunoştea nicio interogare originară cu exigenţele sale – şi nu putea să afle nimic din ceea ce Nietzsche a ridicat spre cu- noaştere. Dar acesta nu este pentru contemporani decît un expedient şi la nevoie un depozit, nu ceva care ar putea să-i constrîn- gă la seriozitate

sau la o meditaţie asupra *sa.*

„Deţinem" deja adevărul. Demonstraţie: ne comportăm ca şi cînd ar trebui să „cercetăm". Atunci şi numai atunci cînd te ştii în posesia adevărului, devine validă afirmarea **„ştiinţei".** Iar **„ştiinţei"** nu i-a mers niciodată atît de bine ca azi, a fost suficientă o perioadă scurtă de discreditare a „intelectualilor" – exact atît cît le trebuia pentru a avansa şi a fi destul de numeroşi pentru a le ocupa posturile. Să nu ne facem iluzii cu privire la vechimea insondabilă a **„noii" ştiinţe –** să nu omitem **lipsa ei de înrădăcinare** şi îndepărtarea ei de orice **filozofie.** Şi să ştim că a şti acest lucru nu este decît ceva preliminar, de vreme ce ştim că istoria adevărului fiinţei se petrece în cuprinsul ei şi are propria „cronologie".
Uberlegungen V §145 [137-138], S. 401:

Diejenigen, die heute noch den letzten Rest von **Philosophie** zur Weltanschauungs-scholas- tik umfälschen, um sich zeitgemäfi zu machen, sollten mindes- tens noch so viei Einsicht und Geradheit des Denkens aufbrin- gen, dafi sie den *heiligen Thomas von Aquino* zu ihrem – ihnen allein gemäfien – Schutzpatron er- heben – um an ihm zu lernen, wie man im grofien Stil unschbpfe- risch sein und doch sehr klug we- sentliche Gedanken în den Dienst des Glaubens stellen und diesem ein entscheidendes Grundgefii- ge geben kann. Warum geschieht das nicht? Weil sogar zu dieser grofiziigigen Unselbständigkeit des Denkens die Kraft und vor aliem die **handwerkliche** Sicher- heit fehlt. Die Verwirrung ist so grofi, dafi man nicht einmal er- kennt, dafi diese »politischen« und »volksverbundenen« Philosophien kiimmerliche Nachbilder der *Scholastik* sind.
Die Groteske wird vollständig, wenn zu all dieser Verworrenheit noch der »Kampf« gegen die **katholische Kirche** kommt – ein **»Kampf«,** der seinen Gegner noch gar nicht gefunden hat und auch nicht finden kann, solange er so kurz und so klein denkt von dem, was die Grundlagen dieser
Reflecţii V §145 '[137-138]:

Cei care astăzi falsifică ceea

ce a rămas din **filozofie,** transfor- mînd-o într-o scolastică a viziunii despre lume, ar trebui cel puţin să aibă suficientă inteligenţă şi rectitudine a gîndirii încît să-l ridice pe sfîntul *Toma din Aquino* la rangul – singurul care le convine – de sfînt patron, pentru a învăţa astfel de la el cum poţi să fii ne- creator într-un mare stil şi totuşi atît de deştept încît să poţi pune gînduri esenţiale în serviciul credinţei, dîndu-i acesteia o structură hotărîtoare. De ce nu se petrece acest lucru? Pentru că acestei he- teronomii generoase a gîndirii îi lipseşte forţa şi mai ales siguranţa **artizanală.** Confuzia este atît de mare, încît nimeni nici măcar nu îşi dă seama că aceste filozofii „politice" şi „apropiate de popor" nu sînt decît imitaţii nefericite ale *scolasticii.*

Totul atinge culmea grotescului cînd acestei confuzii i se adaugă **„lupta"** împotriva **Bisericii Catolice –** o **„luptă"** care nu şi-a găsit încă adversarul şi nici nu-l poate găsi atîta vreme cît va avea o gîndire atît de îngustă şi măruntă cu privire la ceea ce constituie temeiurile acestei Biserici: forma

Kirche ausmacht: die abgewan- delte Metaphysik des abendlăn- dischen Denkens iiberhaupt, 1 în der diese »Weltanschauungs- kămpfer« so sehr verstrickt sind, daB sie nicht ahnen, wie sehr sie denselben **briichigen Boden** [Fraglosigkeit des Seins, Grund- losigkeit der Wahrheit, Wesens-	modificată a metafizicii occidentale în genere, în care aceşti „luptători ai viziunilor despre lume" sînt atît de sudaţi, încît nu îşi dau seama că stau pe acelaşi **sol fragil** pe care stă „adversarul" [neinte- rogarea fiinţei, lipsă de fundament al adevărului, determinare esenţială a omului].

Uberlegungen VI §3 [1-3], S. 421: ***Das Seyn. –*** Die aus ihm quellen- de Uberhohung des Seyns selbst erfahren wir Ubergănglichen în der Verweigerung. - În dieser Uberhohung entspringt der **Spielraum** des Zwischen, das die Verweigerung als Zuweisung des Da-seins er-eignen lăBt. Und în der Zugewiesenheit reicht das Da als Wahrheit des Seyns iiber die Verweigerung hinaus în die zu ihr gehdrige Abgriindigkeit der Erzitterung. Aus dem ***Grunde*** **des Volkes,** aus seiner Geschichte, und aus dem Grunde seiner Geschichte, aus dem Da-sein, ***gegen*** das **Volk –** das die Wahrheit nie wis- sende –	***Reflecţii VI*** §3 [1-3]: ***Fiinţa –*** Autodepăşirea fiinţei, care îşi are originea în ea însăşi, ne încearcă pe noi, cei care ne aflăm în trecere, prin retragerea ei. - în această autodepăşire de sine îşi află originea **spaţiul de joc** al lui între, al intermediarului, care face ca refuzul fiinţei să devină un eveniment prin care ne este conferit faptul de a fi aici. A vorbi pornind de la ***fundamentul*** **poporului,** din istoria sa şi din fundamentul istoriei sale, din ***Da-sein-ul*** său, ***împotriva*** **poporului –** cel care nu cunoaşte niciodată adevărul. Numai aşa se poate ajunge la **„spaţiul”** său! Prin

Zusammengedrängten sich aus- breiten kbnnen. Wie aber, wenn dieser Platz uns zuruckgegeben wäre eines Tages und trotzdem die Raumnot anhielte, ja vielleicht erst ausbräche. Wenn das **Volk** nur das **Volksein** zum Ziel hat, das zu bleiben, was es als Vorhandenes schon »ist«, hat die- ses **Volk** dann nicht den Willen zum **Volk ohne Raum,** d. h. ohne den Entwurfsbereich, in dessen Abgriinden erst es die Hohe fin- det, sich zu iiberwachsen und die Tiefen, um Wurzeln ins Dunkle zu treiben und ein Sichverschlie- Gendes als das Tragende zu ha- ben (wahrhaft eine Erde)? Oder diirfen wir meinen, wenn nur erst der »Platz« gesichert sei, dann falie dem **Volk** der **Raum** von selbst zu? Elende Verblendung? Jener »Platz« fur die immer zahl- rei- cher werdenden Allzuvielen mufite erst recht jede Raumnot vdllig ersticken und damit die Moglichkeit einer geschicht- lich-l -schaffenden **Bodenstän- digkeit.** Weit hinaus muG daher die Besinnung der **Wenigen** gehen iiber die jetzige Aufriittelung, damit ihr von weither ein langes Ziel zustoGe und ihr die Blendung durch das Jetzige verwehre. (Vgl. S. 30 f.).

se pot răspîndi. Cum ar fi însă dacă acest loc ne-ar fi dat înapoi într-o zi şi, cu toate acestea, nevoia de spaţiu nu numai că nu ar înceta, dar abia atunci ar izbucni. Dacă **poporul** are ca scop numai **faptul său de a fi un popor,** adică de a rămîne ceea ce el „este" deja ca simplă prezenţă, atunci un asemenea **popor** nu are voinţa de a fi un **popor fără spaţiu,** adică există în lipsa domeniului proiectării de sine, în ale cărei abisuri el poate să găsească înălţimea din care să crească şi să se depăşească pe sine şi nici adîncimile pentru a se înrădăcina în întuneric şi pentru a se ancora în ceea ce închide în sine (cu adevărat un pămînt)? Sau trebuie să presupunem că, odată ce „locul" e asigurat, atunci **spaţiul** îi revine de la sine **poporului?** Orbire mizerabilă? Pentru cei întotdeauna numeroşi şi al căror număr creşte constant orice nevoie de spaţiu ar trebui să fie complet sufocată şi prin aceasta să fie sufocată şi posibilitatea unei în**rădăcinări** istoric-creatoare.

De aceea, meditaţia **celor puţini** trebuie să depăşească cu mult turbulenţele prezentului pentru ca un ţel îndepărtat să îi izbească şi să-i protejeze împotriva orbirii prezentului (Cf. p. 30 f.).

Uberlegungen VI
§ 31 [24-27], S. 435-438:

Was »Philosophie« jetzt noch ist:
1. Anhăufung von historischer und systematischer *Gelehrsamkeit.* (Und wie solite nicht aus Beseiti- gung aller Fehler einer Denkiiber- lieferung von zwei Jahrtausenden schliefilich sich das »richtige« »Werk« einer sehr eifrigen Schul- meisterei zusammenstellen las- sen).
2. *»Scholastik«* – aber natiirlich das Neueste aufgreifende apolo- getische Verarbeitung von »Ge- dankengut« beliebigster Her- kunft – *im Dienste der* ***christlichen Kirchen –*** der Mischmasch von verhăltnismăfiig ordentlichem »Niveau« als Grundsatz der Zu- sammenrechnung.
3. *»Scholastik«* – aber noch auf der Suche nach ihrem Aristote- les – *im Dienste der* ***politischen Weltanschauung*** (Grundsatz die Verdeckung und Verleugnung aller »Quellen«, aus denen diese **Philosophie** kommt). »Gemein- schaft« als Prinzip des Diebstahls – die Auswahl der moglichst Unver- bildeten – sprich Ahnungslosen als »Publikum«. Die Organisation der wechselweisen Belobigung.
4. »Philosophie« als *Geschimpfe auf die Philosophie* und deren Um- knetung în nachhinkendes **Welt- anschauungsgefasel. I** (Grundsatz: angeblicher Kampf gegen

Reflecţii VI
§ 31 [24-27]:

Ce mai este azi ***„filozofia”:***
1. Acumulare de *erudiţie* istorică şi sistematică. (Şi cum ar putea să nu fie înjghebată, printr-o hărnicie pedantă, „opera” „cea corec- tă”, după eliminarea tuturor erorilor unei tradiţii a gîndirii veche de două milenii).

2. *„Scolastică”* – dar, bineînţeles, prelucrarea apologetică cît mai inovatoare a tot ce aparţine

de „patrimoniul gîndirii", indiferent de originea sa – cu scopul de a-l pune în slujba ***bisericilor creştine –*** forfota unei gîndiri decente, ca principiu al bilanţului.

3. *„Scolastică"* – dar încă în căutarea propriului Aristotel – aflată *în slujba* ***viziunii politice asupra lumii*** (principiul [este] ascunderea şi negarea tuturor „surselor" din care provine această **filozofie).** „Comunitatea" ca principiu al hoţiei – alegerea ca „public" a celor cît mai deformaţi, a celor care nu au habar. Organizarea elogierii reciproce.

4. „Filozofia" *ca insultă la adresa filozofiei* şi asocierea ei cu flecăreala **viziunii asupra lumii.** (Principiu: o pretinsă **luptă** împotriva **creştinismului –** fără să fi fost creştin

das **Christentiun –** ohne daB man je selbst Christ war und durch eine Auseinandersetzung hindurch muBte).

5. Journalistische Geschicklich- keit der Verarbeitung aller dieser Arten von **»Philosophie«** mit ver- schiedener Dosierung je nach den Umständen – (die Reste von Lite- raten der «Frankfurter Zeitung« und anderer Blätter).

Lauter Gleichgiiltigkeiten – fur sich genommen -; aber în ihrer nicht zufälligen *Zusammengehdri- gkeit* (die bis zum ausgesproche- nen Einverständnis geht) sind alle diese Un-arten von **»Philos- ophie«** doch das Wesentliche der »geistigen« und «kulturpo- litischen« Situa tion. Alle zusam- men haben das gemeinsame und je anders und je gleich schlecht verhiillte Interesse, das wirkliche Fragen, das auf erste Entschei- dungen und Besinnungen hin- drängt, hintanzuhalten und vor aller Fragwiirdigkeit des Seyns und vor jeder Ungeschiitztheit des Seienden die Augen zu schlie- Ben. Und deshalb steht diese »Ka- meradschaft« der **Un- philoso- phie** »geschlossen« bereit zum »Einsatz« im Dienst der Verfesti- gung der Seinsverlassenheit des Seienden und ihrer Vorform – des Nihilismus.

Aber I all dies wăre nicht nur zu hoch, sondern vor aliem verkehrt geschătzt, wollte

einer dadurch
şi fără să fi trecut printr-o confruntare).

6. Abilitate jurnalistică de prelucrare a tuturor acestor specii de **„filozofie”** într-un dozaj diferit în funcţie de circumstanţe, (restul de literaţi din „Frankfurter Zeitung” şi alte ziare).

Luate în sine – toate sînt nişte pure banalităţi; dar luate în *unitatea* lor, deloc arbitrară (care merge pînă la consensul explicit), toate aceste specii deformate ale **„filozofiei”** constituie esenţa situaţiei „politico-culturale” şi „spirituale”. Ele au în comun interesul, prost ascuns, de a reprima interogarea adevărată, cea care împinge spre decizii primordiale şi meditaţie, şi de a provoca închiderea ochilor în faţa oricărei interoga- bilităţi a fiinţei precum şi în faţa vulnerabilităţii fiinţării. De aceea, această „camaraderie” a **ne-filozofiei** stă „pregătită” pentru a acţiona în bloc în slujba consolidării abandonului fiinţei şi a formei sale preliminare – nihilismul.

Dar toate ar fi nu numai supraestimate, dar şi prost apreciate dacă am vrea să ne lăsăm antrenaţi
sich zu einer ausdriicklichen un- mittelbaren Bekämpfung verlei- ten lassen, zumal **diese «Philoso- phie«** ein notwendiges Mittel der MittelmăBigkeit bleibt. Alles Mit- telmăfiige, was în sich kein Ge- wicht hat und **nie Wurzeln schla- gen kann,** bedarf von Zeit zu Zeit einer aufgedrungenen Bestăti- gung seiner Unentbehrlichkeit, um so immer mittelmăBiger und brauchbarer zu werden.
Was die **»Philosophie«** în den ge- nannten Arten jetzt noch ist, das bezeugt nur, daB sie schon seit Jahrzehnten aus der grofien Bahn ihrer ersten Geschichte heraus- geworfen wurde und nicht mehr die Gefahr wagen kann, durch Einschwenken în diese Bahn sich einer wesentlichen Auseinander- setzung zu stellen, durch die sie în ihre **Bodenlosigkeit** verwiesen wird (dafi die Leitfrage nach dem Seienden – so sie iiberhaupt noch gefragt wird – **keinen Grund hat,** es sei denn, sie erwachse aus der Grundfrage nach der

Wahrheit des Seyns).
Was freilich mit dieser Frage he- raufzieht, fordert eine Verwand- lung des Menschen und fordert das Einzige und Hochste al- ler **Philosophie,** daB sie în der **Grundung** der Wahrheit des Seyns sich selbst aus diesem den Ursprung gibt und damit auf jede Kriicke und Anlehnung und jede Bestătigung Verzicht tut -. Dieses

într-o luptă declarată şi directă, mai ales că **această „filozofie”** rămîne un mijloc necesar al mediocrităţii. Tot ceea ce este mediocru, ceea ce n-are nicio greutate şi **nu poate prinde niciodată rădăcini, are** nevoie din cînd în cînd de o confirmare forţată a caracterului său indispensabil, pentru a deveni astfel din ce în ce mai mediocru şi mai util.

Ceea ce a ajuns să fie **„filozofia”** în toate aceste specii sus-numite arată numai faptul că ea a fost, de decenii, deturnată de la drumul măreţ deschis de prima ei istorie, ajungînd să nu se mai poată încumeta ca, prin regăsirea acestui drum, să ajungă la o confruntare esenţială, care să o aducă în faţa propriei **lipse de înrădăcinare** (că întrebarea privitoare la fiinţare – aşa cum mai e ea încă pusă – nu are **niciun fundament,** fiindcă nu creşte din întrebarea fundamentală cu privire la adevărul fiinţei).

Ceea ce se iveşte odată cu această întrebare necesită o metamorfoză a omului precum şi tot ceea ce e mai singular şi mai înalt în toată filozofia, anume că ea îşi dă sieşi originea prin **fundamentarea** adevărului fiinţei, astfel putîn- du-se lipsi de orice cîrjă, sprijin şi de orice confirmare. Aceasta e cel mai greu de priceput:

ist am schwersten zu begreifen: I Das Erdenken des Seyns wagt den Ursprung aus dem Nichts (dem Schatten des Seyns): das Seiende im Ganzen als Seiendes. Das Seyn ist zu wagen – ob der Mensch die Wahrheit des Seyns **griindend** [sich] selbst în diesen **Grund** und seine Erhaltung – d. h. Entfaltung verwandle. Mit dem Ergriff und der Vorbereitung die- ser Aufgabe steht und fălit die **Philosophie.**
Sich der **Philosophie** în

dieser Aufgabe zukehren, heifit: sich ab- kehren von jedem Versuch zu ei- ner unmittelbaren Verständigung *mit* dem Noch Giiltigen und Be- triebenen oder auch nur aus die- sem und aus dem Gegensatz zu ihm. Diese Abkehr gerăt aber au- fierdem, vom Gelăufigen und sei- nen Sachwaltern her gesehen, în den Anschein der verdriefilichen Abwendung und des Eigensinns. Die Abkehr kann nicht ihr We- sentliches und Erstes und Tra- gendes zeigen: die urspriinglich er-eignete Zukehr zur Wahrheit des Seyns – die Instăndigkeit des Da-seins.

Gîndirea fiinţei se încumetă spre originea venită din nimic (umbra fiinţei): fiinţarea luată în întregul ei ca fiinţare. Trebuie să ne încumetăm să gîndim fiinţa – dacă omul prins în **fundamentarea** adevărului fiinţei se metamorfozează el însuşi în acest **fundament** cu tot cu menţinerea şi desfăşurarea sa. în prinderea şi pregătirea acestei sarcini se joacă soarta întregii **filozofii.**

A ne întoarce la **filozofie** prin aceasta sarcină înseamnă: renunţarea la orice tentativă de reconci- liere *cu* această agitaţie, care trece încă drept validă, şi la orice îşi are originea în această agitaţie sau în ceea ce îi este opus ei. Această re- nunţare dă impresia, din perspectiva a ceea ce e actual şi a avoca- ţilor actualităţii, unei deturnări prin opoziţie şi obstinaţie.

Această renunţare nu poate să-şi arate dimensiunea esenţială şi cea mai importantă: întoarcerea spre adevărul fiinţei ca eveniment originar – menţinerea constantă în existenţă înţeleasă ca fapt de a fi aici.

Secţiunea tematică centrată pe termenul de „Sol” *(Boden)* este una din cele mai importante, mai ales dacă facem abstracţie de proasta reputaţie şi de presupusa întrebuinţare politică a acestui termen. Enumerarea tuturor pasajelor în care apare acest termen prezintă avantajul de a condensa reflecţiile heideggeriene asupra destinului filozofiei şi a ceea ce „mai este ea”. Sîntem astfel martorii situaţiei dramatice a prezentului istoric în care s-au dezvoltat aceste reflecţii şi,

retrospectiv, nu avem impresia că ne întoarcem într-un timp istoric al trecutului, ci într-un trecut care rămîne, odată cu timpul sau în pofida lui, mereu prezent, de vreme ce deriva la care este supusă gîndirea a rămas neschimbată. Deşi au luat naştere într-un timp istoric determinat, aceste reflecţii conservă capacitatea de a se apleca spre viitor, pentru a năvăli în propriul nostru prezent avertizîndu-ne cu privire la riscul instrumentalizării politice a cunoaşterii şi a derivatelor sale – o primejdie faţă de care nici Heidegger nu era adăpostit. Deriva filozofiei decurge din utilizarea ei în scop politic şi din instrumentalizarea a ceea ce mulţi de ieri şi de azi numesc „filozofie", termen care se referă de fapt la o filozofie „de circumstanţă". § 31 *(Reflecţii VI)* care închide secţiunea aceasta ar putea să fie, după părerea mea, luat ca o indicaţie *(Anweisung)* pe care Heidegger vrea să o dea cititorului care caută adevărul dincolo de orice „prezent". înainte de a ajunge la o asemenea înţelegere, este necesar să facem un pas înapoi chiar dacă vom ţine privirea îndreptată înainte. Este mult mai uşor să ne uităm înapoi şi să justificăm cele expuse dacă sîntem conştienţi de acest lucru. Pentru a putea realiza această intenţie, trebuie să-l urmăm încă o dată pe Heidegger, menţinînd distanţa potrivită pentru a evita suprapuneri inutile.

O figură simbol este „gînditorul care duce la bun sfîrşit această tranziţie" *(Reflecţii V,* § 62). Discursul despre „tranziţie" *(Ubergang)* se referă, în cadrul istoriei fiinţei, la tranziţia speculativă realizată de Heidegger de la întrebarea cu privire la fiinţă din *primul început* (fiinţa ca *Seiendheit* a fiinţei) către aceeaşi întrebare transformată în cadrul *celuilalt început* (fiinţă *[Seyn]* ca adevăr, deschidere-luminătoare sau descoperire a fiinţei şi adevărul fiinţei care survine ajungînd la propriul său; survenirea proiectării adevărului fiinţei în propriul său prin proiectarea apropria- toare, specifică *Dasein-ului,* a adevărului fiinţei).

în § 62 Heidegger schiţează contururile gînditorului care este demn de acest nume şi arată cum este

percepută munca acestuia în *exterior* şi cum este ea apreciată în termeni de contabilitate istorică. Cine vrea să gîndească cu adevărat astăzi, în faza finală a istoriei primului început, adică a metafizicii, – şi astfel Heidegger se adresează şi lui însuşi – nu poate fi decît un *„gînditor* care duce la bun sfîrşit această tranziţie", cu alte cuvinte un gînditor care se reîntoarce la istoria primului început şi a moştenirii sale conceptuale, în vederea descoperirii nespusului şi negînditului care, printr-o elaborare adecvată, pot inaugura un nou curs al istoriei, anume *istoria celuilalt început,* în care întrebarea cu privire la adevărul fiinţei *{Seyn)* ca eveniment *{Ereignis)* devine centrală. În cadrul unui asemenea drum *prioritatea îi revine fiinţei {Seyn),* iar gînditorului îi este îngăduită posibilitatea de a cuprinde acest alt „început", dacă fiinţa permite acest lucru. Spre deosebire de Husserl şi de proiectul său fenomenologic, Heidegger nu este dispus să încredinţeze această misiune subiectivităţii. întoarcerea la origini nu poate să se sprijine pe intenţionalitatea înţeleasă în sens husserlian; fenomenologia trebuie să urmeze o cale care să conducă către apartenenţa noastră originară la fiinţă *{Seyn).* După Heidegger, alte încercări de a gîndi au eşuat în propriile lor proiecte, şi filozofia însăşi a rătăcit atunci cînd ea a ţinut ascuns ceea ce trebuia să aducă la lumină în des-tăinuirea sa. Filozofia a eşuat ducîndu-şi viaţa în uitarea întrebării prioritare „cum fiinţează în mod esenţial fiinţa *{Seyn)?"* De aici se poate vedea că prioritatea fiinţei *{Seyn)* se arată ca o cerinţă care nu poate fi cuprinsă niciodată cu ajutorul categoriilor obişnuite care îşi au originea în omul individualizat şi deci întunecat; omul a fost condus spre această singularizare de o lungă şi înşelătoare tradiţie filozofică care s-a limitat la om, dezvoltând astfel un antropologism din ce în ce mai rafinat.

în plus, demersul „gînditorului care îndeplineşte tranziţia", aşa cum este el observat din *exterior* – şi aici referinţa este la „cei noi" care apreciază totul în termeni de inovaţie şi de influenţă – va fi opus gîndirii care

pregăteşte şi încearcă să realizeze
tranziţia: în ochii „celor noi" acest drum al gîndirii va fi văzut fie ca o simplă reluare a moştenirii tradiţiei, fie ca un adaos la această tradiţie sau ca o perspectivă arbitrară asupra unui viitor care, într-o astfel de socoteală, rămîne complet străin faţă de esenţa viitorului. Pentru Heidegger viitorul nu este ceea ce vine imediat după prezent, fiind predictibil şi programat pe bază de calcul, ci este capacitatea de a primi într-o clipă dăruirea imprevizibilă a fiinţei.

Deoarece gînditorul esenţial oscilează „între" meditaţia asupra primului început şi realizarea unui alt început, el poate părea neîncadrabil. El nu poate fi plasat într-o linie specifică de interpretare nici în interiorul unui curent filozofic şi la fel de puţin poate fi el catalogat pe baza unui ,,-ism". „El nu poate fi «plasat» nicăieri" pentru că nu poate fi situat în contexte şi cadre determinabile şi calculate pe baza unor aprecieri istorice. Un asemenea gînditor se caracterizează prin „exil *(Heimatlosigkeit)".* Acest „exil" ascunde o situare profundă şi adevărată, o „înrădăcinare" *(Bodenstdndigkeit):* un asemenea gînditor stă în strînsă legătură cu adevărul fiinţei, şi astfel gîndirea sa capătă teren solid pe care să se dezvolte într-o manieră autentică şi pe baza căruia poate să stabilească o legătură cu trecutul – nu ca erudiţie, ci ca confruntare istorică *(Aus-einander-setzung)* – şi să se realizeze astfel viitorul.

în terminologia heideggeriană, termenii „exil" *(Heimatlosigkeit)* şi „înrădăcinare" *(Bodenstdndigkeit)* se referă exclusiv la istoria fiinţei, în care se aventurează o gîndire. A recurge la alte aplicări şi construcţii intelectuale ideologice pornind de la o întrebuinţare nepotrivită a terminologiei heideggeriene înseamnă să te laşi înşelat de grave neînţelegeri hermeneutice.

După încercarea de a schiţa figura „gînditorului tranziţiei", Heidegger ia act de declinul inevitabil al filozofiei, care ar fi în aşa măsură depăşită, încît „filozofia ar trebui înlăturată din universităţile deja

defuncte". Această propoziţie lapidară – care se găseşte la *începutul* § 134 – este un important reper în îndelungata reflecţie heideggeriană care pune două probleme: pe de o
parte, problema cu privire la ce mai poate fi considerat a fi filozofie, pe de altă parte, problema surogatelor ei; pe de o parte, a se situa în afara (Universităţii), pe de altă parte, a se afla înăuntru (înăuntrul istoriei fiinţei). Acest joc de contraste al separărilor tot mai ascuţite se încheie cu amintirea „misiunii" care trebuie îndeplinită dacă vrem să ducem mai departe destinul filozofiei *(Reflecţii VI,* § 31). Aşa cum am semnalat deja, este dificil să determinăm timpurile în succesiunea verbelor, căci reflecţiile heideg- geriene aparţin unei perioade care nu se uită pur şi simplu la trecutul istoric, ci îl priveşte de aşa manieră încît prezentul nostru se întoarce spre el, devenind abia astfel inteligibil.

Astfel, „ştiinţele politice" iau locul filozofiei în universităţi: „Bineînţeles că filozofia nu ar fi astfel înlăturată – aşa ceva este imposibil – dar ar fi eliminat ceva care seamănă cu filozofia – şi prin asta ar pune-o, într-un sens, în afara pericolului de a fi desfigurată" *(Reflecţii V,* § 134). Filozofia poate să evite acest pericol retră- gîndu-se din modurile utilitariste de gîndire ale politicii care se serveşte de anumite „persoane", considerate de Heidegger „noi *(neu)* candidaţi pentru această ocupaţie", pentru a inaugura o „filozofie profesorală", pentru care Nietzsche şi ceea ce el a vrut să ridice spre cunoaştere şi, în genere, cunoaşterea „nu este decît un expedient şi la nevoie un depozit". „Scoaterea în evidenţă a «noului» precum şi pofta nemăsurată după ce e «nou»'' ţine în mod explicit de ceea ce Heidegger constatase în privinţa situaţiei universităţii şi a naţional-socialismului în *Reflecţii şi Semne III* (§§ 68, 78 şi 184). Toate acestea sînt elemente care adeveresc distanţarea lui Heidegger faţă de „noii" fabricanţi de cultură şi de „ocupaţiile lor". Este suficient să ne îndreptăm atenţia asupra menţionării recurente a unor asemenea „ocupaţii" *(Reflecţii şi Semne III,* § 46):

„A sta deoparte de activităţile pe care alţii le pot îndeplini mult mai bine [...]", afirmaţie care va fi reluată în *Adnotări I* [28]: „Istoricul modern, a cărui ocupaţie e o formă de jurnalism, trebuie să citească atît de multe cărţi şi documente, trebuie să producă la rîndu-i atît de multe cărţi, încît nu poţi să aştepţi de la el să formuleze, de-a lungul acestei ocupaţii, o idee la care să mediteze şi să-şi asume pericolul ca această meditaţie să aducă o întîrzi- ere în ocupaţia sa". Apoi în *Adnotări V* [143]: „munca fermierului, care este proprietar de teren, a intrat în malaxorul tehnologiei industriale, care o rezolvă rapid". Că Heidegger s-a îndepărtat de ocupaţii de acest gen, fiindcă ele împiedică trezirea oricărei interogaţii este la fel de limpede precum rezistenţa sa şi stîngăcia în astfel de ocupaţii. „Să nu ne facem iluzii cu privire la vechimea insondabilă a «noii» ştiinţe – să nu omitem lipsa ei de înrădăcinare *(Bodenlosigkeit)* şi îndepărtarea ei de orice filozofie" *(Reflecţii V,* § 134); o indicaţie cu privire la ceva ce e nou şi care se impune în toată lipsa sa de fundament pentru a da impresia de validitate acţiunilor sale.

Filozofia nu riscă numai să fie „desfigurată" (§ 134), ci şi „falsificată" (§ 145). Ce mai rămîne atunci din filozofie? Nu prea mult, ea fiind înlocuită de noile „ştiinţe politice" care sînt pentru Heidegger „biete imitaţii ale scolasticii". Asemenea imitaţii conduc la o falsificare a ceea ce rămîne din filozofie, iar cine se pune în slujba unei întreprinderi de acest fel nu-şi dă seama că pune piciorul pe un „sol fragil" *(briichiger Boden).* Criticînd „filozofia politică apropiată de popor", Heidegger se întoarce în mod subtil împotriva ideii unei filozofii naţional-socialiste. în propria lor manieră de a proceda, filozofiile naţional-socialiste nu ajung nici măcar să fie coerente unele faţă de altele. Ele dau dovadă de stîngăcie chiar în urmărirea a ceea ce intenţionează în mod tacit: le lipseşte inteligenţa pentru a pune gîndirea în slujba unei credinţe goale şi a altor convingeri. în această privinţă ele nu sînt nici la înălţimea intenţiilor lor instrumentalizante. Lipsa de „independenţă" care le

caracterizează le conduce într-o stare de „confuzie" atît de mare, încît nu-şi dau seama că propriul lor demers nu este altceva decît o biată „imitaţie" a unui trecut la care ele se raportează, nefiind însă în măsură să fie complet în concordanţă cu el. Rezultatul la care ajung aceste filozofii constă în falsificarea unei alte „viziuni asupra lumii" care, în accepţia ei negativă,
trebuie introdusă în clasificarea celor patru tipuri de „viziuni actuale asupra lumii"[51], pe care Heidegger le supune unei examinări ordonate şi diferenţiate în mod sistematic în *Contribuţii la filozofie.*

---

51 Cf. Idem., § 7, pp. 24-25, în care Heidegger distinge patru feluri de „viziuni asupra lumii": „1. Cea transcendentă (supranumită şi «transcendenţă») este Dumnezeul creştinismului; 2. Această «transcendenţă» este negată, iar «poporul» însuşi – insuficient determinat în esenţa sa – este pus în locul lui drept chip şi scop al întregii istorii. Această «perspectivă anti-creştină asupra lumii» este numai *aparent* anticreştină, căci ea se suprapune totuşi, *în esenţă,* cu acel tip de gîndire care poartă numele de «liberalism»; 3. Ceea ce este transcendent devine o «idee» sau un set de «valori» sau un „sens", care ar trebui să fie actualizate prin intermediul «culturii»; 4. două din aceste trei tipuri de transcendenţă – ideea de popor şi creştinism, sau ideea de popor şi cea de cultură, sau creştinism şi cultură – sau chiar toate trei deodată sînt combinate în diferite grade. Iar acest amestec este astăzi «viziunea» dominantă şi general valabilă asupra lumii, în care totul este amestecat şi nimic nu mai are un rol hotărîtor". Raportarea constantă la *Contribuţii* este esenţială pentru a înţelege şi a aprofunda ceea ce *Caietele Negre* formulează numai într-o manieră succintă: § 14 „Philosophie und *Weltanschauung"* (cf. idem., pp. 36-41) şi § 15: „Philosophie als *«Philosophie eines Volkes»„* (cf. idem., pp. 42-43), dar şi § 268 *„Das Seyn (Die Unterscheidung)":* „(rămîne desigur întrebarea cine consideră adevărate aceste perspective asupra lumii şi construiesc chiar, pornind de la ele, «ştiinţe» precum biologia sau ştiinţa raselor, pentru a consolida, chipurile, cu ajutorul lor această «viziune asupra lumii», indiferent de ambiţia «viziunii»„ (idem., p. 479).

§ 3 din *Reflecţii VI* aduce o lămurire suplimentară: „Dacă poporul are ca scop numai faptul său de a fi un popor, adică de a rămîne ceea ce «este» deja ca simplă prezenţă, atunci acest popor nu are voinţa de-a fi popor fără spaţiu, în lipsa domeniului proiectării [...]". Discursul naţional-socialist cu privire la „popor" este menţionat aici de către Heidegger numai pentru a arăta faptul că un astfel de popor nu vrea decît fiinţa sa dată „în lipsa domeniului proiectării de sine", adică fără adevărul fiinţei, care este mai întîi proiectat şi deschis în proiectul caracteristic Dasein-ului – fără acest adevăr în care poporul îşi atinge înălţimile şi adîncimile. Ceea ce înseamnă că Heidegger aspiră în mod
speculativ la ceva ce se deosebeşte complet de ceea este proclamat limpede şi zgomotos în naţional-socialism: o fundamentare ne-politică, care ar fi conformă numai fiinţei, şi cu ea o autentică reînnoire a poporului în toate aspectele sale.

Apoi, „acest popor nu are voinţa de a fi un popor fără spaţiu". Această referinţă la popor ne permite să ne întoarcem la § 242 din *Contribuţii: „Timpul-spaţiul ca temei abisal"*[411]. Poporul ar trebui să se înrădăcineze în spaţiul său originar, pe un sol autentic. Ce este acest spaţiu înţeles autentic? Nimic altceva decît adevărul fiinţei, pe care Heidegger îl determină ca „timp-spaţiu" sau „temei abisal". Acestea se desfăşoară în dualitatea a două momente: iluminare şi ascundere, refuzare de sine şi donare de sine. Adevărul fiinţei şi proiectul esenţial al *Dasein-uiui* care se întemeiază în această aruncare îşi aparţin unul altuia.

Această tematizare se încheie cu § 31, în care Heidegger face un bilanţ cu privire la ceea ce mai este „astăzi filozofia", scoţînd în evidenţă transformările care au redus-o la tăcere. Filozofia a devenit „erudiţie", „scolastică", „abilitate jurnalistică" (literaţii din urmă de la „Frankfurter Zeitung" şi alte ziare). în această situaţie nefavorabilă, filozofia rămîne în serviciul „circumstanţelor", în care „vorbăria despre viziuni asupra lumii" prevalează în faţa căutării adevărului. Prin

acest vacarm este stăvilită orice „interogare adevărată”; totul se înscrie în indiferenţa intuiţiilor „spiri- tual-politice” ale unei epoci în care se instalează „«camaraderia» nefilozofiei” devenită „mediul necesar al mediocrităţii”. Asistăm aici Ia o schimbare de direcţie, astfel încît universitatea va deveni un spaţiu necreator, în măsură să primească o nefilozofie aproximativă, din ce în ce mai avidă de a obţine un consens pentru a putea să-şi vîndă fructul intuiţiilor sale pe piaţă prin intemediul abilităţilor sale jurnalistice. Ceea ce mulţi iau drept „noua” cunoaştere nu mai este căutare a unei adevărate interogări, ci obiect al unei comercializări nemăsurate. Cunoaşterea „este mascată” într-o falsă iluzie şi închide ochii în faţa oricărei „interogabilităţi

[41] Idem., pp. 379-388.

a fiinţei”. În această comedie, Heidegger vrea să meargă dincolo de frivolitatea unei vorbării oarbe, care caută să-şi justifice propria mediocritate făcînd uz de idei lipsite de hotărîre. Demersul îndreptat spre utilitate al noii filozofii este destinat să rămînă în afara istoriei fiinţei, fiindu-i imposibil să intre într-o confruntare esenţială avînd în vedere că o astfel de confruntare ar aduce-o „în faţa propriei lipse de înrădăcinare *(Bodenlodigkeit),* (atunci cînd întrebarea cu privire la fiinţare – aşa cum este încă pusă – nu are niciun fundament *(Grund),* adică nu creşte din întrebarea fundamentală *(Grundfrage)* cu privire la adevărul fiinţei)”.

„Ceea ce se conturează cu această întrebare solicită o transformare a omului şi cere filozofiei ceea ce este în ea cel mai singular şi mai înalt: să-şi dea sieşi originea în **fundamentarea** adevărului fiinţei, şi astfel să renunţe la orice cîrjă, sprijin şi la orice confirmare”. Acest extras este de o importanţă centrală în ceea ce priveşte conceptul hermeneutic al „fundamentării” *(Griindung)*[42]*:* în el se găseşte misiunea adevăratei filozofii. „Fundamentare” semnifică înţelegerea fiinţei care merge la fundamentul lucrurilor şi astfel ajunge la adevărul fiinţei. în toate acestea Heidegger subliniază foarte ferm că gîndirea istoriei fiinţei nu are niciun fel de coloratură

naţional-socialistă şi nici politico-ideologică. „Ceea ce se conturează cu această întrebare", adică ceea ce se conturează odată cu întrebarea cu privire la adevărul fiinţei „solicită o transformare a omului" în *Dasein,* adică într-o menţinere în deschiderea adusă de *Dasein,* deci în adevărul fiinţei „şi cere filozofiei ceea ce este în ea cel mai singular şi mai înalt: să-şi dea sieşi originea în fundamentarea adevărului fiinţei". în acest pasaj se spune foarte clar că *gîndirea istoriei fiinţei nu îşi găseşte nicăieri altundeva originea* – nici în politic, nici în ideologic, adică în ce e croit pe măsura unei viziuni asupra lumii şi deci nu poate fi legată nici de antisemitism – decît în survenirea prezentizării esenţiale a adevărului fiinţei, aşadar în survenirea proiectului adevărului fiinţei

[42] Din nou este necesară trimiterea la volumul *Contribuţii la filozofie:* cf. idem., §§ 187-188, pp. 307-308.
în cadrul proiectului filozofic (care face accesibilă fiinţa), pornind de la lăsarea să fie a acestei surveniri de către noi, adică tocmai de la acest adevăr al fiinţei.

3. Reflecţii VII-XI – *Caietele Negre* 1938/39[52]

3.1. „Distanţarea" explicită de naţional-socialism şi motivul *tăcerii sale active*

Construcţia lingvistică a gîndirii istoriei fiinţei susţine eşafodajul tematic al acestei secţiuni. Va trebui să ne întoarcem destul de des la *Contribuţii,* mai ales la paragrafele în care este discutată chestiunea „universităţii", precum şi strînsa ei legătură şi dependenţă de naţional-socialism; această corelare directă poate fi extrasă din terminologia folosită: „Universitatea «Reich-ului»„ (la începutul § 6 din *Reflecţii VII)* şi în acelaşi context „gigantica

52 Cf. Id., *Uberlegungen VII-XI (Schwarze Hefte 1938/39),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 95, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

(riesenhaften) aparatură" care apare de cinci ori în acest capitol. „Trăirea *fErlebnis)"* (de două ori), „întreprinderea culturală creştină" (de trei ori), „întreprinderea filozofică" (o dată) toate constituind contextul raportat la universitate. Paralel cu tema universităţii apare simultan şi „viziunea naţional-socialistă asupra lumii", laolaltă cu constatarea că „meditaţia" şi deci cunoaşterea esenţială îi rămîn străine. înlănţuirea reflecţiilor continuă cu „starea de spirit naţional-socialistă" care, cu frazeologia sa, se înalţă din „condiţia epocii moderne" şi din „exacerbarea discursului"; reflecţia merge mai departe într-un crescendo de cuvinte asemănătoare, cum ar fi „barbarie a gîndirii", „decădere", „înstrăinare". Prin toate aceste cuvinte strîns îngemănate, Heidegger ia cunoştinţă de strînsa legătură a universităţii cu naţional-socia- lismul şi cu intelectualii ei, care, în multe privinţe, împart viziunea naţional-socialistă cu oamenii „moderni", „actuali" (trebuie subliniată valoarea accentuat negativă a adjectivului „actual").

De vreme ce cunoaşterea esenţială este considerată a fi un pericol, „pseudo-filozofia naţional-socialistă" *(Reflecţii VIII,* § 53) prinde din ce în ce mai mult contur, croindu-şi drum printr-o „literatură lipsită" de „măsură", „gălăgioasă" şi „prădătoare", pentru a prinde rădăcini şi pentru „a-şi crea o confirmare publică" *(Reflecţii XI,* § 55).

Cadrului general schiţat aici i se vor adăuga de-a lungul acestui capitol argumente mult mai complexe, care vor fi analizate prin referire la *Contribuţii.* Cititorul este rugat să dea cea mai mare atenţie § 51 *(Reflecţii VIII)* şi § 53 *(Reflecţii XI):* ambele fiind decisive pentru a înţelege de ce Heidegger n-a vrut să se opună în mod public naţional-socialismului (§51) şi, mai ales, modul în care „iluzia" pe care şi-a făcut-o cu privire la „mişcare" era legată de o alta, cea conform căreia ar fi fost posibil să transforme „universitatea într-un loc de meditaţie de tip esenţial" (§ 53). Treaba lui Heidegger este să-şi determine „eroarea". Ne vom întoarce la aceste lucruri

pentru a le supune unei analize detaliate.

Uberlegungen VII
§ 6 [5-7], S. 6-7:

Es gibt noch kindische Romanti- ker, die vom »Reich« und gar der »Reichs«-universität schwărmen im Sinne der »Reichs«-Vorstel- lung Stephan *[sic]* Georges. Woher die Angst dieser angeblich Angstfreien vor dem Reich als der **riesenhaften** Apparatur des Partei- und des Staatsapparats în ihrer Einheit? Kann das metaphysische Wesen der Neuzeit und damit der năchsten Zukunft eine măchtigere Einheit zeitigen als *den Apparat der Einheit von Appa- raten?* Wer hier blofie Veräufierli- chung wahrnimmt

Reflecţii VII §6 [5-7]:

Există încă romantici infantili care se entuziasmează gîndindu-se la „Reich” şi la universitatea „Rei- ch-ului” în sensul reprezentării despre „Reich” a lui Stephan [sic] George. De unde vine frica celor care se presupune că nu au frică în faţa Reich-ului ca aparatură **gigantică a** unităţii de partid şi de stat? Poate esenţa metafizică a modernităţii şi deci a viitorului apropiat să producă o unitate mai puternică decît *aparatul unităţii aparatelor?* Cine percepe aici o simplă exteriorizare şi tinde să se întoarcă într-un trecut - und sich în ein nie Gewesenes – vielleicht Mittelalterliches – I zu- riick sehnt, der vergiGt, dafi ja im **Riesenhaften** dieses Apparates (deutsch: Zuriistung) die **riesenhaften** Mdglichkeiten des ***»Erlebens»*** geoffnet werden und kei- nem kein Erlebnis versagt bleiben soli, dai? în dieser Zuriistung erst die »Kultur« als **Erlebnisveranstaltung** zuriistungsmăBig ge- sichert ist. Deshalb ist auch das stăndige Bekenntnis zur Kul- tur keine »Phrase« und der Por- tier am Kinotheater hat ein vollkommenes Recht darauf, sich als »Kulturträger« zu wissen. Man weiB nicht, was man will, wenn man aus Kw/turbesorgnis sich glaubt, eine Gegnerschaft zum **»Nationalsozialismus«** einreden zu miissen.
Allerdings wăchst der Raum dieser Besorgnis und die Zahl derer, die ihn fiillen,

stärker und rascher als die Verantwortlichen – trotz aller Hinweise darauf – sehen mochten. Und dieser Raum ist schon uberdacht und geschiitzt durch den **christlichen Kulturbetrieb,** der allerdings sich täuscht, wenn er meint, dadurch die Christlichkeit zu erneuern -. Aber diese Meinung ist vielleicht nur eine Maske – man will die Herr- schaft im **Kulturbetrieb –** nicht în der »Politik«.

Wie, wenn *dann* der **christliche Kulturbetrieb** nur die als
poate cel al Evului Mediu – care nu a fost niciodată, acela uită că tocmai **gigantismul** acestui aparat (în germană: a fi echipat pentru ceva) deschide posibilităţile **gigantice** ale **„trăirii”** pusă la în- demîna oricui, fără excepţie, iar cu acest echipament poate fi în final asigurată „cultura” ca organizare **a experienţei trăite** conform cu echipamentul. De aceea constanta profesie de credinţă în cultură nu este o „frază”, iar portarul de la cinema are tot dreptul să se considere „purtător de cultură”.

Nimeni nu ştie ce vrea atunci cînd, pornind de la preocuparea pentru *cultură,* crede că trebuie să se convingă pe sine să intre în opoziţie faţă **de „naţional-socialism”.**

Oricum, spaţiul rezervat acestei preocupări şi numărul celor care vin să-l umple sporesc mai puternic şi mai rapid decît vor să vadă responsabilii – în ciuda tuturor indiciilor primite în acest sens. Iar acest spaţiu este deja adăpostit şi protejat prin **întreprinderea culturală creştină,** care se iluzionează crezînd că prin asta reînnoieşte creştinismul. Dar aceasta nu este poate decît o mască – de fapt, se vrea dominarea în **întreprinderea culturală,** nu în „politică”.

Dar ce-ar fi dacă **întreprinderea culturală creştină** n-ar fi decît

ausgegebene Kehrseite dessen wăre, was I der Bolschewis- mus als **Kulturzerstdrung** be- treibt – des Vorgangs, durch den die Neuzeit sich auf ihre Vollendung einrichtet und um eine Zu- riistung fur diese kămpft. Die *năchste* Entscheidung ist des- halb allein diese: *welche der rie-* ***senhaften*** *Zuriistungen des neuzeitlichen Weltbildes sich als die siegende einrichten wird.* Die Fronten und Formen dieses Kampfes um diese Entscheidung liegen noch nicht fest. Wir diirfen ihn auch nicht und lediglich als ein kunftiges Vorkommnis *histo- risch* voraus-rechnend betrachten, sondern miissen în wachsender Besinnung das Wesen der Neuzeit im Ganzen ihrer *geschichtlichen* Bahn wissen, gesetzt, dafi den Deutschen der Vollzug ei- ner Entscheidung aufbehalten ist, durch die în der Vollendung der Neuzeit **die Not eines Ubergangs** erwacht. Dann miissen jene bereit sein, denen die Not der Geschich- te nicht ein Jammer, aber auch kein Vergniigen, sondern ein Stofi des Seyns selbst ist.

reversul, trecînd spre partea sa luminoasă, a întreprinderii bolşevice de **distrugere a culturii –** a procesului prin care modernitatea se reglează în vederea isprăvirii sale şi luptă pentru echipamentul necesar în vederea acesteia. Decizia iminentă este deci următoarea: *care dintre aceste echipamente* ***gigantice*** *ale imaginii moderne despre lume se va instala ca triumfătoare.* Fronturile şi formele luptei care are ca miză această decizie nu sînt încă bine stabilite. Nu trebuie să privim lupta ca pe o întîmplare viitoare, calculînd-o dinainte în mod istoriografie, ci trebuie să cunoaştem, prin meditaţie din ce în ce mai amplă, esenţa modernităţii în

Uberlegungen VII § 21 [23-25], S. 17-19:	*Reflecţii VII* § 21 [23-25]:
Alle ***Besinnung,*** je wesentlicher sie ansetzt, bewirkt die Ge- fahr, wesentliche Vorstufen des geschichtlich Notwendigen zu	Orice ***meditare*** provoacă pericolul de a sări peste etapele esenţiale a ceea ce e istoric necesar, riscul fiind cu atît mai mare cu cît

întregul parcursului său *istoric,* presupunînd că germanilor le este păstrată îndeplinirea unei decizii care să trezească în ispră- virea modernităţii **urgenţa unei tranziţii.** Trebuie deci să fie gata cei pentru care urgenţa istoriei nu este un motiv de lamentare, dar nici de bucurie, ci un impuls al fi- inţei înseşi.

liberspringen. Deshalb muB sie die Kraft haben, im Vorsprung bleibend doch zuriickzusprin- gen und das Ubersprungene ei- gens în den Vorsprung einzuho- len. **Die »Selbstbehauptung der deutschen Universität«°** irrt, so- fern sie die Wesensgesetzlich- keit der »heutigen« Wissenschaft iiberspringt. Sie irrt noch ein- mal, indem sie im Uberspringen meint, wieder zur »Wissenschaft« zu kommen, wo eben doch mit der Neuzeit auch »die Wissen- schaft« zu Ende ist und wir die Weise des kiinftigen Wissens und seiner Gestaltung nicht wissen – wir wissen nur, daB eine blofie »Revolution« im Seienden ohne Verwandlung des Seyns keine urspriingliche Geschichte mehr schafft, sondern lediglich das Vorhandene verfestigt. Deshalb brauchte auch der erste Schritt I zur Vorbereitung einer Verwand- lung des Seyns nicht erst auf den **«National- sozialismus«** zu war- ten, sowenig wie jenes Fragen be- anspruchen kann, als **»nation- alsozialistisch«** zu gelten. Hier sind Bereiche în Beziehung ge- bracht, die sich unmittelbar nichts angehen, aber mittelbar zugleich în verschiedener Weise auf eine Entscheidung liber das Wesen und die Bestimmung der Deutschen und damit das Geschick des Abendlandes drängen. Das bloBe Verrechnen von »Standpunkten«

meditarea se dezvoltă mai esenţial. De aceea ea trebuie să aibă forţa de a rămîne retrospectivă chiar şi în anticipaţie şi de a prelua în saltul său înainte ceea ce depăşeşte. Discursul despre **„Afirmarea de sine a universităţii germane”** greşeşte în măsura în care omite legalitatea esenţială a ştiinţei „actuale”. El greşeşte din nou atunci cînd estimează că omiţînd-o va reveni la „ştiinţă”, în vreme ce tocmai odată cu mo- dernitatea şi „ştiinţa” ajunge

la sfîrşit, noi necunoscînd modul viitoarei cunoaşteri şi a configuraţiei sale – ştim numai că o simplă „revoluţie" în fiinţare neînsoţită de o transfigurare a fiinţei nu mai poate sa creeze o istorie originară, ci numai să consolideze ceea ce este prezent. De aceea, primul pas către transfigurarea fiinţei nu avea nevoie să aştepte **„naţional-socialismul",** o asemenea întrebare neputînd să aibă pretenţia de a fi considerată **„naţional-so- cialistă".** Aici sînt puse în relaţie domenii care nu au nimic de-a face unele cu altele în mod nemijlocit, dar care, în acelaşi timp şi în mod mijlocit, împing în diverse moduri spre o decizie cu privire la esenţa şi menirea germanilor împingînd astfel şi destinul Occidentului. Simpla enumerare a „punctelor de vedere" poate găsi aici numai „antagonisme" şi chiar antagonisme care nu merită să

Weltanschauung

entschieden ist.

Und es gehort zum Wesen der Weltanschauung, daB sie iiber diesen Sieg hinaus gar nicht wei- ter denken kann und nicht will, denn sie muB sich, wenn sie sich selbst versteht, aus ihrem ihr gemäEen »SelbstbewuBtsein« her- aus, als »unbedingt« setzen. Ein Papst, der sich auf das Verhan- deln im Dogmatischen einläfit, ist kein »Stellvertreter« Christi auf Erden – aber er ist andererseits nur dann Oberhaupt der Kirche, wenn er zugleich dafur sorgt, daB sich die Kirche, je nach den wech- selnden Zeitläufen, alles Mdg- liche und sogar sich Zuwider- laufende gestatten kann, damit ent-l sprechend dem Gang der abendländischen Geschichte in die »Kultur« das Christentum als Kulturchristentum sich erhalte, wodurch das Seelenheil der Gläu- bigen besonders gut geschiitzt wird. Der Protestantismus geht daran zugrunde, daB er nicht be- griff, inwiefern die Einheit von »Glauben« und »Kulturschaffen« notwendig zur Durchfiihrung eine doppelte Buchfiihrung ver- langt, fur deren Bewältigung die Rechenkiinstler lange

kann hier nur »Gegensätze« fin- den und Gegensätze sogar, die zu beachten gar nicht »lohnt«, da ja die Herrschaft der **nationalso-zialistischen**

erzogen sein miissen. În den neuzeitlichen
fie luate în considerare, de vreme ce supremaţia **viziunii naţio- nal-socialiste asupra lumii** este una consacrată.

Ţine de esenţa acestei viziuni asupra lumii că nu poate gîndi dincolo de această victorie şi nici nu vrea acest lucru, căci ea, dacă se înţelege pe sine, trebuie să se instituie pe sine ca „necondiţionată" în acord cu „conştiinţa de sine" care-i este proprie. Un papă care se angajează în discuţii dogmatice nu este un „reprezentant" al lui Dumenzeu pe pămînt – dar, pe de altă parte, el nu este conducător al Bisericii decît dacă se îngrijeşte ca, în cursul evenimentelor, Biserica să-şi permită orice posibilitate, chiar şi una contrară ei, astfel încît, în acord cu tendinţa istoriei occidentale spre „cultură", creştinismul să fie păstrat ca un creştinism cultural, salvarea credincioşilor fiind astfel bine protejată. Protestantismul eşuează nedîndu-şi seama în ce măsură unitatea „credinţei" şi a „creaţiei culturale" necesită, pentru a fi desăvîrşită, o dublă contabilitate, a cărei stăpînire presupune o lungă formare a contabililor. în formele moderne ale umanului – în viziunea asupra lumii – se manifestă într-o manieră sporită unitatea dintre „credinţă" şi „cultură", nu numai datorită dependenţei
Formen des Menschseins – in der Weltanschauung – kommt, nicht nur wegen ihrer Abhängig- keit vom Christlichen, die Ein- heit von »Glauben« und »Kultur« verschärft zum Vorschein. Schu- lung und Erziehungsanstalten als bewufite Einrichtung, »Uberwachung« der weltanschaulichen Erziehung als straffer Be- trieb – das sind nicht willkiirliche und kiinstliche oder gewalttäti- ge Erfindungen – sondern Wesensnotwendigkeiten einer in die Entschiedenheit ihres «Selbstbe- wuBtseins« eingetretenen Weltanschauung. Die **Besinnung** ist ihr fremd und notwendig eine Fessel.
acesteia de creştinism. Şcolarizarea şi instituţiile de educaţie ca organizări conştiente, „supravegherea" educaţiei din perspectiva

viziunii asupra lumii ca activitate severă – acestea nu sînt invenţii arbitrare şi artificiale sau fabricaţii violente – ci necesităţi esenţiale ale unei viziuni asupra lumii ajunsă la nivelul decisiv al „conştiinţei de sine". **Meditareaîi** este străină şi este văzută ca o piedică.

° M. Heidegger, *Die Selbstbehauptung der deutschen Universitdt,* în *Reden und andere Zeugnisse eines Lebensweges,* GA 16, Hrsg. von Hermann Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2000, pp. 107-117 [GA, ed.].

Uberlegungen VIII
§ 51 [122-124], S. 170-172:

Zur Feststellung: mit der »Exis- tenzphilosophie« habe ich nichts zu tun und schon gar nicht mit derjenigen von *Heyse*[p]. Ob des- sen aus Mifiverständnissen von »Sein und Zeit« zum siebenten Mal aufgekochte und mit **»nationalsozialistischem Gedank- engut«** versalzene Wassersuppe etwas mit mir zu tun hat, dariiber nachzudenken iiberlasse ich die- sem »Denker«.

Reflecţii VIII § 51 [122-124]:

Pentru a clarifica lucrurile: eu nu am nimic de-a face cu „filozofia existenţialistă" şi mai ales cu cea a lui *Heyse.* II las pe acest „gînditor" să-şi dea seama dacă acest terci reîncălzit a şaptea oară cu idei prost înţelese luate din „Fiinţă şi timp" şi asezonat cu **„idei naţional-socialiste" are** de-a face ceva cu mine.

Wohl dagegen habe ich mit dem Ernst der Gesinnung und Besin- nung von Karl *Jaspers* zu tun, von dessen »PhiIosophie« allerdings meine Fragestellung în »Sein und Zeit« durch einen Abgrund ge- trennt bleibt – eine Tatsache, die die Verehrung und Dankbarkeit în keiner Weise antastet, die ich ihm bewahre.

Pascal nennt den Menschen ein- mal ein »denkendes Schilfrohr«'; vielleicht ist Heyse, der sich mit seinen eigenen **Phrasen Mut** zu seiner merkwiirdigen »Haltung« macht, auch ein solches »Rohr« – nur daB er *nicht* denkt. Solche Schriftstellerei ist aber nur des- halb erwähnenswert, weil sie aus einem Zustand des **neuzeitlichen Zeitalters** aufschiefit, der

bereits die Kraft zur denkerischen Be- sinnung verloren und **das Aufgeblähte der Redensart** an seine Stelle gesetzt hat, so zwar, dafi I jedermann dies în Ordnung fin- det und niemand mehr ein ech- tes Bediirfnis nach Anderem zu empfinden vermag. *Diese* Emp- findungslosigkeit, vor deren »Au- gen« sich ein »lebendiges«, »geis- tiges« »Ringen« abspielt, ist der beste Schutz gegen die freilich immer geringer werdende Ge- fahr, daB eine solche **Barbarei des »Denkens«** sich eines Tages doch noch gezwungen sieht, vor ihrer eigenen Unheimlichkeit auszuweichen – wohin?

În den Schutz der politischen Wirklichkeit. *Nicht* diese und

în schimb, am de-a face cu seriozitatea concepţiei lui Karl *Jaspers* şi a meditaţiei sale, chiar dacă problematica din „Fiinţă şi timp” e despărţită de un abis de cea din „Filozofia” sa – un fapt care nu atinge cu nimic stima şi gratitudinea pe care le am faţă de el.

Pascal a numit odată omul „o trestie gînditoare”; poate că Heyse, ale cărui **declaraţii bombastice** îl fac să adopte o „atitudine” care se cere remarcată, e tot o astfel de trestie – numai că el *nu* gîndeş- te. Astfel de scrieri merită menţionate numai datorită faptului că provin dintr-o stare a **epocii moderne,** care a pierdut deja vigoarea meditaţiei gînditoare, înlo- cuind-o cu **frazeologia excesivă,** astfel încît toată lumea crede că lucrurile sînt în regulă şi nimeni nu mai simte o autentică nevoie de altceva. *Această* impasibilitate în faţa căreia se duce o „luptă” „vie”, „spirituală” este cea mai bună protecţie împotriva pericolului tot mai mic ca o asemenea **barbarie a „gîndirii”** să se vadă într-o zi constrînsă de a evada din propria ei stranietate – dar încotro?

în protecţia oferită de realitatea politică. *Nici* aceasta şi *nici* simpla

nicht der bloBe nur noch nach- macherische **Verfall des Den- kens,** sondern allein *dies,* daB sol- cher Verfall sich deckt und gar als Aufstieg ausgibt mithilfe einer Wirklichkeit, die anderer Her- kunft ist, bezeugt dies AusmaB von **Entfremdung** gegeniiber dem eigentlichen Denken. *Nicht* das Aufkommen **solcher Mach- werke – die noch bei ihrem Ent- stehen (vor 1933) ganz andere »Zielsetzungen« hatten –** ist be- achtenswert, sondem die Bereit- schaft der Ahnungslosen, die so etwas »ernst« nimmt, was man eben noch »Ernstnehmen« im Fel- de des Denkens nennen kann. Al- les, was sich da begibt, ist nicht »Schuld« des Heutigen, sondern nur breitester und flachster Aus- lauf eines zuriickliegenden und verhiillten Ereignisses. Deshalb darf einer hochstens sei- nen Standort dagegen *feststellen,* **aber niemals în eine Auseinand- ersetzung sich wegwerfen. Ja** selbst jene Feststellung darf nur als Feststellung eigener **Besinnung** gelten, niemals auch nur zu einer offentlichen Absetzung dagegen dienen; denn auch diese kdnnte nur dazu gebraucht werden, den Betrieb des »Geisteslebens« mit »Neuigkeiten« zu versorgen und ihm seine vermeintliche Unent- behrlichkeit zu bestătigen.

decădere imitativă **a gîndirii** nu pot să dea seamă de dimensiunea **înstrăinării** de gîndirea autentică, ci numai faptul că această decădere se maschează şi se dă drept ascensiune, sprijindu-se pe o realitate care are altă provenienţă. *Nu* apariţia unor **asemenea născociri – care la apariţia lor (înainte de 1933) îşi fixaseră cu totul alte „scopuri" –** este demnă de remarcat, ci disponibilitatea naivilor care iau aşa ceva în „serios", indiferent de ceea ce mai poate fi numit „a lua în serios" în domeniul gîndirii. Ceea ce se întîmplă aici nu este „vina" celor actuali, ci numai cursul (în toată extinderea şi platitudinea sa) unui eveniment care se situează în spate şi rămîne ascuns.

De aceea, putem cel mult să ne *stabilim* poziţia, **dar fără să ne aruncăm într-o confruntare.** Chiar şi acea stabilire a poziţiei poate fi luată numai ca stabilire a unei **meditaţii** proprii, şi nu poate servi niciodată unei dezaprobări publice, căci şi aceasta ar putea fi folosită pentru a procura „noutăţi" întreprinderii „vieţii spirituale" şi de a confirma caracterul ei pretins indispensabil.

Uberlegungen VIII §53 [125], S. 172-173:

Der »Rationalismus« des *Descar- tes* bedeutet, daB sich das Wesen des Seins aus der GewiBheit des Denkens, aus der Selbstsicherheit der Denkbarkeit bestimmt. Das Sein erhălt jetzt ausdriicklich den bis dahin zuriickgehaltenen oder erst grob gefafiten Charakter der Berechenbarkeit – der Machbar- keit – im weitesten Sinne. Diese Auslegung des Seins wird zur Grundbedingung der Neu- zeit und des **neuzeitlichen Men- schen.** Diese Grundbedingung jedoch kommt erst zu ihrer unge- schmälerten Macht, wenn dieses Zeitalter zu seiner eigenen Voll- endung ansetzt. În diesem Zeit- punkt steht die Geschichte des **jetzigen Menschen.**

Daher ist es eine fast irrsinnige Verkennung des jetzigen Zeital- ters und seiner nur ihm eigenen Weltanschauungen, wenn man von diesem her (auf Grund einer »nationalsozialistischen« Schein- philosophie z. B.) versucht, gegen den »Rationalismus« Descartes' anzugehen, vermutlich weil Descartes ein Franzose und »West- ler« ist. Vielmehr ist es die eigene GroBe der jetzigen Weltanschauungen und ihres »Totalităts«an- spruches, daB *sie den metaphysis- ch begriffenen »Rationalismus« (vgl. oben) als die innerste Macht ihres*

Reflecţii VIII § 53 [125]:

Faptul că *Descartes* este „raţionalist" înseamnă că, pentru el, esenţa fiinţei este determinată pornind de la certitudinea gîndirii, de la

? Hans Heyse, *Idee und Existenz,* Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg, 1935 [GA, ed.].

q Blaise Pascal, *Pensees,* Edition par Leon Brunschvicg, Paris, Hachette, 1904, n. 346 şi urm [GA, ed.].

siguranţa de sine a ceea ce este conceptibil. Fiinţa capătă acum în mod explicit caracterul calculabilităţii (pînă atunci înăbuşit sau sesizat numai în linii generale) – al fezabilităţii. Această interpretare a fiinţei a devenit condiţia fundamentală a modernităţii şi **a omului modern.** Totuşi, această condiţie fundamentală ajunge la puterea sa integrală abia atunci cînd această epocă se instalează în propria sa desăvîrşi- re. Istoria **omului actual** se află în acest punct.

O dovadă de ignoranţă aproape aberantă a epocii prezente şi a viziunilor sale proprii asupra lumii este faptul că se încearcă, pornind de la aceste viziuni (pe baza unei pseudo-filozofii „naţional-socialis- te" de exemplu), poziţionarea împotriva lui Descartes, probabil pentru că acesta era francez şi „vestic". Mai mult, măreţia proprie a viziunilor contemporane asupra lumii şi a pretenţiilor lor de „totalizare" ţine de faptul că ele fac să intre în vigoare un *„raţionalism" conceput metafizic (vezi mai sus) ca puterea cea mai intimă a voinţei de putere*

Machtwillens zur Geltung bringen und alle kilnstliche »Mystik« und »Mythik« ablehnen. Descartes' Rationalismus ist weder »franzb- sisch«, noch westlich – sondern abendländisch und das Franzb- sische, wenn man es schon wis- sen will, besteht darin, daB es das Vermbgen ins Spiel brachte, zum erstenmal jene Auslegung des Seins wiBbar zu machen. **Das Wifibare selbst** ist weder franzb- sisch, noch deutsch, noch italie- nisch, noch englisch, noch amerikanisch – wohl aber **der *Grund* dieser Nationen!**

şi refuză orice ţine de „mistic" şi „mitic". Raţionalismul lui Descartes nu este nici „francez", nici vestic – ci occidental, iar aspectul francez constă în facerea cu putinţă a capacităţii de a pune în joc o astfel de interpretare a fiinţei cognoscibilă. **Cognoscibilul însuşi** nu este nici francez, nici german, nici italian, nici englez, nici american – este însă ***fundamentul* acestor naţiuni!**

Uberlegungen X § 47 [79-80], S. 325-326:

Warum wenden sich jetzt Viele – vielleicht sogar schon der gan- ze noch bestehende Protestantis- mus – der katholischen Kirche zu? Aus Furcht vor dem – Katholizis- mus. Der **politische Katholizis- mus** ist durch eine »katholische« Politik abgeldst worden; das Wesen des »Katholischen« liegt we- der im Christlichen, noch im Kirchlichen als solchem – sondern KaOoAov heiBt – iiber das Ganze herrschend – das *»Totale«.* Die **katholische »Kirche«** tăuscht sich, wenn sie meint, die ihr Zu- laufenden seien von *»religidsen* Bediirfnissen« getrieben, und der **Nationalsozialismus** solite sich

Reflecţii X § 47 [79-80]:

De ce sînt atît numeroşi astăzi cei care – poate chiar întregul protestantism – se întorc spre Biserica Catolică? Din frică faţă de – catolicism. **Catolicismul politic** a fost înlocuit de o „politică" ca- tolică; esenţa a ceea ce este „catolic" nu rezidă nici în ceea ce este creştin, nici în elementul eclezi- al – ci KaOdAov înseamnă a domina asupra întregului – *„totalul".* **„Biserica" Catolică** se iluzionează atunci cînd crede că cei care se înghesuie spre ea sînt împinşi de „nevoi *religioase",* iar **naţional-so- cialismul** nu ar trebui să se mire că va trebui să devină transmiţă- torul acestui aflux. Prin aceasta nicht daruber verwundern, dafi er zum Schrittmacher dieses Zu- laufes werden mufi. So werden die Bereiche kommender Ent- scheidungen wiederum nur ver- deckt – das »Katholische« war aber niemals, vor aliem nicht im »christlichen« I Mittelalter, der Ursprung eines gestalterischen Kampfes um das Sein – er liegt fur immer verborgen în der Ein- samkeit einiger **Namenloser.**

Das »Katholische« gewann erst- mals die eigentliche Form im ***Je- suitismus;*** hier ist das abend- lăndische Vorbild fur allen unbedingten Gehorsam, die Aus- schaltung jedes Eigenwillens – die Entschiedenheit der **»Organ- isation«** und **die Beherrschung der Propaganda** und die Selbst- rechtfertigung durch die Her- absetzung des **Feindes** fur die Nulzbarmachung aller Mittel des »Wissens« und Kdnnens, fur die

Umfălschung dieser zur eigenen Entdeckung, fur die historische Zurechtmachung der Geschich- te, fiir die Verherrlichung des Willens und der Strammheit des Solda tischen innerhalb des Ka- tholischen, fiir die Grundhaltung des Gegen... (Gegen-reformati- on). Das »Katholische« în diesem wesentlichen Sinne ist seiner ge- schichtlichen Herkunft nach rb- misch – spanisch -; ganz und gar un-nordisch und vollends un- deutsch.
domeniile deciziilor care stau să vină sînt din nou ascunse – „ceea ce este catolic" nefiind niciodată, şi mai ales nu în timpul Evului Mediu „creştin", originea unei lupte configuratoare în jurul fiinţei – o asemenea luptă rămîne pentru totdeauna ascunsă în singurătatea cîtorva **anonimi.**

„Ceea ce este catolic" şi-a atins forma sa veritabilă abia în ***iezui- tism;*** iezuitismul a furnizat modelul occidental pentru orice supunere necondiţionată, pentru eradicarea oricărei voinţe proprii – intransigenţa **„organizării", stăpînirea propagandei** şi au- to-justificarea prin descalificarea **duşmanului,** pentru exploatarea tuturor mijloacelor „cunoaşterii" şi ale iscusinţei, pentru desfi- gurarea acestora revendicîndu-le ca descoperiri proprii, pentru revizuirile istoriografice ale istoriei, pentru exaltarea voinţei şi a rigidităţii a ceea ce e soldăţesc în catolicism, pentru poziţia în faţa Contrareformei. „Ceea ce este catolic" luat în acest sens esenţial este, în ceea ce priveşte originea sa istorică, roman – spaniol – cu totul ne-nordic şi complet ne-ger-man.

Uberlegungen X
§ 59 [100-103], S. 338-340:

»Entscheidung« – nennen sie jetzt die Flucht în ein lăngst Ent- schiedenes – das als Kulturchris- tentum seine Widersinnigkeit zuletzt während des ersten Welt- krieges bewiesen hat. Man re- det von »Entscheidung« und verzichtet *vorher* auf jedes *Fra- gen* und die Erfahrung der Not-wendigkeit des wesentlichen Fragens -; man spielt **die alte christlich-katholische Apologe- tik** în neuzeitlich-protestantischer Form gegen

ein »Heidentum« aus, dem *alles* fehlt, um auch nur dieses zu sein – die Gotter und die gottschaffende Kraft. Man fiihrt – vermutlich mit der groBten »sub- jektiven« Ehrlichkeit – ein »literarisches« Schauspiel auf und alle **»Rezensenten«** aller **»Blätter«** und **»Zeitschriften«** sind I gierig darauf, das Gerede iiber »Abend- ländische Entscheidung« nicht zu versäumen.
Aber schlieBlich ist dieses auf der Fraglosigkeit alles erst *Zu-fragen- den* und dann erst noch în die Entscheidung zu Stellenden gegriindete »Entscheidungs«ge- rede nur der Widerhall der **g/eichoberflächlichen »nationalsozialistischen Philosophie»,** die mit Hilfe aufgedonnerter Re- **densarten und Schlagworte das** »Christentum« iiberwunden zu

Reflecţii X § 59 [100-103]:

„Decizie” – astfel numesc ei refugiul în ceea ce a fost deja decis de mult timp – ceea ce, în calitate de creştinism cultural şi-a arătat în cele din urmă absurditatea în Primul Război Mondial. Se vorbeşte despre „decizie”, dar se renunţă *în prealabil* la orice *interogaţie* precum şi la experienţa necesităţii interogaţiei esenţiale; se mizează pe **vechea apologetică creştin-catolică,** reactualizată sub formă modern-protestan- tă, împotriva unui „păgînism”, căruia îi lipseşte totul pentru a fi aşa ceva – zeii şi puterea de a crea zei. Probabil cu cea mai mare sinceritate „subiectivă” – se montează un spectacol „literar” şi toţi **„recenzenţii” de pe la toate „ziarele”** şi **„revistele”** sînt avizi să nu le scape vorbăria despre „decizia occidentală”.

Dar, în cele din urmă, toată această vorbărie în jurul „deciziei” întemeiată pe absenţa interogaţiei cu privire *la tot ce ar trebui să fie interogat* şi abia apoi „decis” nu este decît ecoul **„filozofiei naţio- nal-socialiste”, la fel de superficială,** care cu ajutorul unor expresii şi **sloganuri** ţipătoare pretinde că a depăşit „creştinismul” şi pretinde că ia decizii, după ce s-a

haben vorgibt und angeblich »Entscheidungen« stellt, nach- dem sie ein **»Opfer des Den- kens«** zuvor dargebracht hat, im Vergieich zu dem das »Den- ken« eines katholischen Vikars noch Freigeisterei genannt werden darf. *Wohin sind die Deutschen gera- ten?* Oder sind sie nur erst im- mer noch dort geblieben, wo sie schon immer waren und wo sie zuletzt Hblderlin fand und Nietz- sche noch antraf, der freilich bis- her nur erreichte, daB sie sich ei- nen »Stolz« angewdhnten, în dem »Leben« zu stehen, în dem sie – trotz ihrer »Ausnahmen« – stets gestanden. Aber vielleicht *ist* dies das Wesen der Deutschen – und vielleicht kommt es durch den von ihnen *noch* griindlicher geiib- ten »Amerikanismus« und durch den *noch* »rastloser« vollzogenen »Romanismus« I erst ans Licht, was sie alles »kbnnen« – daB sie das »Volk« der Denker und Dich- ter nur deshalb heiBen, weil sie als »Volk« dieses Denken und Dichten *nicht* wollen, d. h. **nicht în solcher Gefahr ihren Grund zu suchen bereit sind –** sondern immer noch und immer unwis- sender – **»das Fremde«** verherr- lichen und nachmachen – doch wer will dann sagen, daB ein *»Volk«* jenes sein miifite und kbn- ne, was dem Seyn die Stătte sei- ner Wahrheit bereitet? -

prezentat ca şi cum s-ar fi **sacrificat pe altarul gîndirii,** faţă de care „gîndirea” unui vicar catolic ar putea fi considerată una li- bertină.

Unde au ajuns germanii? Sau au rămas în punctul în care au fost mereu, acolo unde i-a găsit Hblderlin şi unde Nietzsche încă i-a întîlnit, acesta din urmă neajun- gînd decît în punctul în care a văzut că germanii se obişnuiseră cu o „mîndrie” de a fi situaţi în „viaţă”, în care – în ciuda tuturor „excepţiilor” – au stat întotdeauna. Dar poate asta *este* esenţa germanilor – şi probabil, prin „ame- ricanismul” de care dau dovadă de o manieră *şi mai* temeinică şi prin „românismul” realizat *şi mai* „agitat”, iese la iveală tot ceea ce le stă în putinţă – anume că se numesc poporul

gînditorilor şi poeţilor numai pentru că, în calitate de „popor", ei *nu* vor această gîndire şi poetizare, adică **nu sînt pregătiţi să-i caute temeiul într-o asemenea primejdie –** ci din ce în ce mai neştiutori – imită şi laudă **„ceea ce este străin";** cine ar putea să spună că un *„popor"* ar trebui să fie şi ar putea să fie ceea ce locul adevărului său pregăteşte fiinţei? -

Denken wir den Menschen nicht immer noch nur *tierhaft,* wenn wir ihn als »Volk« »denken«? Ist diese Anschauung, trotz ihrer unantastbaren »Richtigkeit«, nicht doch der ins Riesige eingerichte- te Abfall von jener anfänglichen abendländischen Bestimmung des Menschen în die Zugehdrig- keit zum Seyn – so dafi die abendländische Entscheidung niemals dort fălit, wo nur ein *innerhalb* der schon entschiedenen, d. h. hellenistisch-jiidischen »Welt« erst recht Entscheidungsloses sich die Herrschaft angemaBt hat -; dafi die Entscheidung niemals sein kann die zwischen Christen- tum und »Heidentum«, weil bei- de schon aus der Entscheidungs- unkraft iiberhaupt ihren Bestand sichern. -

Die Entscheidung ist aber diese: ob der Mensch des Abend- landes sich dem Seienden als Ge- genstand iiberlăEt oder ob er das Seyn als Ab-grund erringt und aus diesem die Not einer Griindung seines Wesens aus der Zu- gewiesenheit zum Sein. Weil sol- ches în einem ersten Anfang bei den Griechen gliickte – weil sie aus dem Sein sich zu bestimmen wagten, mufite, solange dieses Wagnis gewagt wurde, jene kur- ze und einzige Geschichte moglich sein. **Alles »Blut« und alle »Rasse«, jedes »Volkstum« ist vergeblich** und ein blinder Ablauf,

Nu gîndim omul încă *în mod animalic* atunci cînd îl „gîndim" ca „popor"? Nu este această intuiţie, în ciuda „corectitudinii" sale inatacabile, uriaşa decădere din caracterizarea omului la începuturile occidentale prin apartenenţa sa la fiinţă – aşa încît decizia occidentală nu poate avea loc acolo unde domină lipsa de decizie *în cadrul* a ceea ce e deja decis, adică „lumea" **iudeo-elenă –**

astfel încît decizia nu poate fi niciodată una între creştinism şi „păgînism", pentru că ambele îşi asigură existenţa din lipsa puterii de decizie în genere. -

Decizia este următoarea: dacă omul occidental se predă fiinţării înţelese ca obiect sau dacă va do- bîndi fiinţa ca temei abisal şi prin aceasta urgenţa unei fundamentări a esenţei sale pornind de la faptul că el este menit fiinţei. Pentru că aceasta a reuşit într-un prim început la greci – deoarece ei au riscat să se determine pornind de la fiinţă, a putut fi posibilă acea scurtă şi singulară istorie. **Tot ce ţine de „sînge", de „rasă", orice discuţie despre „etnicitate" este zadarnică şi oarbă, dacă ea nu se află deja cuprinsă şi nu face parte dintr-un avînt cutezător al fiinţei,** care, ca risc, se ţine liber în vederea fulgerului care îl va lovi, acolo

wenn es nicht schon în einem Wagnis des Seins schwingt und als Wagendes dem Blitzstrahl sich frei stellt, der es dort trifft, wo seine Dumpfheit auseinanderbrechen muB, um der Wahrheit des Seyns den Raum einzurăumen, innerhalb dessen erst das Seyn ins Werk	unde platitudinea sa se va fisura pentru a croi spaţiul adevărului fiinţei, în cadrul căruia fiinţa va putea fi pusă în lucrarea fiinţării.

Uberlegungen XI § 53 [76], S. 408-409:

Rein »metaphysisch« (d. h. seyns- geschichtlich) denkend **habe ich în den Jahren 1930-1934 den Nationalsozialismus fiir die Mdgli- chkeit eines Ubergangs în einen anderen Anfang gehalten und ihm diese Deutung gegeben.** Da- mit wurde diese »Bewegung« în ihren eigentlichen Krăften und inneren Notwendigkeiten sowohl als auch în der ihr eigenen Grd- Bengebung und Grofienart ver- kannt und unterschătzt. Hier be- ginnt vielmehr und zwar în einer viei tieferen – d. h. umgreifen- den und eingreifenden Weise als im Faschismus die Vollendung der Neuzeit -; diese hat zwar im »Romantischen« iiberhaupt be- gonnen – hinsichtlich der Vermenschung des Menschen în der selbstgewissen Verniinftigkeit, aber fur die Vollendung bedarf es der Entschiedenheit des Historisch-Technischen im Sinne der

Reflecţii XI § 53 [76]:

Gîndind în manieră pur „metafizică” (adică din perspectiva istoriei fiinţei), **am considerat, în anii 1930-34, că naţional-socialismul este deschis posibilităţii unei treceri spre un nou început şi i-am dat această interpretare.** Ceea ce înseamnă o subestimare şi o nesocotire a acestei „mişcări” în ceea ce priveşte atît veritabilele sale forţe, necesităţi interne, cît şi în propria sa măsură a măreţiei şi în propriul fel de măreţie. Ceea ce începe aici – într-un

mod mult mai profund şi incisiv decît în fascism – este desăvîrşirea modernităţii; aceasta a început într-adevăr cu „romantismul” – în ce priveşte antropomorfizarea omului în propria raţiune certă de sine, dar pentru desăvîrşire se cere hotărîrea a tot ce este istoric şi tehnic în sensul „mobilizării” complete a tuturor aptitudinilor umanităţii centrate pe ea însăşi. Intr-o bună Vollständigen »Mobilisierung« aller Vermogen des auf sich gestellten Menschentums. Eines Tages muB auch die Absetzung gegen die christlichen Kirchen vollzogen werden în einem chris- tentumslosen »Protestantismus«, den der Faschismus von sich aus nicht zu vollziehen vermag.

Aus der vollen Einsicht în die **friihere Tăuschung liber das We-** sen und die geschichtliche We- senskraft des **Nationalsozialis- mus** ergibt sich erst die Notwendigkeit seiner Bejahung und zwar aus I *denkerischen* Griinden. Damit ist zugleich ge- sagt, dafi diese »Bewegung« unabhăngig bleibt von der je zeitge- nossischen Gestalt und der Dauer dieser gerade sichtbaren Formen. Wie kommt es aber, daB eine solche wesentliche Bejahung weni- ger oder gar nicht geschătzt wird im Unterschied zur bloBen, meist vordergriindlichen und alsbald ratlosen oder nur blinden Zu- stimmung? Die Schuld trâgt zum Teii **die leere AnmaBung** der *»Întellektuellen«* – deren Wesen (oder **Unwesen)** ja *nicht* darin besteht, daB sie das Wissen und die Bil- dung verteidigen gegeniiber dem nur Handeln und der Unbildung, sondern dafi sie die »Wissen- schaft« fiir das eigentliche Wissen und den Grund einer »Kultur« halten und vom wesentlichen Wissen nichts wissen wollen und

zi va trebuie să se desăvîrşească şi demarcaţia de Bisericile creştine într-un „protestantism” detaşat de creştinism, lucru pe care fascismul nu îl poate face de unul singur.

Din această considerare a ilu**zionării anterioare** cu privire la la esenţa şi

vigoarea istorică a **naţional-socialismului** reiese necesitatea afirmării sale din motive de *gîndire.* Ceea ce înseamnă că această „mişcare" rămîne independentă de configurarea sa contemporană şi de durata acestor forme văzute. Dar cum se face că o asemenea aprobare esenţială este mai puţin apreciată sau deloc apreciată faţă de simplul consimţămînt, de multe ori superficial, orb şi nedumerit? în parte vina revine **pretenţiei goale** a *„intelectualilor"* – a căror esenţă (sau **lipsă de esenţă)** tocmai că ***nu*** constă în faptul că apără cunoaşterea şi formarea împotriva acţiunii goale şi a lipsei de formare, ci în faptul că ei consideră că „ştiinţa" este cunoaşterea autentică şi temeiul unei „culturi", nedorind şi neputînd să ştie ceva de cunoaşterea esenţială. Marele pericol al **intelectualismului** constă în ameninţarea posibilităţii şi a seriozităţii ***cunoaşterii adevărate,*** nu în faptul că ar fragiliza acţiunea;
kdnnen. Die grbfiere Gefahr des **Intellektualismus ist, daB er** die Mbglichkeit und den Ernst des ***echten Wissens*** bedroht, nicht aber, dafi er das Handeln schwächt; dieses weifi sich zu hel- fen; der Kampf fur das Wissen ge- gen die Wissenschaft dagegen ist heute aussichtslos, weil die For- scher nicht einmal von sich selbst, von der Wissenschaft, hinrei- chend Wesentliches wissen, um sich im Ernst zu einer Gegnerschaft zu stellen.
Daher sind liberali alle Fronten ineinander verwirrt: **Die Uni- versitäten** zeigen die reinste Ge- stalt dieser **Verwirrung;** hier ist **der Grund ihrer Ohnmacht zu suchen –** I aber auch die Ursache der miBleiteten Anspriiche. Sie selbst bedingen die Entschlufilosigkeit, die den einzigen Schritt verhindert, der jetzt getan werden muBte: die ausdriickliche Ab- schaffung und Ersetzung durch Forschungsbetriebe und techni- sche Lehranstalten: chemische und alemannische »Institute«. **Eine weitere Tăuschung** war daher die Meinung, die Universităt lieBe sich ja noch zu einer Stătte wesentlicher Besinnung verwan- deln, um ein Wesen zu behaup- ten, darin das abendlăndische

Wissen în seine eigene Fragwiir- digkeit sich zuriickstelle, um einen anderen Anfang der Seyns- geschichte mit vorzubereiten.

acţiunea îsi poate purta singură de grijă. Lupta pentru cunoaştere şi împotriva ştiinţei este astăzi fără perspective, pentru că cercetătorii nu au o cunoaştere esenţială cu privire la ei înşişi, cu privire la ştiinţă, pentru a se putea plasa în mod serios într-o opoziţie.

alemanice. **O altă iluzie** a fost şi părerea că universitatea ar putea fi încă transformată într-un loc al meditaţiei esenţiale pentru a putea susţine o esenţă prin care cunoaşterea occidentală s-ar putea replasa în propria stare de demnitate a interogării, în vederea pregătirii unui alt început al istoriei fiinţei. Un concept al **„ştiinţei”** clădit pornind de aici este o **simplă „fantomă”,** atît din punctul de

Prin urmare, toate fronturile sînt peste tot amestecate: **universităţile** arată forma cea mai pură a acestei **confuzii;** aici trebuie căutat **motivul neputinţei lor – dar** şi cauza pretenţiilor lor greşit direc- ţionate. Ele însele provoacă lipsa de hotărîre care le împiedică să facă unicul pas care ar trebui realizat în prezent: abolirea lor explicită şi înlocuirea cu organisme de cercetare şi instituţii de învă- ţămînt tehnic: „institute” chimice şi

Ein von hier ausgedachter Begriff von **»Wissenschaft«** ist, sowohl von der **Universität** her gese- hen wie aus der **geschichtlichen Wirklichkeit** geschätzt, das **rei- ne »Phantom«.** Tăuschungen – durchdacht und durchlitten în al- len	vedere al universităţii, cît şi al **realităţii istorice.** Iluzionările – gîndite pînă la capăt şi simţite în toate adîncurile lor – sînt drumuri către ceea ce „este” (Vezi p. 110).

Uberlegungen XI § 55 [77-78], S. 410:

Die erste und somit aliem vor- ausgreifende und sich ständig verschărfende Einsicht des den- kerischen Denkens mul? sein: je- der Denker, der în der Geschich- te des abendlăndischen Denkens eine Grundstellung griindete, ist unwiderlegbar; das will sa- gen, die Sucht des Widerlegens ist der erste Abfall vom eigentli- chen Denken. An solchem Mafi gemessen bleibt aller **Philoso- phiebetrieb,** zumal der **»nation- alsozialistische«, auCerhalb des** Bezirks wesentlichen Wissens. Das hindert nicht, dafi solche Be- triebsamkeit în einer **mafilosen** und **lărmenden** und – **răuberi- schen »Literatur«** sich eine bf- fentliche I Geltung zu verschaf- fen versucht, die aufs Haar jener Schriftstellerei entspricht, die sich als **»katholische Philosophie«** bei den »Gebildeten« aller »Kon- fessionen« und »Stănde« einen Eingang verschafft hat. Wie lange

Reflecţii XI § 55 [77-78]:

Prima intuiţie a gîndirii gînditoa- re, una care anticipează totul şi se intensifică mereu, trebuie să fie următoarea: fiecare gînditor care a întemeiat o poziţie fundamentală în istoria gîndirii occidentale este de nerespins; cu alte cuvinte, obsesia respingerii este prima cădere din condiţia gîndirii autentice. Luînd această măsură, toată **întreprinderea filozofică,** mai ales cea **„naţional- socialistă”,** rămîne în afara gîndirii esenţiale. Asta nu o

împiedică să încerce, cu toată **„literatura" sa lipsită de măsură, gălăgioasă** şi **prădătoare,** să-şi creeze o confirmare publică, care corespunde pînă în cele mai mici amănunte acelei scrieri care, în calitate de **„filozofie catolică",** a fost bine primită de „învăţaţii" de toate „confesiunile", indiferent de „statut". Cît mai poate să dureze o astfel de întreprindere? Sau abia acum vine vremea ei, odată cu isprăvirea modernităţii?

diese Betriebe wohl noch dauem mogen? Ob mit der Vollendung der Neuzeit erst ihre Zeit gekom- men ist?	

Pasajele introduse mai sus aparţin unei secţiuni tematice foarte complexe, ele aducînd la lumină necesitatea urgentă care l-a împins pe Heidegger să pună din nou întrebarea cu privire la fiinţă; aceste reflecţii, oricare ar fi ele, sînt elaborate într-un limbaj care nu poate deveni inteligibil decît dacă ne întoarcem constant la *Contribuţii.*

Naţional-socialismul şi universitatea constituie o unitate indisolubilă, ele fiind acum supuse unei cercetări şi mai complexe, care arată că ele rămîn străine unui drum diferit al gîndirii, pe care nu-l putem urmări aici. De fapt, vocabularul heideggerian pare că se ridică precum un zid gros, invizibil şi greu accesibil, dacă este decuplat de întregul gîndirii istoriei fiinţei.

în § 6 *(Reflecţii VII)* Heidegger adresează o critică dură Reich-ului şi partidului naţional-socialist prin intermediul limbajului gîndirii istoriei fiinţei. Să ne gîndim numai la următoarea formulă: „De unde vine frica celor care se presupune că nu au frică în faţa Rezc/z-ului ca aparatură gigantică a unităţii de partid şi de stat?"

Cuvîntul „gigantic" *(riesenhaft)* apare în total de patru ori ca element central în acest paragraf. în *Contribuţii* el este mereu pus în legătură cu factorii care conduc la uitarea fiinţei şi la abandonarea fiinţei de către fiinţare[53]. în

53 Id., *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., § 14 „Filozofie şi viziune asupra lumii": „Căile şi riscurile creaţiei de odinioară sînt integrate în gigantismul *(Riesenhaftes)* fabricaţiei, această fabricaţie neavînd decît aparenţa vitalităţii a ceea ce este creator" (idem., pp. 40-41); § 45 „Decizia": „Tranziţia spre animalul tehnicizat, care începe să înlocuiască instinctele (devenite deja mai slabe şi mai grosolane) cu giganticul *(Riesenhaftes)* tehnicii" (idem., p. 98); § 70 „Giganticul *(Riesenhaftes)":* „De îndată ce fabricaţia este

Caietele Negre întîlnim

același registru lingvistic, care trebuie aprofundat prin referire la

(Riesenhaftes) se dezvăluie ca «ceva» diferit" (idem., p. 135); § 71 „Giganticul *(Das Riesenhafte)":* (idem., p. 138); § 72 „Nihilismul": „Angoasa în fața ființei *(Seyn)* nu a fost niciodată atît de mare ca astăzi. Dovada: organizarea gigantică *(riesenhaft)* pentru acoperirea acesteia" (idem., p. 139), „[...] are nevoie de o poziție în care nu este posibilă decepția cu privire la «binele», «progresul» și «giganticul» *(Riesenhaftes)* obținut [...]" (idem., p. 140); § 76 „Teze despre știință": „Pe măsură ce esența tuturor științelor se fixează în caracterul ei de fabricație și tehnică, diferența de obiect și de metodă dintre științele naturii și cele ale spiritului se va micșora din ce în ce mai mult. Primele vor deveni componente ale tehnicii automatizate și ale întreprinderilor, iar ultimele se vor lărgi spre a deveni științe gazetărești de amploare gigantică *(riesenhaft),* în care «experiența» *(Erleben)* de fiecare zi va fi permanent interpretată istoriografie, și va fi difuzată prin această interpretare tuturor într-un mod cît mai rapid și mai memorabil" (idem., p. 155). „În ciuda expansiunii sale gigantice *(riesenhaft),* a siguranței pe care o are în ceea ce privește succesele sale și a opulenței sale, știința nu posedă niciuna din presupozițiile care i-ar permite accesul la un rang esențial, pe baza căruia ar putea intra vreodată în opoziție cu cunoașterea gîndirii" (idem., p. 156); § 155 „Natura și pămîntul": „În cele din urmă nu rămîn decît «peisajul» și prilejurile de odihnă, toate acestea fiind pregătite pentru mase și luînd proporții gigantice *(Riesenhaftes). [...]* De ce tace pămîntul în fața acestei devastări? Pentru că lui nu-i este admis conflictul cu lumea și adevărul ființei *(Seyn).* De ce? Pentru că lucrul uriaș *(Riesending)* care este omul, cu cît devine mai uriaș *(riesiger)* cu atît devine mai mic?" (idem., pp. 277-278); § 250 „Cei care vor veni": „Dar ne-esența declinului își urmează propriul său drum și pe cel care aparține năruirii, neputinței, încetării în spatele aparenței giganticului *(Riesenhaftes),* caracterului de mase și a preeminenței organizării în fața a ceea ce trebuie să realizeze" (idem., p.

concepută la rîndul ei din perspectiva istoriei ființei, giganticul

397); § 255 „Turnura specifică survenirii propriului": „El [omul] poate să jefuiască şi să deşertifice planeta cu fabricaţiile sale secole de acum înainte, aspectul gigantic *(Riesenhaftes)* al întreprinderii poate să se dezvolte pînă la inimaginabil şi să ia forma unei aparente rigori, a canonului pustiirii ca atare, dar măreţia fiinţei *(Seyn)* îi rămîne ascunsă, pentru că nu mai poate fi luată nicio decizie cu privire la adevărul, neadevărul şi esenţa sa" (idem., pp. 408-409); § 260 „Giganticul *(Riesenhaftes)":* „Giganticul *(Riesenhaftes)* se întemeiază în hotărîrea şi exclusivitatea calculului şi se înrădăcinează în asaltul reprezentării subiective asupra întregului fiinţării" (idem., p. 441), iar după descrierea celor patru forme de „gigantism", el continuă astfel: „În toate aceste forme de gigantism *(Riesenhaftes),* este la lucru, în chip esenţial, abandonul fiinţării de către fiinţă [...]" (idem., p. 442); „în gigantic *(Riesenhaftes)* se recunoaşte faptul *Contribuţii.* Să privim de exemplu § 75 *(Reflecţii VII):* „procesului prin care fiinţa abandonează fiinţarea, aceasta din urmă desfăşu- rîndu-şi puterea proprie în caracterul gigantic *(Riesenhaftigkeit)* şi în lipsa de consideraţie a incursiunii calculului şi a agitaţiei întreprinzătoare", § 73 *(Reflecţii XIII):* „vor consolida abandonul fiinţării de către fiinţă (adică gigantescul – Riesenhaftes – deprinderilor şi instituţiilor tehnico-istorico-politice)[...]" şi, în final, § 128 *(Reflecţii XIII):* „Ce înseamnă apariţia giganticei *(riesenhaft)* frenezii a pustiirii fabricante [...]?"

Ironia subtilă a lui Heidegger la adresa *Reich-ului* caracterizat ca „aparatură gigantică de partid şi de stat" este continuată prin- tr-o strînsă împletitură de cuvinte care denotă intenţia de a ridiculiza banalitatea unui sistem sortit eşecului: „faptul că în gigantescul acestui aparat sînt deschise posibilităţile gigantice ale *«trăirii» (Erlebnis)* care trebuie pus la îndemîna oricui; [...] faptul că abia în această înscenare poate să fie înscenată «cultura» înţeleasă ca eveniment organizat în jurul trăirii *(Erlebnisveranstaltung)".* Asemenea posibilităţi nu trebuie dezvoltate, ele fiind deja prizonierele unei existenţe decadente, care nu se mai poate regăsi, rămînînd astfel

înţepenită în rigiditatea unui prezent în care se consumă experienţe „trăite”; cultura devine astfel un simplu „eveniment” al ei înseşi. Semnificaţia negativă pe care o capătă conceptele fenomenologice tradiţionale – ca „trăire” *(Erlebnis)* că orice formă de măreţie îşi are originea în interpretarea metafizică tacită a ceea ce se întîmplă (idealuri, acţiuni, creaţii, sacrificii) şi de aceea nu are o esenţă propriu-zis istorică, ci una istoriografică” (idem., p. 443); § 262 „Proiectul fiinţei *(Seyn)* şi fiinţa *(Seyn)* ca proiect”: „[...] cunoaşterea se trezeşte prin faptul că doar trecînd prin decizii extreme mai poate fi salvată o istorie din faţa gigantismului *(Riesenhaftes)* lipsei de istorie” (idem., p. 450); § 274 „Fiinţarea şi calcularea”: „în clipa în care planificarea şi dominarea au devenit gigantice *(riesenhaft),* fiinţarea în întregul ei a început să se micşoreze. «Lumea» devine din ce în ce mai mică [...]. Micşorarea metafizică a lumii duce la o erodare a esenţei omului” (idem., p. 495).

şi eveniment organizat în „jurul trăirii” *(Erlebnisueranstaltung)*[45] -

[45] Accepţia negativă a termenului „trăire” *(Erlebnis),* precum şi a cuvintelor înrudite obţinute prin compunere şi a ceea ce este tematic legat de acestea iese foarte clar la iveală dacă ne întoarcem de exemplu la *Contribuţii.* Cf. Idem., § 5 „Pentru cei puţini – Pentru cei rari”: „Oamenii apelează la platitudinile trăirilor *(Erlebnisse),* fiind incapabili de a sonda structura vastă a spaţiului în care se desfăşoară gîndirea şi de a gîndi într-o asemenea deschidere profunzimile şi altitudinile fiinţei *(Seyn).* Iar acolo unde ne credem deasupra trăirii *(Erlebnis),* ne sprijinim pe o perspicacitate goală” (idem., p. 19); § 6 „Dispoziţia fundamentală”: „Numai pentru că ceea ce e atestat prin cuvîntul «dispoziţie» a fost de mult curmat de «psihologie», numai pentru că obsesia trăirii *(Erlebnis)* a dus totul în derizoriu, ceea ce se spune despre dispoziţie e spus fără o meditaţie prealabilă [...]” (idem., p. 21); § 7 „Despre eveniment”: „Acest apropiat este atît de aproape, încît toate activităţile inevitabile ale fabricaţiei şi ale trăirii *(Erleben)* au trecut pe lîngă el fără să-l vadă şi de aceea ele nu pot fi aduse la el în mod nemijlocit” (idem., p. 27); § 14 „Filozofie şi viziune asupra lumii”: „Viziunea asupra lumii procedează mereu conform fabricaţiei în raport cu moştenirea, avînd scopul de a

o depăşi şi de a o domestici cu ajutorul propriilor sale mijloace, pregătite, dar neduse pînă la capăt – totul fiind transferat în domeniul trăirii *(Erlebnis)"* (idem., p. 38), „[...] Viziunea despre lume are o esenţă care ţine de fabricaţie şi de trăire *(erlebnishaft)* şi care o constrînge la formarea [...]" (idem., p. 39); § 18 „Neputinţa gîndirii": „2. faptul că fabricaţia şi trăirea *(Erlebnis)* pretind că sînt unica efectivitate şi deci pretind că sînt «puteri», nemailăsînd niciun loc puterii autentice" (idem., p. 47), „4. devenind insensibili la simplitatea meditaţiei esenţiale şi la lipsa persistenţei interogaţiei, nesocotim fiecare drum care nu aduce din primul pas un «rezultat», cu care se poate «face» ceva şi care poate duce la o «trăire» *(erleben)"* (idem.); § 19 „Filozofie (Despre întrebarea: cine sîntem?)": „Orice întrebare care începe cu «cine» ca realizare a determinării de sine nu are nimic în comun cu o pierdere curioasă şi obsedată de «eu» în scotocirea disperată a trăirilor «proprii» *(Erlebnisse)"* (idem., p. 51); § 30 „Gîndirea incipientă (ca meditaţie)": „în ce priveşte prima meditaţie trebuia încercat înainte de toate punerea în relief a diferenţei D«sem-ului de tot ce ţine de «trăire» *(Erleben)* şi «conştiinţă» pornind de la modurile extreme de-a fi ale omului" (idem., p. 68); § 34 „Evenimentul şi întrebarea privitoare la fiinţă": „Temporalitatea [fiinţei] nu a fost înţeleasă niciodată ca îmbunătăţire a conceptului de timp, ca înlocuire a conceptului de timp văzut din perspectiva calculului cu «timpul trăirii» *(Erlebniszeit)* (Bergson-Dilthey). Toate acestea rămîn în afara necesităţii de a opera tranziţia de la întrebarea conceptuală directoare la întrebarea fundamentală" (idem., p. 74); § 44 „Deciziile": „[...] dacă adevărul ca exactitate degenerează
care nu au nimic în comun cu *Dasein-ul* şi vor fi mai tîrziu puse în certitudinea reprezentării şi siguranţa calculării şi a trăirii *(Erleben) [...]* – dacă arta este un eveniment organizat în jurul trăirii *(Erlebnisveranstaltung)* sau punerea în operă a adevărului [...] dacă natura este coborîtă la a fi numai zona de exploatare abandonată calculului şi organizării, devenind ocazie a trăirii *(Erleben)* sau dacă ea poartă deschisul lumii lipsite de imagine, ca pămînt care se închide în el însuşi" (idem., p. 91); § 50 „Ecoul": „încotro duce fabricaţia? Către trăire *(Erlebnis).* Cum se petrece acest lucru [...]? Prin dezvrăjirea fiinţării, care lasă toată puterea unei vrăji pe care el însuşi a generat-o. Vrăjire şi trăire *(Erlebnis)"* (idem., p.

107); § 51 „Ecoul": „Acesta este trăitul *(Erleben):* faptul că totul devine în final «trăire» *(Erlebnis),* mereu mai intensă, mai neauzită, din ce în ce mai ţipătoare. Trăirea *(Erlebnis)* înţeleasă aici ca mod fundamental al reprezentării a tot ceea ce este de ordinul fabricaţiei şi a fixării în aceasta este misteriosul accesibil oricui în spaţiul public, adică ceea ce este excitant provocator, şocant, vrăjitor, ceea ce face necesară fabricaţia [...]. în acest vid înspăimîntător, ceva din esenţa fiinţei *(Seyn)* se face auzit şi faptul că fiinţa *(Seyn)* a abandonat fiinţarea (ca fabricaţie şi trăire *[Erlebnis])* începe să iasă la lumină" (idem., pp. 109-110); § 52 „Abandonarea fiinţei": „Oare vom reuşi să concepem această mare învăţătură a primului început: esenţa fiinţei *(Seyn)* ca refuz şi ca culme a refuzului în deplina notorietate publică a fabricaţiei şi a trăirii *(Erleben)?"* (idem., p. 112); § 55 Ecou „Anklang": „Uitarea fiinţei nu ştie de ea însăşi, ea se crede a fi lîngă fiinţare, lîngă realitate, apropiată de viaţă şi sigură pe trăire *(Erleben)"* (idem., p. 114); § 58 „Ce sînt cele trei disimulări ale abandonului fiinţei şi cum se arată ele": „Acum că fiinţa *(Seyn)* a abandonat fiinţarea, apare ocazia sentimentalismului celui mai plat. Abia acum totul este trăit *(erlebt)* şi orice întreprindere, orice manifestare debordează de trăiri *(Erlebnisse).* Iar această trăire *(Erleben)* atestă că acum omul şi-a pierdut fiinţa *(Seyn)* în calitatea sa de fiinţare şi a devenit pradă propriei vînători după trăiri *(Erlebnisse)"* (idem., pp. 123-124); § 61 „Fabricaţie": „La această primă lege a fabricaţiei se alătură o a doua: cu cît fabricaţia se ascunde mai bine, cu atît mai mult ea tinde să favorizeze hegemonia a ceea ce pare că merge contra propriei sale esenţe, făcînd totuşi parte din ea, anume trăirea *(Erlebnis)* [...]. Astfel se adaugă o a treia lege: cu cît trăirea *(Erleben)* trece drept etalon al exactităţii şi adevărului (şi deci al realului şi al consistenţei), cu atît mai puţin există o speranţă că vom putea să dobîndim o cunoaştere a fabricaţiei ca atare. [...] Dacă fabricaţia şi trăirea *(Erlebnis)* sînt sesizate împreună, aceasta trimite către co-apartenenţa lor esenţială [...]. Fabricaţie şi trăire *(Erlebnis)* reprezintă alcătuirea originară a formulei directoare a gîndirii occidentale: Fiinţitatea (fiinţa) şi gîndirea (conceptualizare prin re-prezenta- re)" (idem., pp. 127-128); § 62 „Deghizarea abandonul fiinţei în fabrcaţie şi
din ce în ce mai mult în legătură cu fabricaţia, ele fiind de altă

trăire" (idem., p. 129); § 65 „Ne-esenţa fiinţei" (idem., p. 130); §§ 66-68 „Fabricaţie şi trăire" (idem., pp. 131-134); § 69 „Trăirea şi antropologia": „Ce este trăirea *(Erlebnis)'.* Cum se face că dominaţia ei conduce în mod sigur la gîndirea de tip antropologic! Şi cum această gîndirea este un sfîrşit, pentru că nu face decît să confirme fabricaţia în mod necondiţionat" (idem., notă de subsol, p. 134) şi în partea principală a textului: „[...] astfel epoca prezentă, plină de «trăiri» *(erlebend)* va putea încă mai puţin să depăşească această imitaţie plictisitoare şi comună a propriei superficialităţi" (idem., p. 135); § 72 „Nihilismul": „[...] în această beţie zgomotoasă de trăiri *(Erlebnis)* – se găseşte cel mai mare nihilism, închiderea organizată a ochilor în faţa lipsei de ţel a omului [...]. Fiinţa *(Seyn)* a abandonat atît de temeinic fiinţarea şi a pus-o la dispoziţia fabricaţiei şi a trăirii *(Erleben)* [...]" (idem., pp. 139-140); § 76 „Propoziţii despre ştiinţă": „Ziar şi maşinărie sînt înţelese ca modalităţile principale ale obiectualizării finale (care duce modernitatea la desăvîr- şire) care absoarbe tot conţinutul fiinţării, nemailăsîndu-i decît statutul de prilej al trăirii *(Erleben)"* (idem., p. 158); § 123 „Fiinţa *(Seyn)":* „Numai prin mari prăbuşiri şi răsturnări poate fiinţarea, înghesuită în fabricaţie şi trăire *(Erleben)* şi împietrită în nefiinţare, să ajungă în faţa fiinţei şi prin aceasta în adevărul ei" (idem., p. 241); § 129 „Nimicul": „Dacă în prezent abandonul fiinţei aparţine de fabricaţie şi de trăire *(Erleben),* ar trebui să ne mire faptul că nimicul este interpretat greşit ca simplă nimicnicie? [...] Dacă da-ul fabricaţiei şi al trăirii *(Erleben)* determină în mod exclusiv realitatea a ceea ce este efectiv real, cum să fie condamnabil faptul că orice Nu şi Nimic sînt exceptate?" (idem., p. 246); § 214 „Esenţa adevărului (Deschiderea)": „Motivul pentru care drumul meditaţiei către corectitudinea şi către temeiul posibilităţii ei este puţin convingător [...] este pentru că nu ne debarasăm de reprezentările omului ca lucru (subiect-persoană etc.), totul fiind ambalat sub forma unor trăiri *(Erlebnis)* ale omului, şi acestea la rîndul lor ca ocurenţe în el" (idem., p. 340); § 254 „Refuzul": „[...] Fabricaţia patronează nefiinţarea făcînd-o să treacă drept fiinţare, iar deşertificarea inevitabilă a omului este răscumpărată prin trăire *(Erlebnis)"* (idem., p. 406); § 256 „Ultimul Zeu": „[...] Zeul nu-şi face apariţia nici în trăirea *(Erlebnis)* personală, nici în cea cu caracter de masă, ci numai în spaţiul abisal al fiinţei *(Seyn)*

înseşi" (idem., p. 416); § 262 „Proiectul fiinţei *(Seyn)* şi fiinţa *(Seyn)* ca proiect": „Viaţa este absorbită în trăire *(Erleben),* şi aceasta la rîndul ei se intensifică în organizarea trăirii *(Erleben).* Organizarea trăirii *(Erlebnis)* este cea mai înaltă trăire, în care omul «se» regăseşte" (idem., p. 450); § 274 „Fiinţarea şi calculul": „Trăirea *(Erleben)* îşi atinge limitele sale extreme, trăirile sînt trăite *(Erlebnisse).* Pierderea în fiinţare este trăită ca o capacitate de a metamorfoza viaţa în vîltoarea calculabilă a întoarcerii vide în jurul nostru şi de a face
esenţă – ne ajută să înţelegem sensul ironiei heideggeriene atunci cînd el se referă la decăderea culturii, precum şi la deriva epocii moderne. Pe lîngă aceasta, confruntarea cu referirile textuale conţinute în lunga noastră notă de subsol 14 privitoare la conceptul de „trăire" este necesară, pentru că ea atestă *distanţa* luată de Heidegger faţă de orice manieră *antropologică* de a gîndi. Dimensiunea acestei întrebări nu poate fi subestimată, de vreme ce referirile prezente în *Caietele Negre* trebuie să fie tratate mereu în calitate de „categorii", care sînt fundamental diferite de fiinţare. Orice interpretare direcţională în alt fel riscă să dea naştere unei instrumentalizări în care istoria fiinţei să fie sufocată de o lectură istoricizantă împuternicită de fabricaţie, care ar reduce omul la o simplă fiinţare şi l-ar ţine în uitarea fiinţei. Ar fi suficient, de exemplu, să revenim la §§ 69 şi 214 din *Contribuţii* pentru a ne da seama că Heidegger n-a avut niciodată intenţia de a face o „istorie a umanităţii", nici de a se apleca asupra istoriei şi destinului unui popor sau al altuia: a susţine contrariul ar însemna să nesocoteşti drumul gîndirii heideggeriene (el însuşi nelipsit de chestiuni delicate), decis să depăşească „reprezentările omului ca lucru (subiect, persoană etc.)" *(Contribuţii,* § 214).

în ciuda faptului că o „cultură" înţeleasă ca „eveniment organizat în jurul trăirii" este sortită eşecului, aceasta este comandată de „întreprinderea culturală creştină". Cuvîntul „întreprindere" *(Betrieb)* subliniază esenţa organizaţională a unei cunoaşteri structurate în funcţie de utilitatea pe care o poate avea pentru popor şi care se configurează, *văzută din exterior,* ca propagandă, dînd astfel iluzia că

unitatea poporului ar putea fi atinsă prin *dictatura impersonalului „se”.* în § 6, cuvîntul „întreprindere” *(Betrieb)* apare de şase ori, fiind posibil să degajăm şi alte sensuri ale sale din alte pasaje ale *Caietelor Negre,* cum ar fi de exemplu: „toată întreprinderea filozofică, în special cea credibilă ideea că această capacitate este o apropiere de viaţă *(Lebensnâhe)”* (idem., p. 495).

«naţional-socialistă» [rămîne] în afara domeniului gîndirii esenţiale” *(Reflecţii XI,* § 55); „Astăzi, există germani educaţi şi presupuşi rezonabili, care, atunci cînd militarismul şi teroarea naţional-socialistă au fost înlăturate, cred că «poezia şi gîndirea» *(Dichten und Denken)* se vor trezi de la sine, în timp ce «poezia şi gîndirea» se află încă sub influenţa acestui «regim nazist nebun», exact, ca «întreprindere culturală» şi ca nimic altceva [...]” *(Adnotări I* [126]). în calitate de produs al epocii sale, regimul are în comun cu întreprinderea culturală (care caută să-şi apere propriul spaţiu) incapacitatea de a observa necesitatea unei tranziţii. Ele sînt incapabile să resimtă această „necesitate”, mai ales pentru că au contribuit la divinizarea fiinţării şi au făcut din ea un absolut neputincios. O astfel de necesitate a „deciziei” nu poate fi luată în considerare atîta vreme cît eşti stăpînit de fiinţare şi de seducţiile sale. *Reich-ul* îşi croieşte un drum prin instrumentali- zări repetate; să ne gîndim numai la „romanticii infantili” *(kindis- che Romantiker)* şi la tentativa lor fantezistă de promovare a unei „universităţi a Ke/ch-ului” folosindu-se în scopuri propagandistice de lucrarea lui Ştefan George (1868-1933): *Das neue Reich* (1928). Pentru Heidegger, poezia şi gîndirea sînt chemate să deschidă noi orizonturi de sens. Filozofia nu poate fi niciodată adaptată la modul de gîndire al unei instrumentalizări politice, oricare ar fi ea. Cu atît mai puţin poate fi ea alimentată de consensul obţinut prin propaganda regimului. în acest sens, jurnalismul şi propaganda sînt echivalente!

De-a lungul parcursului reconstruit aici *(Reflecţii VII,* § 21), Heidegger scoate în evidenţă un punct de la care nu mai există întoarcere: imposibilitatea unei „meditaţii”

(Besinnung), sau, mai bine spus, caracterul străin al oricărei meditaţii în faţa unui regim care nu se vede decît pe el însuşi. Cuvîntul-cheie, pe care se bazează reflecţia lui Heidegger şi care indică această retragere în sine, este conceptul „conştiinţă de sine" *(Selbstbewufltsein).* Universitatea germană, care se găseşte în această retragere spre sine, pretinde că va „sări deasupra" legităţilor esenţiale
ştiinţei actuale, şi în acest salt crede că va ajunge din nou la ştiinţă, acolo unde fiinţarea e blocată şi desprinsă de istoria fiinţei. Singura sa marjă de manevră este să rămînă într-un prezent lipsit de istorie, de vreme ce „saltul" presupune „riscul pătrunderii în domeniul *istoriei fiinţei"*[54].

Dar dacă universitatea nu este coaptă pentru un astfel de salt, „naţional-socialismul" rămîne, de asemenea, în afara „pregătirii unei transfigurări a fiinţei *(Seyn)",* pentru că, de acum înainte, „viziunea naţional-socialistă asupra lumii este hotărîtoare". Perenitatea a ceea ce regimul produce, dar nu supune niciodată interogării îşi găseşte realizarea cea mai înaltă în hotărîrea „conştiinţei de sine". în acest mod se realizează o nouă perspectivă privitoare la „meditaţie", care nu are nimic în comun cu „tranziţia" adusă în discuţie de Heidegger. Epoca modernă rămîne le. gată de o viziune asupra omului, în măsură să se înţeleagă pe el însuşi pe baza conştiinţei sale de sine care are caracterul eului. Cu totul diferit este proiectul heideggerian, pentru care reprezentarea eului este insuficientă din punctul de vedere al „fundamentării" sinelui:

> „în acest mod originează deschiderea *(Offenheit)* şi fundamentarea sinelui din adevărul fiinţei şi ca adevăr al fiinţei. [...] Nu analiza altfel orientată a esenţei umane, nici indicarea altor modalităţi de-a fi ale omului – toate nefiind de fapt decît o antropologie îmbunătăţită – nu sînt aici cele care duc la meditaţia asupra sinelui, ci întrebarea cu privire la adevărul fiinţei pregăteşte domeniul sineităţii

54 Idem., § 115 „Dispoziţia conducătoare a saltului", p. 227.

2
1
2

(Selbstheit)”[55].

întrebarea cu privire la adevărul fiinţei rămîne complet străină naţional-socialismului, în măsura în care viziunea sa asupra lumii „nu poate şi nu vrea să gîndească dincolo de ea însăşi” *(Reflecţii VII,* § 21). Prin întoarcerea aplatizantă a omului la el însuşi, mai exact prin umanizarea omului, dispare orice

fundamentare, iar „tranziţia” devine o primejdie care trebuie evitată cu grijă.

Neîntîmplător, o asemenea derivă duce inevitabil la minimizarea Dasezn-ului şi la catalogarea gîndirii heideggeriene ca „filozofie existenţialistă” *(Reflecţii VIII,* § 51). Din acest motiv, Heidegger se distanţează de Heyse, de lipsa sa de înţelegere în raport cu *Fiinţă şi timp* şi de jafurile sale care fac din lucrarea lui Heidegger „o supă apoasă încălzită a şaptea oară şi asezonată cu idei naţional-şocialiste”. Ca filozof preferat al regimului, Heyse este caracterizat de „frazeologia sa înfocată”, avînd aceeaşi esenţă cu a regimului: lipsa gîndirii. Neputinţa naţional-socialismului este de recunoscut în susţinătorii săi: ceea ce îi uneşte este faptul că „nu mai pot gîndi” *(Reflecţii VII,* § 21), iar printre ei apare Heyse ca „gînditor [...] care *nu* gîndeşte” *(Reflecţii VIII,* § 51). De fapt Heyse este un copil al modernităţii: „frazeologia excesivă” şi „declaraţiile bombastice” la care aceasta recurge rămîn îndepărtate de necesitatea unei gîndiri originare şi aparţin „barbariei «gîndirii»„ *(Barbarei des „Denkens”).* Heidegger vrea cu tot dinadinsul să lămurească faptul că *Fiinţă şi timp* nu poate conduce la astfel de neînţelegeri, sau, mai bine spus, că nu are nimic de-a face cu „corpusul ideatic naţional-socialist”. Această clarificare trebuie înţeleasă prin recurs la diferenţele semnificative dintre gîndirea sa şi cea aşa-zis naţional-socialistă – cele două sînt despărţite de un abis.

Sfîrşitul § 51 oferă cititorului atent un nou motiv de meditaţie, puţin aşteptat. Deşi o viaţă dedicată gîndirii trece drept „asceză”, Heidegger estimează că singurul

55 Idem., § 30 „Gîndirea începutului (ca meditaţie)”, p. 67.

lucru pe care poate să-l facă este „să stabilească poziţia, fără să ne aruncăm *(sich wegwer- fen)* într-o confruntare". Ceea ce ar putea să surprindă este că această fixare „nu poate servi niciodată unei dezaprobări publice". în § 51 el se referă fără îndoială la naţional-socialism, dar ceea ce este interesant este refuzul oricărei „delimitări publice" pe motiv că „o asemenea delimitare nu ar fi folosită decît în vederea confirmării" „pretinsei indispensabilităţi" a întreprinderii.

Acest element este decisiv fiindcă el dezvăluie adevăratul scop pentru care Heidegger a evitat orice delimitare publică, orice împotrivire publică faţă de partid; o asemenea confruntare presupune tocmai ceea ce îi lipseşte oponentului: capacitatea de a gîndi. Pentru Heidegger nu se pune problema unei asemenea „înjosiri prin aruncare" într-o asemenea confruntare, iar verbul „a se arunca înjosindu-se" nu înseamnă aici numai a se coborî, a se degrada public, ci şi a se lăsa aruncat de pe propriul drum – în sensul cel mai adevărat şi mai rău al cuvîntului. Dacă ar fi posibil să ne oprim puţin, limpezimea acestei reflecţii ne-ar conduce inevitabil la necesitatea revizuirii punctelor de vedere susţinute de mulţi interpreţi care au vrut să înţeleagă, în ultimii ani, *tăcerea* lui Heidegger ca fiind un *consimţămînt tacit* pentru naţional-socialism.

Decepţia lui Heidegger se extinde şi asupra modernităţii, a „omului modern" şi „pseudo-filozofiei naţional-socialiste" (§ 53), care încearcă să închidă cognoscibilul ca şi cînd acesta ar fi reductibil la unitatea populară germană. O asemenea pretenţie riscă şi mai mult să instrumentalizeze gîndirea, integrînd-o într-o calculabilitate devenită trăsătura distinctivă a unei epoci incapabile de vreo deschidere sau închidere, oricare ar fi aproximările unui prezent lipsit de istorie. Toate acestea sînt respinse de Heidegger: „Cognoscibilul însuşi nu este nici francez, nici german, nici italian, nici englez, nici american – ci tocmai fundamentul acestor naţiuni!". *Fundamentul (Grund)* nu este niciodată de căutat în alcătuirea artificială a unei unităţi naţionale, a cărei aparentă unitate maschează o completă absenţă de sens. în plus, orice *fundamentare* devine imposibilă atîta vreme cît

nedeterminarea istorică a unităţilor naţionale rămase şi a voinţei lor de putere etnico-politică se închistează fixîndu-se în fiinţare, fiind astfel reduse la o fiinţare supremă.

De aceeaşi instrumentalizare politică este bîntuit şi „catolicismul politic", care ia o formă şi mai rafinată: „nevoile *religioase"* sînt acoperite de vizarea altor scopuri, anume instituirea unei
„politici catolice" *(Reflecţii X,* § 47). Referirea lui Heidegger la „ceea ce este catolic" trimite către „caracterul" acestuia şi nu poate fi luat ca o categorie ontică în accepţia obişnuită a cuvîntului. „Ceea ce este catolic" ia, în consecinţă, forma „iezuitismului", acesta fiind, la fel ca naţional-socialismul, un model în ceea ce priveşte „hotărîrea organizaţiilor", precum şi a „stăpînirii propagandei în vederea exaltării voinţei şi a rigidităţii milităreşti". Nu trebuie să ne mirăm că temele care revin aici, cum ar fi propaganda sau organizarea, sînt elemente care, deşi trăsături de bază ale naţional-socialismului, sînt puse în legătură cu *acest* catolicism, care a uitat nevoile religioase, devenind un aparat politic. Prin acest cuvînt, „ceea ce este catolic", Heidegger denumeşte de fapt o nouă categorie, aducînd la lumină faptul că „esenţa a ceea ce este catolic" şi a „nu rezidă nici în ceea ce este creştin, nici în elementul eclezial, – ci Ka06Aov înseamnă – a domina asupra întregului – *«totalul»„* (§ 47). Tocmai folosirea acestui cuvînt, „totalul", ne ajută să lămurim ceea ce Heidegger înţelege prin „esenţa a ceea ce este «catolic»„.

Pe lîngă acestea, este nevoie şi de o sugestie din *Contribuţii,* §14: ’

> „Orice atitudine care, în calitatea ei de-a fi «totală», are pretenţia de a determina şi regla orice gen de acţiune sau de gîndire nu poate decît să considere că tot ce apare în mod necesar în afara acestei reglementări este ceva duşmănos şi decăzut"[56].

într-adevăr, ar fi o iluzie, potrivit lui Heidegger, să

56 Idem., § 14 „Philosophie und Weltanschauung", p. 40.

credem că *aceşti* catolici ar fi mînaţi de o nevoie religioasă *(Reflecţii X,* § 47). Apoi, adaugă el: „Prin aceasta domeniile deciziilor care stau să vină sînt din nou ocultate – «ceea ce este catolic» nu a fost însă niciodată [...] originea unei lupte configuratoare în jurul fiinţei" (§47). '

în § 14 al *Contribuţiilor* apar alte concordanţe:

> „Faptul că acum credinţa politică totală şi credinţa creştină totală, ireconciliabile fiind, se lasă totuşi aduse la un numitor comun şi folosite tactic nu ar trebui să ne mire. Căci ele au aceeaşi esenţă. Ca atitudini totale, ele au la bază renunţarea la orice decizie esenţială. Lupta lor nu este una creatoare, ci «propagandă» şi «apologetică»„[57].

în acest context iese la iveală ceea ce Heidegger avea în vedere atunci cînd se referea la categoriile „catolic" sau „creştin" (ca atitudine sau caracter) – şi prin aceasta şi incompatibilitatea dintre o profesiune de credinţă şi politică – oricare ar fi aceasta. Mai departe, „lupta configuratoare" menţionată în § 47 din *Reflecţii X* şi în § 14 din *Contribuţii* rămîne complet străină „esenţei catolicismului". Această „luptă configuratoare" este strivită de „propagandă", cu scopul de a o împiedica să ajungă în centrul discuţiei.

„Vechea apologetică creştin-catolică" *(Reflecţii X,* § 59), „care renunţă la orice întrebare", provoacă o egoitate hipertrofiată dusă la cel mai înalt nivel, care frînează orice elan şi izgoneşte orice tentativă de „decizie". Un asemenea blocaj produce „vorbăria" *(Gerede)* care nu este decît „ecoul filozofiei naţional-socia- liste, la fel de superficială". *Zgomotul (Lărm)* unei asemenea vor- bării lipsite de fundament trebuie atribuit „sacrificiului gîndirii". Poporul german renunţă astfel la deciziile esenţiale, la poetizare şi gîndire, care au devenit o primejdie care trebuie evitată; altminteri, stăruinţa în interogaţie este superioară, preţul plătit fiind renunţarea la apropierea reuşită de viaţă, cea care se orientează doar către ceea ce estimează că este

57 Idem., p. 41.

funcţional şi *valid* pentru ea.

Germanii nu ar fi pregătiţi „să-şi caute temeiul într-o asemenea primejdie" (§ 59). Dar care este esenţa germanilor? „Cine" sîntem „noi"? Ce înseamnă „popor"? Această serie de

întrebări reiese din § 59 şi pot fi înţelese numai în lumina § 19 din *Contribuţii*[58]*;* fără această referinţă, cele două pasaje în care Heidegger afirmă „că decizia occidentală nu poate avea loc niciodată acolo unde lipsa de decizie a devenit dominantă, în cadrul deciziei deja luate, adică al «lumii» elenistico-iudaice" şi că „tot ce ţine de «sînge», «rasă», «naţionalitate» este în van". întrebarea cu privire la „noi" presupune întoarcerea la elucidarea „sinelui":

> „Această meditaţie asupra propriului sine a depăşit orice fel de «subiectivism», adică l-a lăsat în urma ei, chiar şi pe cel care se ascunde cel mai insidios în cultul «personalităţii». [...] Am vrea să fundamentăm biologic faptul de-a spune eu? [...] Meditaţia asupra sinelui ca fundamentare a faptului de-a fi sine se situează în afara teoriilor discutate mai sus"[59].

întrebarea referitoare la „cine sîntem noi" rămîne pentru Heidegger un obstacol periculos, acolo unde totul este deja decis de dominaţia unui pur subiectivism. Faptul-de-a-fi un popor nu trebuie derivat nici din tradiţia elenistico-iudaică, nici din apartenenţa biologică. Acestea sînt insuficiente pentru că primejdia unei asemenea întrebări trebuie să fie inclusă în întrebarea fundamentală: „Cum fiinţează în mod esenţial fiinţa?"[60]. în consecinţă, întrebările biologice referitoare la rasă sau tradiţiile religioase, nu sînt suficiente pentru a pune întrebarea referitoare la „cine sîntem noi?". Singurii care au riscat să înfrunte pericolul unei asemenea interogaţii au fost grecii „pentru că ei au riscat să se determine pornind de la fiinţă"

58 Cf. idem., § 19 „Filozofie (Răspuns la întrebarea: cine sîntem noi?)", pp. 58-54.
59 Idem., pp. 52-53.
60 Idem., p. 54.

{Reflecţii X, § 59). Acest pasaj în care Heidegger respinge hotărît o posibilitate de a ajunge la o determinare de sine pornind de la factori contingenţi, fie ei biologici sau etnico-religioşi, este decisiv.

Nu întîrzie să apară *confesiunea* în care Heidegger declară că a subestimat „mişcarea”:

> „Gîndind în manieră pur «metafizică» (adică din perspectiva istoriei fiinţei), am considerat, în anii 1930-1934, că naţional socialismul este deschis posibilităţii unei treceri spre un nou început şi i-am dat această interpretare” *(Reflecţii XI,* § 53).

Intr-adevăr aceasta a fost o eroare de apreciere. în cadrul istoriei proiectate a fiinţei, orice altă ipoteză, care ar lega istoria fiinţei de chestiuni politice, trebuie în întregime îndepărtată. Mai devreme această eroare de apreciere a fost numită „iluzie” *(Tăuschung).* Este clar că această eroare de apreciere, trebuie corelată cu naţional-socialismul, aflat încă la începuturi, şi cu contextul universitar din acea perioadă, acestea fiind *singurele locuri* în care pot fi înscrise speranţa şi dezamăgirea ulterioară. Nu căutăm să propunem prin aceasta o cheie de interpretare, dar vom rămîne fideli contextului § 53, care delimitează nu numai perioada în care a durat iluzia, ci şi un anumit spaţiu: universitatea şi fundamentarea ei în cunoaşterea esenţială. Lăsăm aici deschisă posibilitatea altor căi şi altor *viziuni* interpretative, de vreme ce referinţele textuale sînt destul de puţine.

Pe lîngă această „iluzie”, care trebuie bineînţeles cunoscută, trebuie să ţinem cont şi de altă iluzie a lui Heidegger, cea de a fi crezut zadarnic că propriile sale eforturi ar putea contribui la fundamentarea unei cunoaşteri originare. Toate acestea n-au servit la mare lucru, din moment ce universitatea a abandonat „cunoaşterea veritabilă”, punînd la bază cultura ştiinţei. Acest proces este imputabil „aroganţei vide” şi „ne-esenţei” *(Unwesen)* intelectualilor, care „nu vor şi nu pot să ştie ceva despre cunoaşterea veritabilă”. Pierzîndu-şi

configuraţia, universităţile cad într-o „confuzie”. Nu este o întîmplare că Heidegger revine asupra conceptului de „iluzie” în următoarea afirmaţie: „O altă iluzie a fost şi părerea că universitatea ar putea fi încă transformată într-un loc al meditaţiei esenţiale”. Faptul că el foloseşte cuvîntul „iluzie” referindu-se în acelaşi timp la naţional-socialism şi

la universitate ne ajută să înţelegem cum uneşte această iluzie eroarea de apreciere a lui Heidegger cu o întrebare (chestiune) fundamentală: păstrarea şi adeverirea cunoaşterii veritabile şi a posibilei sale fundamentări. în lipsa acestei presupoziţii esenţiale, atît naţional-socialismul, cît şi universitatea stau pe acelaşi fundament, care nu este decît cel al „propriei lor neputinţe”. Apropierea reciprocă dintre naţional-socialism ca fapt istoric şi universitate – ele fiind legate *prin aceeaşi* iluzie – apare şi mai clar în concluzie la § 53: „Un concept al «ştiinţei» clădit pornind de aici este o «simplă fantomă» *(reines «Phantom»),* atît din punctul de vedere al universităţii, cît şi al realităţii istorice”.

Absenţa totală a cunoaşterii esenţiale constituie firul conducător care leagă § 53 şi § 55:

> „[...] orice întreprindere filozofică, în special cea «naţional-socialistă» rămîne în afara domeniului cunoaşterii esenţiale. Aceasta nu împiedică ca o asemenea industrie să încerce să-şi creeze o validitate publică printr-o literatură zgomotoasă şi agresivă [...]”.

3.2.„Omul modernităţii” versus „omul viitorului”

în această secţiune, consacrată opoziţiei dintre „omul moden” şi cel al „viitorului”, vor fi examinate toate pasajele în care terminologia lui Heidegger poate să ducă la „neînţelegeri”, dacă ea este scoasă din context. Conceptele în chestiune sînt următoarele: „pustiire” *(Verwustung),* „dezrădăcinare” *(Entwurzelung),* „vulgarizare” *(Vergemeinerung),* „distrugere” *(Zerstdrung),* „sînge”

(Blut), „rasă” *(Rasse),* „aptitudine pentru calcul” *(Rechenhaftigkeit),* „sol” *(Boden),* „duşman” *(Feind),* „ateism” *(Gottlosen),* „iudaism” *(Judentum),* „evrei” *(Juden),* „absenţă a lumii” *(Weltlosigkeit),* „lipsit de lume” *(Weltlos),* „neesenţă” *(Unwesen).*

Tratarea acestor chestiuni devine cu atît mai delicată cu cît postfaţa editorului german din volumul 95 al ediţiei operelor complete este responsabilă de o gravă „neînţelegere” în ce

priveşte termenul „iudaism” *(Judentum),* aşa cum apare el în § 5 al *Reflecţiilor VIII.* Referitor la acest subiect editorul scrie:

> „Fundalul afirmaţiilor referitoare la «iudaism» precum şi interpretarea realităţii cotidiene a naţional-socialismului îl constituie bineînţeles toate acele idei pe care le cunoaştem din tratatele care ţin de istoria fiinţei, apărute în acelaşi timp: «Contribuţii la filozofie (Despre eveniment)» (GA 65,1936-1938)[...]”[61].

Acest pasaj extras din *postfaţa* editorului german se continuă cu enumerarea altor patru opere ale lui Heidegger. Mie mi se pare totuşi oportun să discutăm deocamdată numai *Contribuţiile.* Editorul german în cauză trădează aici faptul că nu este deloc familiarizat cu această lucrare, de vreme ce trimiterile deja menţionate ale *Contribuţiilor* la *Reflecţii nu comportă nicio referinţă explicită sau implicită* nici la naţional-socialism, nici la problema evreiască. Am dovedit acest lucru în secţiunea a treia a acestei cărţi, *Despre corespondenţa nepublicată a lui Friedrich-Wilhelm von Herrmann*[62]*.* Operaţiunea orchestrată plecînd de la această eroare catastrofală din partea editorului german – şi aici recurgem la cuvintele lui Heidegger – a dus la o „aparatură gigantică”, lipsită de

61 P. Trawny, *Nachwort des Herausgebers,* în M. Heidegger, *Uberlegungen VII-XI (Schwarze Hefte 1938/39),* op. cit., p. 452.
62 Cf. *infra,* Capitolul trei, nota 120, pp. 401-402.

responsabilitate, care a acţionat astfel încît să suscite în rîndul maselor ideea că gîndirea istoriei fiinţei ar fi fost „contaminată” de un antisemitism inerent gîndirii istoriei fiinţei, deci de la *Contribuţii* încolo. Atîta vreme cît intuiţiile editorului german nu corespund textelor heideggeriene, acestea devin o *fons iniquitatis,* adică o sursă otrăvită, care favorizează „neînţelegerile”. Este totuşi scandalos că urma unei erori nejustificate şi ne-întemeiate rămîne în *postfaţa* unui volum din *operele complete* ale lui Heidegger.

Uberlegungen VII § 56 [75-76], S. 52:

În welcher Weise und în welcher Absicht diirfen wir heute noch »iiber« die Kiinste nachdenken? Indem wir fragen, ob nicht gewagt werden mufi – *ohne* den Kunstbe- trieb dem »Seienden« sich einmal auszusetzen und so die Vorder- griindlichkeit alles **»Erlebens«** în seiner Aufspreizung ins Licht der Besinnung zu heben und *alle,* die sich durch Beteiligung am Kunst- betrieb eine Beschăftigung und eine Bestătigung geben – auch die Kunsthistoriker –, în ihrer Zufăl- ligkeit und Verlassenheit von je- der Not blofizustellen. Ob nicht *dieses* Wagnis în die Năhe des Seyns zwingt und allen Kulturbe- trieb în Frage stellt? În Wahrheit strebt dieser genau dasselbe an, was în *seiner* Weise der **bodenlo- se »Kulturbolschewismus«** be- fordert, und was einstmals not- wendige *Wege* waren auf einem bestimmten und begrenzten und zum **Untergang (d. h. zur GroBe)** berufenen Gang, das sind jetzt în sich gerundete *Ziele* und *»Werte«* als Gelegenheiten, sich den geschichtlichen Entscheidungen zu entziehen und lediglich den Men- **schen als Subjektum** zu sichern. Weil der Schritt dazu im We- sen der Neuzeit liegt, ausdriick- lich aber erstmals im 19. Jahr- hundert în der ganzen Breite der

Reflecţii VII §56 [75-76]:

în ce mod şi cu ce scop ar trebui să gîndim astăzi artele? Întrebîn- du-ne dacă nu cumva ar trebui să riscăm să ne expunem „fiinţării" în lipsa activităţii artistice, aducînd astfel la lumina meditaţiei superficialitatea oricărei **„trăiri"** şi fandoseala sa, şi să demascăm caracterul contingent şi lipsa urgenţei care îi stăpîneşte pe *toţi* cei care se ocupă de artă şi îşi găsesc confirmarea participînd la ea, inclusiv istoricii artei. Oare *acest* risc ne va aduce în apropierea fiinţei şi va pune el oare sub semnul întrebării orice întreprindere culturală? De fapt, o asemenea întreprindere vizează acelaşi lucru pe care îl pretinde, în felul **său, „bolşevismul cultural" dezrădăcinat,** iar

drumurile care au fost odată necesare, pe o *cale* determinată şi delimitată, destinată **declinului (adică măreţiei),** sînt în prezent *scopuri* şi *„valori"* complete, care funcţionează ca ocazii de a se sustrage de la deciziile istorice şi de a asigura statutul **omului ca subiectivitate.** Deoarece pasul care duce la această situaţie este inerent esenţei modernităţii, fiind realizat în mod explicit pentru prima dată în secolul 19 în toată întinderea organizării *istoriografice* a istoriei, trebuie să se instaleze o epocă – şi chiar foarte

historischen Veranstaltung der Ge- schichte unternommen wurde, mufi auch eine Zeit – I und zwar sehr bald – sich einstellen, în der das 20. Jahrhundert zur Verteidi- gung gerade des 19. Jahrhunderts sich entschliefien mufi. Ohne diese wiirde das 20. seine vordergriind- lichen Veranstaltungen und Vorhaben mifideuten und verkennen.

[•••]

curînd – în decursul căreia secolul 20 trebuie să se decidă să apere tocmai secolul 19. Fără aceasta, secolul 20 ar nesocoti şi ar interpreta greşit evenimentele culturale şi intenţiile sale superficiale.

[•••]

Uberlegungen VII
§ 71 [110-111], S. 73-74:

Eine Hemmung – nicht aber eine Gefahr – kdnnte bald fur **das Denken des Seyns** dadurch sich breitmachen, dafi die »Erde« und was zu ihr gehort zum *Gegenstand* der »Philosophie« erklärt wird; dafi Goethes Naturbezug zum Leitfaden einer Philosophiegelehrsamkeit herabsinkt.
Diese »geistige« Durchdringung der »Natur« ist beirrender als jede Art des rohen »biologi- schen« Deutens, dessen **Rechen-**haftigkeit sogleich an den Tag kommt. Jene Hemmung wird aber durch die herrschende »Er- lebnis«-sucht fast herbeigerufen und sie wird în dem, was man **»das Leben«** nennt, die unmit- telbare Bestătigung und Bekräf- tigung ihrer Scheinwahrheit fin- den. (Vgl. ob. *Schelling,* 86 ff.). Die Gefahr droht der Erde selbst, weil solche Art ihrer

Vergeistigung

Reflecţii VII §71 [110-111]:

Un obstacol – dar nu un pericol – ar putea să crească în curînd pentru **gîndirea fiinţei,** anume că **„pămîntul”** cu tot ce îi aparţine ar putea fi declarat *obiect* al „filozofiei”; că raportul lui Goethe la natură s-ar putea degrada devenind firul conducător al unei erudiţii filozofice.
Această penetrare „spirituală” a „naturii” este mai derutantă decît grosierele interpretări „biologice” de orice fel, din care sare imediat în ochi caracterul lor **calculatoriu.** Acest obstacol este prilejuit de obsesia dominantă a **„trăirii”,** care va găsi în ceea ce numim **„viaţă”** confirmarea nemijlocită şi consolidarea pseu- do-adevărului (Vezi *Schelling,* 86 ff). Pericolul ameninţă pămîntul însuşi, pentru că o spiritualizare de acest fel este de fapt o formă a **pustiirii** care nu poate fi

eine Form der **Verwiistung** dar- stellt, die unmittelbar gar nicht aufzuhalten ist, weil sie vom herrschenden Menschenwesen zu dessen eigener Sicherung ein- gerichtet und befordert wird. Wiederum liegt geschichtlich all dem weit voraus, was Holder- lin »die Erde« nennt und was nur *historisch* verdeutlicht ist, wenn wir es mit der »Gäa« zusammen- bringen. Geschichtlich – d. h. den **kiinftigen** Menschen tragend – kann die Erde nur werden, wenn der Mensch zuvor in die Wahr- heit des *Seyns* gestofien ist und ihm aus dem 1 Erdenken des Se- yns die Gotter und er selbst în die Stätte des Kampfes um ihre Bestimmung eingehen,	nemijlocit oprită pentru că ea e instituită şi pretinsă de umanitatea dominantă, în vederea propriei siguranţe. încă o dată, totul este din plin precedat de ceea ce Holderlin numeşte „pământ”, element care nu primeşte decît o clarificare *isto- riografică* dacă îl confruntăm cu „Gaia”. în mod istoric – adică purtînd omul **viitorului –** pămîn- tul nu poate surveni decît dacă omul este izbit de adevărul *fiinţei* şi dacă, pornind de la gîndirea fiinţei, el însuşi, împreună cu zeii, ajung în locurile luptei pentru destinul lor, luptă în urma căreia lumea îşi recîştigă scînteierea, iar pământul întunecimea.

Uberlegungen VII
§ 75 [115-121], S. 77-80:

»Naturverbundenheit«. – Allent- halben, auf verschiedenen We- gen, wechselnder Ausdauer ver- langt den heutigen Menschen nach dem **»Wirklichen«** oder die- ses Verlangen wird ihm von Ei- nigen eingefiihlt und aufgere- det. Dieses *Verlangen kdnnte* einen Vorgang anzeigen, auf dessen **Oberflăche** der heutige Mensch sich fortbewegt, ohne die Ebe- ne seines Weges als **Oberflăche**

Reflecţii VII § 75 [115-121]:

„Ataşamentul de natură” – Din toate părţile, prin căi diferite, cu mai multă sau mai puţină insistenţă, omul actual are nevoie de **„real”,** sau această nevoie îi este cultivată şi dictată de alţii. Acest dor ar putea să indice un proces la **suprafaţa**

căruia omul de astăzi continuă să se mişte, fără să recunoască faptul că nivelul la care se situează este doar de **suprafaţă, iar în spatele său se află ceva mai**

eines Anderen zu erkennen. Es *kdnnte* so sein, aber alles ande- re deutet dafiir, daB es *nicht* so ist. Vor aliem bleibt verworren, was denn die **Wirklichkeit des »Wirklichen«** sein soli, ob und wie sie maBstäblich sich anbietet. Was man unter diesem Namen sucht, mufi ja wohl das Gegentei- lige dessen sein, was man als das **Unwirkliche** flieht. Und wieder ist zu fragen, ob nicht das **»Un- wirkliche«** so eingeschätzt wird, weil iiber die Wirklichkeit nicht entschieden ist.

[•••]

Und dennoch – wie steht es mit dieser »Naturverbundenheit« und ihrer Einrichtung? Den Wald und den Bach, den Berg und die Wiese, die Liifte und den Him- mel, das Meer und die Insei nimmt der Mensch jetzt als Ab- lenkungsanlafi, als Beruhigungs- mittel, als Gegenstand seiner Er- holungstätigkeit, die ihre festen Betriebsformen und beanspruch- ten

Einrichtungen hat. Wenn es hochkommt, nimmt der Mensch das Genannte als »Landschaft«, die er bei kurzem Aufenthalt oder auf der eiligen Durchfahrt sich zur Kenntnis bringt und vielleicht als späteren Unter-l haltungsstoff în sein Gedächtnis verstaut. Neu- erdings uberfällt der Mensch die Landschaften auGerdem mit seiner historischen und volkskund- lichen und prähistorischen

adine. Ar *putea* fi astfel, dar tot restul indică suficient că *nu este* aşa. Rămîne, înainte de toate, în ceaţă ce anume ar trebui să fie **realitatea „realului”,** dacă ea se oferă şi după ce criterii. Ceea ce căutăm sub acest nume trebuie să fie opusul a ceea ce se sustrage ca fiind **ireal.** Din nou trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva **„irealul”** este estimat astfel din cauză că nu există nicio decizie cu privire la realitate.

[■••]

Şi totuşi – cum stau lucrurile cu acest „ataşament faţă de natură” şi cu organizarea sa? Pădurea şi pîrîul, muntele şi pajiştea, aerul şi cerul, marea şi insula sînt luate de

om ca tot atîtea prilejuri de distracţie, ca mijloace de liniştire, ca obiect al activităţii de relaxare, toate ţinînd de anumite instituţii şi avînd forme proprii de concretizare. Cel mult, cele despre care am vorbit sînt luate ca „peisaj" de care el ia cunoştinţă în timpul unui scurt sejur sau parcurgîndu-l în grabă pentru a-l înmagazina în memorie ca pe un eventual subiect de discuţie. Mai nou, omul ia cu asalt zonele rurale cu o curiozitate istoriografică, folclorică, preistorică şi cu mania comparaţiilor, crezînd că astfel se situează deasupra unei simple delectări în faţa naturii.

Neugier und Vergleichungssucht und meint sich so jenem blofien Naturgenufi uberlegen. Beides gemischt bewirkt die Einbildung, nunmehr auf Grund dieser vielleicht noch ungeraden [?] GenuBfähigkeit und der historischen Kenntnisse zu den **Bodenständi- gen** zu gehoren und an der Erzeugung der **Bodenständigkeit** mitzuwirken.

[••■]

Wer ahnt die **Entwurzelung** der letzten spärlichsten Wachstiimer, die es noch gab? Wer *will* iiber- haupt ahnen, daB hier etwas vor sich geht, was vollends mifideu- tet wäre, wollte man es nur als ei- nen Verlust der »guten alten Zeit« feststellen, berechnend bedauern. Die Furchtbarkeit dieses nach au- Ben vergniiglichen Naturbetriebs ist erst dann begriffen, wenn wir I sie ohne Gefuhlsschwärmerei zuriickdenken în jenen Vorgang der Seinsverlassenheit des Seienden, der seine Eigenmacht în der **Riesenhaftigkeit** und Riicksichts- losigkeit des Vordringens der Berechnung und des Betriebs ent- faltet. Dieses ist das **Wirkliche,** das niemand sieht und keiner se- hen will; weil diese Fortschritt- lichen der neuen Zeit im Grun- de am zähesten am miBdeuteten Alten hängen und die eigentlichen »Romantiker« sind; *wer wie sie die Geschichte historisch und nur so nimmt, vermag auch în der eigenen*

Amestecul celor două face ca omul să-şi închipuie că, pe baza acestei aptitudini de delectare în faţa naturii şi a cunoştinţelor isto- riografice,

este bine înrădăcinat în sol şi că ar participa la această înrădăcinare.

[-]
Cine bănuieşte **dezrădăcinarea** ultimelor, rarelor, creşteri care au existat? Cine *vrea* să bănuiască că se petrece un lucru care ar fi înţeles de-o manieră complet eronată dacă ar fi văzut numai ca o pierdere a „vremurilor bune trecute”, regretînd într-o manieră specifică gîndirii calculatoare. Ceea ce este înspăimîntător la această agitaţie superficială plăcută în jurul naturii poate fi conceput abia atunci cînd, desprinşi de orice reverie emoţională, o restituim (gîndind) procesului prin care fiinţa abandonează fiinţarea, aceasta din urmă desfăşurîndu-şi puterea proprie în **caracterul gigantic** şi în lipsa totală de chibzuinţă, proprie avîntului pe care l-au luat gîndirea calculatoare şi agitaţia întreprinzătoare. Acesta este **re**alul pe care nimeni nu vrea să-l vadă; pentru că aceşti progresişti ai noilor vremuri depind în mare măsură de cei vechi, greşit înţeleşi, ei fiind adevăraţii „romantici”;

Gegenwart und hier am meisten das »Wirkliche« nicht zu erfahren.	*cine, la fel ca ei, ia istoria în manieră exclusiv istoriografică nu este capabil să aibă experienţa **„realului”** nici măcar în propriul prezent*

Uberlegungen VIII § 4 [8-9], S. 96-97:

[•••]
Im **Geschichtslosen** kommt das- jenige, was nur innerhalb seiner zusammengehdrt, auch am ehes- ten în die Einheit der vdlligen Ver- mischung; das scheinbare Aufbau- en und Emeuern und die vollige **Zerstorung –** beides ist dasselbe – **Bodenlose –** dem nur Seienden Verfallene und dem Seyn Entfrem- dete. Sobald das I **Geschichtslose** sich »durchgesetzt« hat, beginnt die Ziigellosigkeit des »Historis- mus« -; das **Bodenlose** în den ver- schiedensten und gegensătzlichs- ten Gestalten gerăt – ohne sich als gleichen **Unwesens** zu erkennen – în die ăuBerste Feindschaft und **Zerstdrungssucht.**
Und vielleicht »siegt« în diesem »Kampf«, în dem um die Ziel- losigkeit schlechthin gekămpft wird und der daher nur das Zerr- bild des »Kampfes« sein kann, die grofiere **Bodenlosigkeit,** die an nichts gebunden, alles sich dienstbar macht **(das Judentum).** Aber der eigentliche Sieg, der Sieg der Geschichte iiber das Geschichtslose wird nur dort

Reflecţii VIII §4(8-9]:

Ceea ce nu îşi găseşte locul decît în cadrul **an-istoric,** atinge unitatea completei amestecări; aparenta reconstrucţie şi înnoire, precum şi completa **distrugere –** ambele sînt acelaşi lucru – **lipsite de sol –** cele care cad pradă fiinţării fiind înstrăinate de fiinţă. De îndată ce **an-istoricul** *s-a impus,* începe dezmăţul „istorismului”; **lipsa de sol** în formele sale cele mai diverse şi contrare – fără ca ele să recunoască faptul că ţin de aceeaşi **neesenţă –** duce la o ostilitate extremă şi la o **manie a distrugerii.**

Şi poate că în această

„luptă”, în care e vorba despre lipsa absolută de ţeluri şi care, din acest motiv, nu poate fi decît o caricatură a unei „lupte”, victorioasă va ieşi cea mai mare **lipsă de sol,** una care nefiind ataşată de nimic, se face de folos peste tot **(iudaismul).** Dar adevărata victorie, victoria istoriei asupra an-istoricului, poate să aibă loc doar acolo unde

errungen, wo das **Bodenlose** sich selbst ausschlieGt, weil es das Seyn nicht wagt, sondern immer nur mit dem Seienden rechnet und seine Berechnungen als das	**lipsa de sol** se exclude pe sine pe motiv că nu îndrăzneşte să tindă spre fiinţă, ci mereu calculează cu fiinţarea şi instituie propriile calcule ca fiind **realul.**

Uberlegungen VIII § 5 [9], S. 97: Eine der verstecktesten Gestalten des *Riesigen* und vielleicht die ăl- teste ist die zähe Geschicklichkeit des Rechnens und Schiebens und Durcheinandermischens, wodurch die **Weltlosigkeit** des	*Reflecţii VIII* §5 [9]: Una din cele mai ascunse forme ale *gigantescului,* poate chiar cea mai veche, este abilitatea tenace a calculului, a speculaţiei şi a amalgamării în care se întemeiază lip**sa de lume a iudaismului.**

Uberlegungen VIII §39 [108], S. 161: Das volkische Prinzip zeigt sich în seiner riesigen neuzeitlichen Bedeutung, wenn man es als Abwandlung und Nachkommenschaft der Herrschaft der *Soziolo- gie* der Gesellschaft begriffen hat. Ist es Zufall, daB der **National-*sozialismus*** die *»Soziologie«* als *Name* ausgemerzt hat? Warum wurde die Soziologie	*Reflecta VIII* § 39 [108]: Principiul naţionalist se manifestă în semnificaţia sa modernă gigantică, dacă este înţeles ca o variantă şi o plămadă a dominaţiei *sociologiei* societăţii. Este oare o întîmplare că **naţional-socialis- *mul*** a eliminat *„sociologia”* ca *termen?* De ce a fost sociologia practicată cu predilecţie de către **evrei** şi **catolici?**

Uberlegungen VIII § 48 [118-119], S. 168-169:

Descartes. – Der Angriff auf Des- cartes, d. h. das seiner metaphy- sischen Grundstellung *gemäfle* Entgegenfragen aus einer grund- sätzlichen Uberwindung der Metaphysik, kann nur aus dem *Fragen der Seinsfrage* vollzogen werden. Der erste Angriff sol- cher Art ist versucht în »Sein und Zeit« (1927). Er hat mit der vor- maligen und nachmaligen »Kri- tik« des »Cartesianismus« nichts gemein. Dieser Angriff setzt durch die Wahl des Gegners die- sen erst în seine unantastbare GroBe innerhalb der Geschich- te des abendlăndischen Denkens. Dieser Angriff weiB, dafi mit »Wi- derlegungen« hier nichts auszu- richten ist, dafi vielmehr durch die Urspriinglichkeit des Angriffs der Angegriffene erst recht în seine geschichtliche Unerschiitter- barkeit zu stehen kommt und deshalb immer weniger als »er- ledigt« gelten kann, wenn anders dem Abendland noch eine Zu- kunft des denkerischen Fragens aufbehalten bleibt. Daher hat dieser Angriff (obzwar er seitdem von **Juden** und **Nationalsozialis- ten** gleich stark ausgebeutet wird, ohne doch în seinem Wesenskern begriffen zu sein) keine Gemein- schaft mit den jetzt ins Kraut schieBenden dummdreisten

Reflecţii VIII §48 [118-119]:

Descartes. – Atacul asupra lui Descartes (adică contrainterogarea înrădăcinată într-o depăşire a metafizicii şi *potrivită* poziţiei metafizice fundamentale a lui Descartes) poate fi realizat numai pornind de la *întrebarea cu privire la fiinţă.* Primul atac de acest fel a fost încercat în „Fiinţă şi timp” (1927). El nu are nimic de-a face cu „critica cartezianismului” de dinainte şi de după apariţia cărţii. Abia acest atac, prin alegerea adversarului, îl instituie pe acesta în măreţia incontestabilă care îi e proprie în cadrul istoriei gîndirii occidentale. Acest atac ştie că nu se poate ajunge nicăieri prin „res- pingeri”, şi că tocmai prin origi- naritatea atacului cel atacat ajunge să fie pus în

nestrămutarea sa istorică şi, de aceea, nu mai poate să fie văzut ca expirat, asta în caz că Occidentului îi revine încă un viitor al interogaţiei gînditoare. De aceea acest atac (deşi a fost exploatat la fel de puternic de **evrei** şi **de naţional-socialişti,** fără să fi fost înţeles în esenţa lui) nu are nimic în comun cu şicanele neghioabe la adresa lui Descartes, realizate din perspectivă „popu- lar-politică" de către privat-do-cenţi de „filozofie" zeloşi şi încă fără catedră. Este de asemenea inutil să te delimitezi public de o

Bekrittelungen Descartes' aus »vdlkisch-politischen« Gesichts- punkten durch iibereifrige und noch lehrstuhllose Privat-Idozenten »der Philosophie«. Auch ist es unndtig, wie manche es gem sehen mdchten, sich	asemenea literatură, deşi unii s-ar bucura să vadă că se întîmplă aşa ceva.

Uberlegungen IX
§ 81 [104-105], S. 247-248:

Nietzsche – verkannte, dafi seine Umkehrung des Platonismus, d. h. die Ansetzung »des« Lebens als der ausschliefilichen Grundwirk- lichkeit, die auch Unterscheid- barkeit von Diesseits und Jenseits hinfällig macht, im Grunde sei- ner innersten Absicht auf den hd- heren, wohlgeratenen Menschen (die groBen Exemplare) entgegen- arbeiten mufite; denn mit jener Ansetzung ist die Massenhaftig- keit des Lebenden und seines Le- bensdranges an sich gerechtfer- tigt; die Anerkennung derselben als **Boden** und Widerstand fiir den Einzelnen aber ist nur ein Schein, weil die Einzelnen selbst I sichals- bald nur als Beauftragte des »Le- bens«, und d. h. *fiir* die Massen und deren Wohl und Gliick, wissen kdnnen. Ihrem eigenen Willen bleibt nur das Echo »des Lebens« und seiner Steigerung, und jeder »Lebende« wird als solcher den Anspruch auf Lebensrecht anmel- den und der wachsende Anspruch wird »das Leben« steigern.
Reflecţii IX § 81 [104-105]:

Nietzsche – nu a înţeles faptul că inversarea platonismului, adică instituirea exclusivă „a” vieţii ca realitate fundamentală, diferenţa dintre aici şi dincolo devenind astfel caducă, mergea împotriva intenţiei sale profunde care viza oamenii superiori (marile exemplare); căci prin acest postulat este justificat caracterul gregar al vieţii şi al elanului său vital; recu- noaşterea acesteia ca sol şi ca rezistenţă pentru individ este însă numai o iluzie, pentru că indivizii înşişi pot şti de ei numai ca mandatari ai „vieţii” şi deci ca fiind destinaţi maselor, pentru prosperitatea şi fericirea lor. Voinţei lor proprii nu îi

2
3
4

rămîne decît ecoul „vieţii” şi potenţarea sa, iar fiecare dintre cei în „viaţă” îşi va emite pretenţia dreptului la viaţă, iar creşterea pretenţiei va potenţa „viaţa”.

Uberlegungen IX § 84 [108], S. 249:

[ ]

Die Vieldeutigkeit und willkiir- liche Bedeutung solcher Na- men (Glauben, Wissen, Wissen- schaft, Kultur und so fort) ist schon kein blofies Schwanken mehr innerhalb eines în sich ge- griindeten Bedeutungsspielrau- mes – (sofern alle Sprache ur- spriinglich diese Ausschlăge der Bedeutung als Wesenskraft be- sitzt und kein Zeichensystem und gar ein »genormtes« sein kann), sondern das Anzeichen einer **Entwurzelung** der Wahrheit des **Se**yns – falls je schon eine **Verwur- zelung** im Seyn selbst bestand -; die Folge davon, daB »Sprache« und »Denken«, »Begriff« und Vorstellung **psychologisch-bi- ologisch** zu Mitteln der Einrich- tung der Lebensbewăltigung he- rabgesunken und verăuBerlicht sind. Nicht, daB man sich nicht »einigen« kann auf wesentliche Ziele und deren begriindete Sat- zung, sondern daB iiberhaupt der Erfahrungsblick auf das Sei- ende verwirrt und diese Verwir- rung als gefahrlos ausgegeben ist, da der **unmittelbare Nutzen** Jeg- liches rechtfertigt und der »Scha- den« und der »Fehlgriff« als solcher nicht berechnet wird.

Reflecţii IX § 84 [108]:

[•••]

Caracterul plurivoc şi semnificaţia arbitrară a unor astfel de termeni (credinţă, cunoaştere, ştiinţă, cultură ş.a.m.d.) nu mai este o simplă şovăire în sînul unui spaţiu întemeiat al semnificaţiei (în măsura în care orice limbă posedă în mod originar aceste nuanţe de semnificaţie ca semn al puterii sale esenţiale şi nu poate deveni un sistem de semne şi cu atît mai puţin unul „standardizat”), ci şi semnul unei **dezrădăcinări** a adevărului fiinţei – presupunînd că o **înrădăcinare** în fiinţa însăşi a existat; consecinţa este că „limba” şi „gîndirea”, „concept” şi reprezentare au fost degradate şi exter- nalizate în mod **psihologico-bi- ologic** devenind mijloace

pentru instituirea unei dominaţii asupra vieţii. Asta nu înseamnă că nu putem „să cădem de acord” asupra unor scopuri esenţiale şi asupra statutului lor, ci că privirea experienţei este derutată de fiinţare, iar această derută pretinde că nu prezintă niciun pericol, de vreme de **profitul imediat** justifică orice lucru, fără a pune la socoteală „stricăciunile” şi „erorile”.

Uberlegungen IX § 91 [116-117], S. 254-258: *Nietzsche* – die entscheidende Uberwindung Nietzsches (nicht etwa die immer unphilosophische »Widerlegung«) kann nie unmit- telbar durchgefiihrt werden; sie besteht vielmehr în der Erschiit- terung (Grundentziehung) 1 der abendlăndischen Metaphysik als solcher; dadurch wird die An- setzung »des Lebens« als des Sei- enden **bodenlos –** weil das »Sei- ende«	*Reflecţii IX* §91 [116-117]: *Nietzsche* – o depăşire decisivă a lui Nietzsche (nu „respingerea”, mereu nefilozofică) nu poate fi re- alizată niciodată în mod nemijlocit; ea constă mai degrabă în zdruncinarea (subminarea) metafizicii occidentale ca atare; prin aceasta, proclamarea „vieţii” ca fiinţare (prin excelenţă n.m.) devine **lipsită de fundament –** pentru că „fiinţarea” în genere îşi pierde întîietatea.

Uberlegungen IX § 92 [123], S. 258:

Man findet es befremdlich, dafi die Besinnung auf ein ganz An- deres hinausfragen kdnnte, auf das Sein und seine Wahrheit und deren **Griindung** und **Grundlo- sigkeit –** so dai? Besinnung als Selbst-besinnung nichts zu tun hătte mit einer Begutachtung der Erlebnishintergriinde; die Form dieser Zergliederung ist geblie- ben, auch nachdem man die **jii- dische »Psychoanalyse«** vorge- schoben hat. Diese Form mul? bleiben, solange man sich als Er- lebnismensch nicht selbst aufgibt. Solange aber ist Besinnung im denkerischen Sinne unmoglich.

Reflecţii IX § 92 [123]:

Pare ciudat că meditaţia ar putea să-şi direcţioneze interogarea spre ceva cu totul diferit, spre fiinţă şi adevărul său, spre **funda- mentarea** ei şi **lipsa ei de fundament –** astfel încît meditaţia concepută ca întoarcere spre sine nu are nimic de-a face cu o exper- tiză a temeiurilor trăirii; forma disecţiei a rămas şi după ce ea a fost folosită ca

pretext pentru **„psihanaliza" evreiască.** Această formă trebuie să rămînă atîta vreme cît nu renunţăm să ne vedem ca oameni ai trăirii. Cît timp se va în- tîmpla asta, o meditaţie situată la nivelul gîndirii este imposibilă.
Uberlegungen X § 14 [10], S. 282:

Denker – ist jener, der eine die Wahrheit des Seyns wagende Frage ohne den moglichen Anhalt an einem Widerhall *so* zwischen die sich fortwälzende Neugier der immer Fraglosen wirft, daB sie în sich stehen bleibt als ein ragender Abgrund

Uberlegungen x § 15 [10-11], S. 282:

Die Kennzeichnung von Stein, Tier und Mensch durch die Art des Weltbezugs (vgl. Vorlesung 1929/30) ist im Frageansatz festzu- halten und dennoch unzureichend. Die Schwierigkeit hängt în der Be- stimmung des Tieres als »Welt- arm« – trotz der vorbehaltenden Einschrănkungen des Begriffes »Armut«; nicht: **weltlos, weltarm, weltbildend,** sondern: *feld- und weltlos, I feldbenommen- weltlos,* / und *weltbildend-* inmitten des Gut Er- rechneten, geschickt Gestiitzten und gemeinten **Bodenstăndigen.**
Reflecţii X § 14 [10]:

Gînditor – *e* acela care lansează o întrebare punînd în joc adevărul fiinţei fără a se putea sprijini pe reverberaţia gîndului lor *în* mijlocul curiozităţii continue a celor care nu-şi pun niciodată întrebări, de aşa manieră încît întrebarea în sine rămîne în picioare ca un abis proeminent în mijlocul a ceea ce e bine calculat, abil susţinut şi pre- tinzînd un **caracter** autohton.

erderschliefiend I sind die angemesseneren Fas- sungen I der Fragebezirke. Dabei verlangt die Kennzeichnung des »Steins« als feld- und **weltlos** zugleich und zuvor die eigene »po- sitive« Bestimmung. Aber wie ist diese anzusetzen? Doch von der »Erde« her – dann aber vollends gar aus »Welt«.
Reflecţii X § 15 [10-11]:

Caracterizarea pietrei, a animalului şi a omului prin intermediul modului în care se raportează Ia lume (vezi cursul din 1929/30) este de menţinut în ceea ce priveşte interogarea sa, dar este

totuşi un demers insuficient. Dificultatea ţine de determinarea animalului ca „indigeni de lume” – în ciuda rezervelor şi restricţiilor arondate conceptului de „indigenţă”: formulările potrivite ale domeniilor de interogaţie nu sînt **lipsit de lume, sărac de lume şi făuritor de lume, ci** *lipsit de lume şi de mediu, / acaparat de lume şi de mediu / făuritor de lume – deschizător al pămîntului.* Caracterizarea „pietrei” ca **lipsită de lume** şi de mediu necesită în acelaşi timp şi o determinare „pozitivă”. Dar cum poate fi ea obţinută? Plecând de la „pămînt” – şi apoi pornind cu totul de la „lume”.

Uberlegungen X § 39 [59], S. 312:

Hierbei ist nicht gedacht an die erst diesem Vorgang *nachträgli- chen* gelehrten Erneuerungen der hegelschen Philosophie und Nachmachungen nietzschescher Gedanken und Stellungnahmen – sondern gerade die gemeingeisti- ge – alltâglich-dffentliche Vorstel- lung und Wertung des Seienden wird – ohne dai? es zu einem Wis- sen davon zu kommen braucht – von jener Vollendung der Meta- physik getragen. Die verborgen geschichtliche Kraft ihrer unter- griindigen Zusammengehorig- keit aber ist die Metaphysik von Leibniz – freilich în der Form der groben und weitmaschigen **Vergemeinerung,** die ihr seit Herder und Goethe zuteil wurde. Die Vollendung der abendlăn- dischen Metaphysik ist deshalb eine durch und durch deutsche Notwendigkeit, în der Descartes sowohl wie der Platonismus und Aristotelismus des Abendlandes und damit die geistigen Berei- che des Mittelalters und des neu- zeitlichen Kulturchristentums zu einem letzten Anlauf des meta- physischen Denkens zusammen- geschlossen sind.

Reflecţii X § 39 [59]:

[-1

Nu ne gîndim aici la înnoirea erudită a filozofiei hegeliene şi la imitaţiile ideilor nietzscheene, *ulterioare* acestui proces – ci tocmai la reprezentarea şi valorizarea comună, cotidiană şi publică a fiinţării care este purtată

de această desăvîrşire a metafizicii, fără să aibă nevoie să ajungă la o cunoaştere a acestei situaţii. Forţa istorică ascunsă care poartă solidaritatea lor (Hegel şi Nietzsche n.m.) subterană este metafizica lui Leibniz – desigur în forma **vulgarizării** grosolane de care a avut parte de la Herder şi Goethe încoace. Desăvîrşirea metafizicii occidentale este pe de-a întregul o necesitate germană, în care Descartes, platonismul şi aristotelismul Occidentului şi, prin acestea, teritoriile spirituale ale Evului Mediu şi ale creştinismului modem-cultural sînt aduse laolaltă într-un ultim avînt al gîndirii metafizice.

Uberlegungen X § 44 [74], S. 322:

Solange das Wesen des Menschen durch die Tierheit (animal- itas) vorbestimmt bleibt, kann immer nur gefragt werden, *was* der Mensch sei. Nie ist die Frage moglich: *wer* der Mensch sei? Denn diese Wer-frage ist als Frage schon die urspriinglich andere und einzigartige Antwort auf die Frage nach dem Menschen – die- ses Fragen selbst setzt den Menschen în seinem Wesen an als die Instăndigkeit în der Wahrheit des Seyns. Sie ist jene Frage nach dem Menschen, die nicht etwa nur iiber ihn hinaus fragt nach seiner Ursa- che und dergleichen, sondern die iiberhaupt nicht nach ihm, des Menschen wegen fragt, sondern um des Seyns willen, da dieses în die Entgegnung zum Menschen als dem Griinder der Wahrheit versetzt. Erst diese Frage iiberwin- det die neuzeitliche *anthropologische* Bestimmung des Menschen und mit ihr alle voraufgegange- **ne, christliche hellenistische – jiidische** und **sokratisch-pla- tonische Anthropologie.**

Reflecţii X §44(74]:

Atît timp cît esenţa omului va rămîne dinainte determinată de către animalitate, nu va putea fi pusă decît întrebarea *ce* este omul. Niciodată nu va fi posibilă întrebarea: *cine* este omul? Căci această întrebare despre „cine” este deja, în calitatea ei de întrebare, răspunsul originar la întrebarea cu privire la om – însăşi această întrebare pune omul în esenţa sa ca stăruire în adevărul fiinţei. Ea este aceea care vizează omul, care nu se întreabă numai cu privire la ce e dincolo de el, cercetînd cauza sa şi alte elemente de acest fel, pricina acestei întrebări nestînd în om, ci în fiinţă, aceasta întîmpinînd omul ca ceea ce

Uberlegungen X § 46 [77-78], S. 324: Aber auch Nietzsche »denkt« als Kiinstler und d. h. hier aesthetisch- wagnerisch-schopenhaue risch	*Reflecţii X* § 46 [77-78]: Dar chiar Nietzsche „gîndeşte” ca un artist, adică estetic-wageri- an-schopenhauerian, atunci cînd

fundamentează adevărul. Abia această întrebare poate depăşi determinarea modernă *antropologică* a omului şi, odată cu **ea, antropologia creştin-elenistică, iudaică** şi **socratic-platonică.**

wenn er den »Genius« als Ziel der Menschheit – ansetzt – er bleibt în der Umzăunung der **biolo- gischen Metaphysik** hängen und deshalb kann man mit dem glei- chen Recht auf dem **Boden** dieser Metaphysik auch în der Umkeh- rung »das Volk« als den Zweck seiner selbst ansetzen – beides ist »dasselbe« – und erst damit errei- chen wir den Bereich, von dem das *nur zuniichst* vordergriind- lich genommene Kulturtreiben I stets und einzig seine Begriin- dung empfängt und ohne sein Wissen die eigentlichen Anstofie: die Herrschaft der neuzeitlichen Metaphysik în der Endform der Vermenschung des Menschen. Alle Kulturpolitik und Kultur der Kultur sind die Sklaven dieser ih- nen verborgenen **Herrschaft des Subjectum** (des Menschen als des historischen Tieres).

fixează „geniul" ca scop al umanităţii – el rămîne prins în marginile **metafizicii biologice** şi, de aceea, cu o egală justificare, „poporul" se poate institui ca scop al lui însuşi pornind de la **solul** acestei metafizici inversate – cele două sînt echivalente – astfel atingem domeniul din care întreprinderea culturală (percepută *în primă instanţă* superficial) îşi ia fără să ştie fundamentul şi adevăratele impulsuri: domnia metafizicii moderne în forma finală a umanizării omului. Orice politică culturală şi orice cultivare a culturii sînt sclavele acestei **dominaţii** ascunse **a subiectului (a** omului ca animal istoric).

Uberlegungen X § 46a [79], S. 325:

Jeder Dogmatismus, er sei kirch- lich-politisch oder staatspoli- tisch, halt notwendig jedes von ihm scheinbar oder wirklich ab- weichende Denken und Tun fur eine Zustimmung zu dem, was ihm, dem Dogmatismus, ***der Fe- ind*** ist – seien das die **Heiden** und **Gottlosen** oder die **Juden** und **Kommunisten.** În dieser Denk- weise liegt eine eigentiimliche

Reflecţii X §46a'[79]:

Orice dogmatism, fie că ţine de politica eclezială sau de cea statală, crede în mod necesar că orice gînd sau act care pare că se îndepărtează de el este o aprobare a ceea ce este ***duşmănos*** dogmatismului – fie că duşmanii sînt **păgînii** şi **ateii** sau **evreii** şi **comuniştii.** în această manieră de-a gîndi rezidă o forţă specifică – nu a gîndirii – ci a impunerii a ceea

Stărke – nicht des Denkens – sondern der Durchsetzung des Ver- kiindeten.	ce e anunţat [ca dogmă].

Uberlegungen XI § 1 [1-5], S. 360-362:

Der neuzeitliche Mensch hat die Sicherung seines Wesens darauf angelegt, einstmals ein Teii der **Maschine** zu werden, damit er im Dienst fiir die Sachlichkeit und Berechnetheit ihres Laufens seine miihelose Sicherheit, seine An- triebe und seine Lust finde. Dieses Sicheinlassen auf das **Maschi- nenwesen** ist etwas Wesentlich Anderes als der bloBe Gebrauch »technischer« Moglichkeiten; hier begibt sich die äufierste Anver- wandlung des Menschenwesens în **die Rechenhaftigkeit des Se-ienden.** Mit all dem kommt erst der *Geist* (d. h. das Verstand- und Rechenhafte der Tierheit) zu sei- ner hbchsten Macht; die Herr-schaft des **Maschinenwesens** ist weder »Rationalismus« noch »Materialismus« – nicht die Ver- ddung des leeren Verstandes und nicht die Heiligung des bloBen Stoffes. Vielmehr vollzieht sich în dieser Anverwandlung an das **Maschinenwesen** jenes Sichlos- lassen în das Seiende, das keiner »Bilder« mehr bedarf fiir einen »Sinn « – weil die Anschaulich- keit sich zur vdlligen Berechen-barkeit ausgefaltet hat und în ihr

Reflecţii XI § 1 [1*5]:

Incercînd să ajungă la ceva sigur în ceea ce priveşte esenţa sa, **omul modernităţii** a mizat pe faptul că într-o zi va deveni parte a unei **maşinării,** crezînd astfel că în funcţionarea direcţionată spre factualitate şi în calculabilitatea parcursului acesteia îşi va găsi o siguranţă obţinută fără efort, impulsurile şi plăcerea sa. Această lăsare de sine în seama **esenţei maşinăriei** este ceva cu totul diferit decît simpla folosire a posibi-lităţilor „tehnice”; aici se produce extrema adaptare a esenţei omului la **faptul de a fi calculabil al fiinţă**rii. Cu toate acestea, *spiritul* (ca-racterul intelectual şi

calculatoriu din animalitate) ajunge la suprema sa putere; dominaţia **esenţei maşinăriei** nu **este** nici „raţionalism”, nici „materialism” – nici devastarea intelectului gol şi nici adorarea materiei goale. Ceea ce se împlineşte mai degrabă odată cu această adaptare la **esenţa maşinăriei** este o abandonare de sine în fiinţare, care nu mai are nevoie de „imagini” pentru „sensul” ei – deoarece intuitivitatea s-a desfăşurat în calculabilitate şi este statornic prezentă în ea, de stets gegenwârtig ist, weil der »Sinn « în der sich fortzeugenden Plan-l măBigkeit zu einer einzig-artigen Beweglichkeit verfestigt hat. **Der neuzeitliche Mensch** bedarf keiner Sinnbilder mehr, nicht weil er den Sinn verleug- net, sondern ihn beherrscht als die Ermächtigung des Menschen selbst zu der rechnenden Mitte aller Einrichtungen jeglicher **Ma- chenschaft** fiir das Seiende im Ganzen. **Der neuzeitliche Mensch** braucht das Sinnbild nicht mehr, weil er das Anschauliche und Schaubare ganz în die Macht seines Herstellens alles Machba- ren (und nirgends Unmoglichen) eingezwungen hat. Sinnbild ist nur dort moglich und nbtig, wo die Metaphysik das Sein iiber das Seiende stellt und durch die- ses jenes darstellen muB -; sobald aber, wie im Zeitalter der Voll- endung der Metaphysik, das Seiende selbst alles Sein iibernimmt und nur Seiendes în seiner Vor- und Herstellbarkeit kennt, wo das ***»Wirkliche«*** und **»Lebendi- ge«,** die **»Tat«** und der Erfolg das **»Wahre«** ausmachen, entfällt jede Mdglichkeit und Notwendigkeit eines Sinnbilds. Wer solches neu- zeitlich – d. h. auf dem Wege der historischen Nachrechnung und Nachma- chung – wieder einfiih- ren mdchte, täuscht einen flachen I Tiefsinn vor und verkennt gera- de die eigentliche Wesenstiefe des eigenen Zeitalters.

vreme ce „sensul” s-a cristalizat în planificarea auto-generatoare a unei unice mobilităţi. **Omul mo- dern** nu mai are nevoie de simboluri, nu pentru că ar fi renunţat la sens, ci pentru că îl domină ca formă de

afirmare a omului însuşi ca centru calculator al tuturor procedurilor specifice oricăror **fabricaţii** care au ca obiect fiinţarea în întregul ei. **Omul modern** nu mai are nevoie de simboluri pentru că a subordonat intuibilul şi contemplabilul forţei producţiei sale a tot ce e fezabil (şi nicăieri imposibil). Simbolul este necesar şi posibil numai acolo unde metafizica pune fiinţa deasupra fiinţării şi o prezintă pe ultima prin prisma celei dintâi. însă, în epoca isprăvirii metafizicii, de îndată ce fiinţarea preia întreaga fiinţă şi nu cunoaşte decît fiinţarea în reprezentabilitatea şi productibilitatea sa, iar ***„realul”,*** **„viul”, „acţiunea”** şi rezultatul constituie **„adevărul”,** dispare orice posibilitate şi necesitate a unui simbol. Cine ar fi tentat să reintroducă un simbol în modernitate, adică în drumul calculului istoriografie şi al imitaţiei, ar simula o profunzime înşelătoare şi ar înşela în ce priveşte profunzimile de esenţă ale propriei lui epoci.

»Sinnbilder« sind jetzt in mehr- fachem Sinne unmoglich: 1.) weil das, was ihr Wesen ist, în einem tieferen Sinne und entschiede- ner geschieht (die Gleichsetzung von Sinn und Bild în der einrichtbaren Berechnung des Seienden und d. h. der **Rechenhaftigkeit** seines Seins); 2.) weil, wenn man schon eine Sinnbildschaffung fur nbtig halten mdchte, diese ei- nen bildlosen und bildfordern- den *Sinn* voraussetzt – d. h. eine Wesensbestimmung des Seins, das erst im ganz Anderen eines Seienden sich darstellen mufite. Aber gerade diese Voraussetzung wird nicht mehr gesetzt und kann nicht mehr gesetzt werden, wenn der Mensch selbst sich als Tier **(Rasse – Blut)** zum Ziel seiner selbst gesetzt und die Planbarkeit seiner Geschichte în seinen Wil- len genommen hat. Wo der Sinn în das Sinnlose gelegt wird, wo das Seiende jegliches Sein iiber- fliissig gemacht hat, fehlt jede Quelle fiir eine *sinnbildende* Kraft; 3.) weil selbst dann, wenn auch noch dem Sinnlosen und **Seinsverlassenen** eine Spur I sinnbi/- *dender* und bildschaffender Kraft zugestanden werden diirfte

(was unmoglich ist), die Bildschaffung nie erweckt und vollzogen werden kdnnte durch ein historisches Ausgraben vergangener Symbole und Symbolwelten auf dem Wege der Volkskunde. Die angeblich „Simbolurile" sînt în prezent imposibile din mai multe puncte de vedere: 1) pentru că ceea ce ţine de esenţa lor se petrece într-un sens mai adînc şi mai decisiv (identificarea sensului şi imaginii în calcularea instituibilă a fiinţării, adică a **calculabilităţii** fiinţei sale); 2) pentru că, dacă considerăm crearea de simboluri ca fiind ceva necesar, aceasta presupune un *sens* lipsit de imagine şi în acelaşi timp dornic de imagine – adică o determinare esenţială a fiinţei, care ar trebui să se prezinte în alteritatea totală a unei fiinţări. Dar tocmai această presupoziţie nu mai este pusă şi nu mai poate fi pusă de vreme ce omul însuşi şi-a instituit propria animalitate **(rasă – sînge)** drept scop şi a preluat în voinţa sa planificarea istoriei. Acolo unde sensul este pus în nonsens, unde fiinţarea face orice fiinţă superfluă, lipseşte orice sursă care ar putea da o forţă configuratoare de sens; 3) dacă am admite o urmă a unei forţe configuratoare de sens şi *creatoare* de imagini chiar înăuntrul situaţiei **lipsei de fiinţă** şi a abandonării fiinţei (ceea ce este însă imposibil), crearea de imagini nu ar putea fi trezită şi realizată printr-o exhumare istorio- grafică de simboluri şi lumi simbolice prin intermediul studierii folclorului. Cei care se pretind a aparţine zilei de azi nu ştiu nimic despre prezentul istoriei lor, în

Heutigen wissen gar nichts von der Gegenwart ihrer Geschichte, sondern erfinden sich »roman- tisch« mit den romantischen Mit- teln der Historie (»Volkskunde« und »Vorgeschichte«) ein Gewe- senes als Ideal einer Zukunft. Man macht ständig den »Intellek- tualismus« verächtlich und tau- melt gleichzeitig în den Orgien ei- nes ungewohnlichen Historismus und verschlieBt sich dem Wissen dessen, was eigentlich *ist.*
Man predigt **»Blut«** und **»Boden«** und betreibt eine Verstädterung und Zerstorung des Dorfes und des Hofes în AusmaBen, wie sie vor kurzem noch niemand zu ah- nen vermochte.
Man redet von **»Leben«** und **»Er- leben«** und unterbindet iiber- all jegliches Wachstum, jegliches Wagnis und jegliche Freiheit des Irrens und Scheitems, jede Mbg- lichkeit der Besinnung und jede Not der Befragung. Man weil? und kennt Alles und schătzt Jegliches I nach dem Erfolg und halt nur noch das fiir **wirklich,** was ei- nen Erfolg verspricht.

schimb inventează într-o manieră „romantică” şi cu mijloace isto- riografice romantice („folclor” şi „preistorie”) un trecut care să fie şi ideal al unui viitor.

Facem tot timpul din „intelectualism” ceva de dispreţuit, dar, în acelaşi timp, ne clătinăm în orgiile unui istoricism neobişnuit, în- chizîndu-ne faţă de cunoaşterea a ceea ce *este* cu adevărat.
Ţinem predici despre **„sînge”** şi **„rasă”,** realizînd în acelaşi timp urbanizarea şi distrugerea satului şi a gospodăriei în proporţii pe care nimeni nu ar fi putut să le bănuiască în trecut.
Vorbim despre **„viaţă”** şi

Uberlegungen XI § 29 [32-43], S. 380-386: **Kein Zeitalter lăBt sich durch die Abschilderung einer »gegen- wărtigen Situation« fassen.** Seine Geschichte wissen wir iiber-	*Reflecţii XI* § 29 [32-43]: **Nicio epocă nu poate fi înţeleasă prin descrierea unei „situaţii prezente”.** Nu putem cunoaşte istoria ei niciodată în mod nemijlocit. întrebarea privitoare la

„trăire”, dar întrerupem peste tot orice creştere, orice îndrăzneală şi orice libertate a erorii şi a eşecului, orice posibilitate de meditaţie şi orice nevoie de interogare. Ştim şi cunoaştem totul în funcţie de rezultat şi nu luăm drept **real** decît ceea ce promite un rezultat.

nach dem Wesen seiner Geschichtlichkeit (und Ungeschicht- lichkeit) fragt, wie es sich zum Seienden als solchem iiberhaupt und im Ganzen entscheidet, în welcher Wahrheit diese Entschei- dung mafigebend wird. Vom Zeitalter der Neuzeit jedoch gilt alles dieses în einem noch ausschliefilicheren Sinne und das, je jäher es în den Abschnitt seiner Vollendung, d. h. unbedingten Wesensentfaltung iibergeht. Die unbedingte **Zersetzung** und **Zer- storung** alles Bisherigen wird aus dem bereits maBstablosen Gesichtskreis des »Bisherigen« als einer Folge von «Kulturzeital- tem« im Sinne eines Niedergangs abgewertet. Man iibersieht da- bei, daB în der **»Zersetzung«** und **»Zerst6rung«** gar nicht die blo- Be Beseitigung des bislang Giil- tigen wesentlich ist, sondern die Unbedingtheit, Berechenbarkeit, Planbarkeit und innere Wandel- barkeit des **Zerstorungsvorganges** selbst. Das will sagen: Die Seiendheit des Seienden – das **Machenschaftliche** als solches und seine unbedingte Gesetz- lichkeit I bestimmen das, was *ist.* Alles seitdem **»Wirkliche«** und noch dafiir gehaltene, die »Kul- tur« und ihre Giiter verschwin- den nicht, sondern riicken nur în den Vordergrund dessen, was die Vor-wand[r] abgeben muB, um je- nen **Zerstdrungsvorgang** nicht esenţa istoricităţii (sau anisto- ricităţii) sale este cea privitoare la modul în care epoca ia o decizie în privinţa fiinţării ca atare în genere şi ca întreg, în ce adevăr devine această decizie dătătoare de măsură. Aceasta se aplică într-un sens şi mai exclusiv modernităţii, mai ales cînd aceasta trece în etapa desăvîrşirii sale, adică în desfăşurarea necondiţionată a esenţei sale. **Descompunerea** şi **distrugerea** a tot ceea ce a fost pînă acum este devalorizată în sensul unui

declin din perspc- tiva orizontului a „ceea ce a fost pînă acum" ca succesiune a unor „epoci culturale". Este astfel omis faptul că nu simpla „descompunere" şi „distrugere" a ceea ce a fost pînă acum valid este esenţială, ci necondiţionarea, calculabi- litatea, planificabilitatea şi flexibilitatea internă a **procesului de distrugere** însuşi. Cu alte cuvinte: Fiinţitatea fiinţării – **fabricaţia** ca atare şi legitatea ei necondiţionată determină ceea ce *este.* Ceea ce a fost real pînă atunci şi este încă luat ca **„real",** anume „cultura" şi bunurile ei nu dispar, ci trec în primplanul a ceea ce trebuie să ofere pretextul pentru a nu lăsa acel **proces de distrugere** să se ivească în fiinţa sa. Căci aceasta, la fel ca orice fiinţă, poate fi cunoscută şi îndurată doar de către **cei puţini –** aici în modernitatea isprăvită, doar de către cei care,
în seinem eigentlichen Sein her- vortreten zu lassen; denn dieses ist, wie jedes Sein, nur **Wenigen** ertrag- und wiBbar – hier în der vollendeten Neuzeit nur denje- nigen, die selbst ***în*** der Machen- **schaftlichkeit** des Seienden ste- hend von ihr als die richtenden Vollstrecker gefordert sind.
Da sich eine solche Vollendung ei- nes Zeitalters / und hier des neuzeitlichen Zeitalters / nicht mehr nur în Teilbereichen menschli- chen Betreibens abspielen kann, sondern Alle und d. h. das neu- zeitliche Massenwesen des Menschentums einbegreifen muB, bedarf es wesentlicher Einrich- tungsformen und Meinungen, die die **Massen** iiber den blofien Herdencharakter
hinausheben; nicht damit sie einer bisher ihnen versagten hdheren Kultur zuge- fiihrt werden und die »Segnungen« der Wohlfahrt und des Glii- ckes erfahren – sondern damit sie im Scheine dieser Einrichtungen unbedingt fiir die **Machenschaft** verfugbar werden und dem Ab- lauf der **Zerstdrung I** keinen Widerstand mehr entgegensetzen, da alles, was în voraufgegange- nen Jahrhunderten der Neuzeit în einzelnen Wirkungsgebieten und Schichten des Menschentums als »Kultur« galt und einheitli- che Zielsetzungen eines Schaf-

fens und Geniefiens enthielt, jetzt ausgehohlt und ohne eigene

ţinînd de **fabricaţia** fiinţării, sînt revendicaţi de către ea ca nişte judecători care impun o lege.

secolele trecute, în domenii individuale de activitate şi în straturi ale umanităţii, conţinînd scopuri unitare ale creaţiei şi ale savurării artistice, este astăzi subminat şi nu posedă forţă determinantă. Este potrivit însă [ca această „cultură”] să fie introdusă în **mase** pentru a le da impresia unei

De vreme ce o asemenea desă- vîrşire a unei epoci / aici a epocii moderne / nu poate să se deruleze numai în domenii parţiale ale activităţii umane, ci trebuie să cuprindă totul, deci şi esenţa de masă a umanităţii moderne, este nevoie de forme instituţionale şi opinii care să ridice **masele** deasupra simplului caracter de turmă; nu pentru ca ele să fie ridicate prin aceasta la o cultură superioară, care pînă atunci le-a fost refuzată şi să poată simţi în sfîrşit „binecuvîntările”

prosperităţii şi fericirii – ci pentru ca, în lumina acestor instituţii, masele să devină necondiţionat disponibile **fabricaţiei** şi să nu opună nicio rezistenţă procesului **distrugerii.** Tot ce a putut să fie considerat „cultură” în

bestimmende Kraft ist, eignet es sich am besten dazu, um jetzt den Massen als der Schein ihrer hbheren Berufung zugefiihrt zu werden, în welchem Schein- erle- ben und Rausch sie sich zu einer unbedingten – bedingungslosen Aufgabe	vocaţii superioare; ele stau pregătite în această pseudo-trăire şi în această beţie, pentru sarcina necondiţionată – lipsită de condiţii a revendicării dominaţiei asupra epocii.

[r] Termenul este folosit aici şi în sensul său originar – lat. *praetexta* (toga); vezi şi „ţesătură”, „pînză”.

Daher ist z. B. alle gut gemein- te Ausgrabung friiheren Volks- gutes, alle biedere Pflege des Brauchtums, alles Besingen von Landschaft und **Boden,** alle Ver- herrlichung des **»Blutes«** nur Vordergrund und Vorwand und zwar notwendig, um das, was ei- gentlich und allein *ist,* die un- bedingte Herrschaft der **Mach- schaft** der **Zerstdrung** als în sich gesetzlicher Vorgang, fiir die ei- gene vollständige Vollendung seines Wesens frei zu halten und d. h. den Vielen zu verhullen. Diese vordergriindliche Verhiil- lung ist nun aber nicht etwa eine blofie Tăuschung und gar ein Schwindel und eine **Schauspiel- erei** von Seiten 1 jener, die Voll- strecker und Gesetzgeber der	De aceea orice exhumare bine intenţionată a patrimoniilor anterioare, toată îngrijirea sîrguincioa- să a obiceiurilor, întreg lirismul ogorului şi al **solului,** toată glorificarea **„sîngelui”** nu sînt decît fa- ţada şi pretextul, de altfel necesare, pentru a lăsa liber în vederea consumării totale a esenţei sale şi a ascunde de cei mulţi ceea ce *este* cu adevărat, adică dominaţia necondiţionată a **fabricaţiei dis**trugerii ca proces avînd o legitate internă. Această ascundere în spatele unei faţade nu este o simplă iluzie, un vertij sau un spectacol din partea celor care rămîn executanţii şi legislatorii **fabricaţiei,** ci acest pretext, ca unul complet desprins de procesul veritabil al **distrugerii,** este cerut de executorii procesului de

Vollendung der **Machenschaft** von ihren Vollstreckern selbst gefordert – diese stehen în einem Miissen, das ihnen jene Sicherheit gibt, die jedesmal das Zeichen der **»Gr6fie«** wird. Dieses Miissen der Vollstreckerschaft hat în sich das Wissen dessen, was în diesem Vorgang jeweils în eigentumli- chen Formen der Spriinge unum- gănglich geworden (Aufhalten der **Zerstorung** sowohl, wie weit- vorgreifendes Vorbereiten einer solchen durch die unscheinbars- te **Zersetzung) –** die Grofie dieses Wissens – als einer einzigartigen GewiBheit, în der sich das ego co- gito – sum Descartes' innerhalb des Seienden im Ganzen und *fiir* dieses vollendet – hat darin seine innere, gestaltgebende Gren- ze, dafi es nicht vermag, das Wesen der eigenen Geschichtlichkeit zu wissen.

Dieses Unvermogen ist von der Herrschaft der **Machenschaft** aus gesehen kein Mangel, sondern die eigentliche Stărke des Handeln- kdnnens und der Unbedenklich- keit. Aus einem wesentlich anders gegriindeten und gearteten Wissen jedoch, dem denkerischen, I ist zu erkennen, daB hier, în diesem Vorgang der Vollendung der Neuzeit, die Seiendheit des Seienden als **Machenschaft** nur das în die Einheit des unbedingten Wesens und **Unwesens** bringt, was în der abendlăndischen -

Aceste imperative ale funcţiei de executant poartă în ele o cunoaştere a ceea ce a devenit inevitabil în această desfăşurare sub forma specifică a salturilor (atît stăvilirea **distrugerii,** cît şi pregătirea anticipată a unei astfel de distrugeri prin **descompunerea** inaparentă) – măreţia acestei cunoaşteri – ca o certitudine singulară, una în care *ego cogito – sum* a lui Descartes se desăvîrşeşte în sînul fiinţării luate ca întreg ca întreg şi *pentru* aceasta – îşi găseşte aici limita sa intrinsecă şi configurantă, anume în faptul de a nu putea fi capabilă să cunoască esenţa propriei istoricităţi.

Văzută din perspectiva dominaţiei **fabricaţiei,** această incapacitate nu este o lipsă, ci vigoarea proprie a putinţei de-a acţiona fără a gîndi în prealabil. Dar, pornind de la o cunoaştere fundamentată într-o cu totul altă manieră şi avînd un caracter total diferit, cel al gîndirii, trebuie să recunoaştem că, aici, în acest proces de desăvîr- şire al modernităţii, fiinţitatea fi-inţării ca **fabricaţie** nu face decît să aducă în unitatea esenţei necondiţionate şi a **ne-esenţei** ceea ce se găseşte prefigurat în istoria durch die »Metaphysik« getrage- nen Seinsgeschichte vorgezeich- net liegt. Die unbedingte Herr- schaft der Seiendheit liber das Seiende în *der* Gestalt, daB liberali dieses Seiende als das Wirken- de und Wirksame den Vorrang uber das »Sein« »hat« und dieses als letzten Dunst des bloBen Den- kens ausgibt.

Diese Herrschaft treibt ohne ihr Wissen zu einer Entscheidung liber das Seyn – welche Entscheidung sie selbst nicht mehr stel- len kann. [Sie vermag nicht mehr ihrerseits einen Entwurfsraum fiir ein anderes Fragen zu schaffen und keine »Zeit« fiir die Frag- wiirdigkeit des Seyns selbst als des Fragwiirdigsten[s]|. Zugleich aber wird den Wissenden (în der Art der Vollstrecker und anders denen în der Art des Seynsden- kens) klar, daB alle biedere und gefiihlsverzwungene, sentimentale Betreibung von Volkstum und Volkskunde – abgelbster und nur mittelhafter Vordergrund ist, ein »abstraktes« Erleben, das gar nie erlebt und – auch nie erleben soli, was eigentlich ge-lschieht und *ist.* Die Meinungen, die în solchem Betreiben von **Blut und Boden** und dem darin vermeintlich Er- reichten und Er-lebten, die eigent- liche Wirklichkeit sehen mbchten, verkennen nicht nur das, was *ist* und allein ist, sie sind, wenn sie

occidentală a fiinţei – purtată de „metafizică”. Dominaţia necondiţionată a fiinţităţii asupra fiinţării are următoarea configuraţie: peste tot această fiinţare ca ceea ce este efectiv şi poate produce un efect „are” prioritate asupra „fiinţei”, iar aceasta din urmă se dă drept ultimul tren al simplei

gîndiri.
Această dominaţie împinge, fără să ştie, spre o decizie în privinţa fiinţei – decizie pe care ea însăşi nu o mai poate lua. (Nu mai este capabilă să creeze un spaţiu de proiecţie pentru o altă interogare şi un „timp" pentru caracterul echivoc al fiinţei înseşi ca ceea ce este cel mai demn de interogat). în acelaşi timp însă devine clar pentru cei care cunosc (în modul executorilor sau în maniera diferită a gîndirii fiinţei) că toate activităţile insipide, emoţionale, sentimentale îndreptate spre identitatea etnică şi spre tradiţii folclorice reprezintă numai o faţadă detaşată şi utilitară, o trăire „abstractă", care nu trăieşte niciodată şi nu poate trăi ceea ce se petrece cu adevărat şi *este.*

Opiniile care sînt înclinate să vadă adevărata realitate în această agitaţie în jurul **sîngelui şi solului,** precum şi în ceea ce e atins şi trăit prin acestea nesocotesc nu numai ceea ce *este,* doar fiind, ci sînt, atunci cînd apar ridicînd pretenţii,
anmaBend auftreten, eine Herab- setzung und Verharmlosung des einzigen Seins des Zeitalters, die Verkieinerung des Seienden, die aller-dings wiederum von diesem selbst betrieben und fur wiinsch- bar gehalten wird. Zur Zeit ist vielleicht tiberhaupt kein gro- Berer Gegensatz ausdenkbar als derjenige, der sich z. B. zwischen der Weit în Wagners «Meistersin- ger« und dem eigentlichen Sein des Zeitalters ausspannt, der aber nur von ganz Wenigen ausgehal- ten und getragen und nur von Einzelnen, Seltenen în seiner se- ynsgeschichtlichen Wahrheit be- griffen wird. DaB man aber *dieses* Wissen bei Gelegenheit vielleicht als eine **»vornehme Abstrak- theit«** auf die Sei te schieben kann zugunsten der **»Lebensnähe«** des historisch wieder hervorgeholten Volks- und Brauchtums –, das ge- hort gleichfalls în die Wirkungs- kreise der unumgänglichen Blen- dung und Verblendung aller, die mehr und weniger abgestuft und mittelbar der Vollstreckerschaft **des machenschaftlichen** Seins der Neuzeit dienen I miissen. DaB bei dieser unumgänglichen Dienerschaft die

»Wissenschaf- ten« alles an Harmlosigkeit und Ahnungslosigkeit des Wissens iibertreffen, darf nicht verwun- dern. Sie sind die echtbiirtigen Nachkommen des beginnenden neuzeitlichen Geistes und werden

o degradare şi o trivializare a fiinţei singulare a epocii, o diminuare a fiinţării, care este căutată de fiinţările înseşi, fiind considerată dezirabilă. în acest moment nu ne putem imagina un contrast mai mare decît cel care se întinde, de exemplu, între lumea wagneriană din *Muzicanţii din Bremen* şi fiinţa adevărată a epocii, contrast care este conştientizat şi problematizat doar de puţini oameni şi este conceput în adevărul său istoric-fiin- ţial doar de către inşi singulari şi rari. Faptul că *această* cunoaştere poate fi ocazional dată la o parte (fiind considerată o **„abstracţie nobilă”)** în favoarea **„apropierii de viaţă”** a etnicităţii şi tradiţiilor recuperate istoriografie – acest fapt aparţine de raza inevitabilă de acţiune a orbirii şi amăgirii tuturor celor care trebuie să slujească, mai mult sau mai puţin gradat şi mijlocit, în calitate de executori, **caracterului de fabricaţie** al fiinţei modernităţii.

Nu este de mirare că în cadrul acestei slujiri inevitabile, „ştiinţele” întrec orice atunci cînd vine vorba de inocenţa şi naivitatea cunoaşterii. Ele sînt veritabilele descendente ale spiritului modern incipient şi vor fi pulverizate fără milă, adică împinse spre

auch schonungslos în der von ih- nen selbst befbrderten, aber nie wifibaren Wesensgleichheit von **Historie** und **Technik** zerrie- ben, d. h. zum Verschwinden im blofien Instrumentalen gebracht werden. DaB sich în all dem noch etwas Ansehen zu verschaffen sucht, was den Namen **»Philos- ophie«** sich zugelegt hat, ist das Zeugnis fiir den vollendeten Triumph der Ahnungslosigkeit. Heute wird, wie vormals im Mit- telalter, der Name **»Philosophie«** în Anspruch genommen als Aushängeschild fiir die meist unwis- sentlich betriebene

Anbahnung des vblligen Verzichtes auf das Denken und die Denkfähigkeit im Sinne des denkerischen Denkens. Wogegen das ***rechnende*** **Denken –** der logos – eine Hbhe und Sicherheit und Macht erreicht hat, die alles Bisherige *we- sentlich* iibertreffen. Verglichen mit diesem rechnenden Denken ist die **»Scheinphilosophie«,** die im Kulturbetrieb gern zugelassen wird, nur ein schwacher Lărm mit erborgten Worten und Begrif- fen, denen niemand mehr I ernst- lich nachfragt, weil hier am ehes- ten noch gespiirt wird, wie vollig dies nur eine nachgetragene Kulisse bleibt, allein schon im Ver- hăltnis zur Volkskunde und Historie und Biologie, die ihrerseits ja, nur ungewuBt, lediglich als Vorwănde ihre Rolle spielen.

Astăzi, la fel ca în Evul Mediu, denumirea de **„filozofie”** este revendicată ca stindard pentru prilejuirea necugetată a unei renunţări complete la gîndire şi la aptitudinea pentru gîndire în sensul gîndirii capabile să gîndească. în schimb, **gîndirea *calculatoare* –** *logosul* – a atins o altitudine, siguranţă şi putere care depăşesc tot ce a fost pînă acum. Comparată cu această gîndire calculatoare, **pseudo-filo- zofia,** admisă cu plăcere în agitaţia culturală, este doar un zgomot slab uzînd de cuvinte şi concepte împrumutate, pe care nu le mai cercetează nimeni în mod serios, deoarece aici se vede cel mai bine cum totul rămîne un accesoriu secundar în raport cu folclorul, istoriografia, biologia, care la rîndul lor îşi joacă rolul, fără să ştie, doar ca pretexte.

Doch gibt es ein Wissen vom Sein aus dem Erfragen der Se- ynsgeschichte und der Geschich- te des *Wesens* der Wahrheit, wel- ches Wissen zugleich das Wesen des Zeitalters weiB und eine Vorbereitung seiner Zukunft schon ist, ohne daB ein Bild dieser und ein Planbares

dispariţie în pură instrumentali- tate, într-un lucru pe care ele însele îl promovează fără să ştie, anume identitatea de esenţă dintre **istoriografie şi tehnică.** Faptul că în toate acestea ceva ce şi-a atribuit numele de **„filozofie”** caută să obţină reputaţie este dovada triumfului naivităţii.

nach dem Sinn des noch herrschenden **Rechn- ens** bereitgestellt werden konnte. Die Geschichte des Abend- landes vollzieht unter der Decke der **volkischen** und nationalen Sammlungen jene hintergriindli- che und wesentliche Sammlung auf die letzte Ausfaltung des ***machenschaftlichen*** Wesens der Sei- endheit – die als das vorgestellte Sichherstellen în der ausnahmslo- sen, eingerichteten, berechenbaren Verfiigbarkeit iiber Jegliches im Ganzen und iiber dieses selbst ihr Wesen findet und im unbe- dingten – blinden sich zur Verfiigungstellen und Aufgehen în der **Machenschaft** die letzte Forde- rung stellt, die în ihr selbst schon die erste und endgiiltige Erfiil- lung darbietet. Die Seiendheit iibermăchtigt sich hier, um sich zur hdchsten Macht zu erheben I und diesen Vorgang der sich je und je iibermăchtigenden Macht- beständigkeit als ihr Wesen im Seienden auszubreiten dergestalt, daB eine Frage nach der Wahrheit dieses Wesens und ihrer Begriindung grund- und anstoBlos

Şi totuşi, există o cunoaştere a fiinţei pornită de la chestionarea istoriei fiinţei şi de la istoria *esenţei* adevărului, cunoaştere care ştie de esenţa epocii şi este deja o pregătire a viitorului acestei epoci, fără să fie o imagine a acestui viitor şi o planificare în sensul **calculării** încă dominante. Sub acoperirea adunărilor **populare** şi naţionale, istoria Occidentului înfăptuieşte o adunare profundă şi esenţială în vederea ultimei desfăşurări a esenţei cu **caracter de *fabricaţie*** a fiinţităţii – adunare care, ca producere de sine reprezentativă, îşi găseşte esenţa în utilizarea oarbă, calculatoare a tuturor lucrurilor luate ca întreg şi în acest întreg ca atare, în ceea ce este necondiţionat. Fiinţitatea se potenţează aici pentru a se ridica la cea mai înaltă putere şi pentru a lărgi în fiinţare acest proces de potenţare continuă a statorniciei puterii ca fiind esenţa sa, astfel în- cît întrebarea privitoare Ia adevărul acestei esenţe şi a temeiului ei devine lipsit de temei şi de motivaţie. **Omul acestei epoci** ajunge să se situeze într-un domeniu al lipsei de adevăr, de vreme ce potenţarea unei situaţii prin

cealaltă conţine suficientă justificare, încît chiar sensul justificării îndreptate spre desfăşurarea puterii este uitat şi eradicat.

geworden. **Der Mensch dieses Zeitalters** kommt în einen Wahr- heitslosen Bereich zu stehen, în- dem schon die Ubermächtigung des einen Zustandes durch den nächsten so genug der Rechtferti- gung enthält, dafi sogar der Sinn auf diese iiber der Machtentfal- tung vergessen und ausgerottet wird.

Kein Widerspruch liegt darin, dafi die hochste Herrschaft des Seins als **Machenschaft** die vol- lige **Seinsvergessenheit** um sich breitet. Und gesetzt – es wäre ein »Widerspruch« – was liegt schon în diesem Herrschaftsbezirk an einem Widerspruch? Er kann nur noch als ein jeweils zu spat ge- kommener »Gedanke« gelten, der noch versucht, auf dem Wege des nachträglichen oder begleitenden Vorstellens aus dem Vorgang der sich ubermächtigenden Machtbeständigkeit herauszuhalten – ein Versuch, der nur scheinbar ge- lingt. Ein Zeitalter jedoch, dem die Wahrheit auf Grund des Vorrangs des Wirklichen und Wirk- samen kein Bediirfnis mehr sein kann, dem sonach die **Wahrheit- losigkeit** keine Einbufie, sondern hbchstens ein Gewinn sein mufi, macht zugleich jedes Sichank- lammern I an zuvor geglaubte »Wahrheiten« zu einem eitlen Be- ginnen, das vielleicht den Einzel- nen, Fliichtigen noch einen Ausweg der Beruhigung verschafft,

Nu este nimic contradictoriu în faptul că dominaţia supremă a fiinţei ca **fabricaţie** răspîndeşte în jurul ei **uitarea completă a fiinţei.** Presupunînd că ar fi o „contradicţie” – ce importanţă ar avea acest lucru în acest domeniu al dominaţiei? O asemenea contradicţie ar fi un gînd venit prea tîrziu, care ar încerca, prin căile reprezentării suplimentare sau însoţitoare, să rămînă încă în afara procesului de potenţare de sine a puterii permanente, încercare care reuşeşte doar în mod aparent. Dar o epocă pentru care adevărul nu mai poate fi o urgenţă, din cauza preeminenţei realului şi a eficientului, o epocă pentru

care **lipsa de adevăr** nu este nicio pierdere, ci chiar un cîştig, face din orice ataşare la „adevăruri" în care s-a crezut înainte un început van, care furnizează probabil unor indivizi o ieşire care să-i liniştească, dar care nu mai are nimic de spus despre dominaţia fiinţei ca **fabricaţie** şi se dovedeşte cu atît mai puţin potrivit pentru a pregăti **tranziţia.**

în der Herrschaft des Seins als **Machenschaft** freilich nicht mehr mitspricht und noch weniger die Eignung zeigt, den **Ubergang** vorzubereiten.

Das Zeitalter der Wahrheit-lo- sigkeit muB aber zugleich den vollendeten Schein des unbeding- ten Wahrheitsbesitzes um sich le- gen, der es jederzeit als iiberflus- sig und zudringlich erscheinen läfit, das Zeitalter selbst auf sein Wesen und seine Bestimmtheit innerhalb der Seynsgeschichte zu befragen. Weit umher macht sich în diesem Zeitalter noch ein Ge- zappel Jener geltend, die nicht se- hen konnen, was ist und die ih- rerseits auf einen Anschein sich retten, daB, was sie nur noch ver- treten, deshalb schon eine Ge- schichtskraft besitze.

Das Zeitalter der vollendeten, um sich selbst unbekiimmerten **Seins- vergessenheit** und **Wahrheitslo- sigkeit** ist so einzig în seinem ge- schichtlichen Wesen, weil hier die schrankenlose Weite des Macht- anspruchs der Seiendheit sich în eins setzt mit einer Schrumpfung des Seins auf das nur nichtige – wahrheitslose Nichts. Zur Selbst- kennzeichnung des Zeiţa Iters bleibt ihm nur noch der histori- sche Vergleich als Herausrechnen seiner Unvergleichlichkeit und die technische Planung als Ver- hinderung jedes I Stillstandes – der sogleich beim wesentlichen

Epoca lipsei de adevăr trebuie în acelaşi timp să se acopere cu iluzia posesiei necondiţionate a adevărului, iluzie care face ca o inte- rogare privitoare la esenţa epocii înseşi şi la locul ei în cadrul istoriei fiinţei să pară superfluă şi inoportună. Astăzi se răspîndeşte peste tot o agitaţie a celor care nu pot vedea ce este şi care îşi caută salvarea în iluzia că ceea ce ei reprezintă ar poseda, din acest motiv, o

forţă istorică. Epoca **uitării depline a fiinţei şi a lipsei adevărului,** nepreocupată deloc de ea însăşi, este singulară în esenţa sa istorică, pentru că în ea amploarea nelimitată a pretenţiei de putere a fiinţităţii se uneşte cu o contracţie a fiinţei în nimicul lipsit de adevăr şi nul. Pentru a se caracteriza pe ea însăşi, acestei epoci nu-i mai rămîn decît paralelele (comparaţiile) istorice ca un calcul al unicităţii sale şi planificarea tehnică ca prevenire a oricărei stagnări – care ar putea să apară ca o lipsă de siguranţă, ţinînd cont de prioritatea esenţială a supunerii şi a certitudinii sale de sine. Cea mai profundă **forţă de distrugere** a unei epoci („slăbiciunea" sa ascunsă sub aparenţa unei forţe) constă Vorrang der Ubermächtigung und ihrer SelbstgewiBheit als eine Unsicherheit sich vordrängen kdnnte. Die tiefste **Zerstbrung- skraft** eines Zeitalters (seine im Anschein der Stärke verhiillte »Schwäche«) besteht darin, dafi es sich nicht zur Wahrhaftigkeit gegeniiber seiner verborgensten Wesensnot entschliefien kann.

Wie aber, wenn *diese* EntschluB- unfähigkeit als Bejahung des Fraglosen das Wesen eines Zeitalters – das Neuzeitliche seiner Vollendung ausmachte? Dann darf hier nicht von einem »Versagen« und einem »Man- gel« gesprochen werden; wissend miissen wir hier die eigene **Grofie –** die **Riesenhaftigkeit** einer geschichtlichen Bestimmung anerkennen und jedes Ansinnen kurzrechnender Verurteilung aus VerdrieBlichkeit und Unverstand zuriickweisen – denn ent- scheidender als das Behagen der längst Gesättigten, weil niemals echt Hungrigen, wesentlicher als die Erhaltung der längst Uberfliissigen ist der *Aufstand des Wis- sens* von dem, was *ist;* denn hier verbirgt sich das Versprechen eines Wissens der anderen Wahr- heit, în die der **kiinftige Mensch** sich aufmachen mufi.

Ernst des Denkens ist nicht Be- triibnis und Klage liber vermeint- lich schlechte

Zeiten und dro- hende **Barbarei,** sondern die în incapacitatea ei de a se decide în favoarea veridicităţii privitoare la nevoia sa esenţială cea mai ascunsă.

deschidă **omul viitorului.**

Seriozitatea gîndirii nu stă în mîh- nirea şi tînguirea în faţa vremurilor pretins rele şi **a barbariei** ameninţătoare, ci în hotărîrea

Dar dacă această lipsă de decizie, ca afirmare a ceea ce nu stă sub semnul întrebării, constituie esenţa unei epoci – modernitatea în desăvîrşirea ei? Atunci nu ar mai trebui să vorbim de „eşec" şi de „lipsă"; trebuie să recunoaştem în cunoştinţă de cauză **măreţia** proprie – **gigantismul** unei determinări istorice şi să repudiem orice pretenţie de condamnare repezită venită din neînţelegere şi nemulţumire. Căci mai decisivă decît mulţumirea celor care sînt deja sătui, care n-au fost niciodată înfometaţi, mai esenţială decît conservarea celor care sînt de mult inutili este *întemeierea cunoaşterii* a ceea ce *este;* căci aici se ascunde promisiunea unei cunoaşteri a celuilalt adevăr, spre care trebuie să se

Entschiedenheit des fragenden 1 Ausharrens im Unerrechenbaren und eigentlich Wesenden und in sich schon **Zukiinftigen.** Wenn einer darauf verzichtet, die vie- len und oft zuriickgelegten Wege eines *Suchens* des Selben als Funde offentlichvorzugeben und aus-zubreiten, dann sammelt sich all seine Wegschaft în einen einfa- chen Standort, dessen einziger Zeit-Raum entbreitet wird durch die Pflicht des Ausharrens în der	perseverenţei interogative în ceea ce e incalculabil, cu adevărat esenţial şi deja purtător de **viitor.** Dacă cineva renunţă la afirmarea şi împrăştierea publică a numeroaselor şi bătătoritelor căi ale unei *căutări* a ceea ce este deja găsit, atunci întregul său efort de a-şi croi o cale se adună într-un singur loc al cărui unic spa- ţiu-timp se extinde prin datoria perseverării în demnitatea de-a fi interogat a ceea ce nu e încă sub semnul întrebării: **a**

[s] Propoziţie incompletă în care lipseşte un al doilea verb.

Uberlegungen XI § 40 [52-53], S. 393: Nun, da gliicklich selbst die **»Einsamkeit«** zur offentlichen Einrichtung werden soli, diirfte erwiesen sein, daB die **Zersetzu- ng** aller bisherigen **wesentlichen Haltungen und Stimmungen des Menschen** und ihre Auflds̈ung în den unterschiedslosen Erleb-nisbetrieb vollstăndig gewor-den ist. Zwar meint man auf sol- che Weise (durch die Einrichtung der Einsamkeit zu einer 1 veran- staltbaren, dffentlich zuteilbaren und	*Reflecţii XI* § 40 [52-53]: Acum că, din fericire, pînă şi **„solitudinea”** ar trebui să devină o instituţie publică, ar trebui să fie evident că **descompunerea** tuturor **atitudinilor esenţiale** şi **dis-poziţiilor omului,** precum şi di- soluţia lor în indistincţia trăirii, au devenit complete. Intr-adevăr, în acest mod (prin instituirea solitudinii ca o stare care poate fi organizată, distribuită în mod public şi calculată) se vizează dis-pensarea de a participa la marea întreprindere a muncii comune (în echipă) pentru a prezerva „altul”; în realitate

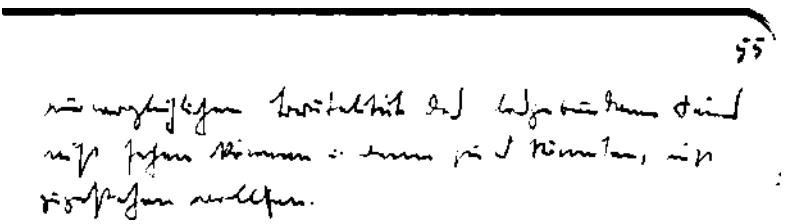

Reflecţii XI, § 42, p. 55 [GA 95, pp. 394-395]

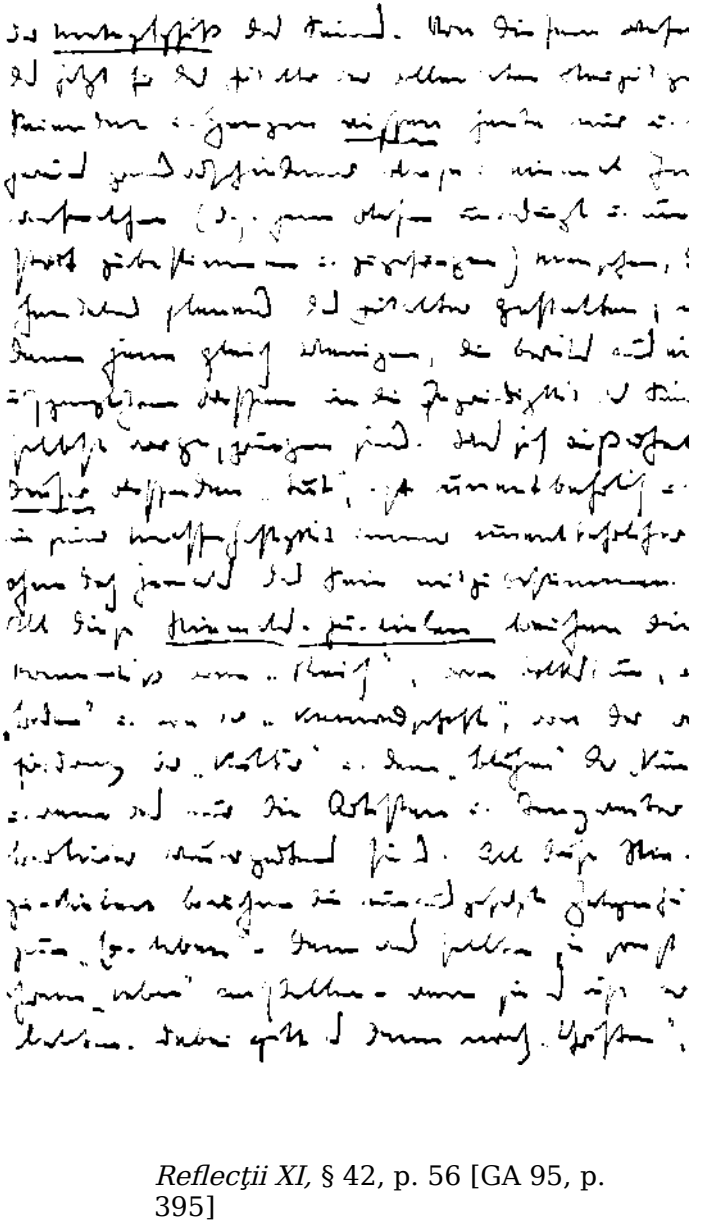

Reflecţii XI$_r$ § 42, p. 57 [GA 95, pp. 395-396]

sichern; în Wahrheit aber werden so nur die letzten Inseln von den Fluten der unaufhaltsamen Ver- mengung und **Vergemeinerung** iiberschwemmt; denn **Einsam- keit** kann man nicht »machen« und auch nicht »wollen« – Ein- samkeit ist das Seltenste und eine **Notwendigkeit des Seins –** so- fern es sich în seinen Abgriinden în das Da-sein des Menschen ver- schenkt. Was »man« also »machen« kann, ist hbchstens eine Vorbereitung des *Wissens,* dafi nur eine Ver- wandlung des Seins als solchen, d. h. eine Uberwindung des Zeit- alters der vollendeten Seinsver- lassenheit, die *Mbglichkeit* von **einsamen Menschen** als Griin- dern und als die wesentlich Tra- genden erdffnet. Dagegen voll- zieht sich în der Verdffentlichung der Einsamkeit zu einer Einrich- tung die Beseitigung der letzten Dămme gegen das Anwogen der **Machenschaft** des Seins. Jener Vorgang – unscheinbar vielleicht und wie das Aufzucken verspăte- ter Romantiker – ist nur das Zei- chen eines seynsgeschichtlichen Vorgangs, gegen den alle zeitge- schichtliche »Weltgeschichte« ein Kinderspiel bleibt.

Und fernste Gdtter lăcheln iiber diesen Taumel.

inundate de şuvoaiele amalgamării şi **generalizării;** căci **sin- gurătatea** nu poate fi „făcută" nici „voită" – singurătatea este tot ceea ce este mai rar, fiind o **necesitate a fiinţei –** în măsura în care aceasta se dăruieşte în abisurile sale, Da-sein-ului omului.

Ceea ce „se" poate „face" deci este cel mult o pregătire a *cunoaşterii* că numai o transfigurare a fiinţei ca atare, adică o depăşire a epocii abandonului complet al fiinţei, deschide *posibilitatea* **oamenilor solitari ca** întemeietori şi ca purtători esenţiali. în schimb, transformarea solitudinii în ceva public şi într-o instituţie duce la prăbuşirea ultimelor diguri care împiedicau dezlănţuirea caracterului de **fabricaţie** al fiinţei. Acel proces – probabil inaparent şi asemănător fulguraţiei

romanticilor tîrzii – este numai semnul unui proces al istoriei fiinţei faţă de care orice „istorie mondială” rămîne o joacă de copii.

Iar cei mai îndepărtaţi zei rîd privind aceste convulsii.

Uberlegungen XI § 42 [55-60], S. 394-397:

Das, was kiinftig mit dem Namen ***brutalitas*** (nicht zufällig rb- misch) benannt werden mufi, die Unbedingtheit der **Machenschaft des Seins,** hat nichts zu tun mit einer abschätzigen und biirgerlich »moralischen« Bewertung ir- gendwelcher vordergriindlicher Begebenheiten, an deren »Ver- urteilung« die zuriickbleiben- den Bisherigen und die christlichen Gemiiter sich berauschen, um dabei ihren Eigenwert sich zuriickzuzahlen, an den sie doch nicht mehr ganz glauben. **Brutalitas des Seins** ist **der** *Widersche- în* des Wesens des Menschen, der animalitas des animal raţionale – also auch und gerade der rationa- litas. Nicht als sei jene **brutalitas** die Folge und die Ubertragung einer *menschlichen* Selbstauffassung în den Bezirk der nichtmenschlichen Dinge – sondern: *dafi* der Mensch als animal raţionale be- stimmt werden muBte und *dafi* die **brutalitas des Seienden** eines Tages în ihre Vollendung sich vortreibt; das hat denselben und einen einzigen Grund în I der *Metaphysik* des Seins.

Von diesem Wesen des jetzt fur das Zeitalter der vollendeten Neuzeit giiltigen Seienden und Ganzen *wissen* heute nur und în jeweils grundverschiedener

Reflecţii XI §42 [55-60]:

Ceea ce va trebui să numim în viitor ***brutalitas*** (neîntîmplător [cuvînt] roman), anume necondi- **ţionarea fabricaţiei fiinţei, nu are** nimic de-a face cu o judecată „morală” depreciatoare şi burgheză asupra unor evenimente superficiale, cu a căror „condamnare” se îmbată cei rămaşi în trecut şi temperamentele creştine care găsesc în aceasta retribuţia propriei valori, în

care nici ei nu mai cred cu adevărat. **Brutalitas a fiinţei** este o *imagine în oglindă* a esenţei omului, a lui animalitas din *animal raţionale* – deci şi o oglindire a rationalitas. Nu este vorba că acea **brutalitas** ar fi consecinţa şi transpunerea unei înţelegeri de sine a *omului* spre domeniul lucrurilor neumane – ci: că omul trebuie definit ca *animal raţionale* şi că **brutalitas a fiinţărilor** va fi împinsă într-o zi spre desăvîrşirea ei; toate acestea au acelaşi temei unic în *metafizica* fiinţei.

Esenţa a ceea ce sînt considerate a fi fiinţarea şi întregul, acum în epoca modernităţii desăvîr- şite, este cunoscută astăzi, în feluri fundamental diferite: pe de o Weise: einmal Jene wesentlichen (d. h. jenem Wesen unbedingt und unverstort zubestimmten und zugehorigen) Menschen, die handelnd-planend das Zeitalter gestalten; und dann jene gleich **Wenigen,** die bereits aus einem urspriinglichen Wissen în die Fragwiirdigkeit des Seins selbst vorgesprungen sind. Was sich au- Berhalb *dieser* Wissenden »tut«, ist unentbehrlich und wird în sei- ner Massenhaftigkeit immer un- entbehrlicher – ohne doch jemals das Sein mitzubestimmen.

AII diese ***Niemals-zu-Vielen*** brauchen die Romantik vom »Reich«, vom Volkstum, vom **»Boden«** und von der «Kamerad- schaft«, von der Befdrderung der »Kultur« und dem »Bliihen« der »Kiinste«, und wenn das nur die Artisten und Tanzweiber des Ber- liner Wintergartens sind. AII diese **Nie-zu-Vielen** brauchen die unausgesetzte Gelegenheit zum **»Er-leben« –** denn was sollten sie sonst mit ihrem »Leben« anstel- len – wenn sie es nicht erlebten. Dabei gibt es dann noch **»Christen«,** die, I weil sie nichts ahnen, von dem, was wirklich ist, mei- nen, sie lebten în den »Katakom- ben«, wăhrend sie doch noch vor kurzem, als iiberall Gelegenheit war zur politischen Machtbeteiligung, sich im »Himmel«

wuBten. Das Pharisäertum von Karl Barth

parte, de oamenii esenţiali (adică cei care aparţin şi sînt destinaţi în mod necondiţionat acestei esenţe) care configurează epoca prin acţiunile şi planificările lor; pe de altă parte, de cei la fel de **puţini,** care pornind dintr-o cunoaştere originară au sărit deja în starea în care fiinţa se arată demnă de interogat. Ceea ce se „petrece" în afara cercului *acestor* cunoscători este inevitabil şi va deveni din ce în ce mai inevitabil în caracterul său de masă – fără a contribui vreodată la determinarea fiinţei.

Toţi aceştia, care ***nu sînt niciodată destui,*** au nevoie de romantismul „Reich"-ului, al caracterului naţional al **„solului"** şi al „camaraderiei", de promovarea „culturii" şi „înflorirea" „artelor", chiar dacă ar fi vorba numai de artişti şi de dansatoare de la grădina de iarnă din Berlin. Toţi aceştia [care nu sînt] **„niciodată destul de mulţi"** au nevoie fără încetare de ocazii care să prilejuiască **„trăirea" –** căci ce-ar putea ei să facă cu „viaţa" lor dacă nu ar trăi-o? Există şi **„creştinii"** care, nepresimţind nimic din ceea ce se petrece cu adevărat, cred că trăiesc în „catacombe", dar, cu puţin timp în urmă, se ştiau „în cer", de vreme ce existau peste tot oportunităţi de participare la puterea politică. Fariseismul lui Karl Barth şi a aderenţilor săi îl depăşeşte pe cel **vechi iudaic**

und Genossen iibertrifft noch das **Altjiidische** um jene Ausma- Be, die mit der neuzeitlichen Ge- schichte des Seins notwendig gesetzt sind. Dieser Anhang meint, das moglichst läute Schreien von dem längst toten Gott fiihre je- mals în einen Bereich der Entscheidung iiber die Gottschaft der Gdtter. Sie meinen, weil sie sich în ein Vergangenes »dialek- tisch«-redend – fliichten, aus der Zeit în die »Ewigkeit« gehoben zu sein – während sie nur als die eigentlichen Zerstbrer »die Zu- kunft« (nicht den Fortschritt) des Menschen untergraben. În Wahrheit sind sie dennoch die ganz ab- seitigen und unwissenden Befdr- derer **der brutalitas –** sie gehoren în ihrer Weise zu den Unentbehr- lichen, sofern sie

das wesentli- che Wissen *mitverhindern* und der **brutalitas des Seins** mit die Bahn freihalten.

Die brutalitas des Seins hat *zur Folge* – nicht etwa zum Grund – dafi der Mensch selbst sich als seienden eigens I und durchaus zum *factum brutum* macht und seine Tierheit durch die **Lehre von der Rasse** »begriindet«. Da- her ist diese Lehre vom »Leben« die pdbelhafteste Form, în der die Fragwiirdigkeit des Seyns – ohne diese im geringsten zu ahnen – als Selbstverstăndlichkeit ausgegeben wird. Die Erhohung des Menschen durch **die Flucht în die**

cu acea proporţie care este în mod necesar instaurată odată cu istoria modernă a fiinţei. Acest fariseism al lui Karl Barth şi al apro- piaţilor săi crede că urletul cît se poate de puternic după Dumnezeul mort deja demult ar conduce spre un teritoriu al deciziei privitoare la zeitatea zeilor. Ei îşi imaginează că vorbind „dialectic" şi evadînd în trecut se ridică dinspre timp spre „eternitate" – cînd de fapt ei sînt distrugători care nu fac decît să submineze „viitorul" (nu progresul) omului. în realitate, ei sînt promotorii îndepărtaţi şi neştuitori ai lui **brutalitas –** ei aparţin în felul lor celor inevitabili, în măsura în care contribuie la *împiedicarea* cunoaşterii esenţiale şi lasă calea deschisă pentru **brutalitas a fiinţei.**

Brutalitas-ul fiinţei are drept *consecinţă* – nu drept temei – faptul că omul face din el însuşi ca fiinţare *un factum brutum* şi îşi „întemeiază" animalitatea sa **prin doctrina rasială.** De aceea, această doctrină despre „viaţă" este forma cea mai plebee în care interoga tivi ta- tea fiinţei este abandonată ca fiind ceva de la sine înţeles. Exaltarea omului **prin fuga în tehnică –** explicaţia prin **rasă –** „nivelarea" tuturor „fenomenelor"

Technik – das Erklăren aus der **Rasse –** die «Nivellierung« von allen »Erscheinungen« auf die Grundform des »Ausdruckes« von ... – das alles ist immer «rich- tig«

und fur jeden «einleuch- nur der Vor- dergrund der
tend« – weil es hier nichts zu eigenen **Grofie** dieses
fra- gen gibt, da im Voraus Zeitalters, das sein unaus-
die Frage nach dem Wesen gesprochenes Prinzip hat în
der Wahrheit unzugänglich der
bleibt. Diese «Leh- re« astfel încît ele să devină toa-
unterscheidet sich von den te o expresie a ... – toate
sonstigen acestea sînt întotdeauna
«naturwissenschaft- lichen „corecte” şi „lămuritoare”
Weltanschauungen« nur pentru toţi – aici nu este
dadurch, dai? sie alles nimic de interogat, deoarece
»Geistige« scheinbar bejaht, întrebarea privitoare la esen-
ja erst zur «Wir- kung« ţa adevărului rămîne
bringt und doch zugleich und inaccesibilă. Singurul lucru
im Tiefsten *verneint* în einer prin care această „doctrină”
Verneinung, die dem se distinge de restul
radikalsten Nihilismus „viziunilor ştiinţifice asupra
zutreibt – denn alles ist lumii” este aparenta afirmare
»letzten Endes«, d. h. schon a spiritului şi aducerea lui în
an seinem Beginn, „efectivitate”; ea totuşi
»Ausdruck« der **Rasse.** Im *neagă* în profunzimi
Rahmen dieser Leh- re ist spiritualul, într-o negare care
alles und jedes, je nach Be- împinge spre nihilismul cel
darf, lehrbar und dieses mai radical – căci totul este
wieder- um mui? als Folge „în cele din urmă”, adică încă
der **brutalitas** erkannt de la început, „expresie” a
werden. rasei. în cadrul acestei
«Totale Mobilmachung« – doctrine, orice poate fi
aber nie als frei ergriffene predat, potrivit nevoilor, iar
und wissend bewältigte aceasta trebuie văzută, din
Folge der **Machen- schaft** nou, ca o consecinţă a
des Seienden – sondern nur **brutalitas.**
als unumgängliche Zeiter-
scheinung neben
Wagnerischer I Kulturpolitik
und wissenschaft- licher
Weltanschauung des 19. „Mobilizarea totală” – dar
Jahrhunderts. Aber dieser niciodată ca o consecinţă
«Syn- kretismus« ist doch liber sesizată şi conştient

stăpînită a **fabricaţiei fiinţării –** ci doar ca semn inevitabil al timpului, pe lîngă politica culturală wagneriană şi viziunile ştiinţifice asupra lumii din secolul XIX. Dar acest „sincretism" este numai faţada **măreţiei** proprii acestei epoci, al cărei principiu nedeclarat stă în completa **lipsă de meditaţie;** acesteia îi corespunde doctrina privitoare

vollen- det die Verwirklichung der **brutalitas des Seins,** so zwar, dafi în ihrem Dunst auch alle »Kultur« und die historisch aufrechenba- re Geschichte – das Geschichts- bild – gestellt wird – dann gibt es noch einmal fiir die »Wissenschaften« eine »frohliche« Zeit sich jagender Entdeckungen und dann? Welche Erschiitterung ist wesen tlich genug, um eine Besinnung entspringen zu lassen? Oder behăit die **brutalitas** das letzte Wort? Hat sie I es vielleicht schon gesprochen, so dafi alles nur noch der leere Taumel în das lange Ende ist – în die Untergang- *slosigkeit* als die MiBgestalt der »Ewigkeit«?

volligen **Besinnungslosigkeit;** dem entspricht în der Lehre vom Menschen: das **Prinzip der Rasse** als Grundwahrheit. Dieses Prinzip wird jetzt vom Menschen erst ge- wonnen und fur sein Menschen- tum als Zeit und Grund angesetzt – ein Prinzip – aus dem die Tierheit der Tiere »von selbst« lebt. »Menschheit« und «Personlich- keit« sind selbst nur Ausdruck und Eigenschaften der Tierheit – das Raubtier ist die Urform des *»Helden«* – denn în ihm sind alle Instinkte unverfălscht durch »Wissen« – und zugleich gebăn- digt durch seinen jeweils **rassisch** gebundenen Drang. Das Raubtier aber mit den Mitteln der hochs- ten **Technik** ausgestattet –

la om: **principiul rasei** ca adevăr fundamental. Omul obţine abia acum acest principiu şi îl instituie ca timp şi temei al umanităţii sale – un principiu – din care animalitatea animalelor vieţuieşte „de la sine".

„Umanitate" şi „personalitate" sînt numai expresii şi proprietăţi ale animalităţii – animalul prădător este arhetipul *„eroului"* – căci în el niciun instinct nu

este denaturat de „cunoaştere” – şi sînt în acelaşi timp îmblînzite de impulsul care ţine de **rasa** sa. Animalul prădător echipat cu mijloacele **tehnice** cele mai sofisticate – desăvîrşeşte concretizarea **brutalităţii (brutalitas) fiinţei** în aşa fel încît, în ceaţa sa, sînt instalate întreaga „cultură” şi istoria de care putem da seamă istoriografie – imaginea despre istorie; atunci „ştiinţele” au din nou parte de un timp „mulţumitor” al goanei după descoperiri. Şi apoi? Ce cutremurare poate fi îndeajuns de esenţială pentru a da naştere unei meditaţii? Sau va avea **brutalitas** ultimul cuvînt? Şi-a spus ea oare acest ultim cuvînt, iar tot ce-a mai rămas nu este decît delir fără sens în lungul final – în *absenţa* unui declin, înţeleasă ca o contrafacere a „eternităţii”?

Uberlegungen XI § 88 [119-123], S. 438-440:

Rainer Maria Rilke. – Man fordert von mir immer wieder eine Aus- legung der »Duineser Elegien«' und die »Stellungnahme« dazu. Man vermutet Verwandtschaft und sogar Gleichheit der Stel- lung – all dies bleibt im ĂuBerli- chen – die »Elegien« sind mir *un- zugănglich* – wenn ich auch ihre dichterische Kraft und Einzig- keit inmitten dieser dichtungslo- sen Jahrzehnte ahne und verehre. Ein dreifach Wesentliches *trennt* mein Denken vom Dichter – d. h. macht ein Gesprăch sehr weitlău- fig und lăBt es heute noch als ver- friiht erscheinen:

Das Erste ist die *Geschichtslosig-* keit seiner Dichtung – will sagen: die Leib- und Tierversunkenheit des Menschen, der unrein aus diesem Bezirk Ausgewichener bleibt. Das andere ist die Vermenschung des *Tieres* – was dem ersten nicht widerspricht -. Das Dritte ist das Fehlen wesentlicher *Entscheidungen,* wenngleich der christliche Gott iiberwunden ist. Rilke steht, obwohl wesentlicher und dichterischer în seinem Eigentlichen, so wenig wie Ştefan George în der Bahn der von Hblderlin gegriindeten, aber noch nirgends iiber- nommenen Berufung »der Dichter». Rilke hat nicht – und noch weniger George – dichterisch-

2
3
4

Reflecţii XI § 88 [119-123]:

Rainer Maria Rilke. – Mi se cere mereu o interpretare a „Elegiilor duineze” şi o „luare de poziţie” în privinţa lor. Se presupune o afinitate şi chiar o identitate a poziţiilor noastre – totul rămîne exterior – „Elegiile” îmi sînt *inaccesibile* – chiar dacă presimt şi stimez forţa lor poetică în mijlocul acestor decenii golite de poezie.
Sînt trei *elemente* esenţiale care despart gîndirea mea de acest poet – adică fac ca un posibil dialog să fie sinuos şi să pară astăzi prematur:

Primul este *an-istoricitatea* poeziei sale – vreau să spun: faptul că omul este absorbit în corpul său şi în animalitatea sa, rămînînd impur după ce a scăpat din această sferă. Al doilea, care nu îl contrazice pe primul, este umanizarea animalului. Al treilea este lipsa *deciziilor* esenţiale, chiar dacă Dumnezeul creştin este depăşit. Deşi este mai esenţial şi mai poetic în ceea ce îi este propriu, Rilke se situează la fel de puţin ca Ştefan George pe calea chemării „poetului”, întemeiată de Hblderlin, dar neasumată nicăieri. Rilke, şi cu atît mai puţin George, nu au reuşit să pătrundă prin gîndire şi poetizare esenţa omului occidental

denkend den abendlândischen Menschen und dessen »Welt« bewăltigt – er trăgt *fiir sich* – »hero- ischer« als viele der heute lauten »Helden«, die Heroismus mit der blofien Brutalităt eines Strafienkampfes verwechseln – ein un- geklărtes – în das Vorgeschichtli- che – Kindhafte Zuriickwollendes »Schicksal«. Trotzdem wird sein »Werk« bleiben, wenn auch Man- ches Artistische, das bei George noch ganz anders wuchert, abfal- len mufi. Wenn nur die zudringlichen »Interpretationen« der Heu- tigen anderen Beschăftigungen sich zuwenden wollten.
[•••]
Doch vorlăufig wird noch jedes **Schweigen** auch nur historisch genommen als blofie Zuriick- haltung und als Ausweichen, als Nichtdazugehoren – man miGt es weiterhin am dffentlichen Betrieb der

Offentlichkeit und vermag noch nicht zu wissen, dafi **Schweigen** schon zur Rettung und Zuweisung des gesuchten, Ein- faches nennenden, Wortes în die Griindung des Seyns geworden. Wie Vieles aber mufi und wie vdl- lig erst der **Zerstorung** anheim- fallen, bevor an die Stelle der Lebensnot und der Wiinschbar- keiten die Not des *Seyns* riickt, um so die friihere Stelle, die »Welt« des Menschen, zu verwandeln în die Stâtte eines Kampfes, der viel- leicht Kriege und Friedenszeiten

şi a „lumii" lui. El poartă *în sine* (într-un mod mult mai *„eroic"* decît mulţi dintre eroii zgomotoşi de astăzi care confundă eroismul cu brutalitatea unei lupte de stradă) un „destin" neelucidat, dornic să revină în preistoric, în epoca infantilităţii. Cu toate acestea „opera" sa va rămîne, chiar dacă va trebui să dăm la o parte unele „artisticării", care la George proliferează în alte moduri. Ce bine ar fi dacă interpretările agresive ale contemporanilor s-ar îndrep- ta spre alte îndeletniciri.

[•••]

Şi totuşi, pentru moment orice **tăcere** este luată numai istoriografie ca simplă reţinere şi eschivare, ca separare – continuăm să o măsurăm după întreprinde- rea publică a spaţiului public şi nu putem şti că **tăcerea** a devenit deja salvarea cuvîntului căutat, cel care numeşte simplu, şi distri- buirea sa în fundamentarea fiinţei. Cît de multe lucruri – şi mai ales cît de deplin – trebuie să cadă pradă **distrugerii,** înainte ca ur- genţa specifică fiinţei să ia locul urgenţei specifice vieţii şi a dorinţelor pentru ca acest loc, „lumea" omului, să se metamorfozeze în locul unei lupte, care poate că nu exclude războaie şi timpuri de pace, dar nu este determinată niciodată pornind de la ceea ce este

nicht ausschliefit, aber niemals aus dem nur »Kriegerischen« sich bestimmt, das ja jetzt erst sich în seiner neuzeitlichen Ge- stalt als *Folge,* nicht als Beherr- schung **der Machenschaft** des Seienden, herausstellt.

Durch den ausschlieBlichen Vorrang des **machenschaftlichen – krieg- erisch-technisch-l - historischen** »Kampfes« entfernt sich das Zeit- alter notwendig în einer *Wesen-*sweite am weitesten vom Wesen des Kampfes als der vieltori- gen Pforte des Seyns zur Erstrei- tung der Lichtung, în der sich das **Fremdeste** sein Wesen entgeg- net – versagend verschenkt und aus der hochsten Milde bindet. Deshalb aber ist auch das ferns- te Wort **des Dichters** ein Wink în das Ungegrundete – Erst-zu-Nen-nende – deshalb ist er Geschich- te, will sagen, Zu-kunft und An- kunft einer Not, die das Seyn selbst în das unseiend gewordene »Seiende« reiBt. Deshalb bediir- fen wir der befremdlichen Vor- boten und sollten sie nicht în die Plattheit des ZeitgemăGen hinii- berrechnen und dann în Brauch- bares und Unbrauchbares zertei- len und so der unausweichlichen **Verwustung** anheimgeben.

forma sa modernă ca o *consecinţă* a **fabricaţiei fiinţării,** nu ca o stăpînire a ei. Prin preeminenţa exclusivă a „luptei" care ţine de **fabricaţie –** a luptei **război- nic-tehnică- istoriografică – epo**ca se distanţează de *esenţă,* în-depărtîndu-se tot mai mult de esenţa luptei ca poartă ce se deschide spre mai multe drumuri, spre obţinerea prin conflict a des- chiderii- luminatoare, în care ceea ce este **străin** îşi întîmpină esenţa – dăruindu-se prin refuz şi le- gîndu-se din cea mai înaltă blîn- deţe. De aceea pînă şi cel mai îndepărtat cuvînt al **poetului** este semn către ceea ce este nefundamentat – ceea ce trebuie încă numit – de aceea este el istorie, adică: viitorul şi sosirea unei urgenţe care străpunge „fiinţarea" sleită de fiinţă pînă la fiinţă. Iată de ce avem nevoie de semne prevestitoare stranii şi nu ar trebui să le încorporăm, prin calcul, în banalitatea cotidiană pentru ca apoi să le împărţim în utile şi inutile, lăsîndu-ne astfel pradă **distrugerii** inevitabile.

* Rainer Maria Rilke, *Duineser Elegien,* Insei-Verlag, Leipzig, 1923 [GA ed.].

în ciuda structurii interne compozite cauzate de întrepătrunderea anumitor concepte, ale căror consecinţe şi implicaţii trebuie tratate mai îndeaproape, prezenta secţiune stă în legătură cu punctul de intersecţie dintre tema dominaţiei „omului modern” şi cea a singurătăţii „omului viitorului”, Heidegger relevînd incompatibilitatea lor. Cititorul va putea să vadă cum Heidegger ia cunoştinţă de această puternică opoziţie şi priveşte înainte, în ciuda timpului său care se îndreaptă spre final.

Nu brutalitatea fabricaţiei ar trebui să aibă ultimul cuvînt, ci noul început, care ar trebui să pregătească „omul viitorului”. De contrastul dintre cele două figuri depinde declinul Occidentului şi proiectul heideggerian al unui „nou început”. Pentru a preveni posibile neînţelegeri este necesar să începem prin a delimita figura „omului modern”. Problema de fond rămîne mereu cunoaşterea esenţială, de aşa manieră încît nicio categorie care aparţine acesteia nu poate fi despărţită de acest context. Orice altă conjectură ar fi înşelătoare, de aceea este necesară o lectură treptată a textului, pentru a putea vedea clar – fără niciun fel de comentariu, fiind suficient să urmăm itinerariul gîndirii heideggeriene de-a lungul reflecţiilor sale – în ce măsură critica pe care o adresează timpului său dominat de tehnică, prin urmare şi modului instrumental de gîndire, însoţeşte luarea sa de poziţie lipsită de compromisuri în raport cu „doctrina privitoare la rasă” şi cu „lupta fabricant-belicoasă-tehnico-istoriografică”. Conceptul de „luptă” pe care îl foloseşte Heidegger este foarte îndepărtat de orice compromis cu supremaţia maşinăriei de război din vremea sa. Mereu revine cu insistenţă urgenţa unei interogaţii esenţiale în interiorul unei „solitudini” a „necesităţii fiinţei” *(Notwendigkeit des Seins).* Nu este dificil să regăsim în aceste reflecţii declinul epocii sale şi nu în ultimul rînd o anumită dispoziţie care *este în joc într-o solitudine deschisă „ascultării” păstrătoare de „tăcere”.*

Pentru început, să trecem în revistă transformările pe care le suferă conceptul de „om modern”, pentru a ne apropia de o
înţelegere a esenţei sale: „omul ca subiect” *(Reflecţii VII,* §

56); „esenţa dominatoare a omului” (§ 71); „dominaţie a subiectului (omul ca animal istoric)” *(Reflecţii X,* § 46); „omul modern”, trei ocurenţe găsindu-se în primul şi lungul segment al *Reflecţiilor XI;* „omul acestei epoci” (§ 29). De vreme ce contextul acestei secţiuni este marcat de tranziţia care îl aşteaptă pe omul modern, putem deja să întrevedem critica lui Heidegger la adresa acestei subiectivităţi, care vrea să-i atribuie omului un primat absolut, pierzînd din vedere orice necesitate de a reveni la fiinţă.

Individualizarea omului modern este consecinţa naturală a umanizării omului, aşa cum se poate observa din termenii-che- ie folosiţi de Heidegger: tema care revine mereu este cea a „trăirii” *(Reflecţii VII,* § 56); setea imperioasă de „trăire” şi, înainte de toate, de ceea ce numim „viaţă” (§71); dorul puternic de „real” *(Wirklichen)* şi de „realitatea realului”, iluzia de a fi bine „înrădăcinat în sol” *(Bodenständigen)* şi de a participa la această înrădăcinare *(Bodenständigkeit)* (§ 75); discursul despre „viaţă” şi „trăire” *(Reflecţii XI,* § 1); preferinţa pentru „ceea ce e apropiat de viaţă” (§ 29); disiparea „tuturor atitudinilor esenţiale şi dispoziţiilor umane de pînă acum” în „impulsul indistinct al trăirii” şi „banalizarea [...] de neoprit” (§ 40); nevoia permanentă de ocazii care prilejuiesc „trăirea” (§ 42). Recursul la un asemenea vocabular lămureşte esenţa omului modern şi nu în ultimul rînd poziţia sa într-o lume în sînul căreia esenţa sa indică imposibilitatea de a privi evenimentele altfel decît situîndu-le în cadrul unui simplu parcurs istoriografie, în care viaţa se consumă şi „este trăită”. în ciuda tuturor acestor trimiteri nu ne este dat încă să înţelegem – presupunînd că asta este posibil – la „cine” se referă Heidegger de fapt atunci cînd critică „omul modern”.

Un ajutor în acest sens găsim în § 44 al *Reflecţiilor X:* „[Atît timp cît esenţa omului va rămîne dinainte determinată de către animalitate, nu va putea fi pusă decît întrebarea *ce* este omul]. Niciodată nu va fi posibilă întrebarea: *«cine* este omul»?”. Această întrebare se dovedeşte imposibil de pus, atîta vreme cît originea
ei nu este ancorată în adevărul fiinţei. întrebarea

privitoare la omul ca atare, pusă de dragul omului, este imposibilă, de aceea să găseşti în critica heideggeriană a omului modern o joncţiune sau o posibilă apropiere de comunitatea naţională este o manipulare. § 44 se dovedeşte a fi decisiv în acest sens: numai întrebarea care se aventurează cutezător în adevărul fiinţei,

> „Abia această întrebare poate depăşi determinarea modernă *antropologică* a omului şi, odată cu ea, antropologia creştin-elenis- tică, iudaică şi socratic-platonică".

Heidegger se concentrează asupra omului modern şi asupra consecinţelor acţiunilor sale, iar scenariul trebuie să trimită către cel care trebuie să preia misiunea de a face loc cunoaşterii esenţiale. în aceasta constă misiunea „omului viitorului". Acesta este singurul punct de plecare în vederea fundamentării unui nou „început". în afară de asta, cîteva digresiuni ale lui Heidegger confirmă foarte clar faptul că critica sa asupra „omului modern" nu are nimic în comun cu unitatea poporului.

§ 4 din *Reflecţii VIII* furnizează o dovadă clară în acest sens. Elementele care participă la situaţia „an-istorică" *{Geschichtslosen)* tipică epocii sînt „distrugerea" *{Zerstdrung)* şi „lipsa de sol" *{das Bodenlose),* al căror amestec face parte „din aceeaşi ne-esenţă" *{Unwesen).* Conceptul de „ne-esenţă" poate fi hotărîtor în încercarea de a identifica progresiv „ţinta" lui Heidegger: „[Faptul că aici] fiinţitatea fiinţării ca fabricaţie aduce cu sine în unitatea necondiţionată a esenţei şi a ne-esenţei ceea ce este prefigurat în istoria occidentală a fiinţei". *{Reflecţii XI,* § 29); „Vina o poartă în parte pretenţia vidă a «intelectualilor» a căror esenţă (sau ne-esenţă) [...]" (§ 53). Dincolo de volumul 95, întîlnim din nou acest cuvînt şi în volumul 97: „Secretul ne-esenţei – «a şti» şi «a cunoaşte» care ne sînt oferite de către ştiinţe şi de «practica vieţii» [...]" *{Adnotări I,* [28]); „Germanii, care au fost derutaţi de o soartă nefastă, căzînd pradă neesenţei lor [...]" (idem., [97]);

„ne-esenţa lipsită de responsabilitate cu care Hitler zburdă prin Europa" *(Adnotări III,* [46]). Este suficient să urmărim acest parcurs pentru a înţelege modul în care Heidegger determină esenţa lui Hitler pornind de la „ne-esenţa" lui. Hitler serveşte drept exemplu intuitiv al „ne-esenţei".

înainte de a aborda chestiunea „iudaismului" *(Judentum),* aşa cum apare în § 4 al *Reflecţiilor VIII,* trebuie să prezentăm mai clar poziţia lui Heidegger în ce priveşte „solul" *(Boden),* „sîn- gele" *(Blut),* „rasa" *(Rasse)* şi „doctrina despre rasă". în § 59 al *Reflecţiilor X,* pe care l-am analizat deja în secţiunea 3.1., am dat peste un pasaj în care Heidegger explică limpede în ce măsură el rămîne străin faţă de politica zadarnică a epocii:

> „Tot ce ţine de «sînge», de «rasă», orice discuţie despre «etni- citate» este zadarnică şi oarbă, dacă ea nu se află deja cuprinsă şi nu face parte dintr-un avînt cutezător al fiinţei [...]".

Dificultatea de a reconstrui contextul mai larg în care sînt împrăştiate reflecţiile lui Heidegger trebuie înţeleasă pornind de la acest fundament; altminteri riscăm să decontextualizăm termenul de „iudaism" *(Judentum)* precum şi termenii înrudiţi, dînd astfel frîu liber unei instrumentalizări, pe care o vom respinge mai tîrziu ca fiind nejustificată. Numeroase pasaje ale reflecţiilor schiţate de Heidegger sînt greu de conciliat cu interpretările celor care pretind că au descoperit o „contaminare" antisemită în *Caietele Negre.*

Să ne întoarcem la § 1 al *Reflecţiilor VIII,* al cărui context e caracterizat de „omul modern" care se lasă în voia calculabilităţii fiinţării şi ajunge, în cele din urmă, să fie complet dominat de ea: „omul se pune pe sine în animalitatea lui (rasă – sînge) ca scop al lui însuşi [...] Se predică «sînge» şi «pămînt»„. Istoria este planificată prin adumbrirea fiinţei de către fiinţare, prin căutare permanentă a unui „real" *(Wirklichen)* efemer, căruia îi scapă „ceea ce nu este real" *(Unwirklichen).* Aici apare altă dihotomie care ne

poate ajuta să înţelegem cum se leagă „pământul” *(Boden),* „sîn- gele” *(Blut),* „rasa” *(Rasse)* de categoria „realului” – care nu are nimic a face cu „irealul”, la care vrea Heidegger să se întoarcă. Această dihotomie dintre „realul” *(Wirklichen)* superficial şi „irealul” *(Unwirklichen),* care apare şi în § 75 al *Reflecţiilor VII,* trebuie înţeleasă pornind de la § 262 din *Contribuţii:*

> „[...] fiinţarea, în forma obiectualităţii şi a simplei-prezenţe, a devenit din ce în ce mai puternică. Fiinţa *(Seyn)* a fost redusă la conceptul general cel mai abstract şi mai palid; deasupra a tot ce are caracterul «generalităţii» planează suspiciunea neputinţei şi a irealităţii *(Unwirklichen),* a faptului de a fi doar «omenesc» şi deci «străin de ceea ce e esenţial». Sîntem în punctul în care putem să ne descurcăm fără fiinţă *(Seyn)”*[63].

Abia în urma izolării „realului” închis în rigiditatea unei simple prezenţe se nasc „opiniile care sînt înclinate să vadă realitatea autentică în agitaţia din jurul sîngelui şi pământului, precum şi în ceea ce e realizat şi trăit prin acestea” *(Reflecţii XI,* § 29). Modernitatea e destinată să supravieţuiască doar la suprafaţă: ajutorul oferit de ştiinţe, care iau în stăpînire realul, produce în sînul modernităţii procesul „dezrădăcinării” *(Entwurzelung)* fiinţei *(Seyn),* în urma căruia gîndirea calculatoare capătă întîietate în faţa celei speculative:

> „Fiinţitatea se potenţează aici pentru a se ridica la cea mai înaltă putere. [...] Dar, o epocă pentru care adevărul nu mai poate fi o urgenţă din cauza preeminenţei realului şi a eficientului, pentru care lipsa de adevăr nu este nicio pierdere, ci chiar un cîştig [...]” (§29).

Deşi fabricaţiunea neîncetată pe care omul o instituie, şi căreia îi este subordonat, face ca un asemenea cadru să fie greu de administrat, Heidegger vrea să persevereze „în

63 M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., § 262, p. 449.

chestiona- bilitatea a ceea ce e încă în afara întrebării: a fiinţei *(Seyn)* şi a întemeierii adevărului ei" (§ 29). Cui ar trebui să îi fie încredinţată această sarcină, precum şi cea a reconstrucţiei, este o întrebare la care vom ajunge în curînd; astfel vom degaja cîteva trăsături ale pregătirii acestui nou început.

în § 42 al *Reflecţiilor XI* termenul *brutalitas* se referă la „ne- condiţionarea fabricaţiei fiinţei", prin care fiinţa e planificată cu ajutorul anumitor categorii ale metafizicii tradiţionale; aceste categorii se raportează la un trecut care nu poate regăsi drumul către fiinţă. Nici aceste categorii, nici formulările dogmatice nu sînt capabile să ne ajute în încercarea de a regăsi drumul către fiinţă, deoarece ambele sînt cît se poate de îndepărtate de „cunoaşterea esenţială"; îndepărtarea lor de fiinţă şi deci lipsa lor de eficacitate ţin de faptul că în ele totul e deja decis, planificat şi divizat, pe cînd cunoaşterea esenţială *caută* interogînd, ceea ce modurile obişnuite de a gîndi nu pot prefigura. Drumul gîndirii lui Heidegger nu se bazează pe postulate, ci pe o căutare în sînul căreia trăieşte o interogare neîncetată.

Este de ajuns să parcurgem § 42 pentru a găsi categorii care sînt cît se poate de îndepărtate de acest salt înainte „dintr-o cunoaştere esenţială în chestionabilitatea fiinţei înseşi": în fundal stau „cei care nu sînt niciodată destul de mulţi" *(Niemals-zu-Vielen),* adică romanticii Reich-ului, ai „caracterului naţional, ai *solului (Boden)* şi ai «camaraderiei»„. în acest context, înţelegem termenul de „caracter naţional" ca referindu-se la „caracterul poporului" – şi trebuie să luăm în considerare acest lucru, fiindcă traducerea conceptului de iudaism *(Judentum)* în limbi străine nu este uşoară. Printre cei „niciodată destul de mulţi" Heidegger îi numără şi pe „creştini" – referindu-se la creştinii care nu au scăpat ocazia de a participa la puterea politică – şi „iudaismul antic". Ce vrea să spună Heidegger atunci cînd numeşte creştinii şi vechiul iudaism „promotori neştiutori ai *brutalitas-ului",* care „au contribuit la ocultarea cunoaşterii esenţiale"? Această

întrebare trebuie citită din perspectiva § 84 al *Reflecţiilor IX:*

> „Caracterul plurivoc şi semnificaţia arbitrară a unor astfel de termeni (credinţă, cunoaştere, ştiinţă, cultură ş.a.m.d) nu mai este o simplă şovăire în sînul unui spaţiu întemeiat al semnificaţiei [...] ci şi semnul unei dezrădăcinări adevărului fiinţei – presu- punînd că o înrădăcinare în fiinţa [Seyn] însăşi a existat".

Această poziţie e foarte clară. Pe de o parte, ea pune o graniţă între cunoaşterea esenţială şi ceea ce rezultă dintr-o credinţă, de vreme ce orice credinţă şi orice dogmatică rezultată din ea presupun o atitudine determinată; pe de altă parte, nu trebuie să trecem sub tăcere faptul că Heidegger rămîne străin faţă de „doctrina rasială" şi că promotorii ei rămîn la fel de îndepărtaţi de cunoaşterea esenţială. Heidegger scrie în § 42 al *Reflecţiilor XI,* după ce s-a referit explicit la „creştini" şi la „iudaismul antic":

> *„Brutalitas-ul* fiinţei are drept *consecinţă* – nu drept temei – faptul că omul face din el însuşi ca fiinţare *un factum brutum* şi îşi «întemeiază» animalitatea sa prin doctrina rasială. De aceea, această doctrină despre «viaţă» este forma cea mai plebee în care interogativitatea fiinţei este abandonată ca fiind ceva de la sine înţeles. Exaltarea omului prin fuga în tehnică – explicaţia prin rasă – [...] aici nu este nimic de interogat, deoarece întrebarea privitoare la esenţa adevărului rămîne inaccesibilă".

Acest pasaj e suficient pentru a înţelege în ce măsură Heidegger e străin de cultura dominantă, dependentă de principiul rasial, precum şi de politica care aparţine acestei culturi, care face din ataşamentul de pămînt unica posibilitate de supravieţuire. Pe lîngă acestea, Heidegger adaugă la cele spuse în acelaşi § 42:

> „faţada măreţiei proprii acestei epoci, care îşi are principiul implicit în completa lipsă de meditaţie; acesteia îi corespunde în doctrina despre om principiul rasei ca

adevăr fundamental”.

Doctrina rasială nu îl poate lăsa pe Heidegger indiferent, mai ales pentru că declinul unei politici brutale, care îşi atinge

apoteoza prin mijloacele tehnicii, nu poate fi oprit decît prin *lupta* născută din „meditaţie”. De aceea şi numai de aceea apare această întrebare: „Ce zdruncinare este îndeajuns de esenţială pentru a suscita o meditaţie? Sau *brutalitas* va avea ultimul cuvînt?”

Este timpul să analizăm cuvîntul *iudaism (Judentum)* şi implicaţiile sale, pentru a încheia acest capitol cu încercarea de a ne apropia – pe cît este posibil – de modul în care Heidegger înţelegea să reacţioneze, prin „singurătatea omului ce stă să vină”, la declinul epocii sale.

Pentru început, trebuie clarificat un element pe care se cuvine să nu-l trecem cu vederea. Termenul de iudaism apare în § 4 al *Reflecţiilor VIII,* el fiind din punct de vedere gramatical un neutru colectiv terminat în -um (-itate), la fel ca *Russentum (Rusitate), Chinesentum (Chinezitate), Slawentum (Slavitate)* şi *Amerikanertum (Americanitate),* termeni care se regăsesc de asemenea în volumul 95. Aşa cum a fost deja subliniat de mai multe ori în analiza volumului 94, Heidegger nu foloseşte categorii ontice în sensul obişnuit; în cazul acesta neutrul colectiv indică un „caracter”, o „atitudine”, un ethos sau o „atitudine” internă, luate ca substrat la care pot fi reduse determinările individuale, care nu trebuie confundate cu trăsături ideologice sau confesionale, şi mai ales cu simpla apartenenţă etnică. La Heidegger, neutrul colectiv trimite către ceva care stă deasupra tuturor stratificărilor pe care aceşti termeni le-au căpătat în urma unei *lecturi istoriografice.* A te îndrepta spre o interpretare „superficială” duce la neînţelegeri de care nu scapă nici traducătoarea italiană a volumului 95 atunci cînd scrie:

„Neutrul colectiv prin intermediul căruia Heidegger se raportează la formele care evoluează pe scena lumii în anii

> sumbri dinaintea războiului mondial şi în timpul acestuia trimite către ideea unei comunităţi etnice sau naţionale determinate – *rusitate, slavitate, chinezitate, americanitate* ... şi aşa mai departe; acestea au fost traduse aici prin «caracter rus», «caracter slav», «caracter chinez», «caracter american». Am făcut o singură excepţie în ce priveşte *Judentum,* termen care nu a fost cu siguranţă inventat de
>
> Heidegger. Acest cuvînt îşi face apariţia scabroasă *[scabrosa com- parsa)* în volumul al doilea [al *Caietelor Negre]* şi va fi redat mereu prin *ebraismo"*[64].

Excepţia făcută în ce priveşte termenul de *Judentum,* justificată de faptul că acesta „nu a fost cu siguranţă inventat de Heidegger", arată în mod clar că traducătoarea nu a captat sensul reflecţiilor heideggeriene, care nu se referă numai la comunitatea etnică. O asemenea presupunere intră în contradicţie cu categoriile heideggeriene. Aceste categorii ontologice transformă şi smulg întotdeauna onticul dintr-o viziune asupra lumii care vrea să reducă fiinţarea la o simplă-prezenţă, la o comunitate etnică sau naţională. Această interpretare anticipatoare este confirmată şi de faptul că excepţia făcută în cazul termenului *Judentum,* smuls dintr-un context mult mai larg şi mai articulat, cere un fundament interpretativ prealabil exprimat de traducă-toarea în cauză astfel: „Am făcut o singură excepţie în ce priveşte *Judentum [...],* care îşi face **apariţia scabroasă** *{scabrosa comparsa)* în volumul al doilea"[65]. Dacă se adaugă lîngă *Judentum* expresia „apariţie scabroasă" şi dacă acest termen e izolat de celelalte categorii care îl însoţesc, cu scopul de a nu-l traduce prin „caracter iudaic", ci prin *ebraismo,* atunci putem vedea că traducerea italiană nu e lipsită de interpretări prealabile, care ţin de instrumenta- lizarea *Caietelor Negre.* Astfel,

64 A. ladicicco, *Avvertenza della traduttrice [Prefaţa traducătoarei],* în M. Heidegger, *Quaderni neri 1938-1939 (Riflessioni VH-XI),* Bompiani, Milano, 2016, p. XI.
65 Idem (sublinierea autorului).

devine cît se poate de clar că această *luare de poziţie* depăşeşte cu mult intenţiile lui Heidegger.

în această carte, neutrul colectiv din *rusitate, slavitate, chinezi- tate, americanitate* se situează dincolo de uzul sau abuzul obişnuit al semnificaţiilor literale; astfel, trebuie să revenim la intenţiile lui Heidegger, ţinînd cont de faptul că pentru el cuvintele care sfîrşesc în *-turn* indică într-o manieră nediferenţiată atît „caracterul" rus, slav, american cît şi cel iudaic.

în acest sens, este relevant să ne întoarcem din nou la § 19 al *Contribuţiilor,* pentru a evita o falsificare a textelor. Atunci cînd Heidegger pune întrebarea „Cine sîntem noi?", acest *noi* nu poate fi raportat numai la un singur popor: „noi nu sîntem singuri, ci ca popor între alte popoare"[66]. Astfel, o asemenea întrebare trimite dincolo de *noi* spre o întrebare mult mai adîncă, care zguduie însăşi întrebarea de la care s-a plecat: „Voinţa de a fi sine *(Selbst-sein)* face ca întrebarea să devină superfluă"[67]. Mai departe: „această meditaţie îndreptată către sine lasă orice «subiectivism» deoparte, chiar şi cel care se ascunde în mod periculos în cultul «personalităţii»„[68]. Linia în care merge Heidegger este destul de clară, ea neputînd fi ferecată în plasa fină a unui subiectivism şi, cu atît mai puţin, într-o tratare sistematică a ideii de popor, oricare ar fi ea, care ar presupune izolarea de pluralitatea unui *noi,* care nu poate fi înţeles fără recusul la un fapt de a „fi sine". Această abordare rămîne însă nesatisfăcătoare, atîta vreme cît întrebarea fundamentală *(Grundfrage)* nu e luată în vedere:

> „Această întrebare: «cine sîntem noi», trebuie să rămînă încadrată pur şi simplu în interogarea întrebării fundamentale: cum fiinţează în mod esenţial *(west)* fiinţa?"[69].

66 M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., § 19, p. 48.
67 Idem., p. 49.
68 Idem., p. 52.
69 Idem., p. 54.

întoarcerea la § 19 al *Contribuţiilor* este decisivă şi datorită faptului că neutrul colectiv, *iudaism (Judentum),* apare, la fel ca *rusitate (Russentum),* doar o singură dată în această operă, în vreme ce creştinismul *(Christentum)* apare de două ori, în § 19 şi § 72:

> „Forma definitivă a marxismului, care de fapt nu are nimic a face cu caracterul iudaic *(Judentum)* sau cu cel rusesc *(Russentum);* [...] însă în măsura în care dominaţia raţiunii ca uniformizare a tot şi toate este o consecinţă a creştinismului *(Christentum),* iar
>
> acesta are o origine iudaică [...], bolşevismul este într-adevăr iudaic, dar atunci şi creştinismul este în esenţă bolşevic!”[70].

Făcînd abstracţie de faptul că *Russentum* e tradus în italiană prin „Rusia”, semnificativă aici este legătură strînsă dintre creştinism şi iudaism, sau mai bine spus, derivarea creştinismului *(Christentum)* din iudaism *(Judentum).* Creionarea „caracterului” atribuit *creştinismului* şi *iudaismului,* precum şi apropierea amîndurora de bolşevism reprezintă un anumit *joc al apropierilor,* bazat pe anumite clişee răspîndite atunci, care nu vor fi reluate în următoarele opere ale lui Heidegger (cel puţin în textele de care dispunem). Critica întreprinsă în § 19 al *Contribuţiilor* se raportează la „dominaţia raţiunii” şi la imposibilitatea de a pune întrebarea „cine sîntem noi?”, atîta vreme cît legitimarea Occidentului prin istoria sa nu e iniţiată:

> „Dar această întrebare [«Cine sîntem noi?»], aşa cum se înţelege pe ea însăşi, nu poate pretinde să se substituie procesului necesar în acest moment sau să-l determine”[71].

Poziţia celor care caută să descopere în aceste reflecţii

70 Ibidem.
71 Ibidem.

o contaminare antisemită a gîndirii heideggeriene a istoriei fiinţei *(Sein)* poate fi cu greu justificată prin recurs la § 42 al *Reflecţiilor XI,* unde Heidegger se distanţează de „doctrina rasială", sau la neutrul colectiv *Judentum.* încercarea de a demonstra adevărul unei asemenea teorii se loveşte de mari dificultăţi, de vreme ce această secţiune conţine toate pasajele la care se recurge pentru a dovedi teza aparent irefutabilă a unui antisemitism prezent în *Caietele Negre;* ceea ce constatăm e că aceste pasaje au o dimensiune mult mai profundă, care le scapă celor care se situează în afara „cunoaşterii esenţiale", aşa cum a fost schiţată de Heidegger. De asemenea, teza unei eventuale „complicităţi" a gîndirii heideggeriene

cu mişcarea naţional-socialistă trebuie înlăturată pe baza reflecţiilor pe care Heidegger însuşi le-a notat în *Reflecţiile* din perioada 1938/1939. Problema fundamentală a acestor caiete constă în stratificarea complexă a multor concepte fundamentale ale filozofiei heideggeriene, precum şi în necesitatea constantă de a integra reflecţiile în contextele de care aparţin. Ca de exemplu în § 5 al *Reflecţiilor VIII: '*

> „Una din cele mai ascunse forme ale *gigantescului,* poate chiar cea mai veche, este abilitatea tenace a calculului, a speculaţiei şi a amalgamării în care se întemeiază lipsa de lume *(Weltlosigkeit)* a iudaismului *(des Judentums)".*

Acesta este singurul loc în care expresia „lipsa de lume" *(Weltlosigkeit)* se regăseşte în *Caiete.* „Lipsa de lume" nu este, pentru Heidegger, limitată la „iudaism" *(Judentum),* ci aparţine modernităţii în genere, ea aparţinînd în mod esenţial omului modern, pentru care înţelegerea lumii e filtrată prin gîndirea calculatoare a modernităţii. De fapt, expresia *lipsă de lume (Weltlosigkeit)* apare şi în cursurile freiburgheze din semestrul de iarnă 1929/1930, în cadrul unei cercetări mai largi privitoare la următoarea triadă: piatra este „lipsită de lume", animalul este „sărac de lume", omul este „făuritor

de lume”[72]. „Lumea” este pentru Heidegger un ansamblu de semnificaţii faţă de care piatra rămîne, în fiinţa sa, închisă, spre deosebire de animal, care posedă o deschidere limitată; chiar dacă este receptiv la lume, trăieşte într-o stare de captivare şi rămîne străin înţelegerii fiinţei şi a lumii. Pentru animal, „mediul” de care aparţine este singura deschidere spre lume, el rămînînd astfel „sărac de lume”. Omul modern – iar de acesta tine şi iudaismul – trăieşte într-o absenţă a semnificativităţii lumii, deoarece propria lui existenţă e supusă unei gîndiri calculatoare care îl aduce într-o stare

funciară de neputinţă. Semnificativitatea lumii îşi are rădăcina în fundamentul gîndirii istoriei fiinţei, care nu poate fi *niciodată* atins printr-o gîndire calculatoare. Această echivalare nu este proprie numai iudaismului, ci şi omului modern şi epocii sale. Apoi, în § 15 al *Reflecţiilor X,* Heidegger revine asupra conceptelor expuse, care se raportează la cursul din 1929/30. De aici trebuie înţeles cum „absenţa lumii” poate fi depăşită prin „eveniment” *(Ereignis);* chiar dacă tematica acestui paragraf e înrudită cu cea din § 5 al *Reflecţiilor VIII,* iudaismul *(Judentum)* nu va fi deloc menţionat. Ulterior va fi extinsă discuţia din *Reflecţii XI* referitoare la opoziţia dintre „omul modern” şi gîndirea sa calculatoare. Punctele importante ale polemicii din critica modernităţii nu vor fi niciodată tratate ca elemente care ar trebui combătute, de vreme ce ele însele sînt cauzele propriului declin, aşa cum reiese clar din § 71 al *Reflecţiilor VII:*

> „[...] o formă a pustiirii *(Verwiistung)* [...] care nu poate fi nemijlocit oprită pentru că ea e instituită şi pretinsă de umanitatea dominantă, în vederea propriei siguranţe”.

Pentru Heidegger noul început e marcat de „omul

72 Cf. Id., *Die Grundbegriffe der Metaphysik. Welt – Endlichkeit – Einsamkeit,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 29/30, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1983, pp. 261 şi urm.

viitorului" care porneşte din adevărul fiinţei; „pseudo-adevărului care ţine de ceea ce e numit «viaţă»„ (§ 71) şi „pseudo-filozofiei" generată de gîndirea calculatoare *(Reflecţii XI,* § 29) i se opune lupta dusă de „omul viitorului". Un indiciu din *Contribuţii* ne ajută să înţelegem în ce constă esenţa „omului viitorului" şi care-i sînt principalele trăsături:

> „Ei se găsesc în cunoaşterea suverană şi adevărată. [...] Această cunoaştere este inutilă şi nu are nicio «valoare»; ea nu este şi nu poate fi admisă drept condiţie a forfotei aflată în curs"[73].

Alte trăsături ale „omului viitorului" vor contura opoziţia acestuia faţă de acţiunea tipică a gîndirii instrumentale

care caracterizează epoca modernă. Ei vor fi caracterizaţi de Heidegger în §§ 248-252 *(Contribuţii)* astfel: ei sînt „străinii", „cei mai tăcuţi martori ai celei mai liniştite linişti", „cei cu răgaz şi înclinaţi spre ascultare", „cei insistenţi, care sînt mereu disponibili interogaţiei", „cei care nu cunosc «optimismul gălăgios»„, „căutătorii", „cei puţini" *(Wenige),* „cei prin esenţă inaparenţi, care nu aparţin de niciun spaţiu public", iar între aceştia cel mai apropiat e „Holderlin"[74].

De vreme ce „oamenii viitorului" au misiunea întoarcerii la început, putem găsi în acest capitol şi observaţii referitoare la autorul însuşi al acestor *Reflecţii* – într-un fel de autoportret. Astfel, de exemplu în § 14 din *Reflecţii X:*

> *„Gînditor – e* acela care lansează o întrebare punînd în joc adevărul fiinţei *(Seyn)* fără a se putea sprijini pe reverberaţia gîndu- lui lor *în* mijlocul curiozităţii continue a celor care nu-şi pun niciodată întrebări [...]".

73 Id., *Beitrăge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., § 250, p. 396.
74 Idem., pp. 395-401.

Interogarea care se încumetă spre adevărul fiinţei *(Seyn)* s-a dispensat mereu de posibilitatea de a avea un ecou şi nu trebuie confundată cu funcţionalitatea unui mod de a acţiona nediferenţiat, care porneşte de la „trăire". în sporovăială *(Gerede)* privitoare la „ceea ce e real" o astfel de încumetare e de negîndit. Abia în „solitudine" *(Einsamkeit)* poate fi auzită vocea fiinţei. Solitudinea însă „nu poate fi nici „creată", nici „voită" – ea e ceea ce e mai rar şi ţine de o necesitate a fiinţei" *(Reflecţii XI,* § 40).

> „Epoca absenţei totale a interogării nu tolerează nimic demn de a fi interogat şi distruge orice solitudine. [...] Această epocă a totalei absenţe a interogaţiei poate fi depăşită printr-o *epocă a simplei solitudini,* în care se formează faptul de a fi pregătit pentru adevărul fiinţei"[75].

într-o asemenea „solitudine", „tăcerea" *(Schweigen)* devine deschidere, receptivitate pentru ascultarea fiinţei. E de presupus că Heidegger se regăseşte în această interogare aparte, care caută mereu înainte ceea ce este deja întemeiat în început:

> „Dacă ne va mai fi dăruită o istorie, adică un stil al *Da-sein-u|ui,* atunci aceasta nu poate fi decît *istoria ascunsă a marii linişti,* cea în care domnia ultimului Zeu deschide şi formează fiinţarea. Aşadar, mai întîi trebuie să se ajungă la marea linişte asupra lumii şi pe pămînt. Această linişte se iveşte numai din tăcere"[76].

Acestea sînt trăsături care ne ajută să pricepem, chiar dacă de la distanţă, poziţia lui Heidegger în situaţia extrem de controversată a epocii în care se găsea, adică cea a unui timp al preeminenţei exclusive a „«luptei» tehnico-istorice ce ţine de fabricaţie" *(Reflecţii XI,* § 88).

75 Idem., § 51, p. 110.
76 Idem., § 13, p. 34.

4. Reflecţii XII-XIV: *Caietele Negre* 1939-1941[77]

4.1. Viziunea naţional-socialistă asupra lumii: „efectele distrugătoare" ale acestei viziuni asupra „culturii"

Heidegger se întoarce aici la întrebarea privitoare la naţional-socialism, a cărei esenţă istorică, precum şi consecinţele viziunii sale asupra lumii sînt conturate în cîteva pasaje din *Reflecţii XIII* (§ 77 şi § 90) şi din *Reflecţii XIV* ([12], [41-42], [74-75], [106]).

Conform schimbărilor operate în *Reflecţii XIII,* atît naţional-socialismul, cît şi fascismul sînt caracterizate ca fiind o formă care „corespunde" *„«socialismului» autoritar"* (§ 73); înrudirea dintre naţional-socialism, bolşevism şi fascism se bazează pe faptul că ele ţin de „fabricaţie" *(Machenschaft)* în „formele gigantice de realizare pe care ea le atinge în modernitate" (§ 90).

în *Reflecţii XIV* însă tema „viziunii naţional-socialiste" asupra lumii e nemijlocit abordată, laolaltă cu inevitabila ei influenţă asupra maselor: prin opoziţia dintre „popor" *(Volk)* şi „masă" *(Massen)* iese clar Ia iveală modul în care tipul de gîndire propriu fabricaţiei instrumentalizante aduce poporul în faţa pericolului de a fi manipulat şi redus la o „masă" *anistorică;* doar în acest stadiu poate prinde rădăcini o „viziune asupra lumii" ca împreunare a puterii politico-militare şi a controlului economic. în acest sens, va fi schiţat „efectul distructiv" pe care viziunea naţional-socialistă asupra lumii îl are asupra „culturii", din perspectiva discursului *Fiihrer-ului* din 30 ianuarie 1940 *(Reflecţii XIV* [12]). Mai departe, trecerea de la „naţional-socialism" la „raţional-socialism" ([41-42]) precum şi esenţa comună a „filozofiei creştine" şi a „filozofiei naţional-socialiste" ([74-75]) vor fi înţelese prin recurs la

77 Cf. Id., *Uberlegungen XII-XV (Schwarze Hefte 1939-1941),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 96, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

gîndirea „calculatoare” *(Rechnung).*

Termenul de *distrugere (Zerstdrung)* apare în *Reflecţii XIII* (§ 73) în relaţie cu „cultura”; termenul de *calcul (Rechnung)* poate fi găsit în *Reflecţii XIV* ([41-42], [74-75]), folosit întotdeauna referitor la „naţional-socialism” şi apoi la „filozofia creştină”.

întrebarea privitoare Ia Ttxvt], aşa cum e ea introdusă în *Reflecţii XIV* ([41-42]), va fi abordată ţinînd cont şi de modul în care ea e discutată în *Contribuţii.*

Uberlegungen XIII § 73 [42-43], S. 109-110: Der *Bolschewismus* (im Sinne der despotisch-proletarischen Sowet- macht) ist weder »asiatisch« noch russisch – sondern gehort în die Vollendung der în ihrem Be-ginn *westlich* bestimmten Neu- zeit. Entsprechend ist der *autoritare »Sozialismus«*	*Reflecţii XIII* § 73 [42-43]: *Bolşevismul* (înţeles ca putere despotic-proletară a sovieti-cilor) nu este nici asiatic”, nici rusesc – ci aparţine de desă-vîrşirea modernităţii occidentale. La fel, *„socialismul” autoritar* (sub forma fascismului şi **naţio-nal-socialismului)** este o

Abwandlungen des Faschismus und **Nationalsozialismus)** eine entsprechende (nicht gleiche) Form der Vollendung der Neuzeit*. Der Bolschewismus und der autoritare Sozialismus sind meta- physisch dasselbe und griinden în der **Vormacht der Seiendheit des Seienden** (vgl. die *frilheren Uberlegungen).* Die nächste geschicht- liche Entscheidung ist: ob beide Grundformen der Vollendung der Neuzeit unabhängig voneinander die Seinsverlassenheit des Sei- enden (und d. h. das **Riesenhaf- te** der technisch-historisch-politi- schen Ab- und Einrichtungen) în den unbedingten Erfolg verfesti- gen und so în **riesenhaftem** Stil mit oder ohne ausdrucklichem »politischen« ZusammenschluB dasselbe *sind,* oder ob durch sie în einer vermittelten Mittelbar- keit eine I riickgewinnende Be- freiung des Russentums zu sei- ner Geschichte (nicht **»Rasse«)** und eine abgriindige Frag-Wiir- digkeit des Deutschtums zu sei- ner Geschichte sich anbahnt, wo- bei die Geschichte beider aus demselben verborgenen Grunde einer anfänglichen Be-stimmung kommt: ***die Wahrheit des Seyns*** **(als Er-eignis) zu grunden. –** * Der Name »Sozialismus« be- zeichnet nur dem Schein nach noch und fiir das »Volk« einen Gefiihlssozialismus im Sinne der sozialen Fiirsorge; gemeint ist die politisch-militărische-wirtschaft- liche Organisation der **Massen.** Klasse: herrschende Schicht.

corespondentă (dar nu identică) a desăvîrşirii modernităţii*. Bolşevismul şi socialismul autoritar sînt identice din punct de vedere metafizic şi se întemeiază în **preeminenţa fiinţităţii fiinţării,** (vezi *reflecţiile precedente).* Următoarea decizie istorică va fi: cele două forme fundamentale de desăvîr- şire a modernităţii vor consolida abandonul fiinţării de către fiinţă (adică **gigantescul** deprinderilor şi instituţiilor tehnico-istori- co-politice) în vederea succesului imediat, independent una de alta, şi astfel ele vor deveni *identice* în- tr-un stil **gigantesc** cu sau fără joncţiune „politică" explicită, sau vor deschide ele, printr-o mijlocire la rîndul ei mijlocită, drumul unei eliberări recuperatoare a ru- sităţii spre propria ei istorie (nu a **„rasei"),**

precum şi unei interogabilităţi abisale a germanităţii în ce priveşte istoria sa, avînd în vedere că istoria ambelor provine din acelaşi fundament ascuns al unei meniri incipiente: **fundamentarea *adevărului fiinţei* ca eveniment (Ereignis). -**

* Numele „socialism” nu desemnează decît în aparenţă şi pentru **„popor”** un socialism sentimental în sensul asistenţei sociale; ceea ce se are în vedere este de fapt organizarea politic-militară-economică a **maselor.** Clasa: pătura dominantă.

Uberlegungen XIII § 90 [68], S. 126-127: Demarkationslinien zwischen Rufiland und Deutschland verschleiern nur die Abgriin- de von Vorbedingungen fiir eine noch nicht einmal erfragte Ent-scheidung[u] iiber das Wesen der abendlăndischen Geschich- te. Trennungsstriche haben das Verfängliche, das, was im Wesen dasselbe ist, în seiner Selbigkeit gerade offenbar zu ma- chen. Der **Nationalsozialismus** ist nicht Bolschewismus und dieser ist kein Faschismus – aber bei- de sind **machenschaftliche** Siege der **Machenschaft – riesige** Voll- endungsformen der	*Reflecţii XIII* § 90 [68]: Liniile de demarcaţie între Rusia şi Germania nu fac decît să acopere abisurile precondiţiilor unei decizii, încă neformulată ca interogare, privitoare la esenţa istoriei occidentale. Această decizie-despărţire are ceva insidios în sensul că ceea ce este în esenţă identic e revelat, prin intermediul ei, în identitatea sa. **Naţional-socialismul** nu este bolşevism, iar acesta nu este fascism – dar ambele sînt victorii fabricate ale **fabricaţiei –** forme **colosale** ale desăvîrşirii modernităţii – o utilizare calculatoare a **caracterului naţional.**

[u] Aici decizia *(Entscheidung)* trebuie înţeleasă ca despărţire *(Scheidung).*

Uberlegungen XIV [12], S. 177:	*Reflecţii XIV* [12]:

Gegen den Vorwurf der »kul-**tur«-zerstorerischen** Wirkung der **nationalsozialistischen Welt- anschauung** ist nach der Zei- tung jetzt ein klares Zeugnis aus der Fiihrerrede vom 30. Januar 1940 festzuhalten, worin auch die «Dichter und Denker« als »Arbei- ter« anerkannt sind: »Der Dich- ter und Denker braucht aufier- dem nicht	împotriva reproşului adresat **viziunii naţional-socialiste asupra lumii** de a fi avut un efect **distrugător** asupra „culturii" trebuie să reţinem o mărturie clară provenită din discursul Fiihrer-ului din 30 ianuarie 1940, în care „poeţii şi gînditorii" sînt recunoscuţi ca „muncitori": „Poetul şi gînditorul nu are nevoie de atît de multă hrană precum un salahor (rîsete)"

[v] Max Domarus, *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945,* Voi. II. *Untergang.* Erster Halbband, Siiddeutscher Verlag, Miinchen 1965, p. 1456. Es heiGt: „[...] wie der Schwerarbeiter" [GA ed.].

Uberlegungen XIV [41-42], S. 195:

Vom **National-sozialismus** zum *Rational-sozialismus,* d. h. zur un- bedingten **Durchrechnung** und **Verrechnung** des Zusammen- seins der Menschentiimer în sich und miteinander. Diese Rationalität verlangt die hochste Geistig- keit. Das Wesen des abendländi- schen Geistes als TEXVT1-

Reflecţii XIV [41-42]:

De la **naţional-socialism** la *raţio- nal-socialism,* adică la **controlul** şi **calculul** comunităţii popoarelor cu ele însele şi între ele. Această raţionalitate are nevoie de spiritualitatea cea mai înaltă. Esenţa spiritului occidental ca TExvr).

Uberlegungen XIV [74-75], S. 214-215:

Die »christliche Philosophie« ist so jedesmal die Koppelung zwei- er **»Halbheiten«.** Und man konn- te versucht sein, sich auszurech- nen, dafi zwei »Halbheiten« doch ein Ganzes ergeben muGten. Aber diese **Rechnung** geht fehl, wenn sie iibersieht, daG dieses **errech- nete** Ganze nur eine ganze – d. h. vollständige

Halbheit sein kann, în der die Halbheiten nicht besei- tigt, sondern so gesteigert sind, daB das Ganze die vollige Nich- tigkeit der Vorstellung einer »christlichen Philosophie« dar- tut. – Freilich erkennt man nur selten das Unmdgliche dieses Be- griffes în seiner Schărfe, weil man sowohl mit dem »Christlichen« als auch mit der »Philosophie« nie ernst

Reflecţii XIV [74-75]:

„Filozofia creştină” este astfel mereu o alăturare a două **„jumătăţi de măsură”.** Şi am fi tentaţi să credem că două jumătăţi de măsură ar trebui să dea un întreg. Dar acest calcul eşuează dacă omitem faptul că acest întreg obţinut prin **însumare** nu poate fi decît o jumătate de măsură întreagă, una în care jumătăţile nu sînt înlăturate, ci potenţate de o asemenea manieră, încît întregul prezintă completa inconsistenţă a unei „filozofii creştine”. Desigur, imposibilitatea acestui concept e rareori cunoscută în întreaga sa amploare, deoarece niciodată nu luăm în serios nici „faptul de a fi creştin”, nici „filozofia”.

macht, statt dessen aber harmlosere Begriffe unterstellt und dadurch sich bestătigt halt în solchem Meinen, daB es »faktisch« dergleichen ja doch I »gibt« – d. h. es wird von Leuten, die hieran ihr **wohlberechnetes** Interesse haben, ständig verkiin- digt. Vollends mochte Vielen zu- nächst schwer eingehen, daB sich der Wesensart nach eine **»nation- alsozialistische Philosophie»** în Nichts von der »christlichen Philosophie» unterscheidet. Jeder politisch klar Denkende lehnt da- her auch folgerichtig jede »Philosophie« innerhalb der »Weltan- schauung» ab; sie kann hochstens eine rein technisch-scholastische Bedeutung haben.

Presupunem, în schimb, concepte mult mai anodine şi ne simţim confirmaţi în părerea că asemenea concepte există „de fapt” – adică sînt mereu proclamate de oameni care au interese **bine calculate.** Mai ales că multora le va fi greu la început să înţeleagă că din punctul de vedere al esenţei, o **„filozofie naţional-socialistă”** nu se deosebeşte cu nimic de o „filozofie creştină”. Oricine gîndeşte

lucid din punct de vedere politic va respinge pe drept cuvînt orice „filozofie” în cadrul unei „viziuni asupra lumii”; ea poate avea cel mult o semnificaţie pur **teh-** nic-scolastică.

Uberlegungen XIV [106], S. 234:

Welcher Unterschied besteht zwi- schen folgenden Vorgăngen: Bar- mat und Kutisker” machen sich ein gutes Geschăft aus der Nach-kriegsdemokratie.
Volksschulleh- rer werden mit Hilfe der **national-sozialistischen Weltanschauung** zu »Philosophen«, um die sich ein ernsthafter Mensch nie kiimmer- te? Es besteht kein Unterschied; denn hier ist das geschichtliche Wesen des **Nationalsozialismus** gleichwenig begriffen, wie dort das geschichtliche Wesen der par- lamentarischen Demokratie.

Reflecţii XIV [106]:

Ce diferenţe există între aceste evenimente: Barmat şi Kustiker îşi fac o bună afacere din democraţia postbelică. Cu ajutorul **viziunii naţional-socialiste asupra lumii,** învăţătorii devin „filozofi” de care niciun om serios nu s-ar fi preocupat? Nu există ni- cio diferenţă; căci esenţa istorică **a naţional-socialismului** este tot atît de puţin pricepută în al doilea caz precum esenţa istorică a democraţiei parlamentare în primul caz.

„ Iwan Baruch Kutisker (1873-1927) şi Julius Barmat (1887-1938) au fost ambii condamnaţi în anii '20, independent unul de altul, la închisoare pentru delicte financiare în care au fost implicaţi şi politicieni [GA ed.].

în reflecţiile de mai sus întîlnim o nuanţare a termenului de naţional-socialism. Dacă luăm în considerare precedentele interpretări purtate asupra aceleiaşi unităţi tematice, aşa cum apare ea în volumele 94 şi 95, este evident că extinderea acestor interpretări priveşte numai cîteva trăsături ale *Reflecţiilor XIII* şi *XIV;* revin de asemenea cîteva concepte care ne pot ajuta să determinăm esenţa naţional-socialismului. Astfel, folosirea termenului de „gigantesc" *(Riesenhaften)* în § 73 al *Reflecţiilor XIII* trimite la cercetările întreprinse asupra volumului 95[78]; apoi, se mai regăsesc încă două elemente, „calculul" *(Rechnung)* şi „fabricaţia" *(Machenschaft).* Toate acestea duc la un impas pricinuit de preeminenţa fiinţităţii fiinţării, a cărei consecinţă inevitabilă e recognoscibilă în „distrugerea" culturii. Efectele pe care „viziunea" naţional-socialistă le are asupra poporului german sînt dăunătoare: poporul german este redus la stadiul de „masă" anistorică, atîta vreme cît orice *nevoie* de interogare depinde de logica unei politici dominate de *actualitate.* Viaţa în tot ce are mai contingent devine singurul şi unicul scop într-o viziune parţială asupra lumii, care însă vrea să se prezinte ca absolută. în toate acestea, *„fundamentarea adevărului fiinţei* (ca eveniment)" rămîne necunoscută artizanilor fabricaţiei, care pregătesc activ şi pasiv logica instrumentală a puterii şi care, din cauza propriei micimi, se ţin departe de demnitatea interogaţiei fundamnentale provenite din *meditaţie.*

Numai cu greu s-ar putea presupune că *urgenţa* fiinţei (Not *des Seins)* poate lua naştere pornind de la abisul – adică de la lipsa de fundament – rezultat în urma absolutizării fiinţităţii fiinţării: devenim conştienţi de această *urgenţă* numai atunci cînd decidem să rămînem în afara calculelor subtile, cele care întăresc

78 Cf. *supra,* pp. 175-177, nota 44.

dominaţia unei gîndiri totalitare prilejuite de o viaţă provizorie ruptă de ea însăşi.

Acest caracter provizoriu, precum şi lipsa de fundament nu trebuie puse numai în seama vieţii trăite în prezent, ci şi în seama „abandonului": absolutul de care am vorbit are nevoie de dominaţie pentru a se putea profila, iar modalităţile de gîndire care-i aparţin sînt condamnate la eşec, deoarece acest absolut, pe lîngă faptul că e situat la marginea abisului, are parte şi de *abandonul fiinţei (Seinsverlassenheit).* Odată cu „abandonul fiinţei" modernitatea se surpă în desăvîrşirea ei.

Primele semne ale „efectului de distrugere a «culturii» adus de viziunea naţional-socialistă asupra lumii" *(Reflecţii XIV,* [12]) au pornit de la universităţi, însă repercusiunile acestui efect asupra maselor au devenit inevitabile; e de ajuns să ne gîndim că siguranţa dată de ceea ce e luat ca *cert, util* şi *funcţional* poate slăbi urgenţa unei cunoaşteri esenţiale. Pentru a înţelege acest pas, e bine să ne întoarcem asupra § 76 al *Contribuţiilor,* unde Heidegger vrea să scoată în evidenţă degradarea inevitabilă a culturii universitare, aşa cum o face şi în caietele sale de notiţe:

> „«Universităţile» ca «locuri de cercetare şi învăţămînt ştiinţific» (ele fiind structuri ale secolului XIX) devin pur şi simplu instituţii «apropiate de realitate», în care nu se mai ia nicio decizie. Le mai rămîne numai funcţia de *decoraţie culturală,* pe care o vor menţine numai atîta timp cît vor juca un rol în propaganda «politico-culturală». Nimic esenţial nu se va mai dezvolta din asemenea «universităţi»: mai întîi, pentru că exploatarea popu- lar-politică Ie face inutile, apoi, pentru că producţia ştiinţifică se desfăşoară mai bine *în lipsa* «caracterului universitar», adică a voinţei îndreptate spre meditaţie"[79].

Distrugerea inevitabilă a culturii, *lipsa* „meditaţiei" şi reflecţiei nu caracterizează numai decadenţa sistemului universitar, ele fiind trăsături fundamentale ale unei epoci

79 M. Heidegger, *Beitrăge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., pp. 155-156.

politico-militară guvernează masele, care la rîndul lor trăiesc în iluzia că revendicarea caracterului naţional ar fi suficientă pentru *viaţa contemporană.* Ce scapă organizării imperturbabile a celor care înţeleg să promoveze o politică culturală bazată pe o pură obiectivitate? Fără îndoială ei pierd din vedere nesiguranţa provenită din faptul că trebuie să laşi deoparte propria poziţie pentru a face loc fluidităţii inerente meditaţiei, cea în care gîndirea trece dincolo de certitudinea evidenţei contingente, pentru a te *pierde* în ceea ce nu e de ordinul realităţii, adică tocmai în ceea ce scapă simplului calcul. Pentru *mulţi,* această manieră de a se „pierde" se arată imposibilă şi nerealizabilă din perspectiva valorii de netăgăduit a realităţii punctuale şi a fixităţii sale absolute. „Mişcarea" gîndirii din reflecţiile lui Heidegger rămîne neinteligibilă cît timp ne *ţinem* de siguranţa dată de ceea ce e real; dificultatea acestui parcurs al gîndirii constă în faptul că trebuie să urmăm o mişcare neliniară, al cărei drum e de multe ori derutant şi greu de priceput.

în această secţiune merită să ne oprim asupra trimiterilor permanente către tot ceea ce intră în domeniul „raţionalului", cum este de exemplu filozofia creştină ca joncţiune a două „jumătăţi de măsură". Această referire la filozofia creştină – şi la lunga ei tradiţie iudeo-creştină – oglindeşte edificiul „tehnico-scolastic" în care *definitio* (definiţia) e unica măsură care a asigurat fiinţită- ţii o prezenţă stabilă şi care a ridicat, prin calcul, măsurabilitatea la un principiu conducător la care totul poate fi redus.

Luînd astfel distanţă, Heidegger vrea să-şi croiască un drum spre un *alt* început, unul în care fiinţa nu va mai fi înţeleasă pornind de la fiinţare şi de la calculabilitatea ei: în măsura în care fiinţa umană (esenţa omului) e întemeiată în fiinţă, ea cuprinde o depăşire a fiinţării şi o punere sub semnul întrebării a lui *ens* ca *ens creatum.* Astfel putem înţelege de ce reflecţia asupra filozofiei creştine e inclusă în cadrul analizei raţionalismului şi de ce se găseşte ea mereu în conexiune cu „calculul" şi cu

teritoriul fiin- ţităţii, în care modernitatea vrea să găsească un fundament stabil, pe care vrea să-l justifice pornind de la „certitudinea" propriei obiectivităţi.

Să examinăm acum următorul pasaj al *Reflecţiilor XIV* ([41-42]): „Această raţionalitate necesită cea mai înaltă spiritualitate. Esenţa spiritului occidental ca TE^VT]". Termenul TEXVT] ar trebui interpretat pe baza trimiterilor şi analizelor sistematice din *Contribuţii,* deoarece limita caietelor de notiţe constă în faptul că ele nu pot construi o argumentare sistematică[80] – de aceea,

80 Cf. idem., § 50 „Ecou": „Ce înseamnă fabricaţia? Fabricaţie şi prezenţă constantă: 7ioir]aiţ – rtxvq. Unde duce fabricaţia? La *trăire.* Cum se întîm- plă asta? *(ens creatum* – natura şi istoria în modernitate – tehnica). Prin dez- vrăjirea fiinţării, care lasă totul în puterea unei vrăjiri pricinuite de ea însăşi. Vrăjire şi trăire. Solidificarea definitivă a abandonului fiinţei în uitarea fiinţei. Epoca completei absenţe a interogaţiei şi a repulsiei faţă de orice întemeiere a unui ţel. Mediocritatea ca ordin (Rang)" (idem., pp. 107-108); § 61 „Fabricaţia": „(noiqoiţ, Ttxvq), ceea ce cunoaştem drept comportament uman. [...] Faptul că ceva este fabricat de la sine şi este prin aceasta fabricabil printr-o procedură adecvată, această aptitudine de a se face pe sine e interpretarea lui tpumţ prin TEXVI], în aşa măsură încît fabrica- bilul şi ceea ce este fabricat devin preponderente [...] ceea ce e numit pe scurt fabricaţia [...] aspectul de fabricaţie vine şi mai pregnant la suprafaţă prin intrarea în joc a gîndului iudeo-creştin al creaţiei şi a reprezentării lui Dumnezeu, care corespunde acestui gînd, prin care *ens* devine *ens creatum"* (idem., pp. 126-127); § 64 „Fabricaţie" (idem., p. 130); § 67 „Fabricaţie şi trăire": „Fabricaţia ca supremaţie a producerii şi a ceea ce e produs [...]. Aceasta este denumirea unui anumit adevăr al fiinţării (al fiinţităţii sale). în primă instanţă şi cel mai adesea această fiinţare ne e sesizabilă ca obiectualitate [...]. Dar fabricaţia sesizează această fiinţare mai profund, mai originar, ra- portînd-o la TEXvq. în fabricaţie se găseşte în acelaşi timp inclusă interpretarea *creştină şi biblică* a fiinţării ca *ens creatum,* fie că aceasta e impregnată de credinţă sau secularizată" (idem., pp. 131-132); § 70 „Gigantescul": „[...] faptul că fiinţarea e interpretată pornind de la TEXVT] şi de la

ar fi lipsit de sens să etichetăm demersul reflecţiilor heideggeriene ca o deducţie de la premise la consecinţe.

TE^VÎ] intră în cadrul fabricaţiei, cel în care omul modern e introdus într-o nouă spiritualitate: prin *trăire* devine posibilă strategia de a domina complet fiinţarea în vederea utilităţii sale. Cunoaşterea fiinţării şi epuizarea fiinţei sale conduce la iluzia că tot ce există în lume este dominat şi manipulat de voinţa de putere. Această dominaţie şi manipularea rezultată din ea sînt posibile numai întrucît omul a fost cuprins de neputinţa de a privi *dincolo* de fixitatea în care a căzut atunci cînd a absolutizat lumea şi a redus-o la propria măsură. A porni de la fiinţare şi a epuiza fiinţarea produce în om o izolare de o aşa natură, încît el nu numai că nu mai simte *urgenţa* întrebării privitoare la fiinţă, dar nu mai percepe nici faptul că a pierdut-o din vedere. în această fază mult mai evoluată a lui rf^vr], mecanismele de manipulare ale fiinţării sînt dificil de cunoscut ca atare, deoarece această dominaţie a condus la o izolare în care ceea ce stă *dincolo* nu mai poate fi gîndit ca un ţel; totul e consumat în platitudinea ontică a lui *aici* şi *acum.* în toate acestea, fabricarea productivă se bazează pe trăire: raza acţiunii spre care tinde proiectul lui Ts^vr) se înscrie în interiorul dimensiunii ontice în care omul nu este numai artizanul unui asemenea proiect, ci şi destinatarul său.

Ceea ce produce omul prin dexteritatea fabricaţiei e

ibea" (idem., p. 135); § 91 „Gîndire (certitudine) şi obiectualitate (fiinţitate)": „[...] rsxvq ca trăsătură fundamentală a cunoaşterii, adică a raportării la fiinţare ca atare [...]. Primul început nu e luat în stăpînire, adevărul fiinţei nu e fundamentat, în ciuda luminării sale esenţiale, iar aceasta înseamnă: o anticipare umană (a enunţului, a TEXvq, a certitudinii) a devenit dătătoare de măsură pentru interpretarea fiinţităţii fiinţei *(Seiendheit des Seyns)"* (idem., p. 184); § 97 „OVCTK; (TEXvq)'' (idem., pp. 190-191); § 99 „Mişcarea ca ajungere la prezenţă a ceea ce se poate schimba ca atare": „[...] interpretarea fiinţării ca E!6OG – ibea şi deci ca popcpij – vAr], adică TE^VT], aflată într-o relaţie esenţială cu <pvoi<;" (idem., p. 193).

mereu îmbunătăţit prin *trăire,* în aşa măsură încît omul devine modelat de propriile acţiuni. A da fiinţării *preeminenţă* în faţa fiinţei înseamnă a împinge fiinţarea în domeniul absolut al dominării/a- *bricaţiei* umane (unde e inclus şi actul de a *crea),* astfel încît ceea ce e *altcumva* devine complet străin. Tocmai de aceea omul trăieşte în abandonul fiinţei: nu numai că a pierdut din vedere această urgenţă, dar nu mai e în măsură să o perceapă – nu mai e în stare nici să experimenteze, nici să creeze o necesitate, fiind complet dominat de propriile sale acţiuni şi de certitudinea reprezentărilor sale. în reprezentările sale şi în producerile sale omul crede că face ceva dintr-o fiinţare supusă manipulării şi prin aceasta
fabricaţia sa are drept consecinţă faptul că orice raportare la fiinţă e distrusă, şi astfel e distrusă şi posibilitatea întemeierii sale; teritoriul ontologicii rămîne inaccesibil. Fixitatea rezultată din dominaţia fiinţării face ca omul să manipuleze fiinţarea într-o aşa manieră încît strategia dezvoltată de el distruge încet orice receptivitate pentru adevărul fiinţei.

Astfel omul devine treptat un *lucru* uman înăuntrul unei fi- inţităţi reprezentate ca obiectualitate: această cădere de neoprit îl va face pe Heidegger mai tîrziu să-şi reconsidere poziţia privitoare la TEXVT], căci aceasta nu numai că se înstăpîneşte pe domeniul ontic al simplei-prezenţe, dar ea e şi o expresie dinamică a ivirii – ascunderii fiinţei (în perpetua dăruire şi retragere). în conferinţele ţinute în Bremen (1949) şi Freiburg (1957) totul e luat de la capăt: acolo fenomenul tehnicii nu mai ţine de o fabricaţie constrîngătoare a omului, ci de dezvăluirea fiinţei în producere.

4.2. „Distrugerea" *(Zerstdrung)* invizibilă ca presupoziţie ascunsă a „pustiirii" *(Verwiistung)* vizibile

în secţiunea de faţă, vor fi tratate toate pasajele textuale din volumul 96, în care se află unele concepte deale lui Heidegger ce trebuie neapărat reintroduse în contextele lor. Întrucît aceste *concepte* nu se găsesc în

Contribuţii – cum ar fi, de exemplu, conceptul de „pustiire” *(Verwiistung),* central pentru analiza noastră – să trecem mai întîi în revistă aceste concepte cărora le sînt dedicate următoarele noastre interpretări:

Pustiire *(Verwiistung)* apare de 36 de ori. De 10 ori în *Reflecţii XII:* [a] <de 2 ori>, § 8 <de 3 ori>, § 10 (a pustii, *„verwiisten”* şi înfăptuitorii pustiirii, *„Verwiistungsvollstrecker”),* § 24, § 26, § 35 *(pustiire* ca *„Ver-wiistung”);* de 6 ori în *Reflecţii XIII:* § 34, § 124, § 128 <de 2 ori>, § 129, § 134; de 8 ori în *Reflecţii XIV:* [7], [10] *(„geistigen Verwiistung”, pustiire spirituală),* [31], [41] <de 2 ori>, [86] *(„Sprachverwiistung”, pustiirea limbii),* [93], [119-121]; de 12 ori

în *Reflecţii XV:* [6] *(„Selbstverwiistung”, pustiirea de sine),* [8-11] <de 5 ori>, [12], [14] <de 3 ori>, [24, 25-26] < de2 ori>.

Fabricaţie *(Machenschaft)* apare de 12 ori. De **8** ori în *Reflecţii XII:* § 8, § 10, § 13, § 24, § 35, § 38 <de 3 ori>; de 3 ori în *Reflecţii XIII:* § 101 <de 2 ori>, § 128; o dată în *Reflecţii XV* [14].

Distrugere *(Zerstdrung)* apare de 9 ori. De 4 ori în *Reflecţii XII:* [a] <de 2 ori>, § 24, § 35; de 4 ori în *Reflecţii XIII:* § 124, § 128, § 129, § 134; o dată în *Reflecţii XIV* [119].

Evreu *(Jude)* apare de 8 ori. De 4 ori în *Reflecţii XII:* § 24 *(evre- ime,* „Judentum”), § 38 *(evreii,* „Die Juden”); o dată în *Reflecţii XIII:* § 101 *(evreime internaţională, „internaţionale Judentum”);* de 4 ori în *Reflecţii XIV:* [79] *(„des Juden «Freud»„, a evreului „Freud”),* [120] *(evreul Litwinow, „Der Jude Litwinow”),* [121] *(evreime mondială, „Weltjudentum”)* <de 2 ori>; o dată în *Reflecţii XV* [17] *(evreime mondială* „Weltjudentum”).

Pustiu *(Wiiste)* apare de 7 ori în *Reflecţii XII* (§ 8).

Anihilare *(Vernichtung)* apare de 4 ori. **De** 2 ori în *Reflecţii XIV* [41]; de 2 ori în *Reflecţii XV* [14] *(anihilare, „Vernichtung”; a anihila, „vernichten”).*

Dezrădăcinare *(Entwurzelung)* apare de 3 ori. *Reflecţii XII* (§ 36); *Reflecţii XIV* [121]; *Reflecţii XV* [9].

Generalizare *(Vergemeinerung)* apare de 3 ori. De 2 ori în *Reflecţii XII* (§ 13, § 24); o dată în *Reflecţii XFV* [9].

Rasă *(Rasse)* apare de 3 ori în *Reflecţii XII* (§ 38, *rasă, „Rasse", ideea de rasă, „Rassegedanken", principiu rasial, „Rasseprinzip").*

Sporirea puterii *(Machtsteigerung)* apare o dată în *Reflecţii XII* (§24).

Capacitate de calcul *(Rechenfähigkeit)* apare o dată în *Reflecţii XII* (§ 24).

Calculator *(Rechner),* **acaparator** *(Raffer),* **calculabilitate** *(Berechenbarkeit)* şi folosirea lor în contextul *Reflecţii XIII* (§ 34) se dovedesc a fi cruciale pentru determinarea chestiunilor abordate.

Uberlegungen XII [a], S. 3:	*Reflecţii XII* [a]:
Zerstorung ist der Vorbote ei- nes verborgenen Anfangs, **Ver- wiistung aber** ist **der** Nachschlag des bereits entschiedenen En- des. Steht das Zeitalter schon vor der Entscheidung zwischen **Zer- storung** und **Verwustung?** Aber wir wissen den anderen Anfang wissen ihn *fragend*	**Distrugerea** este semnul prevestitor al unui început ascuns, pus**tiirea** însă este ecoul unui sfîr- şit deja decis. Se află epoca deja în faţa deciziei între **distrugere** şi **pustiire?** însă cunoaştem celălalt început, îl cunoaştem *întrebînd* – (cf. pp. 76-79).

Uberlegungen XII § 8 [16-18], S. 14-15:

Nietzsche hat vorausdenkend die **Wiiste jener Verwustung be-** treten, die mit der Unbedingt- heit der **Machenschaft** einsetzt und im ausschlieBlichen Subjekt- charakter des Tieres Mensch als Raubtier ihre ersten »Erfolge« zeitigt. Die **Wiiste** ist die Versan- dung und Verstreuung aller Mog- lichkeiten der wesentlichen Ent- scheidung. Die Entschiedenheit aber zur vblligen Entscheidungs- unmoglichkeit liegt în der Lehre von der ewigen Wiederkehr; des- halb ist sie das Endhafteste im Ende der abendländischen Metaphysik – das letzte Metaphysi- sche, was im Abendland gedacht werden konnte und mufite – *der* Gedanke aller Gedanken Nietz- sches; kein »religidses« Ersatzge- bilde – sondern nur im entschie- densten

metaphysischen Denken denkbar. Diese vorausbetretene *Reflecţii XII* § 8 [16-18]:

Nietzsche, gîndind anticipativ, a călcat în **pustiul** acelei **pustiiri,** care se instituie odată cu necon- diţionarea **fabricaţiei** şi îşi produce primele „succese" prin ca- racterul exclusiv de subiect al animalului-om ca animal de pradă. **Pustiul** este împotmolirea şi risipirea tuturor posibilităţilor deciziei esenţiale. însă caracterul de- cisiv privitor la totala imposibilitate a deciziei rezidă în doctrina eternei reîntoarceri. De aceea, ea este stadiul cel mai final al sfîrşi- tului metafizicii occidentale – ultima chestiune metafizică, ce putea şi trebuia gîndită în occident –, *gîndul* tuturor gîndurilor lui Nietzsche; nu este vreun substitut „religios" –, ci ceva ce poate fi gîndit doar în cea mai decisă gîndire metafizică. Acest **pustiu,** în care s-a păşit cu anticipaţie şi care nu se deschide decît încetul cu încetul,
und nur langsam sich offnende **Wuste** ist der verborgene Grund fur das Verzehrende des Nietz- scheschen Denkens, das trotz al- ler Widrig-lkeit seine Notwen- digkeit bewahrt. Das Abstofiende und Lähmende und Verodende dieses **Wiistenhaften** darf jedoch die denkerische Auseinanderset- zung keinen Augenblick von ih- rem Weg abbringen und dazu verleiten, das **Wiistenhafte** selbst zu einem Grund der Ablehnung Nietzsches zu machen.
[•••]
Aber mufi erst, bevor **wir** und die **Kiinftigen** în der »uralten Verwirrung« inständig zu wer- den vermdgen, die allerjiings- te **Verwiistung** durchschritten werden? Diirfen wir dies als ein Zeichen nehmen, daB die Ge- schichte der Verweigerung des Seyns în abgriindig abgesetz- ten Spriingen sich ereignet und ein Vorgang und Fortgang ist, als welche Flăche nur der his- torisch-technischen Betreibung »des« sogenannten »Lebens« zu- geschoben wird, damit es nicht ahne, wie weit weggeschleu- dert von der Geschichte des Seyns die Historie des Seienden verläuft? Daher fiihrt kein Weg von der **Verwiistung** der **Wiiste** I (der vdlligen Entscheidungsun- bediirftigkeit) în die Verwirrung der Irre – wenngleich die Durch-

schreitung der **Wiiste** notwendig este temeiul ascuns a ceea ce gîndirea nietzscheeană are de devorat, care în ciuda oricărei adversităţi îşi păstrează necesitatea. Ceea ce este respingător, paralizant şi dezolant la **ceea ce are caracterul pustiului nu** trebuie totuşi să abată reflecţia critică nicio clipă din drumul său şi să o ademenească să facă din **ceea ce are caracterul pustiului** un motiv pentru respingerea lui Nietzsche.

I -]
însă, mai înainte ca **noi** şi **cei ce vor veni** să putem deveni stăruitori în „străvechea confuzie", nu trebuie mai întîi traversată cea mai recentă **pustiire?** Putem considera aceasta ca pe un semn că istoria refuzării fiinţei îşi dobîn- deşte propriul în salturi despărţite abisal şi că este un parcurs şi o desfăşurare, ca pe o suprafaţă ce nu permite decît practica istori- co-tehnică a aşa-numitei „vieţi", încît a nu se intui cît de departe a fost azvîrlită istoria fiinţărilor de survenirea fiinţei? De aceea, niciun drum nu duce de la pus**tiirea pustiului** (a totalei lipse de nevoie de decizie spre confuzia erorii – chiar dacă traversarea **pustiului** este necesară. Paşii ei trebuie înlocuiţi printr-un alt salt, care, la rîndul său, nu poate doar să reia instituirea lui Hdlderlin.

ist. Ihre Schritte miissen abge- lost werden durch einen anderen Sprung, der wiederum nicht Holderlins Stiftung nur erneuem kbnnte.	

Uberlegungen XII § 10 [28-29], S. 21-22:

Denker-sein heifit wissen, dafi nicht die Richtigkeit oder Unrich- tigkeit eines »Weltbildes« und die Verbindlichkeit und Unver- bindlichkeit einer »Weltanschau- ung« zur Entscheidung stehen, dafi sich die Besinnung nicht dar- an kehren darf, ob und inwieweit ein Gedanke einen Lebensnut- zen sicherstellt oder der Nutzlo- sigkeit verfallen ist, dafi vielmehr nur das *Eine zur Entscheidung* vor- bereitet und einst gefiihrt werden mufi: ob die losgebundene **Machenschaft des Seienden** Al- les în das Nichts **verwiiste** und der Mensch im Schutze der Tier- heit des Raubtieres zu einem gleichgiiltigen, alles **berechnen- den** und jeder Schnelligkeit hab- haften Einrichtungstier der best- geordneten **Herdenhaftigkeit** sich entwickle, aus welcher **Herde** zuweilen noch Rudei der **Verwiistungsvollstrecker** sich zusammenrotten – oder ob das Seyn die Griindung seiner Wahrheit als Not verschenke und dem Menschen die Notwendigkeit zu- werfe, aus einem anderen Anfang

Reflecţii XII § 10 [28-29]:

A-fi-gînditor înseamnă a şti că nu trebuie să decidem în privinţa corectitudinii sau incorectitudinii unei „imagini a lumii” sau în privinţa caracterului constrîn- gător sau neconstrîngător al unei „concepţii asupra lumii”. Că reflecţia nu are voie să se aplece asupra întrebării dacă şi în ce măsură un gînd asigură vreun profit sau dacă este supus inutilităţii. Mai degrabă, aceasta înseamnă că doar *o* singură întrebare pregăteşte *decizia* şi că ea ar trebui la un moment dat abordată: dacă **fabricaţia** dezlănţuită **a fiinţării pustieşte** totul transformîndu-l în nimic şi

dacă omul, la adăpostul animalităţii animalului de pradă, se dezvoltă într-un animal planificator indiferent, atotcalcula- **tor** şi dotat cu toată iuţeala gre- garităţii optim organizate, **turme** din care uneori se mai înhăitează hoarde de executanţi ai **pustiirii –** sau dacă fiinţa oferă întemeierea adevărului său ca urgenţă şi aruncă în seama omului necesitatea de a lua, pornind de la un alt început, simplitatea esenţei

aller **Dinge** în eine Bewahrung zu neh- men, kraft deren er reifen kann zur Inständigkeit inzwischen der Geschichte des Seyns, die ihn eines **Untergangs** wiirdigt, der ein Anfang des letzten Gottes ist.

die Einfachheit des Wesens

tuturor **lucrurilor** într-o ocrotire, prin care să se poată matura pînă la stăruirea în intervalul istoriei fiinţei care îl învredniceşte cu un **declin** ce este un început al ultimului zeu.

Uberlegungen XII § 13 [49], S. 34:

Je mehr das metaphysische Wesen des Menschen – das verniinf- tige – gefiihlvolle (d. h. **»erle- bende«)** Tier zur Macht kommt innerhalb der unausweichli- chen Anbahnung der unbeding- ten Ermächtigung der **Machen- schaft,** umso deutlicher drängt sich auch innerhalb des Massen- haften des Menschentums die **Vergemeinerung** dieses Wesens heraus: Das Tierhafte sowohl wie das Erlebnisartige schaffen sich ihre Form der Gemeinheit: Der Mensch ist animalisch und sentimental zugleich – das eine ent- spricht dem anderen – beide be- stätigen sich wechselweise und nehmen fiir sich den Besitz der »Kraft« und der »Tiefe« (des **»Er- lebens«)** în Anspruch. Die Ein- rollung des Menschen auf dieses sein vermeintlich vollständiges und fragloses Wesen ist die ***Ver- menschung*** des Menschen.

Reflecţii XII § 13 [49]:

Cu cît esenţa metafizică a omului – animalul raţional cu sentimente (adică **„cel care trăieşte") –** ajunge mai mult la putere în dezvoltarea ineluctabilă a împuternicirii necondiţionate a **fa**bricaţiei, cu atît este scoasă mai în faţă în cadrul caracterului de masă al omenirii **generalizarea** acestei

esenţe: caracterul animal, precum şi ceea ce ţine de trăire îşi creează propria lor formă de generalitate: Omul este simultan animalic şi sentimental – una îi corespunde celeilalte –, ambele se confirmă reciproc şi îşi revendică posesiunea „forţei" şi a „profunzimii" (a **„trăirii").** înfăşurarea omului în această esenţă deplină şi indubitabilă este ***dezumanizarea*** omului.

Uberlegungen XII § 24 [64-65, 67-68], S. 44-47:

Die Geschichte des abendländi- schen Menschen – gleichgiiltig ob er sich în Europa aufhält oder anderswo – hat sich langsam auf eine Lage vorgeschoben, în der alle sonst vertrauten Bezirke wie **»Heimat«, »Kultur«, »Volk«,** aber auch **»Staat«** und **»Kirche«,** aber auch **»Gesellschaft«** und **»Gemeinschaft«** die Zuflucht verweigern, weil sie selbst zu blo- Ben Vorwänden herabgesetzt und dem beliebigen **Vorschub** preis- gegeben sind, dessen bewegende Mächte unkenntlich bleiben und ihr **Spiel** lediglich darin verraten, dafi sie den Menschen în die Ge- wdhnung zur je aufdringlicheren Massenhaftigkeit zwingen, de- ren »Gliick« sich darin erschopft, ohne Entscheidungen auszukom- men und în der Meinung sich zu betâuben, immer mehr în ih- ren Besitz und Genufi zu bringen, weil das Besitzwiirdige stets ge- ringer und gehaltloser wird.

[•••]

Wo kbnnte hier noch eine Spur je- ner Angst erwachen, die erkennt, daB eben die Vormacht des Vor- handenen und die Unbediirftig- keit gegeniiber Entscheidungen, das ungreifbar um sich greifen- de Anwachsen der Bestimmung zu dieser Lage bereits und allein nicht nur **Zerstorung,** sondern

Reflecţii XII § 24 [64-65, 67-68]:

Istoria omului occidental – indiferent dacă el se află în Europa sau în altă parte – a alunecat încet într-o stare în care i se interzice refugiul în toate conceptele familiare precum **„patrie", „cultură", „popor",** însă şi **„stat"** şi **„biserică",** dar şi **„societate"** şi **„comunitate",** deoarece ele însele au fost reduse la simple

pretexte şi abandonate în favoarea îndrăgitului **progres,** ale cărui forţe motrice rămîn necunoscute, **jocul** lor dezvăluindu-se doar prin faptul că ele obligă omul să se acomodeze la din ce în ce mai insistentul caracter de **masă,** şi a căror „fericire" constă în a se descurca fără decizii şi a se anestezia în ideea de a poseda şi de a se bucura de din ce în ce mai multe, deoarece ceea ce este demn de a fi posedat este tot mai mărunt şi lipsit de conţinut.

[•••]

Cum s-ar mai putea deştepta aici vreo urmă a acelei angoase care recunoaşte că tocmai supremaţia a ceea-ce-este-la-îndemînă şi lipsa neajunsurilor în faţa deciziilor, creşterea de necuprins şi care cuprinde totul a determi- naţiei către această situaţie nu este ea însăşi deja **distrugerea,** ci

die **Verwiistung** ist, deren Herr- schaft durch Kriegskatastro- phen und Katastrophenkriege nicht mehr angetastet, sondern nur noch bezeugt werden kann. Ob das **Herdenwesen** des Men- schen, sich selbst iiberlassen, durch seine **Vergemeinerung** den Menschen zur Vollendung seiner Tierheit treibt, oder ob Rudei von Gewalthabern die auf das Hochste durchgegliederten und »einsatzbereiten« **Massen** der vdlligen Entscheidungslosig- keit zujagen, ob also eine »Rangordnung« innerhalb des endgiil- tig festgestellten Tieres im Sinne des **»Ubermenschen«** noch **aufgeziichtet** werden kann oder nicht, das bringt în den metaphy- sischen Charakter des Seienden im Ganzen keine wesentliche An- derung.

[-1

Aus demselben Grunde aber ist auch jeder »Pazifismus« und je- der »Liberalismus« aufierstan- de, în den Bezirk wesentlicher Entscheidungen vorzudringen, weil er es nur zum Gegenspiel gegen das echte und unechte Kriegertum bringt. Die zeitwei- lige **Machtsteigerung des Juden- tums** aber hat darin ihren Grund, daB die Metaphysik des Abendlandes, zumal în ihrer neuzeitli- chen Entfaltung, die Ansatzstelle bot fiir das

Sichbreitmachen einer sonst leeren Rationalität und **pustiirea,** a cărei dominaţie nu mai poate fi afectată prin catastrofe de război şi prin războaie catastrofale, ci doar atestată. Dacă **esenţa gregară** a omului, lăsată în seama ei, împinge omul prin **generalizarea** sa la desăvîrşirea animalităţii sale, sau dacă hoardele de conducători mînă **masele** în cel mai înalt grad structurate şi „operaţionale" către totala lipsă de decizie, dacă, aşadar, mai poate fi **părăsită** sau nu o „ierarhie" în cuprinsul animalului definitiv fixat în sensul de **„supraom",** acest lucru nu aduce nicio modificare esenţială a caracterului metafizic al fiinţării în totalitatea ei.

[•••]

Din acelaşi motiv însă, orice „pacifism" şi orice „liberalism" sînt incapabile să pătrundă în sfera deciziilor esenţiale, deoarece ele se constituie doar ca un contraatac împotriva mulţimii autentice sau inautentice de războinici, însă temporara **sporire a puterii iudaismului** îşi are temeiul în faptul că metafizica apuseană, mai ales în desfăşurarea sa modernă, a oferit punctul de pornire pentru autoexpansiunea unei raţionalităţi şi **capacităţi de calcul de** altfel goale care s-au adăpostit în

Rechenfähigkeit, die sich auf sol- chem Wege eine Unterkunft im »Geist« verschaffte, ohne die verborgenen Entscheidungsbezirke von sich aus je fassen I zu kbnnen. [...] (So ist **Husserls** Schritt zur phänomenologischen Betrachtung unter Absetzung gegen die psychologische Erklârung und **historische Verrechnung** von Meinungen von bleibender Wichtigkeit – und dennoch reicht sie nirgends în die Bezirke wesentlicher Entscheidungen, setzt vielmehr die historische Uberlie- ferung der Philosophie uberall vo- raus; die notwendige Folge zeigt sich alsbald im Einschwenken în die neukantische Transzendental- philosophie, das schliefilich einen Fortgang zum Hegelianismus im formalen Sinne unvermeidlich machte. Mein »Angriff« gegen **Husserl** ist nicht gegen ihn allein gerichtet und iiberhaupt unwe- sentlich – der Angriff geht gegen das Versäumnis der Seinsfrage, d. h. gegen das Wesen der Metaphy- sik als şolcher, auf deren Grund die **Machenschaft des Seienden** die Geschichte zu bestimmen ver- mag. [...])

”spirit” în aşa fel încît nu au putut nicicînd cu de la sine putere să sesizeze sferele ascunse ale deciziilor. [...] (Astfel, pasul lui Husserl către abordarea fenomenologică prin îndepărtarea de explicaţiile psihologice şi **de contabilizarea istorică a** părerilor este **de** o importanţă perenă – şi cu toate acestea ea nu ajunge niciunde pînă în sferele deciziilor esenţiale, ci presupune mai degrabă tradiţia istorică a filozofiei în genere. Urmarea necesară se arată numaidecît în pivotarea în filozofia transcendentală neokantiană, care, în cele din urmă, face inevitabil progresul către hegelianism într-un sens

Uberlegungen XII § 26 [69], S. 47: Das ÂuBerste an **Verwiistung** ist dann vorbereitet, wenn auch dem Nihilismus im wesentlichen	*Reflecţii XII* § 26 [69]: Maximul **pustiirii** este pregătit atunci cînd este refuzată orice cale de acces chiar şi nihilismului

formal. „Atacul” meu la adresa lui **Husserl** nu este îndreptat doar împotriva lui şi este în genere neesenţial – atacul este împotriva omiterii întrebării cu privire la fiinţă, adică împotriva esenţei metafizicii ca atare, pe baza căreia **fabricaţia fiinţării** poate determina istoria. [...])

Sinne – als der diinkelhaften Ah- nung des Geheimnisses des Seyns aus der weitesten Entfernung zu ihm, die Moglichkeit eines Durchgangs versagt wird und er nicht în seinem metaphysischen	în sens esenţial – ca presentiment obscur al misterului fiinţei provenit de la cea mai mare depărtare de ea – şi el nu poate fi lămurit în esenţa sa metafizică.

Uberlegungen XII § 35 [79-80], S. 54:

Die »Bild«- und »Ton«-»Reporta- ge« der **Machenschaft** ist der planetarische **»Mythus«** des Voll- endungsabschnittes der Neuzeit. Die Welt des abgelegensten deut- schen Bauernhofes wird nicht mehr durch das Geheimnis der Gezeiten des Jahres, durch die »Natur« bestimmt, în der noch die **Erde** waltet, sondern durch das illustrierte Blatt mit der Dar- stellung von ausgezogenen Film- und Tanzweibern, von Boxern und Rennfahrern und sonstigen »Helden« des Tages. Hier han- delt es sich nicht mehr nur um **Zerstorung** der »Sittlichkeit« und des »Anstandes«, sondern um einen metaphysi-l schen Vorgang, um die **Ver-wustung** je- der Moglichkeit des Seyns în das Gemächte des machbaren – her- und vorstellbaren Seienden. Zum elektrischen Pflug und zum Mo- torrad, das în einer Stunde zur nächsten GroBstadt befdrdert, gehort das amerikanisch aufgemachte »Magazin« und illustrierte

Reflecţii XII § 35 [79-80]:

„Reportajul audio-video” al fa- **bricaţiei** este **„mitul”** planetar al fazei finale a modernităţii. Lumea celei mai izolate gospodării ţărăneşti germane nu mai este determinată de misterul ritmicităţii anului, de „natura” în care încă domină **pămîntul,** ci de ziarul ilustrat în care sînt înfăţişate actriţe şi dansatoare dezbrăcate, boxeri şi piloţi de curse şi alţi „eroi” ai zilei. Aici nu mai este vorba doar despre **distrugerea** „moralităţii” şi a „decenţei”, ci de un proces metafizic, de **pustiire** a oricărei posibilităţi a fiinţei în produse ale fiinţării realizabile – produc- tibile şi reprezentabile. Laolaltă cu

plugul electric şi motocicleta, care te poate transporta într-o oră pînă la cel mai apropiat mare oraş, se numără şi „revista” ornată americăneşte sau ziarul ilustrat, precum şi alinierea obiceiurilor locuitorilor de la munte cu cele specifice barurilor şi cluburilor sportive din marile oraşe.

Blatt, gehdrt die Angleichung der Sitten der Bergbewohner an dieje- nigen des grofistädtischen Sport- und	

Uberlegungen XII § 36 [80-81], S. 55: Aufklărung, Despotismus, schran- kenlose Verdummung: sind me- taphysisch begriffen ein einziger Vorgang; die **Entwurzelung aus dem Seyn,** die Ersetzung des Ur- sprungs durch Machtentfaltung, die Einrichtung auf das Sichbeg- niigen mit 1 dem je	*Reflecţii XII* § 36 [80-81]: Iluminismul, despotismul, îndobitocirea fără limite: concepute metafizic, sînt un singur proces; **dez- rădăcinarea din fiinţă,** înlocuirea originii cu desfăşurarea puterii, instituirea pe baza mulţumirii de sine cu ceea ce este reprezentat – în genere, **supremaţia fiinţării.**

Uberlegungen XII § 38 [82-83], S. 56:

DaB im Zeitalter der **Machen- schaft** die **Rasse** zum ausgespro- chenen und eigens eingerichteten **»Prinzip«** der Geschichte (oder nur der Historie) erhoben wird, ist nicht die willkiirliche Erfin- dung von »Doktrinären«, sondern eine *Folge* der Macht der **Machen- schaft,** die das Seiende nach allen seinen Bereichen în die planhaf- te **Berechnung** niederzwingen mufi. Durch den **Rassegedanken** wird »das Leben« în die Form der Ziichtbarkeit gebracht, die eine Art der **Berechnung** darstellt. Die **Juden** »leben« *bei ihrer betont*

Reflecţii XII § 38 [82-83]:

Faptul că în epoca **fabricaţiei rasa** este ridicată la nivelul unui **„principiu”** explicit şi instituit în mod expres al istoriei (sau doar al istoriografiei) nu este o invenţie în- tîmplătoare a „doctrinarilor”, ci o *consecinţă* a puterii **fabricaţiei,** care trebuie să subjuge fiinţarea, în toate domeniile ei, prin **calculul**

planificator. Prin **gîndirea rasială** „viaţa" ia forma prăse- lii, care prezintă un soi de **calcul. Evreii,** *cu capacitatea lor accentuat calculatoare,* „trăiesc" deja de multă vreme conform **principiului de rasă,** motiv pentru care

rechnerischen Begabung am längsten schon nach dem **Rasse- prinzip,** weshalb sie sich auch am heftigsten gegen die uneinge- schränkte Anwendung zur Wehr setzen. Die Einrichtung der **rassischen Aufzucht** entstammt nicht dem »Leben« selbst, sondern der Ubermächtigung des Lebens durch die **Machenschaft.** Was diese mit solcher Planung betreibt, ist eine *vollständige* ***En-***

trassung **der Volker** durch die Einspannung derselben în die gleichgebaute und gleichschnit- tige Einrichtung alles Seienden. Mit der **Entrassung** geht I eine **Selbstentfremdung der Volker** în eins – der Verlust der Geschich- te – d. h. der Entscheidungsbezir- ke zum Seyn.

ei opun şi cea mai mare rezistenţă aplicării nelimitate a acestuia. Instituirea **prăsirii rasiale** nu provine din „viaţa" însăşi, ci din supunerea vieţii prin **fabricaţie.** Ceea ce face aceasta din urmă prin- tr-o asemenea planificare este o *deplină* ***derasificare*** **a popoarelor** prin strîngerea laolaltă a acestora în ansamblul

uniform construit şi croit al tuturor fiinţărilor. Laolaltă cu **derasificarea** vine şi o **alienare de sine a popoarelor –** pierderea istoriei – *i.e.* a sferelor de decizie în privinţa fiinţei.

Uberlegungen XIII § 34 [23], S. 94:

Wo die Sinnlosigkeit zur Macht I gelangt und zwar durch den Menschen als Subjektum, den **Rechner** und **Raffer** seiner und aller **Dinge Berechenbarkeit,** da mufi die Beseitigung alles Sinnes (d. h. der Frage nach der Wahrheit des Seyns – bzw. ihres Anklangs în der Seiendheit und ihrer Entwerfung) ersetzt werden durch Solches, was allein noch als gemă- fier Ersatz zulässig bleibt: durch ein ***Rechnen*** und zwar durch das **Rechnen** mit den **»Werten«.**

Reflecţii XIII § 34 [23]:

Acolo unde ajunge la putere lipsa de sens, anume prin om ca su- biectum, drept **calculator** şi **acaparator** al **calculabilităţii** sale şi al tuturor **lucrurilor,** acolo înlăturarea oricărui sens ***(i.e.*** al întrebării privitoare la adevărul fiinţei – respectiv al ecoului ei în fiinţitate şi proiectul ei) trebuie înlocuită prin ultimul lucru care a mai rămas ca substitut potrivit: prin- tr-un ***calcul,*** şi anume prin **calculul** cu **„valori". „Valoarea"** este traducerea esenţialităţii esenţei în

Der **»Wert«** ist die Ubersetzung der Wesenheit des Wesens în das Mengenhafte und **Riesige,** die Auslieferung des Seienden în die **Verrechnung.** (Werden nun gar diese Werte (durch die nachtre- tende Philosophie- ge/e/îrsamta't – d. h. historisch-platonisch) zu Werten »an sich« erklărt und als erschaubare Gegenstănde ausge- geben und în riesigen Tafeln und Rangordnungsschematen **verrechnet,** dann schlăgt die Vollendung der Metaphysik zugleich um în die **Verwiistung** des Den- kens, dessen Folge sich als Kulturschwindel zeigt und als Ver- nutzung der Kultur zu einem Mittel der Propaganda).

domeniul cantitativ şi al **giganticului,** expedierea fiinţării în **contabilizare.** (Dacă aceste valori vor fi considerate (prin *înţelepciu-*

nea-filozofică ulterioară – *i.e.* is- toric-platonic) valori „în sine” şi se vor erija în obiecte vizibile, **socotite** în tabele şi scheme ierarhice gigantice, atunci şi împlinirea metafizicii se transformă totodată în **pustiirea** gîndirii, a cărei consecinţă se dovedeşte a fi vertijul culturii şi folosirea culturii ca mijloc de propagandă).

Uberlegungen XIII § 101 [77], S. 133:

Daher kann sich auch beider das **«internaţionale Judentum» be-** dienen, die eine als Mittel fiir die andere ausrufen und be- werkstelligen – diese **machen- schaftliche** »Geschichts«-mache verstrickt alle Mitspieler glei- chermafien în ihre Netze -; im Umkreis der **Machenschaft** gibt es »lăcherliche Staaten», aber auch lăcherliche Kulturmache. În der anriickenden abendlăndi- schen Revolution werden die ers- ten neuzeitlichen Revolutionen (die englische, amerikanische,

Reflecţii XIII § 101 ’[77]:

Astfel, şi **„evreimea internaţională”** se poate servi de amîndouă, pe una o poate proclama şi pune la lucru ca mijloc pentru cealal- tă – această prefacere a „istoriei” **fabricatoare** îi prinde în mod egal pe toţi participanţii în mrejele ei -; în sfera **fabricaţiei** există „state ridicole”, dar şi prefaceri culturale ridicole. În revoluţia occidentală ce se apropie, primele revoluţii moderne (cea engleză, americană, franceză şi urmările lor) vor fi readuse la esenţa lor; „Vestul” va fi în mod ultim şi decisiv cuprins de

franzosische und ihre Nachspie- le) erst auf ihr Wesen zuriickge- bracht; der »Westen« wird zuletzt und am entschiedensten von ihr ergriffen; so zwar, dafi er	ele; mai precis, astfel încît el încă mai pretinde că le combate.

Uberlegungen XIII § 124 [97], S. 147: Die unsichtbare **Verwustung** wird în diesem zweiten Weltkrieg **groBer** (eingreifender) sein **als** die sichtbaren **Zerstdrungen**	*Reflecţii XIII* §124'[97]: în acest al doilea război mondial, **pustiirea** invizibilă va fi mai **mare** (mai invazivă) decît **distrugerile** vizibile.

Uberlegungen XIII
§128 [109-111], S. 155-156:

Was bedeutet das Erscheinen des **riesenhaften** Taumels der **machenschaftlichen Verwustung** und der von ihr ausgelosten »Ta- ten« gegenuber dem Kommen des letzten Gottes und der ihm zuge- wiesenen **stillen** Wiirde der Er- wartung? Aber der Gott – wie denn dieser? Frage das Seyn und în dessen **Stille** als dem anfăng- lichen Wesen des Wortes antwor- tet der Gott. Alles Seiende mogt ihr durchstreifen, nirgends zeigt sich die Spur des Gottes. Wie je- doch wirst du ein Fragender, der das Seyn fragt? Nur durch die Stimme der **Stille,** die dein Wesen zur Inständigkeit im Da-sein anstimmt und den Gestimmten în das Aufhorchen auf das Kommen

Reflecţii XIII §128 [109-111]:

Ce înseamnă apariţia **giganticei** frenezii a **pustiirii fabricante** şi a „faptelor" declanşate de ea în faţa venirii ultimului zeu şi a demnităţii **tăcute** destinate lui a aşteptării? Insă zeul – cum aşa acesta? întreabă fiinţa şi în tăcerea ei ca esenţă incipientă a cuvîntu- lui va răspunde zeul. Puteţi traversa toate fiinţările, niciunde nu se va arăta urma zeului. Cum poţi atunci să devii un întrebător care întreabă în privinţa fiinţei? Doar prin vocea **tăcerii,** care

îţi acordează esenţa cu persistenţa în *Da-sein* şi ridică ceea ce a fost acordat la ascultarea venirii. […] încrederea este […] suficient de puternică pentru a prelua în esenţa încrederii spaima abandonării

ihrer Langmut errichtet sie die Grofimut gegen die unsichtbare **Verwiistung** des Wesens des Seyns, I die schon al- lelosbrechende **Zerstorung** des Seienden iibertroffen hat.

erhebt. […] Die Zuversicht ist […] stark genug, das Erschrecken vor der Seinsverlassenheit des Seienden în das Wesen der Zuversicht aufzunehmen. În

fiinţărilor de către fiinţă. în indulgenţa sa, ea întemeiază generozitatea faţă de **pustiirea** invizibilă a esenţei fiinţei, pustiire care a depăşit deja orice **distrugere** crescîndă a fiinţării.

Uberlegungen XIII § 129 [112], S. 157-158:

kommenen Nachtrags gelten. […]

Reflecţii XIII §129 [112]:

Ein Volk kann seine »Zeit« haben, în der es gerade zum **Untergang** zu spat ist, da ihm die Wesens/io- *he* fehlt, aus der noch es stiirzen muiâte. Und wenn dann nur noch die langsame Gewbhnung an das unauffällige Sinken der verborge- nen Mafie bleibt und die unmerk- liche Eingewbhnung în das Verflachen der Anspriiche, dann ist eine **Zerstorung** »des« Seins im Gange der Zukunft, und alle ăuGere **Ver- wiistung** kann nur noch als das leere Schauspiel eines zu spat ge-

Un **popor** poate avea „vremea” sa, în care este prea tîrziu pentru **declin,** întrucît îi lipseşte *înălţimea* esenţei de la care ar trebui să cadă. Iar cînd tot ce mai rămîne este doar obişnuinţa lentă cu scufundarea discretă a măsurii ascunse şi acomodarea inobservabilă la aplatizarea cerinţelor, atunci o **distrugere** „a” fiinţei este în drumul viitorului, şi orice **pustiire** exterioară nu poate fi considerată decît drept un spectacol gol al suplimentului ajuns prea tîrziu. […]

Uberlegungen XIII § 134 [114], S. 159:

Zu einer Zeit, da die unsichtbare **Verwiistung** eingreifender ist als die

sichtbaren **Zerstdrungen,** miissen selbst die Wege des tăgli- chen Bedenkens ihre Richtung în das Unsichtbare nehmen. [...]
Reflecţii XIII
§134 [114]:

într-un timp cînd **pustiirea** invizibilă este mai invazivă decît **distrugerile** vizibile, pînă şi căile gîndirii cotidiene trebuie să se orienteze către invizibil. [...]
Uberlegungen XIV [7], S. 174:

Heute, will sagen fiir das Kom- men des Kommenden, gilt nur, was im ĂuBersten steht und was weiG, dafi darum gekămpft wird, ob das Menschentum ein Knecht der **Verwiistung** bleibt oder ob es în einer anders gegriindeten Geschichte zum Widerklang der Stimme des Gottes wird.
Reflecţii XIV [7]:

Astăzi, adică pentru venirea a ceea ce are să vină, contează doar ceea ce este la extrem şi ştie că miza luptei este dacă omenirea rămîne un servitor al **pustiirii** sau dacă ea va deveni, într-o istorie diferit întemeiată, ecoul vocii zeului.

Uberlegungen XIV [10], S. 176:

Eine neue »Gattung« von »Lite- ratur« macht sich jetzt breit: die Nachmachungen von Nietzsches »Also sprach Zarathustra« mit Hilfe von Wortschwăllen, aus Holderlin und George und Rilke zusammengebraut; gut gemein- tes, aber wiistes Zeug, das eine Verherrlichung des **»Lebens«** und des **»Krieges«** und von Aliem sein will, was Grofe einmal genannt und geschătzt haben; die verfăng- lichste Form der **geistigen Ver- wiistung,** wo nicht und nie die Spur war einer einfachen und lan- gen Besinnung, wo alles zwischen Urlauten (vermeintlichen) umher- taumelt und Jegliches ins Reden gebracht wird, groGtbnend und măchtig einherschreitend, Got- ter anrufend und allwissend und doch nur ein grundloser Traum eines blinden Rausches, der sich als Wissen gebărdet.
Reflecţii XIV [10]:

Un nou „gen” de „literatură” se răspîndeşte acum: imitaţiile la „Aşa grăit-a Zarathustra” a lui Nietzsche, cu ajutorul tiradelor compuse

din Holderlin, George şi Rilke; fleacuri bine intenţionate, însă pustii, care se vor a fi o glorificare a **„vieţii”** şi a **„războiului”** şi a orice altceva ce a fost cîndva menţionat şi apreciat de marii autori; cea mai dificilă formă de pus**tiire spirituală,** unde nu este şi nu a fost niciodată vreo urmă a unei contemplaţii simple şi îndelungate, unde totul se clatină printre (presupuse) sunete primare şi este discutat cu emfază şi intervenţii în forţă, invocînd zeii şi cunoscînd totul, şi totuşi nefiind decît un vis fără temei al unei beţii oarbe care se dă drept cunoaştere.

Uberlegungen XIV [31], S. 188-189: Wenn der Abscheu gegen das Denken den gleichen Grad erreicht hat wie die Unfähigkeit dazu, dann »machen« die verungliickten Professoren der Me- dizin und die mifiratenen Volks- schullehrer die »Systeme« der »Weltanschauung«, was man dann fur »PhiIosophie« halt. War- um bringt jeder Sieg im	*Reflecţii XIV* [31]: Cînd repulsia faţă de gîndire atinge acelaşi grad ca şi incapacitatea de a gîndi, atunci profesorii de medicină eşuaţi şi profesorii neizbutiţi de şcoală populară „fac" „sisteme" ale „concepţiilor despre lume", care apoi trec drept „filozofie". De ce fiecare victorie în fiinţare împotriva fiinţării aduce cu sine în mod necesar o pus**tiire** a fiinţei?

Uberlegungen XIV [41], S. 195: Metaphysik. Alles muG durch die vbllige **Verwustung** hindurch, der eine **Ver- nichtung** în der schărfsten Ge- stalt der scheinbaren Erhaltung der »Kultur« voraufgeht. Nur so ist das zweitausendjährige Gefii- ge der Metaphysik zu erschiittern und în den Sturz zu bringen. Die **Vernichtung** und **Verwustung** haben aber	*Reflecţii XIV* [41]: Metafizică. Totul trebuie să treacă prin **pustiirea** completă care este precedată de o **anihilare** în cea mai gravă formă a aparentei conservări a „culturii". Doar astfel poate fi clătinată şi răsturnată structura de două mii de ani a metafizicii. **Anihilarea** şi **pustiirea** însă încă se mai instituie ele însele sub forma metafizicii („idei" şi **„valori").**

Uberlegungen XIV [79-80], S. 218: Man solite sich nicht allzulaut iiber die Psychoanalyse des **Ju- den** »Freud« empdren, wenn man und solange man *iiberhaupt* nicht anders uber Alles und Jedes	*Reflecţii XIV* [79-80]: Nu trebuie să ne indignăm prea mult în legătură cu psihanaliza **evreului** „Freud", atîta vreme cît nu putem *în genere* „gîndi" toate lucrurile şi fiecare

»denken« kann 1 als so, daB Alles als »Ausdruck« »des Lebens« ein- mal und auf »Instinkte« und »In- stinktschwund« »zuruckfiihrt«. Diese »Denk«- weise, die iiber- haupt im	lucru în parte altfel decît „re- ducîndu-le" numaidecît, ca „expresie" a „vieţii", la „instincte" şi la „atrofierea instinctelor". Această manieră de „gîndire", care în genere nu permite din capul locului

Uberlegungen XIV [86], S. 221: Unter dem »Regime« der **Sprach- verwiistung** gilt jedes Bauen als »unnatiirlich« und »unorga- nisch«. Hier dffnet sich iiberdies ein Durchblick în die Folgerich- tigkeit, die aliem Bdsartigen în hoherem Grade eignet	*Reflecţii XIV* [86]: Sub „regimul" **pustiirii limbii,** orice construire este „nenaturală" şi „neorganică". Mai mult decît atît, aici se deschide o perspectivă asupra consecvenţei care este proprie oricărui lucru malign într-un mare grad

Uberlegungen XIV [91], S. 225: Ausdehnung und Vorbereitung und în ihrem Gefolge die **Verge- meinerung** sind die unuberwindli- chen Feinde des Wesenhaften und von hier	*Reflecţii XIV [91]:* Extinderea, pregătirea şi, în urma lor, **generalizarea** sînt duşmanii insurmontabili a ceea ce este esenţial şi, astfel gîndit, „mare".

Uberlegungen XIV [93], S. 226: Eine Lehrerschaft, die der An- strengung des wahrhaften Den- kens und der langen Besinnung ausweicht, darf sich nicht wun- dern, wenn »das illustrierte Blatt« und »das Kino«, wenn blofie Ta- bellen und Kurven zu den bevor- zugten Bildungsmitteln sich auf- schwingen und die **Verwustung** des Geistes fiir den Geist selbst gehalten	*Reflecţii XIV [93]:* Un corp didactic care evită efortul gîndirii adevărate şi al contemplării îndelungate nu trebuie să se mire dacă „ziarul ilustrat", „cinematograful", simplele tabele şi grafice devin mijloacele predilecte de predare, iar **pustiirea** spiritului este luată drept spiritul însuşi.

Uberlegungen XIV [119-121], S. 242-243:

Das untriiglichste Zeichen fiir die Ursprunglichkeit und Gediegen- heit eines wesenhaften, geschich- tegriindenden Menschentums ist sein *Bezug zum Wort.* Wo dieser Bezug unbestimmt wird und ins Gleichgiiltige fălit, *sind* bereits alle Wesensgrunde des **Volkes** erschiittert. Âufiere **Zerstorun- gen** sind nur spate Folgen einer schon bestehenden **Verwiistung.**
[•••]
Zugleich kommt jetzt die **»Hinter- hăltigkeit«** der bolschewistischen Politik an den Tag. Der **Jude** Litwinow[x] taucht wieder auf. Zu dessen 60. Geburtstag schrieb der Chefredakteur der Moskauer »Is- westija«, der bekannte Kommu- nist Radek[y], folgenden Satz: »Lit- winow hat bewiesen, dafi er es versteht, nach bolschewistischer Art, wenn auch nur zeitweilig, Bundesgenossen zu suchen, wo sie eben zu finden sind«.
[•••]
Auch der Gedanke einer Verstăn- digung mit England im Sinne einer Verteilung der «Gerechtsa- men« der Imperialismen trifft nicht ins Wesen des geschichtli- chen Vorgangs, den England jetzt innerhalb des Amerikanismus und des Bolschewismus und d. h. zugleich auch des **Weltjuden- tums** zu Ende spielt. Die Frage

Reflecţii XIV [119-121]:

Cel mai infailibil semn al origina- rităţii şi veridicităţii unei omeniri esenţiale, întemeietoare de istorie, este *relaţia ei cu cuvîntul.* Acolo unde această relaţie rămîne nedeterminată şi cade în indiferenţă, toate temeiurile esenţiale ale **poporului** *sînt* deja zguduite. **Distrugerile** exterioare sînt doar urmări tîrzii ale unei **pustiiri** deja existente.
[ ]
Totodată, iese la lumină acum **„perfidia”** politicii bolşevice. **Evreul** Litwinow reapare. Cu ocazia împlinirii vîrstei de 60 de ani, redactorul-şef al cotidianului moscovit „Izvestia”, cunoscutul comunist Radek, a scris următoarele: „Litwinow a dovedit că înţe- lege, în manieră bolşevică, chiar dacă temporar, să

caute tovarăşi exact acolo unde ei se găsesc”.

[•■•]
Nici gîndul unei înţelegeri cu Anglia în sensul unei îm părţiri a „ privilegiilor” imperialismelor nu nimereşte esenţa procesului istoric pe care Anglia îl împlineşte acum în cadrul americanismului şi bol-şevismului şi, cu alte cuvinte, totodată, în cadrul **iudaismului mondial.** întrebarea privitoare la rolul *iudaismului mondial* nu este

nach der Rolle des ***Weltjuden- tums*** ist keine **rassische,** sondern die metaphysische Frage nach der Art von Menschentumlichkeit, **die** *schlechthin ungebunden* **die Entwurzelung** alles Seienden	una **rasială,** ci una metafizică privitoare la tipul de umanitate care poate prelua într-un mod *cît se poate de liber* **dezrădăcinarea** din fiinţă a tuturor fiinţărilor drept o „sarcină” a istoriei mondiale.

„ Maxim Maximowitsch Litwinow (1876-1951), mai întîi comisar al poporului pentru afacerile externe ale Uniunii Sovietice, apoi, din noiembrie 1941, ambasador la Washington [GA, ed.].

[y] Karl Radek (1885 – aprox. 1939), în anii '20 membru al Comitetului Central al PCUS (Partidul Comunist al Uniunii Sovietice), jurnalist, condamnat în 1937 într-un simulacru de proces la zece ani de detenţie în lagăr, dispărut apoi [GA, ed.].

Uberlegungen XV [6], S. 256: Wir haben eine Aufgabe. Die Frage bleibt nur, ob wir selbst es ver- mdgen, diese Aufgabe selbst *zu sein:* Jeder deutsche Mann ist um- sonst gefallen, wenn wir nicht stiindlich dafiir wirken, daB iiber die jetzt ganz losgelassene und endgiiltige **Selbstverwiistung** des gesamten neuzeitlichen Men-	*Reflecţii XV* [6]: Avem o sarcină. Mai rămîne întrebarea dacă noi înşine putem *să fim* această sarcină: toţi soldaţii germani au căzut în zadar, dacă noi nu tindem oră de oră să salvăm un **început** al esenţei germane dincolo de **pustiirea de sine** acum complet dezlănţuită şi definitivă a întregii umanităţi moderne.

Uberlegungen XV [8-10], S. 257-258:	*Reflecţii XV* [8-10]:

Der Amerikanismus ist die histo- risch feststellbare Erscheinung der unbedingten Verendung der Neuzeit 1 in die Verwustung. Das Rus- sentum hat în der	Americanismul este apariţia istoric atestabilă a sfîrşitului necesar al modernităţii în pustiire. Rusismul, în univocitatea brutalităţii şi a rigidităţii îşi găseşte totodată

der **Brutalităt** und Versteifung zugleich ein wurzelhaftes Quell- gebiet în seiner **Erde,** die sich eine Welteindeutigkeit vorbestimmt hat. Dagegen ist der Amerikanis- mus die Zusammenraffung von Aliem, welche Zusammenraffung immer zugleich die **Entwurzelung** des Gerafften bedeutet. [-]
Das Russentum ist trotz aliem zu bodenständig und vernunft- feindlich, als dafi es imstande sein konnte, die geschichtliche Bestimmung der **Verwiistung** zu iibernehmen. Um die Seinsvergessenheit zu iibernehmen und als eine solche einzurichten und als Haltung zu bestăndigen, dazu bedarf es einer im hochsten Grade fertigen und alles **berech- nenden** *Vernilnftigkeit,* die man, wenn man will, auch noch »Geis- tigkeit« nennen kann. Nur dieser »Geist« bleibt der geschicht- lichen Aufgabe der **Verwiistung** gewachsen. Die Bedientenrolle innerhalb I dieser **Verwiistung** hat das **»HerrenvoIk«** der Engländer iibemommen. Die meta- physische Nichtigkeit ihrer Geschichte kommt jetzt an den Tag. Sie suchen nur diese Nichtigkeit zu retten und leisten damit ihren Beitrag zur **Verwiistung.**

în **pământul** său, care şi-a predestinat o univocitate mondială, un domeniu-sursă înrădăcinat. Americanismul, pe de altă parte, este strîngerea la grămadă a tot, strîn- gere la grămadă care înseamnă mereu şi **dezrădăcinarea** celor strînse.
[•••]

în ciuda acestor lucruri, lumea rusă este prea locală şi antiraţio- nală pentru a fi capabilă să preia determinarea istorică a **pustiirii.** Pentru a prelua uitarea fiinţei, a o institui ca atare şi a o perpetua ca atitudine este necesară o *raţionalitate* completă în cel mai înalt **grad şi atotcalculatoare, ce poate** fi numită, dacă vrem, şi „spiritualitate". Doar acest „spirit" este pe potriva sarcinii istorice a **pustiirii.** ***„Poporul stăpîn"*** al englezilor a preluat rolul de servitor în cadrul acestei **pustiiri.** Nimicnicia metafizică a istoriei lor iese acum la iveală. Ei încearcă doar să salveze această nimicnicie, astfel aducîn- du-

şi contribuţia la **pustiire.**

Uberlegungen XV [12], S. 259:

Die Seuche dieses scheinbar selbstverständlichen und liberali giiltigen Anspruchs auf »Durch- setzung« als MaBstab der Wesen- haftigkeit eines Jeglichen, ver- dirbt schon die *Moglichkeit* der Besinnung. Und hier hat schon die **Verwustung** begonnen. Was ist dann nach der »Auseinander- setzung« mit Amerika?

Reflecţii XV [12]:

Molima acestei aparent de la sine înţelese şi general valabile pretenţii de „dominare” ca măsură pentru esenţialitatea a orice distruge pînă şi *posibilitatea* contemplării. Şi în acest punct a început deja **pustiirea. Ce** urmează după „disputa” cu America?

Uberlegungen XV [14], S. 260:	*Reflecţii XV [14]:*
Dieser aber ist der *Planetarismus:* der letzte Schritt des **machen-schaftlichen** Wesens der Macht zur **Vernichtung** des Unzerstdr- baren auf dem Wege der **Ver- wiistung.** Die **Verwustung** ver- mag das Unzerstdrbare zu **vernichten,** ohne daran gehal- ten zu sein, dieses iiberhaupt je zu fassen. **Verwustung** aber un- tergrăbt die Moglichkeit des Wesens eines Anfănglichen. Denn das Unzerstdrbare ist	Insă acesta este *planetarismul:* ultimul pas al esenţei puterii ce constă în **fabricaţie** către **anihilarea** a ceea ce este indestructibil, pe drumul către **pustiire. Pustiirea** poate **anihila** ceea ce este indestructibil fără a fi nevoită în vreun fel să-l înţeleagă. **Pustiirea** însă subminează posibilitatea esenţei a ceea ce este incipient. Deoarece ceea ce este indestructibil nu este ceva care există mereu undeva, ci

Uberlegungen XV [17], S. 262:	*Reflecţii XV* [17]:

Das **Weltjudentum,** aufgesta- chelt durch die aus Deutschland hinausgelassenen Emigranten, ist liberali **unfaBbar** und braucht sich	**Iudaismul mondial,** instigat de emigranţii lăsaţi să iasă din Germania, **nu poate fi delimitat** nicăieri şi, în întreaga sa desfăşurare de forte, nu are nevoie să se

nirgends an kriegerischen Hand- lungen zu beteiligen, wogegen uns nur bleibt, das beste Blut der Besten des eigenen Volkes zu op- fern.	implice nicăieri în acte de război, în vreme ce nouă nu ne rămîne decît să sacrificăm cel mai bun sînge al celor mai buni din poporul nostru.

Uberlegungen XV [24, 25-26], S. 266-267:	*Reflecţii XV* [24, 25-26]:
Verbrechen: das ist kein blofies **Zerbrechen,** sondern die **Verwustung** von **Aliem** în **das Geb- rochene.** Das **Gebrochene** ist vom Anfang **abgebrochen** und în den Bereich des **Briichigen** ver-teilt. Hier bleibt nur noch die eine Moglichkeit des Seins – în der Weise der Ordnung. Das Ordnen ist nur das Gegenspiel des seyns-geschichtlich (nicht etwa juris- tisch-moralisch) begriffenen **Ver-brechertums[z].**	**Infracţiunea:** aceasta nu este o simplă **fracţionare,** ci **pustiirea** a tot în **fracţiune. Fracţiunea** este de la bun început **frîntă** şi distribuită în domeniul **fragilului.** Aici nu mai rămîne decît o singură po-sibilitate a fiinţei – în maniera ordinii. Ordonarea este doar contra- partea **infracţionalităţii** înţelese în maniera istoriei fiinţei (şi nu în sens juridic-moral).
[•••] Wenn man sich aber în den Glau- ben an »Christus« rettet, ent- steht die Verlegenheit, dafi dieser Glaube în der »Philosophie«, die man zu betreiben vorgibt, nicht vorkommen kann. Man nennt sich daher, statt sich als glăubi- gen Christen zu bekennen und dann auch die »Philosophie« als eine «Torheit der Welt« preiszu-geben, einen	Dacă însă ne salvăm prin credinţa în „Cristos”, se iveşte problema că această credinţă nu poate apărea în „filozofia” pe care pretindem că o facem. Ne-am numi aşadar, în loc să ne recunoaştem drept creştini credincioşi şi să renunţăm la „filozofie” ca la o „smintire a lumii”, „platonici- eni incorigibili”. Cu toate acestea, ne tot plîngem de contrafacerile din cadrul bolşevismului. În atare

[z] Aceste variaţiuni pornind de la verbul „brechen” (care are sensul de: a rupe, a frînge) nu pot fi traduse decît cu greu în alte limbi.

Este de discutat limbajul folosit de Heidegger, în special conceptul de „pustiire” *(Verwustung)* care, după

cum am spus, nu se găseşte în *Contribuţii.* înainte de a trata mai în detaliu conceptul de „pustiire", pentru a ne putea duce la bun sfîrşit interpretările, trebuie să pornim de la conceptul de „pustiu" *(Waste).* Prin urmare, trebuie evidenţiată legătura dintre „pustiire" *(Vericnistung)* şi „distrugere" *(Zerstbrung):* cele două concepte nu se suprapun şi nu pot fi reduse nicidecum la reprezentările subiective ale spaţiului şi timpului.

Ca punct de pornire pentru aceasta este substantivul „pustiu" *(Waste), ce* apare doar în *Reflecţii XII* (§ 8). Heidegger notează despre aceasta, referindu-se explicit la Nietzsche – cu toate că nu putem subestima diferenţele considerabile dintre cei doi gîn- ditori în privinţa „nihilismului": „Pustiul este împotmolirea şi risipirea tuturor posibilităţilor deciziei esenţiale"; „Ceea ce este respingător, paralizant şi dezolant, ceea ce are caracterul pustiului nu trebuie totuşi să abată reflecţia critică nicio clipă din drumul său şi să o ademenească să facă din ceea ce are caracterul pustiului un motiv pentru respingerea lui Nietzsche"; apoi revine încă o dată la „lipsa nevoii de decizie", continuînd cu „confuzia erorii *(Irre)"* pentru a încheia cu „chiar dacă traversarea pustiului este necesară".

Mai mult decît atît, în *Reflecţii* nu mai sînt alte dovezi care să ne ofere informaţii suplimentare despre aceasta. însă trebuie să revenim asupra conceptului „eroare" *(Irre),* întrucît odată cu înţelegerea felului în care Heidegger foloseşte acest cuvînt, multe neînţelegeri pe care el le provocase vor fi înlăturate. Conceptul de „eroare" apare nu doar în *Reflecţii XIII* (§ 10) şi *Reflecţii XIV* ([53, 82, 109]), ci şi în *Contribuţii*[81]*,* unde nu poate fi

81 Cf. idem., § 87 „Die Geschichte des ersten Anfangs (die Geschichte der Metaphysik)": „Această cunoaştere, întrucît gîndeşte nihilismul încă şi mai
originar în profunzimea abandonării fiinţei, este autentica depăşire a nihilismului, iar istoria primului început este astfel cu totul extrasă din iluzia zădărniciei şi a simplei erori *(Irre).* Abia acum este pusă în lumină întreaga operă gînditoare de pînă acum" (idem., p. 175); § 226 „Scoaterea

redus nicidecum
la rătăcirea evreilor în pustiu. Trebuie să citim doar pasajele din carnete şi, mai ales, din *Contribuţii,* unde apare conceptul de „eroare” *(Irre),* pentru a ne clarifica faptul că neînţelegerile privitoare la acesta care se tot înmulţesc se trag din necunoaşterea textelor lui Heidegger şi că de aici rezultă „erori considerabile” care violentează cu adevărat textele lui Heidegger[82].

---

la lumină a ascunderii şi dAf|0eux”: „De asemenea, abia acum devine mai clară originea erorii *(Irre),* puterea şi posibilitatea abandonării fiinţei, ascunderea şi voalarea *(Ver-stellung);* stăpînirea abisului” (idem., p. 351); § 259 „Filozofia”: „Doar sîngele rece al îndrăznelii gîndirii şi noaptea erorii *(Irre)* întrebării oferă focului fiinţei strălucire şi lumină” (idem., p. 430).

82 Rog cititorul să parcurgă cu atenţie interpretarea făcută de Donatella Di Cesare la termenul de „pustiu” *(Wiiste):* el îşi va da astfel seama numaidecît că descrierea acestuia „pe baza” carnetelor nu se susţine nicicum în *Reflecţii XII* (§ 8), singurul loc în care el poate fi abordat. Această descriere trebuie invocată în totalitatea ei pentru că doar astfel putem estima implicaţiile unei lecturi care îi atribuie lui Heidegger cuvinte pe care el nu le foloseşte niciodată, nici în carnete şi nici în alt loc. Interpretarea greşită şi falsificarea carnetelor sînt intrinseci acestor ilustrări aleatorii: „Un spaţiu uscat, pustiit, devastat, stîncos, neospitalier, lipsit de viaţă, nul şi nimicnic, lipsit de formă, nemăsurat şi nelimitat, plin de păcate şi loc al ispitei, al răului şi al demonicului: aşa arată, aşa este pustiul lui Heidegger” (D. Di Cesare, *Heidegger e gli ebrei. I „Quaderni neri”,* Bollati Boringhieri, Torino, 2014, p. 127). în urma falsificării carnetelor, autoarea traduce *mot-ă-mot* „Verwustung” mai degrabă prin *deşertificare (desertificazione)* – dovedindu-şi astfel înţelegerea greşită a esenţei distanţei dintre Heidegger şi Nietzsche, la care, printre altele, lipsesc dimensiunile *adevărului (Wahrheit)* sau *luminişului (Lichtung)* etc., aşa cum le înţelege Heidegger – deoarece această traducere *mot-ă-mot,* chiar dacă e improprie, se dovedeşte utilă în susţinerea propriei

Citatul „pustiul creşte” *(Die Wiiste wächst)* a fost moştenit de Heidegger de la Nietzsche. Totuşi, întrebarea privitoare la „pustiire” *(Verwilstung)* trebuie inclusă în cea privitoare la „nihilism”, astfel încît deosebirea considerabilă dintre cei doi autori să nu poată fi eliminată. Pentru Nietzsche, nihilismul înseamnă „devalorizarea” *(Entwertung)* celor mai înalte valori, iar astfel el se menţine mereu pe planul „valorilor”. Pentru el, „valorile” *(Werte)* constituie fiinţa fiinţării în sensul fiinţităţii ei. în acest sens, Nietzsche reclamă „răsturnarea tuturor valorilor” *(Umwertung der Werte).* Perspectiva lui Nietzsche nu are în mod limpede legătură cu dimensiunea „adevărului” *{Wahrheit),* a „luminişului” *(Lichtung),* a „deschiderii” *(Ojfenheit)* şi a „dezascun- derii” *(Unverborgenheit)* fiinţei, aşa cum le înţelege Heidegger. Urmează din aceasta că „nihilismul” la Heidegger nu poate fi niciodată înţeles ca devalorizare

---

ei teze: „în măsura în care termenul «Verwustung» trimite la «Wiiste», iar fenomenul respectiv, valorificat politic, are totuşi pentru Heidegger o relevanţă ontologică şi trebuie înscris în istoria fiinţei, din ambele motive nu este corect să traducem [termenul «Verwiistung»] cu *inaridimento* sau *devastazione”* (idem., p. 126). Prin acest mod de a scrie însă, ea trece încă o dată cu vederea faptul că, în cazul în care „Verwustung” aparţine de bună seamă istoriei fiinţei, referinţa la

„Wiiste” – şi, astfel, ceea ce îl leagă pe Heidegger de Nietzsche – este totuşi depăşită în acelaşi timp chiar de poziţia lui Heidegger. Acest lucru însă nu mai necesită nicio cercetare suplimentară, deoarece autoarea intenţionează ceva cu totul diferit, după cum se poate vedea puţin mai tîrziu din textul ei: „Este important să auzim ecoul şi invocarea deşertului *(Wiiste).* Este clar că această deşertificare este încă o figură a evreimii” (idem., p. 127). Această conţinere forţată a „deşertificării” în „deşert” îi va fi utilă pentru a *violenta* terminologia lui Heidegger din perspectiva poziţiei ei – şi anume dintr-o perspectivă aleatorie şi, în anumite privinţe, fantasmagorică – care vrea cu orice preţ să impună prezenţa evreimii în gîndirea istoriei fiinţei.

a celor mai înalte valori, ci ca eveniment esenţializant *(wesendes Ereignis)* al survenirii esenţiale a fiinţei: nimicul nihilismului, *nihil-ul* pustiirii *(Verwilstung)* împiedică ivirea unui *nou început* în survenirea esenţială a adevărului fiinţei. Dacă dobîndirea configuratoare esenţializantă este pustiită în survenirea esenţială a fiinţei, atunci desfăşurarea fiinţării în deschiderea propriei sale esenţe se sfîrşeşte. Diferenţa ontologică din cadrul fiinţării sau, cu alte cuvinte, diferenţa dintre fiinţă şi fiinţare („diferenţa ontologică") îşi exercită dominaţia mai întîi în mişcarea ambivalenţă care însoţeşte „pustiirea" *(Verwilstung)* adevărului fiinţei în privinţa „distrugerii" *(Zerstdrung)* fiinţării
în „ascunderea" *(Unverborgenheit)* ei; astfel, „pustiirea" nu este deloc acelaşi lucru ca şi „distrugerea". Odată cu „pustiirea" *(Verwustung),* se retrage orice posibilitate a vreunei decizii[83] originare şi astfel este asigurată durabilitatea indeciziei. Faptul că ei îi scapă orice posibilitate a vreunei decizii originare trebuie înţeles în sensul că această lipsă de decizie *îngroapă* orice necesitate a unei decizii originare, mai precis prin faptul că *menţine* o viaţă aleatorie, încercînd astfel să păstreze această viaţă imobilizată în prezenţa sa neschimbătoare.

Putem extrage din *Reflecţii XII-XIV* trăsăturile principale ale „pustiirii" *(Verwustung),* aşa cum o discută Heidegger: ea este „împlinirea sfîrşitului deja decis" *(Reflecţii XII,* [a]); „Nietzsche, gîndind anticipativ, a călcat în pustiul acelei pustiiri, care se instituie odată cu necondiţionarea", „însă, mai înainte [...] nu trebuie mai întîi traversată cea mai recentă pustiire?", „niciun

83 Cf. M. Heidegger, *Metaphysik und Nihilismus,* în *Gesamtausgabe,* Bd. *67,* Abt. 3: *Unverdffentliche Abhandlungen,* hrsg. v. H.-J. Friedrich, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1999, § 136 „Das Nichts und die Ver-wiistung" (idem., p. 146): *„Pustiu (Wtiste)-.* constanţa împiedicării începutului. Pusti-irea *(Ver-wiistung)* ca asigurare a durabilităţii unei dezrădăcinări complete a tot, astfel încît totul de pînă acum să se păstreze; ca să ne dedicăm «politicii culturale» în vederea pusti-irii".

drum nu duce de la pustiirea pustiului [...] spre confuzia erorii" (§ 8); „lipsa neajunsurilor în faţa deciziilor, creşterea de necuprins şi care cuprinde totul a determinaţiei către această situaţie nu este ea însăşi deja distrugerea *(Zerstdrung),* ci pustiirea" (§ 24); „maximul pustiirii este pregătit atunci cînd este refuzată orice cale de acces *(Durchgang)* chiar şi nihilismului în sens esenţial [...]" (§ 26); „«reportajul», [...] ziarul ilustrat în care sînt înfăţişate actriţe şi dansatoare dezbrăcate [...]. Aici nu mai este vorba doar despre distrugerea *(Zerstdrung)* «moralităţii» şi a «decenţei», ci de un proces metafizic, de pusti-ire *(Ver-wiistung)* a oricărei posibilităţi a fiinţei *(Seyn)* în produse ale fiinţării realizabile – producti- bile şi reprezentabile" (§ 35); «Acolo unde ajunge la putere lipsa
de sens, anume prin om ca *subiectum, [...]* acolo înlăturarea oricărui sens [...] trebuie înlocuită prin [...] calculul cu «valori». [...] Atunci şi împlinirea metafizicii se transformă totodată în pustiirea gîndirii" *(Reflecţii XIII,* § 34); „în acest al doilea război mondial, **pustiirea invizibilă** va fi mai mare [...] decît **distrugerile vizibile" (§** 124); „Apariţia giganticei frenezii a pustiirii fabri- cante", **„pustiirea invizibilă** a esenţei fiinţei *(Seyn),* pustiire care a depăşit deja orice distrugere crescîndă a fiinţării" (§ 128); în privinţa poporului „obişnuinţa lentă cu scufundarea discretă a măsurii ascunse şi acomodarea inobservabilă la aplatizarea cerinţelor", şi astfel în drumul viitorului „o distrugere «a» fiinţei şi orice pustiire exterioară" (§ 129); în legătură cu § 124, Heidegger subliniază încă o dată cum **„pustiirea invizibilă** este mai inva- zivă decît **distrugerile vizibile"** (§ 134); miza luptei este „dacă omenirea rămîne un servitor al pustiirii sau dacă ea va deveni, într-o istorie întemeiată diferit, ecoul vocii zeului" *(Reflecţii XIV,* [7]); în legătură cu instrumentalizarea din *Aşa grăit-a Zarathustra:* „cea mai dificilă formă de pustiire spirituală, unde nu este şi nu a fost niciodată

vreo urmă a unei contemplaţii simple şi îndelungate, unde totul se clatină" ([10]); „fiecare victorie în fiinţare împotriva fiinţării aduce cu sine în mod necesar o pustiire a fiinţei *(Seyn)"* ([31]); „pustiirea completă care este precedată de o ane- antizare *(Vernichtung)* în cea mai gravă formă a aparentei conservări a «culturii»„ ([41]); „Sub «regimul» pustiirii limbii, orice construire este «nenaturală» şi «neorganică»„ ([8]); în legătură cu § 35 *(Reflecţii XII),* Heidegger îşi elaborează încă o dată reflecţiile şi ia act cum „«ziarul ilustrat», «cinematograful» [...] devin mijloacele predilecte de predare", iar «pustiirea spiritului este luată drept spiritul însuşi" *(Reflecţii XIV,* [93]); „Distrugerile exterioare sînt doar urmări tîrzii ale unei pustiiri deja existente" ([119]); trebuie să acţionăm pentru ca „să salvăm un început *(Anfang)* al esenţei germane dincolo de pustiirea de sine *(Selbstverwiistung)*
acum complet dezlănţuită şi definitivă a întregii umanităţi moderne" *(Reflecţii XV,* [6]).

După această lungă trecere în revistă, trebuie să facem o pauză în mersul gîndurilor noastre în preajma unui scurt pasaj din *Reflecţii XV* [8-11,12]. Heidegger crede că pustiirea nu determină doar modernitatea, ci că apariţia ei istoric atestabilă are loc odată cu americanismul; rolul de servitor în cadrul pustiirii este preluat însă de „«Poporul stăpîn» al englezilor". Aceasta este de bună seamă o perspectivă istorică şi, ca atare, una discutabilă. Ea este însă importantă pentru a circumscrie perspectiva lui Heidegger asupra modernităţii, precum şi a pustiirii ei intrinseci: dincolo de vizibilitatea ei în distrugerea inseparabilă de esenţa naţional-socialismului, pustiirea vine în modernitate înainte de naţional-so- cialism şi apare imediat ce se sucombă unei gîndiri ce nu mai este întemeiată în fiinţă. Distrugerea este doar apariţia istorică a unei pustiiri ce vine de departe şi de aceea este şi mai „invazivă"; într-o anumită privinţă, critica lui Heidegger la adresa modernităţii este doar punctul final al unei reflecţii care

nu vrea să se mulţumească cu „vremea sa". După părerea mea, critica adresată englezilor şi rolului lor în războiul mondial este un avertisment în privinţa faptului că distrugerile istoric „vizibile" nu sînt decît prim-planul; nu este cazul de a găsi pe acest plan o soluţie pentru ceea ce s-a întîmplat. întrebarea fundamentală se află la un nivel mult mai adînc, şi ca atare rămîne „invizibilă" pentru mulţi: o pustiire care rămîne inaccesibilă din cauza distrugerii. Repercusiunile distrugerii duc inevitabil la blocarea definitivă a posibilităţii unei comuniuni a fiinţei fiinţărilor, întrucît atenţia se îndreaptă în acest caz asupra faptului că fiinţarea trebuie să persiste în mod rigid şi stabil în fiinţitatea ei. Nu este distrus ceva vizibil, cuantificabil; totul rămîne ca mai înainte, modificat doar de o nouă spiritualitate, care nu face decît să invite omul modern să-şi ducă viaţa în lipsa de decizie şi frenezia guralivă a posesiunii sale vide. Predominanţa fiinţărilor inerentă procesului distrugerii poate fi perpetuată cu condiţia ca *delirul* raţionalităţii să
nu-şi dea seama de repercusiunile devastatoare ale pustiirii ce se produce necontenit. în fundal nu se află doar diferenţa ontologică între pustiire şi distrugere, ci preeminenţa mai invazivă a celei dintîi faţă de cea de-a doua.

în plus, Heidegger vede în englezi, ca şi în America, pretenţia aparent de la sine înţeleasă şi general valabilă „de «dominare» ca măsură pentru esenţialitatea a orice" *(Reflecţii XV* [12]). Survenirea istorică declanşată de starea de război are nevoie, după Heidegger, de o altă viziune, dacă se vrea construirea unui viitor al istoriei. Doar corectarea aplatizării istorice este insuficientă: este necesară o orientare cu totul nouă care *să depăşească* distrugerea evident vizibilă.

Heideggerîşi continuă reflecţiile despre „pustiire" *(Verwiistung)* în alte locuri din *Reflecţii XV:* „Pustiirea însă subminează posibilitatea esenţei a ceea ce este incipient" ([14]); „Infracţiunea *(Verbrechen):* aceasta nu este o simplă fracţionare *(Zerbrechen),* ci pustiirea a tot

în fracţiune *(Gebrochene).* Fracţiunea este de la bun început frîntă *(abgebrochen)* şi distribuită în domeniul fragilului *(Bruhigeny* ([24]); în fine, salvarea prin credinţa în „Cristos", precum şi deplîngerea contrafacerilor din cadrul bolşevismului sînt practici nepotrivite: „în atare practică se arată în primul rînd pustiirea" ([26]).

Această lungă cercetare, pe care am expus-o cît se poate de succint, nu s-a îndepărtat deloc de tema noastră: astfel, putem înţelege mai bine felul în care traducerile lui Heidegger se desfăşoară pe două planuri: pe de o parte, pe latura *pustiirii,* pe de altă parte, pe cel al *distrugerii* care, în vizibilitatea sa, provoacă iluzia că repercusiunile sale sînt orizontul ultim, chiar dacă ceea ce se află în prim-plan nu este decît urmarea unei pustiiri mult mai adînci în legătură cu întrebarea privitoare la fiinţă. Unde se situează Heidegger într-un astfel de scenariu? Este pătrunzătoare interogarea sa care şi-a stabilit o ţintă: „însă, mai înainte ca noi şi cei ce vor veni să putem deveni stăruitori în «străvechea confuzie», nu trebuie mai întîi traversată cea mai recentă pustiire?"
(Reflecţii XII, § 8). Traversarea pustiirii are o mai mare semnificaţie decît constatarea simplelor distrugeri: se dovedeşte imposibil să ne limităm doar la imaginile categoriale ale unei viziuni asupra lumii, deoarece acestea nu reuşesc să ajungă pînă la sfera deciziei fiinţei. Pentru a lua formă, decizia nu necesită doar perserverarea în interogaţia privitoare la fiinţă, ci mai degrabă şi rezistenţa expunerii de sine a *survenirii esenţiale a adevărului fiinţei (Wesung der Wahrheit des Seins).*

Problema fundamentală este inerentă viziunii categoriale asupra lumii şi persistă cîtă vreme rămînem în cadrul „conceptelor familiare precum «patrie», «cultură», «popor», însă şi «stat» şi «biserică», dar şi «societate» şi «comunitate»„ *(Reflecţii XII,* § 24). Aceste domenii reprezintă locuri fixe şi consolidează fabricarea fiinţării în înrădăcinarea sa istorică. însă ce anume este

consolidat şi menţinut astfel? Lipsa de sens. Prin „omul ca *subiectum"* – drept „calculator" şi „acaparator al calculabilităţii sale şi al tuturor lucrurilor" (§ 34) – se realizează pustiirea gîndirii. în acest cadru precis delimitat *omul ca subiectum* devine *centru al fiinţării:* după Heidegger, o atare putere cauzează pustiirea gîndirii[84].

Cu tratarea anumitor pasaje din *Reflecţii XII* (§§ 24, 38), *XIII* (§ 101), *XIV*([121]) şi *XV* ([17]) ajungem la sfîrşitul acestei secţiuni.

în *Reflecţii XII* (§ 24), recursul la tema „iudaismului" *(Judentum)* este precedat de formula „sporirea puterii" *(Machtsteigerung)* şi „îşi are temeiul în faptul că metafizica apuseană, mai ales în desfăşurarea sa modernă, a oferit punctul de pornire pentru autoexpansiunea unei raţionalităţi şi capacităţi de calcul de altfel goale, care s-au adăpostit în «spirit» în aşa fel încît nu au putut nicicînd cu de la sine putere să sesizeze sferele ascunse ale deciziilor" (§ 24, [67-68]). Conform acestei explicaţii, ar trebui să înţelegem că „sporirea puterii" ţine de un context în care reuşitele supreme ale „omului occidental" şi starea de lucruri conform căreia „noi cadre precum «patrie», «cultură», «popor», însă şi «stat» şi «biserică», dar şi «societate» şi «comunitate»„ sînt considerate de Heidegger locul în care fericirea nu constă decît „în a se descurca fără decizii şi a se anestezia în ideea de a poseda şi de a se bucura de din ce în ce mai multe" ([64]). Se dovedeşte a fi imposibil de măsurat importanţa referirilor la „iudaism" *(Judentum)* fără a trata *începutul* § 24. Reflecţia lui Heidegger este de o importanţă deosebită; în cadrul ei se recurge la termenul „iudaism" *(Judentum)* precum şi la stereotipul larg răspîndit în epocă a „capacităţii de calcul", *Rechenfähigkeit)* a acesteia, însă calculabilitatea priveşte modernitatea în genere ca

84 § 34 din *Reflecţii XIII* trebuie aprofundat pornind de la § 260 „Das Riesenhafte" şi § 261 „Das Meinen des Seyns" din *Contribuţii:* cf. M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., respectiv pp. 441-443 şi 443-446.

epocă a raţionalităţii şi a metafizicii în formele sale tradiţionale („idei” şi „valori”).

în § 24, Heidegger spune explicit: „temporara sporire a puterii iudaismului *(Judentum)* îşi are temeiul în faptul că metafizica apuseană [...] a oferit punctul de pornire pentru autoexpansiu- nea unei raţionalităţi şi capacităţi de calcul de altfel goale” (§ 24, [67]); nu este însă suficient să extragem structura acestei reflecţii din contextul său, aşa cum este cazul în pretinsa ilustrare a lui Donatella Di Cesare: „în acest abis care se cască, evreul este identificat cu duşmanul metafizic”[85]. Starea de fapt conform căreia capacitatea de calcul îşi *are* temeiul în metafizica occidentală reprezintă pentru Heidegger un motiv suficient pentru a scoate în evidenţă imposibilitatea unei înţelegeri a sferei deciziilor; altfel, este de neînţeles de ce autenticul motiv al distanţării sale faţă de Husserl se iveşte în conexiune cu § 24: în perspectiva lui Heidegger, „atacul” său împotriva lui Husserl nu a fost nicidecum îndreptat doar împotriva lui, „atacul” său „s-a îndreptat împotriva omiterii întrebării privitoare la fiinţă, i.e. împotriva esenţei metafizicii ca atare”. Aşadar, evocarea „iudaismului” *(Judentum)* trebuie situată într-un context cu mult mai larg, în care trebuie considerată sfera deciziilor esenţiale; doar cu o violenţă extremă, aşadar, această evocare poate fi deghizată sub un pretext metafizic şi mutată forţat în metafizica Occidentului.

în orice caz, această falsă interpretare mistificatoare nu-şi găseşte nicio dovadă în *Reflecţii XII* (§ 24); pentru a ascunde „evreul” sub un pretex metafizic şi astfel a „înscena” o *ciocnire metafizică* – între Heidegger şi „evreu” –, este folosit trucul descoperirii cuvîntului „duşman” *(Feind)* care este cu multă dificultate scos la iveală în *Reflecţii şi Semne III* (§ 79) din volumul 94: „ *Unde se află duşmanul şi cum este el creat?* încotro se îndreaptă atacul? Cu ce arme?”, precum şi în *Reflecţii IV*

85 D. Di Cesare, *Heidegger e gli ebrei. I „Quaderni neri”,* op. cit., p. 99.

(§ 91): „Dedicat *filozofiei,* **gîn- ditorul** *(Denker)* se opune unui *duşman* (nonesenţa *[Unwesen]* fiinţării, care [...] *aparţine* de ceva căruia, din temeiurile sale, gînditorul trebuie să-i fie *prieten* (esenţa fiinţei *[Seyn])"*[86]. Această extrapolare serveşte la susţinerea tezei următoare: „Filozofului îi revine să rămînă adînc înrădăcinat în solul fiinţei pentru a aduce la lumină conflictul, pentru a descîlci ceea ce este încurcat"[79]. Aici, cuvîntul „gînditor" *(Denker)* este tradus intenţionat prin „filozof", deoarece *ciocnirea metafizică* trebuie să fie rezolvată de filozof şi să rămînă în sfera sa specifică. Dacă autoarea ar fi citit în continuare § 91, ar fi observat că Heidegger îi critică pe toţi cei care recurg la filozofie doar „din exterior" *(Auflen),* cei care vin la „ciugulit" *(naschen);* mai bine spus, el îi critică pe cei care folosesc filozofia în interes propriu; procedînd astfel, ajungi în cele din urmă un *cerşetor al raţiunii.* în mod surprinzător, autoarea recurge la volumul 94, fără a fi conştientă că, în fapt, contextul în care este introdus termenul „duşman" *(Feind)* se ocupă de naţional-socialism şi că nu există nicio referinţă în care cuvîntul „evreu" *(Jude)* să poată fi legat de „duşman" *(Feind).* Dincolo de aceasta, ea a insistat asupra faptului că „evreu" este identificat cu „duşman" *(Feind)* şi din aceasta decurge – conform poziţiei ei – că Heidegger devine călăul care îi atacă pe evrei deoarece
sînt cei responsabili de dezrădăcinare, cu toate că ar fi fost de ajuns să rămînă la textul volumului 96, pentru a înţelege sensul acestui cuvînt la Heidegger: „Extinderea, pregătirea şi, în urma lor, generalizarea sînt duşmanii *(Feinde)* insurmontabili a ceea ce este esenţial [...]" *(Reflecţii XIV* [91]); „Lumea rusă *(Russentum)* este prea locală şi antiraţională *(vernunftfeindlich)" (Reflecţii XV* [10]). Aceasta ar putea fi suficient pentru a atrage atenţia asupra pericolului pe care nu-l mai putem evita atunci cînd instrumen- talizăm carnetele dînd frîu liber generalizărilor incoerente şi aleatorii pornind de la anumite pasaje textuale, pentru a ne întări pre-judecăţile

86 Ibidem.

proprii. Astfel survine o enormă falsificare a surselor. Mai departe, finalul *Reflecţiilor XIV* [121]: „întrebarea privitoare la rolul iudaismului mondial *(Weltjudentum)* nu este una rasială, ci una metafizică privitoare la tipul de umanitate" – cît de departe este această întrebare de maniera eronată de gîndire a mitului rasei vizat de naţional-socialism. Apelul la „întrebarea metafizică privitoare la tipul de umanitate" nu vrea să însemne că evreimii mondiale i s-ar atribui un temei metafizic, ci mai degrabă că reflecţiile lui Heidegger trebuie citite hermeneutic în lumina diferenţei ontologice şi a criticii *diferitelor epoci ale metafizicii',* este indispensabil, pentru a înţelege clar şi univoc că „deplina dezrădăcinare a fiinţării din fiinţă" nu poate fi în niciun caz atribuită exclusiv şi nicidecum în mod serios „iudaismului" *(Judentum)* sau „iudaismului mondial" *(Weltjudentum),* ca să nu mai vorbim de „evreu"; în *Caiete nu există niciunde nici cea mai mică urmă că Heidegger i-ar atribui evreului o esenţă metafizică.*

în continuarea acestei instrumentalizări, ca într-un masiv muntos, se înalţă încă o greşeală de interpretare care constă în căutarea unui pretext pentru dovedirea a ceea ce nu poate fi dovedit. în *Postfeţele* editorului german al carnetelor, există o trăsătură constantă. El afirmă, de exemplu, în *Postfaţa (Nachwort)* volumului 96:

> „Felul în care Heidegger a tratat «semnele fabricaţiei» nu poate fi totuşi înţeles ca o luare de poziţie *politică.* Este mai degrabă vorba de o inventariere *onto-istorică* a evenimentelor în care Heidegger adoptă un anume punct de vedere. Astfel, el înţelege dezlănţuirea crescîndă a evenimentelor de război ca *împlinire a tehnicii,* al cărei «ultim act» va fi «faptul ca Pămîntul însuşi va sări în aer» şi «umanitatea actuală» va dispărea. Aceasta însă nu este «nicio nenorocire, ci prima purificare *a fiinţei* de profunda ei desfigurare prin preeminenţa fiinţării»„[87].

87 P. Trawny, *Nachwort des Herausgebers,* în M.

Pe baza „purificării *fiinţei* (Reinigung *des Seins)" {Reflecţii XIV* ([113]), care însă nu reprezintă decît punctul de pornire al unei reflecţii, el continuă adunînd pasaje din *Reflecţii XII* şi *XV* – în care se găsesc referiri la „iudaism" *(Judentum)* şi „iudaism mondial" *(Weltjudentum),* pe care le-am introdus pe larg în contextele lor respective – şi apoi reia în discuţie conceptul de „purificare" *{Reinigung),* folosindu-l astfel:

> „În astfel de exprimări în legătură cu «iudaismul» *{judentum)* se vede cît de încurcat era Heidegger în gîndurile sale despre o «purificare *a fiinţei»* (Reinigung *des Seins)"*[88]*'.*

Oricine poate vedea ce fel de pretexte suplimentare poate ocaziona această legătură creată între „purificare" *{Reinigung)* şi „iudaism" *(Judentum),* pentru ca mecanismul gigantic al instrumen- talizării să fie pus iarăşi în mişcare[89].

Ce înseamnă însă „purificarea *fiinţei"* (Reinigung *des Seins)* devine clar dacă pornim de la un pasaj din *Contribuţii la filozofie:*

Heidegger, *Uberlegungen XII-XV (Schwarze Hefte 1939-1941),* op. cit., p. 281.

88 Idem., pp. 282-283.

89 Cf. D. Di Cesare, *Heidegger e gli ebrei. I „Quaderni neri",* op. cit., § 24 *„Der Jude und die «Reinigung» des Seins",* pp. 212-217. în siajul deschis de *Postfaţa (Nachwort)* lui Trawny, autoarea reia pasajul respectiv din *Reflecţii XIV* ([113]) pentru a face o lumină cu care să-şi încheie paragraful: „în timp ce el [Heidegger] nota la începutul anilor '40 *purificare a fiinţei,* această «purificare» devenise deja nimicire *(Vernichtung)".* Această afirmaţie nu merită cercetată mai în detaliu, întrucît acum sîntem într-un punct în care incurabila folosire aleatoare a expresiilor lui Heidegger desprinse din context ajunge
să fie limpede, şi anume ca avînd intenţia de a-l închide pe gînditor într-o *hermeneutică borderline.*

„Depăşirea platonismului în această direcţie şi în acest fel este o decizie istorică de cea mai mare amploare şi, totodată, întemeierea unei istorii *filozofice* a filozofiei, diferită faţă de cea hegeliană. (Ceea ce este elaborat în *Fiinţă şi timp* ca «destruc- ţie» *[Destruktion]* nu înseamnă deconstrucţie şi «distrugere» *[Zerstorung],* ci *purificare [Reinigung]* în direcţia eliberării poziţionărilor metafizice fundamentale. Insă toate acestea nu reprezintă în contextul împlinirii ecoului *[Anklang]* şi a ceea ce este pus în joc *[Zuspiel]* decît preludiul *[Vorspiel]"*[90].

Ne-am fi aşteptat de la editorul german al volumului 96 din *Gesamtausgabe* – editor care susţine teza unei „contaminări" antisemite a gîndirii onto-istorice începînd din 1936, aşadar şi în *Contribuţii la filozofie* – să trateze în *Postfaţa* sa aceste locuri, însă – la o privire mai atentă – făcînd aceasta, întregul şir al afirmaţiilor sale ar fi fost întrerupt, afirmaţii care se prezintă doar ca schiţe incomplete, cu scopul de a risipi îndoieli care, în sine, nu pot fi înlăturate, întrucît nu au de-a face cu textele lui Heidegger.

5. Adnotări I-V – *Caietele Negre* 1942-1948[91]

5.1. Să-i dăm lui Heidegger cuvîntul: „Nu spun asta pentru a mă apăra, ci doar ca o constatare"

Cititorul va găsi un ton diferit în această secţiune: pornind de la *Reflecţiile* adunate în volumele 94-96, ajungem acum la *Adnotări,* din volumul 97, în care Heidegger *povesteşte* – într-o manieră foarte directă –

90 M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., § 110 *„Die idea, der Platonismus und der Idealismus",* p. 221.

91 Cf. Id., *Anmerkungen I-V (Schwarze Hefte 1942-1948),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 97, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2015.

unele detalii cu caracter privat dintr-o

perioadă istorică marcată de brutalitatea sîngeroasă a lui Hitler. Cu ajutorul acestor elemente, putem deconstrui prejudecăţile adesea fatale *prin care se încearcă deformarea gîndirii lui Heidegger prin intermediul unei lecturi politice.* Extrasele pe care le citǎm mai jos vorbesc de la sine: claritatea acestor adnotări îi va lăsa fără cuvinte pe cei care le vor cîntări – sau, mai bine zis, îi va lăsa fără cuvinte pe aceia care nu ştiu că aceste adnotări au fost făcute de Heidegger. Cu toate acestea, nu trebuie să uităm că nenumărate neînţelegeri l-au obosit pe autorul acestor *Adnotări,* şi că pe unele dintre ele trebuie să le depăşească încă, motiv pentru care consideră că este necesar să facă un bilanţ al evenimentelor importante din viaţa sa. Aşadar, este important să ne amintim că această secţiune nu pretinde a fi o apărare a lui Heidegger; rămînem la comentariile sale şi adoptăm drept principiu călăuzitor al lor cuvintele pe care le-a scris, sub forma unui document, într-o mărturie despre relaţia sa cu evreul Edmund Husserl: „Nu spun asta pentru a mă apăra, ci doar ca o constatare” *(Adnotări V* [52-54]). Citirea atentă a notelor s-a dovedit crucială pentru a determina că „explicaţiile” acestei secţiuni sînt „nu” *(nicht)* „pentru public” *(Offentlichkeit),* nu pentru categoria intruzivă a persoanelor care atacă insolent, ştiind totuşi că nu pot găsi altceva decît prezumţia propriei lor necredinţe: „Dar dominaţia opiniei publice este deja în aşa măsură dictatorială, încît orice consideraţie de acest fel este imediat catalogată drept «nazistă» şi devine astfel irele- vantă” *(Adnotări V* [49]).

în primul rînd însă vom face un inventar al anumitor corelaţii din textele heideggeriene, care ne-ar putea fi de folos:

Hitler: „brutalitatea **secretă”**[92] **–** „care o depăşeşte

92 Conceptul de *brutalitate (Brutalităt)* folosit aici pentru descrierea lui Hitler *(Adnotări I* [127]) a fost folosit într-un

cu mult pe cea pe cea a lui Hitler" *(Adnotări I* [127]; context: „cazul profesoratului meu"); „Adevărata eroare a „Rectoratului din 1933" nu a
fost atît faptul că, la fel ca alţi oameni mai deştepţi, nu l-am recunoscut pe «Hitler» în **«esenţa»**[93] (Wesen) sa [...], ci faptul că am crezut că acum era momentul, [...] unui început istoric, şi nu îm**preună cu** Hitler *(nicht mit Hitler) (Adnotări I* [149])"; „[...] nu se pune problema dacă Hitler sau Mussolini sau altcineva a avut «dreptate» sau nu, ci că acum înţelegem că generaţia viitoare nu are numai «şansa» de a trăi în sărăcie, ci şi «şansa» de a experimenta ceea ce este şi a fi *în: fiinţă [Seyn] [...]" (Adnotări II* [29]); „Hitler şi **acoliţii** *(seine Helfershelfer)* [...]","[...] apariţia lui Hitler **nu** *(nicht)* este «justificată»[94] **istoric [...]"** *(Adnotări II* [62-63]); „[...] Nu ne aflăm cumva pe buza prăpastiei *(Abgrund)?* [...] şi nu numai de ieri şi cu siguranţă nu «din cauza» lui Hitler, şi la fel de puţin «din cauza» lui Stalin sau «din cauza» lui Roosevelt *(Adnotări II* [72]; context: „«Filozofia mea» [...] este «filozofia abisului»„, aceasta este chestiunea care îl preocupă pe Heidegger); „Ulterior, domnii de la universitate şi din şcolile superioare sînt uimiţi de ce **«tineretul hitlerist»** ar putea dobîndi **o** astfel de influenţă în şcoli" *(Adnotări II* [78-79]); „[...] **Cruzimea** *(Unwesen)* iresponsabilă cu care Hitler mărşăluia prin Europa. Stalin trebuie doar să

---

pasaj anterior în privinţa celui de-Al Treilea Reich: unde a fost vorba despre „«brutalitatea contondentă» *(în der stumpfen Brutalität)* a acestuia" *(Adnotări I* [162]).

93 în cele ce urmează, „esenţa" (Wesen) lui Hitler este caracterizată drept „răutate (Unwesen) iresponsabilă" (Adnotări III [46]).

94 Cu puţin timp înainte, Heidegger scria: „nu ar trebui în niciun caz justificat naţional-socialismul – adică ignoranţa sa istorică *(geschichtliche Ahnungslosigkeit)" (Adnotări II* [40-41]) (cf. *infra,* p. 299). Această referire la Hitler şi la naţional-socialism – pentru ca totul să fie luat în considerare – este un fapt incontestabil care ar trebui să risipească orice îndoială cu privire la poziţia lui Heidegger în acest sens.

aducă în joc un pic mai multă inteligenţă decît Hitler [...]. Hitler a devenit o **catastrofă** *(Katastrophe)* [...]. Hitler a fost el însuşi doar o **un semn al epocii** *(Merkzeichen)" (Adnotări III* [46-47]; Context: „Credinciosul neputincios [...] cu care «puterile occidentale» fac acum politica europeană"); „Poate într-o zi cineva va înţelege că în discursul rectoral din 1933 a fost vorba despre încercarea de a readuce la nivelul gîndirii cunoaşterea în calitatea ei de **cunoaştere esenţială şi nu de a o livra lui Hitler"** *(Adnotări III* [57-58]); **„Nebunia criminală** *(verbrecherischer Wahnsinn)* a lui Hitler" *(Adnotări V* [21]); **„Natura criminală** *(das verbrecherische Wesen)* a lui Hitler [...]. Este dificil să discutăm dacă cei care au fost *în favoarea (fitr)* Hitler [...], unii au fost [...] *împotriva (gegen)* lui Hitler" *(Adnotări V* [48-49]); „[...] nici nu am pus în sala de seminar, aşa cum au făcut ceilalţi profesori, o «fotografie a *Fiihrer»-ului")»„ (Adnotări V* [53]).

Nazi-/National~: **„Opinia că cineva se poate răzbuna pe un popor** *(Volk)* **şi, prin urmare, trebuie să se răzbune se întoarce împotriva celor care o apără. Ce trebuie să răspundem la amăgirea naţional-socialistă** *(nationalistische Verblendung) [...]?" (Adnotări I* [75], nu există nicio îndoială că poporul avut în vedere aici este poporul *(Volk)* evreu); **„Teroarea** violenţei *(Gewalt)* furioase care mătură şi devastează «viaţa» rămîne înfiorătoare. [...] **Teroarea** violenţei crude *(rohe Gewalt)* şi a pustiirii publice este o prostie" *(Adnotări I* [113-114]); „Astăzi, există germani educaţi şi presupuşi rezonabili, care atunci cînd militarismul şi teroarea naţional-socialistă au fost eliminate, cred că «poezia şi gîndirea» din popor se vor deştepta de la sine, în timp ce «poezia şi gîndirea» se află încă sub influenţa acestui **regim nazist nebun** *(verruchtes Naziregime)" (Adnotări I* [126]); „Consecinţe inevitabile ale **regimului terorist"** *(Adnotări I* [129]); **„Brutalitatea masivă** *(massive Brutalităt)* **a «naţional-socialismului» lipsit de istorie** *(geschichtslos)"*

(Adnotări I [134]); „[...] vorbele împrăştiate de un fost scriitor naţional-socialist” *(Adnotări I* [134]; context: cei care „se justifică spunînd că ei au stat deoparte”, spune Sternberger); **„atrocităţile** *(Greuel)* naţional-socialismului” *(Adnotări I* **[149]); „brutalităţii** *(Verwilderung)* naţional-socialismului. **[...] ceilalţi** *(die anderen)* recurg din nou la naţional-soci- alism” *(Adnotări I* [151]); „atunci ar fi trebuit să recunoască faptul că aşa-numitul *naţional-socialism* [...] a întîlnit o realitate complet diferită şi că nimeni nu era liber *(frei)* şi nu ştia suficient *(wissend)” (Adnotări II* [28]; context: „în ritmul meu 1933”); „«Naţional-socialismul» şi «fascismul», dacă ar fi reuşit, ar fi fost o modalitate de a pregăti «Europa», «cultura» şi «spiritul»
ei pentru comunism” *(Adnotări II* [31-32]); „Nu putem fi indignaţi suficient de mult în raport cu **decăderea** *(Zerfall)* «ştiinţei» şi «adevărului» în perioada **dominaţiei** *(Herrschaft)* naţional-so- cialismului” *(Adnotări II* [39]); „[...] nu are în niciun fel scopul de a «scuza» sau «justifica» naţional-socialismul – adică **ignoranţa sa istorică** *(geschichtliche Ahnungslosigkeit),* care este la rîn- du-i greu de întrecut [...]. Este facil, dar şi nechibzuit să ataci naţional-socialismul *fără să* iei în considerare vreodată termenul de «socialism» [...]. Strîmbaţi nasul cînd vine vorba de «nazişti» şi **teroarea** lor şi vă agăţaţi de tot ceea ce este **superficial şi incontestabil hidos** în privinţa funcţionarilor de partid [...]” *(Adnotări II* [40-41]); „Eroarea din 1933 [...] nu a fost aceea că s-a făcut o încercare riscantă prin «naţional-socialism»„ *(Adnotări II* [58]); „Căci nu ar fi trebuit să rămînem la naţional-socialism ca atare, să îl instaurăm ca instituţie pentru eternitate.. [...] Că maşina de ucis *(Totungsmaschinerie)* care a fost pusă în funcţiune acum în Germania [...] a fost doar «pedeapsa» pentru naţional-socialism, [...] unii nebuni ar putea crede” *(Adnotări II* [59-60]); „«Filozofia catolică» – nu este cu mult diferită de «ştiinţa naţional-socialis- tă»„ *(Adnotări II* [75]); „Voi «denazificaţi» *(entnazifizieren)* energic şi nimeni nu are nici cea mai mică idee că de zeci de ani încoace s-au

făcut lucruri încă mai rele cu propria voastră «ştiinţă», decît toate **discursurile nechibzuite ale partidului"** *(Adnotări II* [78-79]); „Acest lucru este în deplin acord cu degradarea de astăzi a atmosferei gîndirii, din care s-a născut «naţional-socialismul» şi a devenit rapid şi inexorabil **o aberaţie criminală**[95] *(eine der Abirrungen ins Verbrecherische)" (Adnotări II* [139]); „în «naţional-socialism», adică în aberaţia jalnică a fiinţei sale, «spiritul» era doar dispreţuit" [...] *(Adnotări II* [154-155]); „De ce a combătut partidul acest discurs în toate cercurile savante? în mod sigur nu
din cauza faptului că discursul **ar fi trădat universitatea,** aşa cum pretinde opinia publică" *(Adnotări III* [58]); „Prelegerile despre Nietzsche nu sînt nici o justificare a naţional-socialismului, nici un atac asupra creştinismului" *(Adnotări IV* [100]); „Dar dominaţia opiniei publice este deja în aşa măsură dictatorială, încît orice consideraţie de acest fel este imediat catalogată drept «nazistă» şi devine astfel irelevantă" *(Adnotări V* [49]); „[...] **cărţi naţional- socialiste,** ca cea **a** lui Rosenberg şi altele asemenea" *(Adnotări V* [53]; Context: perioada rectoratului).

Evreu/Creştin/Lagăre de concentrare: „Aceasta [= **iudeitatea** *(Judenschaft)]* este în epoca Occidentului creştin, adică a metafizicii, principiul distrugerii *(Zerstdrung).* [...] Pornind de aici trebuie să stabilim ce înseamnă memoria primului început în limba greacă, pentru a gîndi esenţa primordială ascunsă a istoriei Occidentului, care a rămas în afara **iudaismului** *(Judentum),* adică a **creştinismului** *(Christentum)" (Adnotări I* [29-30]); **„Teroarea nihilismului final** este chiar mai înfricoşătoare decît toată masivitatea călăilor şi a **lagărelor de concentrare** *(Kz)" (Adnotări I* [89]); „o formă esenţială de «vinovăţie» şi o «vină colectivă», a

95 Adjectivul „criminal" *(verbrecherisch)* fusese deja folosit în două trimiteri la Hitler: „Nebunia criminală *(verbrecherischer Wahnsinn)* a lui Hitler" *(Adnotări V* [21]; „Natura criminală *(das verbrecherische Wesen)* a lui Hitler") *(Adnotări V* [48-49]); cf. supra, p. 298.

căror dimensiune nu poate fi măsurată – în esenţă, nici măcar prin comparaţia cu atrocităţile **«camerelor de gazare»** *(Gaskammern)* [...]; o vinovăţie – pe care nimeni nu o va putea scuza niciodată în viitor. [...] faptul că acum întregul popor german şi întreaga ţară sînt un mare **lagăr de concentrare** *(Kz)" (Adnotări 1* [151]); **„Nu am** făcut niciodată nimic împotriva *(gegen)* lui Husserl. [...] Lucrările sale nu au fost niciodată scoase din biblioteca seminarului, aşa cum s-a cerut în cazul **autorilor evrei; [...]** Nu a existat niciodată un cuvînt de critică [...] nici în prelegeri şi nici în seminare. **Am făcut abstracţie de Husserl;** asta a fost o necesitate dureroasă. [...] Mi se pare însă că încercările mele de după *Fiinţă şi timp* sînt mărturia cea mai demnă a ceea ce îi datorez lui Husserl -[...] **că** HM **am rămas adeptul său [...].** Dar tocmai prin aceasta am încălcat regulile general valabile cu mult înainte
de a se vorbi despre naţional-socialism şi **persecuţia evreilor** *(Judenverfolgung)" (Adnotări* V [52-54]).

Antisemitism: „Că marii profeţi sînt evrei *(Juden)* este un fapt al cărui mister nu a fost încă elucidat. **(Notă pentru măgari** *(Esel):* **observaţia nu are nicio legătură cu «antisemitismul», care este la fel de nechibzuit şi reprobabil** ca raportarea criminală a creştinismului faţă de «necredincioşi». Faptul că pînă şi creştinismul consideră antisemitismul ca fiind «necreştin» demonstrează nivelul ridicat de sofisticare al tehnicii sale de conservare a puterii" *(Adnotări II* [77]).

Profesori universitari/filozof/carierist/opinie publică: „Astăzi, **profesorii universitari** *(Universitätsprofessoren)* semnează fără să clipească «declaraţii» care sînt îmbibate de moralitate şi sînt făcute doar pentru a face totul inofensiv şi plictisitor, adică doar pentru ca tot ce este controlabil să fie «securizat»„ *(Adnotări I* [126]); „[...] se simt confortabil **numai cei care** *(nur jene)* se justifică pentru impasul în care au ajuns prin faptul că au stat deoparte [...] transformînd acum acest stat deoparte într-un soi de activitate" *(Adnotări I* [135]); „Singurul obstacol în drumul nostru

este acum îngrijorarea celor aşa-zişi binevoitori, să atenueze ceea ce trebuie spus în viitor şi să-l tragă înapoi în trecut [...] – ei cred în continuare că răul *(Unheil)* ar fi fost evitat dacă cei care l-ar fi cauzat ar fi fost «mai educaţi». [...] Aceiaşi **oportunişti de carieră** *(Fassadenkletterer)* peste tot şi din nou" *(Adnotări II* [25]); „Ţine de norocul cu totul aparte al **capetelor mai puţin luminate** *(dieflache Kbpfe)* faptul că ei nu pot reflecta la răul care îi mătură, ci că, în căutarea lor după vinovaţi şi nevinovaţi, dau vina pe fenomene care sînt întotdeauna secundare şi iau parte la **spectacolul opiniei publice** *(der dffentliche Meinungsbetrieb)" (Adnotări II* [29]); „[...] Dacă permitem unui docent privat de filozofie să treacă drept un **filozof recunoscut** *(anerkannter Philosoph),* iniţiind printr-un delir retoric tinerii neştiutori şi lipsiţi de orice respect, vor planta şi cultiva o impertinenţă faţă de istorie şi gîndire, şi faţă de rigoarea necesară reflecţiei şi discursului [...]" *(Adnotări II* [39]); „Ulterior, **domnii de la universitate** şi de la şcolile superioare **sînt uimiţi** *(wundern sich)* de ce «tineretul hi- tlerist» ar putea dobîndi o astfel de influenţă în şcoli» şi «nimeni nu are nici cea mai mică idee că de zeci de ani încoace s-au făcut lucruri încă mai rele cu propria voastră «ştiinţă» [...] a fost cultivată fără judecată – lipsa de judecată *(Gedankenlosigkeit)* sub toate formele ei" *(Adnotări II* [78-79]); „în ultimii ani s-a discutat foarte înflăcărat faptul că în 1933 unii «intelectuali» nu au recunoscut imediat natura criminală a lui Hitler. Este dificil să stabilim dacă cei care consideră că au făcut parte dintre cei **prevăzători** *(Vorausschauende)* nu s-au aflat, de fapt, decît în situaţia de a se confrunta cu ceva care a mers împotriva **vanităţii** *(Eitelkeit)* şi **poftei lor de putere** *(Herrschsucht).* [...] Dar **dominaţia opiniei publice** *(Herrschaft der offentlichen Meinung)* este deja în aşa măsură dictatorială" *(Adnotări V* [48-49]); „Chiar şi în 1948, **calomniile** *(Verunglimpfungen)* şi **insultele** *(Schmăhungen)* sînt încă la ele acasă, [...] mai spun toate acestea încă o dată, chiar dacă nu pentru **public**

(Offentlichkeit) [...]" (Adnotări V [54]).

Ce metode foloseşte Heidegger pentru a critica răul produs de Hitler şi efectele semnificative ale naţional-socialismului? Ne răspunde chiar el: „de aceea a fost fatal să faci **abstracţie** *(vorbeikom- men)* de el, stînd pur şi simplu **pe margine** *(Danebenstehen)* sau **exprimîndu-ţi tardiv revolta** *(verspătetes Revoltieren)" (Adnotări III* [47]). Acest indiciu crucial ne poate ajuta să înţelegem mai bine modul în care Heidegger a reacţionat rapid la situaţia din acel moment cînd «s-a stat deoparte», aşa cum poate fi dedus şi din finalul § 51 *(Reflecţiilor VIII,* GA 95):

„De aceea, putem cel mult să ne stabilim poziţia, dar fără *(nie- mals)* să ne aruncăm *(sich wegwerfen)* într-o confruntare. Chiar şi acea stabilire a poziţiei poate fi luată numai ca stabilire a unei meditaţii proprii, şi **nu poate servi niciodată unei dezaprobări publice,** căci şi aceasta ar putea fi folosită pentru a procura «noutăţi» întreprinderii «vieţii spirituale» şi de a confirma caracterul ei pretins indispensabil"[96].

96 Cf. *supra,* pp. 164 şi 184-185.

Anmerkungen I [31], S. 20:	*Adnotări I* [31]:
Der Anti-christ mu!? wie jedes Anti- aus dem selben Wesens- grund stammen wie das, woge- gen es anti- ist – also wie »der Christ«. Dieser stammt aus der **Judenschaft.** Diese ist im Zeit- raum des christlichen Abendlan- des, d. h. der Metaphysik, das Prinzip der **Zerstorung. [...]** Von hier aus ist zu ermessen, was fiir das Denken în das verborgene anfängliche Wesen der Geschichte des Abendlandes das Anden- ken	Anti-cristul, că orice anti-, trebuie să provină din acelaşi temei esenţial ca acela faţă de care este anti – aşadar, la fel precum „creştinul”, care îşi are originea în **iudeitate.** Acesta este, în perioada Occidentului creştin, adică a metafizicii, principiul **distrugerii. [...]** Pornind de aici trebuie să stabilim ce înseamnă memoria primului început în limba greacă, pentru a gîndi esenţa primordială ascunsă a

Anmerkungen I [75], S. 50:	*Adnotări I* [75]:
Die Moral, die meint, Gerech- tigkeit bestehe în der Rache. Die Meinung, sich an einem **Volk** rä- chen zu konnen und deshalb sich răchen zu miissen, schlägt auf uns zuriick. Was haben wir auf die **nationalistische Verblend- ung** zu antworten, wenn wir	Morala care crede că dreptatea este răzbunare. Opinia că cineva se poate răzbuna pe un **popor** şi, prin urmare, trebuie să se răz- bune, se întoarce împotriva celor care o apără. Ce trebuie să răspundem la **amăgirea national-so- cialistă**, dacă

vielleicht versuchen, mit der Zeit irgendwo ein **internaţional bes- timmtes**	timpul, să găsim undeva o găzduire **determinată internaţional?**

Anmerkungen I [81], S. 54: Seht ihr immer noch nicht oder gar immer weniger, wie die **Un- welt** sich breit macht, in der kein Denken mehr gewagt werden kann, weil das Wesen des Den- kens und der Freyheit verschol- len ist im	*Adnotări I* [81]: Tot nu vedeţi încă, sau vedeţi din ce în ce mai puţin, cum se răspîn- deşte **mediul** în care nimeni nu mai poate avea îndrăzneala gîndirii, pentru că esenţa gîndirii şi a libertăţii zace uitată, în praful

Anmerkungen I [88-89], S. 59: Der Nihilismus tritt jetzt erst in das Stadium seiner eigentlichen, d. h. durch und durch tăuschen- den und verfănglichen und ver- fiihrenden und niederziehenden, Zug um Zug auszehrenden Ge- stalt. Der schleichend-unkenntli- che auszehrende Nihilismus als die Folge des grobsten I und fiir jeden handgreiflichen und *da- rum* jeden auch sogleich iibertdl- pelnder Nihilismus. Endgiiltig ist der auszehrende Nihilismus erst, wenn er diejenige Tăuschungssi- cherheit erlangt hat, die ihm er- laubt, auch den **»Glauben«** und das **Christentum** und die Moral în seinen Dienst zu nehmen und dafiir bejaht und	*Adnotări I* [88-89]: Nihilismul a ajuns abia acum la adevărata sa formă, adică la forma sa înşelătoare şi captivantă şi seducătoare, ca ceea ce ne trage în jos şi ne consumă pas cu pas. Nihilismul înfiorător, de ne- recunoscut, epuizant, ce urmează I nihilismului celui mai grosolan, accesibil tuturor, şi la care, *de aceea,* toţi renunţă imediat. Nihi- lismul istovitor este definitiv numai atunci cînd a atins certitudinea înşelăciunii care îi permite să folosească **„credinţa”** şi **creştinismul** şi moralitatea şi să fie afir- mat şi promovat datorită acestui lucru. Teroarea nihilismului final este chiar

3
2
4

Anmerkungen I [97], S. 64:

Die Deutschen aber, die ein boses Geschick în ihr **Unwesen** verwirr- te, klagen nur einander und sich selbst an vor einem Richter, der die Gerechtigkeit selber sein soli. Wo ist da grbBere Anmafiung, im Verbrechen oder im Richten? Wo ist bei all diesem Treiben die Zugehorigkeit ins Seyn – wo zuvor die Absage an alle Sicherung und Unsicherheit – die nur dem Auf- stand der Eigensucht des Menschenwesens entstammt, durch den der Mensch dem

Adnotări I [97]:

Totuşi, germanii, care au fost derutaţi de o soartă nefastă, căzînd pradă neesenţei lor **malefice**[aa]**,** nu se acuză decît unul pe altul şi pe ei înşişi în faţa unui judecător care se presupune că este dreptatea în sine. Unde există mai multă aroganţă, în fărădelege sau în judecată? Unde este apartenenţa la fiinţă în toată această agitaţie – cînd a avut loc respingerea oricărei securităţi şi oricărei nesiguranţe –, care nu rezultă decît din afirmarea de sine a egoismului fiinţelor umane, prin care omul s-a desprins

[aa] *Unwesen* trebuie citit aici în toate sensurile sale, atît ca „nebunie”, ca „modalitate reprobabilă de acţiune”, dar şi ca „esenţă sinistră, cumplită”.

Anmerkungen I [113-114], S. 74:

Der Terror der wiitenden Gewalt, die »Leben« ausloscht und **verwustet,** bleibt grausig. Seine Grausamkeit hat, um Grauen zu erregen, den Vorteil des Greif- baren und der »Tatsachen« – des wirkenden Wirklichen. Und den- noch ist dieser Terror, angefiillt mit **Unheil,** noch nicht das Heil- lose und der eigentliche Schre- cken. Das Heillose zeigt sich nicht im Gewalt-tătigen und Rohen des

Adnotări I [113-114]:

Teroarea violenţei furioase care mătură şi devastează „viaţa” rămîne înfiorătoare. Cruzimea sa, pentru a stîrni groaza, are avantajul tangibilului şi al „faptelor” – realul efectiv. Şi totuşi această teroare, care cauzează un **dezastru,** nu este încă deznădejdea şi groază reală. Deznădejdea nu se manifestă în cei

violenţi şi în brutalitatea celor furioşi; nu se arată absolut deloc, ci se ascunde în
Wiitenden; es zeigt sich iiber- haupt nicht, sondern verbirgt sich im Anschein der gerechten Ver- teilung der Anspriiche der Macht und der Mächtigen. [...] Der Ter- ror der rohen Gewalt und dffentli- chen **Verwiistung** ist dumm. Der Terror des Wahrheitsbesitzes aber ist gescheit und stellt das Unauf- fällige und die Besorgnis um das Heil der Welt în den Dienst seiner Listen.

aparenţa distribuţiei corecte a pretenţiilor puterii şi a celor puternici. [...] Teroarea violenţei crude şi a **devastării** publice este o prostie. Teroarea deţinerii adevărului este însă abilă şi pune ceea ce este inaparent şi preocuparea pentru mîntuirea lumii în slujba şireteniei sale.

Anmerkungen I [126], S. 82:

Man nennt das die »Erziehung des deutschen Volkes« und die Herabwiirdigung zu Heloten. Die **Universitätsprofessoren** un- terschreiben heute, ohne mit der Wimper zu zucken, »Erklărun- gen«, die von Moral triefen und nur dazu gemacht sind, alles ins Harmlose und Langweilige und d. h. Beherrschbare »sicher« zu stellen. Sie iibemehmen heute zu- stimmend Zumutungen, die ih- nen selbst în der **stumpfen Bru- talităt des »Dritten Reichs«** nie angesonnen wurden. Man re- det jetzt wieder von der Wiirde der Persbnlichkeit und treibt die **Charakterlosigkeit** auf die Spit- ze. Heute gibt es Gebildete und angeblich einsichtige Deutsche, die meinen, wenn der **Militaris- mus** und der **nationalsozialis- tische Terror** beseitigt seien, dafi

Adnotări I [126]:

Asta se numeşte „educaţia poporului german” şi degradarea sa pînă la nivelul de iloţi. Astăzi, **profesorii universitari** semnează fără să clipească „declaraţii” care sînt îmbibate de moralitate şi sînt făcute doar pentru a face totul inofensiv şi plictisitor adică doar pentru ca tot ce este controlabil să fie

„securizat”. Astăzi, aceştia acceptă cereri nerezonabile în mod rezonabil, care nu au fost niciodată făcute nici măcar în **brutalitatea răspîndită a „celui de-al treilea Reich”.** Acum se vorbeşte din nou despre demnitatea personalităţii şi despre lipsa de caracter împinsă la extrem. Astăzi, există germani educaţi şi presupuşi rezonabili care, atunci cînd **militarismul** şi **teroarea naţional-socialistă au** fost eliminate, cred că „poezia şi gîndirea” din popor se vor trezi

Adnotări I, p. 126 [GA 97, p. 82]

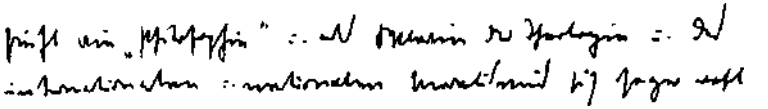

Adnotări 1, p. 127 [GA 97, p. 83]

das «Dichten und Denken« im Volk von selbst erwache, wobei man «Dichten und Denken« im- mer noch în der Prăgung des Bis- herigen, zumal des **«verruchten Naziregimes«,** genau als **«Kul- turbetrieb«** auffaBt und als nichts aufierdem – d. h. eben wie vor- mals: ad maiorem gloriam, will sagen,	de la sine, în timp ce „poezia şi gîndirea" se află încă sub influenţa acestui **„regim nazist nebun",** exact ca **„întreprindere culturală"** şi nimic altceva – la fel ca înainte: *ad maiorem gloriam,* să spun *violentiam et potestatem ecclesiae.* Vezi *138f.*

Anmerkungen I [127], S. 83: Inzwischen hat sich auch die Kir- chenbehorde mit dem Fall mei- ner Professur beschăftigt. Man ist sich – mit Herrn Jaspers – dariiber einig, «das Gefährliche« des an dieser Stelle der Universităt ge- pflogenen Denkens unschădlich zu machen. Einige, în denen iiber aller geheimen **Brutalităt,** die die- jenige **Hitlers** an Geschicklichkeit weit iibertrifft, noch nicht ein Ge- ringstes an Anstand erstorben ist, versuchen diesen	*Adnotări I* [127]: între timp, autoritatea bisericească s-a ocupat şi de cazul catedrei mele universitare. A ajuns la ace- eaşi concluzie ca domnul Jaspers, şi anume că „pericolul" gîndirii practicate aici, la universitate, trebuie să fie neutralizat. Unii, a căror **brutalitate** secretă o depăşeşte cu mult, în iscusinţă, pe cea a lui **Hitler,** dar care mai păstrează încă o urmă de decenţă, încearcă să dea o notă pozitivă acestei ex- pulzări a persoanei mele din

Anmerkungen I [128-130], S. 83-85: Wohin ist es mit den Deutschen gekommen? Nur dahin, wo sie schon immer waren – dafl sie jetzt nur noch	*Adnotări I* [128-130]: Unde au ajuns germanii? Doar acolo unde au fost deja dintotdea- una. Faptul că acum îşi neagă într-un mod din ce în ce în ce mai abitir

3
3
0

im Hohn der **Fremden** mithbh- nend, ahnungslos das verbor- genste Wesen preisgeben. So fiirchterlich zum Ertragen **Zer- storung** und **Verwiistung** sind, die jetzt iiber die Deutschen und ihre Heimat gekommen, all das reicht nie an die **Selbstvernich- tung,** die jetzt im Verrat am Den- ken das Dasein bedroht.

[...] Die Deutschen stehen jetzt în der Beschattung durch die eigene gegen sich selbst betriebene Ver- răterei am eigenen Wesen – ein Vorgang, der sich nicht auf **un- vermeidliche Folgen des Terror- regiments** des verschwundenen Systems berufen darf – ein Ver- halten vielmehr, das blindwiiti- ger ist und **zerstdrerischer** als die weithin sichtbare **Verwiistung** und die în Plakaten an-l schaulich zu machenden Greuel.

batjocoriţi de dispreţul **străinilor,** dezvăluie fără îndoială cea mai ascunsă fiinţă. Oricît de groaznice şi de greu de îndurat sînt **distrugerea şi devastarea care afectează** acum germanii şi patria lor, nimic din acestea nu este comparabil cu **autodistrugerea** care ameninţă acum existenţa în trădarea gîndirii.

[...] Germanii sînt acum umbriţi de propria trădare de sine a propriei fiinţe. Acesta nu este însă un fapt ce decurge din **consecinţele inevitabile ale regimului terorist** al vechiului sistem, ci este mai degrabă un comportament mai lipsit de raţiune şi mai **distructiv** decît **devastarea** care poate fi văzută de departe şi de faptele abominabile care ne sînt prezentate pretutindeni.

Anmerkungen I [134], S. 87:

Wie erbărmlich ist dies ratlose Kriechen unter der Beschattung durch den planetarischen Terror einer **Weltoffentlichkeit,** mit dem verglichen die **massive Brutalităt des geschichtslosen »Nation- alsozialismus«** die reine Harm- losigkeit ist – trotz der uniiber- sehbaren Handgreiflichkeit der von ihm mifangerichteten **Ver- wiistung?**

Adnotări I [134]:

Cît de jalnică este această adă- postire la umbra terorii planetare a unui **spaţiu public global,** în comparaţie cu care **brutalitatea masivă a „naţional-socialismului" lipsit de istorie** este pură inofensivitate – în ciuda caracterului evident incontestabil al **pustiirii** la care a contribuit?

Anmerkungen I [135], S. 88:

Statt dessen machen sich nur jene breit, die sich fiir das Abgestan- dene dadurch legitimieren, daB sie beiseite gestanden und schon 1932 nichts begriffen und jetzt aus dem Abgestandenen einen Be- trieb gemacht haben. Ist etwa das lose Geschwätz des Herrn Stern- berger[lb] mehr wert und anders im Grunde, als das aufgespreizte Gerede eines vormaligen **nationalsozialistischen Schriftstellers** und **Zeitungsmachers?**

Adnotări I [135]:

Se simt confortabil numai cei care se justifică pentru impasul în care au ajuns prin faptul că au stat deoparte şi n-au înţeles nimic nici măcar în 1932, transformînd acum acest stat deoparte într-un soi de activitate. Este vorbăria dezlănţuită a domnului Stember- ger mai valoroasă şi fundamental diferită decît vorbele împrăştiate de **un fost scriitor** şi **director de ziar nazist?**

[lb] Dolf Sternberger (1907-1989) a studiat la Kiel, Frankfurt am Main şi Heidelberg Studii de teatru şi Studii germane. Şi-a primit doctoratul de la Paul Tillich în 1931 cu lucrarea: „Der verstandene Tod. Eine Untersuchung zu Martin Heideggers Existenzialontologie" *(Moartea înţeleasă. O investigaţie asupra ontologiei existenţiale a lui Martin Heidegger).* După cel de Al Doilea Război Mondial, a devenit co-redactor al revistei lunare „Die Wandlung". Este considerat co-fondator al ştiinţei politice germane [GA, ed.].

Anmerkungen I [149], S. 98:

Der eigentliche **Irrtum** des **»Rek- torats 1933«** war nicht so sehr, daB ich, wie andere Kliigere, nicht »Hitler« în seinem »We- sen« erkannte und mit jenen în

der Folgezeit grollend daneben stand, im Bereich der Willen-lo- sigkeit – d. h. im selben Bereich mit den Wollenden – sondern daB ich meinte, jetzt sei die Zeit, **nicht mit Hitler,** aber mit einer Erweckung des Volkes în seinem abendlăndischen Geschick

Adnotări I [149]:

Adevărata **eroare** a **„Rectoratului din 1933”** nu a fost atît faptul că, la fel ca alţi oameni mai deştepţi, nu l-am recunoscut pe **„Hitler”** în „esenţa” sa, şi am stat alături el, plin de resentiment, în perioada care a urmat, intrînd în sfera celor lipsiţi de voinţă – adică în aceeaşi sferă cu cei voluntarişti –, ci faptul că am crezut că acum era momentul, şi **nu împreună cu Hitler,** ci printr-o redeşteptare a poporului la destinul lor

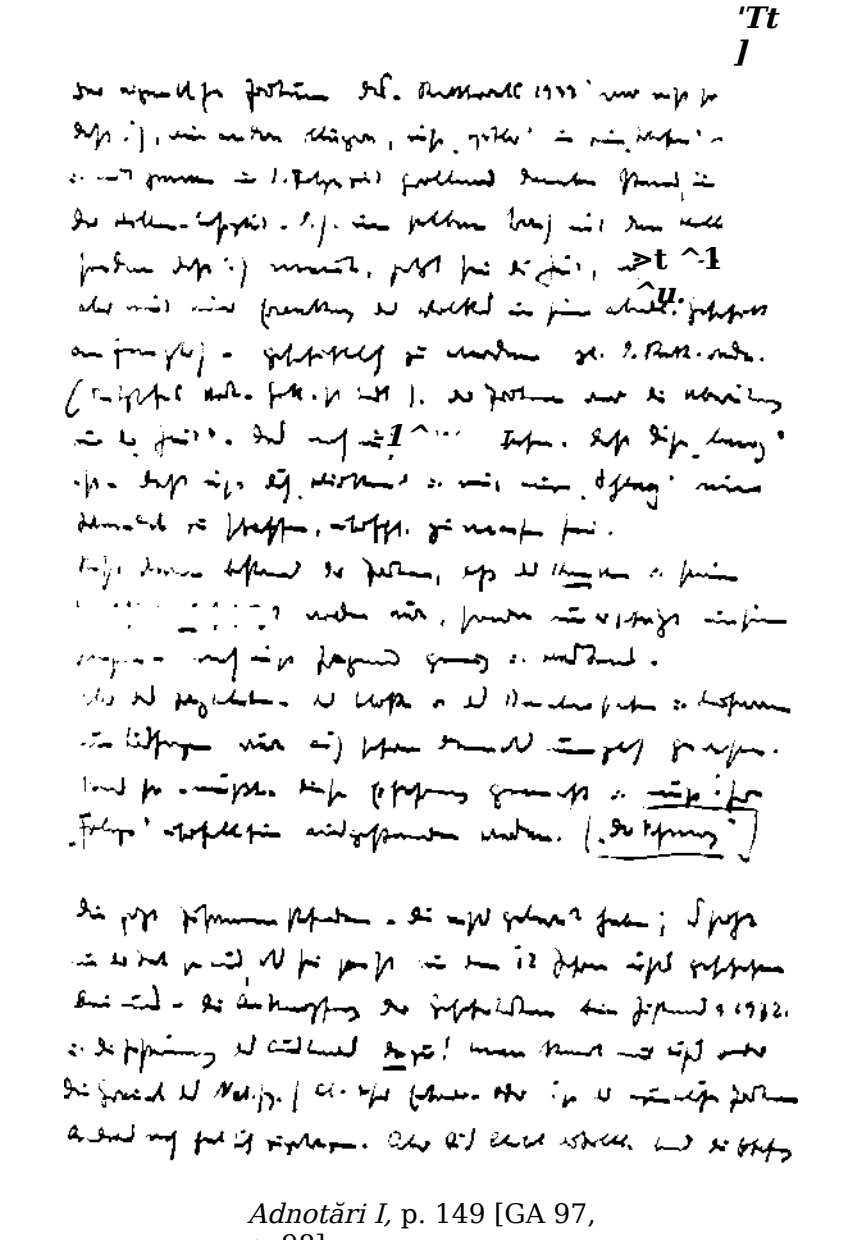

Adnotări I, p. 149 [GA 97, p. 98]

anfänglich – geschichtlich zu werden. Vgl. die Rektoratsrede[ac].	occidental, de a-şi asuma istorici- tatea. Vezi discursul rectoral.
[•]	
Die jetzt Zusammenstehenden, die nichts gelernt haben; es sieht in der Tat so aus, als sei sonst in den 12 Jahren nichts geschehen bei uns – die Ankniipfung der Gescheiterten beim Zustand von **1932** und die Zustimmung des Auslands *dazu!* Man kennt nur dieses	Cei care stau acum împreună sînt cei care nu au învăţat nimic; de fapt, se pare că nu s-a întîmplat nimic altceva în cei 12 ani. Cei care au eşuat trimit *mereu* la situaţia din 1932 şi la aprobarea ţărilor străine! Nu se vorbeşte decît despre asta **sau** despre **atrocităţile naţional-socialismului.** 1 Dar sau-sau

[ac] M. Heidegger, *Die Selbstbehauptung der deutschen Universität,* în *Reden und andere Zeugnisse eines Lebensweges,* GA 16, Hrsg. von Hermann Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2000, pp. 107-117 [GA, ed.].

Anmerkungen I [151], S. 99-100:	*Adnotări I* [151]:
Wäre z. B. die *Verkennung* dieses Geschickes – das uns ja nicht selbst gehorte, wäre das Nieder- halten im *Weltwollen* – aus dem Geschick gedacht, nicht eine noch wesentlichere **»Schuld«** und eine **»Kollektivschuld«,** deren Grofie gar nicht – im Wesen nicht einmal am Greuelhaften der **»Gaskam- mern«** gemessen werden konn- te -; eine **Schuld –** unheimlicher denn alle offentlich »an-pranger- baren« »Verbrechen« – die ge- wifi	Nu este oare *nerecunoaşterea* acestui destin – care nu ar fi fost al nostru, dacă nu ne-am fi menţinut în această *voinţă mundană* – gîndi- tă pornind de la destinul însuşi, o formă esenţială de **„vinovăţie”** şi de **„vină colectivă”,** a căror di-mensiune nu poate fi măsurată – în esenţă, nici măcar prin comparaţie cu atrocitatea **„camerelor de gazare”;** o vinovăţie – mai sinistră decît toate „crimele” denunţa- bile public – pe care nimeni nu o va putea scuza niciodată în viitor. Presimţim

es »die Welt« allerdings noch nie »gesehen« hat und das »die Welt« auch nicht sehen *will – dieses* Nicht-wollen noch *wollender* als unsere *Willenlosigkeit* gegen die **Verwilderung des *Nationalsozi- alismus.*** I Was konnte die Folge sein; dai? auf der einen Seite die einen zuriick-fallen auf die Zeit *vor* **1932** und **die anderen** auf den **Nationalsozialismus** erneut sich verstehen, în der Meinung, dafi er »doch recht« gehabt habe.

concentrare – întrucît „lumea” nu a „văzut niciodată” şi „lumea” nici nu *vrea* să vadă acest lucru. Iar *acest* refuz este *o expresie mai înaltă a voinţei* decît întreaga noastră lipsă de voinţă în privinţa bru**talităţii *naţional-socialismului.*** Care ar putea fi urmarea faptului că, pe de o parte, unii dintre ei revin la perioada anterioară anului **1932,** iar **ceilalţi** recurg din nou la **naţional-socialism,** argumentînd că a avut totuşi „dreptate”.

Anmerkungen II [25], S. 125:

Das einzige Hindernis auf dem Weg ist jetzt die Betulichkeit der vermeintlich Gutmeinenden, die versuchen, das, was inskiinftig gesagt sein mufi, ins Bisherige zu- riickzuzerren und alles aufzubie- ten, um **»Kultur«** und **»Bildung«** zu »retten« – sie glauben immer noch, das **Unheil** wäre vermieden worden, wenn die Vollstrecker des **Unheils** »gebildeter« gewesen wären. Damals wie jetzt – wagt sich das Denken nicht în äufiers- te Positionen und zwar auf dem Wege urspriinglicher Verwin- dung der bisherigen Geschichte. liberali noch und wieder die glei- chen ***Fassadenkletterer.***

Adnotări II [25]:

Singurul obstacol în drumul nostru este acum îngrijorarea celor aşa-zişi binevoitori să atenueze ceea ce trebuie spus în viitor şi să-

l tragă înapoi în trecut, şi să facă tot posibilul pentru a „salva” **„cultura”** şi **„educaţia” –** ei cred în continuare că răul ar fi fost evitat dacă cei care l-au cauzat ar fi fost „mai educaţi”. Atunci ca şi acum – gîndirea nu se aventurează în poziţii extreme şi pe calea depăşirii originare a istoriei. Aceiaşi ***oportunişti de carieră*** peste tot.

Anmerkungen II [27-29], S. 127-128:

»Man« wird daher auch nicht so- bald begreifen, was das eigentli- che Bestimmende war în meinem Schritt **1933,** der gleichwohl ein ***Irrtum*** wurde; nicht în dem eben Gesagten, sondern hinsichtlich der Mbglichkeit im **National-So- zialismus** und hinsichtlich des Augenblicks und der Eignung eines Denkenden zum *verwal- tungsm'a&igen* Handeln în einer Anstalt des offentlichen Unter- richts – das Wesen des *imperialis- tischen Materialismus.*
[•••]

Wăre die Versimpelung der Deut- schen nicht schon ***vor*** **1933** ins UnmaG gestiegen gewesen, dann hătte »man« erkennen miissen, dafi der sogenannte **National-so- zialismus,** ohne dafi dieser und seine parteimăfiigen Verfechter es wufiten, von einer ganz anderen Wirklichkeit gestofien war und dafi niemand frei und wissend – denkend genug war, um ins Freie und în die Dimension derjenigen Entscheidungen zu fiihren, die seit langem da *sind* und jetzt trotz I **»Antifaschismus«** dennoch ins Ăufierste treiben. Aber auch jetzt handelt es sich nicht darum, ob **Hitler** oder **Mussolini** oder sonst- wer »Recht« behăit oder nicht, sondern, dafi erfahren wird, *was ist,* und dai? das kiinftige Ge- schlecht nicht nur die »Chance«

Adnotări II [27-29]:

„Omul” nu va înţelege curînd care a fost adevăratul determinant în decizia luată de mine în **1933,** care s-a

transformat, fără doar şi poate, într-o ***eroare;*** nu în ceea ce am spus, ci în ceea ce priveşte posibilitatea **naţional-socialismului** şi a oportunităţii şi adecvării unui gînditor pentru acţiuni *administrative* într-o instituţie de învăţămînt public – esenţa *materialismului imperialist.*

Dacă simplificarea şi generalizarea făcute de germani nu ar fi luat proporţii uriaşe înainte de **1933,** „cineva" ar fi trebuit să recunoască faptul că aşa-numitul **naţional-socialism** a întîlnit o realitate complet diferită – fără ca acest lucru să-i fie cunoscut acestuia sau susţinătorilor săi – şi că nimeni nu a fost suficient de înţelept pentru a ne conduce în mod liber şi asumat în libertate, în dimensiunea acelor decizii care *sînt* acolo de mult timp şi care, chiar acum, în ciuda **„anti-fascismului"** ne împing spre decizii extreme. Dar nici acum nu se pune problema dacă **Hitler** sau **Mussolini** sau altcineva a avut „dreptate" sau nu, ci că acum înţelegem că generaţia viitoare nu are numai „şansa" de a trăi în sărăcie, ci şi şansa

der Armut bekommt, sondern die Chance, zu erfahren, was ist und zu seyn im: *Seyn. [...]* Es gehdrt zum besonderen Gliick der **flachen Kopfe,** dafi sie das **Unheil,** das sie wegfegt, nicht als solches zu denken vermogen, daB sie vielmehr bei ihrem **Rechnen** nach schuldig und nicht schuldig immer abgeleiteten Erscheinun- gen die Schuld geben und sich am Schauspiel	de a experimenta ceea ce este şi a fi în: *fiinţă. [...]* Ţine de norocul cu totul aparte al **capetelor mai puţin luminate** faptul că ei nu pot reflecta la **răul** care îi măturǎ, ci că, în căutarea lor după vinovaţi şi nevinovaţi, dau vina pe fenomene care sînt întotdeauna secundare şi iau parte la spectacolul opiniei publice.

Anmerkungen II [31-32], S. 130: *Kommunismus.* – Der **»National- sozialismus«** und **»Faschismus«** wären, wenn es gegliickt 1 wăre, ein Weg gewesen, »Europa« und seine »Bildung« und seinen »Geist« fur den »Kommunismus« reif und bereit zu machen. Aber – das war zu friih; denn alles wur-	*Adnotări II* [31-32]: *Comunism.* – **„Naţional-socialismul”** şi **„fascismul”,** dacă ar fi reuşit, ar fi fost o modalitate de a pregăti „Europa”, „cultura” şi „spiritul” ei pentru „comunism”. Dar – a fost prea devreme; pentru că totul era văzut doar **„politic”;** nici măcar metafizic, şi cu atît mai puţin onto-istoric.

Anmerkungen II [39], S. 135: Man kann sich nicht lăut genug entriisten iiber den Zerfall der »Wissenschaft«	und der »Wahr- heit« während der **Herrschaft** des **Nationalsozialismus** und zu- gleich lăBt man – nicht beliebi- ge **Privatdozenten**

der Philosophie – als *Adnotări II* [39]:

Nu putem fi indignaţi suficient de mult în raport cu **decăderea** „ştiinţei” şi „adevărului” în perioa**da dominaţiei naţional-socialismului** şi, în acelaşi timp, dacă permitem unui **docent privat de filozofie** să treacă drept un **filozof recunoscut,** iniţiind în filozofia

anerkannter Philosoph, în den Ubungen ahnungs- und ehr- furchtslose Jiinglinge în einer Stunde iiber »Platon« und »He- gel« în Thesen daherreden, als seien das irgendwelche Zeit- schriftenartikelschreiber; man duldet nicht nur, man pflanzt und pflegt systematisch eine Frech- heit gegeniiber der Geschichte und gegeniiber dem Denken und der Strenge der Besinnung und des Sagens, man betreibt eine ***Verwiistung*** unter angeblicher **»Wandlung«** des verruchten Bisherigen, die durch nichts mehr zu iiberbieten ist und gegeniiber dem friiheren nur dieses voraus hat, dafi es sich mit »Moralismus« und alten Fetzen von »Bildung« und »Geistigkeit« în seinen eigenen Zerfall verhullt und einen lauten Betrieb entfaltet und von einer în gleicher Weise urteilslo- sen und sachfremden Offentlich- keit bejaht wird.

lui „Platon” şi „Hegel” printr-un delir retoric caracteristic gazetelor tineri neştiutori şi lipsiţi de orice respect, acesta nu doar va tolera, ci va planta şi cultiva o impertinenţă faţă de istorie şi gîndi- re, şi faţă de rigoarea necesară reflecţiei şi discursului. Aceasta va conduce la o ***devastare*** pe care o va intitula **„schimbare”** a trecutului rău, care nu mai poate fi depăşită prin nimic şi care nu are drept avantaj faţă de acesta decît faptul că este deghizată în „moralism” şi acoperită cu zdrenţe de „educaţie” sau „spiritualitate”, că

Anmerkungen II [40-41], S. 136-137:	*Adnotări II* [40-41]:
Man kann daraus sich leicht aus- rechnen, was diese wieder aufer- standenen Herrschaften geleistet hätten an wachsender Ahnung- slosigkeit, wenn *sie* 1933 *weiter* »an der Macht« geblieben wären – mit dieser Uberlegung soli în kei- ner Weise der »Nationalsozial-	De aici se poate deduce cu uşurinţă în ce măsură aceşti conducători mesianici ar fi contribuit la sporirea ignoranţa publicului dacă ar fi rămas *mai departe* „la putere” în 1933 – această consideraţie nu are în niciun fel scopul de a „scuza” sau „justifica” national-socialismul” – adică

este zgomotos şi este afirmat de un public la fel de lipsit de judecată şi străin de realitate.
kaum iiberbietbare **geschichtliche Ahnungslosigkeit** «gerecht-fertigt« werden. [...]
Es ist billig, aber auch tdricht und, um moralisch zu reden, vielleicht doch verantwortungslos, iiber den **National-sozialismus** her-zufallen, *ohne* sich je einen ernst- haften I Gedanken uber den »So- zialismus« zu machen; dieser ist nicht eine blofi »politische« Par-teisache, er ist die neuzeitliche Anthropologie innerhalb der **Technik –** er ist ein Grundstiick der Vollendung der Wesensge-schichte der Neuzeit. Man riimpft die Naşe uber die **»Nazis«** und ih- ren **Terror** und hängt sich an alles Vordergriindige und unleugbar Scheufiliche der einzelnen **Partei-funktionăre** und **-einrichtungen** und – man tăuscht sich dariiber, was hier, ohne rechtes Wissen des **Nationalsozialismus** selber, *gewollt* war, gewollt sein muBte – man mogelt sich so mit Hilfe der Entriistungen und moralischen Erklărungen dariiber hinweg, was eigentlich ist und rettet sich womoglich noch ins 18. Jahrhun- dert oder sonstwohin und sieht nicht, was schon da ist – nicht erst vielleicht »kommt«.
care este la rîndu-i greu de întrecut. [...]

Este facil, dar şi nechibzuit şi, pentru a vorbi dintr-o perspectivă, poate iresponsabil, să ataci **naţional-socialismul** fără să iei în considerare vreodată termenul de „socialism”; aceasta nu este o simplă chestiune de partid, ci ţine de o antropologie modernă în cadrul **tehnicii –** este o etapă centrală ce ţine de desăvîrşirea istoriei esenţiale a modernităţii. Strîm- baţi nasul cînd vine vorba de „na-**zişti”** şi **teroarea** lor şi vă agă- ţaţi de tot ceea ce este superficial şi incontestabil

hidos în privinţa **funcţionarilor de partid. Ome**nii se amăgesc pe sine în privinţa a ceea ce se *voia* – şi trebuia să se vrea – prin **naţional-socialism,** chiar fără ca acesta să cunoască şi să fie conştient de asta – cu ajutorul indignării şi explicaţiilor morale şi, eventual, se salvează evadînd în secolul al XVIII-lea sau în altă parte şi nu vede ceea ce este deja aici – nu este ceva ce abia urmează să „vină".

Anmerkungen II [58], S. 147:

»Der Irrtum von 1933« – es ist ndtig, dai? man sich iiber die- sen **Irrtum** keine irrige Vorstel- lung mache. Der **Irrtum** bestand nicht darin, dai? ein Versuch ge- wagt wurde mit dem **«Nationalsozialismus»** als einer Gestalt der unumgänglichen Verwirklichung und Einrichtung der absoluten Metaphysik des Willens zum Wil- len, um diese selbst aus sich und damit das Weltgeschick vorzube- reiten în den Ubergang zur Uber- windung der Metaphysik.

Adnotări II [58]:

„Eroarea din 1933" – este important ca nimeni să nu îşi facă o reprezentare greşită în privinţa acestei **erori. Eroarea** nu a fost aceea că s-a făcut o încercare riscantă prin **„naţional-socialism"** care a fost văzut ca o formă a realizării inevitabile şi a instaurării metafizicii absolute a voinţei de voinţă, în vederea pregătirii acesteia şi, odată cu ea, a destinului lumii pentru tranziţia spre depăşirea metafizicii.

Anmerkungen II [59-60], S. 148-149:	*Adnotări II* [59-60]:
Der Irrtum war nicht ein biol? »politischer« în dem Sinne, daB man sich în der **»Partei«** versah; politisch im weltgeschichtlichen Sinne war die Entscheidung kein **Irrtum;** denn es solite im vorhin- ein nicht beim **National-sozialis- mus** als solchem bleiben, als einer Einrichtung fiir die Ewigkeit; er war gedacht als Ende der Metaphysik, als Ubergang, der selbst nur aus dem Anfang zu iiberwin- den sein wird. [•••] DaB die jetzt în Deutschland,	**Eroarea nu a fost doar una „politică”,** în sensul că oamenii s-au înşelat în privinţa **„partidului”;** politic, în sensul istoriei mondiale, decizia nu a fost o greşeală; căci nu ar fi trebuit să rămînem la **naţional-socialism** ca atare, să îl instaurăm ca instituţie pentru eternitate; el a fost conceput ca sfîrşit al metafizicii, ca o tranziţie care nu poate fi depăşită decît pornind de la început. [•••] Doar democraţii liberali şi aşa-nu- miţii creştini pot crede

konnen nur noch liberale Demo- kraten und sogenannte Christen glauben machen wollen. Dafi diese **Maschinerie** nur die »Strafe« fiir den **Nationalsozialismus** sei, oder auch nur die bloBe Ausge- burt einer Rachsucht, moge man noch eine Zeit lang einigen Td- richten glauben machen. Man hat în Wahrheit die erwiinschte Ge- legenheit gefunden, nein, în den letzten zwdlf Jahren miforganisi- ert und zwar bewufit, um diese **Verwiistung** în Gang zu bringen. Wenn dabei Verzogerungen ein- treten, dann entspringen sie nur der **Berechnung,** die darauf sieht, daB diese **Maschinerie** das eigene Geschăftsgebahren nicht noch zu plotzlich stdrt.

decît **anihilarea** completă. Pentru un timp, unii nebuni ar putea crede că această **maşinărie** a fost doar „pedeapsa" pentru **naţional-socialism** sau o simplă expresie a setei de răzbunare. De fapt, oportunitatea dorită a fost găsită sau, mai bine spus, creată în ultimii doisprezece ani, în mod conştient, pentru a declanşa această **devastare.** Dacă există întîrzieri, acestea se datorează numai cal**culelor** că această **maşinărie** ar putea interfera prea repede cu propria ta afacere.

Anmerkungen II [62-63], S. 150:

Angenommen (eine **Rech- nung,** die schon ungeschicht- lich »denkt«) **Hitler** und seine **Helfershelfer** seien nicht auf – und »an« die Macht und durch diese ver-kommen, I wăre da- durch die Wirklichkeit von Ame- rika und RuBland, wie sie *ist,* im Geringsten, (wesentlich gedacht) geăndert worden? Im Gegenteil: der Andrang dieses **Wirklichen** wăre nur verschleiert und viel- leicht noch schrecklicher geblie- ben. Dadurch **ist Hitler nicht ges- chicklich »gerechtfertigt«, was**

Adnotări II [62-63]:

Presupunînd că **Hitler** şi **acoliţii** săi nu ar fi fost corup ţi de putere şi de dorinţa de a ajunge la ea (o idee care este

expresia unei „gîndiri” non-istorice), realitatea Americii şi a Rusiei, aşa cum este ea, ar fi în cea mai mică măsură diferită, privită în caracterul ei esenţial? Dimpotrivă: Caracterul imperios al acestei **realităţi** nu ar fi fost decît mascat şi ar fi devenit poate în felul acesta încă mai îngrozitor. Acest lucru nu înseamnă că **apariţia lui Hitler este „justificată” istoric,** ceea ce ar fi, la

wiederum ein fragwiirdiges Vor- haben ist. Uberdies stehen Ame- rika und Rufiland ihrerseits in einem Weltgeschick, das *sie* nicht	rîndul său, o întreprindere îndoielnică. În plus, America şi Rusia, la rîndul lor, au un destin planetar pe care nu îl realizează, ci doar îl

Anmerkungen II [72], S. 156: **»Meine Philosophie« –** falls der torichte Ausdruck gebraucht werden darf – sei **»die Philosophie des Abgrunds« –** ich frage zuriick: stehen wir etwa nicht am **Abgrund?** Nicht nur wir, die Deutschen, nicht nur Europa – sondern »die Welt«? Und nicht nur seit gestern und schon gar nicht »durch« **Hitler,** so wenig wie »durch«	*Adnotări II* [72]: **„Filozofia mea” –** dacă se poate folosi această expresie nechibzuită – este, spun unii, „filo**zofia abisului”.** Dar întreb şi eu: nu ne aflăm cumva pe buza **prăpastiei?** Nu numai noi, germanii, nu numai Europa – ci „lumea”? Şi nu numai de ieri şi cu siguranţă nu „din cauza” lui **Hitler,** şi la fel de puţin „din cauza” lui Stalin sau „din

Anmerkungen II [75], S. 157-158: **»Katholische Philosophie« –** das ist nicht viei anders als **»nation- alsozialistische Wissenschaft« –** ein viereckiger Kreis, ein hblzer- nes Eisen, das, wenn es ins Feuer kommt, zur Asche zerfällt, statt gehärtet zu	*Adnotări II* [75]: „Filozofia catolică” – nu este cu mult diferită **de „ştiinţa naţion- al-socialistă” –** un cerc pătrat, un fier de lemn care, atunci cînd intră în foc, se preface în cenuşă în loc să se oţelească.

Anmerkungen II [77], S. 159: »Prophetie« ist die **Technik** der Abwehr des Geschicklichen der Geschichte. Sie ist ein Instrument des Willens zur	*Adnotări II* [77]: „Profeţia” este **tehnica de** a te apăra în faţa caracterului istoric al istoriei. Este un instrument al voinţei de putere. Că marii

grofien Propheten sind, ist eine Tatsache, deren Geheimes noch nicht gedacht worden. (An- merkung fur Esel: mit **»Antisemitismus«** hat die Bemerkung nichts zu tun. **Dieser ist so toricht und so verwerflich,** wie das blutige und vor aliem unblutige Vorge- hen des Christentums gegen »die Heiden«. Dafi auch das Christen- tum den **Antisemitismus** als »unchristlich« brandmarkt, gehort zur hohen Ausbildung der Raffi- nesse seiner **Machttechnik.)**

profeţi sînt **evrei** este un fapt al cărui mister nu a fost încă elucidat. (Notă pentru măgari: observaţia nu are nicio legătură cu „antisemitismul”. Acesta **este la fel de nechibzuit şi reprobabil** ca raportarea criminală a creştinismului faţă de „necredincioşi”. Faptul că pînă şi creştinismul consideră **antisemitismul** ca fiind „necreştin” demonstrează nivelul ridicat de sofisticare al tehnicii sale de **conservare a puterii.)**

Anmerkungen II [78-79], S. 160:	*Adnotări II* [78-79]:
Nachträglich wundem sich die Herren an der Universität und an den hoheren Schulen dariiber, weshalb die **»Hitlerjugend«**[ad] în den Schulen solchen Einflufi gewinnen konnte.	Ulterior, domnii de la universitate şi de la şcolile superioare sînt uimiţi de ce **„tineretul hitlerist”** ar putea dobîndi o astfel de influenţă în şcoli.
Man **»entnazifiziert«** krăftig und ahnt nicht im Entferntesten, dafi man mit der eigenen **»Wissenschaft«** seit Jahrzehnten 1 Schlim- meres betrieben hat, als es die torichten Redereien	Voi **„denazificaţi”** energic şi nimeni nu are nici cea mai mică idee că de zeci de ani încoace s-au făcut lucruri încă mai rele cu propria voastră **„ştiinţă”,** decît toate discursurile nechibzuite ale partidului – a fost cultivată

[ad] Tineretul Hitlerist a fost organizaţia pentru tineret a

NSDAP. A fost fondată în 1926 şi a dispărut odată cu prăbuşirea regimului nazist. Vezi *Enzyklopâdie des Nationalsozialismus (Enciclopedia Naţional-Socialismului),* Hrsg. von Wolfgang Benz, Herman Graml şi Hermann Weifi, Klett-Cotta Verlag, Stuttgart 3/1998, p. 513 [GA, ed.].

Anmerkungen II [125], S. 191:	*Adnotări II* [125]:
Sprachliche Begabung ohne eine lange Ubung im Handwerk des Denkens ist fur den Begabten und seine Umgebung ein **Unheil**	Talentul lingvistic fără o îndelungată practică în meseria gîndirii este un **dezastru** pentru cei inteli- genţi şi mediul în care trăiesc

Anmerkungen II [139], S. 199-200:	*Adnotări II* [139]:
Aber der Mensch kann sich »wandeln«; auch der »Philo- soph« – er kann, wenn auch nicht christlich-fteobgi'scli, doch christ- lich-sentimental, werden und aus dem »Scheitem«, das vom Ver- zicht auf das unbekannte Denken lebt, eine Religion machen. Das ist alles în der Ordnung bei der heutigen Zerriittung der Atmo- sphăre des Denkens, aus welcher Zerriittung der **»Nationalsozial- ismus«** sehr rasch und unauf- haltsam *eine* **der Abirrungen ins Verbrecherische wurde.** Wenn man nun die Deutschen von dieser Pest **reinigt,** was bleibt denn? Etwa das **Reine?**	Dar omul se poate „schimba”; chiar şi „filozoful” – el poate deveni creştin-sentimental, dacă nu *creştin-teologic,* şi poate face o religie din „eşecul” ce constă în re- nunţarea la reflecţia care îi rămîne necunoscută. Acest lucru este în deplin acord cu degradarea de astăzi a atmosferei gîndirii, din care s- a născut **„naţional- socialismul”** şi a devenit rapid şi inexorabil **o aberaţie criminală.** Dacă vindecaţi germanii de această ciumă, ce mai rămîne? Rămîne oare **pu- ritatea ca atare?** Mai curînd mlaştina cumplită a fricii anistorice de a gîndi de mai înainte.

Anmerkungen II [154-155], S. 209:

Im **»Nationalsozialismus«,** d. h. în der erbărmlichen Abirrung sei- nes Wesens, wurde »der Geist« nur verachtet – das war wenigs- tens eindeutig. Jetzt aber wird er geistiger- und

»geistlicher«-wei- se ruiniert. *Adnotări II* [154-155]:

în **„naţional-socialism”,** adică în aberaţia jalnică a fiinţei sale, „spiritul” era doar dispreţuit – cel puţin asta era clar. Dar acum este ruinat ca spirit şi din punct de vedere „spiritual”.

Adnotări II, p. 139 [GA 97, pp. 199-200]

35
5

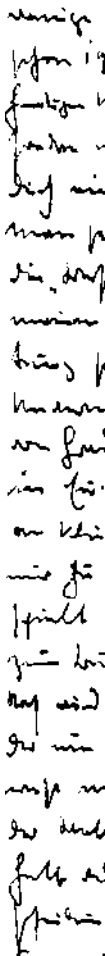

Adnotări III, p. 47 [GA 97, pp. 250-251]

35
6

») Ajf-J **WH, p^ A^, Iv^. ixHMji— ^y^'**
p^^^x.^^^_ .- p fi -f. n^—

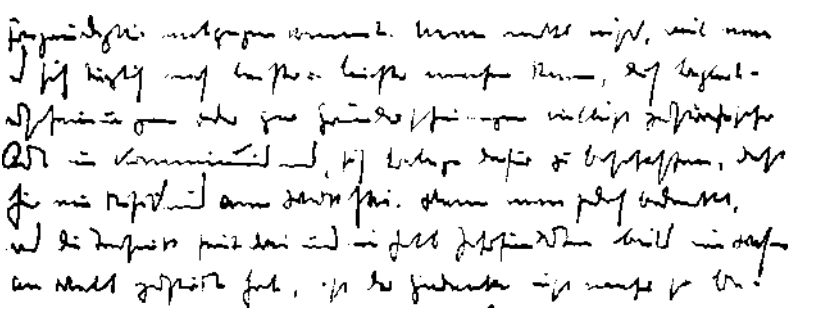

Adnotări III, p. 47 [GA 97, pp. 250-251]

Anmerkungen III [46-47], S. 250-251:

Man sehe sich das ratlose Gezap- pel an, mit dem heute die »West- mächte« Europapolitik machen. Manche von ihnen meinen, wir lebten noch im 17. Jahrhundert. Die Verantwortung solcher Ge- dankenlosigkeit, oder ist es schon mehr: Unvermogen des Den- kens?, ubersteigt um viele tau- sende von Graden **das unver- antwortliche Unwesen, mit dem Hitler în Europa umhertobte.** Sta- lin braucht nur ein Geringes mehr an Klugheit ins Spiel zu bringen als **Hitler:** er braucht nur zu war- ten. Die Torheit seiner nicht erst heutigen Gegner spielt ihm alles zu. Deren erste Niederlage, dafi er sie nämlich zum Blindnis mit sich brachte, hat schon alles ent- schieden. [...]
Zwar I ist dieser Weg der billigs- te, um sich von seiner damaligen **Ahnungslosigkeit** zu distanzie- ren und sie gar noch zu heroisie- ren; denn, sagt man, **Hitler ist zur Katastrophe geworden.** Nein – ihr Tugendbolde, eure **Ahnungslosigkeit** und **Kurzsichtigkeit,** die nicht weiter sah als bis zu den Aufmärschen und zum Teii iiblen Erscheinungen, die euch und eure Behäbigkeit storten, die nicht zuliefi, dafi ihr liber euch hinaus und liber **Hitler** hinaus dachtet, der doch selber nur ein

Adnotări III [46-47]:

Aruncaţi o privire la nemulţumirea neputincioasă cu care „Puterile occidentale” fac acum politica europeană. Unii dintre ei cred că trăim încă în secolul al XVII-lea. Cine poartă răspunderea unei astfel de lipse de gîndire – sau avem de a face cu încă mai mult: cu incapacitatea de a gîndi? – care **depăşeşte neesenţa lipsită de responsabilitate cu care Hitler zburdă prin Europa.** Stalin trebuie doar să aducă în joc un pic mai multă inteligenţă decît **Hit**ler: trebuie doar să aştepte. Nebunia adversarilor săi de astăzi şi de altădată îi face jocul. Prima lor înfrîngere, şi anume faptul că i-a determinat să intre într-o alianţă cu el, a decis deja totul. [...]

Deşi I acesta este cel mai facil mod de a vă distanţa de **ignoranţa** voastră din acel moment şi chiar de a o eroiza; pentru că, se spu**ne, Hitler a devenit o catastrofă.** De fapt, problema a fost aşa-zisa voastră înţelepciune, **ignoranţa, lipsa voastră de prevedere, care** nu v-au permis să vedeţi mai departe de marşurile şi incidentele uneori urîte, care v-au deranjat căci nu v-au mai lăsat să vă complăceţi pur şi simplu, şi care nu v-a permis să gîndiţi dincolo de dvs. şi dincolo de **Hitler –** el

Merkzeichen des Weltalters war, weshalb er zum Verhăng- nis wurde, nur durch **Daneben- stehen** oder durch **verspătetes Revoltieren,** an ihm **vorbeizu- kommen.** Das heutige christlich-li- berale Weltverhăltnis zum Kommunismus ist genau so toricht imd **ahnungslos** und – selbstge- făllig, wie das Gebahren der allzu gescheiten und vornehmen biir- gerlichen Herren în Deutschland gegeniiber dem **Nationalsozial- ismus.** Man merkt immer noch nicht, während man sich von dem verruchten System aushalten lieB und Berufungen durch seine Minister annahm und fur sie auf Rei- sen ging, daB în diesen **wuchti- gen und brutalen Erscheinungen** das eigene technische Weltwesen, în dem die biirgerlich-industrielle Gesellschaft steckt, dieser în seiner eigentlichen und d. h. produktiven Fragwiirdigkeit entgegenkommt.

însuşi doar un **semn al epocii.** Tocmai de aceea a fost fatal să faci **abstracţie** de el, stînd pur şi simplu **pe margine** sau **exprimîn- duţi tardiv revolta.** Relaţia creş- tin-liberală de astăzi cu comunismul este la fel de nechibzuită şi prostească, o expresie a mulţumirii de sine, ca şi raportarea domnilor burghezi excesiv de inteli- genţi şi nobili din Germania faţă de **naţional-socialism.** încă nu observă nimeni, în timp ce lăsaţi sistemul malign să funcţioneze şi acceptaţi numirile de la miniştri şi călătoriţi în numele lor, că aces**te manifestări masive şi brutale** sînt expresia esenţei lumii tehnicii, al cărei caracter chestionabil, adică autentic şi productiv, îi scapă

cu totul.

Anmerkungen III [57-58], S. 258:

Vielleicht kommt eines Tages doch jemand dahinter, dafi in der Rek- toratsrede von **1933** der Versuch gemacht wurde, diesen ProzeB der Vollendung der Wissenschaft in der Verendung des Denkens vorauszudenken, Wissen als We- senswissen wieder ans Denken zu bringen, **nicht aber an Hitler auszu-l liefern.** Warum lieB denn die **Partei** in allen Dozentenlagern

Adnotări III [57-58]:

Poate într-o zi cineva va înţelege că în discursul rectoral din 1933 a fost vorba despre încercarea de a gîndi în avans acest proces de de- săvîrşire a ştiinţei ce presupune sfîrşitul gîndirii, de a readuce la nivelul gîndirii cunoaşterea în ca- litatea ei de cunoaştere esenţială, şi **nu de a o livra lui Hitler.** De ce a combătut **partidul** acest discurs în toate cercurile savante?

TP

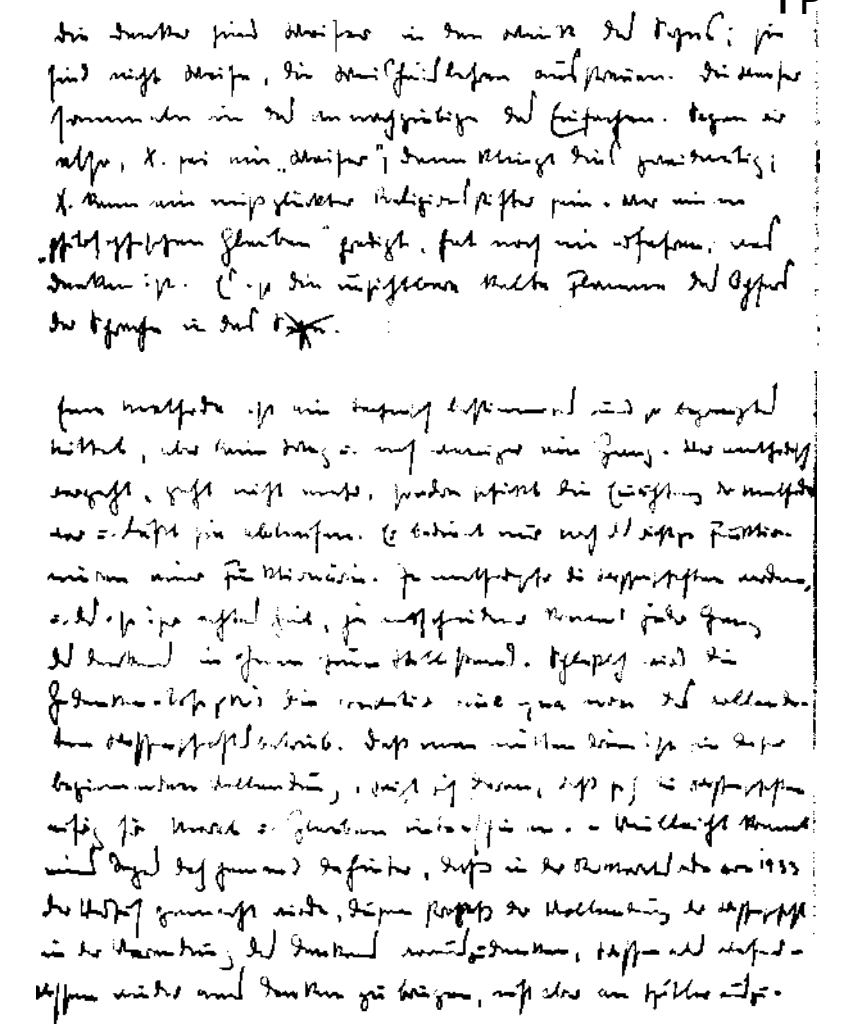

Adnotări III, p. 57 [GA 97, p. 258]

36
1

r

Y^LL ţS **i*^»i< ^*" ^^1 Ar**

-"Li H ^|- ^H[1] 1
■^ ^yHp^y* * ^ ^
H'^ K/ ***>T/ţJ*** 4.

^ *^| K. (U Hi. [4 Ju |i^. ^J ^«pJ

Adnotări III, p. 58 [GA 97, p. 258]

diese Rede bekämpfen? Doch wohl nicht deshalb, weil sie, wie die **Weltoffentlichkeit** vorgibt, **die Universität an den Nationalso- zialismus verraten hat.**

în mod sigur nu din cauza faptului că discursul **ar fi trădat Universitatea, livrînd-o naţional-socialismului, aşa cum pretinde opinia publică.**

Anmerkungen III [125], S. 307:

Das **Unheil** der Verwahrlosung liegt nicht în der ungepflegten Sprache; es hat sich în der gepfleg- ten fast noch gefährlicher eingenistet. Das **Unheil** besteht darin, dafi die Sprache, ob gepflegt oder ungepflegt, nicht mehr Sprache ist, noch nicht Sprache sein kann.

Adnotări III [125]:

Dezastrul neglijării nu constă într-un limbaj neîngrijit, ci s-a cuibărit în cele bine îngrijite, într-o manieră aproape mai periculoasă. **Dezastrul** este că limbajul, fie cultivat, fie neîngrijit, deja nu mai este limbaj şi nici nu poate deveni limbaj.

Anmerkungen III [129], S. 309:

Gleichwohl diirfen wir dieses Furchtbare der Verworfenheit des Menschen nur am Rande der äufiersten Verweigerung der Wahrheit des Seyns erwähnen; denn schon ist în der Verweigerung das Einstige der ereignenden Enteig- nis gedacht als die Stille des Rat- sals, der gegeniiber die Verwir- rende **Verwiistung** des Erdballs în die Verwahrlosung doch nur das nichtige Nichts bleibt, das be- zeugt, dafi es mit dem Seienden, das vermeintlich în seiner Realität fiir sich genommen sei, gera- de nichts ist. Vermutlich ist dies so, weil es sogar mit dem Seyn nichts ist, weil das Seyn als das Seyn des Seyns ist: die Eschatolo- gie seiner selbst aus dem Ereignis des Brauchs.

Adnotări III [129]:

Cu toate acestea, nu putem menţiona decît incidental acest fapt teribil al decăderii omului ca expresie a retragerii şi refuzului de sine complete a adevărului fiinţei; căci deja în acest refuz, caracterul unic al

evenimentului care survine retrăgîndu-se este gîndit ca tăcere a discursului, faţă de care **pustiirea** înnebunitoare a lumii abandonate nu este altceva decît nimicul nimicitor, care dă mărturie de faptul că fiinţarea luată în sine, privită sub aspectul realităţii ei, este tocmai nimic. Acest lucru se datorează, probabil, faptului că pînă şi fiinţa este nimic, că fiinţa este fiinţă a fiinţei: eshato- logie de sine pornind de la evenimentul originar al nevoii-de.

Anmerkungen III [137], S. 315: Noch haben wir wenig Mut, dem **Unheil,** das die Wissenschaft be- fdrdert, ins Gesicht zu sehen und mit dem Durchdenken dieses Ge- schicks ernst zu machen [...]	*Adnotări III* [137]: Nu avem încă destul curaj să înfruntăm **calamitatea** provocată de ştiinţa modernă şi să luăm în serios reflecţia cu privire la acest destin [...].

Anmerkungen IV [62], S. 369: *Zur Gdtterlehre.* – Jehova ist derje- nige der Gdtter, der sich anmaflte, sich zum **auserwählten Gott** zu machen und keine anderen Gdtter mehr neben sich zu dulden. Die Wenigsten erraten, wie dieser Gott auch so noch und zwar not- wendig sich unter die Gdtter rech- nen mufi; wie kdnnte er sonst sich aussondem. Daraus wurde dann der eine einzige Gott, aufier dem (praeter quem) iiberhaupt sonst keiner sei. Was ist ein Gott, der sich gegen die anderen zum aus- erwählten hinaufsteigert?	*Adnotări IV* [62]: *Despre discursul privitor la zei.* – le- hova este unul dintre zeii care a pretins că este zeul ales, şi care nu mai tolerează alţi zei lîngă el. Puţini înţeleg cum trebuie acest zeu chiar şi aşa numărat printre zei; cum ar putea fi altfel? Căci din rîndul lor a apărut acel zeu unic, cu excepţia căruia *(praeter quem)* nimeni altcineva nu poate avea caracter divin. Ce este un Dumnezeu care se proclamă drept cel ales împotriva celorlalţi? în orice caz, el nu este niciodată „Dumnezeul" prin excelenţă, asta

Anmerkungen IV [99-100], S. 394-395: Oder gehdrt gar beides zusam- men im andenkenden Denken? Doch wie halt man es mit Nietz- sches Philosophie? Man schmäht sie und halt sie mit der Beseiti- gung des	*Adnotări IV* [99-100]: Sau ambele fac parte împreună din procesul de gîndire reflexivă? Dar ce am putea spune despre filozofia lui Nietzsche? Filozofia sa este condamnată şi considera- tă depăşită odată cu

3
6
5

fiir iiberwunden. Oder sie sagen, Nietzsches Denken sei nicht so schlimm -; dieses, anschei- nend objektive Reden, ist das Schlimmste und gehort mit jener Auslegungsart zusammen, die Nietzsche zu Kierkegaard stellt und diese als Ausnahmen vor- stellt – Ausnahmen von welcher Regel?
([...] Die Nietzsche-Vorlesungen sind weder eine Rechtfertigung des **Nationalsozialismus,** noch ein Angriff auf das **Christentum -.** Sie sind ein Denken, rein um des Denkens willen und d. h. des Zu-Denkenden.)

Anmerkungen V [21], S. 444:

Das deutsche Volk ist politisch, militărisch, wirtschaftlich und în der besten Volkskraft ruiniert, sowohl durchden **verbrecheri- schen Wahnsinn Hitlers** als auch durch den endlich »zum Zuge ge- kommenen« Vernichtunsgwillen des Auslandes. Man mache sich

naţional-socialismului.
Sau se spune că gîndirea lui Nietzsche nu este chiar atît de rea -; acest discurs aparent obiectiv este cel mai rău şi aparţine tipului de interpretare la care Nietzsche apelează în privinţa lui Kierkegaard şi o prezintă drept excepţie – excepţii de la care regulă?
([...] Prelegerile despre Nietzsche nu sînt nici o justificare a **naţional-socialismului** şi nici un atac asupra **creştinismului –** sînt o reflecţie doar de dragul reflecţiei, adică, de dragul a ceea ce trebuie gîndit.)

nichts vor. So toricht es ist, die Geschichte jetzt erst von 1945 ab zu rechnen und liber Unterdrii- ckung und Ungerechtigkeit zu jammern, so toricht ist es, statt dessen erst mit 1933 zu beginnen.

Adnotări V [21]:

Poporul german este ruinat din punct de vedere politic, militar şi econimic, este sleit de cea mai bună energie a

sa, atît de **nebunia criminală a lui Hitler,** cît şi de voinţa de exterminare a celor din afară, care, în cele din urmă, „a fost transformată în fapt”. Să nu ne facem iluzii. Oricît de nechibzuit este să începi să socoteşti istoria începînd abia cu 1945 şi să plîngi de opresiune şi nedreptate, este o prostie la fel de mare să începi cu anul **1933.**

1
1

*$J ^.1^. ^ 'lp ţ^CLjyj ţ HV^kA^ t^Hţ^U^*

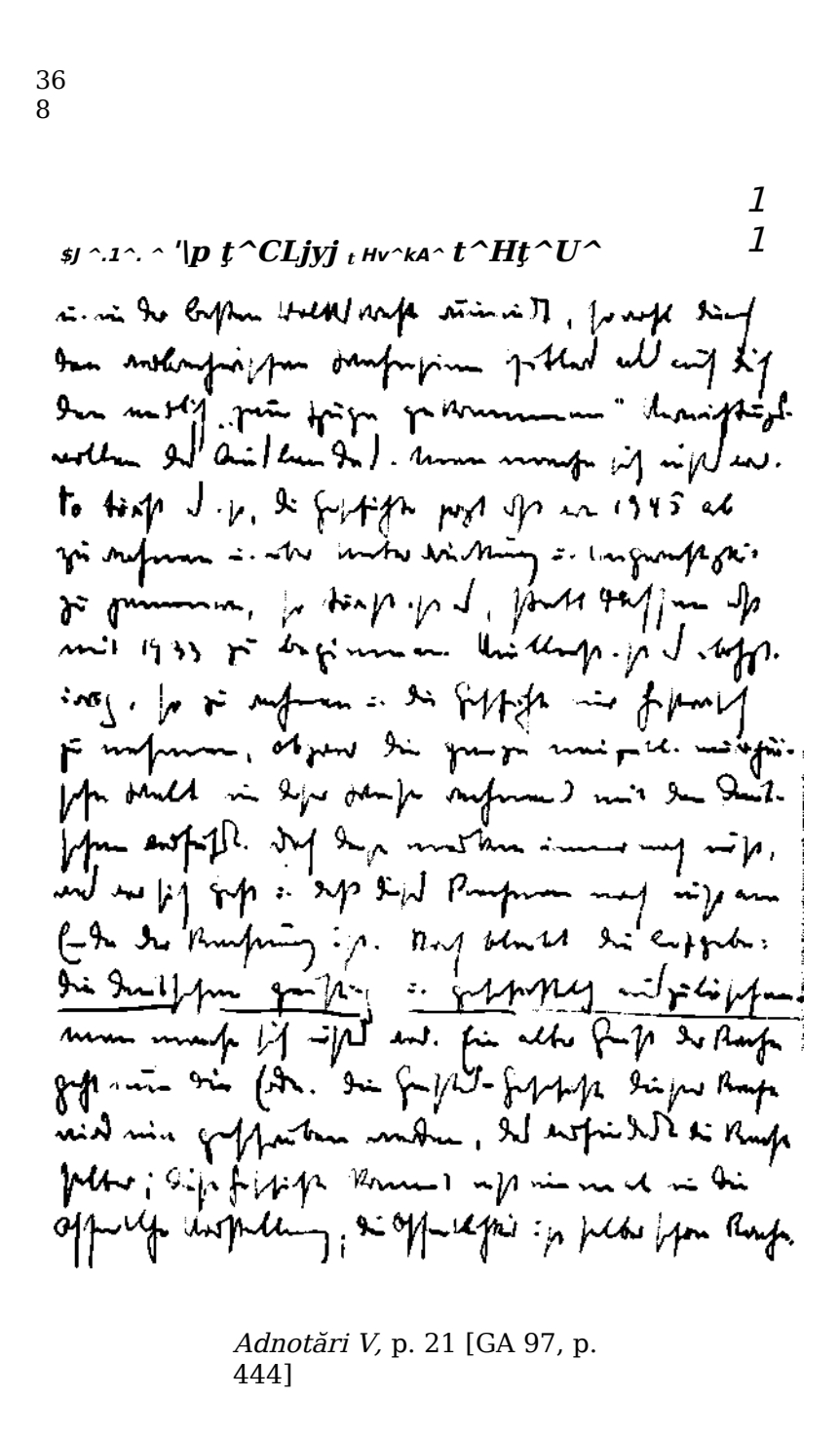

Anmerkungen V [22], S. 445:	*Adnotări V* [22]:
Beruht die Zukunft der Mensch- heit auf der endgiiltigen Ausein-andersetzung zwischen Amerika und Rufiland? Woriiber geht und în welcher Dimension geht sie? Ist sie	Depinde oare viitorul umanităţii de conflictul final dintre America şi Rusia? Ce se întîmplă oare cu el şi în ce direcţie merge? Este ultima etapă spre **devastarea** definitivă?

Anmerkungen V [48-49], S. 460:

Man hat sich în den letzten Jahren oft und heftig dariiber erregt, dafi um **1933** manche **»Intellektuelle«** nicht sogleich **das verbrecherische Wesen Hitlers** erkannten. Es ist schwer auszumachen, ob die- jenigen, die sich zu den **Vorausschauenden** rechnen, sich nicht an ganz anderem gestofien I ha- ben, was nur ihrer **Eitelkeit** und **Herrschsucht** zuwiderging. Ebenso schwer ist zu erbrtern, ob diejenigen, die *fiir* **Hitler** waren, nicht gerade anderes und weiteres und Wesentlicheres sahen und eben nicht am Vordergriin- digen haften blieben. Vielleicht waren einige von *diesen* în einem echten Sinne schon und friiher als die spăteren – *gegen* **Hitler.** Aber solche Uberlegungen neh- men sich nicht als Verrechnun- gen, sondern nur als Hinweis darauf, dafi jetzt die Intellektuellen erst recht und im ganzen vor De- mokratie und politischem

Adnotări V [48-49]:

În ultimii ani s-a discutat foarte înflăcărat faptul că în 1933 unii **„intelectuali”** nu au recunoscut imediat **natura criminală a lui Hitler.** Este dificil să stabilim dacă cei care consideră că au făcut parte dintre cei **prevăzători** nu s-au aflat, de fapt, decît în situaţia de a se confrunta cu ceva care a mers împotriva **vanităţii** şi **poftei lor de putere.** Este la fel de dificil să discutăm dacă cei care au fost *în favoarea* lui **Hitler** nu au văzut, de fapt, altceva,

ceva mai mult şi mai esenţial, ceva care nu a putut fi văzut Ia prima vedere. Poate că unii dintre aceştia au fost, într-un sens mai autentic, şi mai devreme decît cei dintîi – *împotriva* **lui Hitler.** Dar astfel de consideraţii nu trebuie privite ca o încercare de compensare, ci doar ca un indiciu că intelectualii se predau din ce în ce mai mult democraţiei şi creştinismului politic, şi promovează excesiv numai ceea ce se

Adnotări V, p. 21 [GA 97, p. 444]

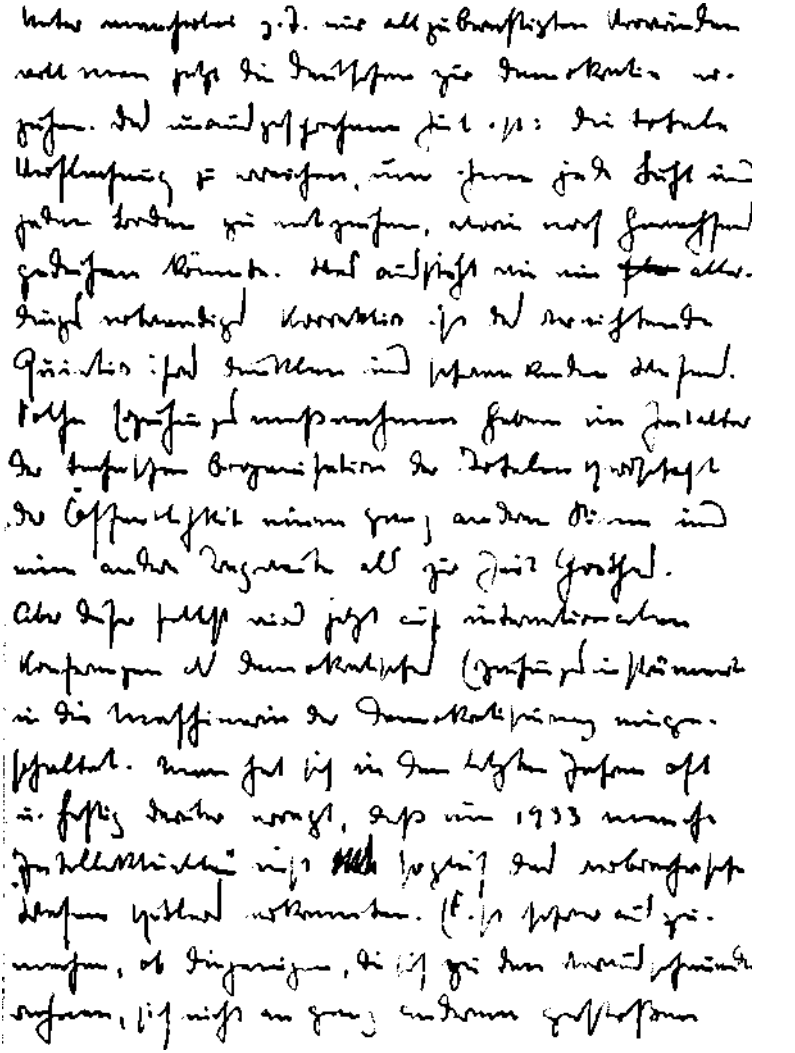

Adnotări V, p. 48 [GA 97, p. 460]

49

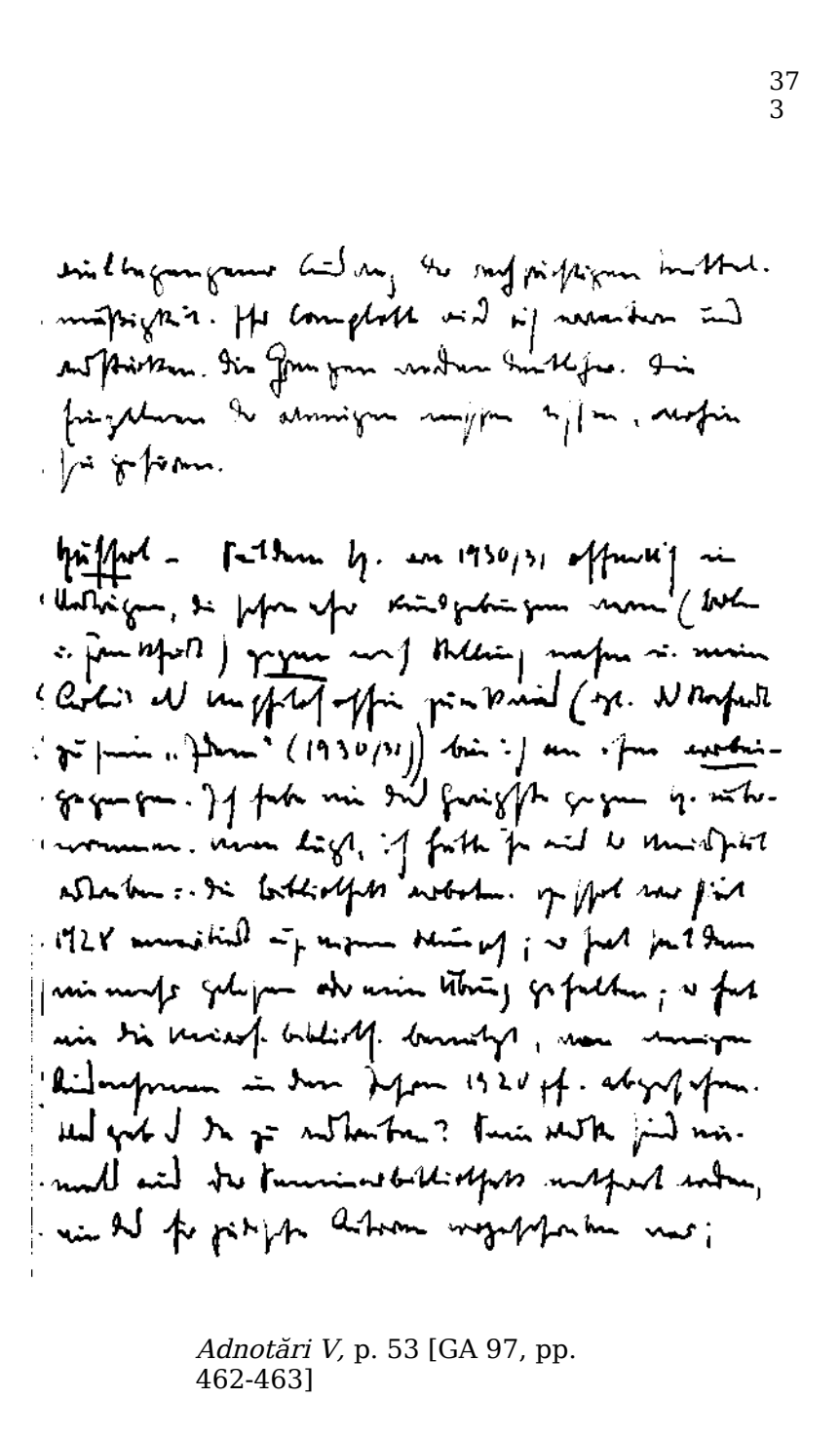

Adnotări V, p. 53 [GA 97, pp. 462-463]

ÎS A

Adnotări V, p. 54 [GA 97, p. 463]

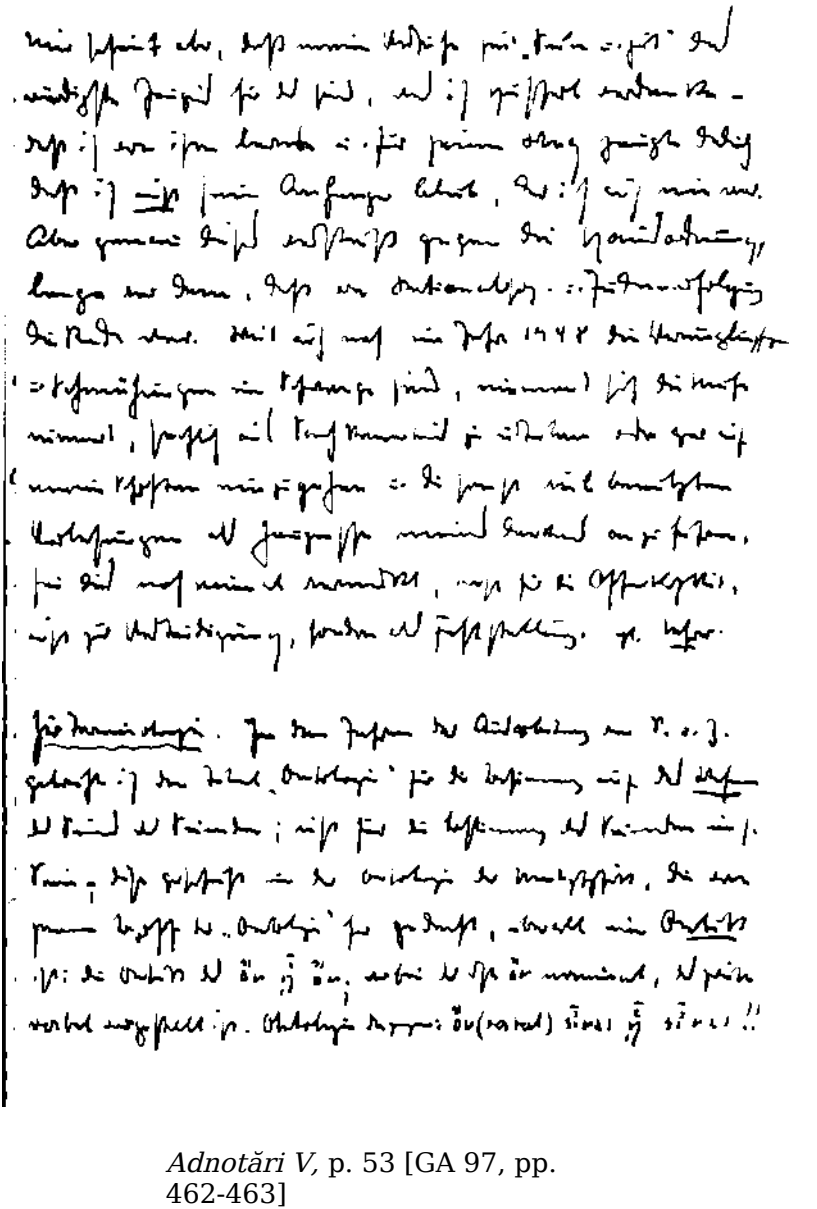

Adnotări V, p. 53 [GA 97, pp. 462-463]

Christentum kapitulieren und iibereifrig nur *das* wollen und befordern, was *man* mit ihnen will. – Es ist ein formliches Ge- laufe nach intemationalen Kon- gressen. Aber **die Herrschaft der offentlichen Meinung ist schon so diktatorisch, dafi jede Uberle- gung dieser Art einfach als »nazistisch« erklärt und damit un- wirksam gemacht wird.**

Anmerkungen V[52-54], S. 462-463:

Husserl. – Seitdem **Husserl** von 1930/31 offentlich în Vortrâgen[1'], die schon eher Kundgebungen waren (Berlin und Frankfurt), *ge- gen* **mich** Stellung nahm und mei- ne Arbeit als Unphilosophie zu- riickwies (vgl. das Nachwort zu seinen »Ideen« (1930/31)), bin ich an ihm *vorbeigegangen.* Ich habe nie das Geringste **gegen Husserl** untemommen. Man liigt, ich hät- te ihn aus der Universität vertrie- ben und die Bibliothek verboten. **Husserl** war seit 1928 emeritiert auf eigenen Wunsch; er hat seitdem nie mehr gelesen oder eine Ubung gehalten; er hat nie die Universitätsbibliothek benutzt, von wenigen Ausnahmen în den Jahren 1920 ff. abgesehen. Was gab es da zu vertreiben? Seine Werke sind niemals aus der Se- minarbibliothek entfernt worden, wie das fiir **jiidische Autoren**

aşteaptă de la ei. Dar **dominaţia opiniei publice este deja în aşa măsură „dictatorială", încît orice consideraţie de acest fel este imediat catalogată drept „nazistă" şi devine astfel irelevantă.**

Adnotări V [52-54]:

Husserl. – De cînd **Husserl** mi s-a opus public în cadrul prelegerilor din 1930/31 (Berlin şi Frankfurt), care au fost mai curînd un mod de a- şi anunţa poziţia, şi mi-a respins activitatea, conside- rînd-o nefilozofică (cf. Epilogul la „Ideen" (1930/31)), am făcut abs- tracţie de el. Nu am făcut niciodată nimic **împotriva lui Husserl.** A circulat minciuna că l-am alungat din universitate şi i-am interzis accesul în bibliotecă. **Husserl** devenise profesor emerit la cererea sa din 1928; de atunci nu a mai

ţinut prelegeri şi nici nu a mai practicat; nu a folosit niciodată biblioteca universităţii, cu cîteva excepţii în anii 1920. De ce să-i fi interzis accesul? Lucrările sale nu au fost niciodată scoase din biblioteca seminarului, aşa cum s-a cerut în cazul **autorilor evrei; I** nici nu au fost introduse **cărţi naţional-socialiste,** vorgeschrieben war; I sowenig wie je ein **nationalsozialistisches Buch,** z.[um] B.[eispiel] A. Ro- senberg[1'] und dergleichen, ange- schafft oder, wie vorgeschrieben und auch în den ubrigen Semina- ren befolgt war, ein **»Fiihrerbild«** aufgehângt wurde. **Ich nenne dies nicht zur Verteidigung, nur als Feststellung,** wozu auch dieses gehort, daB ich zwischen 1933 und 44 genau wie friiher în der gleichen Sachlichkeit auf die Be- deutung der Phănomenologie Husserls und die Notwendig- keit des Studiums der »Logischen Untersuchungen« hingewiesen habe. Es ist nie ein Wort der Kri- tik, was ja moglich und berechtigt und kein Verbrechen gewesen wăre, gefallen, weder în den Vor- lesungen noch în den Ubungen. Ich bin an **Husserl** vorbeigegan- gen; das war eine **schmerzliche Notwendigkeit.** Man hătte auch jede andere Haltung von mir nur als hdfliche Geste ausgelegt. Wer aber von verabscheuungswiirdi- gem Verrat redet, weiB nicht, daB er nur Rache redet und von dem, was friih geschah, nichts weiG: daB mein eigener Weg des Den- kens als Abfall ausgelegt wurde, daB man zur Propaganda die Zu- flucht nahm, als mein Weg an- ders nicht aufzuhalten war. Man inszeniert jetzt eine grofie Ge- schichtsfălscherei.

ca cea a lui A. Rosenberg şi altele asemenea, şi nici nu am pus în sala de seminar, aşa cum au făcut ceilalţi profesori, o **„fotografie a** Fiihrer”-ului. **Nu spun asta pentru a mă apăra, ci doar ca o constatare.** Merită adăugat aici şi că între 1933 şi 1944, la fel ca înainte, am subliniat importanţa fenome- nologiei lui Husserl şi necesitatea studierii „Cercetărilor logice” cu aceeaşi obiectivitate. Nu a existat niciodată un cuvînt de critică, care ar fi fost posibil

şi justificat şi nu ar fi fost infracţiune, nici în prelegeri şi nici în seminare.

Am făcut abstracţie de **Husserl;** asta a fost o **necesitate dureroasă.** Orice altă atitudine din partea mea ar fi fost interpretată doar ca un gest politicos. Dar cine vorbeşte despre trădare dispreţuitoare nu ştie că vorbeşte doar din răzbunare şi nu ştie nimic din ceea ce s-a întîmplat mai devreme: că modul meu de gîndire a fost interpretat ca rebut. Unii s-au refugiat în propagandă tocmai pentru că drumul meu nu putea fi altfel oprit. Acum se pune în scenă o mare falsificare a istoriei.

Mir scheint aber, daB meine Ver- suche seit »Sein und Zeit« das wiirdigste Zeugnis fur das sind, was ich **Husserl** verdanke – daB ich von ihm lernte und fiir seinen Weg zeugte dadurch, dafi ich *nicht* sein Anhänger blieb, der ich auch nie war. Aber genau die- ses verstieB gegen die Hausord- nung, lange vor dem, dafi von **Nationalsozialismus** und **Juden- verfolgung** die Rede war. Weil auch noch im Jahre **1948** die **Ver- unglimpfungen** und **Schmähun- gen** im Schwange sind, niemand sich die Miihe nimmt, sachlich aus Sachkenntnis zu urteilen oder gar auf meine Schriften einzuge- hen und die sonst viei benutz- ten Vorlesungen als Zeugnisse meines Denkens	Mi se pare însă că încercările mele de după „Fiinţă şi timp" sînt mărturia cea mai demnă a ceea ce datorez lui **Husserl.** Am învăţat multe de la el, iar pentru valabilitatea perspectivei sale filozofice stă tocmai faptul că *nu* am rămas adeptul său, ceea ce nici nu am fost, de fapt, niciodată. Dar tocmai prin aceasta am încălcat regulile general valabile cu mult înainte de a se vorbi despre **naţional- socialism** şi **persecuţia evreilor.** Chiar şi în **1948, calomniile** şi **insultele** sînt încă la ele acasă, nimeni nu îşi dă silinţa să judece obiectiv, pornind de la fapte sau chiar să meargă în scrierile mele şi să citească prelegerile mele, altfel foarte citite, ca mărturii ale gîndirii mele. Tocmai de aceea, mai spun toate acestea

[ac] Cf. Edmund Husserl, *Phänomenologie und Anthropologie,* în *Aufsätze und Vorträge (1922-1937),* Hua XXVII, Hrsg. Thomas Nenon şi Hans Rainer Sepp, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht ei al. 1989, pp. 164-181 [GA, ed.].

[a(] Alfred Rosenberg, *Der Mythus des XX. Jahrhunderts,* Hoheneichen-Verlag, Miinchen, 1930 [GA, ed.].

Anmerkungen V [85], S. 481: Der letzte Akt der **Verwustung.** Der Roman im Ubergang zur Be-	*Adnotări V* [85]: Actul final al **pustiirii.** Romanul care devine reportaj.

Anmerkungen V [90], S. 483:	*Adnotări V* [90]:
Das **Unheil** der Psychologie – sie ist die populare und gemei- ne Form des Subjektivismus – sie verlangt noch weniger Nachden- ken und gibt den Anschein einer letzten Uberlegenheit einer letzten Reserve	**Dezastrul** psihologiei – **ea** este forma populară şi obişnuită a subiectivismului – pretinde mai puţină reflecţie şi dă impresia unei superiorităţi finale, a unei ultime rezerve.

Anmerkungen V [137], S. 509:	*Adnotări V* [137]:
Alle **Feinde** sind eintrăchtig în ihrer Feindschaft; sie verschlei- ern diese oder bekennen sie în den verschiedensten Formen. Ins Ganze gesehen leisten sie der **Barbarei** der »neuen Welt« den be- quemsten **Vorschub** und zdgern dann auch nicht, mit dieser ihre gemeinsame	Toţi **adversarii** sînt unanimi în ostilitatea lor; o deghizează sau o mărturisesc sub diferite forme, în cele din urmă însă, ei oferă cel mai comod **impuls** pentru **barbaria** „lumii noi”, şi nu ezită să-şi facă din asta o cauză comună.

Anmerkungen V [143], S. 512:	*Adnotări V* [143]:
Inzwischen gerăt das Tun des Ackerbauers, der Landwirt ist, în die Zangen der **Industrietech- nik** und erledigt seine Geschăf- te rasch în moglichst wenig Ta- gen und Stunden mit moglichst viei Gewinn mit immer rascheren **Maschinen.** Inzwischen verlăuft im	între timp, munca fermierului, care este proprietar de teren, a intrat în malaxorul **tehnologiei in- dustriale,** care o rezolvă rapid, în cît mai puţine zile şi ore, pentru a scoate cît mai mult profit cu **maşini** din ce în ce mai rapide. între timp, pe drumul de pămînt se văd urme de tractoare. Această **pustiire**

Pasajele de text citate la începutul acestei secţiuni au fost adunate laolală pornind de la o imagine exhaustivă de

ansamblu asupra caietelor de manuscrise colectate în volumul 97 al operelor complete. Luarea în considerare a acestora ar fi suficientă pentru a înţelege comentariile lui Heidegger din perioada 1942-1948 în mod clar şi echilibrat – nu prin generalizări eronate ale unor *Adnotări* scoase din context. Mai mult, s-a dovedit a fi necesar să redăm aici, fără excepţie, toate pasajele de text în care se ce arată clar şi neechivoc cum Heidegger a respins în modul cel mai deplin nebunia criminală a lui Hitler, care apoi a făcut ravagii în Europa, subliniind în acest context faptul că toate aceste „nu *(nicht)* erau «justificate» istoric *(geschicktlich)". (Adnotări II* [62-63]). Luarea de poziţie hotărîtă a lui Heidegger „împotriva" *(gegen)* lui Hitler este caracterizată de termeni foarte duri, precum „diabolic", „natură criminală" şi „nebunie criminală", ce constituie caracteristicile principale ale iresponsabilităţii, care apoi s-a revărsat fără măsură asupra întregii lumi: „Hitler a devenit o catastrofă *(Katastrophe)" (Adnotări III* [47]).

În caietele de manuscrise citate aici, Heidegger face cîteva constatări în privinţa lui Hitler, care erau, de altfel, cunoscute tuturor. Cu toate acestea, ceea ce este evident şi cu neputinţă de trecut cu vederea nu poate fi în sine un motiv de a pune întrebări în mod responsabil cu privire la modul în care nu numai Germania, ci şi întreaga Europă au ajuns atunci pe marginea pră- pastiei. Problema nu ar trebui să se limiteze la apărarea împotriva terorii naţional-socialiste: cititorul acestor comentarii ar trebui să poată lua o minimă distanţă faţă de ele, altfel riscă să nu le înţeleagă sensul. în ochii lui Heidegger, catastrofa declanşată de Hitler prin sălbăticia politică naţional-socialistă este semnul distinctiv al ne-esenţei unei lumi în care nimeni nu mai are curajul de a gîndi. Dincolo de distrugerea vizibilă şi incontestabilă dezlănţuită de Hitler, Heidegger analizează critic responsabilitatea istorică ce revine Americii şi Rusiei. Raţionamentul său este în mare parte provocator: „Presupunînd că Hitler şi acoliţii săi nu ar fi fost corupţi de putere şi din dorinţa de a ajunge Ia ea (o idee care este expresia unei «gîndiri» non-istorice), realitatea Americii şi a Rusiei, aşa cum este ea, ar fi în cea mai mică măsură diferită, privită în caracterul ei esenţial?"

(Adnotări II [62-63]). în acest sens, nu doar Hitler, naţional-socialismul şi realitatea Americii şi a Rusiei sînt supuse unei aprecieri critice, ci şi modul în care aceştia au administrat perioada postbelică. Potrivit lui Heidegger, denazificarea nu este un panaceu. Germania nu are doar o singură problemă, ce poate fi rezolvată prin eliminarea celor care au contribuit la răspîndirea nebuniei criminale a lui Hitler – aici Heidegger se referă, în mod expres, la **„Hitler şi acoliţii săi** *(seine Helfershelfer)|".* Iar motivul pentru care Heidegger susţine acest lucru este, printre altele, faptul că în acest fel nu se ajunge la o reflecţie serioasă în privinţa motivelor reale pentru care s-ar fi putut produce o astfel de catastrofă.

De asemenea, Heidegger discută amploarea daunelor cauzate de „ignoranţa istorică" a naţional-socialismului şi de „tot ceea ce este superficial şi incontestabil hidos în privinţa funcţionarilor de partid" *(Adnotări II* [40-41]). Naţional-socialismul şi „aberaţiile criminale" *(Adnotări II* [139]) au contribuit la sistematizarea brutalităţii lui Hitler prin lagărele de exterminare. în această privinţă, următorul extras din *Adnotări I* [75] este exemplar: „Opinia că cineva se poate răzbuna pe un popor şi, prin urmare, trebuie să se răzbune se loveşte de noi". Ceea ce s-a întîmplat în lagărele de exterminare „nimeni nu va putea scuza niciodată în viitor" *(Adnotări I* [151]); oribilele camerele de gazare sînt crimele cele mai reprobabile. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că Heidegger descrie antisemitismul ca fiind „nechibzuit şi reprobabil" *(Adnotări II* [77]); această notă nu face decît să sublinieze măsura în care Heidegger este străin de aceste modele de gîndire, şi cu atît mai mult de atacurile cele mai brutale ale regimului, care au provocat daune ireparabile poporului evreu şi rasei umane.

în prezenta secţiune, referinţele la iudaism trebuie să fie întotdeauna privite în contextul tuturor textelor examinate: „Pornind
de aici trebuie să stabilim ce înseamnă memoria primului început în limba greacă pentru a gîndi esenţa primordială ascunsă a istoriei Occidentului, care a rămas în afara iudaismului *(Judentum),* adică a creştinismului

(Christentum)" (Adnotări I [29-30]). *Iudaismul (Judentum),* cu alte cuvinte, *creştinismul (Christentum)* – potrivit lui Heidegger, ambele rămîn în afara istoriei fiinţei, care se întinde între *primul început* (care datează din perioada gîndito- rilor greci) şi *celălalt început,* pe care germanii trebuiau să îl iniţieze. De aici rezultă că nimic nu poate fi privit ca un absolut izolat, nelimitat, şi asta din mai multe perspective: la fel cum *iudaismul* nu poate fi disociat de *creştinism* (cu care este întotdeauna în legătură), iudaismul şi creştinismul nu pot fi încadrate niciodată în gîndirea onto-istorică, potrivit perspectivei lui Heidegger. Acest lucru dovedeşte că afirmaţiile redactorului german al caietelor de manuscrise nu mărturisesc decît propria sa incapacitate de a stăpîni liantul teoretic dintre *primul* şi *celălalt început.* „Acesta *[die Judenschaft]* este, în perioada Occidentului creştin, adică a metafizicii, principiul distrugerii *[Zerstorung]",* ni se spune în *Adnotări I* [29-30]). Aici iese în evidenţă unitatea indisolubilă a iudaismului şi – nu numai a creştinismului, ci şi a Occidentului creştin, adică a metafizicii – şi de aceea Heidegger adaugă, atunci cînd vorbeşte de Occidentul creştin, expresia: „adică metafizica". Aşa cum iudaismul nu poate fi separat de Occidentul creştin, este la fel de imposibil să fie inserat în metafizică: afirmarea contrariului ar falsifica cu bună ştiinţă textele – aici ca în alte părţi. Dacă falsifici textele prin lectura personală, există riscul ca întreaga gîndire a lui Heidegger să fie deformată. Faptul că iudaismul a fost „principiul distrugerii" conform lui Heidegger ar trebui înţeles pe baza criticilor pe care le formulează la adresa Occidentului creştin şi a epocii moderne. Mai mult, „principiul distrugerii", aşa cum a fost arătat de mai multe ori în analizele noastre, este un principiu care doreşte să menţină caracterul imuabil al fiinţi- tăţii prin conservarea autosuficienţei sale.

„Distrugerea" trebuie înţeleasă în sensul că fiinţitatea fiinţei se detaşează complet de fiinţă. A avansa ipoteza că volumele de *Adnotări* ar trebui citite ca şi cum un principiu al „distrugerii" ar putea fi identificat în poporul evreu înseamnă să nu poţi înţelege categoriile şi expresiile lui Heidegger, care au o formă foarte concisă. Ipoteza

prezentată şi apoi susţinută, potrivit căreia Heidegger a fost mai mult sau mai puţin implicat în exterminarea evreilor, neagă comentariile adunate în volumul 97 chiar mai clar şi fără ambiguitate. Cînd citeşti aceste texte, înţelegi foarte clar că Heidegger nu a vrut să justifice acuzaţiile împotriva lui: întoarcerea lui hotărîtă împotriva lui Hitler, denunţarea naţional-socialismului şi nebunia celor care au luat parte la persecuţia planificată a evreilor – atunci, ca şi mai înainte – nu poate fi trecută cu vederea, lăsînd la o parte faptul că „opinia publică", „domnii" din universitate, colegii săi „carierişti" au deformat faptele cu calomniile lor şi au contribuit astfel Ia *punerea în scenă a unei mari falsificări istorice.* Ceva de genul acesta s-a întîmplat cînd rectoratul său a fost interpretat în sens politic: Heidegger este fericit să admită că a fost o „eroare" *(Irrtum),* dar adaugă, de asemenea, că este necesar „ca nimeni să nu îşi facă o reprezentare greşită în privinţa acestei erori" *(Adnotări II* [58]). în volumule de *Adnotări I-III* şi *V,* Heidegger revine aproape compulsiv la eroarea rectoratului său, ca şi cum ar voi să sublinieze în ce măsură propria sa modalitate teoretică de gîndire rămîne străină „mişcării" de la bun început, în timp ce propriile idei au dat naştere la neînţelegeri recurente. Merită adăugat că Heidegger nu a fost scutit de falsificarea faptelor operată de adversarii săi în ceea ce priveşte relaţiile sale cu filozoful evreu Edmund Husserl: ne confruntăm şi în această privinţă cu manipularea şi deformarea evenimentelor istorice, astfel că Heidegger se simte obligat să ofere informaţii precise, care scapă însă opiniei publice care a dobîn- dit un caracter dictatorial. Cu toate acestea, Heidegger precizează foarte clar că comentariile sale nu sînt destinate „publicului"
(Offentlichkeit): nu îi sînt destinate, în măsura în care comentariile sale rămîn inaccesibile celor care sînt prizonierii înţelegerii *prealabile,* specifice unei vieţi centrate pe sine, şi care folosesc armele unei cunoaşteri trunchiate pentru a da impresia că sînt stăpîni pe subiect şi că vorbesc în cunoştinţă de cauză. Este imposibil să pretinzi că Heidegger a fost înţeles, odată ce ai ajutat la crearea unei confuzii catastrofale. Dacă lăsăm lucrurile să

ajungă pînă în acest punct, putem întrevedea apariţia unei noi manifestări a aroganţei dictaturii deplinei lipse de sens, cu care opinia publică este satisfăcută.

însemnările făcute de Heidegger în anii 1948 în privinţa lui Husserl *(Adnotări V* [52-54]) vor fi preluate într-un volum de *Discursuri* din 1950, care poate fi găsit mai tîrziu sub forma unei colecţii de texte în rîndul *Operelor Complete,* în volumul cu numărul XVI. Merită să redăm aici întreg acest *discurs,* pentru că lămuririle oferite în cadrul său clarifică o dată în plus *raportarea* lui Heidegger la naţional-socialism şi la studenţii săi evrei. în ceea ce priveşte ceea ce ne-a lăsat Heidegger în caietele de însemnări ce corespund volumului 97 al Operelor Complete, acest material este interpretat *destul de agresiv* în acea perioadă, astfel încît el însuşi schimbă uşor cîteva afirmaţii anterioare despre relaţia sa cu Husserl („maestrul meu"). Să-l lăsăm pe Heidegger să vorbească:

> „Nu am făcut niciodată parte din S.A. sau din S.S., şi nu am fost niciodată membru al vreunei alte asociaţii militariste; prin urmare, nu am purtat niciodată o uniformă – cu excepţia celor 4 ani în care am purtat uniforma de soldat în timpul Primului Război Mondial.
>
> Niciodată nu am avut – înainte sau după 1933 – relaţii personale şi nici nu am comunicat în scris cu birourile de partid sau cu activişti ai mişcării naţional-socialiste. Chiar şi în timpul cît am ocupat funcţia de rector, am intrat în contact numai cu cîţiva oameni de partid de cîteva ori, şi doar la ocazii oficiale.
>
> Nu am participat niciodată la nicio măsură antisemită; dimpotrivă: am interzis apelul antisemit din 1933 de la corpul studenţilor naţional-socialişti la Universitatea Freiburg, precum şi demonstraţia împotriva unui profesor evreu. Am susţinut cît mi-a stat în putinţă studenţii mei evrei plecaţi în străinătate; recomandările oferite de mine le-au fost de folos în multe privinţe.
>
> Faptul că eu, în calitate de rector, aş fi interzis accesul

lui Husserl la universitate şi în bibliotecă este o calomnie deosebit de urîtă. Nu am încetat niciodată să-l privesc pe Husserl ca pe profesorul meu, cu recunoştinţă şi adoraţie. Cu toate acestea, munca mea filozofică s-a îndepărtat de poziţia sa în multe feluri, astfel încît Husserl m-a atacat chiar public, în celebrul său discurs din 1931, ţinut în marea sală a sporturilor din Berlin. Astfel, prietenia noastră a avut de suferit cu mult înainte de 1933. Cînd a apărut prima lege împotriva evreilor, în 1933 (ceea ce m-a înspăimîntat teribil, ca şi pe mulţi alţii), soţia mea a trimis un buchet de flori doamnei Husserl cu o scrisoare care – în acelaşi timp, în numele meu – a exprimat respectul şi recunoştinţa noastră neschimbată, condamnînd acţiunea agresivă împotriva evreilor. într-o ediţie ulterioară (1941) a volumului *Fiinţă şi timp,* editorul mi-a scris că poate apărea doar fără dedicaţia pentru Husserl. Mi-am dat consimţămîntul pentru ştergere, cu condiţia ca dedicaţia reală din text, de la pagina 38, să rămînă neschimbată. Aşa s-a şi întîmplat. Cînd Husserl a murit, eram bolnav şi ţintuit la pat. Cu toate acestea, după recuperarea mea, nu i-am scris doamnei Husserl, ceea ce a fost, fără îndoială, o greşeală; motivul era ruşinea dureroasă pentru ceea ce se făcuse între timp împotriva evreilor, fapte care depăşeau cu mult legea dată anterior, şi în faţa cărora eram neputincios.

Cu toate acestea, cu ocazia celei de-a 90-a aniversări a doamnei Husserl, i-am trimis o scrisoare, însoţită de flori, solicitîndu-i în mod expres să-mi scuze absenţa de la înmormîntarea soţului ei, absenţă care m-a apăsat foarte tare de-a lungul anilor”[97].

Divergenţele filozofice dintre Husserl şi Heidegger au început să apară chiar mai devreme de 1927 şi de publicarea lucrării *Fiinţă şi timp.* Acestea sînt menţionate de Husserl în scrisoarea sa din 1921 către filozoful polonez

97 M. Heidegger, *Bemerkungen zu einigen Verleumdungen, die immer wieder kolportiert werden* (1950), în *Reden und andere Zeugnisse eines Lebensweges,* op. cit, § 211, pp. 468-469.

Roman Ingarden:

> „Am ajuns mult mai departe, deşi nu resping poziţia din *Id[een]* (cu excepţia cîtorva poziţii izolate, care au rămas în urma Msc. [Manuscriselor]); am continuat sistematizarea poziţiei mele şi am clarificat multe lucruri în privinţele esenţiale. Am devenit foarte sigur pe mine. Dumnezeu va ajuta mai departe. Heidegger şi-a dezvoltat şi el gîndirea sa ciudat de puternică şi a ajuns să aibă un impact mare. Orice va face, va fi de înaltă calitate”[9]’.

Drumul gîndirii lui Heidegger nu corespundea speranţelor lui Husserl şi stătea în calea proiectului husserlian de a oferi un fundament pentru fenomenologie ca „ştiinţă riguroasă”, în forma pe care a luat-o aceasta după *Cercetările logice.* Ceilalţi elevi ai lui Husserl – printre ei, în primul rînd, Hedwig Conrad-Martius – au dorit să întemeieze şi să limiteze proiectul lui Husserl pornind doar de la *Cercetările logice;* după publicarea primului volum al *Ideilor,* mulţi dintre ei s-au îndepărtat de maestru şi au caracterizat poziţia sa ca fiind *idealistă,* în măsura în care analiza sa era făcută exclusiv la nivelul *esenţei.* La Heidegger, pe de altă parte, asistăm la o inversare completă a proiectului husserlian, pornind chiar de la fundamente; *distanta* sa fată de Husserl este considerată o formă de *autonomie* a drumului gîndirii sale, dar, indiferent de aceasta, Heidegger nu a uitat niciodată cît de mult îi datorează lui Husserl şi nici influenţa puternică pe care studiul *Cercetărilor logice* l-a avut asupra sa. Deci traseul filozofic al elevilor lui Husserl este foarte diferit de cel al lui Heidegger. Pentru ei, scopul este

transformarea fenomenologiei şi a metodei sale, în timp ce, pentru Heidegger, fenomenologia trebuie reorientată, pentru a da seama de problema fiinţei *(Seinsfrage)*[98]*.* Nu

98 Studiul aprofundat al lui Iso Kern cu privire la lectura lui Husserl a lucrării *Fiinţă şi timp* în deceniul dintre 1925 şi 1935 este deosebit de relevant, deoarece, argumentează Kem,

numai Heidegger, ci şi Hedwig Conrad-Martius s-au îndepărtat de proiectul husserlian, aşa cum a fost dezvoltat el odată cu publicarea *Ideilor*.

Nu există nicio îndoială că, odată cu „reducţia eidetică" a apărut o posibilitate reală de depăşire a criticii kantiene, care, de multă vreme, considera imposibilă cercetarea temeinică a „datului" pentru a ajunge la „esenţa" *(Wesen)* sa. Fenomenologia lui Husserl din *Cercetările logice* a făcut cu putinţă o nouă perioadă de înflorire a studiilor filozofice, iar pe de altă parte s-a opus tendinţelor care doreau să „reducă" *datul* la parametrii funcţionali ai simplei subiectivităţi. în acest context, Conrad-Martius a luat decizia conştientă de a merge în direcţia unei fenomenologii *realiste* în sensul lui Husserl, care are la bază o „cercetare a esenţelor" *(Wesenforschung),* a realităţii în sine şi a diferitelor sale domenii, considerînd că o speculaţie filozofică autentică a datului nu necesită numai cunoaşterea datelor empirice, ci, mai ales, „intuirea esenţei" realului care trebuie interpretat[99]. în aceste condiţii, este uşor de înţeles că primul fapt care a făcut ca Hedwig Conrad-Martius să-i urmeze lui Husserl este depăşirea psihologismului de către maestrul său, şi anume a psihologismului de
tip naturalist, care acordă prioritate doar proceselor psihofizice de cunoaştere, în detrimentul situaţiei reale a ceea ce este „aici şi acum", „în mod sensibil". Gştigul pe care îl obţine fenomenologia emergentă în urma acestei abordări constă în „echilibrarea" relaţiei care nu mai este

Husserl a încercat să „ia o poziţie fermă şi definitivă asupra filozofiei lui Heidegger", aşa cum se poate observa din unele dintre manuscrisele sale (A VII 3; A VII 24; B III 5, B I 32); cf. I. Kern, *Einleitung des Herausgebers,* în E. Husserl, *Zur Phănomenologie der Intersubjektivităt. Texte aus dem Nachlafl. Dritter Teii, Gesammelte Werke,* Bd. XV, hrsg. von I. Kern, Nijhoff, Den Haag, 1973, pp. XXII-XXVII şi LII-LV.

99 Cf. H. Conrad-Martius, *Phănomenologie und Spekulation,* în *Rencontre-Encounter-Begegnung. Festschrift fur F.J.J. Buytendijk,* ed. MJ. Langeveld, Utrecht-Antwerpen 1957, pp. 116-128. Ediţia engleză: H. Conrad-Martius, *Phenomenology and Speculation,* în „Philosophy Today", 3 (1959), pp. 43-51.

contradictorie între „subiectul cunoscător” şi, pe de altă parte, „realul, aşa cum apare în termeni con- creţi”; numai în acest fel „realul” este pus din nou la locul său şi încetează să mai fie „domeniul” exclusiv al conştiinţei.

Avînd în vedere acest lucru, Conrad-Martius se simte motivată să reia investigaţiile lui Husserl şi este încurajată de faptul că fenomenologia lui Husserl nu trebuie considerată ca o filozofie între altele, ci mai degrabă drept un stil de cercetare care nu se bazează pe filozofie, ci porneşte, potrivit unei expresii a lui Husserl, de la *lucrurile însele.* în direcţia lor trebuie îndreptată cercetarea şi privirea observatorului. Această prioritate pe care fenomenologia o conferă *lucrurilor însele* este extrem de importantă, mai ales avînd în vedere mediul academic în care studiile lui Husserl au ajuns la maturitate.

Husserl contrastează simpla factualitate şi cercetarea lipsită de orientare cu un „stil” riguros de cercetare – ca anticipare a atenţiei sale neclintite, în încercarea de a întemeia un model de „ştiinţă” filozofică – care nu numai că ţine cont de calea care mai rămîne încă de parcurs, dar care realizează, mai ales, fiecare act conştient de cunoaştere cu obiectivitate şi veridicitate. „Obiectivitatea” şi „veridicitatea” sînt ambele elemente care aparţin realităţii şi tocmai de aceea ar trebui ca investigaţiile fiecărei situaţii date să dea seama de fiecare intuiţie dată în chip originar. în acest fel, „drumul gîndirii” către fundament, prin care fenomenologia devine ea însăşi, se transformă într-un „nou început”, chiar dacă descoperirile pe care le vizează devin noi directii de cercetare. în această lumină trebuie înţeleasă maxima lui Husserl „din nou şi din nou” *(immer wieder),* care este caracteristică metodei sale.

Pentru prima dată, această nouă atitudine se concentrează asupra *lucrurilor însele,* asupra cărora observatorul nu-şi „impune” propriile legi, potrivit unui anume tip de constructivism, ci mai degrabă „găseşte” abordarea corectă pornind de la ceea ce este dat, potrivit felului în care datul se prezintă.

Odată cu publicarea *Ideilor,* care conţin cele cinci prelegeri ţinute de Husserl la Universitatea din Gottingen,

în anul 1907, această „speranţă” de a oferi o fundamentare fenomenologiei va deveni foarte curînd miza cea mai importantă. încă din această perioadă, încep să apară primele semne ale unei „neînţelegeri” emergente între maestru şi studenţii săi. în aceste prelegeri, Husserl aduce în prim-plan „fluxul de conştiinţă”, asupra căruia exersează o reducţie după modelul celei eidetice. Astfel, elevii săi au ajuns la concluzia că am avea de a face cu o revenire la idealismul transcendental. Husserl nu se epuizează ca autor al *Cercetărilor logice* în atitudinea realistă a fenomenologiei nou-apărute. Fenomenologia husserliană, în întregul său, nu poate fi citită doar în această cheie unică. în joc este sensul ideii de fenomenologie la Husserl, adică fenomenologia ca o „ştiinţă” riguroasă. Statutul de „ştiinţă” nu a fost probabil atribuit realismului fenomenologic, în măsura în care rămîne conectat la o atitudine fenomenologică „descriptivă”, care nu ţine cont de întreaga sferă a analizei intenţionale. în ceea ce priveşte întreaga structură a fenomenologiei lui Husserl, Conrad-Martius se referă doar la fenomenologia pur eidetică. De aici vine dificultatea în a dobîndi o cale de acces către cercetarea ei: această dificultate nu se datorează numai unui anumit limbaj dificil, ci şi unei atitudini care provine probabil de la Husserl şi care nu oferă totuşi sprijin pentru reducţia transcendentală. Hedwig Conrad-Martius accepta doar primul moment al reducţiei. De exemplu, ontologia ei este static-descriptivă sau, cu alte cuvinte, „geometrică”, iar termenii „mod de fiinţă” şi „sferă de fiinţă” pot fi „înţeleşi” doar în ordinea unei structuri complexe, reale-ontologice. Acest lucru nu este atît de uşor, deoarece studiile lui Conrad-Martius nu dezvăluie nicio legătură între aspectele statice ale metodei eidetice şi stadiul „genetic” al analizei
intenţionale. Ea şi-a refuzat accesul la această ultimă etapă, pentru că ar fi putut aminti de o „reorientare” a realităţii „în funcţie” de sfera ego-ului. Ea a făcut, astfel, din analiza intenţională adevăratul moment de cotitură al fenomenologiei.

Atitudinea critică a lui Conrad-Martius faţă de maestru este din ce în ce mai răspicată şi priveşte „întoarcerea sa de neînţeles la transcendentalism, la subiectivism, dacă nu

chiar la psihologism”[100]. Această poziţie l-a determinat pe Husserl să-şi exprime dezaprobarea faţă de faptul că unii dintre studenţii săi nu au înţeles pe deplin ceea ce a fost pentru el un „grandios început”.

în scrisoarea sa din 1921 către Ingarden, Husserl şi-a exprimat dezamăgirea nu numai faţă de Heidegger. în prima parte a scrisorii sale, el scrie: „Sincer, m-am gîndit de mai multe ori dacă nu ar trebui să demisionez de la conducerea revistei de fenomenologie”[101]. Decizia de a renunţa la gestionarea anuarului poate fi înţeleasă în lumina anumitor considerente pe care Husserl le mărturiseşte lui Ingarden. în special, Husserl îşi exprimă dezamăgirea faţă de unii reprezentanţi ai Şcolii de la Miinchen, precum şi faţă de unii dintre colaboratorii săi, care nu au înţeles „orizontul său de cercetare”:

> „Despre noua carte a dnei Conrad-Martius[102] nu pot spune decît acelaşi lucru ca şi despre scrierile d-şoarei. Stein. Mi se par ambele la fel de străine; dar ea nu a fost niciodată cu adevărat studenta mea şi, pe deasupra, respinge în mod conştient spiritul unei filozofii „ca ştiinţă riguroasă”. [...] Chiar şi fenomenologia lui Pfănder este de fapt ceva diferit în mod fundamental de a mea, mai ales pentru că el nu şi-a dat seama niciodată pe deplin de problemele constitutive, şi tocmai de asta, deşi îl caracterizează o
> onestitate filozofică şi o cunoaştere solidă, eşuează într-o metafizică dogmatică. Chiar şi Geiger este doar un sfert fenomenolog. Dvs. [= R. Ingarden] însă, vreau să spun, sînteţi pe deplin fenomenolog. Ce păcat că aţi plecat de

100 Ead., *Die transzendentale und dieontologische Phănomenologie,* în Ead., *Schriften zur Philosophie. Gesammelte kleinere Schriften,* hrsg. v. E. Ave-Lallemant, Bd. III, Kosel, Miinchen, 1963-1965, p. 395.
101 E. Husserl, *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erlăuterungen und Erinnerungen an Husserl,* op. cit., p. 23.
102 Cel mai probabil, Husserl se referă aici la volumul intitulat *Metaphysische Gespräche,* care a fost publicat în 1921.

aici acum doi ani şi nu aţi participat la patru semestre intense de prelegeri”[103].

Dezamăgirea lui Husserl îl vizează nu numai Heidegger, ci şi pe Conrad-Martius, Pfänder şi Geiger. Situaţia lui Edith Stein este cu totul diferită, chiar dacă de-a lungul timpului ea a făcut o revizuire a fenomenologiei clasice a lui Husserl, în măsura în care a încercat prin studiile sale o extindere într-o direcţie marcant metafizică a acestei fenomenologii; această extindere este mai accentuată la Edith Stein, decît la Husserl, dacă înţelegem metafizica în calitate de metafizică clasică, pe care Edith Stein o foloseşte ca un ajutor valoros pentru fenomenologie. în acest sens, ar trebui să se înţeleagă *Excursul asupra idealismului transcendental* – din lucrarea *Potenţa şi Act* –, în care Edith Stein se distanţează de idealismul transcendental kantian, de care se debarasează rapid, şi apoi de fenomenologia lui Husserl. Această critică se datorează, în opinia mea – aşa cum am arătat în altă parte – incapacităţii ei de a înţelege miezul epistemologiei lui Husserl – adică principiul relaţiei „conştiinţă-lume”, care nu trebuie confundat la Husserl cu conştiinţa „lumii”[104].

„Distanţare”, „îndepărtare”, „revizuirea proiectului Husserl” – aceste expresii pot fi doar parţial aplicate lui Heidegger; mai degrabă, ele pot fi aplicate relaţiei dintre Husserl şi studenţii săi, care este clar legată de direcţia de gîndire a investigaţiilor lor

luate în parte, care *revin* la fenomenologie, deşi, în mare parte, revin la fenomenologia lui Husserl, aşa cum este

103 E. Husserl, *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erläuterungen und Erinnerungen an Husserl,* op. cit., p. 23.

104 Pentru o amplă cercetare pe această temă cf. F. Alfieri, *II serrato confronto con la fenomenologia husserliana în* Potenza e atto *di Edith Stein. Al limite della fenomenologia tradizionale,* în *Edmund Husserl e Edith Stein. Due filosofi în dialoga* („Filosofia”, 62), A. Ales Bello şi F. Alfieri (eds.), Morcelliana, Brescia, 2015, pp. 41-99.

descrisă ea în lucrările publicate şi în prelegerile ţinute mai întîi la Gottingen, apoi la Freiburg, pînă în semestrul de iarnă al anului 1927/28, cînd Husserl se retrage cu un an înainte de atingerea limitei de vîrstă.

5.2. „Autoanihilare" *(Selbstvernichtung):* de la *Reflecţii"* la Adnotări[105]

în această ultimă secţiune, intenţionăm să interpretăm termenul „autoanihilare" *(Selbstvernichtung)* cu referire la cel de „anihilare" *(Vernichtung),* pe baza tuturor pasajelor din caietele de însemnări în care este prezent acest cuplu conceptual. într-adevăr, „autoanihilarea" din *Adnotări* nu poate fi interpretată fără referire la pasajele din caietele de *Reflecţii.* Întrucît „autoanihilarea" nu apare în *Contribuţii la filozofie,* caietele de însemnări sînt singurul nostru punct de plecare şi de sprijin. Contextele şi sursele pasajelor relevante sînt enumerate mai jos:

Reflecţii XIII [107-109]

Context: **comunismul** şi **statul englez**

— Comunismul: „în ce moment istoric **autoanihilarea** *(Selbstvernichtung)* comunismului începe ca un proces determinat [...]"; **„Autoanihilarea** *(Selbstvernichtung)* îşi primeşte cea dintîi formă prin aceea că, în mod clar, «comunismul» **forţează** izbucnirea [...] războiului".

— Forma burghezo-creştină a „bolşevismului" englez: „fără **anihilarea** *(Vernichtung)* acestui [...]"; „Dar **anihilarea** *(Ver- nichtung),* finală nu poate lua decît forma unei **autoanihilări** *(Selbstvernichtung)* esenţiale, care este cel mai puternic promovată de **exagerarea** propriei pretenţii la rolul de salvator al moralei".

Reflecţii XIV [18-19]

Context: **Esenţa subiectivităţii („împinge"** şi **„grăbeşte" [...])**

— „Autoanihilarea *{Selbstvernichtung)* umanităţii nu constă în aceea că ea se distruge pe sine, ci că **educă**

105 Cf. Id., *Anmerkungen I-V (Schwarze Hefte 1942-1948),* op. cit.

generaţia în care gloria ei este *confirmată* fără ca această orbire să fie expusă drept amăgire [...]".

Reflecţii XV [12-14]
Context: **„Omul modern"**
— „«Politica» este de natură modernă şi, ca atare, este întotdeauna politică de putere [...]. Cel mai înalt tip de politică şi cel mai înalt act politic presupun **împingerea adversarului** într-o situaţie în care este obligat să procedeze la propria **autoanihilare** *{Selbstvernichtung)".*
— Planetarismul: „ultimul pas al esenţei puterii ce constă în fabricaţie către **anihilarea** *{Vernichtung)* a ceea ce este **indestructibil,** pe drumul către pustiire".
— „nici **anihilarea** *{Vernichten),* nici ordonarea, nici reordo- narea nu sînt determinări istorice esenţiale suficiente, ci numai **gîndirea poetică ce** vizează esenţa fiinţei şi **edificarea** unei apartenenţe întemeiate în ea".
Explicitate – adversarul: „americanismul"; „indestructibilul": „incipientul".

Adnotări I [26-31]
Context: **Tehnica; Occidentul creştin**
— Tehnica: „Cel mai înalt nivel al tehnicii este atins atunci cînd nu mai are nimic de consumat – decît pe sine. în ce formă are loc această **autoanihilare** *{Selbstvernichtung)?* [...] Inexorabilitatea care face parte din esenţa ei o **împinge** mereu către «ceva şi mai nou», adică încă mai devorator".
— Occidentul creştin: „Abia atunci cînd ceea ce este în chip esenţial «evreiesc» luptă în sens metafizic împotriva a ceea ce este evreiesc, se atinge punctul maxim al **autoanihilării** *{Selbstvernichtung)* istoriei; presupunînd că «iudaismul» a preluat

puterea pretutindeni, astfel încît chiar şi lupta împotriva a „ceea ce este iudaic" ajunge ea însăşi sub dominaţia iudaismului".

Adnotări II [66-75]
Context: **Gîndirea** *(Denken)*

— „Ceea ce se răspîndeşte acum sub denumirea de «filozofie» este **autoanihilarea** *(Selbstvernichtung)* gîndirii organizată de Biserică şi partizani sau alimentată de nedumerire şi incapacitate".

— „Bomba atomică, pe de altă parte, face ca totul să se transforme în praf, **anihilîndu-se** *(Vernichtung)* pe sine. însă opinia publică se extrage mereu pe sine din opera ei de **anihilare.** *(Vernichtungsgeschăft)".*

— „«Spiritul» sub forma jurnalismului mondial este mai devastator decît suflul bombei atomice. Aceasta din urmă **anihilează** *(vernichten)* explodînd; cel dintîi **anihilează** *(vernichten)* prin construirea aparenţei de fiinţă, pe temeiul părelnic al dezrădăcinării necondiţionate".

— „Adevărata înfrîngere nu constă în aceea că «imperiul» a fost distrus, oraşele prefăcute în ruine, oamenii ucişi de maşini criminale invizibile, ci că germanii sînt conduşi de ceilalţi spre **autoanihilarea** *(Selbstvernichtung)* naturii lor, la care contribuie şi ei înşişi, sub aparenţa plauzibilă a îndepărtării regimului «nazist» al groazei".

Uberlegungen XIII [107-109], S. 154-155:

Ist der »Kommunismus« die me- taphysische Verfassung der Vol- ker im letzten Abschnitt der Vollendung der Neuzeit, dann I liegt darin, dafi er bereits im Beginn der Neuzeit sein Wesen, wenn- gleich noch verdeckt, în die Macht setzen mufi. Politisch ge- schieht das în der neuzeitlichen Geschichte des englischen Staa- tes. Dieser ist – auf das Wesen gesehen und von den zeitge- măBen Regierungs- und Gesell- schafts- und Glaubensformen ab- gese-hen – *dasselbe* wie der Staat der vereinigten Sowjetrepubli- ken – nur mit dem Unterschied, daB dort eine riesenhafte Vor- stellung în den Schein der Mo- ralităt und

Reflecţii XIII [107-109]:

Dacă „comunismul" este constituţia metafizică a popoarelor în ultima etapă a desăvîrşirii modernităţii, atunci I acest lucru ţine de faptul că deja de la începutul modernităţii comunismul trebuia să-şi pună esenţa la lucru, chiar dacă aceasta rămînea încă ascunsă. Politic acest lucru se

Vblkererziehung alle Gewaltentfaltung harmlos und selbstverständlich macht, wăh- rend hier das neuzeitliche »Be- wuBtsein« riicksichtsloser, wenn- gleich nicht ohne Berufung auf Volkerbegliickung, sich selbst im eigenen Machtwesen blofistellt. Die biirgerlich-christliche Form des englischen «Bolschewis- mus« ist die gefährlichste. Ohne die **Vernichtung** dieser bleibt die Neuzeit weiter erhalten. Die end- giiltige **Vernichtung** kann aber nur die Gestalt der wesenhaften **Selbstvernichtung** haben, die am stărksten durch die Ubersteige- rung des eigenen Scheinwesens în die Rolle des Retters der Morali tăt befordert wird. În welchem histo- rischen Zeitpunkt die **Selbstvernichtung** des »Kommunismus« einsetzt zu einem sichtbaren Vor- gang und Ende, ist gleichgiiltig gegenuber der seynsgeschicht- lich schon gefallenen Entscheidung, die jene unausweichlich macht. Die **Selbstvernichtung** hat ihre erste Form darin, dai? der întîmplă în istoria modernă a statului englez. Acesta este – în esenţă sa, şi făcînd abstracţie de formele contemporane de guvernare şi de organizare a societăţii – *identic* cu statul Republicilor Sovietice unite – numai cu diferenţa că în cazul acestora din urmă reprezentarea gigantescă sub aparenţa moralităţii şi a educaţiei popoarelor face ca orice violenţă să devină ceva inofensiv şi de la sine înţeles, pe cînd aici, „conştiinţa" modernă nesăbuită se expune în propria sa esenţă ca putere, chiar dacă se revendică de la nevoia de a aduce popoarelor, fericirea. Forma burghezo-creştină a „bolşevismului" englez este cea mai peri-culoasă. Fără **anihilarea** acesteia, vremurile moderne vor continua să existe. Totuşi, **anihilarea** finală nu poate lua decît forma unei **auto-anihilări** esenţiale, care este cel mai puternic promovată de exagerarea propriei naturi iluzorii în rolul de salvator al moralei. în ce moment istoric **autoani- hilarea** „comunismului" începe ca un proces determinat, care are un început şi un sfirşit, nu depinde de decizia luată deja la nivel onto-istoric, ceea ce o face inevitabilă. **Autoanihilarea** îşi primeşte cea dintîi formă prin aceea că, în mod clar, comunismul forţează izbucnirea [...]

războiului. (A se vedea mai sus p. 88 „Războiul ...” la p. 89).

»Kommunismus« I auf den Aus- bruch kriegerischer Verwicklun- gen în das Unaufhaltsame ihrer vollständigen Machtloslassun- gen hinausdrängt. (Vgl. oben S. 88 »Der Krieg...« bis S. 89).

Als bewufite Taktik ist die Befor- derung von Weltkriegen als erstes von Lenin erkannt, gefordert und ausgeiibt worden. Sein Jubel iiber den Ausbruch des Weltkrieges im Jahre 1914 kennt keine Grenzen; je neuzeitlicher solche Weltkrie- ge werden, umso riicksichtslo- ser fordern sie die Zusammenfas- sung aller kriegerischen Gewalten în die Machthaberschaft Weniger. Dies bedeutet jedoch, dafi iiber- haupt nichts mehr, was irgend zum Sein der Volker gehort, da- von ausgenommen werden konn- te, ein Element der kriegerischen Gewalt zu sein. Und gerade diese von Lenin erstmals als «totale Mobilmachung« erkannte und auch so genannte Einrichtung des Seienden auf die unbegrenz- te Versteifung der Machtentfal- tung în die Mafilosigkeit des Um- fassens von Jeglichem wird durch die Weltkriege verwirklicht. Sie trăgt den »Kommunismus« auf die hochste Stufe seines machen- schaftlichen Wesens. Diese hochste »Hdhe« ist die allein geeignete Stătte, um în das von ihm selbst bereitete Nichts der Seinsverlas- senheit hinabzustiirzen und das lange Ende seiner Verendung

Promovarea războaielor mondiale ca o tactică deliberată a fost prima oară recunoscută, încurajată şi practicată de Lenin. Jubilarea sa la izbucnirea Războiului Mondial din 1914 nu cunoaşte graniţe; cu cît aceste războaie mondiale do- bîndesc un caracter mai modern, cu atît reclamă într- un mod mai nechibzuit combinarea tuturor forţelor armate în mîna unui grup din ce în ce mai restrîns de oa- meni. Acest lucru înseamnă, prin urmare, că nimic din ceea ce aparţine fiinţei popoarelor nu ar putea fi privit altfel decît ca un element al forţei militare. Şi tocmai ceea ce Lenin a recunoscut ca atare pentru prima oară drept „mobilizare totală” şi, de asemenea, aşa- numi- ta organizare a fiinţării în vederea maximizării puterii pînă în punctul în

care ajunge să stăpînească totul, dincolo de orice măsură, a fost realizat în cadrul războaielor mondiale. „Comunismul” ajunge astfel la cel mai înalt nivel al esenţei sale ce ţine de fabricaţie. Cel mai înalt „nivel” este singurul loc potrivit pentru a te cufunda în neantul abandonului fiinţei pe care el însuşi l-a creat şi pentru a iniţia sfîrşitul lung al dispariţiei sale.

einzuleiten. Alle Vdlker des Abendlandes sind je nach ihrer geschichtlichen Wesensbestim- mung în diesen Vorgang einbezo- gen, sei es, daB sie ihn beschleuni- gen oder hemmen, sei es, daB sie an seiner Verhiillung 1 arbeiten oder an seiner BloBstellung, sei es, daB sie ihn scheinbar bekämp- fen oder versuchen, aufierhalb	Toate popoarele din Occident sînt implicate în acest proces, în funcţie de determinările lor istorice esenţiale, fie că îl accelerează sau îl încetinesc, fie că sînt implicate în mascarea sau demascarea sa, indiferent dacă pare că luptă împotriva lui sau încearcă să rămînă în afara domeniului său de activitate nelimitat.

Uberlegungen XIV [18-19], S. 181-182: Die **Selbstvernichtung** des Men- schentums besteht nicht dar- în, daB es sich beseitigt, sondern dafi es sich jeweils die Geschlech- ter ziichtet, 1 în denen ihm seine Herrlichkeit *bestätigt* wird, ohne daB diese Blendung als Verblen- dung sich bloBstellen liefie. Das Wesen der *Subjektivitat* treibt und rast în dieses Sicheinrichten în der unbedingten Seinsverlassen- heit. (Vgl. Vom Wesen der (puaiţ, S. IO)'[8]. Das Sichselbstzurechts- tellen der geeigneten Selbstbe- stätigung ist die innerste Wesung der *Subjektivitat.* Daher muB diese von Grund aus erschiittert – d. h. die Metaphysik als solche muB	*Reflecţii XIV* [18-19]: **Autoanihilarea** umanităţii nu constă în aceea că ea se distruge pe sine, ci că educă generaţia în care gloria ei este *confirmată* fără ca această orbire să fie expusă ca amăgire. Esenţa *subiectivităţii* împinge şi grăbeşte această instalare de sine în abandonul necondiţionat al fiinţei. (Vezi *Despre esenţa lui* (pwiţ, p. 10). Dispunerea de sine printr-o confirmare adecvată de sine este fiinţarea esenţială cea mai interioară a *subiectivităţii.* De aceea, ea trebuie zguduită din temelii – ceea ce vrea să spună că metafizica trebuie ca atare depăşită.

scheinbar verschărfen und zu- spitzen? Weil diese Art der Zer- storung notwendig dort als Gefahr sich verschărfen mufi, wo gerade Griindung und Anfang am urspriinglichsten walten. Zu einer Zeit, die alle Sprache nur als Verkehrs- und Organisations- mittel kennt und alles Denken als »Rechnung«, ist der Uberfall der Dialektik und der »dialekti- schen« Verodung auf jeden SproG und Keim am ehesten ohne Hemmung, ja im Recht. Die wesenhaf- te Wehrlosigkeit gegen diese Zer- storung, weil jede Abwehr schon în den Bezirk des Flachen sich be- geben und das Eigenste aufgeben muG; durch Absteigen wird nie ein Gipfel erreicht,	acuitate sporită? Pentru că acest tip de distrugere trebuie să se agraveze ca un pericol în care întemeierea şi începutul sînt în cea mai mare măsură primordiale. Intr-o perioadă în care limba este folosită doar ca mijloc de dialog şi organizare, iar gîndirea este înţeleasă exclusiv drept „calcul”, asaltul dialecticii şi al dezolării dialectice asupra oricărui ger- men de gîndire este cel lipsit de orice rezerve, ba chiar îndreptăţit. Există o lipsa esenţială de apărare împotriva acestei distrugeri, deoarece fiecare astfel de încercare se mişcă deja în domeniul superficialului şi trebuie să renunţe la ceea ce îi este în cea mai mare măsură propriu; printr-o

„[g] M. Heidegger, *Vom Wesen und Begriff der* Ouoiţ. *Aristoteles,* Physik *B, 1,* în *Wegmarken,* GA 9, Hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1996[2], p. 241 [GA, ed.].

Uberlegungen XV [12-14], S. 259-260: Der »neuzeitliche« Mensch ist im Begriff, sich zum Knecht der wustung zu machen. Wer als geschichtlicher geschichtlich handeln muG, bedarf aliem zuvor der keit im Wesenhaften, 1 die	*Reflecţii XV* [12-14]: Omul „modern” este pe cale să se facă singur slujitor al pustiirii. Oricine trebuie să acţioneze ric ca persoană istorică are ie, în primul rînd, de ceea ce este esenţial, care a

4
0
2

das Wesentliche alles Wesens an- fănglich zum Austrag gebracht hat.
»Politik« ist neuzeitlichen Wesens und ist als solche stets Machtpo- litik, d. h. die Einrichtung und der Vollzug der Ermăchtigung der Macht în dem von ihr iiber- măchtigten Seienden. Die hochste Art und der hochste Akt der Poli- tik bestehen darin, den Gegner în eine Lage hineinzuspielen, în der er dazu gezwungen ist, zu seiner eigenen **Selbstvernichtung** zu schreiten. Hierbei mufi die Poli- tik einen langen Atem und einen langen Arm haben und imstande sein, lăngere Zeit hindurch Schlă- ge hinzunehmen; sie darf sich durch zeitweilige Niederlagen nicht irre machen lassen.
Nicht »bilden« und keine »Ty- pen«, sondern Ubereignen în das Sein und Gleichmiitige der we- sentlichen Ahnung.
Man entdeckt jetzt erst und spat genug und nur wieder halb als eine politische Gegnerschaft den »Amerikanismus«. Das Fehlen je- der Selbsterkenntnis bringt es mit sich, dafi die Wesensgleichheit dieser Erscheinung mit allen iibri- gen auf dem Planeten unbegriffen bleibt und der Geschichtsgrund aller nicht bestimmt wird. Dieser aber ist der *Planetarismus:* der letzte Schritt des machenschaftli- chen Wesens der Macht zur **Vernichtung** des Unzerstorbaren auf

deja de la bun început manifestă esenţa a tot ceea ce este esenţial.

„Politica” este de natură modernă şi, ca atare, este întotdeauna politică de putere, adică instituirea şi punerea în aplicare a superiorităţii puterii faţă de fiinţarea stăpînită de ea. Cel mai înalt tip de politică şi cel mai înalt act politic presupun împingerea adversarului într-o situaţie în care este obligat să procedeze la propria **autoanihilare.** Politica trebuie să aibă putere şi un braţ lung, şi trebuie să fie în stare să încaseze lovituri pe termen lung; nu trebuie să se lase descumpănită de înfrîngeri temporare.

Nu „educînd” şi nu prin discuţia despre „tipuri”, ci însuşindu-ne fiinţa şi stăpînirea de sine caracteristică anticipaţiei esenţiale.

Abia acum, destul de tîrziu şi doar pe jumătate este descoperit „americanismul” ca „adversar politic”. Lipsa oricărei cunoaşteri de sine înseamnă că identitatea de esenţă a acestui fenomen cu toate celelalte fenomene de pe planetă rămîne ascunsă, iar baza istorică a tuturor fenomenelor nu este determinată. Dar acesta este *planetarismul:* ultimul pas al esenţei puterii ce constă în fabricaţie către **anihilarea** a ceea ce este indestructibil, pe drumul către pustiire. Pustiirea poate

dem Wege der Verwustung. Die Verwustung vermag das Unzer- storbare zu vernichten, ohne da- ran gehalten zu sein, dieses iiber- haupt je zu fassen. Verwustung aber untergrăbt die Moglichkeit des Wesens eines Anfănglichen. Denn das Unzerstorbare ist nicht das irgendwo vorhandene

Anmerkungen I [26-31], S. 18-21:

Der Denker kommt weiter nur auf die Art, daB er der Năhe des Năchsten und jedesmal von den Gedankenlosen iibersehen

Bestăn- dige, sondern das Anfăngliche.

Weder **Vernichten** noch Ordnen noch Neuordnen ist wesentliches Geniigen einer geschichtlichen Bestimmung, sondern allein das Dichten am Wesen des Seins und das Erbauen einer gegriindeten Zugehorigkeit în dieses.

distruge ceea ce este indestructibil fără a fi nevoită în vreun fel să-l înţeleagă. Pustiirea însă subminează posibilitatea esenţei a ceea ce este incipient Deoarece indestructibilul nu este ceva care există mereu undeva, ci doar ceea ce este incipient.

Nici **anihilarea,** nici ordonarea, nici reordonarea nu sînt determinări istorice esenţiale suficiente, ci numai gîndirea poetică ce vizează esenţa fiinţei şi edificarea unei apartenenţe întemeiate în ea.

năher kommt. Weitergehen ist hier das stete Nichtverlieren des Anfangs.

Die hdchste Stufe der **Technik** ist dann erreicht, wenn sie als Ver- zehr nichts

mehr zu verzehren hat – als sich selbst. În welcher Gestalt vollzieht sich diese **Selbstvernichtung?**
Erwarten durfen wir sie auf Grund der în ihr Wesen eingeschlossenen Unaufhalt- samkeit zum immer »neueren« – d. h. verzehrenderen.

Adnotări I [26-31]:

Gînditorul nu progresează decît apropiindu-se de vecinătatea a ceea ce ne este cel mai aproape, fiind astfel trecut cu vederea de cei care nu se îndeletnicesc cu gîndi- rea. A merge mai departe înseamnă, aici, a păstra mereu în raza privirii începutul.
Cel mai înalt nivel al **tehnicii** este atins atunci cînd ea, qua consum, nu mai are nimic de consumat – decît pe sine. În ce formă are loc această **autoanihilare?** Ne putem aştepta la ea datorită nesta- torniciei specifice propriei sale esenţe, care o face să caute mereu „noul” – adică ceea ce consumă din ce în ce mai mult.
Heute ist es wesentlicher, wahr- haft da-zu-sein, statt zu »wirken«. Es wird zu viei gewirkt. Das eifer- volle Bereden dessen, was denn kiinftig werden solie und wie die Geschichte »aussehen« werde, wie man sich die Zukunft zu denken habe, all das sind Bekiimmer- nisse nach der Art des ordnenden Planens. Es sind Riickfälle în das Uberwundene. Im Zeitalter der Vollendung der Metaphysik ist es wesentlich, zu wissen, daB wir im einfachen Wissen des Seyns *einfach da sein miissen.* Das lang- same Wort des Seyns zu denken ist schwer, falls man darauf noch denken darf, ob etwas schwer oder leicht sei. În jeder Lage ist dieses Denken und seine Instăn- digkeit schwerer als jede Art von Heroismus.
Wir nähern uns dem Augenblick der weltgeschichtlichen Priifung der Deutschen, ob sie es vermb- gen, den Bereich jenseits von Ra- tionalismus und Irrationalismus zu erfahren und wohnbar zu machen. Warum hindern wir uns selbst an dem Geschick, heutige Krăfte zu erwecken und ihre Ge- stalt zu bauen?
»Revolution« – ihr Wesen miis- sen wir endlich doch revoluţionar verstehen und d. h. worthaft als die Ruckwălzung des Wesens în das Anfăngliche. Der

eigentli- che Revoluţionar bringt weder

Astăzi este mai important să fii cu adevărat acolo decît să „acţionezi”. Se acţionează prea mult. Discuţia nesfîrşită despre ce ar urma să se întîmple, cum va „arăta” istoria, cum trebuie gîndit viitorul sînt toate griji ce ţin de nevoia de planificare ordonată. Sînt reîntoarceri în ceea ce a fost depăşit. în epoca desăvîrşirii metafizicii, este esenţial să ştim că *trebuie doar să fim acolo* ca simplu exerciţiu de cunoaştere a fiinţei. Este dificil să gîndeşti cuvîntul domol al fiinţei, dacă mai este permis să spunem că ceva este dificil sau uşor. în orice situaţie, această gîndire şi păstrarea integrităţii ei sînt sarcini mai dificile decît orice fel de eroism.

Ne apropiem de momentul examinării germanilor de către istoria mondială, de momentul în care se va stabili dacă sînt capabili să do- bîndească accesul la zona de dincolo de raţionalism şi iraţionalism şi să o facă locuibilă. De ce ne punem nouă înşine piedici cînd vine vorba de a trezi forţele prezentului, de a le construi şi forma?

„Revoluţie” – în sfîrşit trebuie să înţelegem caracterul ei revoluţionar esenţial, şi anume să o înţelegem ca întoarcere a fiinţei la incipienţă. Revoluţionarul real nu aduce nimic nou şi nici nu

Neues, noch bewahrt er Altes, *er erweckt das Anfdngliche.*

Im Denken der Denker ist einfa- ches Da-sein, sofern sie ihr Sagen an der Quelle des Erfahrens hal- ten, fiir das sich ereignet, was ungesagt bleibt. Der Denker, der re- den mufi und des Wortes nicht entbehren kann, hat gleichwohl die einfache Zuweisung în ein »Handeln«, das vor aliem Tun und Machen und Wirken blofies Da-sein ist. Nur în diesem Be- reich der Geschichte des Denkens erfahren wir, was sich ereignet.

Das Geheimnis des **Unwesens –** Das »Erkennen« und »Wissen«, das uns von den «Wissenschaf- ten« und der »Lebenspraxis« an- geboten wird, ist în Wahrheit liberali TEXvq, die als das Sichaus-

kennen liberali jegliches »kennt«, în dem es das zu Kennende durch eine Erklărung iiberholt und ihm dadurch iiberlegen wird zu Zwe- cken einer Meisterung. Das den- kerische Wissen will nicht das Seiende uberholen durch Be- schaffung des neuen Seienden, das erklărt. Das denkerische Wissen geht nur den Gang, um beim Sein anzukommen und vor seiner Wahrheit zuriickzutreten. Dieser Riickschritt ist grundverschieden im Wesen von dem fiir alle Wis- senschaften und alle Praktiken unentbehrlichen Fortschritt.

păstrează vechiul, *el trezeşte ceea ce ţine de început.*

În gîndirea filozofilor fiinţa simplă este ceea ce rămîne nerostit – atîta timp aceştia îşi păstrează discursul aproape de sursa expe- rienţei, de care trebuie să dea seama la propriu. Gînditorul, care trebuie să vorbească şi nu se poate dispensa de cuvînt, are totuşi alternativa unei simple indicări a unui „act", care este, pur şi simplu, ca atare, înainte de orice act, fapt sau acţiune. Abia în acest do- meniu al istoriei gîndirii experimentăm ceea ce survine în chip esenţial.

Misterul **maleficului -**

„Ştiinţa" şi „cunoaşterea" care ne sînt oferite nouă de către „ştiinţele" şi „practica vieţii" sînt, de fapt, peste tot, TE%vr], care, ca formă de cunoaştere pe sine, „ştie" absolut totul, printr-o cunoaştere care depăşeşte ceea ce este cunoscut şi îi este superioară în sensul dispunerii de el şi stăpînirii lui. Cunoaşterea filozofică nu doreşte să depăşească fiinţarea procurînd o nouă fiinţare, care explică. Cu- noaşterea filozofică nu face decît să străbată calea necesară pentru a ajunge la fiinţă şi pentru a se retrage în faţa adevărului său. Acest pas înapoi este fundamental diferit de progresul care este indispensabil pentru toate ştiinţele şi toate practicile.

Das Verborgenste Wesen der Macht ist die Unsicherheit und die Angst vor ihr.

Der moderne Historiker, dessen Geschăft eine Form des **Journal- ismus** ist, mufi so viei Biicher und Akten lesen und fortgesetzt soviel gelesene Bucher besprechen und so viei Bucher selbst verfertigen, daB ihm nicht auch noch zuge- mutet werden kann, bei diesem Geschăft einen Gedanken zu fas- sen und ihm nachzudenken und dabei

Gefahr zu laufen, daB das Nachdenken eine Verzdgerung în den Geschăftsbetrieb bringen kdnnte.
Das reine Wesen des Griechen- tums, d. h. das Seiende, inmit- ten dessen die Griechen als seiende fremd gewesen, dieses und sie selbst und der Bezug des Seins zu ihnen – în der einfachen Wesung von der ctAr|0Eia her zeigen und erfahren. Den pOQoţ und Aoyoţ – jedes Wort und Gebild rein, aber nicht erzwungen und schema- tisch-pedantisch – aus ciAp0Eia erfahren.
Wir miissen jeden Tag neu den Blick im Unzerstdrbaren ru- hen lassen. Aus dieser Ruhe ent- springt alle Bewegung.
Der Anti-christ muB wie jedes Anti- aus dem selben Wesens- grund stammen wie das, wo- gegen es anti- ist – also wie »der Christ«. Dieser stammt aus der **Ju- denschaft.** Diese ist im Zeitraum
Cea mai ascunsă natură a puterii este nesiguranţa şi frica de ea.

Istoricul modern, a cărui activitate este o formă de **jurnalism,** trebuie să citească atît de multe cărţi şi documente şi să discute neîncetat atît de multe cărţi citite, pentru a produce la rîndu-i atît de multe cărţi, încît nu poţi să aştepţi de la el să formuleze, de-a lungul acestei ocupaţii, o idee la care să mediteze şi să-şi asume pericolul ca această meditaţie să aducă o întîr- ziere în ocupaţia sa.

Esenţa pură a grecismului, adică fiinţarea, în mijlocul căreia grecii erau străini ca fiinţare, doar aceasta, ei înşişi şi relaţia fiinţei cu ei – poate fi indicată şi experimentată pornind de la survenirea esenţială a <iATj0Eia-ei. Atît pOSoţ, cît şi Aoyoţ – fiecare cuvînt şi structură pot fi înţelese în mod adecvat, dar nu forţat şi schematic-pedantic – pornind de la ctAr]0Eta.

Trebuie să ne lăsăm privirea să se odihnească pe ceea ce este indestructibil în fiecare zi. Toată mişcarea rezultă din această nemişcare. Anti- cristul, ca orice anti-, trebuie să provină din acelaşi temei esenţial ca acela faţă de care este anti – aşadar, la fel precum „creştinul”, care îşi are originea în **iu- deitate.** Acesta este, în perioada

des christlichen Abendlandes, d. h. der Metaphysik, das Prinzip der Zerstdrung. Das Zersto- rerische în der Umkehrung der Vollendung der Metaphysik – d. h. der Metaphysik Hegels durch Marx. Der Geist und die Kul- tur wird zum Uberbau des »Le- bens« – d. h. der Wirtschaft, d. h. der Organisation – d. h. des Biolo- gischen – d. h. des »Volkes«.

Wenn erst das wesenhaft **»Jii- dische«** im metaphysischen Sinne gegen das **Jiidische** kămpft, ist der Hdhepunkt der **Selbst- vernichtung** în der Geschich- te erreicht; gesetzt, dafi das **»Jii- dische«** liberali die Herrschaft vollstândig an sich gerissen hat, so dai? auch die Bekâmpfung **»des Jiidischen«** und sie zuvor- derst în die BotmăBigkeit zu ihm gelangt.

Von hier aus ist zu ermessen, was fiir das Denken în das verborgene anfăngliche Wesen der Geschich- te des Abendlandes das Anden- ken an den ersten Anfang im Griechentum bedeutet, das au- Berhalb des **Judentums** und d. h. des **Christentums** geblieben.

Die Verdiisterung einer Weit erreicht nie das stille Licht des Seins.

Wir diirfen jetzt nicht »iiber« das Abendland ein »historisches« Ge- rede und Geschreibe machen,

Occidentului creştin, adică a metafizicii, principiul distrugerii. Principiul distructiv ce ţine de răsturnarea desăvîrşirii metafizicii – adică a metafizicii lui Hegel prin cea a lui Marx. Spiritul şi cultura devin suprastructura „vieţii”, a economiei, a organizării, a biologicului, a „poporului”.

Abia atunci cînd ceea ce este în chip esenţial **„iudaic”** luptă în sens metafizic împotriva a ceea ce este **iudaic,** atunci se atinge punctul maxim al **autoanihilării** istoriei; presupunînd că **„iudaismul”** a preluat puterea pretutindeni, astfel încît chiar şi lupta împotriva a ceea ce este **„iudaic”** ajunge ea însăşi sub dominaţia iudaismului.

Pornind de aici trebuie să se stabilească ce înseamnă memoria primului început în limba greacă pentru a gîndi esenţa primordială ascunsă a istoriei Occidentului, care a rămas în afara **iudaismului,** adică **a creştinismului,**

întunecarea unei lumi nu atinge niciodată lumina tăcută a fiinţei.

Nu avem voie să trasformăm acum discuţia „despre” Occident într-o flecăreală „istorică” -

sondern es gilt, abendländisch zu *sein,* d. h. anfänglicher den An- fang anfangen lassen.	indiferent dacă scriem sau vorbim despre el –, ci mai important este să fim occidentali, adică să lăsăm mai întîi începutul să înceapă.
Vorbeigehen am Rechnen der Macht. Einkehr în die Erwar- tung des Spielzeitraums des Ge- schichts[ah].	Trecerea pe lîngă calculul puterii. Revenirea la aşteptarea jocului survenirii istorice.
DaB în Zielen, Werten, Aufträgen, Beiträgen gerechnet wird und ge- dacht werden mufi, zeigt, în wel- cher Weise das Geschicht schon în die Ungeschichte verworfen ist. Wesentliche Geschichte be- darf nicht der Ziele. Sie ruht în der Wahr- heit.	Faptul că ceea ce contează astăzi sînt obiectivele, valorile, ordinele şi contribuţiile arată cum surve nirea istorică a fost deja împinsă în anistoric. Istoria esenţială nu are nevoie de obiective. Ea se bazează pe adevăr şi adeverire.
Nicht, dafi eine wimmelnde Mas- se erhalten und ihr Lebensstan- dard – auch nur das wirtschaft- liche Auskommen – gesichert bleibt, ist das geschichtlich Wesentliche – sondern, daB das Sein – als das sich lichtende Ge- fild der Anwesung und Abwe- sung der Blickenden gewahrt und die Wahrheit des Seins zum Eigentum wird.	Ceea ce este esenţial din punct de vedere istoric nu e faptul că se păstrează o masă furibundă şi standardul său de viaţă, sau că bunăstarea ei economică este asigurată, ci faptul că fiinţa – ca un cîmp al prezenţei şi absenţei care se ilumi nează prin sine – este păstrată ca atare, iar adevărul fiinţei ajunge în propriul său.
Die Absage an das Aufmerken auf die Zugehdrigkeit în das Sein ist die grimmigste Verwiistung unseres eigenen geschichtlichen Wesens.	Refuzul de a acorda atenţie apartenenţei Ia fiinţă este cea mai sumbră devastare a propriei noastre fiinţe istorice.
Das seynsgeschichtlich Belanglo- se genieBt den Vorzug der histo- rischen Weltdffentlichkeit.	Ceea ce este irelevant din punct de vedere onto-istoric se bucură de atenţia

Jetzt stimmt einzig der Anfang. Die Preisgabe în die Verwahrlo- sung der Wahrheit	Acum numai începutul este determinant. Abandonarea în braţele neglijării adevărului.

[ah] în orig. „Geschick” (substantiv neutru), forma din limba germană medie pentru substantiv feminin „Geschichte” *(istorie).* Prin acest termen, Heidegger nu are în vedere istoria ca istorie a lumii, ci survenirea, ca survenire a propriului.

Anmerkungen II [66-75], S. 152-158:	*Adnotări II* [66-75]:
Landschaft. – Man kann sie »se- hen« und entdecken 1 und be- schreiben und ins Gerede und în den Verkehr bringen – nach der Art aller Zugereisten – sie wird zu etwas fiir alle Welt und von aller Welt Gesichtetem und be- kommt ihr Allerweltsgesicht (so läfit sich der Titel Panorama ver- stehen) oder – einer gehort dem Land, braucht es nicht anzugaf- fen und dabei meinen, er gehd- re kraft des Gaffens dazu – er steht în ihr schweigend und so als kennte er sie nicht. Daf£ sie aber în ihm spricht – nicht er iiber sie – kommt în Anderem zur Sprache. **Und selbst diese Uberlegung solite nicht aufgezeichnet sein.** Wer unvertraut bleibt mit dem Denken, meint, dieses sei, weil es den Anschein von «Reflexi- on« zeige,	Peisajul. – îl poţi „vedea” şi descoperi şi descrie şi poţi vorbi despre el – aşa cum fac toţi cei care au călătorit. Acesta devine astfel ceva determinat pentru toată lumea şi este văzut la fel de toată lumea (aşa poate fi înţeles termenul de panoramă). Omul însă aparţine ţării, nu are nevoie să o privească ca să poată spune că îi aparţine în virtutea acestui fapt – stă tăcut în cuprinsul ei, ca şi cum n-ar cunoaşte-o. însă faptul că ea vorbeşte în el – şi nu el despre ea – este exprimat de altcineva. **Nici acest gînd nu ar trebui să fie notat.** Oricine rămîne în bună măsură străin de gîndire consideră că, deoarece aceasta ia forma „reflecţiei”, ea face parte în mod consti- tutiv din fiinţa sa. Doar

4
1
3

Die seltsamste und vielleicht stărkste Wirkung, die ein Denken ausiibt, ist jene, die în den Geg- nern wider deren Wollen und Wissen erfolgt. Kaum aber sind sie je so geartet, dafi ein Denken von ihnen lernen I konnte. Die Gegnerschaft ist zu abhăngig von dem Trugbild, gegen das sie an- geht und das sie notwendig auf eine Ebene des Prekären hinab- stofit. Weil der Lărm der Gegnerei nicht eine innere Dauer eines sachhaltigen Gewichts aufbringt, mufi er immer neu und immer lauter gemacht werden. Schliefi- lich meint sogar dann eine auf- wachsende Jugend, »horen« sei nichts anderes als das Weitertra- gen von Lărm.

Was jetzt unter dem Namen **»Philosophie«** sich breitmacht, ist die kirchlich und parteimâfiig or- ganisierte oder aber aus Ratlosig- keit und Unvermogen gespeiste **Selbstvernichtung** des Denkens. Als das Denken bei den ersten Denkern des Abendlandes, d. h. bei den ersten und einzigen Den- kem zu Ende war, mit und nach dem Denken der Griechen (Aris- toteles), entstand die »Logik«. »Philosophie« ist jetzt der Name fiir die Ausreden einer organisier- ten Angst vor dem Denken.

Im Denken warte des Wohnens im Geschick. Das Denken stiftet andenkend das Licht des Einst.

Cel mai ciudat şi poate cel mai puternic efect pe care gîndirea îl are este cel care apare la adversarii voinţei şi cunoaşterii. Dar ei nu sînt aproape niciodată de o ase- menea natură încît să putem învăţa de la ei. Opoziţia depinde prea mult de iluzia cu care luptă şi pe care o plasează în mod necesar la un nivel de precaritate. De- oarece zgomotul adversarului nu are o durată interioară a unei rele- vanţe concrete, acest zgomot tre- buie să crească în intensitate. Pînă la urmă, chiar şi aşa, tineretul care se maturizează crede că „auzul” nu este altceva decît reverberarea zgomotului.

Ceea ce se răspîndeşte acum sub denumirea de **„filozofie”** este **autoanihilarea** gîndirii organizată de Biserică şi partizani sau alimentată de nedumerire şi incapacitate. Cînd gîndirea a fost epuizată de către primii gînditori ai Occidentului, adică de către primii şi singurii gînditori

autentici, cu şi după gîndirea grecilor (Aris- totel), a apărut „logica”.

„Filozofia” este acum numele scuzei unei frici organizate de a gîndi.

Aşteaptă, în gîndire, locuirea în survenirea istorică. Gîndirea dă naştere, ca gîndire ce rememorează, luminii a ceea ce a fost.

Schule und Historie setzen das Denken dem Verderb aus.
Das Weglassen lernen wir nur im Seyn-Lassen des Seyns.
Abhängiger noch als die Schuld- ner von ihren Glăubigern sind diese von jenen. Gerechnete Ver- hăltnisse sind ohnedies unfreie. Der Dank fălit nicht în sie. Und wo die Pflicht zum Dank geltend gemacht wird, ist der Dank, der ihr entspricht, schon nicht mehr Dank; denn er entspringt nicht im Denken.
În einer Zeit, da die Angst vor dem Denken als »Philosophie« gilt, mufi jeder, der noch aus einem Bezug der Sache des Den- kens lebt, sich iiber die erste Entscheidung klar sein. Sie heifit: wegbleiben. Sie ist aber nur im Anschein negativ. Sie kommt aus dem Wartenkdnnen. Warten: frei- lich nicht auf eine spătere Zu- stimmung einer Offentlichkeit; sondern warten, iiber die eigene Lebenszeit hinaus, auf den Blick einer Lichtung des Seyns, der sich dem Menschen ereignet.
În der Natur der Sache liegt es wohl, daB die Sache des Den- kens, die wohl *die* Sache des Menschen ist, sich dem Menschen stăndig entzieht und ihn so gera- de anzieht, damit das Denken ein An-denken werde.
Bei der Sache bleiben, koste dies, was immer es koste. Denn hier wird nicht mehr gerechnet.
Şcoala şi istoriografia expun gîndirea la ruină.
învăţăm să dăm drumul numai pornind de la lăsarea să fie a fiinţei, încă mai dependenţi de creditorii lor decît de debitori sînt cei dintîi de cei din urmă. Raporturile bazate pe calcul sînt oricum condiţionate. în cadrul lor nu se poate vorbi despre a mulţumi. Şi acolo unde se afirmă datoria mulţumirii, mulţumirile care îi corespund nu mai sînt

mulţumiri; pentru că nu apare în gîndire.
într-o perioadă în care teama de a gîndi este considerată o „filozofie", toată lumea care încă trăieşte dintr-o relaţie cu ceea ce constituie miza gîndirii trebuie să fie lămurită cu privire la cea dintîi decizie, aceea de a sta deoparte. Aceasta este doar aparent negativă. Ea îşi are originea în putinţa de a aştepta. A aştepta: desigur nu după o aprobare ulterioară a publicului; ci a aştepta, dincolo de propria lor viaţă, o licărire a fiinţei care survine în prezenţa omului.
Miza gîndirii, prin natura lucrurilor, este miza prin excelenţă a omului. Ea se retrage constant din faţa omului pentru a-l atrage pe acesta, aşa încît gîndirea devine o gîndire care rememorează.

Ţine ochii aţintiţi pe adevărata miză a gîndirii, cu orice preţ. Pentru că aici nu se mai fac calcule.

Eine »wortliche« Ubersetzung besteht nicht darin, dafi man die entsprechenden »Wdrter« nach Anzahl und grammatischer Form setzt, sondern dafi wir »das Wort« treffen und zwar im Herkommen aus dem Sagen der iibersetzen- den Sprache. Im Weltalter der Kriege und Zerstorungen ist es nbtig, das Kostbare zu schiitzen. Der bes- te Schutz bleibt, dafi es unauf- fällig im Unbekannten gehalten wird. Die grofite Zerstorungs- kraft eignet heute der Offentlich- keit. Denn sie zerstdrt, in dem sie den Anschein errichtet, als baue sich in ihr und durch sie eine Weit auf. Die **Atombombe** läfit dage- gen nur alles in Staub zerfallen, in dem sie selbst in die **Vernichtung** eingeht. Die Offentlichkeit aber arbeitet sich aus ihrem **Vernich- tungsgeschäft** ständig heraus. Dieses ist ihr Element. Es gilt, vor dieser Zerstdrung das Kostbare, das Denken als Andenken, in das Unbekannte zuriickzunehmen, gleichsam zu vergraben.
Wir kbnnen das Seyn nie erzwin- gen, aber erwarten: im Austrag des Behutens seiner Wahrheit eine Ankunft bereiten.

Oft fafit einen das Grauen bei der Aussicht, dafi auf

Jahrzehnte hin- aus bei uns kein *Denken* mehr sein wird, sondern nur ein zuchtloses »Weltanschauungs«-gerede, das

O traducere „literală” nu constă în aşezarea „cuvintelor” corespunzătoare în funcţie de număr şi forma gramaticală, ci în aceea că găsim „cuvîntul” pornind de la rostirea limbii în care se face traducerea.

În epoca războaielor şi a distrugerii, este necesar să protejăm ceea ce este preţios. Cea mai bună protecţie este inaparenţa sa, păstrarea lui în domeniul necunoscutului. Cea mai mare putere distructivă revine astăzi opiniei publice. Pentru că ea distruge dînd impresia că în ea şi prin ea se construieşte o lume. **Bomba atomică,** pe de altă parte, face ca totul să se transforme în praf, **anihilîndu-se pe sine.** Insă opinia publică se extrage mereu pe sine din opera ei de **anihilare.** Acesta este elementul tău. De aceea este important ca în faţa acestei forţe distructive, ceea ce este preţios, gîndirea ca gîndire ce rememorează să fie ascunsă sau, cu alte cuvinte, îngropată în necunoscut.

Nu putem niciodată constrînge fiinţa, nu putem face altceva decît să o aşteptăm: să pregătim venirea ei, îndeplinindu-ne sarcina de a păzi adevărul său.

Adesea, te apucă groaza la gîndul că timp de zeci de ani nu va mai exista nicio *gîndire* pentru noi, ci doar o flecăreală incorigibilă despre „Weltanschauung”, care nici

noch gar nicht merkt, wie sehr es sich mehr und mehr in die Botmä- Bigkeit dessen begibt, was man als »verruchtes System« ausrotten mochte. Man schaltet zwar dessen »Inhalte« aus und beseitigt die vormaligen Anhänger. Dafiir behăit man jedoch um so entschie- dener den Stil zuriick und umgibt ihn mit christlichen und humanitären Phrasen. **Verheerender als die Hitzewelle der Atombombe ist der »Geist« in der Ge- stalt des Weltjournalismus. Jene vernichtet,** indem sie nur aus- Ibscht; dieser **vernichtet,** indem er den Schein von Sein errich- tet auf dem Scheingrund der unbedingten Wurzellosigkeit.

Der absolute Journalismus betäubt die heute Stil gewordene Angst vor dem Denken und sorgt so fiir die griindlichste Ausrot- tung des Denkens. Wir miissen uns und die Kommenden darauf bringen, dafi inskiinftig fur lan- ge Zeit das Denken ein kostbarer Schatz bleibt, den man am bes- ten hiitet, wenn man ihn tief ver- grăbt. Mit »Pessimismus« hat das nichts, aber viei mit Niichternheit zu tun. (Später erwähnt în einem Brief an Manfred Schroter[3'].)

măcar nu observă cît de mult este din ce în ce mai mult în slujba a ceea ce se vrea eradicat, fiind considerat un „sistem viciat". Ceea ce cuprinde el este scurtcircuitat, iar foştii adepţi, eliminaţi. Cu toate acestea, stilul său este cu atît mai mult conservat şi este îmbrăcat în fraze creştine şi umanitare. **„Spiritul" sub forma jurnalismului mondial este mai devasta- tor decît suflul bombei atomice.** Aceasta **anihilează** explodînd; cel dintîi **anihilează** prin construirea aparenţei de fiinţă, pe temeiul părelnic al dezrădăcinării necon- diţionate. **Jurnalismul absolut amorţeşte teama de a gîndi care a devenit o modă astăzi şi asigură astfel cea mai completă eradicare a gîndirii.** Trebuie **să** ne facem pe noi înşine şi pe cei care vor veni după noi să înţeleagă că, pentru o lungă perioadă de timp, gîndirea va rămîne o comoară preţioasă care este cel mai bine păzită dacă este îngropată adînc. Acest lucru nu are nicio legătură cu „pesimismul", dar are multe de-a face cu sobrietatea. (Menţionată ulterior într-o scrisoare către Manfred Schrbter.)

[ai] Manfred Schroter (1880-1973) şi-a obţinut doctoratul în 1908 cu o teză despre Schelling. Ulterior redactor al ediţiei aniversare de la Miinchen a lui Schelling (1927/28), a fost căsătorit cu o evreică încă din 1909, motiv pentru care a trebuit să renunţe, în perioada nazistă, la o poziţie de profesor asociat la Universitatea Tehnică din Miinchen [GA, ed.].

Rettungen und Verteidigungen gegeniiber der 1 Offentlichkeit sind unnotig. Aber notig ist die Ruhe fiir die Unruhe des Denkens.	**Salvarea şi apărarea împotriva opiniei publice nu sînt necesare,** însă odihna este necesară pentru ca gîndirea să se poată desfăşura neobosită.
Im Denken ist es gut, ofter und dabei, wie neu ankommend, dorthin zuriickzukehren, wohin der Weg schon einmal gelangte.	Atunci cînd gîndim, este bine să ne întoarcem cît mai des, ca nişte nou-veniţi, în locul unde drumul ne-a mai condus deja.
Weshalb gelangen wir *denkend* nur *so* weit im Element des Seyns, wie weit das Geschick der Wahr- heit des Seyns aus diesem herkommt? Das Mafi im Einst.	De ce am ajuns, *gîndind,* numai *pînă în acest punct* în elementul fiinţei, cît de departe vine abilitatea adevărului de a fi? Măsura este dată de ceea ce a fost.
Im Bereich des Einfachen sind wir unversehens und ohne dafi sich etwas în seiner Unmdglich- keit geniigend anzeigt, auf dem Irrweg. Wir finden uns dann bei einem Vorhaben, das dem Ver- such gleicht, auf einem Baum Fische zu fangen.	Pe tărîmul simplităţii, ajungem fără să vrem şi fără ca ceva să se vădească suficient în imposibilitatea sa, pe un drum greşit. Ne regăsim apoi într-un proiect care ar putea fi comparat cu încercarea de a prinde peşte într-un copac.
Eine Gesetzgebung des Da-seins, die das Gesetz aus dem Geschick des Da-seins erst werden und – im Werden lâfit, auf die Gewähr, daG sich sogar das Wesen von Ge- setz wandelt.	O legitate a Da-se/n-ului, a existenţei, care face ca să apară din destinul Da-sein-ului – garantează că pînă şi esenţa legii se schimbă.
Das Zu-Denkende:	*Ce trebuie gîndit:*
Der Unterschied im Geschick des Einst.	Diferenţa ce îşi are originea în destinul a ceea ce a fost.
Meine Personalakten în der Philo- sophischen Fakultät Freiburg sind verschwunden[1].	Dosarele mele personale din Facultatea de Filozofie din

»Meine Philosophie« – falls der torichte Ausdruck gebraucht werden darf – sei »die Philosophie des Abgrunds« – ich frage zu-	„Filozofia mea” – dacă se poate folosi această expresie nechibzuită – este, spun unii, „filozofia abisului”. Dar întreb şi eu: nu ne aflăm cumva pe

[al] Dosarele au fost găsite în locaţia de atunci a Facultăţii de Filozofie de la Universitatea din Freiburg (ErbprinzenstraGe 13) alături de alte dosare personale, într-o cadă. Consultaţi mulţumirile din epilogul redactorului [GA, ed.].

Abgrund? Nicht nur wir, die Deutschen, nicht nur Europa – sondern »die Welt«? Und nicht nur seit gestern und schon gar nicht »durch« **Hitler,** so wenig wie »durch« Stalin oder »durch« Roosevelt. -
Ist ein Denken gefährlich, das denkt, was ist? Oder will man »denken«, was *nicht* ist? Will man iiberhaupt nicht denken, sondern faseln, die Faselei iiber »das Wirkliche« fortsetzen? Man will nur dieses. Man steht immer noch nicht am Abgrund, man will gar nicht wissen, was das ist. Gleich als hetzte da eine geheime Angst davor, daB der Mensch mit dem Blick în den Abgrund gerade nur erst beginnt, zu erfahren, erfah- ren zu lernen, was ist. Gleich als hätten die Rechner und Zersetzer, I die alles durch ihre Intellektu- alität zerreiben, Angst vor jener

Leere, în der ihr Gefasel und ihre organisierte Zerstdrerei auch bei denen, die torichter sind als die Deutschen, nichts mehr verfăngt.
Nu numai noi, germanii, nu numai Europa – ci „lumea”? Şi nu numai de ieri şi cu siguranţă nu „din cauza” lui **Hitler,** şi la fel de puţin „din cauza” lui Stalin sau din cauza lui Roosevelt. -

Este periculoasă o gîndire care gîndeşte ceea ce este? Sau ar trebui să „gîndim” ceea ce *nu* este? Nu este nimeni care să vrea să gîndească, ci să spună vrute şi nevrute, pentru a continua flecăreala despre ceea ce este „real”? Nimeni nu vrea altceva decît atît. Nu ne aflăm încă pe marginea prăpastiei, nu vrem nici măcar să ştim ce ar însemna asta. Aproape ca şi cum ar exista o teamă secretă că o persoană care doar priveşte

în abis începe să-şi dea seama, să înveţe ce este. Ca şi cum calculatoarele şi aparatele care pulverizează totul datorită caracterului lor intelectual s-ar teme de acel gol în care funcţionează ca nişte ma- laxoare şi în care distrugerea lor organizată nu mai ademeneşte pe nimeni, nici măcar pe cei care sînt mai neghiobi decît germanii.
Die eigentliche Niederlage be- steht nicht darin, daB »das Reich« zerschlagen, die Städte zertrum- mert, die Menschen durch unsichtbare Totungsmaschinerien hingemordet werden, sondern daB sich die Deutschen durch die Anderen în die **Selbstvernich- tung** ihres Wesens treiben las- sen und sie selbst betreiben unter dem plausiblen Anschein, das Schreckensregiment des **»Nazis- mus«** zu beseitigen. Man wird dieses, zumal wenn es hinrei- chend präpariert und geschicht- lich isoliert worden ist – als sei es ohne Zu-tun der Anderen, plotz- lich im Januar 1933 vom Himmel gefallen, um sich, ebenso isoliert, în den nächsten zwblf Jahren zu entwickeln – man wird dieses so präparierte Gebilde jederzeit mit Recht der Weltdffentlichkeit als Schande vorfuhren konnen.
- Aber es wird schwer sein, den Blick so frei und iiberlegen zu machen, daB er erkennt, wie eben dieses Rechthaben – im Grunde eine planetarische Irrefiihrung darstellt, die alles în die Verwir- rung treibt.
Vielleicht weifi »Man« sehr gut, daB auf diesem Wege am sichers- ten der zugleich gebrandmark- te **»Nazismus«** noch unheilvol- ler angereizt und geziichtet wird. Man wird auch dieses, von lan- ger Hand vorbereitet, wollen, um dann noch einmal zur letzten Mafinahme der Ausrottung unter noch lauterem Humanitätsge- schrei auszuholen.
Adevărata înfrîngere nu constă în aceea că „imperiul” a fost distrus, oraşele prefăcute în ruine, oamenii ucişi de maşini criminale invizibile, ci că germanii sînt conduşi de ceilalţi spre **autoanihilarea** naturii lor, la care contribuie şi ei înşişi, sub aparenţa plauzibilă a îndepărtării regimului **„nazist”** al groazei. Atunci cînd acest regim va fi discutat de istorici ca un soi de preparat şi va fi privit izolat, va părea că a apărut fără contribuţia altora, ca din senin, în ianuarie 1933,

pentru a se dezvolta la fel de izolat în următorii doisprezece ani – această idee astfel preparată va putea fi prezentată pe bună dreptate oricînd opiniei publice mondiale drept o ruşine.

- Dar va fi dificil să obţii o perspectivă atît de clară şi liberă de preconcepţii, încît să recunoască faptul că această îndreptăţire reprezintă practic o înşelăciune planetară care conduce totul în confuzie.

Poate că „se" ştie foarte bine că acesta este cel mai sigur mod de a stimula şi reproduce **„nazismul"** într-un mod şi mai sinistru. Unii vor dori, desigur, să facă acest lucru pentru o lungă perioadă de timp şi apoi să recurgă din nou la măsurile ultime de exterminare, strigînd şi mai tare sloganuri despre umanitate.

Und das Christentum versucht, während diese Teufelei »anläuft«, noch da und dort seine kulturel- len Geschäfte zu machen. Man verzeichnet mit Genugtuung iiber soviel neu erreichte Modernität, dafi der Leiter der Fernsehforschungsgesellschaft – ein Katho- lik sei. **Man predigt zugleich, die Technik miifite dem Menschen dienen.** Man wagt es gleichzei- tig, solches torichtes Zeug zu re- den und den »Joseph Goebbels« als einen Liigner an den Pranger einer ăuBerst fragwiirdigen Welt- bffentlichkeit zu stellen.

Im wirklichen Gehen, zumal im Gang des Denkens – kbnnen wir nie zugleich hinter uns hergehen, um auch dieses Gehen noch zu belauern.

Ob sich bald wohl einige noch finden, die sich I mit einem merkbaren Ruck von dem elen- den Zeitschriftengeschwâtz ab- kehren und der nachwachsend- en Jugend noch einmal zeigen, was Arbeit im Geiste *ist?* Werk- statt, nicht Faseleien.

Aber auch dieses Zeigen ist schon zu spat.

»Katholische Philosophie«, dieses Gebilde, und eher noch sein Aushăngeschild, wagt sich jetzt aufdringlicher hervor. DaG sich schon im blofien Titel die bare Unmoglichkeit kundtut, schei- nen die noch nicht zu

merken, die meinen, es sei notig, mit dieser Form von Spiegelfechterei sich

Şi în timp ce acest proces diabolic se află în desfăşurare, creştinismul încearcă să-şi desfăşoare şi el afacerile culturale pe unde se poate. Se observă, cu satisfacţie, că modernitatea a ajuns atît de departe, încît şeful societăţii de cercetare asupra televiziunii este catolic. în **acelaşi timp, ni se predică faptul că tehnologia ar trebui să servească oamenilor,** în acelaşi timp, cineva îndrăzneşte să vorbească despre alte chestii stupide şi să-l critice în termenii cei mai duri pe „Joseph Goebbel" drept mincinos în faţa opiniei publice extrem de chestionabile de pe întreg mapamondul.

Atunci cînd străbatem un drum, în special în cel al gîndirii – nu putem niciodată să facem un pas în spatele nostru, pentru a ne observa în mers.

Va apărea oare în curînd cineva care se I se va da înapoi în faţa flecărelii mizerabile de revistă şi le va arăta din nou tinerilor ce *înseamnă* munca întru spirit? Muncă serioasă, nu vorbe goale.

Dar chiar şi asta deja este prea tîr- ziu.

„Filozofia catolică", această structură, şi chiar mai mult, reclama care i se face, sînt acum mai agresive decît oricînd. Cei care consideră că este necesar să se implice în această formă de încăierare cu propria-ţi umbră, nu par să observe că imposibilitatea deplină a acestei activităţi se vădeşte einzulassen. »Katholische Philo- sophie« – das ist nicht viei anders als »nationalsozialistische Wissen- schaft« – ein viereckiger Kreis, ein holzernes Eisen, das, wenn es ins Feuer kommt, zur Asche zerfällt, statt gehärtet zu werden. Aber es geht nicht einmal ins Feuer. Es erhebt nur ein grofies Geschwätz nach dem Vorbild des **modernen Journalismus –** auch vor der »An- eignung« dieser Erscheinung schreckt man nicht zuriick. »Ka- tholische Philosophie« – dieser Titel erklärt schon, falls man ihn denkt, die unbedingte Bereitschaft zum – Verzicht auf das Denken, aber hinter der Fassade und mit dem Aufwand der Terminologie des jeweils gerade gängigen »Phi- losophierens«, das auch nicht im- mer schon

Denken ist. deja din titlu. „Filozofia catolică” – nu este cu mult diferită de „ştiinţa naţional-socialistă” – un cerc pătrat, un fier de lemn care, atunci cînd intră în foc, se preface în cenuşă în loc să se oţelească. Dar nici măcar nu intră în foc. Nu face decît să vorbească vrute şi nevrute în linia **jurnalismului modern** - nici măcar nu se fereşte de „asimilarea” acestui fenomen. „Filozofia catolică” – acest titlu explică, pentru cine gîndeş- te, disponibilitatea necondiţionată de a renunţa la gîndire, dar în spatele faţadei şi făcînd efortul de a păstra terminologia „filozofării” obişnuite, care nu este întotdeauna o formă de *gîndire.*

„Comunismul", „statul englez", esenţa „subiectivităţii", omul „modern", „tehnologia", „Occidentul creştin" şi, în sfîrşit, „gîndirea": tot atîtea personaje principale pe scenă, care au de a face cu *anihilarea (Vernichtung)* şi *autoanihilarea (Selbstvernichtung)* în caietele de însemnări. Pentru a explica utilizarea lor în *Adnotări I-II* (1942-1946), este necesară o extindere a investigaţiei noastre, care ţine cont şi de volumele de *Reflecţii.*

Faptul că unii cititori au luat în considerare doar primele rîn- duri ale *Adnotări I* [30] este unul dintre motivele care au împiedicat o examinare obiectivă a termenului de „autoanihilare" în contextul adecvat. Deoarece aceste *Adnotări* datează din 1942, este extrem de tentant să le interpretăm doar pe baza primelor rînduri şi să ne limităm la asta în loc să le citim mai departe. Este incontestabil faptul că singura cheie de interpretare a *Adnotărilor* imediat după publicarea lor a condus orice raţionament la acest
punct de plecare, în ceea ce priveşte interpretările termenului „autoanihilare" *(Selbstvernichtung);* tocmai din acest motiv, conţinutul complex al *Adnotărilor* nu a fost examinat în mod corespunzător – aşa încît, drept urmare, întreaga argumentare a celei de-a V-a secţiuni a fost ratată. *Interpretările părtinitoare* ale „au- toanihilării", care au fost reconfirmate printr-un un anumit efect produs asupra publicului, au eliminat posibilitatea unei analize în profunzime şi au produs interpretări unilaterale şi restric- tive. Sensul excesiv de literal pe care mulţi l-au dat acestui cu- vînt a devenit o capcană pentru toată lumea. Prin urmare, este de înţeles de ce conţinutul din *Adnotări I-V* a fost trecut cu vederea sau discutat superficial; pentru că, altfel, instrumentalizarea care a luat „autoanihilarea" drept singurul punct de referinţă şi drept veritabil fundament ar fi fost slăbită. Acest proces a contribuit la reducerea şi în final eliminarea conţinutului tuturor celor- lalte *Adnotări.* Cu toate acestea, preferinţa acordată *Adnotărilor I* [30] ca sursă pentru interpretarea „autoanihilării" nu a fost prea folositoare: aşa cum s-a demonstrat aici, ea a generat o perspectivă hermeneutică părtinitoare în ceea ce priveşte acest termen şi contextul

său propriu. în general, nu este posibilă interpretarea corectă a caietelor de însemnări dacă nu este lăsată deoparte propria „viziune asupra lumii".

„Autoanihilarea" *(Selbstvernichtung)* este o formă de „anihilare" *(Vernichtung).* „Autoanihilarea" este legată de contextul „comunismului" şi „statului englez" *(Reflecţii XIII* [107-109]) şi nu trebuie echivalată cu *autoanihilarea* în sensul literal, ci înseamnă menţinerea şi exaltarea ambelor realităţi menţionate mai sus, care iau, cu timpul, forme absolute. Astfel, *autoanihilarea* se dezvăluie ca manifestare a acestor fenomene, aşa cum se poate observa din utilizarea formelor verbale: **„forţează** izbucnirea [...] războiului" (comunism); **„promovat** în modul cel mai puternic de exagerarea propriei naturi iluzorii [...]" (forma burghezo-creş- tină a „bolşevismului" englez). în aceeaşi măsură, *autoanihilarea* legată de „natura subiectivităţii" *(Reflecţii XIV* [18-19]) trebuie să
fie înţeleasă ca auto-afirmare şi confirmare – şi, tocmai de aceea, umanitatea **„educă** generaţia în care gloria ei este *confirmată* fără ca această orbire să fie expusă ca amăgire".

Sub această nouă formă, esenţa subiectivităţii **împinge** şi **grăbeşte** această instalare de sine în abandonul necondiţionat al fiinţei. Acest mod de a gîndi este specific „omului modern" *(Reflecţii XV* [12-14]) aflat sub dominaţia politicii de putere, înţeleasă ca „instituire şi punere în aplicare a superiorităţii puterii faţă de fiinţarea stăpînită de ea". *Autoanihilarea* devine cea mai înaltă formă specifică acestor jocuri de putere, în care fiinţarea atinge cel mai înalt grad de putere şi în care ceea ce se anihilează pe sine se conservă totuşi de fiecare dată ca succesiune a unor aspecte mereu noi. Dacă fiinţitatea fiinţărilor este înţeleasă, prin anihilare, cu ajutorul schemelor de gîndire ale opresiunii, *autoanihilarea* constă în exacerbarea tuturor strategiilor care asigură acestor scheme de gîndire *persistenţa* şi imuabilitatea lor.

Raţionamentul din cadrul *Reflecţiilor* este continuat în *Adnotări,* deşi de data aceasta „tehnologia", „Occidentul creştin" şi „gîndirea" sînt fenomenele în care *autoanihilarea* devine vizibilă. Astfel, „tehnica" atinge cel

mai înalt nivel de *autoanihilare,* „atunci cînd nu mai are nimic de consumat – în afară de ea însăşi”, şi asta datorită „inexorabilităţii care face parte din esenţa ei şi **o împinge** mereu către «ceva şi mai nou», adică «încă mai devorator»„. Drept urmare, *autoanihilarea* devine echivalentă cu oferirea constantă a unui nou spaţiu de manevră fabricaţiei, ceea ce conduce voinţa la putere către zone tot mai noi ale dominanţei sale, astfel încît să-şi consolideze dominaţia, care este menţinută şi fortificată prin această creştere.

Referirea la „Occidentul creştin”, ca şi cele la iudaism şi la evrei, *nu face nicio trimitere expresă sau implicită* la ceva ce ne-ar da de înţeles – dacă aşa ceva ar fi posibil – că Heidegger se referă la *poporul (Volk)* evreu ca atare: punctul culminant al *auto-anihilării* se realizează atunci cînd ceea ce este în mod esenţial iudaic luptă împotriva iudaismului în sensul metafizic şi astfel acţionează împotriva sa, adică atinge culmea autoanihilării; această exacerbare a autoanihilării corespunde atingerii celui mai înalt *nivel* al metafizicii Occidentului creştin, a cărui „viziune despre lume” se caracterizează prin faptul că este străină de istoriei fiinţei. În fundal rămîne mereu Occidentul creştin şi categoriile la care se referă Heidegger şi cu ajutorul cărora descrie cum *autoanihilarea* este, de fapt, o constantă care a fost mereu prezentă de-a lungul istoriei şi apare din nou şi din nou sub forme noi. în ceea ce priveşte „gîndirea” *(Adnotări II* [66-75]), o nouă formă de *anihilare* prevalează în *autoanihilarea* specifică acesteia, care se consolidează acum şi se răspîndeşte ca „autoanihilarea gîndirii organizată de Biserică”, sub denumirea de „filozofie”. în cele din urmă, referirea la „opinia publică”, precum şi la „anihilarea provocată de ea”, ne dă de înţeles din nou că *autoanihilarea* trebuie să fie înţeleasă ca o activitate sistematică, ce subliniază ireconciabilitatea dintre „viziunea asupra lumii” specifică unei modernităţi dominate de exacerbarea fiinţării, pe de o parte, şi proiectul heideggerian de fundamentare a unei cunoaşteri esenţiale, pe de alta.

6. Postscriptum

Acest *postscriptum* este o reflecţie de sine stătătoare, fiind complet independent de analizele făcute pînă în acest punct, mai ales în măsura în care *unele* dintre *întrebările* discutate în cuprinsul acesteia au foarte multe de-a face cu o cale de gîndire care vrea să se menţină departe de gîndirea decăzută, bazată pe clişee. A te *distanţa* de ea înseamnă a sta departe de nebunia confuziei, care deformează gîndirea şi o amestecă cu zone în care nu se poate scufunda în mod voluntar. Numai prin *reflecţie* poate fi obţinută această distanţă care ne proiectează într-o căutare activă şi neobosită, care constă în a merge mereu *dincolo de orice dincolo determinabil;* deşi limba, în imperfecţiunea sa, se dovedeşte a fi laxă, adică incapabilă să cuprindă, să-şi aproprieze plenitudinea unitară a acestui „dincolo". Privind înapoi la cîteva momente în

care am făcut o pauză pe drumul analizei noastre, observăm că întrebările care ne preocupă ni se impun mereu în caracterul lor urgent. Dacă ne oprim o clipă, vom observa că viziunea noastră despre lume s-a schimbat: astfel ni se deschide o perspectivă care ne permite, de asemenea, să identificăm unele elemente care ar trebui notate aici.

Să revenim la întrebarea rămasă încă fără răspuns din secţiunea 3.2.[106] cu privire la epilogul la volumul 95, în special la următoarea afirmaţie a editorului german al caietelor de însemnări:

> „Fundalul acestor afirmaţii despre «iudaism» ca şi cel al interpretării cotidianităţii naţional-socialiste sînt, desigur, toate acele gînduri pe care le cunoaştem din tratatele lui Heidegger despre istoria fiinţei, apărute cam în aceeaşi perioadă: «Contribuţii la filozofie (despre Ereignis)» (GA 65, 1936-1938), «Cugetare» (GA 66, 1938/39), şi ulterior «Istoria fiinţei» (GA 69, 1939/1940), «Despre început» (GA 70, 1941), şi «Despre Ereignis» (GA 71, 1941/42). Ecouri

106 Cf. *supra,* p. 191.

ale acestor scrieri se regăsesc la tot pasul în volumele de însemnări”[107].

Aici editorul german introduce consideraţiile sale asupra volumelor 65, 66, 69, 70 şi 71 din ediţia completă, dar ele nu sînt, probabil, decît un pretext pentru a răspîndi o îndoială pe care noi o vom risipi în curînd. Deoarece *Reflecţiile* şi, în general, *Caietele Negre,* au fost scrise în acelaşi timp cu tratatele majore despre istoria fiinţei, este lesne de înţeles de ce acestea dintîi se referă la cele din urmă. Prin afirmaţia sa însă, editorul german intenţionează să acrediteze ideea că „declaraţiile despre «iudaism» şi [interpretarea] cotidianităţii naţional-socialiste” sînt înscrise în istoria fiinţei elaborate în aceste tratate. Aceste acuzaţii nefondate sînt grave şi, prin urmare, *nu por fi în niciun caz trecute sub tăcere.* în cartea sa mai recentă, *Heidegger und der Mythos der judischen*

Weltverschworung [Heidegger şi mitul conspiraţiei iudaismului mondial], editorul german susţine că „acestea *[Caietele Negre]* sînt plasate într-o topografie sau autotopografie istorică [...] în care li se atribuie un sens special şi specific, iar acest sens este de natură antisemită”[108]. Această afirmaţie controversată nu trebuie în niciun caz trecută cu vederea, întrucît ia proporţii atît de mari, încît întăreşte acuzaţiile grave aduse de editorul german: de fapt, rezultă că el îl consideră antisemit atît pe Heidegger, cît şi gîndirea sa onto-istorică. Începînd cu *Postfaţa (Nachwort)* sa, el a adus o serie întreagă de acuzaţii care – deşi nejustificate – au fost reluate în scrierile sale; aşa că a încălcat – într-un mod *complet intolerabil* – instrucţiunile exprese ale lui Heidegger cu

107 P. Trawny, *Nachwort des Herausgebers,* în M. Heidegger, *Uberlegungen VII-XI (Schwarze Hefte 1938/39),* op. cit., p. 452.
108 Id., *Heidegger und der Mythos der jiidischen Weltverschorung,* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2015[3], p. 15.

privire la publicarea volumelor ediţiei complete[109].

Am respins complet ipoteza unui pretins antisemitism al

Scritti su Heidegger [Luminiş sălbatic. Texte despre Heidegger] (Adelphi, Milano 2011, pp. 267-299). O comparaţie a ambelor versiuni relevă faptul că au fost eliminate următoarele pasaje: în primul rînd, au fost eliminate subdiviziunile în 8 secţiuni şi cele 57 de note ale editorului cu informaţiile sursă; Interpretările lui F. Volpi – care constituie o parte considerabilă în versiunea completă (vezi pp. 268, 280; de la ultimele 3 rînduri de la p. 283 pînă la p. 285 şi pp. 296-299). Textul care a fost apoi publicat în ediţia italiană sub numele de *Avvertenza del Curatore* a fost revizuit

109 Acest argument a fost dezbătut intens în discuţiile mele din Freiburg cu F.-W. von Herrmann. Instrucţiunile stipulate contractual de Heidegger pentru Vittorio Klostermann cu privire la publicarea volumelor întregii ediţii sînt răspicate şi clare, şi fixează, de asemenea, scopul traducerilor acestor volume în limbi străine: „Editorii şi traducătorii nu au voie să scrie introduceri, ci doar epiloguri. Cuvintele redactorului ar trebui să se limiteze la activitatea sa de redactor şi ar trebui să se abţină de la orice interpretare a conţinutului volumului în cauză". De asemenea, „traducătorul poate aborda chestiuni legate de traducere, dar trebuie să se abţină de la discuţia şi interpretarea a ceea ce a tradus". Aceste instrucţiuni sînt obligatorii, nu în ultimul rînd pentru Franco Volpi, cînd a trimis la editura Klostermann o copie a traducerii sale în italiană a *Contribuţiilor, Contributi alia filosofia (Dall 'Evento).* Întrucît von Herrmann, în calitate de coordonator principal al întregii ediţii, urmărea cazul Volpi, raportez aici pe deplin despre conversaţia noastră: „În calitate de administrator al manuscriselor nepublicate, Hermann Heidegger a constatat că Volpi, ca traducător şi redactor, a încălcat instrucţiunile de mai sus, în sensul că a scris un cuvînt înainte, în care interpretează conţinutul volumului în cauză. Prin urmare, el trebuia să schimbe epilogul într-o *Avvertanza del Curatore dell'edizione italiana [Nota redactorului pentru cititorul ediţiei italiene],* iar propriile interpretări urmau să fie pur şi simplu şterse. Editura Klostermann şi Hermann Heidegger au luat aceste măsuri în toate cazurile în care s-a impus". Mai tîrziu, versiunea originală completă a acestei note introductive a fost publicată în F. Volpi, *La selvaggia chiarezza.*

considerabil. Restul a fost înlăturat, precum şi unele dintre referinţele lui Volpi la „criza personală" pe care Heidegger ar fi avut-o în anii 1936-1938 şi prima notă de subsol în care a fost menţionată: „Potrivit lui Poggeler, această criză l-ar fi determinat pe Heidegger să se gîndească la sinucidere". Pentru informaţii precum referirea la corespondenţa privată dintre Heidegger şi Elisabeth Blochmann în 1932,1935 şi 1938 (a se vedea idem., pp. 273 şi 275) – adică în perioada în care *Contribuţiile* au fost redactate, editorul/traducătorul nu este responsabil ca atare. S-ar putea considera că această referire la Blochmann nu a fost atît de problematică, ci a fost înlăturată, deoarece „relaţia" ei cu Heidegger nu devenise un soi de bun comun, aşa cum este azi (cf. *infra, Martin Heidegger nu a fost un antisemit,* pp. 443-444). în plus, faţă de corespondenţa cu E. Blochmann, Volpi a făcut referire la alte schimburi de scrisori, cum ar fi cel cu Hannah Arendt în 1950 (vezi idem., pp. 274-275) şi corespondenţa lui Arendt cu Karl Jaspers din 1949, în care Arendt relatează: „Am citit scrisoarea împotriva umanismului [sic], care este, de asemenea, foarte discutabilă şi de multe ori ambiguă, dar este de asemenea prima scriere care se ridică la nivelul celor vechi. (Am citit ceva despre Holderlin şi am auzit de prelegeri groaznice, de-a dreptul banale, privitoare la Nietzsche.) Trăind izolat în Todtnauberg, insultînd civilizaţia şi scriind *Sein* cu un y, au fost, toate, într-adevăr doar o gaură de şoarece în care s-a retras» (idem., p. 284; cf. H. Arendt – K. Jaspers, *Correspondence 1926-1969,* eds. L. Kohler şi H. Saner, Piper, New York, 1985, p. 178, Scrisoare din 28 septembrie 1949). înţelegem astfel de ce această versiune originală a fost „cenzurată" în conformitate cu voinţa expresă a lui Hermann Heidegger: pe lîngă interpretarea de către Volpi a conţinutului cărţii, s-au găsit elemente care sînt complet inadecvate pentru cititorul *Contribuţiilor*. Ne referim la unele dintre idilele lui Volpi în ceea ce priveşte cartea pe care a tradus-o, care au fost eliminate şi din ediţia din 2007 la Adelphi, cum ar fi, de exemplu: „La asta ar trebui să adăugăm primele impulsuri pe care le datorăm circulaţiei secrete a manuscrisului între adepţi, precum şi convingerea că aceste pagini conţin cheia de a descifra gîndirea «celui de-al doilea» Heidegger" (F. Volpi, *La selvaggia chiarezza. Scritti su Heidegger,* op. cit., p. 267). Ceea ce e hotărîtor
lui Heidegger pornind de la conţinutul caietelor de

însemnări: aceasta a fost singura acuză fundamentală, deoarece presupusul antisemitism al lui Heidegger a fost prezentat doar ca ipoteză de la publicarea acestor caiete.

După respingerea acestei ipoteze, rămîne de precizat de ce editorul german a pus sub semnul întrebării volumele 65, 66, 69 70 şi 71 din ediţia completă. Aşadar, prin îndoiala pe care o aruncă asupra acestor lucrări, acesta îşi propune să submineze întregul drum al gîndirii lui Martin Heidegger pornind de la originile sale din 1936 şi, într-o oarecare măsură, să atragă atenţia asupra caietelor de însemnări: acestea, pretinde el, ar fi capodopera, lucrarea misterioasă în care pot fi găsite cele mai stranii afirmaţii antisemite – şi, în consecinţă, pro-naziste. în aceste caiete de însemnări, pretinde Trawny, ca şi în cele cinci tratate majore însă este conţinutul părţii finale a textului său, în care autorul face trimitere la „luminişul sălbatic": „Experimentele sale ingenioase cu limbajul im- plodează, arătînd din ce în ce mai mult ca un mers strîmb, chiar ca cineva care mestecă mereu acelaşi lucru. Felul în care utilizează etimologia se dovedeşte a fi un abuz. Convingerea lui că filozofia propriu-zisă nu putea vorbi decît greaca antică şi germana (de ce nu şi latina?) este exagerată. Glorificarea rolului poeţilor este şi o supraestimare a modului în care marile speranţe pe care şi le pune în gîndirea poetică rămîn o dorinţă pioasă. Antropologia *luminişului (Lichtung),* în care omul acţionează ca păstor al fiinţei, este o idee inacceptabilă şi imposibilă. Nu gîndirea lui Heidegger este un mister, cît admiraţia supusă şi adesea necritică care i-a fost dedicată, şi care a creat atît de multă scolastică" (idem., pp. 298-299). Pornind de la aceste observaţii succinte, dar semnificative, trebuie să punem următoarea întrebare fundamentală: dacă o astfel de evaluare este una realmente obiectivă sau dacă a fost doar opinia lui Volpi despre Heidegger, exprimată în *Avvertenza del Curatore,* şi în acest caz, dacă locul potrivit pentru aceste observaţii este traducerea *Contribuţiilor*. Această problemă a fost prevăzută de Heidegger încă din timpul vieţii lui şi de aceea a fost atît de dornic să se asigure că instrucţiunile sale au fost expuse şi urmate cu atenţie de editori şi traducători. în cazul Volpi, Hermann Heidegger şi von Herrmann, în colaborare cu Klostermann, au trebuit să garanteze că instrucţiunile obligatorii lăsate de Heidegger prin testament

vor fi respectate. Situaţia creată de editorul german al *Caietelor Negre* a scăpat unei analize atente, probabil pentru că efectele sale au fost la început subestimate.
despre istoria fiinţei enumerate în epilogul său am avea deja la dispoziţie elementele de bază ale drumului gîndirii sale. Dacă aceste indicii ar fi confirmate, atunci nu am mai fi în zona îndoielii sau a întrebărilor, ci în zona certitudinii. Cu toate acestea, nu avem decît o îndoială neîntemeiată pentru care editorul german nu a furnizat pînă acum nicio dovadă care să justifice ceea ce susţine. Trebuie doar să mergem în sens invers pe drumul străbătut de editorul german al *Caietelor Negre* pentru a înţelege scopul acestei presupuneri: deoarece există reflecţii şi observaţii în caietele de însemnări, care au fost apoi preluate şi aprofundate, dorim să examinăm dacă şi în ce fel se fac referiri la *Reflecţii* sau la *Adnotări* în cele cinci lucrări menţionate. Desigur, o parte considerabilă din materialele caietelor a fost preluată sau aprofundată în tratate: enumerăm aceste referinţe în *următoarea listă:*

Contribuţii la filozofie (Despre Ereignis) (GA 65)[110] – 21 de trimiteri la *Reflecţii II, IV, V, VI; Reflecţii IV* [85 şi urm.]; *Reflecţii IV* (despre început şi trecere); *Reflecţii IV*

110 M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op. cit., „I. Vorblick" (idem., p. 1); § 16 „Philosophie" (idem., p. 43); § 23 „Das anfängliche Denken. Warum das Denken aus dem Anfang?" (idem., p. 57); § 40 „Das denkerische Werk im Zeitalter des Ubergangs" (idem., p. 83); § 52 „Die Seinsverlassenheit" (idem., p. 112); § 56 „Das Währen der Seinsverlassenheit în der verborgenen Weise der Seinsvergessenheit" (idem., p. 118); § 76 „Sătze iiber «die Wissenschaft»„ (idem., p. 147); § 105 „Holderlin – Kierkegaard – Nietzsche" (idem., p. 204); „iv. Der Sprung" (idem., p. 225); § 136 „Das Seyn" (idem., p. 255); § 171 „Da-sein" (idem., p. 294); „vi. Die Zu-kiinftigen" (idem., p. 393); § 251 „Das Wesen des Volkes und Da-sein" (idem., p. 398); § 257 „Das Seyn" (idem., p. 421); § 258 „Die Philosophie» (idem., p. 422); § 265 „Das Er-denken des Seyns" (idem., p. 456); § 267 „Das Seyn" (idem., p. 473); § 272 „Der Mensch" (idem., p. 491).

4
3
4

[90]; *Reflecţii IV* [96]; *Reflecţii IV* [83]; *Reflecţii VI* [33, 68, 74]; *Reflecţii IV* [115 şi urm.]; *Reflecţii II, IV, V, VII; Reflecţii V* [17 şi urm., 34, 51 şi urm.]; *Reflecţii V* [82 şi urm. „Platon"]; *Reflecţii V* [44 şi urm.]; *Reflecţii VII* (47 şi urm.]; *Reflecţii V* [35 şi urm.]; *Reflecţii VII* [97 şi urm., Holderlin – Nietzsche]; *Reflecţii VII* [90 şi urm.]; *Reflecţii VI, VII,*
VIII; Reflecţii VI, VII (Holderlin); *Reflecţii VII* [78 şi urm.]; *Reflecţii IV* [1 şi urm.]; *Reflecţii VIII.*

Cugetare (GA 66)[111] -13 trimiteri la *Reflecţii XII* [29]; *Reflecţii VIII* [64 şi urm., 89]; *Reflecţii XI* [24]; *Reflecţii X* [70 şi urm.]; *Reflecţii IX* [86]; *Reflecţii VII* [şi urm.]; *Reflecţii IX* [40 şi urm., 44 şi urm.]; *Reflecţii X* [47 şi urm.]; *Reflecţii X* [55 şi urm.]; *Reflecţii XIII* [36]; *Reflecţii XIII; Reflecţii XIII* [41 şi urm.]; *Reflecţii şi Semne, Caietele II - IV-V.*

111 Cf. Id., *Besinnung,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 66, Abt. 3: *Unverdffentlichte Abhandlungen. Vortrâge – Gedachtes,* hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1997, § 8 „Zur Besinnung" (idem., p. 15); § 11 „Die Kunst im Zeitalter der Vollendung der Neuzeit" (idem., p. 30); § 15 „Die Selbstbesinnung der Philosophie als geschichtliche Auseinandersetzung (Die Aus-einander-setzung zwischen der Metaphysik und dem seynsgeschichtlichen Denken)" (idem., p. 68); § 58 „Die Frage an den Menschen" (idem., p. 148); § 64 „Historie und Technik" (idem., p. 183); § 69 „Die Seynsgeschichte" (idem., p. 224); XXII. „Seyn und Werden (Die Vollendung der abendlăndischen Metaphysik)" (idem., p. 279); § 97 „Das seynsgeschichtliche Denken und die Seinsfrage" (idem., p. 339); § 98 „Das seynsgeschichtliche Denke" (idem., p. 358); § 129 „Der letzte Aufstieg der Metaphysik" (idem., p. 400); „Beilage zu Wunsch und Wille (Uber die Bewahrung des Versuchten)" (idem., p. 420). În lucrarea în cauză, Heidegger face trimitere la caietele de însemnări, care au apărut acum în volumele 94-95 ale operelor complete, aşa cum reiese din *Postfaţa* lui F.-W. von Herrmann (cf. idem., p. 433).

Istoria Fiinţei [Seyn] (GA 69)[112] – 3 trimiteri la *Reflecţii XII, XIII; Reflecţii XIII* (§ 81, § 89); *Reflecţii XIII* [6 şi urm.]. ’

Despre început (GA 70)[113] – 3 trimiteri la *Reflecţii XV* [17, 20]; *Reflecţii XV* [22]; *Reflecţii XV. ’*

Ereignis (GA 71)[114] – o singură trimitere la *Reflecţii* (GA 94-96).

Nu e nevoie decît să trecem în revistă aceste referinţe prezente în cele cinci lucrări avute în vedere, pentru a deveni conşti- enţi de fapul că aceste caiete de însemnări nu reiau decît cîteva pasaje din *Reflecţii,* volumele 94 şi 95; şi se referă doar la structura teoretică a gîndirii sale onto-istorice, neexistînd niciun pasaj care să indice corelaţii între chestiuni politice legate de naţional-socialism şi cu atît mai puţin aspecte legate de poporul evreu, fie ele de natură ideologică sau confesională. Desigur, lipsa unor astfel de indicii în volumele de *Adnotări* (pe care, privind în retrospectivă, autorul le-ar fi putut folosi) în care Heidegger discută întrebări legate de naţional-socialism şi de nebunia criminală a lui Hitler, şi în care revine de mai multe ori la eroarea din 1933, cînd şi-a asumat funcţia de rector, nu este deloc un accident. De aici urmează că

112 Id., *Die Geschichte des Seyns,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 69, hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998, § 87 „Geschichte” (idem., p. 1, nota 1); § 89 „Der letzte Gott” (idem., p. 105, nota 1); § 93 „Ereignis” (idem., p. 107, nota 1).
113 Id., *Uber den Anfang,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 70, hrsg. v. P.-L. Coriando, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2005, § 16 „Der neuzeitliche Wesensaufenthalt des Menschen. Planetarismus und Idiotismus” (idem.,
p. 34, nota 1); § 79 „ AufriB der Sage des Anfangs (dieser Aufrifi eher zu einer Hinleitung)” (idem., p. 100, nota 1).
114 Id., *Das Ereignis,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 71, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main. 2009, § 363 „Denken” (idem., p. 320).

aceste caiete de însemnări au fost folosite de Heidegger pentru a nota toate gîndurile efemere la care a vrut să revină pe drumul gîndirii sale: unele gînduri sînt probabil preluate din nou şi aprofundate, dar altele rămîn *hapax legomena* care apar doar în caiete. Aşa cum am spus, nu există nicio referire explicită la chestiunile politice în cele cinci lucrări menţionate, şi cu atît mai puţin întrebări legate de poporul evreu, aşa cum nici nu există o referire implicită care să contrazică ceea ce tocmai am spus. Sugestia editorului german al caietelor de însemnări care vorbeşte despre o „contaminare" a acestor lucrări onto-istorice cu antisemintismul lui Heidegger este avansată în lipsa celei mai mici dovezi. Şi asta dintr-un motiv întemeiat, şi anume pentru că nu există elemente pentru o astfel de acuzaţie. Pe baza unor presupoziţii atît de lipsite de orice temei, afirmaţiile
editorului german, cum că în scrierile lui Heidegger există dovezi ale „contaminării" cu antisemitism, care ar fi deja la lucru începînd din 1936, înainte de scrierea *Contribuţiilor,* nu pot fi în niciun fel justificate: Oricine face o astfel de declaraţie – şi trebuie amintit că Giinter Figal a fost atît de sedus de această sugestie, încît şi-a exprimat dorinţa ca această direcţie de interpretare să fie urmată – dovedeşte doar că vrea să să se ocupe cu „cazul Heidegger" pentru a trage de timp, fără să urmărească obţinerea unei interpretări clare şi lipsite de ambiguitate, pornind de la moştenirea lăsată de Heidegger. Oricine are o atitudine clară şi justificată teoretic în această privinţă riscă să fie catalogat drept „negator" sau, chiar mai rău, drept „neo-nazist" – chiar dacă se poate demonstra că la Heidegger nu se găseşte nicio urmă de antisemitism. De aici rezultă că nicio abordare nu va fi suficientă pentru a crea o dispută non-polemică, deoarece presupunerile nefondate au creat de-a lungul anilor cîteva stereotipuri, potrivit cărora Heidegger trebuie să fie citit în cheia unui antisemitism tradiţional, care îşi atinge punctul culminant şi împlinirea odată cu el. Pentru a spune asta scurt şi răspicat: poziţia luată de Figal şi de cei care doresc să se adapteze acestui punct de vedere şi cred că toate scrierile care fac parte din

operele complete ale lui Heidegger ar trebui să fie recitite pentru a *descoperi* un antisemitism ascuns în ele se dovedeşte, desigur, doar o modalitate de a ieşi – cum s-a spus, *incognito* – dintr-o situaţie dificilă care a degenerat în acuzaţii nefondate. De aceste acuzaţii nu vor fi scutiţi însă cei care se decid să întreprindă munca dificilă de a-şi găsi drumul prin complexitatea textelor Heidegger:

> „Franţois Fedier, «fiul» spiritual al lui Heidegger, efortul pe care l-a depus în traducerea textelor sale încă din anii '50 ca administrator al manuscriselor filozofului, cu pretenţia sa constantă la un drept de proprietate sau coproprietate. [...] Din partea sa, von Herrmann neagă antisemitismul. în această privinţă, trebuie
> spus că cei care persistă în *negare* şi *refuzare* fără să se distanţeze de argumentele naziste se înscriu deja pe *orbita neo-nazismului"™.*

Facem referire la aceste afirmaţii doar pentru că arată clar cît de dificil a fost pentru o serie întreagă de intelectuali să intre în controversa cu privire la „cazul Heidegger" – unii păstrîndu-se cu totul la distanţă – pentru că altfel ar fi fost stigmatizaţi de opinia publică. La o privire mai atentă asupra *Caietelor Negre* se vădeşte însă că toate aceste controverse se bazează pe o neînţelegere. A *nega* antisemitismul lui Heidegger înseamnă a recunoaşte că ai găsit undeva o urmă de antisemitism. Există, desigur, riscul de a vrea să descoperi ceva cu orice preţ, care poate fi desigur atribuit doar lecturilor politizate, însoţite de obicei de multe sugestii fără acoperire. Desigur, Friedrich-Wilhelm von Herrmann, Franţois Fedier, familia Heidegger şi autorul acestor rînduri sînt departe de argumentele naziste – dar este pe deplin şi complet nepotrivit şi scandalos faptul că demonstraţii facile perturbă munca riguroasă a cercetării şi, mai rău, politizează totul[115], în aşa fel încît tragedia

115 Idem., p. 27: „evident, există o mulţime de oameni de dreapta. În primul rînd, sînt aşa-zişii «mari moştenitori» ai lui

poporului evreu este exploatată de mass-media. Onestitatea intelectuală este însă obligată să adopte o perspectivă pornind de la care complexitatea sau dificultatea unei gîndiri să poată fi depăşite, avînd obligaţia de a adăsta în chip responsabil în acest mediu dens al reflecţiei, fără a recurge la simplificări convenabile care nu sînt decît o piedică în calea gîndirii.

La sfîrşitul acestui capitol, ni se aminteşte următorul cuvînt al lui Heidegger, care ne poate fi de ajutor atunci cînd luăm în considerare dificultatea traducerii şi interpretării în studierea unui autor:

> „O traducere «literală» nu constă în aşezarea «cuvintelor» corespunzătoare în funcţie de număr şi forma gramaticală, ci în aceea că găsim «cuvîntul» pornind de Ia rostirea limbii în care se face traducerea” *(Adnotări II* [69]).

Heidegger, precum von Herrmann şi Fedier”. Astfel de declaraţii dezvăluie modul în care comentariile lui Donatella Di Cesare asupra caietelor lui Heidegger se nasc dintr-o *cultură a resentimentului* şi, în consecinţă, dintr-o perspectivă în mod fundamental defectuoasă, care îşi propune să coboare cu orice preţ lectura lui Heidegger la un nivel politic, fără să cruţe deloc munca şi efortul colaboratorilor săi.

CAPITOLUL TREI

DESPRE CORESPONDENTA NEPUBLICATĂ A LUI FRIEDRICH-WILHELM VON HERRMANN

Francesco Alfieri

1. Cuvînt înainte – Edith Stein şi Martin Heidegger

Atunci cînd am făcut prima schiţă a acestei cărţi, publicarea unor scrisori nepublicate ale lui Martin Heidegger şi Hans-Georg Gadamer nu a fost deloc inclusă în plan. Cu ocazia discuţiilor noastre din Freiburg, la sfîrşitul toamnei 2015, ne-am reafirmat intenţia de a dedica această lucrare studiului *Caietelor Negre.* însă pe măsură ce am tot citit şi recitit aceste scrieri, am devenit con- ştienţi că Heidegger a afirmat în modul cel mai răspicat că tentaţia de a instrumentaliza filozofia sa a fost întotdeauna mare şi că acest pericol ar putea duce la interpretări inadecvate. Apoi l-am întrebat pe von Herrmann dacă nu cumva există alte documente necunoscute, redactate de Heidegger însuşi, care ne-ar putea ajuta să înţelegem mai bine dificultatea studierii manuscriselor sale în viitor. Ni s-a părut că titlul de *Caietele Negre* era deja suficient de misterios şi i-a determinat, ba chiar i-a ispitit pe cititori să-şi imagineze că există ceva profund ascuns în aceste broşuri, astfel încît comoara ascunsă a „omului Heidegger" a fost scoasă în cele din urmă la iveală, iar Heidegger a fost „demascat" odată cu publicarea lor. Ne-am dat seama destul de repede că termenul de *Caietele Negre* – care ar trebui înţeles ca un indiciu util clasificării însemnărilor, nu ca un indiciu cu privire la conţinut – a fost folosit, din păcate, pentru a face reflecţiile lui Heidegger din caietele sale de însemnări şi mai misterioase şi inaccesibile. Atunci cînd la asta se adaugă faptul că pasaje importante au fost trecute

cu vederea în mod voit, astfel încît au rămas necunoscute publicului, nu e deloc dificil de înţeles de ce s-au creat condiţiile ideale pentru instrumentalizarea gîndirii heideggeriene. Acest convolut de manuscrise, din care provin volumele 94-96 şi 97, ar trebui mai degrabă caracterizat, aşa cum face Heidegger, drept *Reflecţii* şi *Adnotări.* Dar pentru noi a devenit aproape un obicei să numim aceste caiete de însemnări *Caietele Negre,* chiar dacă sîntem con- ştienţi că termenul are mai curînd efectul de a produce confuzie cititorului, nu de a-i veni în ajutor.

Cu toate acestea, este nevoie de foarte puţin pentru eradicarea prejudecăţilor celor care doresc cu orice preţ să-l înfăţişeze pe intelectualul Heidegger ca pe cineva profund implicat în naţional-socialism şi drept un susţinător al politicii nebune a lui Hitler. Nu e nevoie decît să facem un pas înapoi şi să revenim la Cercul fenomenologic de la Gdttingen, şi, în special, la reprezentanta sa, Edith Stein. Această evreică, elevă a lui Husserl, a luat decizia în 1922 de a face o „trecere" la catolicism, apoi a luat calea Carmelului, pentru ca, în cele din urmă, să aibă soarta cumplită a propriului popor, ajungînd în lagărul de concentrare şi exterminare Auschwitz-Birkenau, unde a murit la 9 august 1942. Dar cum se raportează una la cealaltă experienţele de viaţă ale lui Edith Stein şi ale lui Martin Heidegger, cu suişurile şi cobo- rîşurile lor respective? Atît condiţiile de viaţă, cît şi destinele lor sînt incomparabile în multe privinţe. Şi totuşi, pe amîndoi îi leagă o „moştenire spirituală" într-o perioadă sumbră în care naţional-socialismul a ajuns la putere, luînd în mod inevitabil calea greşită a nebuniei şi ororii.

Sub titlul *Fiinţă finită şi fiinţă eternă. încercare de ascensiune către sensul fiinţei,* Edith Stein şi-a publicat, în anii 1935-1937, opera ei cea mai importantă, o adevărată capodoperă filozofică. Autoarea şi-a numit această lucrare extraordinară „cadoul de adio pentru Germania"[116], însă ceea ce este în mod special relevant pentru

[1,2] Cf. E. Stein, *Selbstbildnis în Briefen. II. Zweiter Teii: 1933-*

116(ESGA, 3), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006[2], *Scrisoare* din 9.XII.1938, p. 324: „Dacă mai este încă posibil, atunci acesta este cadoul meu de adio pentru Germania".

1942, Einleitung von H.-B. Gerl-Falkovitz, Bearbeitung und Anmerkungen M.A. Neyer, 2, Auflage durchgesehen und uberarbeitet von H.-B. Gerl-Falkovitz

noi aici e faptul că manuscrisul lucrării cuprindea două anexe, prima dintre ele purtînd titlul: *Martin Heidegger. Filozofie existenţială.* Manuscrisul a fost încredinţat unui editor din Breslau, Borgmeyer, care l-a împărţit în două volume: cel de-al doilea volum conţinea anexa referitoare la Martin Heidegger – sau mai precis ar fi trebuit să o includă. Intr-adevăr: cartea era gata să intre la tipar în 1938 (o copie a şpalturilor se păstrează în Arhiva Edith Stein din Kdln), cînd tipărirea a fost oprită din cauza contextului politic, caracterizat tot mai mult de antisemitism, mai ales după evenimentele care au avut loc în Noaptea de cristal sau Noaptea pogromului din noiembrie 1938. Opera principală a lui Edith Stein a fost publicată abia mai tîrziu, în anii '50, dar fără anexe, cum s-a întîmplat, din păcate, şi în cazul ediţiilor ulterioare[117]. A trebuit să aşteptăm noua ediţie a Operelor Complete Edith Stein (ESGA)[118], care a publicat şpalturile originale ce includeau cele două anexe într-un singur volum[119]. Nu este clar dacă primii editori nu au putut sau nu au vrut să includă anexele. Cu toate acestea, rămîne o chestiune minoră în contextul actual. Principala întrebare care ne preocupă în acest context este următoarea: cum a ajuns Edith Stein să scrie o anexă despre filozofia lui Marin Heidegger la finalul lucrării sale *Fiinţă finită şi fiinţă eternă?* Dacă ar fi ştiut că Heidegger a fost implicat în naţional-socialism într-un fel sau altul, ar fi

117 Cf. E. Stein, *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Seins,* hrsg. von L. Gelber und R. Leuven (ESW, II), Herder, Louvain-Freiburg-Basel-Wien, 1950, 1962[2],1986[3].

118[IH] Cf. E. Stein, *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Seins,* Anhang: *Martin Heideggers Existenzphilosophie – Die Seelenburg,* Eingefiihrt und bearbeitet von A.U. Miiller (ESGA, 11-12), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006.

119 Cf. idem., pp. 445-499.

putut ea avea o conversaţie cu
un susţinător al nazismului la sfîrşitul acestei lucrări, mai ales în anii 1935-1938, cînd naţional-socialismul vădea pe zi ce trece din ce în ce mai multă ostilitate faţă de intelectualii evrei, precum şi faţă de adversarii regimului? Edith Stein ar fi avut suficient timp pentru a elimina această anexă la o lectură ulterioară.

Intr-adevăr, relaţia dintre Edith Stein şi Heidegger datează din 1931, cînd ea i-a arătat lui Heidegger o lucrare intitulată *Potenţa şi Act*[120], pe care a scris-o ca o posibilă teză de abilitare la Universitatea din Freiburg. Despre acest subiect i-a vorbit într-o scrisoare din 25 decembrie 1931 şi prietenului ei polonez, Roman Ingarden:

> „Trebuie să-i apăr în modul cel mai hotărît pe filozofii din Freiburg. Honecker şi-a dat toată silinţa, chiar dacă nu mă cunoştea deloc. A încercat – în zadar! – să-mi obţină o bursă de docent privat de la Minister, şi a petrecut ore întregi consultîn- du-se cu mine şi cu Husserl. În cele din urmă, întrucît facultatea nu mai acceptă persoane în vîrstă care nu au niciun sprijin material, m-a sfătuit să nu mai depun cererea, pentru a evita să fiu respinsă. Heidegger a fost destul de prietenos, chiar dacă mi-a prezentat problema ca fiind fără speranţă. El a spus că acum un an ar fi fost uşor. Şi mi-a păstrat lucrarea *[Potentă şi Act}* pentru a o citi ulterior, iar de curînd am vorbit cu el despre ea mai bine de 2 ore, discuţie care mi-a fost extrem de utilă, aşa că îi sînt foarte recunoscă toare”[121].

Dacă destinul lui Edith Stein s-a legat de cel al lui

120 Cf. E. Stein, *Potenz und Akt. Studien zu einer Philosophie des Seins,* Eingefiihrt und bearbeitet von H.R. Sepp (ESGA, 10), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2005.
121 Cf. E. Stein, *Selbstbildnis în Briefen III. Briefe an Roman Ingarden,* Einleitung von H.-B. Gerl-Falkovitz, Bearbeitung und Anmerkungen M.A. Neyer, Fufinoten mitbearbeitet von E. Ave-Lallemant (ESGA, 4), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2005^2, pp. 225-226.

Heidegger în 1931 prin scrierea *Potenţa şi Act,* această legătură păstrîndu-se pînă la sfîrşitul anului 1938 prin lucrarea *Fiinţă finită şi eternă,* cum poate fi explicat faptul că fosta studentă a lui Husserl a fost

nepăsătoare la presupusa implicare a lui Heidegger în mişcarea naţional-socialistă? Mai mult decît atît, ţinînd seama de mărturia lui Edith Stein despre încercarea ei de abilitare la Freiburg şi despre susţinerea pe care a primit-o, pentru ca încercarea ei să fie încununată de succes, din partea lui Husserl şi Heidegger, cum ar trebui să interpretăm cîteva concluzii pripite la care se poate ajunge în privinţa lui Edith Stein, şi prin care se pune la îndoială şi chiar se neagă cariera ei intelectuală, ţinînd seama de faptul că ea şi-a luat „rămas-bun de la filozofie" cînd a devenit carmeli- tană?[122] De ce ar trebui ca dintr-o

122 Aici ne referim la cele mai recente concluzii ale lui D. Di Cesare, care nu sînt confirmate nici de modul de gîndire al lui Edith Stein, nici de sursele disponibile: „Gîndiţi-vă doar la naufragiul academic pe care Edith Stein l-a suferit ca asistentă a lui Husserl, jucînd în rolul secretarei permanente-a cărei meserie era să rescrie notele maestrului, care deseori ajungeau în coşul de gunoi. Faptul că Stein nu-şi putea obţine abilitarea, deoarece, pînă în acel moment, acest lucru nu fusese permis niciunei femei în landul Baden-Wiirttemberg a fost în principiu ceva de la sine înţeles pentru Husserl. Heidegger a fost succesorul său – nu Stein. Restul este cunoscut, aşa cum sînt efectele neglijării din partea maestrului: eleva a rămas credincioasă, totuşi şi-a luat la revedere nu numai de la filozofie ci şi de la lume într-un zbor interior care, oricît de paradoxal ar putea suna, s-a închis consumat în cele din urmă, iar staţia sa finală a fost Auschwitz" (D. Di Cesare, *Heidegger & Sons. Eredită e futuro di un filosofo,* Bollati Boringhieri, Torino, 2015, p. 64). în cadrul unei astfel de analize făcute atît de grăbit şi în interiorul căreia multe aspecte sînt pur şi simplu inventate, influenţa pe care Stein a avut-o ca asistentă prin reeditarea unora dintre manuscrisele lui Husserl este complet ignorată. Nu este o coincidenţă faptul că Th. Vongehr, în calitate de

abilitare eşuată să ia naştere un „adio” de la filozofie? Se poate spune că Edith Stein a spus adio filozofiei din cauza unei abilitări eşuate, iar Martin Heidegger, din cauza interdicţiei primite de a ţine prelegeri? O carieră intelectuală nu poate fi niciodată într-o măsură atît de mare determinată de o poziţie academică, încît un „rămas bun de la filozofie” să ţină de ratarea acesteia din urmă?

Toate aceste reflecţii, întotdeauna însoţite de la fel de multe semne de întrebare, erau frecvente în timpul conversaţiilor cu von Herrmann şi un îndemn pentru a continua meditaţia despre cum anume „cazul Heidegger” a fost gîndit prin utilizarea judecăţilor sumare şi grăbite care nu i-au scutit nici măcar pe colegii de origine iudaică (precum Edith Stein şi maestrul său Edmund Husserl) şi care nu se află în nicio corespondenţă cu „sursele”. Apoi, cînd ne-am lovit de afirmaţii ca „ceea ce a urmat este de notorietate” [n9], am înţeles că trebuia să punem în discuţie ideea lor de „notorietate” – expresie pe care adesea o întrebuinţează spre exemplu Di Cesare atunci cînd doreşte să întrerupă brusc un discurs şi care arată de fapt necunoaşterea subiectului despre care scrie – luînd act că ceea ce pentru ei este „de notorietate”, pe baza afirmaţiilor lor aproximative, nu le este din păcate cunoscut.

Dar să revenim la întrebarea anterioară, dacă von Herrmann ar fi putut avea alte documente redactate de

angajat al Arhivei Husserl din Leuven, şi-a exprimat dorinţa deschiderii unui nou orizont de cercetare asupra unui subiect *delicat,* dar *esenţial,* pentru a înţelege puternica influenţă a lui E. Stein în refacerea manuscriselor lui Husserl în perioada în care i-a fost asistentă. El scrie asupra acestui subiect: „Un deziderat al cercetărilor privitoare la Stein şi Husserl, subliniat, de exemplu, de B. Imhof este acela de a [...] oferi o descriere detaliată a proiectelor specifice la care Edith Stein a lucrat în perioada petrecută de ea ca asistentă personală a lui Husserl. în acest scop, într-o investigaţie separată şi extinsă, nu numai că lucrările publicate în cadrul Husserliană trebuiau să fie luate în considerare, dar toate manuscrisele nepublicate ale

Heidegger, care ne-ar fi putut ajuta în ancheta noastră. Cînd i-am pus această întrebare, el mi-a reamintit că ştia deja de caietele de însemnări, şi totuşi Heidegger nu i-a cerut să le publice; von Herrmann avea sarcina de a se concentra pe publicarea principalelor opere ale
lui Heidegger în cadrul ediţiei complete, care a început să fie publicată, din 1975, la editura Klostermann. Von Herrmann era, de asemenea, conştient de conţinutul acestor caiete de însemnări, la fel cum ştia că Heidegger a notat acolo reflecţii cu privire la el însuşi, care ar fi trebuit să devină cunoscute numai după publicarea manuscriselor nepublicate. Heidegger însuşi credea că aceste caiete de însemnări conţineau doar simple note şi – tocmai din această cauză – ar trebui publicate numai după ce toate celelalte volume ale ediţiei complete vor fi fost publicate. Cu toate acestea, conţinutul lor nu a fost niciodată considerat „privat" şi nici „secret", aşa cum se poate observa din referinţele la aceste texte, prezente în multe dintre lucrările sale[123]. Pe de altă parte, trebuie

123 Nu e nevoie decît să ai, de exemplu, *Contribuţiile la filozofie* la îndemînă, pentru a observa că Heidegger se referă acolo la *Reflecţiile* publicate acum în volumele 94 şi 95 ale ediţiei complete. Printre altele: „Reflecţii IV, 83", M. Heidegger, *Beitrâge zur Philosophie (Vom Ereignis),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 65, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, p. 118; „Reflecţii II, IV, V, VI, VII", p. 225; „Reflecţii VII, 97 şi urm. Holderlin – Nietzsche. [...] Reflecţii VII, 90 şi urm", p. 421; „Reflecţii VI, VII, VIII. [...] Reflecţii VI şi VII Holderlin", p. 422. în cadrul acestor referinţe se discută gîndirea onto-istorică, nu despre chestiuni politice, cu atît mai puţin despre ceva care ar fi „de natură antisemită". Drept urmare, Peter Trawny face o afirmaţie falsă atunci cînd susţine, în prefaţa cărţii *Heidegger und der Mythos der jiidischen Weltverschorung,* Klostermann, Frankfurt am Main, 2015[3], că: „Acestea [= *Caietele Negre]* sînt plasate într-o topografie onto-istorică sau autotopografie [...] în care li se atribuie un sens special şi specific, iar acest sens este de natură antisemită" (p. 15). Cu această explicaţie, Trawny dezvăluie că nu este deloc sigur că este pe drumul cel bun atunci cînd vorbeşte despre o „contaminare" antisemită a

subliniat şi faptul că Heidegger dar şi soţia sa Elfride, au fost foarte bucuroşi să se poată baza pe asistenţa lui Friedrich-Wilhelm von Herrmann. în von Herrmann, Heidegger a ghicit persoana care – ţinînd seama de disertaţia sa din 1964 – a înţeles cel mai bine modul său de gîndire filozofic. Faptul că Heidegger şi-a susţinut financiar asistentul privat ne ajută să înţelegem că această alegere a avut loc într-o perioadă decisivă: pentru el era necesar să aibă aproape o persoană de încredere, una familiarizată cu activitatea sa, în special pentru publicarea planificată a unei ediţii complete a operelor sale.

în timpul conversaţiei pe această temă, von Herrmann m-a invitat – un lucru destul de neaşteptat, care din acest motiv merită menţionat – să mă întorc în biroul său. Apoi a scos un dosar din- tr-un compartiment de lîngă maşina sa de scris, pe care l-a deschis. Acolo păstra corespondenţa cu Heidegger. Aşa că, graţie ajutorului valoros al doamnei von Herrmann, am început să citim această corespondenţă. După ce a selectat scrisorile pe care cititorul le va găsi în secţiunea a treia a acestui capitol, prof. von Herrmann mi-a explicat decizia de a nu publica aceste scrisori, spunîndu-mi: „Este suficient să studiezi *Caietele Negre,* nu mai e nevoie de alte materiale. Cine doreşte cu adevărat să înţeleagă nu are nevoie de alte materiale".

Aşa că m-a surprins cu atît mai mult cînd am găsit a doua zi trei scrisori pe birou. Am înţeles imediat că aceste scrisori erau unde se vorbeşte despre „contaminare",

gîndirii istorice a lui Heidegger, astfel că, la sfîrşitul introducerii sale, scrie: „Prin urmare, una sau alta dintre evaluările unei afirmaţii poate fi prea unilaterală sau chiar greşită. Discuţiile viitoare pot contrazice sau corecta interpretările mele. Aş fi primul care s-ar bucura de asta" (p. 16). Această afirmaţie este relevantă în măsura în care Trawny menţionează mai întîi o „contaminare" cu antisemitism a gîndirii onto-istorice a lui Heidegger şi apără astfel o teză care – nu numai pe baza *Caietelor Negre,* ci mai ales a întregii ediţii – nu poate fi dovedită în chip intern decît cu mare dificultate, pe baza tezei pe care Trawny vrea să o prezinte şi să o demonstreze. Astfel, introducerea,

contrastează cu partea finală a cărţii sale, şi anume cu „încercări de răspuns", unde scrie: „A vorbi de un antisemitism onto-istoric nu implică faptul că gîndirea onto-istorică este, ca atare, antisemită" (p. 133). *Aşadar, Trawny nu şi-a dat seama că a apărat teza unei „contaminări" cu antisemitism, pe care apoi a desfiinţat-o într-o auto-refutare la sfîrşitul propriei sale lucrări în care şi-a expus interpretarea.* Rămîn multe întrebări fără răspuns: pentru ce şi în ce scop a pornit Trawny pe o cale care rămîne în cele din urmă inaccesibilă mai ales celui care a deschis-o? Mai mult, dacă se remarcă discrepanţa dintre introducere şi „încercări de răspuns", două secţiuni care fac parte din cartea sa, cum este posibil să descrie demersul său interpretativ faţă de opera heideggeriană prin expresii precum „hermeneutica filozofică" sau „onestitate intelectuală"?
cele pe care le văzusem în seara precedentă. Pe o notă ataşată de prof. von Herrmann stătea scris: „Este necesar să publicăm cel puţin aceste trei scrisori în cartea noastră".

Iniţial, a fost planificat ca secţiunea documentelor nepublicate să fie închisă cu aceste trei scrisori. Cu toate acestea, cu ocazia celei de-a doua şederi la Freiburg am revenit, în ianuarie 2016, asupra acestei chestiuni, după ce am luat decizia de a cerceta un alt schimb de scrisori, şi anume cel dintre von Herrmann şi Hans-Georg Gadamer, care fusese asistentul lui Heidegger la Marburg. Ştiam bine că acest lucru va duce la amînarea publicării cărţii de faţă, care era planificată pentru 27 ianuarie, „Ziua Memoriei – dar, cu toate acestea, am considerat necesar să studiem şi această corespondenţă, deoarece oferea impulsuri noi demersului nostru. Un contemporan al lui Heidegger ar trebui să aibă voie să vorbească despre aceste lucruri, ceea ce ne-ar ajuta şi pe noi, şi pe cititor să reexaminăm „cazul Heidegger". Această adăugare a devenit, de asemenea, esenţială în dezvăluirea modului în care Gadamer a răspuns la instrumentalizarea lui Heidegger, care a fost instigată în 1987 de o carte a chilianului Victor Farias. în a patra secţiune a acestui capitol, cititorul va găsi, de asemenea, trei scrisori ale lui Gadamer. Această corespondenţă este mult mai extinsă,

dar nu este disponibilă în prezent, deoarece abordează probleme care privesc personalităţi încă în viaţă şi circumstanţe personale; cu toate acestea, dacă publicarea lor ar fi fost o opţiune, atunci multe subiecte – inclusiv subiectul controversat al Societăţii Martin Heidegger – la fel ca şi interpretările unor experţi ar fi puse sub semnul întrebării. în contextul actual, nu putem decît să ne oprim *la* modul în care Gadamer s-a raportat la instrumentalizarea gîndirii lui Heidegger în detrimentul său, de către Farias, şi la felul în care a gestionat o situaţie dificilă în 1987. *Deja* uu-ul din anii '80 ai secolului trecut a fost foarte util pentru noi, căci ne-a ajutat să vedem ce se află în spatele maşinaţiilor din prezent.

2. Criteriile prezentei ediţii

Cititorul are ia dispoziţie o reproducere digitală a originalelor şi transcrierile acestora. În texte, numărul paginii este indicat prin paranteze pătrate (şi dacă este necesar prin r = *recto* şi v = *verso);* un nou paragraf este întotdeauna indicat printr-un semn de pauză (I). în aparatul critic, documentele originale sînt notate cu abrevierile Heid şi Gad. în ceea ce priveşte corespondenta cu Gadamer, erorile rare de scriere sînt corectate şi indicate prin prescurtarea *(corr* ed); sînt de asemenea indicate corecturile şi completările adăugate de mînă de către Gadamer (Gad2). Intervenţia noastră *(add* ed) apare între paranteze pătrate. Toate notele de subsol sînt cele ale autorilor.

în scrisoarea lui Gadamer din 27 ianuarie 1988, sînt evidenţiate numeroase locuri de către Friedrich-Wilhelm von Herrmann. Ca atare, în transcrieri sînt subliniate şi aceste pasaje relevante.

3. Cele trei scrisori din corespondenţa dintre Heidegger şi von Herrmann

Prima scrisoare, datată 20 februarie 1964, este din perioada în care von Herrmann era asistentul lui Eugen Fink (a ocupat această funcţie între 1961 şi 1970), în timp ce în a doua scrisoare, din 26 noiembrie 1972, Heidegger vorbeşte cu asistentul său privat, pe care l-a însărcinat cu

editarea operelor complete ale scrierilor sale. Cu toate acestea, de la bun început trebuie subliniat faptul că această scrisoare din 1964 nu a fost publicată în întregime, deoarece parte din conţinutul acesteia se află şi în caietele de însemnări, care, aşa cum am spus, nu ar trebui publicate în viitorul previzibil. Prin urmare, doar prima parte a acestei scrisori lungi a fost redată aici.

Publicarea acestor două scrisori a ţinut seama de un criteriu stabilit de către Heidegger ca element esenţial: acela de a ne asigura că „interpretările greşite" care au însoţit dintotdeauna gîndirea sa pot străbate istoria şi pot ajunge la noi, luînd o nouă formă, şi anume cea a instrumentalizării de către mass-media. în 1964,

Heidegger a considerat că, în disertaţia sa, Friedrich-Wilhelm von Herrmann a dovedit că nu era deloc expus la interpretările greşite care au însoţit multă vreme lucrarea sa *Fiinţă şi timp:*

> „Disertaţia dvs. stă mărturie pentru studiul amănunţit al scrierilor mele şi lasă în urmă interpretările greşite din ultima vreme".

Destinatarul a urmat aceeaşi procedură hermeneutică în scrierile sale ulterioare, iar faptul că aceasta nu i-a fost indiferentă lui Heidegger se poate vedea în scrisoarea din 1972, care începe astfel:

> „Vă mulţumesc foarte mult pentru scrisoarea şi studiul dvs.
>
> El este greu accesibil celor care au rămas pe din afara gîndirii mele – şi cît de mulţi dintre filozofii de azi sînt încă pe din afară".

La „interpretări greşite" se adaugă multe elemente noi: Abordarea „celor rămaşi pe din afară", precum şi trimiterea la „filozofii moderni", care sînt „încă pe din afară" cu intrigile lor, astfel încît fiecare încercare de înţelegere autentică – cu alte cuvinte îndrăzneala de a

reveni la temeiul unui nou început – este „greu accesibilă” pentru ei.

Astfel, „interpretările greşite” iau o nouă formă, şi anume cea a „instrumentalizării simplificatoare”, deoarece astăzi apare un alt factor, pe care Heidegger îl caracterizează drept fixaţie asupra „socio-politicului”.

Căderea în „socio-politic” constă în ispita de a instrumen- taliza gîndirea, care ia acum forma unei agitaţii în căutare de sens. Totuşi, astfel de circumstanţe nu au sens, întrucît ispita de a politiza gîndirea îi blochează pe filozofi în reţeaua cu ochiuri fine a modelelor de gîndire manipulatoare. Heidegger şi von Herrmann au scăpat de acest pericol pentru că au văzut dincolo de efectele unor astfel de maşinaţii, care rămîn la „suprafaţă”, ca mingea de ping-pong a circumstanţelor şi evenimentelor politice. în a doua scrisoare, este de remarcat şi o scurtă observaţie

a lui Heidegger: „Despre restul vorbim faţă în faţă”. Acest lucru este suficient pentru a înţelege de ce Heidegger l-a ales pe Friedrich-Wilhelm von Herrmann ca asistent privat: pentru că îi legau o intimitate şi un comerţ intelectual profund.

Al treilea document este o vedere care a fost trimisă la 15 august 1978 lui von Herrmann de pastorul Heinrich Heidegger, fiul mai mic al lui Fritz Heidegger. Pornind de la aceast document foarte concis, pot fi evidenţiate două elemente. în primul rînd, rolul lui Bernhard Welte la înmormîntarea lui Martin Heidegger: Heidegger i-a spus filozofului catolic şi prietenului său Bernhard Welte că îşi doreşte ca el să ţină discursul funerar şi, prin urmare, a ales în prealabil nişte pasaje biblice împreună cu el. Reapar cîteva texte mici care reflectă unele aspecte ale vieţii sale private: de exemplu, merită menţionat textul său, *Vom Geheimnis des Glockenturms (Despre secretul clopotniţei)™,* care tematizează dangătul clopotelor în funcţie de orele rugăciunilor şi ne aminteşte de perioada în care Heidegger a fost băiat de altar în Biserica St. Martin, care se află peste drum de casa părinţilor.

Al doilea element care este pus în evidenţă în acest al treilea document subliniază, de asemenea, cît de mare atenţie a acordat familia Heidegger ediţiei complete a

operei filozofului, care urma să apară la Klostermann. Următoarele rînduri din Heinrich Heidegger mărturisesc acest lucru: „Ediţia completă înregistrează progrese semnificative! Nu am crezut că va apărea atît de repede”.

în concluzie, aceste trei scrisori evidenţiază, în modul cel mai conştient, pericolul pe care îl reprezintă „interpretările greşite” ale unei filozofii, pericolul ruinării unei filozofii prin reducerea ei la „politică socială” şi, în final, rolul decisiv pe care von Herrmann l-a jucat în organizarea ediţiei complete, care i-a fost încredinţată la dorinţa lui Heidegger.

[121] Cf. M. Heidegger, *Vom Geheimnis des Glockenturms,* în *Aus der Erfahrung des Denkens,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 13, Abt. 1: *Veroffentliche Schriften 1910-1976,* hrsg. v. H. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1983, pp. 113-116.

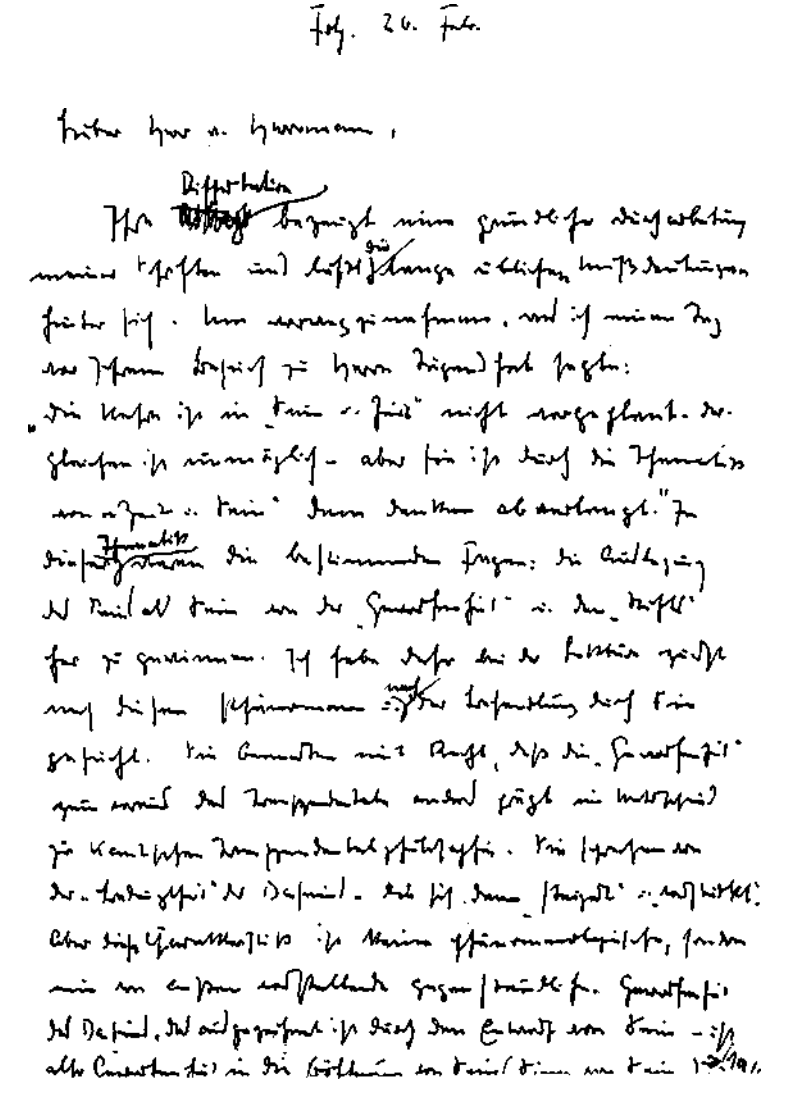

Scrisoarea nr. 1: Martin Heidegger către von Herrmann
(Freiburg, 20 Februarie 1964)
(Arhiva F.-W. von Herrmann)

3.1. Martin Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 1*

Frbg. 20. Febr. 64.

[Ir] Lieber Herr v. Herrmann,

Ihre Dissertation bezeugt eine grundliche Durcharbeitung I meiner Schriften und lăfit die lange iiblichen Mifideutungen I hi- nter sich. Um vorwegzunehmen, was ich einen Tag I vor Ihrem Besuch zu Herrn Tugendhat sagte:

„Die Kehre ist în „Sein und Zeit" nicht vorgeplant – der- l glei- chen ist unmdglich – aber sie ist durch die Thematik I von „Zeit und Sein" dem Denken abverlangt". În I dieser Thematik waren die bestimmenden Fragen: die Auslegung I des Seins als Sein von der „Geworfenheit" und dem „Nichts" I her zu gewinnen. Ich habe daher bei der Lektiire <Ihrer Arbeit>[a] zuerst I nach diesen Phănomenen und nach der Behandlung durch Sie I gesucht. Sie bemerken mit Recht, dafi die „Geworfenheit" I zum voraus das Transzendentale anders prăgt im Unterschied I zur kantischen Transzendentalphilosophie. Siesprechenvon I der „Bedingtheit" des Daseins – die sich dann „steigert" und „verstărkt".

Aber diese Charakteristik ist keine phănomenologis- che, sondern I eine von aufien vorstellende gegenständliche. Geworfenheit I des Daseins, das ausgezeichnet ist durch den Entwurf von Sein – ist I also Geworfenheit în die Erdffnung von Sein (Sinn von Sein).

[lv] [-.]

[a] *add* ed.

Freiburg, 20 Februarie 64

[Ir] Stimate domnule v. Herrmann,

Disertaţia[124] dvs. stă mărturie pentru studiul amănunţit

124 Se referă la disertaţia lui F.-W. von Herrmann, pe care i-o trimisese lui Heidegger; a se vedea: F.-W. von Herrmann, *Die Selbstinterpretation Martin Heideggers,* Anton Hain, Meisenheim am Glan, 1964.

I al scrierilor mele şi lasă în urmă interpretările greşite din ultima
vreme. Pentru a anticipa, iată ce i-am spus I d-nului Tugendhat[125] cu o zi înainte de vizita dvs.: „Turnura nu este planificată în *Fiinţă şi timp* – acest I lucru este imposibil – dar ea este cerută gîndirii de către tematica din «Timp şi Fiinţă»„. în I cadrul acestei tematici, principalele întrebări sînt: explicitarea I fiinţei ca fiinţă pornind de la „aruncare" şi de la „nimic". Aşadar, cînd am citit <lucrarea dvs.[126]> am căutat mai întîi I să văd cum aţi abordat aceste fenomene. Observaţi pe bună dreptate că „aruncarea" I determină în prealabil transcendentalul în mod diferit faţă de I filozofia transcendentală kantiană. Vorbiţi despre I „condiţionalitatea" *Dasein-ului* – care apoi „sporeşte" şi se „consolidează".

Dar această caracteristică nu este fenomenologică, ci I obiectivă şi reprezentativă. Aruncarea I Dasein-ului care este caracterizată de proiectul fiinţei *(EntwurjY[25]* – este I aşadar aruncarea în deschiderea fiinţei (sensul fiinţei).

[lv][...] ' '

125 Student al lui Karl Ulmer, filozoful Emst Tugendhat, născut în 1930, a predat la universităţile din Tiibingen, Heidelberg şi Berlin. Celebra sa teză postdoctorală se intitulează: *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger,* De Gruyter, Berlin, 1970.

126[12,1] Această adăugare este esenţială pentru înţelegerea textului.

4
1
1

^
9

4
1
2

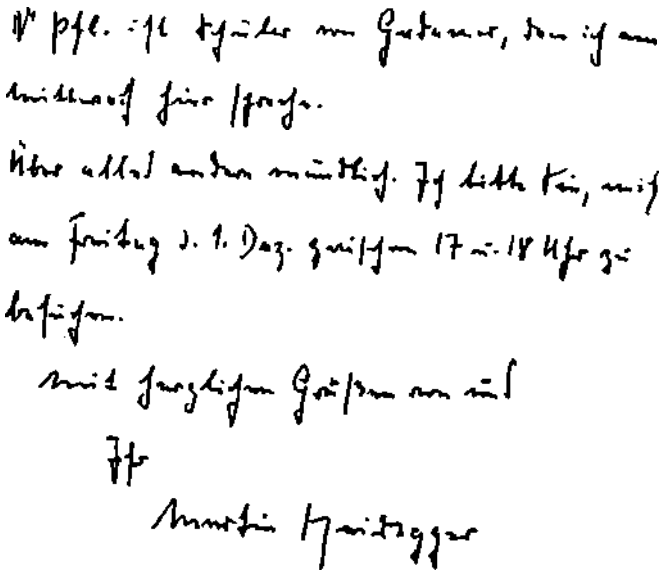

Scrisoarea nr. 2: Martin Heidegger către von Herrmann (Freiburg, 26 Noiembrie 1972), pp. lr-lv (Arhiva F.-W. von Herrmann)

3.2. Martin Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 2*

Frbg. 26. XI. 72

[lr] Lieber Herr v. Herrmann,

vielen Dank fiir Ihren Brief und den Aufsatz. I Dieser ist fiir den Aufienstehenden – und wie I Viele von den heutigen Philosophen stehen noch I draufien – kaum zugănglich. Denn Sie haben zum I ersten Mal den Zusammenhang dessen klar I und griindlich herausgestellt, was im Titel I Ihrer Arbeit genannt ist.

Es betrifft den einfachen I Sachverhalt, dafi alles în S.u.Z. Gesagte (iiber I Dasein und Existenz) im Horizont der Frage nach I dem Sein steht. Es braucht vermutlich noch

eine I lange Zeit, bis dies wirklich erkannt und I weitergedacht wird. Was Sie im besonde- ren I iiber die Erschlossenheit schreiben, ist aus-l gezeichnet. -

[lv] Aber heute ist alles auf das „Gesellschaftspolitische" I fixiert.

Dr. Pflaumer ist Schiiler von Gadamer, den ich am I Mittwoch hier spreche.

Uber alles andere miindlich. Ich bitte Sie, mich I am Freitag d. 1. Dez. zwischen 17 u. 18 Uhr zu I besuchen.

Mit herzlichen GriiGen von uns

Ihr

Martin Heidegger

Freiburg. 26. XI. 72

[Ir] Dragă domnule v. Herrmann,

Vă mulţumesc foarte mult pentru scrisoarea şi studiul dvs[127]. I El este este greu accesibil celor care au I rămas pe din afara gîndirii mele – şi cît de mulţi dintre filozofii de azi sînt încă I pe din afară. Căci dvs. aţi I înţeles pentru prima oară şi aţi pus în evidenţă în chipul cel mai clar I chestiunea I la care vă referiţi în titlul lucrării dvs. Este vorba despre I faptul simplu că tot ce s-a spus în *FşT* (despre I *Dasein* şi existenţă) stă în orizontul întrebării despre I fiinţă. Este nevoie probabil de încă I mult timp pînă cînd acest lucru va fi cu adevărat recunoscut şi I gîndit mai departe. Ceea ce I scrieţi despre starea de deschidere mai ales este ex-l celent. -

[lv] însă, astăzi, totul estel fixat pe „socio-politic".

127 Cf. F.-W. von Herrmann, *Zeitlichkeit des Daseins und Zeit des Seins. Grundsätzliches zur Interpretation von Heideggers Zeit-Analysen,* în *Philosophische Perspektiven. Ein Jahrbuch VI,* hrsg. von R. Berlinger und E. Fink, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1972, pp. 198-210.

4
1
4

Dr. Pflaumer[128] este un student al lui Gadamer[129], cu care I mă voi întîlni aici miercuri.

Despre restul vorbim faţă în faţă. Vă rog I să veniţi la mine vineri 1 decembrie între cinci şi şase seara I în vizită.

Salutări cordiale din partea noastră

Al dumneavoastră
Martin Heidegger

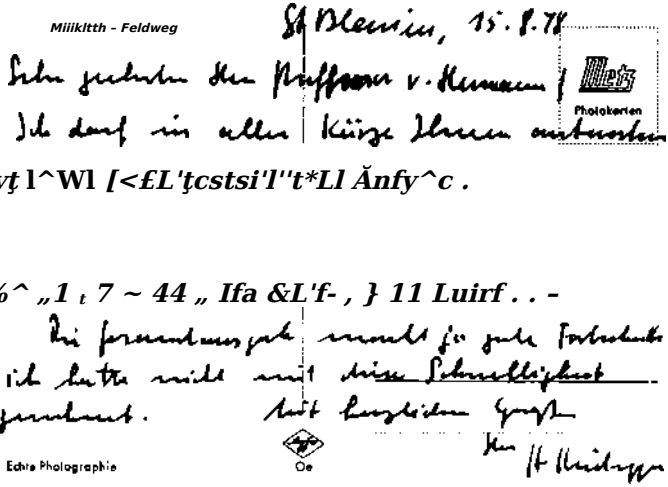

*a^vţ l^Wl [<£L'ţcstsi'l''t*Ll Ănfy^c .*

%^ „1 ₜ 7 ~ 44 „ Ifa &L'f- , } 11 Luirf . . -

240/111 Echte Photographie Oe

Scrisoarea nr. 3: Heinrich Heidegger către von Herrmann (Freiburg, 15 August 1978)
(Arhiva F.-W. von Herrmann)

3.3. Heinrich Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 3*

St. Blasien, 15. 8. 78

[Ir] Sehr geehrter Herr Professor v. Herrmann,

Ich darf în aller Kiirze Ihnen antworten I auf Ihre

128 Ruprecht Pflaumer a fost student al lui Gadamer în Heidelberg.
129 Hans-Georg Gadamer (1900-2002) a fost asistentul lui Heidegger la Marburg.

telefonische Anfrage. Die Schrift-l texte, die Prof. Welte vorschlug, waren fol- gende: I Psalm 130 „Aus den Tiefen...” und I Mt 7, 7-11 „Bittet, so wird...”

Die Gesamtausgabe macht ja gute Fortschritte!

Ich hatte nicht mit dieser Schnelligkeit I gerechnet.

Mit herzlichen Grufien

Ihr

Heinrich Heidegger

St. Blasien, 15. 8. 78

[lr] Stimate profesor v. Herrmann,

Vă răspund în scurt timp la solicitarea telefonică. Scripturile propuse de prof. Welte[130] au fost următoarele: I Psalmul 130 „De profundis...” şi I Mt 7, 7-11 „Cereţi şi vi se va ...”

Ediţia completă înregistrează progrese semnificative!

Nu am crezut că va apărea atît de repede.

Cu salutări cordiale

Al dvs.

Heinrich Heidegger[131]

4. Hans-Georg Gadamer şi cazul Farias din 1987

Acum a sosit momentul să aruncăm o privire mai atentă asupra poziţiei filozofului Hans-Georg Gadamer cu privire la maestrul său, cînd a luat decizia, în 1987, de a nu lăsa fără răspuns insultele lui Victor Farias, cu care a început

130 Bernhard Welte (1906-1983) a fost profesor de filozofie creştină la Universitatea din Freiburg începînd cu anul 1952. La cererea lui Martin Heidegger, el a ţinut discursul funerar la înmormîntarea sa. Vedeţi *Gedenkschrift der Stadt Mefikirch an ihren Sohn und Ehrenbiirger Professor Martin Heidegger,* H. Schonebeck, MeBkirch, 1977. Potrivit înţelegerii dintre Bernhard Welte şi Martin Heidegger, următoarele pasaje biblice au fost citite la înmormîntare (în traducere germană): *Psalmul* 130 şi *Matei 7,* 7-11.

131 Heinrich Heidegger (n. 1928), pastor şi decan catolic, este fiul mai mic al lui Fritz Heidegger (1894-1980), fratele filozofului. El a condus slujba de înmormîntare a lui Martin Heidegger, conform ritului Bisericii Catolice.

instrumentalizarea gîndirii lui Heidegger şi care au fost folosite pentru fabricarea „cazului Heidegger" de astăzi. Insinuările sale cu privire la implicarea lui Heidegger în mişcarea naţional-socialistă au continuat, mulţi comentatori au luat aceste insinuări drept reper şi s-au îndepărtat de o judecată critică echilibrată, cu privire la conţinutul real al scrierilor lui Heidegger. Căutarea agitată a „probelor tangibile" din scrierile lui Heidegger, care ar putea confirma insinuările lui Farias, a devenit, de-a lungul timpului, obiectivul principal al unor experţi, deoarece scopul drumului regal al gîndirii sale onto-istorice era greu accesibil pentru ei, şi „încă" este. Istoria se repetă şi, deşi „personajele principale" ale acestor instrumentalizări recurente revin asupra unor formulări care sînt noi, dar care provin, probabil, de la cei dinaintea lor, rămîne totuşi un element constant: incapacitatea celor care – fără a-şi putea susţine propriile teze – menţin în continuare o frenezie media, care are o mare „influenţă asupra maselor", numai datorită lecturii „superficiale" a acestora. A urmări o astfel de strategie în privinţa lui Heidegger înseamnă a renunţa la orice posibilitate de a o lua de la *început.*

Cititorului îi sînt puse aici la dispoziţie trei scrisori trimise de Gadamer lui von Herrmann, care au următoarele date: 30 noiembrie 1987, 27 ianuarie şi 11 aprilie 1988. Orice comentariu ar fi de prisos aici, deoarece Gadamer se exprimă răspicat şi fără ezitare. Deşi este tentant să comentăm unele pasaje ale acestor scrisori, cred că cititorul se poate orienta foarte bine singur şi poate ajunge la concluzii neaşteptate, aşa cum i s-a întîmplat de fiecare dată autorului acestor rînduri cînd a recitit documentele redate aici.

Cu toate acestea, este necesar să oferim cîteva lămuriri în privinţa filozofului francez Franţois Fedier, pe care Gadamer l-a menţionat în scrisoarea sa din noiembrie 1987. Publicarea cărţii lui Farias a provocat reacţii foarte diferite. în ciuda problemelor sale de sănătate, Gadamer a acceptat provocarea şi, într-un fel, a vrut să pună în perspectivă efectele cărţii lui Farias, mai ales că

„Heidegger nu avea competenţă politică". Sănătatea lui Gadamer era foarte sensibilă la această situaţie delicată; cu toate acestea, nu a dat nicio clipă înapoi, afirmîndu-şi poziţia, fie în privat, scriindu-i lui von Herrmann, fie public în diferite ocazii. Concluzia primei scrisori este revelatoare:

> „Greşelile şi slăbiciunile lui Heidegger nu sînt probabil altele şi nu sînt mai mari decît cele ale oricărei alte persoane aflate într-o poziţie similară. A vorbi despre asta presupune întotdeauna un pic de fariseism şi urăsc asta. Aşadar, sînt destul de nefericit pentru că nu-mi pot păstra rezerva în această privinţă, aşa cum am făcut-o pînă acum. Din păcate, îmi afectează foarte mult şi sănătatea".

De o cu totul altă natură, deşi nu în ceea ce priveşte conţinutul propriu-zis, este intervenţia lui Franţois Fedier, care a contribuit la popularizarea gîndirii lui Heidegger în Franţa, împreună cu Jean Beaufret, imediat după prima încercare a lui Sartre din *L'Etre et le neant.* Rolul lui Franţois Fedier, căruia Heidegger i-a încredinţat responsabilitatea de a superviza ediţia franceză a operei sale, a devenit decisiv. Poziţia foarte hotărîtă a lui Fedier faţă de Farias se bazează pe contactul său direct anterior cu filozoful german: disconfortul lui Heidegger, care a trebuit să se retragă în izolare la ameninţarea naţional-socialismului, şi care a fost ameninţat de o anchetă a comisiei de denazificare la scurt timp după înfrîngerea nazismului îi era acestuia bine cunoscut. Cartea lui Farias a găsit un adversar hotărît în Fedier, a cărui opinie a devenit din ce în ce mai răspicată[132] cînd a devenit conştient

că presa preia opinii preconcepute şi complet nejustificate

132 Pentru a analiza argumentaţia convingătoare a filozofului francez, trebuie menţionate următoarele scrieri: F. Fedier, *Heidegger: Anatomie d'un scandale,* Laffont, Paris, 1988 şi *Regarder voir,* Les Belles Lettres, Paris, 1995, pp. 83-117 şi pp. 223-244. A se vedea mai ales: M. Heidegger, *Ecrits politiques 1933-1996,* preş., tr. et notes par F. Fedier, Gallimard, Paris, 1995.

– cum ar fi, de exemplu, cea a lui Emmanuel Faye.

Gadamer a încercat să abată atenţia morbidă care se fixase asupra lui Heidegger, astfel că insultele fără acoperire ale lui Farias nu se bucură de prea multă atenţie din partea lui, în timp ce Fedier iese în mod evident la atac şi îşi asumă responsabilitatea pentru cei care nu sînt de acord să părăsească terenul unor astfel de critici. Numai aşa poate fi înţeleasă următoarea afirmaţie a lui Gadamer:

> „Sînt foarte îngrijorat că dnul Fedier, prin analiza şi descrierea sa absolut îndreptăţite a caracterului părtinitor şi animozităţii dnului Farias, produce un efect absolut nedorit. Multe dintre micile răutăţi şi judecăţi superficiale ale cărţii sînt cu adevărat patetice".

în rezumat: contemporanii lui Heidegger – deci Gadamer, Fedier şi von Herrmann – intervin într-un fel sau altul, şi nu pentru apărarea lui Heidegger, ci pentru a denunţa o distorsiune istorică considerabilă a filozofului, care a fost pusă în scenă. Dincolo de toate aceste considerente, Gadamer are dreptate cînd îi scrie următoarele lui Herrmann la sfîrşitul scrisorii sale din 27 ianuarie 1988:

> „Cu toate acestea, aş fi destul de încrezător în locul dvs, sau în locul membrilor familiei, că întreaga chestiune nu va avea vreun impact negativ asupra percepţiei şi influenţei filozofice a unui mare gînditor. La urma urmei, un om ca Heidegger nu are nevoie de aplauze din partea smintiţilor sau a aşa-numite- lor mase".

PHILOSOPHISCHES SEMINAR DER UNIVERSITAT • MARSILIUSPLATZ 1 ■ 6900 HEIDELBEHG 1
Prof» Dr. Hans-Georg Gadamer 30. November 1987

Verehrter Herr von Herrmann,

Sie glauben gar nicht, wie mlch die Angelegenheit Farlas aufregt,

Nattirlich kdnnten wir und în der Uberlegenen Haltung fUhlen, daB dieses oberflächliche und miserable Buch fiir deutsche Leser im Grunde nichts Neues enthält, jedenfalls nichts, was man gegen Heidegger ausspielen kann* Aber die Wirklichkeit der Massenmedien n6tigt einen, aus der bisher befolgten Reserve, soweit ich selbst în Frage koînme, heraus- zutreten. Der Rieseneffekt, den das Buch von Farlas în Frank- reich macht, zeigt eben, daâ man so oberflächlich în der Weit mit den Dingen umgeht, und hier liegt doch auch ein VersMumnis der deutschen Freunde în Frankreich vor» În Wahrheit schrieb ich în diesem Sinne an Fedier, Aber er scheint das nicht so zu sehen. Man kann în gewissem Sinne sagen, daB wir Deutschen, insbesondere ich selbst, uns ähnlich verhalten haben, în*dem wir die 'politische Verirrung' mit ein paar bedauernden Worten abtattiund mdglichst und mdglichst dem Denker un4 seinen Fragen sich zuwandten, Das tat aber în Deutschland keinen Schaden, oder nur geringen. Denn hier hat es seit langem einen Infor- mationsstrom gegeben, auch einfach aus eigenem Wissen, wie man în einem totalitären Lande lebte und wie man Kritik an einer herrschenden Ideologie allein betreiben konnte. So durfte man în Deutschland eigentlich keine nochmaligeWirkung des Buches von Farias erwarten.

Aber ich bin skeptisch geworden. Die modernen Massenmedien sind unersättlich und wissen auch Bedurfnisse zu erzeugen, wo keine bestehen, und vollends, wenn das Ausland bereits în Rage ist»

So habe ich nach dem Studiuro des Buches keinen anderen Weg mehr gesehen, als die Sache grUndlicher anzupacken. Das ist

nun freilich ein ebenso heikles wie schwieriges Unternehmen. Natriilich ist das alles Unsinn, wenn man etwa die Stilgebung von ’Sein und Zeit* als Prănazismus interpretiert. Leider hat uns aber die Weltgeschichte genaus solche Schliisse suggeriert. Die ebenso verzweifelte wie doch auch lebensvolle Zeit der zwanziger Jahre ist zugleich ein StUck Lebenszeit în der Ent- stehung der nationalsozialistischen Bewegung gewesen. Die enthusiastischen Erwartungen eines Teils der Jugend und der jUngeren Intelligenzschichten war damals nicht so gănzlich ver* schieden von dem, was Heidegger und seine Freiburger Freunde auf dem Gebiete des Univerşitâtslebens sich erhofften.

So tdr*icht das auch în dem Buch herauskommt, durch die Iden- tifikation mit dem Rdhm-Putsch,wird suggriert, dafl Heidegger eine Revolution dieses Stiles anstrebte, sozusagen mit Waffen- gewalt, Das ândert aber nichts daran, daB das tatsächliche ^în' greifen Hitlers auf der Seite der Reichswehr und der SS gegen die SA în den Augen Heideggers eine Art Verrat an seine*eigenei Revolution war. So ungem man das hdren mag, die schrecklichen Vereinfachungen von Farias treffen da einen richtigen Punkt. Er war von der burokratischen Erstarrung des geistigen Lebens unter Hitler zutiefst enttâuscht. All dem habe ich în dem beigelegten Text meinerAntwort auf das Buch Ausdruck gegeben. Ich konnte nicht anders, als jetzt die Sache so darstellen, wie ich sie seit Jahrzehnten sehe. Ob das jetzt Gutes oder Schlechtes oder gar nichts beweirken wird, weiB ich nicht. Meine einzige Hoffnung ist, daB sich der Fall Heidegger zum AnlaB ausweiten wird, das Phânomen des Nationalsozialismus nicht länger aus der Vulgărperspektive anzusehen und immer nur das Verbrecher ’ische seiner Ausartungen^und insbesondere die der gewissenlosen Fortsetzung eines verlorenen Krieges^zu sehen.

Bei der Lage der Dinge muB ich voraussehen, daB die Sache în der deutschen Offentlichkelt immer weiter diskutiert wird, und ich bin nicht all zu zuversichtlich, dafl es mir gelingen kdnnt eine tiefere Auffassung herbeiSiihrftb, Der» Begriff des Irrtums

und der Verirrung kann man zunâchst în dem Sinne verstehen, daB Heidegger keine politische Kompetenz besafl. Sodann aber auch în dem Sinne, dafi die deutsche Geschichte dieser Zeit sich wahrhaft verirrt hat und în ein Unheil ftlhrte, dc^die heute lebende Generation tiberhaupt nicht mehr verstehn kann. Ich habe groBe

Sorgen, daB Herr Fedier mit seiner Prîlfung und durchaus richtigen Schilderung der Voreingenommenheit und einer gewissen Gehässigkeit von Herrn Farias eine ganz uner- wtlnschte Wirkung erzielt. Die vielen kleinen Bosheiten und OberflSchlichkelten des Buches sind zwar wirklich klâglich. Aber wer so etwas liest(findet das alles ohne Gewicht, ver- glichen mit der nach wie vor lastenden Frage, die ich nicht so sehr als Frage în Bezug auf Heidegger kenne^als eine Frage în bezug auf das deutsche Volk als Staatsvolk, das seinen Schicksalsweg damals verfehlt hat.

Wenn ich allein an all die mir wohlbekannten MSnner denke, die damals mit Heideggers Rektorat zusammenarbeiteten – sie alle haben die Schreckllchkeiten wahrlich nicht yewollt, die ftir unp und die Welt^schliefilich dabei hefauskam.

Ich ftlrchte sehr, daB die Offentlichkeit einfach noch nicht reif ist, hier zu einem besseren Verständnis zu gelangen. Die Fehler und Schwächen von Heidegger sind vermutlich keine anderen und keine gr&Beren, als jeder andere Mensch în expo- nierten Lagen zu begehen în Gefahr ist. Davon reden zu mUssen, ist immer etwas pharisäerhaft^und ich hasse das. So bin ich recht ungltticklich, daB ich meine bisher befolgte Reserve nicht weiter AufrechtOerhalten kann. Leider setzt es mir auch gesund heitlich sehr zu. Ich bin nach meiner ERkrankung durchaus noch nicht von der alten Frische und Elastizität und bin recht be- kUmmert.

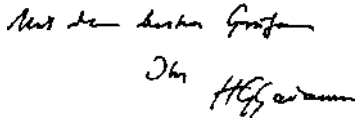

Scrisoarea nr. 1: Gadamer către von Herrmann (Heidelberg, 30 noiembrie 1987), pp. l-3 (Arhiva F.-W. von Herrmann)

4.1. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 1*

Heidelberg, 30. November 1987

[1] Verehrter Herr von Herrmann,

Sie glauben gar nicht, wie mich die Angelegenheit Farias I aufregt. Natiirlich kdnnten wir uns[a] în der

iiberlegenen Haltung I fuhlen, dafi dieses oberflächliche und miserable Buch fiir I de- utsche Leser im Grunde nichts Neues enthält, jedenfalls I ni- chts, was man gegen Heidegger ausspielen kann. Aber die I Wirklichkeit der Massenmedien notigt einen, aus der bisher I befolgten Reserve, soweit ich selbst în Frage komme, heraus-l zutreten. Der Rieseneffekt, den das Buch von Farias în Frank-l reich macht, zeigt eben, dafi man so oberflächlich în der Weit I mit den Dingen umgeht, und hier liegt doch auch ein Versăumnis I der deutschen Freunde în Frankreich vor. În Wahrheit schrieb I ich în diesem Sinne an Fedier[b]. Aber er scheint das nicht so I zu se- hen. Man kann în gewissem Sinne sagen, dafi wir Deutschen, I insbesondere ich selbst, uns ähnlich verhalten haben, indem[0] I wir die 'politische Verirrung' mit ein paar bedauern- den Worten I abtaten[d] und moglichst* dem Denker und[f] seinen Fragen I sich zuwandten. Das tat aber în Deutschland keinen Schaden, I oder nur geringen. Derm hier hat es seit langem einen Infor-l mationsstrom gegeben, auch einfach aus eigenem Wissen, wie I man în einem totalitären Lande lebte und wie man Kritik an I einer herrschenden Ideologie allein betreiben konn- te. So I durfte man în Deutschland eigentlich keine nochmalige Wirkungs I des Buches von Farias erwarten.

Aber ich bin skeptisch geworden. Die modernen Massenmedien I sind unersăttlich und wissen auch Bediirfnisse zu er- zeugen, I wo keine bestehen, und vollends, wenn das Ausland bereits I în Rage ist.

So habe ich nach dem Studium des Buches keinen anderen Weg I mehr gesehen, als die Sache griindlicher anzupac- ken. Das ist [2] nun freilich ein ebenso heikles wie schwieriges

Unternehmen. I Natiirlich[h] ist das alles Unsinn, wenn man etwa die Stilgebung I von 'Sein und Zeit' als Prănazismus interpretiert. Leider hat I uns aber die Weltgeschichte genau' solche Schliisse suggeriert. I Die ebenso verzweifelte wie doch auch lebensvolle Zeit der I zwanzigerJahreistzugleicheinStiickLebenszeitinder Entlstehung der nationalsozialistischen Bewegung gewesen. Die I enthusiastischen Erwartungen eines Teils der Jugend

und der I jiingeren Intelligenzschichten war damals nicht so gănzli- ch ver-l schieden von dem, was Heidegger und seine Freiburger Freunde I auf dem Gebiete des Universităts lebens sich erhofften.

So toricht[l] das auch în dem Buch herauskommt, durch die Iden-l tifikation mit dem Rohm-Putsch,[k] wird suggeriert[l], dai? Heidegger I eine Revolution dieses Stiles anstrebte, sozusagen mit Waffen-l gewalt. Das ăndert aber nichts daran, dai? das tat- săchliche Ein-l greifen[m] Hitlers auf der Seite der Reichswehr und der SS gegen I die SA în den Augen Heideggers eine Art Verrat an seiner eigenen" I Revolution war. So ungem man das horen mag, die schrecklichen I Vereinfachungen von Farias treffen da einen richtigen Punkt. I Er war von der biirokratischen Erstarrung des geistigen Lebens I unter Hitler zutiefst enttăuscht. AII dem habe ich în dem I beigelegten Text meiner° Antwort auf das Buch Ausdruck gegeben. I Ich konnte nicht anders, als jetzt die Sache so darstellen, I wie ich sie seit Jahrzehnten sehe. Ob das jetzt Gutes oder I Schlechtes oder gar nichts bewirken[p] wird, weil? ich nicht. I Meine einzige Hoffnung ist, dai? sich der Fall Heidegger zum I Anlal? ausweiten wird, das Phănomen des Nationalsozialismus I nicht lănger aus der Vulgărperspektive anzusehen und immer I nur das Verbrecherische[q] seiner Ausartungen (und[r] insbesonde- re I die der gewissenlosen Fortsetzung eines verlorenen Krieges) zu[s] I sehen.

Bei der Lage der Dinge mul? ich voraussehen, dai? die Sache în I der deutschen Offentlichkeit immer weiter diskutiert wird, und I ich bin nicht all zu zuversichtlich, dai? es mir gelingen konnte, I eine tiefere Auffassung herbeizufuhren*. Den[u] Begriff des Irrtums [3] und der Verirrung kann man zunăchst în dem Sinne
verstehen, I dafi Heidegger keine politische Kompetenz besafi. Sodann aber I auch în dem Sinne, dafi die deutsche Geschichte dieser Zeit I sich wahrhaft verirrt hat und în ein Unheil fiihr- te, dafi[v] die I heute lebende Generation iiberhaupt nicht mehr verstehen kann. I Ich habe grofie Sorgen, dafi Herr Fedier[w] mit seiner Priifung I und durchaus richtigen Schilderung der Voreingenommenheit und I einer gewissen Gehăssigkeit von Herrn Farias eine

ganz uner-l wiinschte Wirkung erzielt. Die vielen kieinen Bosheiten und I Oberflächlichkeiten des Buches sind zwar wirklich klăglich. I Aber wer so etwas liest, findet das alles ohne Gewicht, ver-l glichen mit der nach wie vor lastenden Frage, die ich nicht I so sehr als Frage în Bezug auf Heidegger kenne,[x] als eine Frage I în Bezug[y] auf das deutsche Volk als Staatsvolk, das seinen I Schicksalsweg damals verfehlt hat.

Wenn ich allein an all die mir wohlbekannten Mănner denke, I die damals mit Heideggers Rektorat zusammenarbeiteten – sie I alle haben die Schrecklichkeiten wahrlich nicht gewollt, die I fiir uns und die Welt schliefilich[z] dabei herauskamen.[aa]

Ich fiirchte sehr, dafi die Offentlichkeit einfach noch nicht I reif ist, hier zu einem besseren Verstăndnis zu gelangen. I Die Fehler und Schwăchen von Heidegger sind vermutlich keine I ande- ren und keine grofieren, als jeder andere Mensch în expo-l nier- ten Lagen zu begehen în Gefahr ist. Davon reden zu mussen, I ist immer etwas pharisäerhaft,[ab] und ich hasse das. So bin ich I recht ungliicklich, dafi ich meine bisher befolgte Reserve nicht I weiter aufrechterhalten[ac] kann. Leider setzt es mir auch gesund-l heitlich sehr zu. Ich bin nach meiner Erkrankung[ad] durchaus noch I nicht von der alten Frische und Elastizität und bin recht be-l kiimmert.

Mit den besten Griifien
Ihr
HGGadamer

[a] uns *corr* ed] und Gad; [b] Fedier Gad^2] Fedier Gad; [c] indem] în dem Gad • în-dem Gad^2; [d] abtaten Gad^2] abtat Gad;' und moglichst *corr* ed]

und moglichst und mdglichst Gad; ' und Gad^2] uns Gad; [e] nochmalige Wirkung *corr* ed] nochmaligeWirkung Gad;[h] Natiirlich *corr* ed] Natriilich Gad; ' genau *corr* ed] genaus Gad; ’ toricht] tor icht Gad • tor-icht Gad^2; [k] Rohm-Putsch, Gad^2] Rohm-Putsch Gad; [l] suggeriert *corr* ed] suggriert Gad; [m] Eingreifen Gad^2] eingreifen Gad;[n] seiner eigenen Gad^2] seine eige- ne Gad; ° meiner Gad^2] meine Gad;[p] bewirken] bew irken Gad • bew-irken Gad^2; ’ Verbrecherische Gad^2]

Verbrecherrische Gad; ' Ausartungen (und Gad[2]] Ausartungen und Gad;[s] Krieges) zu Gad[2]] Krieges) zu Gad; [1] her- beizufiihren Gad[2]] herbeifuhrt Gad; [u] Den Gad[2]] Der Gad; [v] dai? Gad[2]] das Gad; [w] Fedier Gad[2]] Fedier Gad; „ kenne, Gad[2]] kenne Gad;[y] Bezug *corr* ed] bezug Gad; [z] Weit schliefilich Gad[2]] WeltschlieGlich Gad; [aa] he- rauskamen *corr* ed] herauskam Gad;[ab] pharisäerhaft, Gad[2]] pharisäerhaft Gad;[ac] aufrechterhalten] Aufrecht erhalten Gad • aufrecht-erhalten Gad[2]; [ad] Erkrankung *corr* ed] ERkrankung Gad.

***

Heidelberg, 30 Noiembrie 1987

[1] Stimate domnule von Herrmann,

Nu v-aş putea spune cît de mult mă supără afacerea Farias. Desigur, am putea aborda o atitudine superioară, considerînd că această carte superficială şi mizerabilă nu aduce practic nimic nou pentru I cititorii germani, cel puţin nimic ce poate fi folosit împotriva lui Heidegger. Dar I realitatea mass-media reclamă din partea noastră I celor care am rămas rezervaţi, să facă un pas înainte, cel puţin în ceea ce mă priveşte. Efectul imens pe care cartea lui Farias îl produce în Franţa arată doar cît de multă superficialitate există acolo, deşi avem de a face şi cu o absenţă din discuţie I a prietenilor noştri din Franţa. De fapt, I în acest sens i-am scris lui Fedier. Dar el nu pare să vadă la fel lucrurile. Se poate spune într-un sens că noi, germanii, I eu, în special, m-am comportat în mod similar prin aceea că I am condamnat această „aberaţie politică" prin cîteva cuvinte critice I apoi ne-am întors imediat asupra gînditorului şi a întrebărilor sale. I Asta nu a produs niciun efect negativ în Germania, sau numai unul minor.

Deoarece aici există de mult timp un flux I de informaţii, dar şi pentru că pur şi simplu, din experienţa noastră proprie, ştim cum este I să trăieşti într-un regim totalitar şi cum e să critici I o ideologie dominantă. Aşadar I în Germania, I nu ne putem aştepta ca volumul lui Farias să

mai aibă vreun efect.

Dar am devenit sceptic. Mass-media moderne I sînt insaţiabile şi ştiu să creeze nevoi, I acolo unde nu există niciuna, mai ales cînd toată lumea din străinătate este deja cuprinsă de furie.

Aşa că, după ce am studiat cartea, nu am văzut altă cale decît să abordez problema cît mai serios. Aceasta este [2] o sarcină delicată şi dificilă. I Bineînţeles că este o prostie să interpretezi stilul din *Fiinţă şi timp* ca formă de prenazism. Din păcate însă I istoria lumii ne sugerează exact astfel de concluzii. I Perioada deopotrivă disperată, cît şi plină de viaţă a anilor 1920 a fost şi o perioadă în care s-a născut mişcarea naţional-socialistă. I Aşteptările entuziaste ale unei părţi a tineretului şi generaţiilor mai tinere de intelectuali din acea vreme nu erau atît de complet diferite de ceea ce Heidegger şi prietenii săi din Freiburg au sperat că se va întîmpla în privinţa vieţii universitare.

Oricît de nechibzuit ar părea acest lucru şi în carte, prin iden- I tificarea cu Rohm Putsch, se sugerează că Heidegger I năzuia şi el la o revoluţie în acest stil, una cu alte cuvinte I violentă. Dar asta nu schimbă faptul că interl venţia reală a lui Hitler de partea Reichswehr şi SS împotriva I SA a fost, în ochii lui Heidegger, un fel de trădare a propriei sale revoluţii. Oricît de puţin am vrea să auzim asta, simplificările oribile ale lui Farias sînt în această privinţă corecte. I Heidegger era profund dezamăgit de încremenirea birocratică a vieţii intelectuale din perioada lui Hitler. Am spus toate acestea în text, pe care vi-l trimit[133], care a constituit răspunsul meu la această carte. I Nu am putut să nu prezint situaţia aşa cum am văzut-o de zeci de ani. Indiferent dacă asta va avea un efect bun sau rău, sau niciunul, nu ştiu. I Singura mea
speranţă este că cazul Heidegger va deveni I o ocazie de a privi fenomenul naţional-socialismului I şi altfel decît dintr-o perspectivă vulgară, o ocazie de a vedea şi altceva I decît natura criminală a ipostazelor sale degenerate (şi în

133 Se referă la un text nepublicat de patru pagini scrise la maşină de Gadamer.

special aceea a continuării fără scrupule a unui război pierdut).

Avînd în vedere situaţia de fapt, mă aştept ca acest lucru I să fie mai departe discutat de către publicul german şi I nu sînt prea încrezător că aş putea să aduc o perspectivă mai profundă. Conceptele de greşeală [3] sau de eroare pot fi înţelese mai întîi în sensul I că Heidegger nu avea competenţă politică. Dar atunci I şi în sensul că istoria germană a acestei perioade s-a înşelat într-adevăr şi a dus la un dezastru, pe care I generaţia de astăzi nu-l mai poate înţelege. I Sînt foarte îngrijorat că dnul Fedier, prin analiza I şi descrierea sa absolut îndreptăţite a caracterului părtinitor şi I animozităţii dnului Farias produce un efect absolut nedorit. Multe dintre micile răutăţi şi I judecăţi superficiale ale cărţii sînt cu adevărat patetice. I Dar dacă citiţi ceva de genul acesta, nu veţi da acestor lucruri prea mare importanţă, prin I comparaţie cu întrebarea mereu la fel de împovărătoare, care nu este formulată atît ca o întrebare privitoare la Heidegger, cît ca o întrebare I privitoare la poporul german ca o comunitate de cetăţeni ai unui stat care şi-au I ratat atunci destinul.

Gnd mă gîndesc numai la toţi bărbaţii pe care îi cunosc bine, care au colaborat atunci cu rectoratul condus de Heidegger – toţi aceştia I nu şi-au dorit defel ororile care, I atît pentru noi, cît şi pentru întreaga lume, au luat naştere, în cele din urmă, din această mişcare.

Mă tem foarte mult că publicul pur şi simplu nu este încă destul de matur pentru a ajunge la o mai bună înţelegere a acestui fenomen. I Greşelile şi slăbiciunile lui Heidegger nu sînt probabil I altele şi nu sînt mai mari decît cele ale oricărei alte persoane aflate într-o I poziţie similară. A vorbi despre asta I presupune întotdeauna un pic de fariseism, şi urăsc asta. Aşadar, sînt I destul de nefericit pentru că nu-mi pot păstra rezerva în această privinţă, aşa cum am făcut-o pînă acum. Din păcate, îmi afectează foarte mult şi sănătatea. I După boala de care am suferit nu mi-am redobîndit încă vechea prospeţime şi elasticitate şi sînt destul de în- I grijorat.

Calde salutări

Al dvs.

HGGadamer

PHILOSOPHISCHES SEMINAR OER UNIVERSITAT ■ MARSIL1USPLATZ 1 • 0900 HEIDELBERG 1
Prof. Dr. Hans-Georg Gadamer

27. Januar 1988

Verehrter Herr von Herrmann,

Von meiner Reise aus Italien bin ich zurilck und finde hier Berge von Post vor. În Neapel hatte ich bei zwei offiziellen Präg^tationen von Neuerscheinungen zu fungieren (das ist eine italienische Sitte, die von den Verlagen organisiert und von den Kultureinrichtungen ausgefilhrt wird.) Im vor- liegenden Falie war das eine die italienische Ubersetzung von Heideggers 'Wegmarken[1], die ich zu wtlrdigen hatte. Das zweite war die italienische Ubersetzung meines eigenen BUch- leins „Heideggers Wege", bei dem ich gewiirdigt wurde(aber auch kurz antworten muBte. Zweimal habe ich also schon wieder
mich auâern mUssen und konnte feststellen, daB zwar die Massen- raedien auch în Italien dem franzdsischen ‘Vorbild', folgen daB es aber sonst dort anders aussieht Was ein totalitärer Staat ist, hat man dort noch nicht ganz vergessen, und daB ein Denker wie Heidegger în jedem Falie eine säkulare Er- scheinung bleibt, ist dort den Leuten durchaus klar

Inzwischen erwartet mich bei meiner Rilckkehr nun auch etwas în Deutschland, nämlich die Begegnung mit Derrida und einem seiner jiingeren Kollegen aus StraBburg, die am 5. Februar în der Heidelberger UniversitMt stattfinden soli. Da werden wir kaum iiber die politischen Albernheiten zu reden haben, sondern ich hoffe, dafi es eine philosophische Auseinander- setzung wird. Aber auch eine solche wird eine schwierige Sache. Erstens ist mein FranzOsisch nicht gut genug, um einen Schriftsteller so hohen Grades immer genau verstehen zu kdn- nen (und meine Ohren auch nicht). Dazu kommt aber, daB Derrida în Wahrheit Uberhaupt kein Verhältnis zur deutschen Kultur hat, auch von mir wohl nie wirklich Kenntnis genommen hat, sondern immer nur an Riceour oder Heidegger denkt, den er 'links zu Uberholen' sucht.

Nun immerhin, das wird einen philosophischen Gehalt haben hoffe ich. Falia nicht die akaderoische Offentlichkeit, die dabei unvermeidlich ist, die Sache umfunktioniert. Ich kenne în dieser Sache die Heidelberger Stimmung nicht. Aber da Dumheit die Weit regiert, mufl man skeptisch sein.

Es wird immer nur mit groBem Widerstreben sein, daB ich mich zu einer Offentlichen Stellungnahme bereit finde. Die fran- zOsische VerOffentlichung

ist sehr verkllrzt wiedergegeben, wie man leicht feststellen kann. Doch ist jetzt sowohl eine franzOsische wie eine italienische Buchverttffentlichung liber den ganzen Fall zu erwarten, în der wenigstens ein ungekilrzter Abdruck meiner Stellungnahme zu lesen sein wird. Aber natllr- lich beherrschen die franzBsischen Autoren das Feld. Immerhin habe ich mir meinen Brief an Sie noch einmal vorgeholt, um liber Ihre Anregung nachzudenken, meine Stellungnahme noch zu erweitern. Vielleicht bietet sich ein zwingender AnlaB. Ich mdchte aber doch um Verstândnis bitten. wie schwierig das Ganze fiir mich ist. Ich habe zwar mit Heidegger ein Vertrauens- verhaltnis gehabt, das kein Thema bewuBt vermied. Es war aber umgekehrt nicht meine Gewohnheit, în den Gesprächen mit Heidegger meinerseits Fragen zu stellen. So weifl ich liber gar nichts Bescheid, was Sie oder etwa die Familie aus privatem Umgang wissen. Es wtirde mir sehr viei daran liegen, bevor ich genOtigt bin, mich etwa bffentlich zu dem ''Fall" zu äuBern, einmal zwanglose Gespräche Uber die Sachen zu filhren. Ich bin ja froh, wenn man mir meinen guten Wlllen nicht în Ver- dacht zieht, vermute aber, daB doch Vieles, gerade auch bei Nahestehenden, Anstofl erregt, was ich geschrieben habe. Nun, meine itallenischeţStellungnahmen betreffen natiirlich auch nicht den „Fall", sondern die Philosophie Heideggers und sind auch durch ihre Adresse mltbestimmt. Im ganzen wllrde ich aber an Ihrer Stelle und ebenso als AngehOriger der Familie recht zuversichtllch sein, dafl die ganze Affäre ^fer ?u phllosophischejf Wlirdigung und Wirkung eines groBen Denkers ohne Schaden bleibt. Schliefflich ist ein Mann wie Heidegger nicht auf den Beifall von Dummkdpfen oder der sogenannten Massen angewiesen.

*J)*_____ Zc~ 5—

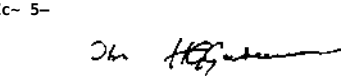

Scrisoarea nr. 2: Gadamer către von Herrmann (Heidelberg, 27 ianuarie 1988), pp. l-2 (Arhiva F.-W. von Herrmann)

4.2. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 2*

Heidelberg, 27. Januar 1988

[1] Verehrter Herr von Herrmann,

Von meiner Reise aus Italien bin ich zuriick und finde hier I Berge von Post vor. În Neapel hatte ich bei zwei offiziellen I Prăsentationen[a] von Neuerscheinungen zu fungieren (das ist I eine italienische Sitte, die von den Verlagen organisiert I und von den Kultureinrichtungen ausgefiihrt wird.) Im vor-llie- genden Falie war das eine die italienische Ubersetzung I von Heideggers

4
3
2

'Wegmarken', die ich zu wiirdigen hatte. Das I zwe- ite war die italienische Ubersetzung meines eigenen Biich-l leins „Heideggers Wege", bei dem ich gewiirdigt wurde, aber auch I kurz antworten mufite. Zweimal habe ich also schon wieder I mich ăuBern miissen und konnte feststellen, daB zwar die Massen-l medien auch în Italien dem franzbsischen 'Vorbild'[b] folgen, I daB es aber sonst dort anders aussieht. Was ein tota- litărer I Staat ist, hat man dort noch nicht ganz vergessen, und daB I ein Denker wie Heidegger în jedem Falie eine săkulare Er-l scheinung bleibt, ist dort den Leuten durchaus klar.

Inzwischen erwartet mich bei meiner Riickkehr nun auch etwas I în Deutschland, nămlich die Begegnung mit Derrida und einem I seiner jiingeren Kollegen aus Strafiburg, die am 5. Februar I în der Heidelberger Universităt stattfinden soli. Da werden I wir kaum liber die politischen Albernheiten zu reden haben, I sondern ich hoffe, dafi es eine philosophische Auseinander-l setzung wird. Aber auch eine solche wird eine schwierige Sa-l che. Erstens ist mein Franzosisch nicht gut genug, um einen I Schriftsteller so hohen Grades immer genau ver- stehen zu kon-l nen (und meine Ohren auch nicht). Dazu kom- mt aber, dafi Derri-l da în Wahrheit iiberhaupt kein Verhăltnis zur deutschen Kultur I hat, auch von mir wohl nie wirklich

Kenntnis genommen hat, I sondern immer nur an Ricoeur[c] oder Heidegger denkt, den er I 'links zu iiberholen' sucht.

[2] Nun immerhin, das wird einen philosophischen Gehalt haben I hoffe ich. Falls nicht die akademische Offentlichkeit, die I dabei unvermeidlich ist, die Sache umfunktioniert. Ich kenne I în dieser Sache die Heidelberger Stimmung nicht. Aber da I Dummheit die Welt regiert, mufi man skeptisch sein.

Es wird immer nur mit grofiem Widerstreben sein, dafi ich mich I zu einer dffentlichen Stellungnahme bereit finde. Die fran-l zosische Veroffentlichung ist sehr verkiirzt wiederge- geben, I wie man leicht feststellen kann. Doch ist jetzt sowohl eine I franzosische wie eine italienische Buchveroffentlichung liber I den ganzen Fall zu erwarten, în der wenigstens ein un- gekiirzter I Abdruck meiner

Stellungnahme zu lesen sein wird. Aber natur-llich beherrschen die franzosischen Autoren das Feld. Immerhin I habe ich mir meinen Brief an Sie noch ein- mal vorgeholt, um I liber Ihre Anregung nachzudenken, meine Stellungnahme noch zu I erweitern. Vielleicht bietet sich ein zwingender Anlafi.

Ich mdchte aber doch um Verständnis bitten, wie schwie- rig das I Ganze fiir mich ist. Ich habe zwar mit Heidegger ein Vertrauens-l verhältnis gehabt, das kein Thema bewufit vermi- ed. Es war aber I umgekehrt nicht meine Gewohnheit, în den Gesprächen mit Hei-ldegger meinerseits Fragen zu stellen. So weifi ich liber gar I nichts Bescheid. was Sie oder etwa die Familie aus privatem I Umgang wissen. Es wiirde mir sehr viei daran liegen, bevor ich I genotigt bin, mich etwa dffentlich zu dem „Fall" zu äufiern, I einmal zwanglose Gespräche liber die Sachen zu fiihren. Ich I bin ja froh, wenn man mir meinen gu- ten Willen nicht în Ver-ldacht zieht, vermute aber, dafi doch Vieles, gerade auch bei I Nahestehenden, Anstofi erregt, was ich geschrieben habe.

Nun, meine italienischen[d] Stellungnahmen betreffen natiirli- ch I auch nicht den „Fall", sondern die Philosophie Heideggers
I und sind auch durch ihre Adresse mitbestimmt. Im ganzen wiirde I ich aber an Ihrer Stelle und ebenso als Angehoriger der Fa-l milie recht zuversichtlich sein, daB die ganze Affäre fiir die[e] I philosophische[f] Wurdigung und Wirkung eines groBen Denkers I ohne Schaden bleibt. SchlieBlich ist ein Mann wie Heidegger I nicht auf den Beifall von Dummkopfen oder der sogenannten Massen I angewiesen.

Danke fiir die Jahresgabe, die meine nächste Lektiire sein wird

Ihr HGGadamer

[a] Präsentationen Gad^2] Präsitationen Gad;[b] 'Vorbid' *corr* ed] 'Vorbid', Gad; [c] Ricoeur *corr* ed] Riceour Gad; [d] italienischen Gad^2] italienische Gad;[e] fiir die Gad^2] der Gad;[f] philosophische Gad^2] philosophischen Gad.

4
3
4

***

Heidelberg, 27 Ianuarie 1988.

[1] Stimate domnule von Herrmann,

M-am întors din călătoria mea din Italia şi am găsit munţi de scrisori. în Napoli, a trebuit să fiu de faţă la două lansări oficiale, două apariţii noi (acesta este I un obicei în Italia, lansările fiind organizate de editori şi realizat de instituţiile culturale). în cazul de faţă, a fost vorba despre traducerea în limba italiană a volumului *Wegmarken*[133] al lui Heidegger, în onoarea căruia am vorbit. I A doua lansare a fost cea a traducerii în limba italiană a propriei mele broşuri I *Heideggers Wege*[134], în care am fost eu însumi cel onorat, dar a şi I trebuit să răspund, pe scurt, la o serie de întrebări. Aşadar am avut de două ori prilejul să-mi exprim gîndu- rile şi am putut să constat că mass-media din Italia urmează şi

„modelul" francez, deşi lucrurile stau altfel acolo. Ce I înseamnă un stat totalitar nu a fost complet dat uitării acolo, iar faptul că I un gînditor ca Heidegger rămîne în orice caz un fenomen secular este destul de clar pentru oamenii de acolo.

Acum, la întoarcerea în Germania mă aşteaptă altceva, şi anume o întîlnire cu Derrida şi cu unul I dintre colegii săi mai tineri de la Strasbourg[135], care va avea loc în 5 februarie I la Universitatea din Heidelberg. Acolo I nu va trebui probabil să vorbim despre aiureli politice, sper că va fi o discuţie I filozofică. Dar chiar şi acest lucru devine dificil. În primul rînd, franceza mea nu este suficient de bună pentru a putea înţelege exact un scriitor de aşa înaltă

134 H.-G. Gadamer, *I sentieri di Heidegger,* tr. it. de R. Cristin, Marietti, Genova, 1987.
135 „Colegul mai tînăr de la Strassburg" era Philippe Lacoue-Labarthe (1940-2007); cf. J. Derrida – H.-G. Gadamer – Ph. Lacoue-Labarthe (eds.), *La conference de Heidelberg (1988): Heidegger, portee philosophique et politicale de sa pensee,* Imec, Paris, 2014.

clasă I (şi nici urechile mele nu sînt). în plus, Derri-l da nu are, în fond, nicio legătură cu cultura germană I probabil că nu a auzit niciodată de mine, ci se gîndeşte doar la Ricoeur sau la Heidegger, pe care el I încearcă să-l „depăşească pe stînga".

[2] Pînă la urmă, discuţia va avea un conţinut filozofic, I sper eu. Dacă nu, publicul academic, care va fi inevitabil acolo, va instrumentaliza totul. Nu ştiu I care este poziţia celor din Heidelberg în această chestiune. Dar de vreme ce I prostia guvernează lumea, nu pot să fiu decît sceptic.

întotdeauna voi fi extrem de reticent în a I fi dispus să iau o poziţie publică. Publicaţiile fran-l ceze sînt redate într-o formă foarte prescurtată, I după cum puteţi vedea cu uşurinţă. Dar acum ne putem aştepta I să fie publicate atît I o lucrare franceză, cît şi una italiană I despre această întreagă chestiune, în care se va găsi cel puţin o redare neprescurtată a poziţiei mele. Dar I autorii francezi domină, desigur, domeniul. Cu toate acestea I m-am uitat din nou peste scrisoarea pe care v-am trimis-o dvs., I pentru a reflecta asupra sugestiei dvs. de a explicita poziţia mea. Poate va apărea o ocazie care mă va sili să fac asta.

Aş dori să vă cer totuşi înţelegere, pentru că toate acestea sînt foarte dificile pentru mine. Am avut într-adevăr o relaţie bazată pe încredere cu Heidegger, în care niciun subiect nu a fost evitat în chip conştient. Pe de altă parte însă, I nu a fost obiceiul meu să pun întrebări în conversaţiile mele cu Heidegger. Aşadar eu nu ştiu nimic din ceea ce dvs. sau familia sa ştiţi din discuţiile private cu el. Ar fi foarte important pentru mine ca, înainte de a I fi obligat să fac o declaraţie publică despre acest „caz", I să poarte conversaţii libere şi neîngrădite despre aceste lucruri. I Mă bucur că buna mea credinţă nu a fost pusă sub semnul I întrebării, dar bănuiesc că multe dintre lucrurile pe care le-am scris i-au lezat în special pe I apropiaţii lui Heidegger.

Desigur, comentariile mele din spaţiul italian nu se referă la I „cazul", ci la filozofia lui Heidegger I şi sînt, de asemenea, determinate de adresa lor. I Cu toate acestea, aş fi I destul de încrezător în locul dvs. sau în locul

membrilor fa-l miliei, că întreaga chestiune nu va avea vreun impact negativ asupra percepţiei şi influenţei filozofice a unui mare gînditor. La urma urmei, un om ca Heidegger I nu are nevoie de aplauze din partea smintiţilor sau a aşa-numitelor mase. I

Vă mulţumim pentru anuarul primit în dar, va fi următoarea mea lectură

Al dvs. HGGadamer

PHILOSOPHISCHES SEMINAR DEA UNIVERSITAT * MARSILIUSPLATZ 1 ■ 6900 HEIDELBERG 1

Prof. Dr. Hans-Georg Gadamer 11. April 1988

Sehr geehrter Herr von Herrmann/

vielen Dank fiir Ihr Schreiben mit den guten Nachrichten, die mich etwas aufatmen lassen. Meine Erkrankung im vorigen Herbst hatte doch die unangenehme Folge, dafi ich verschiedene Verpflichtungen auf dieses Jahr verschieben mufite und dabei auf meine geschwMchte Arbeitskraft stoBe. Doch ich hoffe schon, alles uns betreffende leisten zu kfinnen, Sehr gern wUrde ich das Geleitwort an die Jahresgabe anschlieBen da es bis zum Beginn des Sommers Zeit hat, bin ich zuversicht- lich.

Heute schreibe ich vor aliem wegen des Husaerl-Bandes. Auch ich bin sehr beeindruckt von der în diesem Bând geleisteten Arbeit. Aber erlauben Sie mir ein Wort zu dem Beitrag von Ott. Ich hatte den Beitrag beinahe als ersten gelesen, weil ich nach der Erfahrung în Bochum Scblinnues be fiir elite te. Ich muB Ihnen gestehen, ich war angenehm enttäuscht. Auch seine Kritik an dem Buch von Farias, die mir în die Hände kam, schien mir ganz vorzilglich. În beiden Fällen bestreite ich nicht, dafi ein gewisses Hintergrundressentiment zu spUren ist. Die Sache ist mir nur zu klar. Ott gehbrt zu den regional gebundenen Katholiken, der an Heidegger ganz zufSllig durch seine Archiv- studien geraten ist und sich da herausgefordert fUhlte. Er hat ja damit wirklich nicht Dnrecht, dafi Heidegger den impera- listischen MiBbrauch des katholischen Kirchenregiments damals în Freiburg seinerseits wirklich gehaât hat. Bei unserer Heidelberger Diskussion mit Derrida usw. wurde în kleinerem Kreise die interessante Frage gestellt, ob sich Heidegger wohl iiberhaupt în das politische Aben^teuer von 1933 einge- lassen hätte, wenn er damals nicht în Freiburg, sondern noch în Marburg geblieben wäre. Auch an dieser Frage ist etwas Wahres.
Nun, ich mOchte einfach meinen Eindruck Ihnen nicht vorent-

halten. Herr Ott în Bochum hat mich weniger durch Geh&ssigkeit

gereizt als durch Blindhelt und methodische Torheit. Wie kann man eine Verteidigungsschrift, wie sie der Anhang zu der Rektorratsrede ist, dadurch kritisieren wollen, daS sie Auslassungen von Belastendem oder fiir lelaste^Jehaltenem enthMlt. Das ist ein hermeneutischer Mifigriff des Herrn Ott, den ich ihm auch deutlich gesagt habe. Weit schlimmer war aber das naive Pharisäertum der jUngeren Teilnehmer în Bochum. Das ist auch jetzt mein ganzer Kummer bei der Farias.Affäre. Wie soli eine solche pharisMische Generation, die în Frank- reich wie bei uns geradezu gestreichelt wird^ die Lagen von Druck aushalten und bestehen kdnnen, die eines Tages auf sie zukommen werden.

Was nun den Beitrag von Herrn Ott betrifft, so mdchte ich Sie doch einmal bitten, Ihren eigenen Eindruck von meinem eigenen her zu Uberpriifen. Ich habe nach Ihren Brief den Ottschen Beitrag mit Ihren Augen^cru^esen gesucht. Es ist mir nicht gelungen. Tch f”n d die kurze JXte ^b«r d^n ʷon- flikt mit Husserl maBvoll. Der Brief an Mahnke ist auf alle Fälle ein Dokument, das man nicht zitieren wtlrde, wenn man gehâssig gesinnt w3re. Ferner bitte ich Sie zu beachten, pit welchem Takt er das Fehlen Heideggers bei der Beerdigungvon Husserl unausgesprochen gelassen hat. În meinen Augen hat er auch bei den weiteren Angaben Uber die Verwaltungsakte durchaus nicht den Eindruck zu erwecken gesucht, als ob di.eselben auf das Schuldkonto von Heidegger gingen. Ich habe da doch den Eindruck, daB Sie mit einer gewissen Uberempfind- lichkeit indirekte Belastungen verleumderischer Art vermuten, die ein unbefangener Leser so nicht verstehen kann. SchlieB- lich bin ich doch selbst sehr sensibilisiert, und bin so viei ^chlimmeres gewohnt, wenn es sich um Uble Nachrede gegen Heidegger handelt, daB Herr Ott alles în aliem als ein redlicher Mann erscheint, der nur manchmal seine wissenschaftliche Red- lichkeit mit leichten Elnfärbungen mischt. Auf alle Falie scheint mir das aber bei ihm im Abklingen zu sein, und ich bemUhe mich meinerseits, alle Verschârfungen von Spannungen zu mildern. Bitte verstehen Sie auch diesen Brief als einen
Beitrag zu diesem Ziele.

Mit den besten Grüßen!
HGGadamer

Scrisoarea nr. 3: Gadamer către von Herrmann (Heidelberg, 11 aprilie 1988), pp. l-2 (Arhiva F.-W. von Herrmann)

4.3. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 3*

Heidelberg, 11. April 1988

[1] Sehr geehrter Herr von Herrmann,

vielen Dank fiir Ihr Schreiben mit den guten Nachrichten, I die mich etwas aufatmen lassen. Meine Erkrankung im vorigen I Herbst hatte doch die unangenehme Folge, dafi ich verschiede- ne I Verpflichtungen auf dieses Jahr verschieben mufite und da- bei I auf meine geschwächte Arbeitskraft stoBe. Doch ich hoffe I schon, alles uns betreffende leisten zu konnen. Sehr gern I wiir- de ich das Geleitwort an die Jahresgabe anschliefien;' I da es bis zum Beginn des Sommers Zeit hat, bin ich zuversicht-l lich.

Heute schreibe ich vor aliem wegen des Husserl-Bandes. Auch I ich bin sehr beeindruckt von der în diesem Bând gele- isteten I Arbeit. Aber erlauben Sie mir ein Wort zu dem Beitrag von Oft. I Ich hatte den Beitrag beinahe als ersten gelesen, weil ich I nach der Erfahrung în Bochum Schlimmes befiirchtete. Ich mufi I Ihnen gestehen, ich war angenehm enttäuscht. Auch seine Kritik I an dem Buch von Farias, die mir în die Hände kam, schien mir I ganz vorziiglich. În beiden Fällen bestreite ich nicht, dafi I ein gewisses Hintergrundressentiment zu spiiren ist. Die Sache I ist mir nur zu klar. Ott gehort zu den regional gebunde- nen I Katholiken, der an Heidegger ganz zufällig durch seine Archiv-l studien geraten ist und sich da herausgefordet fiihlte. Er I hat ja damit wirklich nicht Unrecht, dafi Heidegger den im- peria-l Iistischen[b] Mifibrauch des katholischen Kirchenregiments damals I în Freiburg seinerseits wirklich gehafit hat. Bei unse- rer I Heidelberger Diskussion mit Derrida usw. wurde în klei-nerem I Kreise die interessante Frage gestellt, ob sich Heidegger I wohl iiberhaupt în das politische Abenteuer[c] von 1933 ein- ge-l lassen hatte, wenn er damals nicht în Freiburg, sondern noch I în Marburg geblieben wäre. Auch an dieser Frage ist etwas I Wahres.

Nun, ich mochte einfach meinen Eindruck Ihnen nicht vo- rent-l halten. Herr Ott în Bochum hat mich weniger durch Gehässigkeit [2] gereizt als durch Blindheit und methodische Torheit. Wie I kann man eine Verteidigungsschrift, wie sie der Anhang zu I der Rektorratsrede ist, dadurch kritisieren wollen, daB sie I Auslassungen von Belastendem oder fiir belastend Gehaltenem[d] I enthält. Das ist ein hermeneutischer MiBgriff des Herrn Ott, I den ich ihm auch deutlich gesagt habe. Weit schlim- mer war I aber das naive Pharisäertum der jiingeren Teilnehmer în Bochum. I Das ist auch jetzt mein ganzer Kummer bei der Farias-Affäre. I Wie soli eine solche pharisäische Generation, die în Frank-l reich wie bei uns geradezu gestreichelt wird,[e] die Lagen von I Druck aushalten und bestehen konnen, die eines Tages auf sie I zukommen werden.

Was nun den Beitrag von Herrn Ott betrifft, so mochte ich I Sie doch einmal bitten, Ihren eigenen Eindruck von meinem I eigenen her zu iiberpriifen. Ich habe nach Ihrem Brief den I Ottschen Beitrag mit Ihren Augen nochmals[f] zu lesen gesucht. Es ist I mir nicht gelungen. Ich fand[s] die kurze Seite liber den Kon-l flikt mit Husserl mafivoii. Der Brief an Mahnke ist auf alle I Falie ein Dokument, das man nicht zitieren wiirde, wenn man I gehässig gesinnt wäre. Ferner bitte ich Sie zu beachten, mit I we- Ichem Takt er das Fehlen Heideggers bei der Beerdigung von[h] I Husserl unausgesprochen gelassen hat. În meinen Augen hat I er auch bei den weiteren Angaben liber die Verwaltungsakte I dur- chaus nicht den Eindruck zu erwecken gesucht, als ob I dieselben auf das Schuldkonto von Heidegger gingen. Ich habe da doch den Eindruck, daB Sie mit einer gewissen Uberempfind-l lichkeit indirekte Belastungen verleumderischer Art vermuten, I die ein unbefangener Leser so nicht verstehen kann. Schliefi-l lich bin ich doch selbst sehr sensibilisiert, und bin so viei I Schlimmeres' gewohnt, wenn es sich um iible Nachrede gegen I Heidegger handelt, daB Herr Ott alles în aliem als ein redlicher I Mann er- scheint, der nur manchmal seine wissenschaftliche Red-l lichkeit
mit leichten Einfärbungen mischt. Auf alle Falie I scheint

mir das aber bei ihm im Abklingen zu sein, und ich I bemiihe mich meinerseits, alle Verschărfungen von Spannungen I zu mildern. Bitte verstehen Sie auch diesen Brief als einen I Beitrag zu die- sem Ziele.

Mit den besten Griifien!

HGGadamer

[a] anschlieBen; Gad[2]] anschlieBen Gad; [b] imperialistischen Gad[2]] impera- listischen Gad;[c] Abenteuer] Aben teuer Gad • Aben-teuer Gad[2]; [d] belas- tend Gehaltenem Gad[2]] Belastet gehaltenem Gad;[e] wird, Gad[2]] wird Gad; [1] Augen nochmals[2]] Augen Gad; [B] fand *corr* ed] fan d Gad; [h] Beerdigung von *corr* ed] Beerdigungvon Gad;' Schlimmeres Gad[2]] schlimmeres Gad

Heidelberg, 11 Aprilie 1988

[1] Stimate domnule von Herrmann,

Vă mulţumesc pentru scrisoarea plină de veşti bune, care m-au mai liniştit un pic. Boala de care am suferit toamna trecută m-a forţat, din nefericire, să amin unele I sarcini pentru acest an, şi să mă bazez astfel I pe capacitatea mea scăzută de lucru. Cu toate acestea, sper I că voi putea duce la bun sfîrşit tot ce ne priveşte pe noi. I Aş scrie cu bucurie prefaţa anuarului; I din moment ce am timp pînă la începutul verii, sînt încreză-l tor.

Astăzi vă scriu mai ales în privinţa volumului despre Husserl. Şi I eu sînt foarte impresionat de efortul depus în acest volum. Dar permiteţi-mi un cuvînt despre contribuţia lui Ott[136]. I Am fost poate primul care a citit contribuţia lui pentru că, I după

136 Născut în 1931, Hugo Ott este profesor emerit de istorie economică la Universitatea din Freiburg i.Br. El a publicat o biografie a lui Heidegger sub titlul: *Martin Heidegger. Unterwegs zu seiner Biographie,* Campus, Frankfurt am Main, 1988 (1992[2]).

experienţa din Bochum, m-am aşteptat la ce e mai rău. Trebuie să vă mărturisesc că I am fost plăcut surprins. Iar critica lui I la adresa cărţii lui Farias, care mi-a căzut în mînă, mi s-a părut pe deplin îndreptăţită. în ambele cazuri, nu contest că se poate simţi un anumit resentiment de profunzime. Pentru mine, chestiunea este cît se poate de clară. Ott este unul dintre catolicii I cu contacte în regiune, care s-a întîmplat să ajungă la Heidegger prin I studiile sale ale arhivelor, şi s-a simţit provocat de el. Nu I greşeşte deloc atunci cînd spune că Heidegger într-adevăr a urît abuzul imperia-l list al conducerii I bisericii catolice din Freiburg de la acea vreme. în cadrul I discuţiei cu Derrida, care a avut loc la Heidelberg I a fost ridicată întrebarea interesantă, în cadrul unui cerc I mai restrîns, dacă Heidegger I s-ar fi lăsat atras în aventura politică din 1933 dacă nu ar fi fost în Freiburg la vremea respectivă, dacă ar fi rămas la Marburg. Şi această întrebare are ceva I adevărat în ea.

Ei bine, nu vreau să-mi I ascund impresia faţă de dvs. Domnul Ott din Bochum m-a iritat mai puţin prin maliţiozitate [2] decît prin orbire şi nesăbuinţă metodică. Cum I se poate gîndi cineva să critice o apologie cum este cea din anexa la Discursul Rectoral I spunînd că ea conţine omisiuni incriminatoare sau care ar putea fi considerate incriminatoare? Aceasta este o greşeală hermeneutică a domnului Ott, I pe care i-am arătat-o şi eu în chipul cel mai clar. Mult mai rău a fost I însă fariseismul naiv al tinerilor participanţi de la Bochum. I Aceasta este, de asemenea, şi tristeţea mea în privinţa cazului Farias. I Cum va face faţă o asemenea generaţie de farisei, care este de-a dreptul răsfăţată acum atît în Fran-l ţa, cît şi la noi, situaţiilor I dificile cu care va trebui să se confrunte într-o zi?

în ceea ce priveşte contribuţia domnului Ott, aş dori să vă rog încă o dată să reflectaţi asupra impresiei dvs. pornind de la propria mea impresie. I După primirea scrisorii dvs., am încercat să citesc din nou articolul lui Ott şi prin ochii dvs. I Nu am reuşit. Mi s-a părut că scurtul pasaj despre conflictul cu Husserl a fost

tratat moderat. Scrisoarea către Mahnke[137] este însă I un document pe care nimeni nu l-ar cita I dacă n-ar fi rău intenţionat. în plus, vă rog să observaţi I cu cît tact a ocolit chestiunea absenţei lui Heidegger de la la înmormîntarea lui Husserl. După părerea mea, I prin informaţiile suplimentare pe care le-a prezentat despre actele administrative, nu a încercat absolut deloc să dea impresia că I ar fi dovezi ale vinovăţiei lui Heidegger. Am impresia că, din cauza unei anumite hipersensibilităţi, dvs. presupuneţi existenţa unor acuzaţii indirecte de natură calomnioasă în formulări care nu ar fi percepute deloc aşa de către un cititor imparţial. La urma I urmei, eu însumi am devenit foarte sensibil şi sînt I obişnuit cu lucruri mult mai rele, cînd vine vorba de discursuri calomnioase I la adresa lui Heidegger, însă domnul Ott acţionează în general ca un om onest I care dă însă uneori un colorit aparte ones-l titălii sale ştiinţifice. în orice caz I mi se pare că această tendinţă se estompează, iar eu I mă străduiesc, în ceea ce mă priveşte, să atenuez orice tensiune I care se agravează. Vă rog să înţelegeţi şi această scrisoare ca I un efort în această direcţie.

Cu cele mai calde salutări!
HGGadamer

137 Dietrich Mahnke (1884-1939), filozof şi istoric al matematicii, din 1927 profesor la Universitatea din Marburg. S-a ocupat de Leibniz.

POSTFAŢĂ

Martin Heidegger nu a fost antisemit

Presupusul antisemitism al lui Martin Heidegger este infirmat de următoarele fapte:

Cea mai bună prietenă din tinereţe a lui Elfride Heidegger, Elisabeth Blochmann, pe jumătate evreică, a fost şi prietena, şi iubita lui Martin Heidegger, rămînînd prietenă a cuplului pînă la moartea lor. Cînd a emigrat în 1933, ea a primit prin mijlocirea lui Heidegger un post în Anglia.

Edmund Husserl, un evreu, a fost din 1919 şi pînă în 1933 un prieten asemenea unui tată pentru Martin Heidegger. Lui i-a fost dedicată de către acesta lucrarea *Fiinţă şi timp.* În numeroasele drumuri de la Marburg la Todtnauberg şi înapoi, familia Heidegger înnopta de fiecare dată în Freiburg, pe LorettostraBe, la Husserl. Ruperea prieteniei a avut loc în mai 1933 la iniţiativa soţilor Husserl, care îşi dăduseră seama că Martin Heidegger nu a dus mai departe fenomenologia lui Husserl, ci că a apucat pe propriul său drum al gîndirii. Ca rector nou ales, prima măsură a lui Martin Heidegger a fost aceea de a se îngriji ca suspendările introduse de predecesorul său, profesorul Sauer, suspendări ce priveau patru docenţi evrei din Facultatea de Filozofie, să fie iarăşi anulate printr-un decret al guvernului badez din 28 aprilie 1933. Edmund Husserl a primit şi în semestrul de vară al anului 1933, în timpul rectoratului lui Heidegger, prin canalele oficiale, înştiinţarea că putea iarăşi să ţină prelegeri.

Semi-evreul Werner Brock a rămas asistentul lui Heidegger pînă în septembrie 1933, cînd cu sprijinul lui Martin Heidegger a primit un post în Anglia. – Atîta vreme cît Heidegger a fost

rector, profesorul şi directorul de clinică evreu Thannhauser a putut fi ţinut la universitate.

Martin Heidegger a interzis arderea de cărţi pusă la cale de naţional-socialişti. Cărţile lui Husserl au rămas neatinse în Facultatea de Filozofie *[Philosophischen Seminar],*

Prietenia strînsă cu soţii evrei Szilasi a ţinut din 1919 pînă la moartea lui Wilhelm Szilasi în 1966 şi a continuat cu Lily Szilasi pînă la moartea sa. Cînd elevul evreu Karl Ldwith, care avea grijă din cînd în cînd de copiii familiei Heidegger, l-a revăzut pentru prima oară după război pe Martin Heidegger, el şi-a îmbrăţişat profesorul şi a rămas de atunci legat de el printr-o prietenie.

Hannah Arendt, eleva sa evreică şi iubită din perioada mar- burgheză, a reluat din 1950 relaţia de prietenie cu Heidegger. I-a vizitat pe soţii Heidegger în august 1975 pentru ultima dată, înainte ca ea să moară în decembrie 1975.

în *Caietele Negre* există observaţii mai degrabă periferice despre evreime şi ele derivă din critica adusă omenirii moderne. Acestea privesc în egală măsură catolicismul roman, americanismul, bolşevismul, mai departe tehnica, ştiinţa şi universitatea, şi nu în ultimul rînd naţional-socialismul. în loc să se lase indus în eroare de defăimări, lozinci şi monştri conceptuali, cititorul doritor va putea judeca pornind chiar de la scrierile lui Heidegger însele.

Hermann Heidegger (+ 13.1.2020)

BIBLIOGRAFIE

Opere

Hannah Arendt şi Karl Jaspers

H. Arendt, K. Jaspers, *Correspondence* 1926-1969, trad. de Robert Kimber and Rita Kimber, L. Kohler – H. Saner (eds.), Piper, New York, 1985.

Hedwig Conrad-Martius

H. Conrad-Martius, *Phănomenologie und Spekulation,* în *Rencontre-Encounter-Begegnung. Festschrift fiir F.J.J. Buytendijk,* ediţie îngrijită de M.J. Langeveld, Utrecht-Antwerpen, 1957, pp. 116-128. Ediţia engleză: *Phenomenology and Speculation,* în *Philosophy Today,* 3,1959, pp. 43-51.

H. Conrad-Martius, *Die transzendentale und die ontologis- che Phănomenologie,* în *Schriften zur Philosophie. Gesammelte kleinere Schriften,* ediţie îngrijită de E. Ave-Lallemant, Bd. III, Kosel, Miinchen, 1963-1965, pp. 385-402.

Hans-Georg Gadamer

H.-G. Gadamer, *I sentieri di Heidegger,* trad. it. de R. Cristin, Marietti, Genova, 1987.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

G.W.F. Hegel, *Phănomenologie des Geistes,* Felix Meiner, Hamburg, 1952.

Martin Heidegger

M. Heidegger, *Die Stege des Anfangs (1944),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 72, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main (în pregătire).

M. Heidegger, *Die Grundprobleme der Phănomenologie,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 24, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1975. (M. Heidegger, *Problemele fundamentale ale fenomenologiei,* trad. de B. Mincă şi S. Lavric, Bucureşti, Humanitas, 2006.)

M. Heidegger, *Wegmarken,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 9, Abt. 1: *Verbjfentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1976. (M. Heidegger, *Repere pe drumul gîndirii,* trad. de Th. Kleininger şi G. Liiceanu, Bucureşti, Editura Politică, 1988.)

M. Heidegger, *Vom Wesen der menschlichen Freiheit. Einleitung în die Philosophie,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 31, hrsg. v. H. Tietjen, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1982.

M. Heidegger, *Aus der Erfahrung des Denkens,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 13, Abt. 1: *Veroffentliche Schriften 1910-1976,* hrsg. v. H. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1983.

M. Heidegger, *Schelling. Vom Wesen der menschlichen Freiheit* (1809), în *Gesamtausgabe,* Bd. 42, hrsg. v. I. Schufiler, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1988.

M. Heidegger, *Ontologie. Hermeneutik der Faktizität,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 63, hrsg. v. K. Brdcker-Oltmanns, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1988. (M. Heidegger, *Ontologie. Hermeneutica facticităţii,* trad. de Ch. Ferencz-Flatz, Humanitas, Bucureşti, 2008.)

M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 65, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989.

M. Heidegger, *Die Grundbegrijfe der Metaphysik. Weit – Endlichkeit – Einsamkeit,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 29/30, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1992.

(M. Heidegger, *Conceptele fundamentale ale metafizicii.*

Lume -fini- tudine – singurătate, trad. de P.G. Sandu, Humanitas, Bucureşti, 2019). ’

M. Heidegger, *Ecrits politiques 1933-1996,* preş., tr. et notes par F. Fedier, Gallimard, Paris, 1995.

M. Heidegger, *Phănomenologie des religiosen Lebens,* în *Gesam- tausgabe,* Bd. 60, Abt. 2: *Vorlesungen,* hrsg. v. M. Jung und Th. Regehly, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1995.

M. Heidegger, *Besinnung,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 66, Abt. 3: *Unverbffentlichte Abhandlungen. Vorträge – Gedachtes,* hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1997.

M. Heidegger, *Die Geschichte des Seyns,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 69, hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998.

M. Heidegger, *Metaphysik und Nihilismus,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 67, Abt. 3: *Unverbffentliche Abhandlungen,* hrsg. v. H.-J. Friedrich, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1999.

M. Heidegger, *Die Selbstbehauptung der deutschen Universität,* în *Reden und andere Zeugnisse eines Lebensweges,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 16, Abt. 1: *Verbffentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. H. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2000.

M. Heidegger, *Bemerkungen zu einigen Verleumdungen, die immer wieder kolportiert werden* (1950), în *Reden und andere Zeugnisse eines Lebensweges, Gesamtausgabe,* Bd. 16, Abt. 1: *Verbffentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. H. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2000, pp. 468-469.

M. Heidegger, *Vom Wesen der Wahrheit,* în *Sein und Wahrheit,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 36/37, hrsg. v. H. Tietjen, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2001, pp. 81-264.

M. Heidegger, *Holzwege,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 5, Abt. 1: *Verbffentlichte Schriften 1910-1976,* hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2003[2].

M. Heidegger, *Uber den Anfang,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 70, hrsg. v. P.-L. Coriando, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2005.

M. Heidegger, *„Mein liebes Seelchenl". Briefe Martin Heideggers an seine Frâu Elfride 1915-1970,* hrsg. v. G. Heidegger, Deutsche Verlags-Anstalt, Miinchen, 2005.

M. Heidegger, *Das Ereignis,* în *Gesamtausgabe,* Bd. 71, hrsg. v. F.-W. von Herrmann, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2009.

M. Heidegger, *Uberlegungen II-VI (Schwarze Hefte 1931-1938),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 94, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

M. Heidegger, *Uberlegungen VII-XI (Schwarze Hefte 1938/39),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 95, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

M. Heidegger, *Uberlegungen XI1-XV (Schwarze Hefte 1939-1941),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 96, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014.

M. Heidegger, *Anmerkungen I-V (Schwarze Hefte 1942-1948),* în *Gesamtausgabe,* Bd. 97, Abt. 4: *Hinweise und Aufzeichnungen,* hrsg. v. P. Trawny, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2015.

Edmund Husserl

E. Husserl, *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erläuterungen und Erinnerungen an Husserl* („Phaenomenologica", 25), hrsg. v. R. Ingarden, Nijhoff, Den Haag, 1968.

HansJonas

H. Jonas, *Wandlungen und Bestand. Vom Grundeder Verstehbarkeit des Geschichtlichen,* în V. Klostermann (Hrsg.), *Durchblicke. Martin Heidegger zum 80. Geburtstag,* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1970.

Edith Stein

E. Stein, *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Seins,* hrsg. v. L. Gelber und R. Leuven (ESW, II), Herder, Louvain-Freiburg-Basel-Wien 1950, 1962[2], 1986[3].

(E. Stein, *Fiinţă finită şi fiinţă eternă,* trad. de P.G. Sandu, Editura Carmelitană, Bucureşti, 2011.)

F. Stein, *Potenz und Akt. Studien zu einer Philosophie des Seins,* Eingefuhrt und bearbeitet von H.R. Sepp (ESGA, 10), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2005.

G. Stein, *Selbstbildnis în Briefen III. Briefe an Roman Ingarden,* Einleitung von H.-B. Gerl-Falkovitz, Bearbeitung und Anmerkungen M.A. Neyer, Fufînoten mitbearbeitet von E. Ave-Lallemant (ESGA, 4), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2005[2]. (E. Stein, *Autoportret în scrisori III. Scrisori către Roman Ingarden,* traducere de I. Măldărăşanu, Editura Carmelitană, Bucureşti, 2014)

H. Stein, *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Seins,* Anhang: *Martin Heideggers Existenzphilosophie – Die Seelenburg,* Eingefuhrt und bearbeitet von A.U. Miiller (ESGA, 11-12), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006.

I. Stein, *Selbstbildnis în Briefen. II. Zweiter Teii: 1933-1942,* Einleitung von H.-B. Gerl-Falkovitz, Bearbeitung und Anmerkungen M.A. Neyer, 2. Auflage durchgesehen und iiberarbeitet von H.-B. Gerl-Falkovitz (ESGA, 3), Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006[2].

Studii

J. Alfieri, *II serrato confronto con la fenomenologia husserliana în* Potenza e atto *di Edith Stein. Al limite della fenomenologia tra- dizionale,* în *Edmund Husserl e Edith Stein. Due filosofi în dialoga* („Filosofia", 62), A. Ales Bello – F. Alfieri (eds.), Morcelliana, Brescia, 2015, pp. 41-99.

D. Di Cesare, *Heidegger e gli ebrei. I „Quaderni neri",* Bollati Boringhieri, Torino, 2014.

E. Di Cesare, *Heidegger & Sons. Eredită e futuro di un filosofo,* Bollati Boringhieri, Torino, 2015.

4
5
0
F. Fedier, *Heidegger: Anatomie d'un scandate,* Laffont, Paris, 1988.
G. Fedier, *Regarder voir,* Les Belles Lettres, Paris, 1995.
F.-W. von Herrmann, *Die Selbstinterpretation Martin Heideggers,* Anton Hain, Meisenheim am Glan, 1964.
F.-W. von Herrmann, *Zeitlichkeit des Daseins und Zeit des Seins. Grundsätzliches zur Interpretation von Heideggers Zeit-Analysen,* în *Philosophische Perspektiven. Ein Jahrbuch VI,* hrsg. von R. Berlinger und E. Fink, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1972, pp. 198-210.
F.-W. von Herrmann, F. Alfieri, *Martin Heidegger. La verite sur ses* Cahiers noirs, trad. de P. David, Gallimard, Paris, 2018.
I. Kern, *Einleitung des Herausgebers,* în E. Husserl, *Zur Phănomenologie der Intersubjektivität. Texte aus dem Nachlafl. Dritter Teii, Gesammelte Werke,* Bd. XV, hrsg. v. I. Kern, Nijhoff, Den Haag, 1973, pp. XV-LXX.
H. Ott, *Martin Heidegger. Unterwegs zu seiner Biographie,* Campus, Frankfurt am Main, 1988.
P. Trawny, *Martin Heideggers Phănomenologie der Weit,* Alber-Verlag, Freiburg, Miinchen, 1997.
P. Trawny, *Die Zeit der Dreieinigkeit, Untersuchungen zur Trinität bei Hegel und Schelling,* Kdnighausen und Neumann, Wiirzburg, 2002.
P. Trawny, *Heidegger und der Mythos der jiidischen Weltver- schorung,* Klostermann, Frankfurt am Main, 2015[3].
F. Volpi, *La selvaggia chiarezza. Scritti su Heidegger,* Adelphi, Milano, 2011.
E. Tugendhat, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger,* De Gruyter, Berlin, 1970.
Th. Vongehr, „Der liebe Meister". *Edith Stein iiber Edmund und Malvine Husserl,* în *Polis und Kosmos. Perspektiven einer Philosophie des Politischen und einer philosophischen Kosmologie. Eberhard Ave-Lallemant zum 80. Geburtstag,* hrsg. v. D. Gottstein und H.R. Sepp, Kdnigshausen & Neumann, Wiirzburg, 2008, pp. 272-295.
B. Welte, *Gedenkschrift der Stadt Meflkirch an ihren*

Sohn und Ehrenbiirger Professor Martin Heidegger, H. Schdnebeck, MeBkirch, 1977.

Indice de nume

A
Ales Bello,A. 356, 449
Alfieri,A. 10
Alfieri, F. 3, 7, 9-10, 10, 1123,23,26,30,31,33, 35, 59-393,59,356, 395-441, 395,449, 450
Anaximandru 107
Apostolescu, I. 1,4, 10
Arendt, H. 386, 441, 444, 445
Aristotel 51, 57, 144, 204, 363,372
Augustin din Hippo (Sf.) 50
Ave-Lallemant, E. 355, 398, 445, 449
Azzoni, G.10

B
Bachofen, J. J. 121
Barmat, J. 254, 255
Barth, K. 228, 229
Băumler (Baeumler), A. 64, 98,121,122
Bejinariu, A. 3, 10
Benz, W. 322
Bergson, H. 178
Berlinger, R. 12, 450
Bertoletti, I. 9
Bertossa, F. 10
Biasi, S. 10
Biderskis, R. 10
Blochmann, E. 386, 443
Brock, W. 443
Brocker-Oltmanns, K. 51, 446
Brunschvicg, L. 164
Biilow, U. von 9

C
Conrad-Martius, H. 351-356, 445
Coriando, P.-L. (P.) 38, 389, 447
Cristin, R. 432,445

D
David, P. 10,450
Derrida, J. 430, 433, 437, 440
Descartes, R. 57, 165, 166, 199, 200, 204,214
Di Cesare, D. 284, 291,294, 392,399, 400, 449
Dilthey,W. 178
Domarus, M. 253

F
Farias, V. 22, 403,415-417, 421-426, 437, 438,440

Fedier, F. 10,
391,392,416, 417,
421,423,424, 426, 447,
449
Feher, I. 10, 44

Fichte, J. G. 16, 57
Figal, G. 391
Fink, E. 404, 422, 450
Finkielkraut, A. 34
Foerster, D. 10
Freud, S. 261.276
Friedrich, H.-J. 38, 286, 447

G

Gadamer, H.-G. 11,22, 395, 403,404,412,413,415- ' 417, 420, 421,423,425, 427, 429, 430, 432-434, 436, 437, 439, 441,445
Gelber, L. 397, 449
George, S. 157, 182, 232, 233, 275
Gerl-Falkovitz, H.-B. 396398, 449
Goethe, J. W. 193, 204
Gottstein, D. 400, 450
Graml, H. 322
Grondin, J. 10

H

Hackett, J. 10
Hegel,G. W.F. 16,29,43, 45,46, 56, 204,317,369, 445, 450
Heidegger, Arnulf 3, 7-8, 8, 9
Heidegger, Elfride (Petri, E.) 48. 49, 402, 443, 448
Heidegger, Fritz 406, 414
Heidegger, Heinrich 406, 413, 414
Heidegger, Hermann 3, 8, 9, 19, 30,32, 162,313, 385-387, 443-444, 444
Heidegger, Jdrg 8
Heidegger, Martin, ***passim*** Held, K. 29
Heraclit 106, 107
Herrmann, F.-W. von 3, 4, 7, 8,9-10, 9, 10, 11-23, 11, 15,23,25-58, 25,26,35, 36,38,39, 54, 104, 106, 246,363, 385, 387, 389-392,395,400-408,411-417, 420, 421,424, 429, 430, 432, 436, 437, 439, 446-448, 540
Herrmann, V. von 9
Heyse,H. 119, 162-164, 184
Hitler, A. 20,21,35,66, 83, 86, 110, 116, 238, 253, 296-299, 302, 309,311, 315,320,321,327,328, 333,335,345,346, 348, 377,390, 396, 422, 425
Holderlin, J. Ch. F. 36, 56, 123, 124, 127, 134, 169, 194, 232, 248, 263, 264, 275,386,388,389, 401
Honecker, M. 398
Husserl, E. 51,52, 57, 103, 149, 268, 291,296, 300, 341-343, 348-357, 398400,

409, 437-441,443, 448-450
Husserl, M. 350

I

ladicicco, A. 243
Imhof, B. 399
Ingarden, R. 351,355,356, 398, 448, 449
Inishev, I. 10

4
5
4

J
Jaspers, K. 163, 309, 386, 446
Jonas, H. 44,448

K
Kant,I. 15, 16, 57
Kern, I. 352, 450
Kierkegaard, S. A. 51, 95, 333,388
Klages, L. 98
Klostermann, V. 44
Kohler, L. 386, 445
Kutisker, I. B. 254, 255

L
Lacoue-Labarthe, Ph. 433
Langeveld, M. J. 352, 445
Lazarovici Vereş, R. 10
Leibniz, G. W. von 42, 204, 441
Leuven, R. 397, 448
Litwinow M. M. 261, 278, 279
Lbwith, K. 44, 444
Luther, M. 51

M
Mahnke, D. 438, 441
Marx, K. 369
Menestrina, G. 9
Menestrina, L. 10
Miles, M. 10
Minelli, E. 9
Miiller, A. U. 397. 449
Mussolini, B. 297, 315

N
Neyer, M. A. 396, 398, 449
Newton, I. 42
Nietzsche, F. W. 15,45,95, 121. 140, 151, 169, 200, 202, 204, 205, 262, 263, 275,283-286, 300, 332, 333,386, 388,401

O
Ott, H. 437-441,450

P
Parati, E. 10
Parmenide 107
Pascal, B. 163, 164
Pavel, Apostol (Sf.) 50
Petri, E. (cf. Heidegger, Elfride)
Pflaumer, R. 412, 413
Platon 317
Pdggeler, O. 58, 386
Poltner, G. 10

R
Radek, K. 278, 279
Radloff, B. 10
Reck,H.-J. 10
Rilke, R. M. 232, 234, 275
Ritte, M. 10
Rosenberg, A. 300, 342, 343

S
Sandu, P. G. 3, 10, 447, 449
Saner, H. 386, 445
Sartre, J.-P. 416
Savian Filho, J. 10
Schelling, F. W. J. 16, 29, 43, 193,375,446, 450
Schiariti, M. 10
Schrdter, M. 375

4
5
5

SchiiBler, I. 41, 43, 446

4
5
6

Sepp, H. R. 343, 395, 400, 449, 450
Severino, E. 10
Stein, E. 355, 356, 395-400, 448-450
Sternberger, D. 293, 311
Szilasi, L. 444
Szilasi, W. 444

T
Teruel, P. J. 10
Toma din Aquino (Sf.) 141
Tietjen, H. 37, 107, 446,
Tillich, P. 311
Trawny, P. 27-36, 38-41, 47, 62, 15 6, 191,249, 294, 295,384,387,389, 401, 402, 447, 448, 450
Tricarico, C. F. 10
Tugendhat, E. 408,409,450

U
Ulmer, K. 409
Urban, A. 9

V
Vereş, 0.10
Vetter,H. 10
Villani,A. 10
Volpi, F. 385-387, 432,
Vongehr, Th. 399, 400,

W
Wagner,R. 216
WeiB, H. 322
Welte, B. 406, 414, 450
Wucherer-Huldenfeld, A.
10

Y
Yang, D. 10

CUPRINS

Prefaţă.....7
Mulţumiri 9
Introducere 11

CAPITOLUL ÎNTÎI (Friedrich-Wilhelm von Herrmann)
Lămuriri necesare în privinţa *Caietelor Negre*
Dincolo de instrumentalizarea naivă, care a fost înscenată pe baza prezumpţiilor unor interpretări facile.....25
1. Observaţii preliminare referitoare la *Caietele Negre* sau „Carnetele de notiţe" ale lui Martin Heidegger . .25
2. Originea confuziei în interpretarea *Caietelor Negre*. 27
3. Poziţia „caietelor de însemnări" sau a „caietelor de muşama neagră" ale lui Martin Heidegger în cadrul operei sale luate în ansamblu.....35
4. Pasajele din *Caietele Negre* care fac referire la evrei sînt irelevante din perspectivă filozofic-sistematică.....44
5. De ce gîndirea onto-istorică lui Martin Heidegger exclude antisemitismul 46
6. Anvergura şi importanţa drumului gîndirii lui Martin Heidegger.....48
   6.1. Experienţa de gîndire originară a unei a unei „filozofii a vieţii concrete" 48
   6.2. Prelegerile ţinute de Heidegger între 1919 şi 1923 şi direcţia indicată de ele pentru elaborarea fenomenologiei hermeneutice a vieţii factice.....50
   6.3. Prelegerile marburgheze din 1923/24 -1928 ca etape intermediare către prima mare operă, *Fiinţă şi timp* 52

6.4. Descoperirea caracterului istoric al fiinţei însăşi şi drumul către gîndirea onto-istorică.....54

CAPITOLUL DOI (Francesco Alfieri)

Caietele Negre

O analiză istorico-critică *sine glossa* 59

1. Prefaţă „pentru cei puţini – pentru cei singulari” 59
2. Reflecţii II-VI – *Caietele Negre* 1931-1938 62
   2.1. Fermitatea poziţiei lui Heidegger în privinţa naţional-socialismului 62
   2.2. Dezrădăcinare *(Entwurzelung),* sol *(Boden)* şi cuvintele compuse din ele: „originea” şi întrebuinţarea lor non-politică 122
3. Reflecţii VII-XI – *Caietele Negre* 1938/39..... 156
   3.1. „Distanţarea” explicită de naţional-socialism şi motivul *tăcerii sale active* 156
   3.2. „Omul modernităţii” versus „omul viitorului”...190
4. Reflecţii XII-XIV: *Caietele Negre* 1939-1941 249
   4.1. Viziunea naţional-socialistă asupra lumii: „efectele distrugătoare” ale acestei viziuni asupra „culturii” 249
   4.2. „Distrugerea” *(Zerstorung)* invizibilă ca presupoziţie ascunsă a „pustiirii” *(Verwustung)* vizibile 260
5. Adnotări I-V – *Caietele Negre* 1942-1948 295
   5.1. Să-i dăm lui Heidegger cuvîntul: „Nu spun asta pentru a mă apăra,.....ci doar ca o constatare” 295
   5.2. „Autoanihilare” *(Selbstvernichtung):* de la *Reflecţii* la *Adnotări*.....357
6. Postscriptum 383

CAPITOLUL TREI (Francesco Alfieri)

Despre corespondenţa nepublicată a lui Friedrich-Wilhelm von Herrmann.....395

1. Cuvînt înainte – Edith Stein şi Martin Heidegger.....395
2. Criteriile prezentei ediţii 404
3. Cele trei scrisori din corespondenţa dintre Heidegger şi von Herrmann 404
3.1. Martin Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 1* 408
3.2. Martin Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 2* 411
3.3. Heinrich Heidegger către von Herrmann: *Scrisoarea nr. 3* 414
4. Hans-Georg Gadamer şi cazul Farias, din 1987.....415
4.1. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr.....1* 421
4.2. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr.....2* 430
4.3. Gadamer către von Herrmann: *Scrisoarea nr.....3* 437

Postfaţă. Martin Heidegger nu a fost antisemit 443

Bibliografie 445
Opere.....445
Studii.....449
Indice de nume 451

[14] Cf. Id., *Besinnung,* op. cit., pp. 424-426.
[38] Id., *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis),* op.cit., p. 8: „[...] căci omul a devenit neputincios de a ajunge la *Da-sein,* de vreme ce a fost copleşit de ma
[78] Cf. idem, p. 100: „Duşmanul este nonesenţa fiinţării care, fără a pune capăt vreodată actelor de război, i se relevă filozofului ca esenţă a fiinţei".
„ E. Husserl, *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erläuterungen und Erinnerungen an Husserl* („Phaenomenologica", 25), hrsg. v. R. Ingarden, Nijhoff, Den Haag, 1968, pp. 23-24 (Scrisoarea din 24.XII.1921).
[99] Cf. M. Heidegger, *Uberlegungen XII-XV (Schwarze Hefte 1939-1941),* op. cit.

[110] D. Di Cesare, *Heidegger & Sons. Eredită e futuro di un filosofo,* Bollati Boringhieri, Torino, 2015, p. 23 şi 25.

lui Husserl trebuie examinate pentru a identifica urmele lăsate de Stein. Acesta este singurul mod de a măsura şi evalua performanţa impresionantă a muncii lui Edith Stein şi amploarea intervenţiilor sale" (Th. Vongehr, „Der liebe Meister". *Edith Stein iiber Edmund und Malvine Husserl,* în *Polis und Kosmos. Perspektiven einer Philosophie des Politischen und einer philosophischen Kosmologie. Eberhard Ave-Lallemant zum 80. Geburtstag,* hrsg. von D. Gottstein und H.R. Sepp, Konigshausen & Neumann, Wiirzburg, 2008, p. 273, nota de subsol nr. 4).

[119] D. Di Cesare, *Heidegger & Sons. Eredită e futuro di un filosofo,* op. cit., p. 64.

[125] „Proiect" înseamnă de obicei: împlinire a *Dasein-ului;* în orizontul gîndirii sale onto-istorice însă, acest cuvînt are sensul proiecţiei de sine a fiinţei care se retrage şi care aruncă *Dasein-ul* în adevărul său. În acest sens, de ex., trebuie înţeles al treilea paragraf din secţiunea a 13-a *Contribuţiilor.* Astfel, „proiectul" poate fi înţeles fie ca un proiect hermeneutic împlinit de *Dasein,* fie ca o aruncare şi un proiect al fiinţei în sine.

[133] M. Heidegger, *Segnavia,* trad. it. de F. Volpi, Adelphi, Milano, 1987.